De Tweede Ronde. Jaargang 12

bron
De Tweede Ronde. Jaargang 12. Bert Bakker, Amsterdam 1991

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_twe007199101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

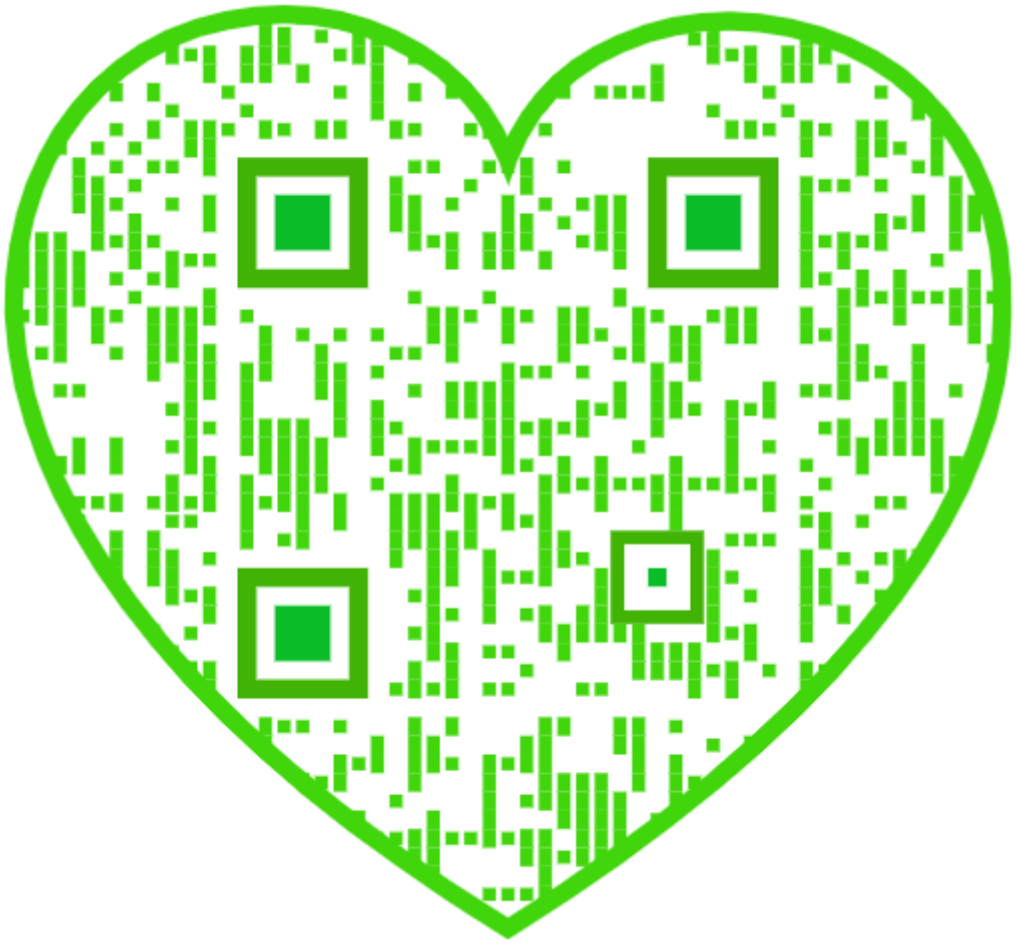

[De Tweede Ronde 1991, nummer 1]

Voorwoord

Het *Nederlands proza* in dit Lentenummer bevat vier verhalen, van Peter Andriesse, L.H. Wiener, en twee nieuwelingen: Megchel J. Doewina en Leo Verzuu. Wij attenderen de lezer graag speciaal op Wieners bijdrage, die behalve een verhaal een aangrijpende hommage is. In *Nederlandse poëzie* werk van twintig dichters, onder wie wij, omdat ze nieuw zijn in De Tweede Ronde, met name signaleren P.A. Kuyk, Marc Tritsmans en Leo van der Zalm.

Het vertaalde deel in dit nummer is Brits en bij het kiezen van het materiaal is gestreefd naar een presentatie van in Nederland nog weinig of niet bekende auteurs. De acht Britse dichters in *Vertaalde poëzie* zijn bijna allen in de afgelopen vijftien jaar gedebuteerd. Aan vier van hen wordt uitvoerig aandacht geschonken: Andrew Motion, Paul Muldoon, Craig Raine en Oliver Reynolds; vier anderen zijn ter kennismaking met twee gedichten vertegenwoordigd: Tom Paulin, Christopher Reid, Jonathan Treitel en Robert Wells. De poëzie van deze dichters maakt een behoorlijk homogene indruk: een persoonlijke of historische gebeurtenis wordt opgeroepen in compacte taal, rijk aan inventieve beeldspraak, waarbij het trekken van conclusies aan de lezer wordt overgelaten. De veelal vrije verzen zijn soms gecompliceerd, maar staan ver af van het Westeuropese hermetisme: in Engeland wordt nog poëzie gelezen. (zie ook p. 87.)

In *Light Verse*, naast eigen talent waaronder debutant Aart van den Brink, vier Britten (Wendy Cope, Gavin Ewart, Paul Munden en Stanley Sharpless). In *Vertaald proza* opnieuw vier auteurs, Brits maar internationaal van allure en oriëntatie, Alexander McCall Smith, Paul Sayer, Lisa St Aubin de Terán en Carl Tighe: van de vier verhalen speelt er zich één af in een fictieve Aziatische politiestaat, één in Zuid-Afrika en één in Zuid-Amerika; het enige verhaal dat in Engeland gesitueerd moet worden, is de verrassing van dit nummer, een zeer on-Britse confrontatie van The Beauty en The Beast, waarbij ook laatstgenoemde van het vrouwelijk geslacht is (Tighe's ‘En nu dit’).

Niet zonder trots presenteren wij tenslotte, in *Essay*, een aanklacht van Salman Rushdie tegen het hardnekkige racisme in de Britse samenleving. In dit nummer geen *Anthologie* en geen *Tekeningen.*

Redactie

Nederlands proza

Zonder woorden
Peter Andriesse

‘Jongen, dan neem je toch een tussenstop in Bangkok!’ zei Adriaan toen ik klaagde over gebrek aan reisgezelschap op mijn voorgenomen tocht naar Indonesië. ‘Dat moet een seksparadijs zijn. Aan vrouwelijk gezelschap heb je daar geen gebrek. Voor een krats gaat zo'n meisje met je mee op reis. Ik zou het wel weten als ik jou was.’ Adriaan wreef zich verlekkerd in de handen. ‘Ik zou wat graag met je meegaan, maar ja, ik ben getrouwd en Julia ziet me aankomen.’

‘Ach, hoeren,’ zei ik. ‘Voor betaalde liefde hoef je niet op reis en Thaise meisjes staan hier al achter de ramen.’ ‘Er zijn genoeg mannen die daar de vrouw van hun leven hebben gevonden. Neem nou die vriend van Gerard! Je trouwt met zo'n meisje en je neemt 'r mee naar Amsterdam.’

‘Ja, ja, zo gemakkelijk zal dat wel niet gaan.’

‘Jongen, die meisjes staan daar te springen om met zo'n rijke Europeaan te trouwen.’

Ik begon er bijna in te geloven en zag me al met een Thaise schone aan de arm op Schiphol aankomen. Bij het aanschaffen van een ticket Amsterdam-Jakarta hield ik de mogelijkheid open om de reis in Bangkok voor enkele dagen te onderbreken. Op de heenreis maakte ik daarvan geen gebruik, maar na een maand hunkerend kijken naar onbereikbare exotische meisjes was ik rijp voor een roekeloze stap.

Bangkok is een vreselijke stad: klamheet, lelijk, onoverzichtelijk groot en altijd gehuld in de stofwolken en benzinedampen van een massaal voortrazend verkeer. De stad verschilt daarin niet van Jakarta, en daar had ik het maar één dag uitgehouden. Met een taxi liet ik me naar het hotel rijden dat Adriaan me had aanbevolen. ‘Jongen, volgens Gerard zit je daar middenin al het gedoe!’ De chauffeur probeerde me eerst over te halen een ander hotel te nemen en toen dat niet lukte, begon hij me te paaien met allerlei verlokkingen. Wilde ik jongens of mooie meisjes, kleine jongens of meisjes van ten hoogste dertien jaar? Een verkwikkende massage misschien? Voorlopig wilde ik alleen naar mijn hotel en onder de douche.

Het hotel ligt rond een binnenplaats die verbonden is met een grote winkelstraat via een morsig steegje waar, zoals ik later ontdekte, tot twee uur 's middags geïmproviseerde eetstalletjes staan. Daarna hangen er straatschoffies van tien à twaalf jaar rond die de passerende hotelgast aanroepen, met hem meelopen of een hand op z'n arm leggen. Ik leerde dat je ze het beste kunt afkopen met sigaretten, anders volgen ze je tot in je kamer. 's Nachts is het steegje verlaten, op enkele tientallen ratten na die verschrikt wegvluchten uit de bamboemanden met eetafval.

De kamer was goedkoop, schoon en voorzien van een badkamer en ronkende airconditioning. Toen ik 's avonds naar een restaurant zocht, bleek dat het hotel pal naast de grootste vermaakswijk van Bangkok ligt. Patpong bestaat uit twee straten die evenwijdig lopen aan het steegje naar het hotel en heeft het aanzien van een dolgedraaide kermis met veelkleurige aan- en uitflitsende neonreclame die ‘Go Go Girls’, ‘Floorshow’, ‘Massage’ en nog veel meer aanprijst. Discomuziek van de ene bar probeert die van de andere te overstemmen. Ik vond een rustig restaurant, waar ik voor het doorbrengen van de rest van de avond een klein reisgidsje raadpleegde, dat me ‘The Pink Panther’ aanried vanwege de floorshow. Die was gauw gevonden door de metershoge Roze Panter in neon aan de gevel van een hoekpand. Ik liep twee brede trappen op en kwam terecht in een grote schemerige ruimte met als blikvanger in het midden een met schijnwerpers verlichte boksring zonder touwen. Voor ik rustig om me heen kon kijken, werd ik aangeklampt door drie mooie meisjes in bikini die me lief toelachten en me naar een ruime fauteuil op enige afstand van het podium loodsten. Ze vroegen om drankjes, ontdeden pinda's van hun velletjes voor ze die in m'n mond stopten, zetten mijn glas whisky in te snel tempo aan m'n lippen en masseerden m'n benen, armen, rug en schouders. Ik voelde me als een sultan in zijn harem. Met een half oog kon ik de floorshow volgen. Meisjes beklommen het podium in een luchtig jurkje, wierpen het kledingstuk gracieus van zich af en vertoonden naakt hun kunstjes. Ze lieten zien hoe te schrijven zonder pen in hun hand te houden, ze worstelden met slangen om deze zover te krijgen dat ze voor een deel in haar onderlijf verdwenen, ze goochelden met pingpongballen, mikten gepelde bananen in een mand, schoten trossen ballonnen stuk met blaaspijpjes en ontdeden flessen koolzuurhoudende drank van kroonkurken, waarbij een suggestieve fontein

van schuim tussen hun benen opspoot. En dat deden ze allemaal met hun vagijntjes, terwijl ze er kuis bij glimlachten. Tijdens een sierlijk dansend uitgevoerde demonstratie van alle standjes van de Kama Sutra door een zeer potente jongeman en een lenig meisje, grepen mijn metgezellinnen me speels in het kruis en giechelden toen ze voelden dat het gebeuren me niet onberoerd had gelaten. Van de weeromstuit werd ik ook brutaal en liet een hand onder het bovenstuk van de bikini van een meisje glijden. Ik voelde een borst die groter was dan ik kon omvatten. Het meisje legde een hand op mijn arm, boog zich naar me toe en zei: ‘Als je bij de bar 500 bath betaalt ga ik met je mee.’

Voor ongeveer *f* 45, - zou ik niet alleen haar grote borsten mogen zien, maar haar helemaal naakt voor mezelf hebben op m'n hotelkamer. Het was een opwindende gedachte, maar hoe zou ik haar ongezien mijn kamer binnen kunnen smokkelen? Op elke etage hield een man vanuit een leunstoel de gang van zaken in de gaten. Misschien zou hij voor veel geld een oogje toeknijpen, maar ik was een te grote stuntel en zou me door m'n schaamte alleen maar belachelijk maken. Ik trok mijn hand terug en schudde het hoofd. Uit bangigheid redeneerde ik dat ik geen zin had om geld te betalen voor een meisje waarin ik alleen maar geïnteresseerd was vanwege haar grote borsten. Ze trok een pruilmondje en toen ik bleef bij mijn weigering, was het opvallend hoe snel de aandacht van de meisjes voor mij afnam. Spoedig zat ik alleen en na bij de bar betaald te hebben, verliet ik de club. Ik liep langs open bars op de trottoirs en langs clubs die uitzonderlijk pikante shows hadden te bieden. Vaak stonden er meisjes in bikini waarop een rode button met nummer in wit bij de ingang. Ze hielden stukken karton voor hun navel waarop de concurrerende prijzen van bier en whisky stonden geschreven. Ergens schoof zo'n meisje het gordijn voor de ingang van een kleine bar opzij. Discomuziek dreunde me tegemoet, aan de bar zaten meisjes in bikini met genummerde buttons die me verleidelijk toelachten. Tegenover de bar waren vijf hoge platforms waarop bikinimeisjes wulpse dansbewegingen stonden te maken, zich vasthoudend aan twee verticale aluminium stangen. Ze werden beschenen door snel van kleur wisselende spotlights. Ik stapte naar binnen en ging ongeveer in het midden van de bar zitten, waar ik aan beide kanten lege barkrukken had. In de spiegelende achterwand kon ik de dansende meisjes zien. Ik bestelde een whisky bij het meisje achter

de bar en meteen waren de barkrukken aan weerszijden van me bezet met bikinimeisjes. Terwijl ze mijn bovenbenen masseerden smeekten ze me om een drankje. ‘Vraag maar aan hem,’ zei ik wijzend naar een klant die binnenstommelde, maar helaas direct weer rechtsomkeert maakte. De meisjes bleven nog even aandringen, maar ik liet me niet vermurwen.

Het meisje achter de bar droeg een spijkerbroek en een wijd overhemd. Als ze me inschonk keek ze me lief lachend aan. Ze bleek geen woord Engels te spreken, alleen de bestellingen begreep ze. Ik zag hoe het afrekenen verliep toen de enige andere klant aan het eind van de bar wilde vertrekken. Het barmeisje pakte het plastic bekertje met bonnetjes dat voor hem op de bar stond en gaf het aan de kassajuffrouw in de hoek achter de bar. Die maakte de rekening op, deed die in het bekertje dat door het barmeisje voor de klant werd neergezet, die er dan het geld in deponeerde. Het meisje stond achter de bar om in te schenken en bonnetjes te schrijven, meer niet.

Het bikinimeisje rechts van me, een ondeugend lachebekje, griste mijn plastic aansteker voor mijn neus weg. Ik wilde hem terugpakken, maar ze wipte van haar kruk en stopte het ding in de linkercup van haar bikini, vlak onder de rode button met het nummer 14 erop. ‘Eerst een drankje,’ zei ze lachend. Ze was er op uit dat ik in haar borsten zou gaan graaien, zodat ik uit wellust alsnog door de knieën zou gaan. Ik toonde geen belangstelling meer voor de aansteker, maar keek naar het verlegen lachende gezicht van het barmeisje. Ze moest nog heel jong zijn, had lang loshangend haar en tussen haar twee grote voortanden was een beetje ruimte. Een schoonheidsfoutje dat haar alleen maar aantrekkelijker maakte. Nummer 14 hield me pesterig de aansteker voor. Ik deed er een snelle greep naar, maar zij balde haar vuist er omheen. Ik pakte de vuist en na enige inspanning en veel gelach van de andere meisjes wist ik de aansteker uit haar vingers te wringen. Ten slotte bood ik haar een drankje aan. Het barmeisje keek me met een schuin hoofd lief aan en gebaarde dat ze ook wat van me wilde drinken. Ik schudde m'n hoofd en voor ik het wist had ze m'n aansteker te pakken. Over de bar heen greep ik haar vuist, maar door de afstand tussen ons in kostte het me veel moeite het ding terug te krijgen. Het werd een spel waarbij ze me plagerig toelachte en diep in de ogen keek. Het leek op flirten en ik flirtte terug. Nadat ik eindelijk de aansteker onder bewonderend gejuich had heroverd en haar een drankje had aan-

geboden, ging het flirten door. Nu kwam de gezette Madame van haar kruk aan het begin van de bar en wilde ook een drankje. ‘Ik kan niet voor iedereen betalen!’ riep ik, maar ik was al gezwicht. Het barmeisje pakte na het inschenken mijn hand en aaide over mijn onderarm. Met mijn vrije hand begon ik haar arm te strelen. Haar huid was glad en zacht als van een baby. We keken elkaar in de ogen en ik dacht verliefdheid in de hare te zien. Als ze een bestelling moest afwerken, kwam ze meteen weer terug. Van handjes vasthouden en armen strelen kwam het zelfs tot innige zoenen over de bar heen. Ik kon het nauwelijks geloven en voelde me licht in het hoofd. Tussen twee lange zoenen door zei de Madame iets tegen het meisje en daarna wendde ze zich tot mij: ‘Als je 200 bath betaalt hoeft ze niet verder te werken en kan ze met je mee.’ Ik ging akkoord en het meisje klom over de bar en nestelde zich tegen me aan. Het zoenen en strelen kon nu onbelemmerd doorgaan en zij voelde zelfs naar de stand van zaken in mijn kruis. Ze lachte me veelbetekenend toe. Met het condenswater van onze glazen schreven we voor elkaar onze namen op de bar. Wah Nam was haar naam en ze gebaarde dat ze met me mee wilde.

Hand in hand liepen we naar het hotel en ik voelde me geweldig. Als de etagebewaker moeilijkheden maakte, zou ik hem wel een paar biljetten van 100 bath toestoppen. De man deed echter of hij sliep toen we hem voorbij liepen. Op mijn kamer viel Wah Nam me om de hals en begon me gulzig te zoenen. Kon je dit nog gespeelde verliefdheid noemen? Hoeren zoenen nooit, laat staan tongzoenen. Ik tilde haar met de handen onder haar billen op en ze sloeg haar benen om mijn heupen. Zo droeg ik haar naar het bed en alsof er geen tijd te verliezen was, trokken we onze kleren uit. Soepel verenigden onze lichamen zich en langdurig en heftig bedreven we de liefde. Nadat ik voor de tweede keer was klaargekomen maakten we ons los van elkaar. Ik voelde me plezierig moe en verzadigd. En zij? Ze had gekreund en met gesloten ogen haar hoofd gewenteld waarbij haar gezicht als door pijn vertrokken was. Op m'n elleboog steunend bekeek ik haar mooie, slanke lichaam en streelde de zachte huid. Ze opende haar ogen en glimlachte. Plotseling kwam ze energiek overeind, pakte me bij de hand en trok me mee naar de badkamer. Onder veel gelach zeepten we elkaar in, spoelden we elkaar af met de handdouche en hielpen we elkaar met afdrogen. Ik ging weer op het bed liggen en keek hoe zij zich met het badlaken vlak boven haar

borsten dichtgeknoopt voor de kaptafel verzorgde. Eindelijk kwam ze naar het bed getrippeld, waar ik het badlaken van haar lichaam trok, haar tegen me aanduwde en zoende. Glimlachend maakte ze zich los en duwde me bij mijn schouders terug op het bed. Ze gebaarde dat ik zo rustig moest blijven liggen. Ik liet haar d'r gang gaan toen ze me van onder tot boven begon in te wrijven met een verkoelend poeder. Ze hield me de poederbus voor en wees naar de afbeelding van een lachende baby. ‘Baby's,’ zei ze en ik had ook het gevoel als een baby verwend te worden. Knielend tussen mijn benen masseerde ze mijn borst, armen en bovenbenen, totdat ze zich oprichtte en zich over mijn onderlijf liet zakken. Terwijl ze me bereed trok ze de gordijntjes weg voor de spiegel die boven de hele lengte van het bed was aangebracht. Zou ze er plezier in hebben zich zo bezig te zien? Voor mij deed ze het niet, want ik keek tegen haar gezicht en borsten aan, niet in de spiegel achter mijn hoofd. Met de armen om elkaar heen gingen we eindelijk slapen. Morgenvroeg gaan we verder, dacht ik, haar zachte huid strelend.

Maar daartoe gaf ze me geen kans. Aangekleed en opgemaakt zat ze al naast me op het bed voor ik goed wakker was, stak met een lief lachje haar hand met de palm naar boven naar me toe en maakte met haar andere hand het bekende eetgebaar. Daar had ik niet op gerekend; ze was niet verliefd op me geweest, ze had me verleid. Ik pakte m'n portefeuille en trok er een 500 bathbiljet uit. Ze loerde mee in de portefeuille en met haar vlugge vingertjes wist ze nog twee biljetten van 100 bath te bemachtigen. Ze zoende me en vertrok.

In de loop van de ochtend drong het pas goed tot me door dat ik wel erg naïef was geweest. Het kon best zijn dat ze me aardig vond, maar daarom moest er nog wel geld verdiend worden. Ik was het die verliefd op haar was geworden. Eigenlijk had ik haar moeten aanbieden bij me te blijven en haar te onderhouden. En dan een vliegticket voor haar kopen en haar meenemen naar Amsterdam. Er was nog niets verloren, mijmerde ik, ik zou haar diezelfde avond nog het voorstel doen met de Madame als tolk. Mijn droom was al bijna waarheid voor me toen ik 's avonds de bar binnenstapte. Ik werd door de meisjes en de Madame ontvangen met een opgetogenheid of ik al jaren vaste klant was. Wah Nam lachte verlegen naar me en niet lang nadat ze m'n whisky met ijs had ingeschonken waren we weer verdiept in het roesverwekkende strelen en zoenen. De bikinimeisjes maakten glunder gebaren naar ons dat we weer samen

moesten gaan slapen en hielden zich verder op een afstand. Tegen de tijd dat ik zou gaan afrekenen, zou ik via de Madame het aanzoek doen.

Ineens ontstond er grote beroering in de bar, de meisjes schoten razendsnel in hun kleren, de muziek werd uitgedaan en met de enige andere klant, een halfslapende dronken man, werd afgerekend. Het gerucht ging dat de politie in aantocht was om te controleren of de bars wel om twaalf uur dichtgingen, want op dat moment begon het boeddhistische lentefeest. Ik duwde een 500 bathbiljet in het bekertje en kreeg het van Wah Nam terug met een papiertje waarop stond: '240 bath'. In het Engels vroeg ik luid waar mijn wisselgeld bleef. De Madame zei dat de rekening 340 bath bedroeg en ik zou slechts 100 bath in het bekertje hebben gedaan. Ik moest nog 240 bath bijbetalen. Ik wist zeker dat ik 500 bath bij me had gestoken, want met 100 bath kom je niet ver. De biljetten zijn weliswaar even groot, maar die van 500 bath zijn bruin, die van 100 groen. Zoiets kan tot een vergissing leiden, maar in mijn geval was dat uitgesloten. De kassajuffrouw bevestigde nog eens dat ze slechts 100 bath had ontvangen. Er ontstond een woordenwisseling waarin beide partijen voet bij stuk hielden. De uitsmijter, een stevige jongeman, kwam de Madame en de kassajuffrouw te hulp om me nog eens rustig maar nadrukkelijk te vertellen dat ik nog 240 bath diende te betalen. 'Ik heb met 500 bath betaald, meer geld had ik niet bij me,' hield ik vol. Vanuit de coulissen verscheen een potige man met een spiegelende zonnebril. Kalm vertelde hij me dat ik moest betalen, anders zou hij de politie erbij halen. In godsnaam, geen politie, dacht ik in paniek. Wah Nam had zich de hele tijd afzijdig gehouden. Ik wees naar haar en zei dat zij gezien moest hebben dat ik met 500 bath had betaald. Ik keek haar doordringend aan, maar ze deed alsof ze er niets van begreep. 'Zij speekt geen woord Engels,' zei de zonnebril, 'ze zegt dat je met 100 bath hebt betaald.'

Weer keek ik Wah Nam strak aan, maar ze glimlachte alleen wat verlegen en sloeg de ogen neer. Ik voelde me door haar verraden. Machteloos stemde ik ermee in dat Wah Nam en de uitsmijter met me meegingen naar het hotel om het resterende bedrag alsnog te innen. Voor ik de zaak verliet riep ik woedend: 'Ik kom hier nooit meer terug!' Op het trottoir zorgde ik ervoor een eindje voor het tweetal uit te lopen. Niets wilde ik meer met die oplichters te maken hebben. Bij de deur van mijn hotelkamer gaf ik ze het geld. Wah

Nam wees op zichzelf en met smekende ogen maakte ze het gebaar van slapen. Ik duwde de deur voor haar neus dicht.

De volgende dag was alles gesloten en er was zelfs bijna geen verkeer. Ik slenterde door een park en mijn mening over het gebeurde werd steeds milder naarmate mijn verlangen naar Wah Nam toenam. Ik had haar de vorige avond de schuld van alles gegeven. Ik had me druk gemaakt om een onnozel bedrag en door haar zo ruw weg te sturen had ik haar ernstig beledigd. Wat had ze anders kunnen doen dan haar bovengeschikten gelijk geven? Ze zou anders haar baantje zijn kwijtgeraakt. Ik kreeg medelijden met het weerloze meisje en nam me voor diezelfde avond nog terug te gaan naar de bar om haar via de Madame m'n excuses aan te bieden en te vragen om met me mee te gaan naar Amsterdam.

's Avonds drong langzaam de verschrikkelijke waarheid tot me door toen ik zag dat alle neonlichten van Patpong gedoofd waren. Alle bars waren dicht! Ik keerde terug en bestelde in het hotelrestaurant een whisky. Toen de bediende het glas voor me neerzette, vroeg ik hem hoe lang die feestdagen zouden duren.

‘Vijf dagen.’

‘En al die tijd is alles dicht?’

‘Ja, vijf dagen mag er niet in het openbaar gedronken worden.’

Mijn vliegtuig vertrok twee dagen later.

Het trampolinegevoel
Megchel J. Doewina

Ik was twaalf en verliefd. Ik wist dat zelf niet, maar het was wel zo. Op het nieuwe meisje in de klas. Wieke heette ze. Wieke Veeringa. Ze kwam te zitten in de bank naast die van Dirrie Timp en mij, aan de goede kant, zodat ik haar meteen met alles voor kon zeggen. En mee laten kijken in mijn schrift, waarin de letters van de ene dag op de andere koeieletters werden. En dropjes geven, heel veel dropjes, meestal alles wat ik had en die van Dirrie Timp erbij. Ik had nauwelijks nog oog voor Dirrie Timp. Dirrie Timp háátte Wieke Veeringa. Ik daarentegen ging voor Wieke op mijn kop staan als 't moest. Anders ook wel trouwens. Feitelijk deed ik dat elke dag, omdat alleen zo het eeuwige kabaal bij ons thuis ten onder ging in een kolkend soort gedruis, dat zelfs de gele kokosmatten in bordeaux velours veranderde.

De attenties werden beantwoord. Wieke haalde me elke ochtend op van huis, stelde bijna altijd die spelletjes voor die ik het leukst vond, koos correct mijn kant in geval van hommeles met derden en voelde feilloos aan wanneer er hulp moest komen om mij uit een boom te halen.

‘'t Is zo gek,’ zei Wieke, ‘als ik naar jou toe ga, gaat alles aan mij veren, alsof ik op een trampoline loop.’

‘Dat heb ik ook, dat heb ik ook!’ riep ik uitgelaten, al had ik geen idee wat een trampoline was.

Als het regende hield ik mijn tas boven Wiekes hoofd. Als de zon scheen liepen we hand in hand. Toen er schaatswedstrijden waren liet ik haar de eerste plaats. Zo haalde ik een toch nog mooie tweede prijs op de ‘1500 m. voor meisjes van 12 jr. en ouder’. Wieke was 12 jr. en ouder. Wieke was door omstandigheden van intellectuele aard al 14. Maar dat kon me niks schelen. Het liet me volkomen koud. Dat kwam, Wieke had een wipneusje. Zo'n neusje dat iets naar boven gaat aan het eind. Het doet een tijdlang of het netjes een rechte weg wil gaan en dan, als niemand er nog erg in heeft, wipt het ineens omhoog. Daar kwam het door. En door de ogen. Die had

Wieke ook. Groot waren ze en aandoenlijk bruin. En haar lijfje, rank en watervlug, gespierd en toch zo meisjesachtig, had haast iets feeërieks. Op haar hoge noren schoot ze weg als losgeknapte elastiek.

Evengoed vond iedereen het raar dat ik geen eerste werd met die razende onderbindertjes, waarop ook mijn broers al vaak hadden getriomfeerd alvorens over de krul heen te groeien. Iedereen, behalve Wiekes moeder. Die zat als enige ouder langs de kant van de baan, omdat ze was gescheiden en dus altijd wroeging had. Scheiden kwam in die tijd nog haast niet voor. Ik bijvoorbeeld wist niet eens wat het was. Dood, allee. Maar een vader die nog leefde en toch niet thuis kwam om te slapen, dat was me wat.

‘Ach, kijk aan,’ sprak mevrouw Veeringa, ‘is dat nu Josje Tromp. Wat leuk eens kennis met je te maken. Wieke heeft het zó vaak over je. Heb je misschien zin om morgenavond bij ons te komen eten?’

Nou, en of ik dat had. Zo'n aardige mevrouw.

‘Ikke wel,’ zei ik dan ook, glunderend.

Dat was dus afgesproken, al begreep ik niet waarom Wieke zelf niet wat vrolijker keek bij het vooruitzicht. Ze glimlachte flauwtjes, met haar eerste prijs in haar hand.

Mijn moeder instrueerde me.

‘Je gedraagt je netjes,’ zei ze, ‘dat bennen dèftige mensen. Je spreekt met twee woorden. Ja mevrouw, dank u wel. Nee mevrouw, dank u wel. Niet gooien met de zout. Goed begrepen?’

Ik knikte verward. Twee woorden, ging het door mijn hoofd, twee woorden. Dit bennen er toch vijf?

Maar dat Wiekes moeder deftig was, dat klopte wel.

De volgende dag kwam Wieke me niet halen. Op school ontweek ze me zoveel mogelijk. Om twaalf uur vloog ze páng zomaar zonder mij het weekend in.

Met loden schoenen liep ik tegen vijven door de straten. Op naar het huis waarin ze met hun tweeën woonden, helemaal aan de andere kant van de stad bij de vijver en het hertenkamp. Het bleek een prachtige villa, twee keer zo groot als onze eigen woning en met niks dan groen rondom.

Mevrouw Veeringa ontving me allervriendelijkst. Wieke lachte flauwtjes. Voor het eerst verlangde ik naar het zaterdagavondspektakel met de wasteil thuis, waaraan ik me anders zo graag onttrok.

Er was een voorkamer, er was een achterkamer, er was een ser-

re, er was een eetkamer. En er was een kamer voor alleen muziek. Alle vijf even deftig en van elkaar gescheiden door schuifdeuren op rolletjes. Hoewel de plafonds ook tweemaal zo hoog waren als bij ons, durfde ik haast geen adem meer te halen, zo veel dure dingen zag ik hier. Veel antiek. Grote koperen ketels met opgepoetste deuken erin. Behaaglijke fauteuils. Warme dikke tapijten op glanzend donkerbruin parket.

‘Wat een grote piano,’ riep ik met mijn neus tegen het glas van een schuifdeur.

‘Dat is een vleugel,’ zei Wieke zacht, ‘niet met je neus tegen het glas.’

In de eetkamer stond de tafel al gedekt. We mochten ‘aanschikken’. Door het luikje naar de keuken verscheen een vriendelijk rond gezicht.

‘De eerste gang graag, Greet,’ zei mevrouw Veeringa en even later kwam de soepterrien in zicht.

Er waren dus verschillende gangen in dit huis. Waarschijnlijk zelfs onderverdeeld in hoofd- en zijgangen.

Naast mijn bord zag ik een hoop bestek waar ik zo gauw geen raad mee wist. En onder mijn bord stond nog een ander, groter en platter, net als bij Wieke en haar moeder. Alles gelijk de soepterrien, met hetzelfde gouden randje.

‘Waar is die bord nou voor?’ vroeg ik, meer om de stilte te verbreken dan uit nieuwsgierigheid, ‘en een mes? Wij hebben thuis allenig vorken. Behalve 's zondags natuurlijk. Dan heb me vader een mes apart om de vlees mee te doen. En we hebben ook allemaal een bord van ons eigen, ik heb er ene met een koe d'r op en in Hugo z'nt zit een grote barst.’

Wieke gluurde van onder haar wimpers naar haar moeder.

Die schepte ons op en zei: ‘Wij beginnen de maaltijd altijd met soep, Josje. Daarvoor is het bovenste bord. En bij het bestek ga je van buiten naar binnen. Voor het eerste gerecht neem je wat het verste weg ligt.’

Hèt bord zei ze. En hèt bestek. Dat laatste waren dan zeker de lepels en zo. Van buiten naar binnen. Met het verste beginnen.

‘Verrek,’ zei ik, roerend in mijn soep, ‘wat geinig. Wat is een gerecht?’

Rood aanlopend legde Wieke haar wijs- en middelvinger op mijn arm, net op het moment dat mijn hoofd op weg was naar de lepel

in mijn hand. Of dat ik maar even wou wachten. Eerst moest moeder zichzelf nog opscheppen en dan baden ze altijd. Wieke sloeg haar ogen neer.

Na het bidden en de soep werd er vanuit de tweede gang een fazant naar binnen geschoven en gekookte aardappelen met fazantejus en een groente waarvan ik nog nooit gehoord had, postelein heette die, en doperwtjes met worteltjes hadden ze ook en appelmoes. Het leek wel Kerstmis, maar dan zonder lawaai. We kregen er een glaasje aangelengde wijn bij. De eerste wijn van m'n leven. De glazen waren van kristal. Ze tinkelden als je er met je bestek tegenaan stootte. Er stonden kaarsen op tafel. Die flonkerden in het kristal.

Dapper pakte ik mijn mes en vork en liet die los op de fazantepoot, tot ik merkte dat Wieke en haar moeder met hun handen aten! Nee maar. Dan ik ook. Er stonden kommen met water en schijfjes citroen op tafel. Daar doopten ze telkens hun vingers in om ze vervolgens af te vegen aan grote linnen servetten. Die lagen naast de borden in zilveren ringen met hun naam erop. ‘Elise’ en ‘Wieke’. Op die van mijn stond ‘Henri’. Foutje van Greet. Wist die ook veel. Henri was de vader natuurlijk. Mooi dat ie voor eeuwig naar z'n servetring kon fluiten, vieze wegloper.

‘Zou je mij alsjeblieft het zout even willen aanreiken, Josje?’

Snetverdemme! Ik schrok me de pip! Mijn broers zeiden: ‘Hee kleine klojo, doe mij de zout es hier,’ en dan deed ik de zout hun kant uit. Behalve als ik daar toevallig geen zin in had. Dan pakten ze de zout zelf maar. 't Was al mooi zat als de zak op tafel stond.

‘Ja mevrouw, dank u wel.’

Vluchtig kruisten hun blikken elkaar.

Voorzichtig reikte ik mevrouw het vaatje aan. Ze veegde het schoon met haar servet.

Wieke vermeed het mij nog aan te kijken. Zij en haar moeder manoeuvreerden de aardappels met behulp van hun mes op de bolle kant van hun vork, die ze dan zonder noemenswaard voorover te buigen naar hun mond brachten, terwijl ik mijn hoofd vlak boven de bordrand hield om mijn eigenhandig fijngeprakte hap op de binnenkant van mijn vork naar binnen te werken. Gewoon. Zonder mes of iets.

Intussen converseerden wij over hoe het ging op school (wel best), over wat mijn vader deed (werken op 't fabriek, maar slapen doet ie altijd gewoon bij ons), over hoeveel broers ik had (vijf), over wat

die deden (werken op 't fabriek), over mijn moeder (werken in anderen hun huis).

Als dessert was er hopjesvla en/of beschuit in bessesap met slagroom. Toen ik helemaal was rond gegeten en mevrouw Veeringa desondanks nog wat aan me kwijt wou, zei ik:'

'Nee mevrouw, dank u wel.'

Ach kom! Heus niet? Vond ik het niet zo lekker dus?

'Jawel mevrouw, dank u wel.'

'Nou dan!' drong ze aan, 'neem gerust nog wat, je moet er nog van groeien.'

Hulpeloos wendde ik mijn blik naar Wieke. Die zat echter heel afwezig met haar armbandbedeltjes te spelen.

'Ik kan niet meer,' zei ik.

Mevrouw Veeringa trok haar wenkbrauwen op.

'Want ik ben zat.'

Zo zeiden wij dat thuis. Dan lieten wij een boer en dan zeiden wij: ik ben zat.

'Wat zèg je toch!' Mevrouw Veeringa keek als door een wesp gestoken. Haar stem klonk schril. 'Kind! Hoe kòm je er bij. Dit gaat werkelijk te ver. Zat is een mán die te veel gedrónken heeft. En dan nog, zoiets zèg je toch niet. Goede hemel!'

'Ja,' viel nu ook Wieke nijdig uit, 'je moet zeggen: dank u, ik ben geheel voldaan, of: 't was heerlijk, maar ik belief heus niet meer!'

Na die avond wilde Wieke niks meer van me weten. Bij Dirrie Timp hoefde ik ook niet terug te komen. En daar niets twee mensen zo kan binden als hun afkeer van een derde werden Dirrie Timp en Wieke Veeringa hartsvriendinnen.

Ik heb het machteloos aanschouwd.

Een tijdlang wou ik dood.

Toen, op een goede dag, was ik het zat. Ik heb er een punt achter gezet en gezegd: zo is het genoeg.

Daarna ben ik verder opgegroeid.

Verhelderend
Leo Verzuu

We verlieten het bos waarin, min of meer weggemoffeld tussen de stammen van hoog opgaande saaie dennen, kronkelzieke eiken en ranke berken een groen geverfde bouwkeet stond. Mijn onderkomen voor een week, het hare voor twee dagen.

We staken de met puin verharde zandweg over en sloegen een onverhard, met gras begroeid pad in. In trekkersporen spiegelden langgerekte plassen de hemel, eindelijk wolkenloos na een weifelende dag.

Links van ons, langs alweer een dennenbos, een kaarsrechte rij loofbomen. Linden, als ik me niet vergis. Rechts, achter prikkeldraad, zover we konden kijken, licht-, heel lichtglooiende akkers en weilanden, in een heerlijk ritme onderbroken door houtwallen en hier en daar een kreupelbosje. Arcadië, maar dan zonder de klassieke aanwezigheid van handzame herderinnetjes. Meer Memling of Hugo van der Goes voor mijn gevoel.

De zon, nog net niet gestrekt in het bed van de nacht, streelde de aarde alsof hij haar innig lief had. Het gras geurde, zwaluwen scheerden rakelings over de grond en over alles lag de onbeschrijfelijke gloed van een zeldzame avond.

Hoe het kwam weet ik niet, maar aan het eind van het pad bleek dat er diep onder het aangestampte puin in mijn ziel toch nog ergens iets organisch zat, een teer wit worteltje van kennelijk nog niet geheel verstikte hoop. Door een haardun scheurtje in het puin stak het plotseling de kop op. En voor ik besefte wat er aan de hand was, hoorde ik me tegen haar zeggen dat ik haar laatst formeel had willen vragen met me te trouwen. 't Woordje trouwen gaf ik als vanzelf een ondertoon mee waaruit moest blijken dat 't me niet om echt trouwen ging, maar om althans ‘iets’ in de richting van dat burgerlijke gehannes.

De woorden rolden min of meer luchthartig uit m'n mond. Alsof het om een bagatel ging, iets in de marge van het leven. Waarschijnlijk - denk ik - om mezelf in te dekken tegen het antwoord.

Zoals je je arm voor het gezicht houd als je een mep verwacht. Waarschijnlijk - denk ik - om haar ergernis over zo'n stompzinnige mededeling niet op te rakelen en haar de gelegenheid te geven het onbenullige stekje lachend-achteloos weer de grond in te wrijven.

‘Dank je wel,’ zei ze.

‘Dank je wel,’ zei ze, minzaam.

‘Dank je wel,’ zei ze, minzaam en dodelijk.

Enfin, voeten weer vast op de grond. Geen vuiltje aan de lucht. Wat marginaal geleuter en de zon gaat toch wel weer op. En ook als we dood zijn gaat het leven niet verder en gras is zo grijs als de nacht ... nou ja, in dier voege etcetera.

En zo wendden wij ons ter hoogte van die zerk van het pad en de zon af en gingen het open veld in.

Links van ons pas gemaaid grasland. Daarachter, zo op het oog weggedrukt onder eeuwenoude beuken, een boerderij, met wat agrarische rommel er omheen. Rechts van ons akkers: confectie-mais, waar je god zij dank nog overheen kon kijken; perfect geschoren, hoogpolige rogge; wat lager gerst en nog dichter bij de aarde loof van aardappels - ‘Is dat niet familie van de bella donna?’ zei ze - en voederbieten.

En overal op en onder, tussen en tegenaan, bloemen. Oneindig veel bloemen: nederige, kruipende bodembedekkers, ongenaakbare zelfstandigen, leptosome lummels, steunzoekers, Einzelgänger, waterzuchtigen, klevers, warrelaars, fliérefluiters, aristocraten, pretentieloze verrukkingen, ingetogen schitteringen, wiegende meditaties, verstilde extasen en herinneringen aan de toekomst. Lieve bloemen ook en lieflijke. En grassen, talloze grassen. Subtiel en rank hun hoge halmen.

O allerdiepste verrukking, o schizofrene heerlijkheid! Alsof ik niets gezégd en zij niets terúggezegd had - het ongenoegen wurmde als een pier onder de aarde verder - gingen wij samen onder de hemel. Zij liep naast me, voor me, bukte, plukte bloemen voor een veldboeket, rook en liet ruiken, zweeg, sprak, lachte, neuriede, genoot van de stilte, de kleuren, het zingen van de vogels, het weghollen van een kudde schapen, wit als melk, en bleef bij een gat in de houtwal plotseling staan. Ze keerde zich naar me om, wachtte op me, sloeg haar armen om m'n nek, kuste me op m'n lippen, duw-

de zich van me af en ging weer verder.

O heerlijk mens - laaide er in mijn ziel - sublieme vrouw, allerfijnzinnigst wezen. Ik drink je in als poëzie. Nee, ik begéér je niet. Ik heb je lief! Blauw als een korenbloem je ziel, etherisch en zachtzinnig als het licht tussen de halmen. Alleen jij, lieveling... godverdomme, lieveling! En de zon speelde in haar haar en haar lopen was een gaan, een schrijden.

We gingen nu over een weiland en vonden aan de rand daarvan, tussen de bramen, salomonszegel. Uitgebloeid weliswaar, maar niettemin salomonszegel. Voornaam en lieflijk tegelijk. Ik plukte wat vruchtjes. Voor op haar balkon. Als het lukt. Haar grote balkon onder de hemel van de stad, waar ze in aarden potten en plastic afwasteiltjes op zuidelijke wijze iets paradijselijks creëert. Om tussen te vertoeven, mijmerend of met een boek. En ook wel eens met mij.

‘Nee, dat is geen buizerd,’ - zei ze wijzend in de verte - ‘maar een kraai, buizerds kunnen ook zo op een paaltje zitten.’

Dichtbij een merel, die wat parafrases uitprobeerde op het hem van hogerhand verstrekte thema. Iets verder weg flarden van het adembenemende liedje van een tuinfluiter. Waanzinnig krachtig voor zo'n minuscuul dotje veren. Geen honderd Mozarts zijn in staat zo geserreerd, zo compact en tegelijk zo lyrisch visioenen op te roepen van innigheid en tederheid; van de extatische verrukking die als een bloem van vuur omhoogrijst in de nacht wanneer twee mensen zich met hart en ziel rapsodisch in elkaar verliezen. Vogels, o vogels!

Dieper zakte de zon in de kussens en terwijl zij mij tot mijn onuitsprekelijke vreugde tot háár vreugde toeliet, liepen we door het hoge, verende gras geluidloos in de richting van het bos vanwaar we waren gekomen. Eenmaal weer op de verharde zandweg bukte ze zich om een steen op te rapen en probeerde daarmee een dorre tak van een den te gooien.

Niks toevalligs, denk ik achteraf. Want waar of bij wie ze ook is, overal plukt ze dorre blaadjes van de bloemen in de vazen en de planten in het raam. Dwangmatig, behoedzaam, met uiterst sensibele handen. Alsof ze alles haat wat dor is.

Met een plof viel de steen weer op de grond. Onverrichter zake. Ze probeerde het nogmaals. Weer mis. Ze gaf 't op, lachend. Ze gaf me een kus op m'n lippen en we vervolgden ons pad. Links van ons

het bos, rechts de uitgestrektheid. Aan de achterkant van de kaalgevreten paardewei, uitgespaard tussen de dennen, koesterden tientallen konijnen zich, rechtop gezeten, de oren gespitst, in de laatste stralen van de zon. Onwezenlijk. Als een plaat aan de wand in een klas van vroeger. Of als een stemmig tafereel uit een boek van Richard Adams. Althans dat neem ik aan. Zo nu en dan renden er een paar weg om elders weer doodstil te gaan zitten. 't Was ook nog te mooi om ondergronds te gaan.

Bij een lange rozenhaag met zachte, lichtgroene blaadjes bleef ze staan. Om zich aan de dorens niet te bezeren schudde ze de mouw van haar leren jasje over haar hand, plukte een roos, een witte, liet me die ruiken en voegde 'm bij haar boeket.

Ze stond tegenover me en plotseling zag ik hoe in haar gezicht, dat me zo mateloos lief is, een zon opging. Ze straalde. Haar ogen stonden groot onder haar licht opgetrokken wenkbrauwen en ik las er blijheid in, ongekunsteld en smetteloos als de roos in haar hand. En verwondering, verbijstering bijna. Hoe dit in godsnaam mogelijk was. Genegenheid ook, maar tevens en nog meer een soort eerbiedige verontschuldiging daarvoor. Iets hulpeloos. Alsof ze het ook niet kon helpen dat dit moment zo verrukkelijk was... en dat dit verrukkelijke moment geen kiem van toekomst in zich had en daarom zo onmenselijk was.

Een en ander helaas bitter wetend en beseffend dat ze over een half uurtje zou vertrekken; dat alles wat we gezien hadden er dan nog wel zou zijn, maar slechts mooi om te zien en verder niets... dat alles wetend, trok ik me bewust terug in een afgesplitst, hermetisch heden. En heel even was er niets dan eeuwigheid. Er was alleen nog zij. En zij bij mij. Puur paradijselijk heden. Helder klateren van water, ruisen van zijn, oeverloos geluk.

En god zag dat het goed was.

Maar god is jaloers als de neten. De tijd verstreek toch, de zon zakte achter de einder, de vogels zwegen, Pessoa kletste verder en wij gingen het bos in om in de keet nog even een kopje koffie te drinken.

Toen ik om een uur of twaalf terugkwam lagen de honden op me te wachten. Die wachten op alles wat ze te vreten geeft. Ze renden voor me uit naar de keet, sprongen tegen me op, lieten zich op de

hals kloppen en verdwenen in hun hol onder de grond.

Ik opende de deur, haalde de schakelaar over, één flits en alle stoppen sprongen. ‘Ook dat nog!’ dacht ik, maar onmiddellijk daarna: ‘Wat kan 't mij ook eigenlijk verrekken.’ En in het stikkedonker kroop ik in mijn nest.

Nauwelijks lag ik of er ging me een licht op. ‘Stommeling, debiel!’ - sprak ik hardop tot mezelf terwijl het ineens tot me doordrong waarom ze, naarmate de avond in zicht kwam, zich steeds opgewekter had gevoeld. Het duidelijke neigen van de zon had haar immers bijna tastbaar doen raken aan het vlieden van de tijd. En is dat niet heerlijk... als je zo ontzettend graag naar huis wil?

Op zaterdagmorgen na de lessen
L.H. Wiener

Het weer in Haarlem is winderig en guur op zaterdag 23 februari 1991 omstreeks vier uur in de middag. Ik kijk naar de zwarte schoen van mijn nicht, die zelfverzekerd gasgeeft en remt, naar haar in zwarte kousen gehulde benen, naar haar zwarte rok en naar haar mooie, gebogen neus. Ze kijkt me aan.

- Het was goed hè?

- Ik kijk voor me op het asfalt en overweeg wat ik moet antwoorden.

Het kon niet beter, zeg ik dan.

Ze zet me af op de Wagenweg, enkele honderden meters van mijn huis. Mijn nicht, toevallig weer ontmoet. Door het toeval gestuurd. Of beter: door het noodlot. Ik steek mijn hand op en loop de Olieslagerslaan in op weg naar huis. Het is de hoogste tijd om mijn brein met Koningswater te benevelen.

Waar is het anders voor.

Het Koningswater.

Mijn brein.

Na de teraardebestelling van mijn leerling, terug in haar ouderlijk huis, sta ik in de tuin als haar grootmoeder voorgaat in gebed. Ik kan niet bidden. De tuin ligt er kaal bij, in tinten van bruin en grijs, van grauw en goor, van dor en dood. Het voedsel dat wij tezamen nog gebruiken is bezorgd in kartonnen dozen met cellofanen deksels. Feestelijke schotels zijn het, van vormhoudend aluminiumfolie, royaal opgemaakt. Dan wil ik naar huis. Mijn nicht brengt me in een luxe zakenautomobiel.

Van de kerk genaamd: *Moeder van de Verlosser* in Haarlem Schalkwijk naar de Algemene Begraafplaats te Heemstede formeert zich een stoet van enkele kilometers. Om een ongehinderde doortocht te garanderen begeleidt de politie de karavaan van fietsende scholieren en volgauto's: blokkeert zijstraten, zet kruispunten af en leidt het overige verkeer om. Sommige agenten zijn zichtbaar onder de in-

druk en salueren als de Auto des Onheils passeert. Ze weten waarom het gaat: een meisje van vijftien.

Een invasie van zwijgenden strijkt neer bij de Herfstlaan. De zestig witte rozen die in de kerk door de spelers van de Kaukasische Krijtkring op de kist zijn gelegd worden opnieuw uitgedeeld. Aan de groeve volvoert de pastor het laatste ritueel.

Weer in de aula wacht ik met enkele genodigden tot de ouders en haar jongere broer de honderden handen hebben gedrukt. Ik drink koffie en denk aan mijn leerling in haar donkere kist, haar door de dood al zo mishandelde gelaat. En dan denk ik aan de dader in zijn auto en voel voor de zoveelste keer een vlaag van heftige agressie in mij oplaaien; agressie en wraak die ik beide echter zal moeten beteugelen. In België verkoopt men pistolen.

Direct aan het begin van de rouwdienst neem ik nog een van de van te voren strategies verstopte half-pilletjes Inderal-40. Ik heb ze op verschillende plaatsen in mijn kostuum gedaan om het angstvisioen te vermijden dat ik dit medikament al tastend in borstzak, zijzak, broekzak of binnenzak niet tijdig zal kunnen lokaliseren.

Er klinkt muziek van Ben Webster, onder de navrante titel: *That's all.* Er klinkt Keltiese muziek en een koor zingt dat wij aan God de Heer toebehoren. Dan kondigt de pastor mij als spreker aan.

Ik leg mijn tekst op de mij door voorafgaande plaatsopneming bekende lessenaar. Nu komt het erop aan, want net zo belangrijk als de inhoud van mijn woorden is de wijze waarop ze worden voorgelezen. Mijn obsessionele plankenkoorts mag onder geen beding blijken. Geen zweetstort. Geen stoornis in de ademhaling. Geen op hol slaand hart. Het eerste gevaar denk ik te hebben bezworen door abstinentie, het tweede kan ik de baas blijven door in afgemeten zinnen te spreken en met het derde euvel wordt de Inderal-40 verondersteld af te rekenen. Gedurende mijn hele rede houd ik mijn blik strak gericht op het papier.

Nu we afscheid moeten nemen (...)

Vanwege de goede mikrofoonafstelling hoef ik met slechts weinig volume te spreken en trilt mijn stem onhoorbaar.

Ik had mij voorgenomen mooie woorden te spreken, want het moet vandaag een

mooi afscheid zijn, waardige woorden wilde ik zeggen, om dezelfde reden, maar ik beken het je meteen: dat is eigenlijk behoorlijk mislukt.

Misschien zijn ze er wel, die mooie en waardige woorden, maar steeds toen ik bij mijn voorbereidingen in plechtigheden dreigde te vervallen stond jij te glimlachen achter mijn rug. Daarop besloot ik wat ik te zeggen had zo direkt mogelijk te zeggen, zonder omhaal, en toen ik zo begon te formuleren stond je ineens niet meer àchter me maar vòòr me en keken we elkaar aan.

Bij de pauze die ik nodig heb om een keer vrij te kunnen ademen is het zo stil om mij heen dat het lijkt alsof ik de kaarsen kan horen branden.

Wat zag je aan me?
Dat ik geschokt was?
Ja, ik bèn geschokt (...)

In de rand van mijn gezichtsveld verschijnt even een kontour van de draagbaar en de kist in het middenpad, van bloemen, van een kaars.

Ik 'kreeg' je pas in de tweede klas, zoals dat in onderwijstermen heet. Daar viel je me in het begin nog niet eens zo op. (...)

Maar daarna ging het snel. Ik kwam erachter hoe bijzonder goed je was en je eindcijfer voor Engels werd dat jaar een tien.

Mijn mondholte begint uit te drogen en ik tracht met mijn tong mijn lippen glad te houden. Op de lessenaar bevindt zich wel het Evangelie maar geen water.

Na 2C kwam 3C; zeilen op De Kaag, weet je nog? (...)

En zo, met de derde klas als achtergrond, vormde zich steeds duidelijker een profiel van je karakter en kwam ook steeds duidelijker naar voren hoe veelzijdiggetalenteerd je was.

Achter mijn rug, met haar eigen rug tegen de muur, hangt een beeldje van de *Moeder van de Verlosser.* Zij souffleert mij niet en dat

hoeft ook niet, want ik heb mijn woorden zorgvuldig op papier gezet; evenmin fluistert zij mij moed in, maar wat belangrijker is: ze verstoort mijn voorlezing niet en meer verlang ik eigenlijk niet van haar.

Via 3C naar 4D was je voor mij inmiddels uitgegroeid tot een van die zeldzame leerlingen aan wie je als leraar denkt wanneer het soms nodig is de motivatie voor het leraarschap gaande te houden. Als je soms denkt: waarvoor doe ik het eigenlijk allemaal? Ik geloof dat er vanuit een leraar geen groter compliment naar een leerling toe mogelijk is.

En je wilde nog Engels gaan studeren ook! Wat een eer voor het Engels!

In enkele storende flitsen zie ik opnieuw haar geschonden gezicht in die open kist in dat zijkamertje in het 'Uitvaartcentrum', niet meer schrik-vrij te grimeren, alhoewel men zichtbaar zijn uiterste best had gedaan. Ik ga van de ene voet op de andere staan en zet me schrap voor het laatste gedeelte van mijn toespraak.

Boven het bord in lokaal 7 hangt, op een ereplaats, een portret van de dichter Dylan Thomas. (...) Die poster heb je dus wel vaak gezien, maar aan de behandeling van zijn gedichten waren we nog niet toegekomen.

Ik wil je nu slechts twee regels voorlezen uit een van zijn mooiste gedichten, waarin hij de dood in essentie kenschetst. De dood weliswaar als verwoester, maar zonder rijk, als stukmaker, maar zonder heerschappij:

> *Though lovers be lost love shall not*
> *And death shall have no dominion*

Ik spreek het laatste woord met veel nadruk uit en met vier lettergrepen in plaats van drie, zoals Dylan Thomas het zelf doet op een plaatopname.

Ik vond deze regels zo toepasselijk, want nu wij afscheid van je moeten nemen, omdat de dood je lichaam heeft weggenomen, nestel je je voor altijd in ons hart en onze herinnering.

's Morgens begeef ik me te voet naar haar ouderlijk huis. Lopen lijkt me passender; bovendien is mijn auto erg vies en ben ik te lusteloos om hem te wassen. Ik steek dwars de Hout door waar de wind giert

in de kale en piepende takken. Als je niet goed kijkt lijken de bomen dood, maar dat zijn ze niet. Ze hebben nu alleen maar een dode gedaante. Als je wel goed kijkt lijken ze levend, maar dat zijn ze ook niet. Plotseling sta ik voor het Spaarne. Verkeerd gelopen. Onbewust? Bewust? Het water is in wilde beroering en smijt het licht alle kanten op. Ik kijk op mijn horloge. Heb nog wel even tijd om ervan te genieten.

Nog juist voor de rouwauto's kom ik aan, wordt voorgesteld aan de naaste familieleden en vrienden. Met een kop zwarte koffie in mijn hand loop ik naar het diepe gedeelte van de kamer en neem ongemerkt mijn eerste Inderal-40.

In de namiddag van vrijdag 22 februari blijkt mijn nieuwe kostuum inderdaad klaar te hangen.

Die avond als ik aankom bij het ‘Uitvaartcentrum’ aan de Zijlweg zie ik voor het eerst hoe druk het zal worden op de begrafenis. Het gebouw krioelt van licht en leven, op een onwezenlijke manier. Zwijgende mensen gaan en komen. Hun gezichten ernstig, hun stemmen stil of fluisterend. Het dichtslaan van autoportieren is het overheersende geluid. Motoren starten bedeesd.

Binnen in een soort hal zie je veel jonge mensen. Sommigen staan omarmd of met hun voorhoofden tegen elkaar aan. De ouderen hebben wat meer gêne en ook wat meer ervaring. Ik zie mijn nicht, die me namens de ouders vraagt of ik morgen wat vroeger wil komen, zodat we voor de rouwdienst samen nog wat kunnen praten en koffiedrinken.

Dan zie ik mijn leerling dood in haar kist.

Ik schrik.

Woensdag 20 februari zie ik haar kamer. Na afloop van een bespreking omtrent de gang van zaken tijdens de rouwdienst, de begrafenis en het samen eten nadien.

Ik kijk naar een aantal voorwerpen die deel uitmaakten van haar leven: een saxofoon in een kist, de grijze hoed die ooit van haar grootvader is geweest, schrijfgerei op een groot werkblad voor het raam, haar bed met al haar dromen, boeken, een ingelijst contract betreffende haar zakgeld, grote posters van de pop-groep U2. Het is een eenvoudige kamer, maar hij is precies goed. Het is de kamer van mijn dochter, als ik die zou hebben.

De dag na haar overlijden belt haar vader me op. Of ik iets in de kerk wil zeggen.
Nog juist voor sluitingstijd betreed ik een gerenommeerde kledingzaak aan de Grote Markt.

Op maandagmiddag 18 februari 1991, om 13.00 uur, overlijdt mijn leerling Saskia van den Mosselaar in het Academisch Ziekenhuis te Leiden.

Acht dagen eerder, op zondag 10 februari, fietst ze alleen van school naar huis. Het is omstreeks zes uur. Ze heeft zojuist een repetitie gedaan voor het toneelstuk De Kaukasische Krijtkring van Berthold Brecht. De schemering is nog niet ingetreden. Het zicht is goed. Bij het kruispunt Dreef-Spanjaardslaan steekt ze over. Het voor haar bestemde verkeerslicht staat, volgens latere getuigenverklaringen, op groen.

Als ik op zaterdag 9 februari om tien over half twaalf de kast in het verlaten lokaal sta te ordenen merk ik hoe een donkerblauw gevoel van somberheid me begint te doorstromen. Ik weet wat het is. Het komt steeds vaker voor. Het is de Twijfel. Het is de kleur van Koningswater, de kleur van de Melancholie. Het is de kleur die hoort bij de vraag: *waar ìs het voor?* De kleur die hoort bij alle onbeantwoordbare vragen. Het is de kleur van de Onrust, maar ook de kleur van de Lethargie. Het is de kleur, uiteindelijk, van Avalon. De kleur van wazige, blauwe mistflarden die hangen boven koele meren en vochtige velden, de horizonloze leegte...
Ik heb de deur van het lokaal half open want ik wil weg.
Dan staat ze plotseling naast me.
Op haar blonde krullen draagt ze haar grijze hoed; die houdt ze ook op in de les.
Ze lacht breed.
- Wat moet jìj hier, lellebel, zeg ik op de goede toon en kijk haar fronsend aan.
Ze komt me nog even gedag zeggen.
Op haar manier dan.
Dat doet ze vaker, op zaterdag na de lessen.
- Wil je nog weten wie het was? vraagt ze uitdagend.
- Wie? Die viespeuk?

- Ja, natuurlijk...

- Het zal Prince wel weer zijn, zeg ik schamper, terwijl ik op mijn hurken zak om wat mappen te rangschikken.

- Prince? Hoe kom je dààr nou bij...

Ze zegt ‘je’, omdat ze dat stoer vindt. Het amuseert me. In een idioom-test had ze een zin moeten bedenken met het werkwoord: *to be up to.* Hetgeen toen werd: *‘When we were riding his Harley again, I told my biker not to tell anyone what we had been up to, as he was twenty years my senior. He turned to me and smiled with his irresistable Fatal Charm.’*

Op het spelfoutje in irresistible na een syntakties en idiomaties foutloze zin, maar met een onmiskenbaar skabreuze inhoud. Ik had het er dus niet bij laten zitten en haar in een onder het proefwerk geschreven commentaar ten strengste verboden zich nog verder af te geven met dergelijk motortuig. Maar een meisje van vijftien laat zich haar spannende fantasieën niet zomaar afnemen, zodat ze er na lezing van mijn reactie nog een schepje bovenop had gedaan met de mededeling dat het hier toevallig niet ging om tuig maar om een internationaal vermaarde rock-ster.

- Je bent gewoon een sloerie, weet je dat, voeg ik haar nu toe. En wij ons hier op school maar uitsloven om wat van je te maken.

Ze geniet waarneembaar van dit spelletje.

- Billy Idol.

- Wàt zeg je?

Ze haalt nonchalant haar schouders op en geeft me dezelfde dreun nog een keer.

- Het was Billy Idol.

- Oh my Gòd..., breng ik nog net uit.

- Ja, hij is wel nep natuurlijk, zegt ze dan jennerig, maar hij heeft zo'n *onwijs* mooie motor.

Ik druk me met mijn handen op mijn knieën moeizaam op en schud verslagen mijn hoofd.

- Hoe... is... dit... mògelijk..., verzucht ik. Die nààm alleen al.

Ze heeft me nu precies waar ze me hebben wil.

Haar ogen fonkelen.

Ze prikt me met haar wijsvinger in mijn buik en geeft me vervolgens de genadeslag:

- En hij heeft ook zo'n lekker bekkie, vind je niet...

Ik hoor haar lachen op de gang.

Dan is ze weg.

Nederlandse poëzie

Naamloos
Catharina Blaauwendraad

Zie de man
met het blad
voor de mond
zonder marge
om de keren
in de kantlijn
te noteren
dat hij zweeg
dat hij slikte
dat hij stilte
moest verteren
tot zijn maag
ging protesteren
en hij braakte
en hij brak.

Dweil de laatste
zure stukken
waarheid
bij elkaar,
hang de dweil
zonder spoelen
zo te drogen
dat de stank
in alle stilte
neuzen teistert
waar de monden
en de oren
en de ogen
al te lang
zijn gesloten.

Twee Egyptische notities
Job Degenaar

I
Woestijnruiters

Een dwarse weg door de woestijn
met lege teervaten erlangs
en waar hij onvermoed zich kromt
bieden pijlen ons houvast: cultuur
tot essentie teruggebracht

en wij, naar oude beschaving op zoek,
erudieten in den vreemde, in een
gekoelde autobus, causeren in 't
bijzonder over vrouwen, wat leidt
tot delicaat gemijmer -

Dan, trillend in de ramen,
overbelicht, ontstaat een meer
waaruit, langzaam nader, een wolk
woestijnruiters rolt die ons
tot staan brengt en omsingelt -

Fijn is het zand, haast sneeuw,
dat tegen de hete ramen stuift;
we luisteren, zien nog net
dat wij het zijn die in
de verte in galop verdwijnen

II
Bij een moslimbegraafplaats, el-Minya

Een dode gier in de woestijn,
wie aast op hem? -

En wat te denken als zich
een karavaan aandient?

Triomftocht van het leven,
dat zijn mannen ronselt in de
loden hitte, in dit

dodenland van zand dat
maar aangroeit, inlijft?

Dwaal je daarom af van de
routine van de gids?

Luister je daarom naar de
hete wind die rondzingt
in de graven?

Twee gedichten
Maarten Doorman

Nachtelijke belegering

Nu ik haar zie slapen weet ik
dat ik haar liefhad. Hoezeer bonden ons
niet de stuikende dagen
al kwam het praten ons
de strot soms uit als de bewegende klink
van de deur op slot. Zit niet ieder
die bemint in een te krap bemeten ruimte?

En dan te bedenken
hoeveel onbesproken gedrag
we nog door konden werken.
Maar ik moet me tot de tanden
nu vermomd tot haar adem-
haling beperken, dat scherpe hijgen
dat de laatste nacht
in plakken snijdt tot

zij niet meer kan luisteren
naar dit kloppende zwijgen -
wat bewegen haar ogen waarom zakt haar kin?
Ze kan niet horen wat ik denk
of bemerken hoe stom
ik op apegapen lig te fluisteren
hoe ik van voren af aan
begin, nu ik haar zie slapen

Luik / Rue des Ramons

Tegen de helling word je een optocht
in jezelf, de huizen
leunen hoe laag ook als gewelf
op je schouders, vogels
komen niet hoger dan hun open kooi
in het kozijn.
De erewacht van woningen
ontbeert veerkracht tot het eind
en valt hogerop uiteen
in een carrosseriebedrijf en een tuin
achter een hekje uit een tijd voorbij.
Schuin houdt dit op en schijnbaar
gaat deze hang open
door uit te lopen op iets anders
door de dwang opzij te kruipen
of het hoofd tegen de lucht te stompen.
Ook rugwaarts ontsnap ik niet
uit dit verkrompen randgebied.

Een leeg huis
Kees Hermis

1

Een huis, plek waar je woont, uitrust en
plannen maakt, waar je naar terugkeert,
slaapt

De ruimte om je heen die zich steeds aan
en dan weer uit laat trekken

Daarom ga je niet weg. Je blijft zolang
het er nog staat met ramen, deuren
en een bed

Jij bent het die ze opent en sluit
bij nacht en winter

2

De dag waarop je afscheid neemt, kies
je niet voor de vlucht en weemoed tegelijk

Maar toch gebeurt het op een haast
onwerkelijk moment

dat alles klaar staat voor vertrek. Kamers
ontruimd, niet meer gevoed door stemmen

Geen navelstreng die je verbindt met wat
je zult verlaten en al verlaten hebt

3

Een lege doos, meer is het niet
Er valt niets meer te vinden

Als je verstand zegt je kunt weg
is er begin van aarzeling

Een onbestemd bewegen dat
uitspreekt dat het er niet is,

er niet wil zijn en toch
Niet dat je niet zult gaan

Je weet alleen hier kom ik niet
meer terug. Dus blijf je nog

4

Je loopt nog één keer voor het laatst
de trap op naar de zolder

Leefruimte van verhalen, van twee en drie
keer op een nacht onder het schuine dak

Het natte ochtendlicht houdt hier
hartstocht en heimwee vast

Door de patrijspoort zie je goten,
schoorstenen, golvende daken

Je groet de vloot die geluidloos
in je geheugen voor anker gaat

5

De trap weer af, de overloop -
Je voetstap holt de kamers uit

Je ziet de dingen staan
maar ze staan er niet

Je ziet de vroege bewoners,
ieder in zijn stoel bij de tv

Maar ze zijn er niet,
de bewoners, de stoelen, de tv

Het zijn beelden geworden, elk met
een eigen kleur, omtrek en duurzaamheid

6

Nadat je het verlaten hebt, staat
het pas werkelijk leeg

Het heeft niets te onthouden,
te zoeken valt er niets

Daarom geen afscheidswoorden, geen
boodschap die je achterlaat

Zonder geheugen is het,
doofstom, een blinde vlek

Het raam, een glazen oog
starend in niemandsland

7

Vraag dus vooral niet of het zich
nog iets van jou herinnert

Want je verhaal staat ingepakt,
gaat mee in je vertrek

Het huis blijft achter zonder naam,
met uitgewoonde handen

Een afgeschoven huid van je
geschiedenis

Twee gedichten
Henk Houthoff

Morgen

vandaag als gister
ik vond er niets
dan het sprakeloze licht
een stem uit een muur
geraaskal door verwarmingsbuizen
een bleek gezicht in spiegelend glas

nieuw leven springt in beweging
gedreun op een viaduct
de croupier met roze tanden
slaat met zijn hamer op de stad

en alles wordt weer ingezet
op de onsterfelijkheid van één dag

Restauratie

je kent hem wel
de man in het voorjaar
die vertelt dat je grijs wordt
je ziet meeuwen en drank
in zijn stem

gevraagd is er niets
hij reikt het je aan
de littekens op rug en knieën
een gezang uit z'n jeugd
zijn vrolijkheid gewijd aan
de graven van vrienden

hij is oud en jong
doorziet de kwieke kelner
en stille processies
je bent slechts een grapje
op zijn reis naar een lente

Acht gedichten
Hester Knibbe

Van heel oude mensen

ik krimp tot nooit gewilde stilte
straks ben je weg, leef ik langzaam verder
wit en versteend - heel oude sneeuw,
straks lig je alleen en geblinddoekt.

wie zal me nog noemen als jij bent verdwenen -
stapvoets maak je je los in de zomer,
er hangt een ijzeren klok in de ruimte
die wet slaat, die jou wegslaat.

als alle vruchten van de zomer rijp zijn,
als alles doodbloeit in de regentijd,
moeten we terugvloeien in onszelf
als hemel en aarde gescheiden

[2]

in haar blauwe hortensia-kamer
liefkoost ze het onvoltooide,
borduurt ze verbaasde mirakels
op het dunne stramien van de horizon.

de dag raakt verstrikt in weefsel
van wat ze maar niet kan vergeten,
wordt een niet te ontwarren draad,
elk uur een wirwar van steken.

maar als ze draden en naald
terzijde legt, haar haar schikt, haar
kamer uitgaat, merkt niemand op straat,
heeft niemand direct een vermoeden

hoe, in de ban van de blauwe hortensia's,
zij deus-ex-machina afmaakt
wat onvoltooid niet overgaat

[3]

gesloten doen ze elke morgen
opnieuw je dode deuren open

je bent nog lang niet uitgestorven,
al wordt je telkens trager wakker
uit doolhoven en cirkelgangen
beschilderd met verbleekte dromen
en stilte als uit steen gehouwen

daar worden in doorschijnend licht
oude sproken om je heen gesponnen
en leemten waarin stap voor stap
je labyrint wordt tot een pad
naar uitgangen in het licht verborgen

[4]

het raam schermt af van wat beweegt
in deze kamer vliegt geen vogel op -
hier wordt alleen geleefd alsof
van 's morgens vroeg tot 's morgens vroeg

- onoverkomelijk gescheiden door een voeg
en van eenzelfde stof, is het
alsof hij onder haar vernis
eendere breekbaarheid vermoedt

het lijkt begrijpelijk dat hij er nooit naar vroeg:
alleen wat buiten leeft beweegt
hier wordt allang niets aangeroerd,
staat alle tijd al tijden stil

zo blijft het voor zo'n vraag altijd te vroeg
en wat zij van hem denkt hoeft niet gezegd;
ze kent de kamer en het uitzicht,
de bonte vogels op de kast
onder de glazen stolp die roerloos past

la tricoteuse

het romig licht, de huizen kennen haar
ze is hier vaak, ze hoort volmaakt
bij deze straat en bij de steen waarop

ze in zichzelf besloten zit, alsof
er buiten haar niets is, hoogstens
een wereld in volkomen evenwicht

steek voor steek maakt ze haar leven
tot geheel: een omslagdoek, een kleurig
vest, iets dat nooit afkomt - en al bijeen

een hecht en onvervreemdbaar eigen
kleed - dat nog niet past - vaststaat
dat ze niet gaat voor het haar wit

en als gegoten zit

café-restaurant ‘la Rotonde’

de deur is dicht en dood, de oo's
zijn weggevaagd uit het ‘Rotonde’
een stoel vervangt de zonnewijzer

ze wijst de tijd aan op het pleister
en past oneindig in dit ronde
verslijten en versleten worden

- stilaan raakt alles uitgehongerd

behalve dan de vrouwen wat terzijde,
zij scheppen thuis het eten op de borden

en of ze eeuwig zijn, vergeten wonder,
vertellen ze elkaar de nieuwste roddels
op deze foto - onderdeel van een seconde

abdij, vermist

hier kwam je dus, ik weet niet goed waarom
om een devotie van heel lang geleden
misschien, maar ik kan me vergissen, de ansicht
die ik vond, laat zwart-wit uitgesneden

de scherpe lijnen van de bogen zien,
de stenen stilte in de verste nissen
en hoe het licht bijt in gewijde grond

maar nergens zie ik waar jij stond -
haast zonder je te missen, vraag ik me af
waar je het beeld uitliep

endymion

je komt in al mijn dromen om
wat bij te praten, in mijn tuin te zwijgen,
ruggespraak te houden over een feest
dat je tezijnertijd zult geven

wat ik destijds verzweeg, vertel ik je:
blij dat je er bent, ik regel alle
dag en geef je heel mijn schijn
van licht in wisselende vorm;
donker slibt achter ons dicht

maar lang al voor de zon opkomt,
word je doorschijnend, blauw als ijs, verdwijnt
het beeld perfect als jou vermomd
- je komt in al mijn dromen om

Twee gedichten
Jan Kostwinder

Jaloezieën

Haar hoofd wiegelt als een pompelmoen
op een steeltje, zo leest ze in haar biografie
dat ze maanziek is.

De erotiek van vreemde woorden
maakt verliefd, zegt ze.
Ze spelt haar zinnen uit.

Het glanzendst geverniste poppetje
van het draaiorgel is ze;
ze draagt een versuikerde poederpruik.

Laat de jaloezieën neer -
zij ziet zoveel kleine dieren
snel bewegen - ze herkennen haar alweer.

Torenflat

Een man valt uit zijn bed.
Gaten vallen in de boekenkasten,
in de hoeken van de kamer
zijn langspeelplaten neergezet.

De wind suist rond de torenflat,
iemand fluit naar een vrouw
op het jaagpad langs de spoorbaan.
De man kijkt uit zijn raam.

Hij droomt al dagen
van het skelet
tussen de ligusterhagen.

Ieder kwartier klinkt het geluid
van aankomst en vertrek.

Ze heeft het op een lopen gezet.

Zeven gedichten
Johanna Kruit

Wiegelied water

1

Ze dringt zich op, gaat niet weg.
Vechten moet je: de sterkste wint.
Als kind kon je wel maar sterker
werd ze. Je houdt je adem in,

slaat er op los, wil weten
waar haar zwakke plekken zijn.
Niets helpt, zonlicht leidt je af.
Ze houdt je in haar greep.

2

Hoe zit het met de wolken,
bevolken die de dagen waarin je
tijd kunt overdenken?
Angstig zie je uit de verte

wenkende armen; zij gunt je
geen rust, kust je gedachten,
houdt nachtenlang de teugel strak,
wijst naar de overkant.

3

Soms mag je los, kijkt rond,
schaduw van bossen in je rug,
water vooruit: een horizon.
Staat ze achter je? Ze is er nog.

Het landschap beweegt, vogels
dansen weg, je voelt haar
adem in je nek. Zij nodigt
gekken op haar feest.

4

Ze noemt je liefste, maakt je
het hof, draagt je door schemer
onbereikbaar voor wie je beminden.
Machteloos ben je. Een kleine vlok

sneeuw die danst naar het einde
waar je moet liggen en wachten op
dooi. Mooi ben je zegt ze, te mooi
voor het kleine verdriet.

5

Het wiegelied van water dat
redding biedt: is er zo'n lied?
Nog eenmaal de kleur van de overkant,
kracht uit wat zij niet ziet.

Taal brengt je dichter, helpt
je op weg. Je zwemt als een gek,
krijgt houvast van woorden, vraagt je
al zwemmend af wie wie vermoordde.

Limiet

1

Wij zijn aan tijd gegeven
wij werden een muur van licht
die ooit met angst en beven
door iets werd opgericht.

Wij tellen doden die werden
als wij zullen zijn, wij vergaan
als stenen die altijd ergens
van bergen te pletter slaan.

Wij schuiven herinneringen
ineen om te houden wat is
opdat ooit licht zal zingen
achter duisternis.

2

Alles heeft evenveel tijd
ijzige woorden van kou
groeiende uren van spijt
woord dat je bij je houdt.

Alles draagt eeuwen gewicht
jaren die komen en gaan
zon en de maan en het licht
waaraan je voorbij moet gaan

om te komen bij wat er zal zijn
geen woorden geen tijd geen gezicht
dat verandert maar klein
als een woord, een gedicht.

In Memoriam Wanda
Pieter A. Kuijk

Zondagochtend vroeg,
horen bellen bij de buren
er draait een auto stationair

Lizette, ze wordt opgehaald
ze draagt een tennistas
ze zwaaien -

Zomer drieënveertig, ook
een zondagochtend vroeg, jij
die doorvlucht naar de tuinen

ook een auto in de straat,
een motor die maar door
blijft draaien;

de tuindeur zien
die openstaat, je sporen
in de aarde.

Hij schoot vogels uit de bomen
voor de oorlog

later greep hij
mensen, gaf ze over
aan de dood.

November
toen je op hem schoot;

bladeren die aan je
schoenen kleefden
toen je binnenvloog -

Ik woon zo anders
tegenwoordig, niet meer
die deur tussen twee
ramen aan de straat,
een wijk die, als je me
nog zoeken kon, allang
niet meer bestaat.

Binnenstad, verduistering
die ook ons kleine raam
omvatte, jou als je toch
de straat op ging;

onze torenkamer, op een
nacht de hemel harder
dan de daken

‘ik moet gaan, tot straks,
ga slapen’ -

de slechte slaap van hout,
gemompel in de balken;

dan staan de dingen
als gebeurtenissen in een bak
die geen aarde voor ze heeft

dan gaan de dingen dood
dan is de kamer leeg.

*

Had ik ze liever niet geschreven
die paar gedichten over ons?
Mijn lange leven nog, na jou:

soms huilt het, stampvoet als een kind
wanneer ik voor de spiegel er
de grijsheid van mijn ongeloof in vind

vol eigen tijd, steeds warser van
een waarheid die aan waarheid wint
hoe meer de werkelijkheid erin gelogen,

de onze, die ik steeds meer
in mijn botten vind en nog maar zelden
in mijn ogen.

Het verlies van een woord
Willem M. Roggeman

Nooit eerder had iemand hem gezegd
dat hij de maandag van haar leven was.
Eerst klonk het als een ver gemompel,
een geroezemoes misschien, of iets dat neerkwam
op beton, met een licht geruis
van wind die uit de bomen viel.

Achter zijn rug voelde hij het nog,
de veilige warmte van een huis,
een plek als een zomertuin
waar hij van iedereen mocht zijn,
waar het zonlicht in zijn voetsporen scheen
zonder dat zijn voetzolen verbrand raakten.

Nooit eerder had iemand hem gezegd
dat zijn vertrek, al was het maar voor even,
altijd pijn naliet in de handpalmen
van haar die achterbleef met tederheid.
Sedert hij haar kende, wist hij het weer.
Waar hij niet was, was een gat
waardoor de liefde dreigde te verdwijnen.

Twee gedichten
L.F. Rosen

Alchemie

Hij zat het leven op de hielen of omgekeerd,
maar donker als het was zou 't niet meer zijn.
't Weerlichtte in de vuren. 't Schroeide zeer.
De grote doorbraak vroeg dat offer. Oude wet.

Dat de stoutmoedigheid hem nog zou spijten, 't tere
wonder, de helderheid daarvan, als pijn
zou zijn, vermoedde hij maar vaag. Dat het
geheim hem bleef ontwijken, dat hij erbuiten stond
en de formule ongeschreven bleef, besefte hij ontzet
toen hij slechts as in vijzels vond,
een vaag spoor van gif in steeds leger flessen.
Wel van voorbarigheid die kennis heet
maar van het leven zelf, de innigste processen,
waarom het komt, heeft hij nog steeds geen weet.

Hernieuwde kennismaking

Die eens in een voorwereldlijk dispuut zijn plaats
gewezen was in 't hakhout, onder steen als een melaatse,
lag in ons midden achter glas. Hoe huiselijk hij oogde
met zijn neus voor warmte, stil als verraad,
ontspannen naar vermogen - Zijn tong knipoogde.
'k Wist weer van namen, plaatsen, tijden: Verdroogde
huid die zich niet meer naadloos spannen laat.

Drie gedichten
Jaap Tempelman

oefening

je gaat maar weinig uit, het is geen weer,
van de mensen is er bijna niemand meer,
goede buren veranderen in onbekenden,
kinderen worden vreemdeling, je bent alleen.

je kan met weinig toe, een klein pensioen,
een mager lijf, droogbloemen aan een draad,
je kiest kanalen uit een zee van tijd,
je oren suizen van herinnering, een beeld.

je houdt je staande aan de grens, wie sterft
komt niet ver, brieven, ansichtkaarten,
de groeten van gelieven verlies je niet,
je doodt je tijd, oefent in verdriet.

onderweg

een vader maar zonder te hoeven dragen,
een zoon maar zonder zo veel vragen.

op leeftijd op weg naar verre streken,
bij ieder weer in lichte kleren.

geen zee te hoog geen dal te diep,
mama haar laatste mooiste lief.

leefde of hij een glijvlucht maakte,
stierf voordat hij de aarde raakte.

onder ons

de doden wonen onder ons, hun gezichten
verbergen zich tussen onze kindergezichten,
in hun herinneringen dansen alle lievelingen
vrolijk gemutst achter de muziek aan.

een zuidenwind draagt hun kleine zingen,
een witte wolk wijst hun weg, hun ogen
blinken zo, er komen lange zomers, sneeuw,
de doden dansen als kinderen met ons mee.

licht verwarren de doden zich het liefst
met wat goden, ze geven warmte en onderdak
voor later, en elke avond een verhaaltje,
de kinderen wonen vrolijk onder ons.

Charon
Mieke Tillema

Tuk op gezelschap als
hij is, biedt hij vervoer -
hij haalt je over. Halver-
wege stribbelt iets in je
tegen. Je fluit de longen
uit je lijf - geen Orpheus:
je wilt rechtsomkeert,
je maakt kabaal. Hij zet
je aan de kant. Je zit vrij
ongedeerd en kaal te wennen
aan bestaan.

Drie gedichten
Marc Tritsmans

Astronomisch

Vol opwinding bekeek ik haar voor het eerst
van dichterbij. Ze was mooier en scherper dan
ooit in dat laatste kwartier. Er waren kraters
en bergen maar mysteries hielden zich schuil.

En weken nadien bleek ook Jupiter niet meer
dan een onooglijk balletje, Mars een rode
spat en vallende sterren vielen ook al voor
niemand. Alles was eerder en beter bekeken.

Maar deze zomeravond zitten we samen met de
kinderen en met hun vragen waart weer iets
van Galilei of Einstein rond in de tuin. In
glanzende ogen, slaan vergeten illusies op hol.

Dingen

Jaren nadien keer je terug met
die ene foto in de hand en
merkt dat er helemaal niets
aan het landschap is veranderd.

Enkel wat net buiten beeld staat
zou je willen weerzien: hoe zij
toen lachte nog zonder kraaiepootjes
om de ogen zonder kinderen onder

de huid. Maar je ziet alleen
dezelfde heuvel, het dorpje
in de verte. Alles onbeweeglijk
in de wereld der dingen.

Meter

Met deze meter die ik wat schoorvoetend
aan de wand bevestig zullen jullie zichtbaar
uit de kamer van dit huis en uit mijn leven
groeien. Alsof groot worden een doel is
dat zo snel mogelijk moet worden bereikt.

En bij elk streepje dat ik plaats zal ik
voelen hoe jullie huid en haar wat stroever
worden en steeds minder voor mij zijn bedoeld.
Want jullie willen sneller, sterker, ouder.
Wij hangen steeds machtelozer aan de rem.

Twee gedichten
Jos Versteegen

Zwervelingen

Spesso il male di vivere ho incontrato
(Eugenio Montale)

Het haringkraampje bij de kerkhofmuur
verkoopt dood leven, en zij eten snel.
De schemer van het zesde middaguur
herschept de marktplaats in een schimmenspel.

Lantaarns, geklonken aan de kerkhofmuur,
beschijnen hen die gaan zonder te groeten:
zij slepen zich door 't gelig clair-obscur,
hun schaduw op de hielen, voor de voeten.

De ridders van de droevige figuur,
zij rusten kort. Want straks, zonovergoten,
gaan zij weer lijkbleek langs de kerkhofmuur,
tot aan het hek. Het hek met stalen sloten.

Eeuwigheid

Nijmegen, Altrade

Dat hier het landschap trilde, en de doden
bij 't schallen van een overwinningslied
ontsnapten aan de zerken en de zoden
als was 't een goocheltruc - het zal wel niet.

Wie stierf, ligt te versmelten met de aarde.
Wie leeft, is tot en met de dodenhof
op zoek naar eeuwigheid en hoger waarden,
alsof hij nooit zal bijten in het stof.

Ik zie een vink die op een kruisbeeld zingt,
dekstenen als in 't slot gevallen deuren
waarop gebonkt, gebeukt is. Gaten, scheuren,
een boom die uit een graf naar buiten wringt.

Te water
Peter Verstegen

Die keer dat hij, tien jaar oud,
te water raakte en dacht,
toen hij aan wal was gebracht:
Er is iets vreselijk fout.

Het water is heerlijk groen,
het is er rustig en goed.
Niets is er meer dat je moet,
alleen wat je zelf wil doen.

Is dit dan het hemelrijk?
Al de mensen die daar staan,
hebben gewoon kleren aan.
Niets dat op een engel lijkt.

De werkelijkheid keerde terug.
Maar de ziel had geroken aan
wegwieken uit het bestaan.
Nog lang was hij zweverig.

Twee gedichten
Peter de Visser

Observaties en exclamaties

de dood is als een drietal
meeuwen 50 km.
landinwaarts: de aanblik is zeker
niet onbekend, maar ook
niet volledig op zijn plaats.

wat te doen? je kunt
de thermiek prijzen, of de zilveren
vleugelslag onder
wisselende luchten, o hoe
mooi is vooral de thermiek.

of je bezweert helemaal niets:
vanavond zet je de
vuilniszakken buiten, de
kat aarzelt geen moment, schiet
met een rotvaart

de deur uit.

Een evenwichtige

Iets blies je - al naar gelang
de omstandigheden - koelte toe
of hitte. In de warmte
ontdeed je je van
wat je hinderde, in
de kou
zocht en vond je beschutting.

Je omhulde je elk moment, elke dag.
Je
vervolgde de weg waar je tegen was.

Drie gedichten
Lou Vleugelhof

Poes op vensterbank

Van de vensterbank valt niets te vrezen.
Wat staat staat stevig zoals stekken staan
in potten, prozaïsch ingeplant, gedaan
met vaste hand. De poes valt met haar wezen

samen, ligt languit los te leven
van de genegenheid haar toegedaan,
ze ligt met kop en poten veilig aan
de warme kant en hoeft voor niets te vrezen.

Ze leeft van leegte, zo veel onbeschreven
bladen vol duurt ze van dag tot nacht
steeds verder van de wereld afgedreven
binnen zichzelf drijft ze op eigen kracht,
gelegen op de grens van dood en leven
voelt zij zich veilig in haar eigen vacht.

Metamorf

Ik lig in de hei
in doodshouding,
een leeggelopen weggooifles.

Een zwerm werkbijen
vult me met honingraten,
de koningin legt me vol eitjes.

Nog deze zomer zwerm ik
naar het hart van de appelboom,
waar de imker me korven zal.

Opgeslagen vogels

Er hebben zich vogels verzameld,
geroest op de takken van zijn kooi,
hun pluimage is bont en divers.

Een getraliede kooi is zijn hoofd.

Ze zijn op trektocht verdwaald
naar binnen gelokt, de vogelaar
troost zich in de glans van hun veren.

Om enkele bij name te noemen:
de albatros van Baudelaire
de leeuwerik van Boutens,
de mus, de merel, de meeuw van Nijhoff,
de Hoornikse zwaan, de nachtegaal
de Bloemse onsterfelijke,

en al die anderen die pijn aan
de dag onttrekken als de ochtend
komt aangewaaid met de schorre
verdrietige hoest van een kraai.

Twee gedichten
Victor Vroomkoning

Februari

Je eigen hart verijsd, vergat je dat
van je vijver. Te laat sneeuw weg-
gewreven: je zag jouw marmeren kop
terug tussen twee goudkarpers, vol
en roze ingevroren alsof ze leefden.

Met een bijl nog geprobeerd de rest
te redden maar water is geen hout:
je spleet je kop, het wrak vroor
dichter, ze gingen oorverdovend dood.

Een vijver misschien spiegelbeeld, jij
nog geen vis. Jij steeds minder dapper
ontdooiend steeds laffer diepvrieswezen,
een vis door ijs gegrepen direct koud.

Reünie

We waren met z'n twaalven.
Mist dreef ons uiteen terwijl
we twee-aan-twee probeerden
niet te veel onszelf te zijn.

We vonden ons terug aan de rand
van dood gazon. Uit het grijze
trad een schim met in zijn
voorgeschreven witte handen tante

weergekeerd tot stof. Hij zaaide
haar aan onze voeten uit en
sloeg een kruis. Haar hond
begon aan haar te ruiken.

Drie gedichten
Leo van der Zalm

Levenseinde van een spin

net voor het doodgaan
ging hij verzitten, zette zich schrap
om zo waardig te sterven
in een houding van
dreigende waakzaamheid

het heeft nu
een dag geregend en er is
niets over van al
die waardigheid

lijf gekanteld, poten
slordig gespreid, een poot
zelfs al los verderop
gespoeld

hoe vergeefs ook de houding
het is niet onopgemerkt gebleven

Wolken boven Bussare

de heuvels rondom bergen in zich
gestolde golven
met een schuim van dennegroen
overhuifd met blauw

en in het dal, dat de val
van icarus afwacht
grijsgroene maalstromen van
olijfbomen

een boer, die ploegt:
gebaar van getijden
vertaald en herhaald
in vorige en volgende
voren

in het midden het wit
van een huis, stil als het zeil
van een geschilderd schip

die muisstille tuimeling
gestuit door de ruimte

flarden vleugels en veren
vertellen het na

Alpenlied

aan wind heb je niets, die
gaat voorbij in zo'n dal, die
vlucht verder

aan regen heb je niets, die
is er maar af en toe en voedt zo
her en der een beek

aan wolken heb je niets, die
doen zo hooghartig, die gaan
elke kant op

maar de bergen zijn er en die staan
onwrikbaar, die hebben
de tijd mee

die doen alsof ze bestaan
voor de eeuwigheid, maar dan
maar voor even

want op hun flanken groeit hun verval
alles wat aan bloei zich uitleeft
voorbijgaand

elke wortel, die het gesteente splijt
elke bloem, die en bij en wind
aan zich verslaaft

aan bergen heb je niets, die
doen maar uit de hoogte, die staan
rond een dal

en vervallen, voor je het weet,
eerder dan de wind, dan regen,
dan wolken

Essay

Een nieuw Brits Rijk in Engeland

Salman Rushdie*

(Vertaling Marijke Emeis)

Engeland is Zuid-Afrika niet. Ik heb daarover betrouwbare inlichtingen. En nazi-Duitsland is het ook niet. Ook dat heb ik uit uitstekende bron. Misschien vindt u deze twee mededelingen niet wat je noemt uiterst spectaculaire onthullingen. Maar het is frappant hoe vaak deze, of soortgelijke beweringen tegen de argumenten van wie zich inzetten voor rassengelijkheid worden ingebracht. 'Zo erg is het nu ook weer niet,' horen we, 'je overdrijft, je baseert je op het uitzonderlijke, je lijdt aan achtervolgingswaanzin, dat is het.' Ik zal dus maar meteen toegeven dat Engeland bij mijn weten geen pasjeswetten kent. Dat huwelijken tussen verschillende rassen zijn toegestaan. En dat Auschwitz niet in de buurt van Londen is herbouwd. Maar ik vind het toch vreemd dat mensen die het ontbreken van wantoestanden als verdediging gebruiken, zelden inzien dat wat ze zelf beweren een aanwijzing is hoe ernstig de zaken ervoor staan. Want als je ter verdediging van Engeland moet aanvoeren dat niet raszuivere personen nog steeds niet massaal worden uitgeroeid, of dat het beginsel van de blanke superioriteit nog niet echt in de grondwet is vastgelegd, dan moet er wel iets heel erg mis zijn.

Ik wil stellen dat in het huidige Engeland racisme geen bijkomstigheid is; dat het geen randverschijnsel is, niet iets van een minderheid. Ik geloof dat Engeland een kritieke fase in zijn postkoloniale periode doormaakt, en deze crisis is niet zomaar iets economisch of politieks. Het is een crisis van de hele beschaving, van de mening die de samenleving over zichzelf heeft. En racisme is nog maar het zichtbaarste gedeelte van deze crisis, de top van het soort ijsberg dat schepen tot zinken brengt.

Ik denk niet dat er veel onder u zijn die vinden dat het Britse Rijk het waard is om wakker van te liggen. Want het enige dat je heel zeker kunt zeggen over de rooskleurige tijd dat Engeland het allerbelangrijkste was en de halve wereldkaart blozend van genoegen on-

* *Bovenstaand essay maakt deel uit van een bundel met Rushdies essays en kritische geschriften die, in de vertaling van Marijke Emeis, in juni zal verschijnen bij Uitgeverij Veen, onder de titel 'Vaderland in de verbeelding'.*

der de Pax Britannica kronkelde, is toch wel dat het voorbij is. Een Falklandeiland meer of minder daargelaten, is de keizerlijke zon onder. En hoe fraai ging hij onder; hoe ordelijk trokken de Britten zich terug. Britse vlaggen fladderden over de hele wereld langs hun stok omlaag om door andere vlaggen, in allerlei uitheemse kleuren te worden vervangen. De roze overwinnaars kropen naar huis, de winkeliers en memsahibs en blanke bazen, en lieten parlementen, scholen, geplaveide wegen en de regels van het cricket achter. En hoe elegant deinsden ze terug naar hun koude eiland, gaven het zwierige leven uit hun dromen eraan, lieten zich van de onafzienbare, dampende landschappen van India en Afrika reduceren tot de beperkte horizon van hun fletse, druilnatte straten. De Engelsen hebben nu andere dingen om zich zorgen over te maken; het heeft dan ook geen zin, zou u kunnen zeggen, om juist deze oude koe uit de sloot halen en het weggerotte beest weer helemaal opnieuw bij de horens te vatten.

Maar het verband dat ik wil leggen is dit: dat diezelfde opvattingen ook hier van kracht zijn, hier, in wat E.P. Thompson eens als de laatste kolonie van het Britse Rijk heeft beschreven. Nu Engeland geen regeringen meer kan exporteren, lijkt het wel eens of de overheid ervoor heeft gekozen een nieuw Brits Rijk te importeren, een nieuwe gemeenschap van onderworpen volken over wie ze ongeveer net zo denkt en die ze ongeveer net zo kan behandelen als haar voorgangers de ‘nerveuze lieden wild ontzind,’ de ‘norse volken, pas gevangen, half duivel en half kind,’ die voor Rudyard Kipling de Zware Last van de Blanke betekenden. Kortom, willen we het Engelse racisme begrijpen - en zonder dat begrip is verbetering ondenkbaar - dan zullen we toch eerst een flauw idee moeten krijgen van de aard van het beest, en dat kan onmogelijk zonder zijn historische oorsprong te aanvaarden. Vierhonderd jaar veroveren en plunderen, vier eeuwen voorgehouden krijgen dat je beter bent dan de kroeskoppen en de bruinjoekels, laten een smet na. Deze smet heeft zich door de hele cultuur, de taal en het dagelijks leven verspreid; en men heeft niet echt geprobeerd hem eruit te wassen.

Dat deze smet echt bestaat, zie je bijvoorbeeld aan de reusachtige, onverminderde honger van blanke Engelsen naar televisieseries, films, toneelstukken en boeken die overlopen van de nostalgie naar de Roze Eeuw. En denk maar eens aan het gemak waarmee de Engelse taal rasseschеldwoorden opneemt: *wog, frog, kraut, dago, spic,*

yid, coon, nigger, Argie. Zou ergens een tweede taal met zo'n grote woordenschat voor denigrerend racisme bestaan? En nu ik het toch over Argies heb, citeer ik maar meteen een passage uit de toespraak die Margaret Thatcher op drie juli in Cheltenham hield - haar beroemde overwinningsrede: 'We hebben iets over onszelf geleerd,' zei ze toen, 'en het was dringend nodig dat we het beseften. Er waren, toen we in actie kwamen, de twijfelaars en de lafaards. (..) Mensen die dachten dat we niet meer tot de grote daden van vroeger in staat waren (..) dat we nooit meer konden worden wat we geweest waren. Er waren er die het niet wilden toegeven (..) maar ook zij hadden - diep in hun hart - een stille angst dat het waar was: dat Engeland niet meer hetzelfde land was dat een wereldrijk had opgebouwd en over een kwart van de aarde had geregeerd. Welnu, ze hadden ongelijk.'

Er zitten een paar belangwekkende kanten aan deze toespraak. U moet niet vergeten dat hij werd gehouden door een triomferende eerste minister op het hoogtepunt van haar populariteit; een eerste minister die volstrekt overtuigend kon beweren dat ze namens een overweldigende meerderheid van de kiezers sprak en die, zoals zelfs haar lasteraars moeten toegeven, een niet geringe gave heeft om de stemming in het land te peilen. En dat zo'n politieke leider zich op zo'n moment in staat voelde de geest van het imperialisme op te roepen, kwam omdat ze wist hoe belangrijk die is voor het zelfbeeld van blanke Engelsen uit alle rangen en standen. Ik zeg blanke Engelsen, want het is wel duidelijk dat mevrouw Thatcher zich niet tot de rond twee miljoen zwarten richtte, die een iets andere mening over het Britse Rijk zijn toegedaan. Dus was zelfs het gebruik van het woord 'wij' al een daad van rasse-uitsluiting, net als trouwens in die andere bekende toespraak van haar over de angst dat Engeland door immigranten zal worden 'overstroomd'. Met zulke partijleiders is het niet verwonderlijk dat de Engelsen maar langzaam de echte les van het verleden leren.

Laat ik herhalen wat ik aan het begin heb gezegd: Engeland is nazi-Duitsland niet. Het Britse Rijk is het Dritte Reich niet. Maar in Duitsland deden na de val van Hitler vele mensen heldhaftige pogingen om het Duitse denken en de Duitse taal van de vervuiling door het nazisme te zuiveren. Zo'n schoonmaakbeurt is zo nu en dan in elke samenleving nodig. Maar het Britse denken, de Britse samenleving is nooit van het vuil van het imperialisme ontdaan. Het

is er nog steeds, brengt luizen en ongedierte voort en wacht tot gewetenloze lieden het voor hun eigen doeleinden gebruiken. Een van de kerngedachten van het imperialisme was dat militaire superioriteit en culturele superioriteit samengingen, en dit stelde de Engelsen in staat op veel oudere beschavingen dan de hunne neer te kijken en ze te onderdrukken; en dat is nog steeds zo. Voor de burgers van het nieuwe, geïmporteerde Britse Rijk, voor de gekoloniseerde Aziaten en zwarten van Engeland, vertegenwoordigt de politie nu het koloniale leger, de bezettingstroepen en orderegimenten van toen.

Nu zouden de volken die ik als bewoners van een nieuwe kolonie heb gekenschetst, door de meesten van u waarschijnlijk als ‘immigranten’ worden bestempeld. (U ziet trouwens dat ik een tactiek van mevrouw Thatcher heb gegapt en dat de U tegen wie ik het heb, een blanke U is.) Dus zou ik u willen vragen eens over dit woord ‘immigrant’ na te denken, want volgens mij blijkt eruit hoe sterk men racistische denkbeelden de overhand heeft laten krijgen en de hele aard van het debat heeft laten bepalen. De waarheid is dat er al vele jaren een niet onaanzienlijke, zowel blanke als zwarte immigratie plaatsvindt; dat het jaarlijkse aantal emigranten dat het eiland verlaat tegenwoordig groter is dan het aantal immigranten dat er binnenkomt; en dat de zwarte bevolkingsgroepen voor meer dan veertig procent niet uit immigranten bestaan, maar uit zwarte, geboren en getogen Engelsen, die met de vele stemmen en accenten van Engeland spreken en die geen ander vaderland hebben dan dit. En toch is het woord ‘immigrant’ gelijk aan ‘zwarte immigrant’; leeft de mythe van het ‘overstromen’ voort; en worden zelfs in Engeland geboren zwarten en Aziaten beschouwd als mensen die ergens anders hun echte ‘thuis’ hebben. Immigratie is alleen een probleem als de aanwezigheid van zwarten u zorgen baart, dat wil zeggen als uw hele benadering van de kwestie op rassenvooroordeel berust.

Maar misschien is het ergste van deze ‘getallenloterij’ nog de veronderstelling dat minder zwarte immigratie uiteraard toch te wensen is. Deze veronderstelling heeft tot gevolg dat grove onrechtvaardigheid door regeringen van beide partijen enthousiast als succes is gepresenteerd. Ik zal het uitleggen. Sinds de invoering van de Engelse immigratiewetten geldt voor het toelaten van migranten uit diverse landen die in het bezit zijn van een Engels paspoort een quo-

tasysteem. Maar nadat Idi Amin de Oegandese Aziaten had verdreven en Engeland zijn best had gedaan te zorgen dat deze Britse staatsburgers niet het land binnenkwamen, werd het Afrikaanse quotum nooit verhoogd; met het gevolg dat het totale aantal zwarte immigranten naar Engeland is gedaald. Nu denkt u misschien dat het een kwestie van doodgewone rechtvaardigheid zou zijn om dit toch al erbarmelijk lage toelatingsquotum voor Britse staatsburgers uit Afrika open te stellen voor diezelfde staatsburgers die nu vaak als vluchteling in India wonen - een wanhopig arm land dat zich nauwelijks kan veroorloven voor hen te zorgen. Maar doodgewone rechtvaardigheid is op dit gebied nooit zo sterk aanwezig. De Engelse belastingdienst is nu zelfs van plan om kostwinners wier afhankelijke familieleden in het buitenland wonen en die daar niet weg kunnen, geen belastingaftrek meer te geven. Dus eerst houd je mensen van hun gezin gescheiden, en daarna verander je je wetten om het ze extra moeilijk te maken dat gezin te eten te geven. Het zijn tenslotte maar ‘immigranten’.

De Britse pers schreeuwde een jaar of wat geleden moord en brand over een Aziatisch gezin uit Afrika dat na aankomst op Heathrow door een zeer onwillig stadsbestuur werd gehuisvest. Het werd een klassieke heksenjacht van de media: ‘Dat komt maar hier, profiteert van de staat en krijgt zonder op een wachtlijst te staan een huis toegewezen.’ Maar diezelfde week landde ook een ander gezin op Heathrow, dat ook een huis nodig had en dit van hetzelfde stadsbestuur kreeg. Dit tweede gezin haalde nauwelijks de krant. Het waren blanke Rhodesiërs die vluchtten voor het vooruitzicht van een vrij Zimbabwe. Het is een van de eigenaardige aspecten van de Britse immigratiewet dat vele Rhodesiërs, Zuidafrikanen en andere blanke niet-Engelsen hier automatisch, op grond van het feit dat ze één in Engeland geboren grootouder hebben, mogen komen wonen; terwijl vele Britse staatsburgers deze rechten worden ontzegd omdat ze toevallig zwart zijn.

Een laatste opmerking over ‘immigranten’. Het is iets dat nogal voor de hand ligt, maar dat steeds weer wordt vergeten. Het is dit: ze kwamen op uitnodiging. De regering Macmillan startte een groots opgezette advertentiecampagne om ze hierheen te lokken. Het waren uitzonderlijk fraaie advertenties, vol hoop en optimisme, waarin Engeland werd voorgesteld als het land van overvloed, een gouden kans die je niet mocht laten lopen. En de advertenties werkten. De men-

sen reisden in goed vertrouwen, in de mening dat ze gewenst waren naar Engeland. Zo werd het nieuwe Britse Rijk geïmporteerd. Men noemde Engeland lang geleden het ‘perfide Albion’; en die beschamende bijnaam wordt nu weer helemaal opnieuw verdiend.

En hoe is het hier nu, in dat land waar de immigranten naar toe kwamen en waar hun kinderen opgroeien? U zou het niet herkennen. Want dit is niet het Engeland van sportief blijven en tolerantie, fatsoen en gelijkheid - en misschien heeft dat land behalve in sprookjes wel nooit bestaan. In de straten van het nieuwe Britse Rijk worden zwarte vrouwen aangerand en zwarte kinderen op weg van school naar huis in elkaar geslagen. In de vervallen woonwijken van het nieuwe Britse Rijk worden bij zwarte gezinnen de ruiten ingegooid, zijn ze bang om na het donker de deur uit te gaan en worden menselijke en dierlijke uitwerpselen in de brievenbus gedeponeerd. De politie komt met dreigementen in plaats van bescherming en de rechtbanken geven weinig hoop op genoegdoening. Dit Engeland bestaat uit twee volledig verschillende werelden en de kleur van je huid bepaalt in welke je woont. Ik heb de ervaring dat, afgezien van degenen die het racisme actief bestrijden, maar erg weinig blanken bereid zijn om te geloven wat zwarten hun als de hedendaagse realiteit beschrijven. En de zwarten worden, geconfronteerd met wat professor Michael Dummett de ‘wil om niet te weten - een zelfopgelegde onwetendheid, niet de onwetendheid uit argeloosheid’ noemt, steeds achterdochtiger en bozer.

Er is een kloof in de werkelijkheid ontstaan. De blanke en zwarte waarneming van het dagelijks leven liggen nu zover uit elkaar dat ze onverenigbaar zijn. En de kloof wordt niet smaller; hij wordt breder. We staan, terwijl de grond onder onze voeten afbrokkelt, ieder aan een kant van het ravijn naar elkaar te schreeuwen en soms ook met stenen te smijten. Ik verontschuldig me er niet voor dat ik een onverzettelijk standpunt inneem over de oorzaken van het bestaan van deze kloof. De door professor Dummett gesignaleerde wil tot onwetendheid komt voort uit het verlangen de consequenties van wat er aan de hand is niet onder ogen te zien.

Het feit blijft dat elke grote instelling in Engeland is doortrokken van een zekere mate van rassenvooroordeel, en dat de onwil bij de blanke meerderheid om dit te erkennen er de belangrijkste oorzaak van is dat dit zo blijft. Neem nu Justitie. We hebben in Engeland tegenwoordig rechters als McKinnon, die in de rechtszaal kunnen

zeggen dat niemand het woord ‘nikker’ als een rasseschеldwoord kan beschouwen, want dat hij op kostschool zelf ook de bijnaam ‘Nikker’ had; of als de grote Lord Denning, die een boek kan publiceren waarin hij stelt dat zwarten minder geschikt zijn om in een jury te zitten dan blanken, omdat ze uit een cultuur met minder strenge normen komen. We hebben een politiemacht die de zwarten dag in dag uit treitert. Verleden jaar schreeuwde op Railton Road in Brixton een politieagent vanuit een auto die niet als dienstauto herkenbaar was beledigingen naar langslopende, zwarte kinderen en arresteerde de eerste knullen die de vergissing begingen om iets terug te zeggen. Bij een demonstratie in Southall schreven politieagenten in hun busje de letters NF (Nigger Fucker) op de met adem beslagen ruiten. Sterker nog, de Britse politie heeft, ondanks de aanbeveling van Lord Scarman, geweigerd in het reglement de overtreding rassendiscriminatie op te nemen. En dat de rechtbanken en de politie hun werk niet doen is juist de reden waarom de activiteiten van racistische relschoppers toenemen. Het is gewoon niet genoeg om het bestaan van neo-fascisten in de samenleving te betreuren. Ze bestaan omdat ze mogen bestaan. (Ik zei elke grote instelling, dus laten we eens naar de regering zelf kijken. Bij het aannemen van de *Race Relations Act*, waarin de rechten van minderheidsgroepen zijn vastgelegd, heeft de Britse regering zichzelf, en al haar handelingen, nadrukkelijk van de jurisdictie van de wet uitgesloten.)

Een vriend van me, een Indiër, werd onlangs voor een formele overtreding, bekend als ‘te lang blijven’, gedeporteerd. Dit wil zeggen dat men constateerde dat hij, na zo'n tien jaar in Engeland te hebben gewoond, het aanvraagformulier voor het verlengen van zijn verblijfsvergunning een paar dagen te laat had ingestuurd. Nu hadden hij en zijn gezin nooit een cent bijstand aangevraagd of, moet ik nu waarschijnlijk zeggen, moeilijkheden met de politie ondervonden. Hij en zijn vrouw kwamen rond van het exploiteren van een kledingkraam en besteedden al hun resterende tijd en energie aan vrijwilligershulp in hun gemeenschap. Mijn vriend was voorzitter van de plaatselijke middenstandsvereniging. Dus toen bevel tot deportatie werd uitgevaardigd, pleitte deze vereniging, samen met alle drie de kamerleden uit zijn gewest en ongeveer vijftig andere kamerleden van alle partijen, bij Binnenlandse Zaken om clementie. Die kwam niet. Het zoontje van mijn vriend had een zeldzame ziekte en er werd een doktersrapport overgelegd dat de gezondheid van het

kind gevaar zou lopen als ze hem naar India stuurden. Binnenlandse Zaken antwoordde dat er naar hun mening geen humanitaire gronden waren die een herziening van de beslissing rechtvaardigden. Ten slotte bood mijn vriend aan vrijwillig te vertrekken - men had hem in Duitsland asiel aangeboden - en hij vroeg of hij zonder overheidsinmenging mocht gaan om het stigma van een gestempeld deportatiebevel in zijn paspoort te vermijden. Binnenlandse Zaken weigerde hem dit laatste beetje zelfrespect, en gooide hem het land uit. Zoals de fascist John Kingsley Read al eens zei: ‘Eén slag gewonnen, nog een miljoen te spelen.’

Dat dit soort institutioneel racisme vaak samengaat met de zelfopgelegde onwetendheid van het publiek bleek wel toen in het parlement de Wet op de Nationaliteit van 1981 moest worden aangenomen. Dit op voorhand beruchte staaltje wetgeving, uitdrukkelijk bedoeld om zwarte en Aziatische Britten van hun burgerrechten te beroven, kwam er ondanks enkele, voornamelijk niet-blanke protesten door. En omdat het de positie van blanken niet wezenlijk aantastte, heeft u waarschijnlijk niet eens beseft dat een van uw oudste rechten, een recht dat u al negenhonderd jaar had, u werd afgenomen. Het was het recht op staatsburgerschap krachtens geboorte, het *ius soli*, of recht van de grond. Gedurende negen eeuwen had elk kind dat op Britse grond werd geboren de Britse nationaliteit. Automatisch. Rechtens. Niet omdat het van de staat mocht. De Wet op de Nationaliteit schafte het *ius soli* af. Van nu af aan is het staatsburgerschap een cadeautje van de regering. U was blind, want u dacht dat de wet tegen de zwarten was gericht; en dus bleef u in uw luie stoel werkloos toekijken hoe mevrouw Thatcher van ons allemaal, zwart en blank, en van onze kinderen en kleinkinderen, voorgoed het geboorterecht stal.

Het is natuurlijk mogelijk dat deze blindheid ongeneeslijk is. Een van de beter bekende kandidaten van de Sociaal Democratische Partij vertelde me onlangs dat hij zonder meer aanvaardde dat er racisme was onder de arbeidersklasse, maar dat hij de vergelijkbare gedachte aan wijdverbreide vooroordelen bij de bourgeoisie niet overtuigend vond. Toch weet ik na vele jaren vrijwilligerswerk op dit gebied, dat de leidinggevende niveaus van het Britse bedrijfsleven net zo met de rode draden van het vooroordeel doorschoten zijn als menige vakbond. Zo wordt bijvoorbeeld aangenomen dat bij vijftig procent van alle telefoontjes van werkgevers naar arbeidsbureaus

wordt gezegd dat zwarten niet in aanmerking komen. Werkloosheid onder zwarten is veel, veel hoger dan onder blanken; en zulke statistische afwijkingen ontstaan niet bij toeval.

Ik zal dit toelichten door iets te zeggen over de televisie. Ik heb vroeger eens met het schrijven van reclamespotjes mijn brood verdiend, en ik vond het vooroordeel van hoger leidinggevend personeel in het Britse bedrijfsleven absoluut ontstellend. Ik zou u de naam van de president-directeur van een vooraanstaande hypotheekbank kunnen noemen die een jingle afkeurde omdat de onzichtbare zanger klonk alsof hij een zwarte stem had. De ironie wilde dat de zanger in werkelijkheid blank was, maar dat de jingle van het vorig jaar wél door een zwarte was gezongen, die kennelijk het geluk had niet zo te klinken. Ik ken de directeur marketing van een vooraanstaand zoetwarenbedrijf die alle verzoeken om voor zijn reclamespot een zwart kind - in een voor de rest blanke groep kinderen - te mogen casten van de hand wees. Hij zei dat onderzoek uitwees dat een dergelijke keuze een averechtse uitwerking zou hebben. Ik ken het hoofd van de reclameafdeling van een luchtvaartmaatschappij die weigerde mij voor zijn tv-spots een echte stewardess, in dienst bij zijn eigen maatschappij, te laten gebruiken omdat ze zwart was. Ze was goed genoeg om zijn klanten een drankje te serveren, maar niet goed genoeg om daarmee voor de televisie te komen.

Een taal onthult de opvattingen van de mensen die hem gebruiken en maken. En de taal waarmee de interraciale verhoudingen in Engeland worden aangeduid, bevat de complete declinatie van een neerbuigend vocabulaire. Eerst, hoorden we, was ‘integratie’ het doel. Maar dit woord ging al snel ‘assimilatie’ betekenen: een zwarte kon alleen integreren als hij zich als blanke ging gedragen. Na ‘integratie’ kwam het begrip ‘rassenharmonie’. Ook dit klonk weer heilzaam en wenselijk; maar in de praktijk kwam het er op neer dat zwarten moesten worden overgehaald om, ondanks alle onrecht dat hun dagelijks werd aangedaan, vreedzaam met blanken samen te leven. De oproep tot ‘rassenharmonie’ was gewoon een uitnodiging om glimlachend onze mond te houden, terwijl zij niets aan onze grieven deden. En nu hebben we dan een nieuwe kreet: ‘de multiculturele samenleving’. Het houdt in dat ze kinderen op onze scholen wat bongoritmes bijbrengen, leren hoe je een sari moet omknopen, en zo voort. En het houdt in dat ze aspirant-agenten op de politie-

cursussen vertellen dat zwarte mensen ‘zó'n andere cultuur hebben’ dat ze het echt niet kunnen helpen dat ze iedereen moeilijkheden bezorgen. De multiculturele samenleving is het nieuwste symbolische gebaar in de richting van de zwarte bevolking van Engeland en zou, net als ‘integratie’ en ‘rassenharmonie’, als boerenbedrog aan de kaak moeten worden gesteld.

Intussen gaat het generaliseren door. Zwarten hebben gevoel voor ritme, Aziaten werken hard. Ik hoor van rechtse politici dat men er bij de Conservatieve Partij ernstig over denkt naar de gunst van de Aziaten te dingen en de Caribische Afrikanen aan Labour over te laten - want Aziaten zijn immers zulke prima kapitalisten. Het heeft er de schijn van dat onze meesters, net als in het oude, ook in het nieuwe Britse Rijk de beproefde verdeel-en-heers strategieën willen toepassen.

Maar ik heb de ergste en verraderlijkste generalisering voor het laatst bewaard. Het is dat zwarten als een probleem worden afgeschilderd. Je hebt het over een rassenprobleem, het immigratieprobleem, allerhande problemen. Als je liberaal bent, zeg je dat de zwarten een probleem hébben. Als je dat niet bent, zeg je dat ze het probleem zíjn. Maar de bewoners van de nieuwe kolonie hebben maar één echt probleem, en dat probleem is de blanken. Het Britse racisme is natuurlijk niet ons probleem. Het is het uwe. Wij lijden gewoon onder de gevolgen van uw probleem.

En totdat u, de blanke, inziet dat het niet een kwestie van integratie is, of harmonie, of multiculturele samenleving, of immigratie, maar dat u gewoon eens de vooroordelen in bijna ieder van u onder ogen moet zien en die uitroeien, zit er niets anders op dan dat de staatsburgers van uw nieuwe, en laatste, wereldrijk zich tegen u teweerstellen. Je zou kunnen zeggen: daarvoor moeten we een nieuwe vrijheidsbeweging in gang zetten.

Het is dan ook interessant om in gedachten te houden dat toen Mahatma Gandhi naar Engeland kwam en men hem vroeg wat hij van de Engelse beschaving dacht, deze vader van een eerdere vrijheidsbeweging antwoordde: ‘Het zou een goed idee zijn.’

Light Verse

Want het is niet goed
Jan Boerstoel

Kijk hoe het begint:
ademloos verkennen,
worstelen en wennen,
blij zijn als een kind.
Nooit meer zal de zomernacht zo zwoel zijn,
nooit bedenk je zulke woorden weer,
die volmaakt de taal van je gevoel zijn,
als die avond van de eerste keer.
Dromen bij de vleet,
grootse perspectieven,
eeuwige gelieven,
schitterend en wreed.
Want het is niet goed,
dat de mens alleen is,
als je dat maar weet...

Kijk waar het toe leidt,
hoe de dromen slijten,
wensen en verwijten
groeien mettertijd.
Als de banden meer en meer gaan knellen
tot je ze verbreekt zo nu en dan.
En er valt steeds minder te vertellen
tot er niets vanzelf meer spreken kan.
Langzaam draai je dol
en van allesdelers
word je tegenspelers
in een grandguignol.
Maar het is niet goed,
dat de mens alleen is,
dus je houdt nog vol...

Kijk hoe het verzandt,
blijvend onbegrepen,
vastgelopen schepen,
ieder op zijn strand.
Als je voor je bittere gedachten
eindelijk de formulering vindt:
niets meer over, niets meer te verwachten,
niets wat je nog aan die ander bindt.
En de tijd is daar,
dat je moet gaan kiezen,
alles en elkaar.
Want het is niet goed,
dat de mens alleen is,
maar het is wel waar...

Waddenzee
Aart van den Brink

Het dorp wordt in de zomerzon gebakken
We fietsen met z'n vieren naar de dijk
't is warm, we nemen naar het wad de wijk
om nog een uurtje afkoeling te pakken

Geen oostenwind en zonder ongemakken
van zeewier, kwallen, 't bruine bodemslijk
zal ons het water - tijdloos liefdeblijk -
omhelzen tot wij wild naar adem snakken

Maar vlak voordat de zeedijk wordt bereikt
en wij de fietsen in de greppel smakken
is er de reuk van rotting, boven blijkt
de ware ramp, het water is aan 't zakken

Twee meter water nam de ebstroom mee
Als messen staan de mosselen in zee

Drie gedichten
Wendy Cope[*]
(Vertaling Jos Versteegen)

Uit: Sonnetten van Strugnell (ii)
voor D.M. Thomas

Op sterrenstand bouw ik mijn oordeel niet,
Al lees ik wel frequent mijn horoscoop.
Succes met geld en vrouwen, zegt *Margriet*,
Ligt op mijn levenspad. Ik wacht en hoop.
Geen astroloog weet ooit met zekerheid
Wie in de liefde of de lotto scoort,
Maar één ding is een hard, glashelder feit:
Van hun karakterschetsen klopt elk woord.
Een kreeft is aardig, zeer intelligent,
Spontaan, gevoelig, eerlijk, creatief.
Als minnaar is hij teder en attent,
Aanhankelijk en uitgesproken lief.
Verbazingwekkend dat een vrouw als jij
Niet ziet hoezeer dit alles slaat op mij.

From Strugnell's Sonnets
for D.M. Thomas
(II)

Not from the stars do I my judgement pluck,
Although I often read my horoscope.
Today *The Standard* promises me luck
With money and with girls. One can but hope.
Astrologers may not know if you'll win
The football pools or when you'll get a screw,
But one thing's clearer than this glass of gin -
Their character analyses are true.
Cancerians are sympathetic, kind,
Intuitive, creative, sentimental,
Exceptionally shrewd and, you will find,
They make fantastic lovers, warm and gentle.
Amazing, really, that you fail to see
How very well all this applies to me.

* *Wendy Cope is gespecialiseerd in pastiche en parodie. Haar in 1986 verschenen bundel* Making Cocoa for Kingsley Amis *beleefde drie drukken in één jaar. 'Jason Strugnell' is de hoofdpersoon in een satirisch radioprogramma waar Wendy Cope aan meewerkt. De beginregel van Strugnells tweede sonnet is ontleend aan Shakespeares veertiende.*

(vii)

Tegenwoordig is het zo dat, als men ziet dat je in de trein gedichten zit te lezen, de coupé onmiddellijk leegstroomt.
Andrew Motion in een interview in The Guardian

Ja, dat is waar. Zelf neem ik strijk en zet
De trein. Ik zeg vaak: gaat een plaatsbewijs
Der eerste klasse boven uw budget,
Neem dan een bundel verzen mee op reis.
Zit alles mudjevol en moet u staan,
Zwaai met uw Boutens, Bloem of Leopold,
Zodat uw medereiziger ontdaan
En vol afgrijzen de coupé uit holt.
Volgens spoor-sociologisch onderzoek
Werkt hardop lezen nog het best. Welnu,
Kies wat uit Komrij's kloek gedichtenboek,
En daar is geen die eenzaam gaat als u.
Voor kluizenaars een prima strategie
En een bewijs van 't nut der poëzie.

(vii)

At the moment, if you're seen reading poetry in a train, the carriage empties instantly.
Andrew Motion in a Guardian *interview*

Indeed 'tis true. I travel here and there
On British Rail a lot. I've often said
That if you haven't got the first-class fare
You really need a book of verse instead.
Then, should you find that all the seats are taken,
Brandish your Edward Thomas, Yeats or Pound.
Your fellow-passengers, severely shaken,
Will almost all be loath to stick around.
Recent research in railway sociology
Shows it's best to read the stuff aloud:
A few choice bits from Motion's new anthology
And you'll be lonelier than any cloud.
This stratagem's a godsend to recluses
And demonstrates that poetry has its uses.

Emily Dickinson

Rommelig, rommelig
Emily Dickinson
Zette een streep
Waar een punt hoort te staan.

Dat is in 't huidige
Literatuurbedrijf
Reden om naar
De politie te gaan.

Emily Dickinson

Higgledy-piggledy
Emily Dickinson
Liked to use dashes
Instead of full stops.

Nowadays, faced with such
Idiosyncrasy,
Critics and editors
Send for the cops.

Berging
Karel van Eerd

Ver afgedwaald van de rest van de vloot
op zoek naar verloren gegane netten
waagt op hoop van zegen de lekke boot
het laatste der netten uit te zetten.
Het kostbare laatste haakt vast in schroot,
het is ter hoogte van de dijk bij Petten.
De schipper aarzelt kort, de lier zwaait uit,
de gasten staan verstomd, een rijke buit!

De schipper weet: ergens in de kajuit
liggen nog logboek en brieven van Vader,
uit de tijd dat Vader het had verbruid
bij de reders. Later had hij zich nader
te verantwoorden gehad, voor gemuit,
aanvaring en schipbreuk: men zocht een dader.
Zou het kunnen zijn dat dit wrak daarmee
te maken had, op de Pettense ree?

Thuisgekomen is hij nog niet tevree
met alleen maar dat argwanend vermoeden.
Als daar waarheid verzonken ligt in zee,
dan zullen ze Vaders schande vergoeden!
Hij haast zich naar het oud visserscafé,
op zoek naar oude, blinde Jaap de Goede:
Jaap was er bij, Jaap weet er dus van af.
Maar Jaap verslaapt zijn roes, is er vanaf.

Laat brengt hij Jaap naar huis toe, niet veraf,
onderweg verhoort hij hem ongeduldig.
‘Ja jongen, wij waren jarenlang laf.
Gelogen heb ik toen, later, veelvuldig.
Nu liggen ze allemaal in hun graf,
straf kan niet meer. Ja, je vader was schuldig.’
Maar Jaap leeft nog, blinde onheilsprofeet!
Tot het mes hem door de darmen sneed.

Daags daarop liggen ze weer aan de vleet
op de hoogte van de zeedijk bij Petten.
Zij weten wat hun dorp nog lang niet weet,
omdat op Jaap daar niemand zozeer lette.
Het is het beste maar dat men vergeet,
dus waar beter blinde Jaap bij te zetten
dan twintig vadem diep, tussen rijk schroot:
een oud geheim bestendigd met een dood.

Kantoormaatjes
*Gavin Ewart**
(Vertaling Jos Versteegen)

Eva is smoorverliefd op Jan
En Jan gaat uit z'n bol voor Sem.
Henks vlam slaat zelden in de pan
En zelden brandt een vlam voor hem.

Als Mira liefdesmemo's tikt
Heeft zij beslist iets fijnbesnaards.
Dick, op oneindig staat zijn blik,
Vindt Gea's geurtjes bovenaards.

Jo komt heupwiegend langsgestapt,
Haar oogje lonkt, haar lipje krult.
Rob is 't, die schuine moppen tapt
Waarvan de hele meute smult.

Verdrongen seks maakt mensen gek,
Maar houdt ons allen in bedrijf.
O, liefde op de arbeidsplek
Is schoon en duurt tot kwart voor vijf.

Office Friendships

Eve is madly in love with Hugh
And Hugh is keen on Jim.
Charles is in love with very few
And few are in love with him.

Myra sits typing notes of love
With romantic pianist's fingers.
Dick turns his eyes to the heavens above
Where Fran's divine perfume lingers.

Nicky is rolling eyes and tits
And flaunting her wiggly walk.
Everybody is thrilled to bits
By Clive's suggestive talk.

Sex suppressed will go berserk,
But it keeps us all alive.
It's a wonderful change from wives and work
And it ends at half past five.

* *Gavin Ewart werd geboren in 1916, in Londen. Hij publiceert sinds zijn zeventiende. Van zijn hand verschenen ca. tien bundels light verse, en hij wordt in Engeland gezien als een meester in het genre.*

Paradise Lost
Paul Munden[*]
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

‘Eén stap verder dan *Star Wars*
En *Close Encounters of the Third Kind*,
gebaseerd op het boek van John Milton
naar een oorsponkelijk idee van God,
kondigt Chaos Films trots aan...’

Nooit in produktie genomen. Financiering
mislukte, de Schrijversbond
lag dwars over de credits
en de casting bleef een probleem.

Het pandemonium brak pas goed los
toen de regisseur, een miereneuker
die advocaat van de duivel speelde,
de dialoog in het Latijn wou.
De dichter zou akkoord gegaan zijn, zei hij.
Die gast schreef toch alleen maar in het Engels
als vervreemdingseffect
op het wereldwijde publiek van zijn tijd?

Paradise Lost

‘One step beyond *Star Wars*
and *Close Encounters of the Third Kind*,
based on the book by John Milton
from an original idea by God,
Chaos Films proudly present...’

It never reached production. Finance
fell through, the Writers' Guild
wrangled over credits
and casting was always a problem.

Pandemonium really set in
when the director, a stickler for detail
and playing devil's advocate,
suggested Latin dialogue.
The poet would have approved, he said.
Why else did the guy write in English
if not to alienate
the international audience of his day?

* *Paul Munden werd geboren in Dorset, 1958. Hij publiceerde in tijdschriften en behoorde, evenals Jonathan Treitel, tot de dichters die werden geselecteerd voor* Poetry Introduction 7 *(1990) van Faber and Faber, waaruit bovenstaand gedicht afkomstig is.*

Partijtje ongeregeld VI
Drs. P

‘Wat sneu! Wat sneu!’
Riep Montesquieu
‘Ach ja, ach ja...’
Sprak Seneca
Daar Seneca niet meer bestond
Zei Montesquieu: ‘Houd jij je mond’

‘Wat sneu! Wat sneu!’
Riep Montesquieu
‘Hoezo? Hoezo?’
Vroeg Bouguereau
Van Montesquieu, reeds lang gestorven
Werd nimmer een repliek verworven

*

Sint Franciscus
Richtte het woord tot een hibiscus
Die opmerkte: ‘Ik ben geen dier hoor, ik ben een plant
Maar spreekt u verder, het is heel interessant’

*

Het keizerlijke Rome had ook baden
Daar was het water nooit ver van de kook
De mannen die zo'n instituut betraden
Ontdeden zich dus snel van hun gewaden
En wat er dan gebeurde laat zich raden
Wat zegt u? O... Ja, dat waarschijnlijk ook

*

De ware Viking gordde nooit zijn slagzwaard aan de heup
Dan na het eten van een portie knäckebröd met ströp

Drie gedichten
Frank van Pamelen

Problemen

Ik staar al uren naar mijn lege glas
De wereld is vergeven van problemen
Ik wou dat daar een oplossing voor was

Ach, waarom zou ik zelf niets ondernemen
Bedenk ik wel eens met een zwaar gemoed
De wereld is vergeven van problemen

En er is niemand die er iets aan doet
Zo diep zijn wij als mens dus al gezonken
Bedenk ik wel eens. Met een zwaar gemoed

Besef ik nu hoeveel ik heb gedronken
Dan denk ik over goed en over kwaad
Zo diep zijn wij als mens dus al gezonken

Ik zeg het hier maar zo waar het op staat
Gewoonlijk praat ik vaker over drinken
Dan, denk ik, over goed en en over kwaad

Het mag in dit verband merkwaardig klinken
Gewoonlijk praat ik vaker over drinken
Ik staar al uren naar mijn eigen glas
Ik wou dat daar een oplossing voor was

[2]

Gezellig met z'n allen bij elkaar
We zouden het wat vaker moeten doen
Normaal gesproken zijn we eens per jaar
Gezellig met z'n allen bij elkaar
Nu zijn we vlak voor Kerstmis al zowaar
Dankzij euthanasie op ome Koen
Gezellig met z'n allen bij elkaar
We zouden het wat vaker moeten doen

[3]

Plechtige opening
Koningin Beatrix
Knipte het lintje doormidden
En zei:

Met deze gloednieuwe
Schizofreniekliniek
Is er niet één zo gelukkig
Als wij

Lof der chocolademelk, Cupido's slaapmutsje

Stanley J. Sharpless*
(Vertaling Jos Versteegen)

Geschreven na het horen van het opzienbarende nieuws dat chocolademelk eigenlijk een licht afrodisiacum is.

Half tien - tijd voor een verversing.
‘Kopje chocola?’ ‘Graag, schat.’
Lena vindt het zalig, Fred laat
Zelfs zijn pilsje in de krat.
Manlief drinkt het bruine goedje
En zegt guitig: ‘Nu naar bed?’
Lena's wangen vlammen zachtrood
Als ze fluistert: ‘Kom zo, Fred.’
Want zij deden een ontdekking:
Liefde raakt nooit uitgebloeid
Als in 't woelig ledikantje
Chocola door d'adren vloeit.

In Praise of Cocoa, Cupid's Nightcap

Lines written upon hearing the startling news that cocoa is, in fact, a mild aphrodisiac.

Half past nine - high time for supper;
‘Cocoa, love?’ ‘Of course, my dear.’
Helen thinks it quite delicious,
John prefers it now to beer.
Knocking back the sepia potion,
Hubby winks, says, ‘Who's for bed?’
‘Shan't be long,’ says Helen softly,
Cheeks a faintly flushing red.
For they've stumbled on the secret
Of a love that never wanes,
Rapt beneath the tumbled bedclothes,
Cocoa coursing through their veins.

* *Stanley J. Sharpless, een nestor van het Britse light verse, werd geboren in 1910.*

Vertaald proza

Ervaring

Alexander McCall Smith[*]
(Vertaling Harm Damsma)

Hij parkeerde zijn auto aan het eind van Long Street. Het was een gevaarlijke buurt, zeker 's nachts, en hij wist dat auto's hier zomaar konden verdwijnen - meegenomen, zonder dat iemand er iets van had gemerkt, naar een plek ergens op de Kaapse vlakte waar ze nog diezelfde nacht werden overgespoten. En het had echt geen zin om naar de politie te gaan - wat konden die eraan doen? Die hadden hun handen vol aan de rellen, aan de brandjes, aan de steekpartijen; aan al die onopgeloste moorden waar hij over las. Ze zouden misschien zelfs wel vragen: ‘Wat voerde u daar uit, mijnheer? U weet toch zeker wel wat dat voor een buurt is?’

‘Ik maakte een wandeling. Ik hou van dat stuk van Kaapstad. Die oude huizen, weet u.’

Dat zou ongetwijfeld een veelzeggend gegrinnik ontlokken aan de een of andere puisterige jonge agent, zo uit een dorp op de Karroo, die dacht dat hij na drie maanden bij de politie alles afwist van de menselijke natuur.

Hij liet zijn auto waar die was en liep Long Street in. Het was stil in dat gedeelte - een paar antiekwinkels die al te ver heen waren geweest om nog te gaan verhuizen toen de buurt naar de knoppen ging en een paar gewone huizen van mensen die te oud waren om nog te verhuizen, of die gewoon niet konden verhuizen omdat hun bezigheden dermate privé waren dat ze er geen juridische pottekijkers bij konden gebruiken.

Een man die, ergens in de schaduw, in zijn voortuin stond, schraapte zijn keel en sprak hem aan in het Afrikaans.

‘Ja, een heerlijke avond, hè?’

Hij bleef staan. Het was een van die oudere mensen die altijd al in deze buurt hadden gewoond.

‘Maar binnenkort krijgen we bergwind. Dat voel ik.’

* *Alexander McCall Smith is van Schotse origine. Hij werd geboren in Zimbabwe, studeerde in Schotland en schreef o.m. veel kinderboeken. Veel van zijn werk is in zuidelijk Afrika gesitueerd.*

De man in de tuin kwam een klein stukje naar voren uit de schaduw. Zijn gezicht, dat nu nog maar half overschaduwd werd door de bladeren van een bougainvillea die alle kanten op groeide, vertoonde littekens, groeven, als in een landschap dat door een of andere geologische ramp was getroffen.

‘Ik heb het grootste deel van mijn leven in de mijnen gesleten,’ zei de man. ‘In het noorden, in Johannesburg. Ik heb veertig jaar met explosieven gewerkt, weet u.’

‘Een prima leven.’

De man rochelde en spoog een fluim uit.

‘De mijnen zijn niet meer wat ze geweest zijn. Ze laten tegenwoordig iedereen maar met dynamiet omgaan. Iedereen.’

Hij maakte een paar neutrale opmerkingen. Alles was tegenwoordig anders. Dat gold voor het hele land. En het einde was nog niet in zicht. Toen liep hij weer verder de straat in, scherp uitkijkend en met bonkend hart.

Even verderop, op een hoek, was een bar. De deur was aan de kant van Long Street en hij kon de bierlucht die erdoor naar buiten kwam ruiken, een verschraalde, dompige lucht. Boven de deur hing een reclamebord: ‘Lion Bier - Het bier voor mannen. Het hele land snakt ernaar.’ Daaronder, in de deuropening, stonden twee mannen, in een verhitte discussie verwikkeld. Ze wierpen een korte blik op hem en gingen meteen door met hun ruzie. Toen hij langs hen liep hoorde hij een van hen zeggen: ‘Zij heeft tegen me gezegd dat jij gezegd hebt dat zij een andere woning mocht hebben. Je hebt het beloofd, kerel, jaren terug. Zij is het niet vergeten...’ En daarna de ander, binnensmonds: ‘Een man kan van gedachten veranderen.’

Een man kan van gedachten veranderen. Hij hoefde dit niet door te zetten. Hij kon zich omdraaien en naar zijn auto terug lopen. Hij kon teruggaan en een paar woorden wisselen met de man in zijn tuin en dan in zijn auto stappen en binnen een half uur thuis zijn. Niets moeilijks aan.

Maar hij liep door. Nu begonnen de deuren, de onmiskenbaar uitnodigende deuren. Voor de eerste hield hij de pas in, maar liep toen weer door, te snel. Toen, ineens, stond hij recht tegenover een volgende deur, en in de opening ervan stond een vrouw.

‘Mijnheer?’

Hij bleef staan en keek langzaam haar kant uit.

‘Hebt u een vuurtje?’ Ze hield hem de sigaret voor die ze tussen haar vingers hield. Hij was al voor de helft opgerookt en toen uitgedrukt. Ze keek hem afwachtend aan.

‘Ach, het is maar een stompie, dat weet ik wel. Maar waarom zou je niet zuinig zijn met goeie tabak?’

Hij voelde in zijn zak en haalde er een doosje lucifers uit. Toen stak hij een lucifer aan en boog zich naar haar toe, zijn handen beschermend om het vlammetje.

Zij stak de sigaret in haar mond en hield hem daar met de wijsvinger en de duim van haar ene hand. Met haar andere hand zorgde zij ervoor dat de lucifer niet trilde.

‘U beeft helemaal,’ zei ze luchtig, terwijl ze de rook uitblies. ‘Uw hand.’

Hij liet de gebruikte lucifer vallen en sloeg zijn ogen op om haar aan te kijken. Ze was ergens achter in de twintig, dacht hij; net dertig misschien. Ze was van gemengd ras, maar er zat meer Europees bloed in haar dan Maleis bloed of negerbloed. Ze zou wel een Afrikaanse naam hebben, dacht hij, afkomstig van een of andere Boer die generaties terug zijn Kerk had getrotseerd en buiten de blanke gemeenschap zijn troost had gezocht. Ze zou wel Coetzee heten, of De Beer of zoiets.

Ze beantwoordde zijn blik enigszins spottend en hij vroeg zich af of dit soort ontmoetingen altijd zo verliep. Legde hij het wel goed aan? Moest hij iets zeggen, een bepaalde formulering of bepaalde woorden waardoor het allemaal veel simpeler, veel natuurlijker zou gaan?

‘Kan ik u misschien ergens mee van dienst zijn?’

Het was een parodie op wat een winkelmeisje zou zeggen, maar hij voelde zich opgelucht en zei: ‘Ja.’

Even gaf ze geen reactie, maar toen knipte ze de sigaret met haar vingers weg. Hij zag hoe de peuk in de goot rolde en daar bleef liggen smeulen.

‘Kom mee naar boven,’ zei ze, terwijl ze een paar stappen de gang in deed. ‘Daar woon ik. Boven.’

Hij had geen idee hoe dat soort vrouwen woonde, maar hij had niet verwacht dat het er zo huiselijk uit zou zien. Als de gordijnen gesloten waren geweest, als er een rood lampje had gebrand en er veloursbehang op de muren had gezeten, dan zou hij niet verbaasd zijn ge-

weest. Maar dit was een gezellige kamer, die zo de slaapkamer had kunnen zijn van ieder willekeurig huis. Er hingen foto's aan de muur; foto's van een man en een vrouw en een jongetje. In een vaas bij het raam stond een enkele kerstster die zijn beste tijd gehad had.

Hij keek naar het bed, maar toen hij zag dat zij naar hem keek, draaide hij zich abrupt om en ging in een van de twee fauteuiltjes zitten. De stoel was kaal en er zat een vette plek op de plaats waar allerlei hoofden tegenaan hadden geleund en hij moest opeens denken aan de vuiligheid die hier allemaal bijhoorde. Lichamen. Vuiligheid. Zweet. Wat er wegvloeide. Hij deed zijn ogen dicht.

‘Zal ik koffie zetten?’ zei ze, ‘ik hou wel van een kop koffie als het 's avonds zo warm is.’

‘Graag.’ Hij was dankbaar dat ze zoiets gewoons voorstelde. ‘Ja, daar heb ik zin in.’

Ze gaf hem een mok waar schilfers af waren, maar die er redelijk schoon uitzag. Zelf had ze een klein kopje dat ze snel leegdronk.

‘Hebt u nog familie?’

Hij wist niets anders te verzinnen, al kwam de vraag hem hoogst ongepast voor.

Ze was er niet door verrast.

‘Een zoon. Dat is hem, daar op de foto.’

‘Een leuke jongen zo te zien.’

‘Hij is net veertien.’

Er viel een stilte. Ze zette haar kopje neer en stond op van haar stoel. Ze ging naast hem staan en legde haar hand op zijn schouder.

‘Sommige mannen komen hier alleen maar om te praten.’ Haar stem klonk laag alsof ze hem iets vertrouwelijks vertelde. ‘Mij maakt het niet uit. Ik kan u ook op die manier van dienst zijn.’

Hij zei niets. Hij had gehoord dat dit soort vrouwen die rol vervulden: dat sommigen van hen knappe psychotherapeuten waren, en goedkoper dan dokters.

‘Ik zou graag met u willen praten.’

Ze glimlachte. ‘We kunnen ook op bed praten. Gaat u daar maar zitten... toe maar... Er is niets om zenuwachtig over te zijn. Wij praten gewoon. Meer niet.’

‘Weet u, ik kom oorspronkelijk niet uit Kaapstad. Ik woon hier nu, maar het grootste deel van mijn leven heb ik in Swaziland gezeten.

Ik ben daar jarenlang de president van de rechtbank geweest. Voor de onafhankelijkheid, na de onafhankelijkheid; ik bleef mijn werk doen. Mijn vader kwam uit Schotland. Hij is naar Kenia gegaan en daar ben ik geboren. Later zijn wij verder naar het zuiden getrokken. Ik werd in Zuid-Afrika op school gedaan omdat dat dichtbij was. Ik heb op een uitstekende school in Natal gezeten; het was net zo'n dure Engelse kostschool. Zegt u dat wat?'

Ze knikte, maar hij zag dat ze geen enkel idee had.

'Ik heb hier op de universiteit gezeten - in Kaapstad - en daarna ben ik naar Swaziland teruggegaan. Ik heb bij de rechtbank gewerkt, eerst in Siteki, later in Manzini. Daarna ben ik tot president van de rechtbank benoemd en heb ik in Mbabane gewoond. Ik had een ambtswoning, een eigen chauffeur en een vlag in de tuin, en ik zat de hele dag op de rechtbank te luisteren naar mensen die niets anders deden dan liegen.'

'Mensen liegen,' zei ze, 'Constant.' Ze schudde haar hoofd. 'Als je de waarheid spreekt, gelooft niemand je, omdat er vreselijk veel gelogen wordt.'

'En toen had ik er schoon genoeg van en ben ik met vervroegd pensioen gegaan. Dat was twee jaar geleden, kort na mijn vijftigste. Ik had geld van mijn vader geërfd en dat was ruimschoots voldoende om van te leven, en daarom ben ik hier naar toe gekomen. Ik zou nooit meer uit Afrika weg kunnen.

Hij stopte en zweeg. Ze keek hem aan, een wenkbrauw opgetrokken. Ze was er aan gewend dat er gepraat werd over vrouwen die hun man niet begrepen; of over kinderen die hun vaders hart braken; of over minnaressen die zo koel geworden waren, die hun geestdrift begonnen te verliezen; maar daar was hier allemaal geen sprake van.

'Waarom bent u dan niet gelukkig?' vroeg ze. 'Wat scheelt eraan?'

Hij staarde haar aan en vroeg zich af of hij haar kon vertrouwen. Hij was tot de conclusie gekomen dat hij haar aardig vond - ze had iets zakelijks over zich dat hem aantrok, maar je kon iemand aardig vinden en nog niet vertrouwen. En toch, als hij haar niet in vertrouwen nam, dan zou hij er, dat wist hij, nooit toe komen om er iets aan te doen. Het was nu januari; het was juni voor je het wist.

Ze wierp een blik op haar horloge.

'U hoeft niets te zeggen als u dat niet wilt. Maar ik moet vanavond werken...'

Hij stond op en voor een paar tellen begreep ze zijn bewegingen verkeerd: toen hij zich omkeerde, zag hij dat ze begonnen was haar blouse los te knopen.

‘Nee,’ zei hij scherp. ‘Niet doen. Ik moet er vandoor.’

Hij haalde zijn portefeuille uit zijn achterzak en nam er verscheidene bankbiljetten uit. Zij volgde ze met haar ogen toen hij ze haar aanreikte.

‘U hoeft me niet zoveel te geven,’ zei ze. ‘Niet voor zo weinig. Daarvoor kunt u veel meer krijgen.’

Ze maakte een gebaar met haar handen, een grof gebaar, dat hij negeerde.

‘Mag ik nog eens langs komen?’

Ze lachte.

‘U bent hier altijd welkom, hoor. Altijd!’

In de gang raakte ze zijn buik aan met haar hand, die zij vervolgens langs zijn lichaam verder naar beneden liet glijden. Hij veegde haar hand weg, zei goedenavond en liep de trap af. In de deuropening aarzelde hij een ogenblik; er kwam iemand voorbij, maar de voetstappen verdwenen en hij stond weer buiten in Long Street.

De volgende dag was het zondag. Hij had om twaalf uur met Camilla afgesproken; hij zou haar thuis afhalen en samen zouden ze de stad uit gaan, richting de Kaap. Ze stond al op hem te wachten in een sportieve gele broek en een lichte zijden blouse. Toen ze in de auto stapte, gaf ze hem een zoen.

‘Ik heb zin om te zwemmen,’ zei ze. ‘Dat is het enige wat je in deze warmte kunt doen.’

Hij knikte. ‘Heel Kaapstad denkt er net zo over.’

‘Kunnen we niet naar de Houtbaai gaan? Daar zijn vast niet zoveel mensen.’

Dat leek hem ook een goed idee. Ze konden kiezen uit twee oceanen - de Indische en de Atlantische. De Atlantische zou het koelst, het meest verfrissend zijn.

Ze reden langs de met eiken omzoomde weg die over de bergengte leidde. Toen ze bij de baai kwamen, parkeerden ze hun auto achter een duin en liepen naar het strand. Iemand was te paard over het zand gereden en er liepen hoefafdrukken naar de rand van het water. Zij gooide haar hoofd achterover, sloot haar ogen en liet de zeebries door haar haren spelen.

‘Verrukkelijk. Verrukkelijk.’

Hij keek naar haar en zag hoe haar huid op de plaatsen waar die jarenlang blootgesteld was geweest aan de zon, was uitgedroogd en nu allerlei fijne lijntjes vertoonde. Ze deed haar ogen open, keek hem aan en lachte. Hij dacht: Ik verdien jou eigenlijk niet. Zij dacht: Als je wilt is het allemaal voor jou, Jack, allemaal. Ik wil alleen maar jou, kameraadschap, samen oud worden.

Ze liet haar hand in de zijne glijden.

‘In een ernstige bui vandaag? Zit je ergens aan te denken?’

‘Niets bijzonders.’ (Long Street). ‘Of misschien gewoon dat ik zo gelukkig ben... nu.’ (‘Mensen liegen. Constant’)

Ze gingen op het strand zitten. Zij had een gevlochten matje bij zich, dat ze op het fijne witte zand uitrolde. Ze raakten elkaar niet aan; haar been kwam, zonder opzet, tegen het zijne; hij verlegde zijn been.

Wat later gingen ze zwemmen, hij zonder al te veel geestdrift, zij vol enthousiasme. Hij keek toe hoe ze de golven indook, het uitschreeuwde als de koude rollers haar optilden en meenamen, haar naar beneden trokken. Ze riep: ‘Kom op! Kom op!’ en nog iets dat door de golven werd verzwolgen.

Terwijl hij lag op te drogen op het strand en de wind zachtjes het zout van zijn huid liet blazen, keek hij uit over de golven, over het groen van de zee. Tussen hen en het bevroren zuiden bevond zich niets; enkel de oceaan, koud, grenzeloos, waaroverheen de eenzame vogels vlogen. Nergens een thuis voor ons, dacht hij, waar dan ook.

Ze lunchten in een hotel in Constantia, in een eetzaal die uitkeek over de wijngaarden. De vloer van de eetzaal bestond uit dikke eikehouten planken, die kraakten als het bedienend personeel er overheen liep. Ze dronken een gekoelde witte wijn, die hen door de tandeloze sommelier als de beste uit de kelder was aanbevolen, en zaten daarna, op de veranda, onder de langs het huis groeiende wijnranken, te kijken naar de paarden die in de omheinde weide liepen te grazen.

‘Wat is het hier toch vredig,’ zei ze. ‘Ik houd er van als alles zo rustig en vredig is.’

Hij wilde zeggen: ‘Het is allemaal op zand gebouwd,’ maar het had geen zin iets te beweren dat vanzelf sprak en al evenmin om onnodig wreed te zijn.

Toen hij haar bij haar huis afzette, gaf zij hem een vluchtige zoen op zijn wang. Hij gaf haar een klopje op haar arm en glimlachte.

‘Dinsdagavond,’ zei ze. ‘Bridge - zoals altijd?’

Hij zei: ‘Ik zou het voor geen goud willen missen.’

Daarna keek hij hoe ze de oprijlaan opliep, langs de rozenperken en de kas met orchideeën, naar de glazuurwitte voorkant van het huis met de grote houten blinden, dat een sfeer ademde van rijkdom en stabiliteit. Ze hadden besloten dat zij daar zouden gaan wonen, na het huwelijk, na juni.

‘Daar bent u toch weer?’ Ze lachte naar hem. ‘Ik wist dat u terug zou komen.’

Hij wilde niet in de deuropening blijven staan en gebaarde daarom met zijn hoofd in de richting van de eerste verdieping. Meteen toen ze in de kamer waren, deed hij zijn jasje uit en gooide het over de rug van de stoel. Hij voelde zich deze keer niet zo onbeholpen en toen hij zijn schoenen uitdeed en op het bed ging zitten met zijn rug tegen het hoofdeinde voelde hij geen enkele verlegenheid.

‘Hebt u een vrouw?’ vroeg ze.

‘Nee. Maar ik ga wel trouwen.’

Zijn antwoord verraste haar.

‘Al gauw?’

‘Over een maand of wat.’

Zij keek hem nieuwsgierig aan.

‘Ik weet wel wat u zich staat af te vragen,’ zei hij. ‘U vraagt zich af wat ik hier kom doen als ik binnenkort ga trouwen.’

Ze knikte. ‘Dat klopt.’

Het leek of hij de luchthartigheid die hij had gevoeld toen hij de kamer was binnengekomen bezig was kwijt te raken. Hij voelde zijn hart weer bonken, net als de eerste keer toen hij door Long Street was gelopen. Het zou niet gemakkelijk worden.

‘De vorige keer heb ik u een paar dingen over mijzelf verteld,’ begon hij. ‘Weet u nog wat ik toen gezegd heb?’

‘Over Swaziland? Over dat u bij de rechtbank hebt gewerkt?’

‘Ja. Dat bedoel ik.’

Ze knikte. ‘Dat herinner ik me nog.’

Hij nam een sigaret, stak die aan en gaf hem aan haar.

‘Ik woonde daar in mijn eentje, ziet u. Ik had geen vrouw.’

Ze staarde hem niet begrijpend aan. Toen verscheen er een fijn

lachje om haar lippen.

‘Ik bedoel, nooit,’ zei hij kalm. ‘Ik heb nog nooit een vrouw gehad.’

Zo. Het was eruit. De hele facade van stoere-man-van-de-wereld-zijn was door die paar eerlijke woorden in een klap omvergehaald. Van de vuile praatjes op de slaapzaal van de kostschool in Natal tot aan de dubbelzinnige grappen aan de bar van de Manzini-club, het bleek nu allemaal gebaseerd te zijn op een leugen, net als al het andere.

Ze nam een trekje van haar sigaret en blies scherpe rook uit boven het bed.

‘Ik krijg hier een heleboel mannen zoals u,’ zei ze rustig. ‘Dat is gewoon vaste prik. Hun hele leven bestaat uit praten, praten en nog eens praten, maar ze hebben nog nooit met een vrouw geslapen. U bent niet de enige.’

Hij sloeg zijn ogen naar haar op.

‘Het maakt mij anders niet uit,’ zei hij. ‘Maar nu... nu ga ik trouwen, en zij heeft al eerder een man gehad, en ik...’

Ze leunde naar hem over en legde haar hand op zijn pols.

‘U hoeft zich nergens zorgen over te maken. Dat is werkelijk niet nodig. Er is niets om u zorgen over te maken.’

Op de bridge-avond waren ze partners, net als altijd. Er zat weinig vaart in het spel, want van tijd tot tijd onderbraken ze het om wat te praten, zoals zij dat noemde, of om te roddelen, zoals hij het noemde. Zij was jarenlang weduwe geweest, en het feit dat hij er was, vervulde haar nu met een gevoel van volledigheid en veiligheid. Vaak, wanneer hij opkeek van zijn kaarten, zag hij dat zij naar hem zat te lachen, als om een grapje dat alleen zij tweeën kenden. Hij voelde zich in verlegenheid gebracht, bang als hij was dat de anderen het zouden merken; het idee dat de anderen, naar hij zeker wist, opmerkingen zouden maken, opmerkingen over een laat opbloeiende liefde, vond hij onprettig. Toch koesterde hij zich in het geheim in haar genegenheid. Na jaren slechts marginaal deel te hebben uitgemaakt van het gevoelsleven van anderen was hier nu iets waarin hij centraal stond. Een dichtregel, die hij zich maar half kon herinneren, spookte hem door het hoofd: ‘Mijn liefste lief, in jou heb ik mijzelf gevonden.’ Het doet er niet toe dat de hele zooi boven onze hoofden in elkaar stort, of dat niemand ons wil - ik heb mijzelf gevonden.

De volgende dag gingen ze naar een veiling waar ze boden op een schrijfbureau. Het was van een succesrijke joodse advocaat geweest, die naar Australië was vertrokken. Ze betaalden meer dan de prijs waarop het was getaxeerd, maar dat deed er niet toe; het was een ideaal bureau voor het vertrek dat ze als studeerkamer wilden inrichten, een vertrek waar zijn papierwinkel in kon worden opgeborgen, alle verslagen van de zaken die hij had behandeld en waarover hij van plan was ooit te gaan schrijven - moorden met behulp van zwarte magie, bloedige vetes tussen Swazi-hoofden, lang vergeten passies. Zij betaalde de rekening en wilde niet dat hij meebetaalde.

‘Een cadeau, Jack. Een cadeau.’

Hij gaf haar een zoen, waarbij hij met dichte ogen haar parfum opsnoof. In gedachten was hij in de kamer in Long Street, in het zwoelst van de avond, met naast zich het lange, honingkleurige lijf waarvan hij zich elke aanraking, elke beweging herinnerde.

Ze zei: ‘Het is net alsof je er niet helemaal bij bent.’

‘Natuurlijk wel.’

Ze nam zijn stropdas tussen haar vingers en trok hem recht.

‘We zouden op het plein een kopje koffie kunnen gaan drinken. We zouden wat rond kunnen kijken bij een paar stalletjes.’

Hij knikte, en ze liepen de veilingzaal uit, de straat op, het daglicht in; daarna langs de Anglicaanse kathedraal, waar bij de ingang een man stond met een bord: ‘Bidt voor hen. Bidt voor de gevangenen, voor hen die lijden. Bidt voor ons land.’

Hij las wat er op het bord stond en keek daarna een andere kant op. Wat haalde het allemaal uit? Wat haalden gebeden uit tegen zwepen en geweren? En wat zou er onder het nieuwe bestel gebeuren met de zwepen en de geweren?

Die avond zocht hij haar weer op. Zij wist nu hoe hij heette, of liever gezegd, ze kende nu zijn voornaam. Ze had het over haar zoon en zijn plannen - het was een pientere knaap en zij zorgde er financieel voor dat hij naar school kon. Ze moedigde hem aan in zijn ambitie tandtechnicus te worden omdat er, wat er ook zou gebeuren, wat er ook mis zou gaan, altijd behoefte zou zijn aan iemand die valse tanden kon inzetten.

Hij luisterde maar half. Het kwam hem bizar voor dat iemand ontzettend graag tandtechnicus zou willen worden, of er een plaatsvervangend genoegen in zou kunnen scheppen dat haar zoon met

alle geweld die kant uit wilde. Hij kon alleen maar aan haar lijf denken; aan hoe het voelde als zij hem omstrengelde; de gewaagde, ongeremde bewegingen; de ontkenning, elk ogenblik dat zij samen waren, van die verwrongen, kapot makende constructie die zo zwaar op hun treurige, neurotische land drukte.

Hij zocht haar daarna elke week op, altijd op dezelfde avond. Ze had een boekje dat ze hem liet zien, maar hij werd kwaad en zei:

'Doe dat smerige vod weg!'

Ze voelde zich in haar eer aangetast.

'Het is gewoon wat mensen doen, hoor. Ik dacht dat je hier kwam om iets te leren.'

Hij keek haar wezenloos aan, wilde iets zeggen maar hield zich in. Toen hij die avond wegging, stopte hij haar een envelop in handen.

'Dit is de laatste keer geweest. Het spijt me.'

Ze glimlachte.

'Ik ben gewend aan afscheid nemen. Ik neem elke dag afscheid.'

In juni, na de huwelijksplechtigheid, gingen ze naar een hotel in de bergen. Het weer was koel en de bomen waren kaal. Elke morgen voor het ontbijt maakte hij een wandeling, en 's avonds, als zij een bad nam voor het diner, maakte hij er nog een.

'Je lijkt zo ver weg,' zei ze bij een aperitief. 'Niet dat ik wil klagen, hoor. Ik houd van je zoals je bent.'

Hij wendde zijn starende blik af en nam zijn glas op.

'Ik zit graag wat te denken.'

'Waarover? Je tijd in Swaziland?'

'Ja.'

Over Long Street; over hoe ze daar zo ineens had gestaan, helemaal naakt; en de herinnering riep een schrijnend verlangen bij hem op, want hij was deelgenoot gemaakt van een geheim dat hij weer had verspeeld, en hij was bang dat hij nooit meer terug zou vinden wat hem toen was geschonken.

Toen, in november - het begon al weer flink warm te worden - kuierden ze door het park in het centrum van de stad en gingen zitten onder de reusachtige palmbomen voor een kop koffie.

'Kijk die belachelijke meeuw eens!' zei zij.

Hij wierp een blik naar de overkant, naar de meeuw die was neer-

gestreken op het hoofd van het standbeeld van Cecil John Rhodes, en plotseling sloeg zijn hart een keer over. Daar was zij, kwam langzaam aanlopen over het pad, mooi in de kleren, met een kleine boodschappentas bij zich.

‘Rhodes had geen gevoel voor humor. Hij zou dat maar niks gevonden hebben.’

Maar hij luisterde niet.

‘Even de benen strekken,’ zei hij. ‘Ik voel dat ik anders kramp krijg.’

Hij stond op van het tafeltje en liep weg. Zij kon hem nog niet zien, maar zo dadelijk zou ze hem wel zien; als ze door een haag aan het gezicht onttrokken zouden zijn en hij haar kon aanspreken.

‘Hallo.’

Ze schrok, maar meteen daarop lachte ze.

‘Ik heb boodschappen gedaan,’ zei ze. ‘Mijn zoon is morgen jarig. Hij wordt vijftien. Je kan het je nauwelijks voorstellen, hè?’

Hij glimlachte flauwtjes. Hij wilde het niet met haar over de jongen hebben.

‘Ik heb elke dag aan je gedacht,’ zei hij. ‘Er is geen dag voorbij gegaan - echt geen dag - dat ik niet aan je heb gedacht.’

Ze keek hem bevreemd aan. ‘Dat zeg je maar.’

‘Nee. Echt niet. Elke dag. Elke nacht. Ik herinner me alles wat we gedaan hebben. Alles.’

Dus zei ze: ‘Jij bent die man die altijd...’ Ze aarzelde.

Hij keek haar ontzet aan.

‘Het spijt me,’ zei ze. ‘Ik ken zoveel mensen. Natuurlijk weet ik wie je bent. Ach...’ Ze sloeg zich tegen het hoofd. ‘Die stomme hersens van mij laten het altijd afweten. Ik moet er eens een dokter naar laten kijken.’

Hij vond zijn weg terug naar het tafeltje en ging zitten.

Zij zei: ‘Ben je ergens vreselijk van geschrokken? Voel je je wel goed?’

Hij zei: ‘Het is niks. Alleen...’

De palmbladeren bewogen boven hun hoofden. Van de kant van de oceaan kwam een warme wind die weldra de wolken die om de bergen hingen volkomen zou doen verdwijnen.

‘Ik zat te denken,’ zei zij. ‘Ik zat te denken, terwijl jij weg was, - zullen we vanavond gaan bridgen?’

‘Natuurlijk. Ik zou niets liever willen.’

‘Meen je dat?’

Hij wilde zeggen: ‘Nee. Dat meen ik niet. Ik wil naar een kamer in Long Street.’ Maar hij wist dat hij dat niet kon zeggen, want hij moest liegen, aldoor maar liegen.

De scheiding van de ondervrager

Paul Sayer[*]
(Vertaling Charles Forceville)

Waar, zo vraagt u zich misschien af, ligt de staat Judpara?

Op de kaart glibbert hij als een drievingerige hand over minder dan tweehonderd mijl tussen de twee verste punten en hij is nauwelijks vijftien mijl breed op zijn meest kwetsbare flank. Ons klimaat is zacht, met korte zomers en weinig spectaculaire winters. We zitten ver van zee. Een fraai meer nestelt zich als een juweel in onze vlakten maar de bergen, of wat daarvoor door moet gaan, verstoren nauwelijks de horizon en worden verstikt door struikgewas. Overigens is Judpara een erg reëel gebied, werkelijk zeer reëel, en ternauwernood veertig jaar na de revolutie die onze tirannieke heersers heeft verjaagd is het nog steeds verwikkeld in het proces van krachtige vernieuwing en herontdekking.

Scheidingen worden hier afgekeurd - het gezin is in hoge mate de hoeksteen alsook de overkoepelende structuur van onze democratie. Stelt u zich derhalve mijn dilemma voor nu ik vandaag op de papieren zit te broeden die de juridische vertegenwoordigers van mijn van mij vervreemde vrouw gestuurd hebben om me ervan op de hoogte te stellen dat de termijn van onze bezinningsperiode voorbij is en dat we een verzoek mogen indienen tot nietigverklaring van onze huwelijkse geloften. Verscheurd tussen loyaliteit aan mijn land en de ontbinding van de liefdesgeschiedenis van mijn leven - en dat was het, mijn lieve Yvette, niets minder dan dat - realiseer ik me dat ik nu de impasse bereikt heb waar ik deze zeven lange jaren voor gevreesd heb.

Ik kan beter uitleggen wat mijn positie is, want ik behoor niet tot het gemene volk van ons land. Integendeel, ik maak deel uit van een verheven en gerespecteerd echelon, ik ben dienaar van het volk, jazeker, maar ook zijn waakhond, zijn geweten.

Mijn naam is Beaumont en ik ben een officiëel ondervrager tot

* *Paul Sayer is een jonge schrijver, die spaarzaam is met het verstrekken van biografische gegevens. In 1988 verscheen zijn eerste roman* The Comforts of Madness *(Constable) die verscheidene prijzen kreeg en in acht talen werd vertaald. De Nederlandse vertaling verscheen bij Uitg. Bzztôh onder de titel 'In de luwte van de waanzin'. In 1990 verscheen zijn tweede roman* Howling at the Moon.

wiens *rôle* het vaststellen en stuiten van subversieve activiteiten en burgerlijke ongehoorzaamheid behoort. Mijn taken zijn de laatste tijd veelomvattend en inspannend geweest want er steekt veel hernieuwd antagonisme tegen onze regering de kop op. Probeert u mij te begrijpen als ik zeg dat ik, mocht het nieuws van mijn mislukte huwelijk uitlekken, kwetsbaar word, verdacht in de ogen van mijn superieuren - ondanks het feit dat er tussen hen niet één zit die zelf nooit de sociaal geaccepteerde grenzen van onze beschaving geschonden heeft.

Vanmorgen kwam ik als gewoonlijk op mijn werk. Ik zit in mijn eentje op de begane grond van het kleine omgebouwde pakhuis dat de uitoefening van mijn beroep ten dienste staat. Ik sta als een puber te friemelen aan de papieren in mijn hand. Ik pauzeer voor de spiegel alsof ik speur naar tekens van mijn eigen dubbelhartigheid en zie alleen maar mijn oude gezicht, waarin de reptielachtige trekken naar het me toeschijnt scherper gegroefd staan dan ooit. Ik ben ongelukkig, zeg ik tot mijzelf. Maar niet in paniek. De koude lucht hier zegt me dat Ramon, mijn enige assistent en leerling, eentje van het melancholieke soort, nog niet gearriveerd is. Hij is laat en kan elk ogenblik binnen komen sloffen en mij in deze aarzelende houding verrassen. Dat kan ik niet riskeren. De kale houten trap naar mijn kantoor wenkt me en ik klim naar boven om er even rust te zoeken.

Nu kan ik in mijn gemakkelijke stoel onderuitzakken en een moment nietsdoen, terwijl ik nogmaals de documenten lees die vanmorgen bij mij thuis werden bezorgd. Ik constateer dat wij overeengekomen zijn, mijn lieve Yvette, dat ik je te weinig geld gaf. Dat is natuurlijk niet waar, maar het helpt onze simpele wederzijdse haat verhullen. En we hebben geen melding gemaakt van mijn hoer Charlene. Ook dat is goed. Met de naakte feiten voor me voel ik me meer gerustgesteld. Misschien ontspring ik hiermee de dans nog wel. Ik ben niet de eerste, en ik zal evenmin de laatste zijn. Maar het zal een moeilijke, onwelvoeglijke zaak worden, deze affaire.

Ver weg in het gebouw wordt ergens een deur dichtgeslagen. Hij is er. Ik laat de papieren in mijn bureaula glijden. Hij stormt zonder een woord te zeggen het kantoor binnen en ik voel de nukkigheid in hem waar ik zo'n minachting voor heb. Kijk toch eens hoe vadsig en slungelig hij achter zijn bureau hangt. Ik vind die houding van hem weerzinwekkend. Waar vinden ze zijn slag tegenwoor-

dig? Hoe hebben die lieverds in het rekruteringscentrum in 's hemelsnaam kunnen dromen dat deze knaap geschikt is voor de serieuze, belangrijke taak van het verhoren? Zes maanden is hij nu al bij me, en als je ziet wat voor nuttigs hij in die tijd gedaan heeft, had ik net zo goed alleen kunnen werken. Zelfs de meest elementaire taken - van het soort dat ik met enthousiasme verrichtte toen ik zo oud was als hij en zijn baan had, zoals de gesprekskamer schoonmaken na een rommelige sessie met een verdachte - zelfs die doet hij laks en ongeconcentreerd. Maar hij weet wanneer hij zich gedeisd moet houden, dat moet ik hem nageven. Hij houdt zich bijna de hele tijd gedeisd en dat bevalt ons alletwee het beste, denk ik.

Vanmorgen, nu ik een beetje extra alert ben vanwege mijn eigen problemen, besef ik dat er iets met hem is, hij heeft iets agressiefs over zich, een wrokkige blik die mij interesseert. Hij kijkt op naar het mededelingenbord en ziet dat we vanmorgen alleen Bovingdon hebben, de saaie kruimeldief - en die komt pas over een uur. Misschien wordt Ramons ongemakkelijkheid wel versterkt door de gedachte van deze oningevulde tijd, deze periode waarin ik krachtdadigheid en haast zou moeten voorwenden, enige quasi-ijver om de indruk van nietsdoen weg te nemen. Maar vandaag heb ik de energie niet. ‘Vertel mij eens, Ramon,’ zeg ik. ‘Neem me niet kwalijk dat ik er nooit eerder naar gevraagd heb, maar ben je getrouwd?’

‘Nee, meneer Beaumont. Ik ben niet getrouwd,’ luidt het antwoord, dat vergezeld gaat van een zucht die mij verbaast.

‘Wil je weten waarom ik dat vraag?’

‘Ik neem aan dat u, op uw manier, een toespeling gaat maken op het feit dat ik zo laat was. Ik heb me verslapen. Dat is alles. Dat gebeurt zo nu en dan.’

Ziet u hoe hij in de verdediging gaat? Als alle jongeren. ‘Laat maar zitten,’ zeg ik. ‘Ik zal er geen melding van maken in mijn rapport. Je houdt je netjes aan je uren, dat is me al eerder opgevallen. Maar ik zou graag meer over je willen weten. We krijgen zo zelden de gelegenheid wat informeler te praten.’

Hij leunt achterover in zijn stoel, en werpt een spijtige blik op de radiator die hij, was hij hier als eerste geweest, zoals van hem wordt verwacht, op de hoogste stand zou hebben gezet. Hij onderdrukt een huivering, rillend in zijn zware pak. Hij haat dit kantoor, veracht mij. Ik heb vanzelfsprekend oog voor dat soort dingen. ‘Ik houd van

een rustig leven, meneer Beaumont,' probeert hij aarzelend. 'Er valt niet zoveel te vertellen dat u niet al wel zult weten. Ik ben enig kind. Mijn ouders wonen in de Oostelijke Sector van Loser. Ik heb een kamer aan deze kant van de stad, twee straten verder dan het Handelsgebouw. Ik woon alleen. Ik werk hier. Is dat genoeg?'

Ik glimlach en knik ten teken van waardering voor deze kleine ontboezeming. Ik zal niet verder aandringen: als ik hem deze bescheiden overwinning gun, pept hem dat misschien een beetje op, brengt het hem wellicht tot leven. Hij zou zich hierdoor bemoedigd moeten voelen.

'Aan het werk dan maar, Ramon,' zeg ik. 'Zoals je ziet hebben we een rustige ochtend en hopelijk blijft dat zo. Bovingdon is hier om half elf, maar ik zal niet meer dan een half uur met hem doorbrengen. Ik verwacht niet dat er iets nieuws uit dat saaie knaagdier komt.'

Hij krabbelt iets op papier, misschien aantekeningen over de slaapverwekkende zaak die we straks moeten afhandelen, hoewel we alletwee weten dat we geestelijk nog gevangen zitten in de spanning die er tussen ons hangt, en dat we absoluut nog niet in staat zijn ons mentaal voor te bereiden op de dagtaak die ons wacht.

Weer, Yvette, denk ik aan de avond van je vertrek, het minzame toneelstukje waarop we elkaar vergastten, dat kleine drama toen jij in de hal van ons huis stond met Samuel - twee jaar oud dat jongetje, en nu al een stoethaspel - en ik, zonder een spoortje trots, in mijn zwakheid, ja, mijn hulpbehoevendheid, een laatste, hopeloze smeekbede tot jou richtte: 'Het kan nog steeds. Kun je niet over een paar dagen terugkomen, dan praten we alles nog een keer door?'

'Er is niets meer om over te praten. We hebben alles al gehad.'

'Ben je wel eerlijk tegenover de jongen?'

'Je plotselinge belangstelling voor zijn wel en wee maakt niet veel indruk op me, vrees ik.'

'Maar we houden toch van elkaar, dat moet je toegeven.'

'Houden we van elkaar? Noem je dat houden van elkaar? Dat heb ik nog niet eerder uit jouw mond gehoord. Het moet een opgave geweest zijn het uit je strot te persen.'

'Maar ik *voel* voor je.'

'Jij denkt alleen maar aan de slechte beurt die je hiermee bij je superieuren maakt. Beledig me alsjeblieft niet door me voor een van

je bange “kandidaten” te houden, om jouw eigen merkwaardige term te gebruiken.’

Ik huilde bijna, toen je verdwenen was. Werkelijk, Yvette, als ik er het type voor was geweest, had ik gegriend en gebruld. Maar ik was vooral van mijn stuk door de haat die er uit jouw houding sprak. Was die echt? Was er een andere reden? Een ander?

De dag sleept zich langzaam voort en voor ons staat nu Bovingdon.

Wat een droogstoppel is die vent. Als de nieuwe golf van subversiviteit in ons land werd voorgesteld als een lichaam, zou deze kerel niet meer dan een los haartje op het hoofd zijn, een cel van de milt, een stofje in een porie. Hij werd betrapt toen hij aan het inbreken was - hij heeft een lang strafblad van onnozele vergrijpen - en normaliter zou het allemaal allang door een van de lagere rechtbanken afgehandeld zijn, ware het niet dat de tas met gereedschap die hij bij zich had een nogal ongewoon instrument bevatte, van een type dat onze veiligheidsmensen tot nu toe slechts één keer eerder aangetroffen hadden, en dat was bij de tunnelgravers van Pelargue, een gevaarlijke groep die een poging gedaan heeft om politieke gevangenen te bevrijden uit de streng bewaakte Pelargue-kolonie.

Bij een verhoor, moet ik eerst even uitleggen, is de betrokkene gezeten in een stoel met een hoge rug. Tussen de armleuningen van deze stoel plaatst mijn onhandige assistent een dunne schuif, die op verzoek van de ondervraagde zo weer te verwijderen is. Deze schuif suggereert het *principe* van een barrière, al zouden alleen de meest wanhopigen en roekelozen ooit proberen hem te verwijderen. Er zitten geen riempjes of andersoortige belemmeringen aan - gelieve daar nota van te nemen - want het gaat er bij ons uitsluitend modern en beschaafd aan toe.

Nu zit dan deze Bovingdon met zijn handen tegen de schuif gedrukt, zonder zich - en dat is ongebruikelijk - de luxe van het achteroverleunen te permitteren. Zijn hoofd is roze en kaal, afgezien van wat lange plukken wit haar die achter zijn oren geveegd zijn. Hij heeft onveranderlijk een lege uitdrukking op zijn gezicht en zijn vlekkerige ogen zijn strak op mijn borst gericht. Ik ruik iets aan hem, zijn ontbijt misschien. Maar wat me het meest interesseert is zijn karakteristieke houding: het hoofd naar voren en iets omlaag, precies op de goede plaats als ik hem een klap zou willen geven. Mis-

schien is dat wel wat hij wil, denkt hij dat hij daarmee een aanleiding heeft om later een officiële klacht in te dienen over mijn fysieke misdragingen, mijn inbreuk op zijn rechten. Als dat zo is, dan heeft hij duidelijk geen idee hoe de wet werkt op dit hoge niveau. Hier in deze kleine cruciale afdeling van ons nationale defensiesysteem gelden slechts weinig beperkingen. Ik doe een stap naar achteren, met de armen over elkaar, zodat hij mij wel in de ogen moet kijken. Ik begin opnieuw: ‘Je had geen pas. Je staat bekend als crimineel en je hebt vele malen in de gevangenis gezeten. Je had je verre van Loser behoren te houden. Je huis staat in het laagland van Darecq en je weet dat je daar met jouw strafblad niet zonder pas vandaan mag.’

‘Die hebben ze ingenomen, mijnheer, de laatste keer dat ik zat. Ze hebben me geen nieuwe gegeven toen ik vrijgelaten werd.’

Ik kan het niet laten om weer het bestraffende, vaderlijke toontje van een kleinsteedse magistraat aan te slaan. ‘Je had erom kunnen vragen. Het is toch niet teveel van je gevergd om onze drukbezette ambtenaren eraan te herinneren dat je een veiligheidspas nodig hebt?’

‘Ik ben erover begonnen, maar ze wilden me er geen geven. Ik denk dat ze wilden dat ik in Darecq bleef.’

‘En dat had je inderdaad moeten doen, Bovingdon.’

‘Ja mijnheer.’

Dit is bekend terrein, en we hebben het tijdens onze twee vorige gesprekken ook al verkend. Ik breng, onvermijdelijk, de kwestie van het bewuste stuk gereedschap ter sprake. ‘Wie maakt het werktuig voor de tunnelgravers van Pelargue?’

‘Weet ik niet.’

‘Je hebt toch wel gehoord van de mislukte Pelargue-operatie?’

‘Nee mijnheer, dat heb ik niet. Ik weet er niks van. Zoals ik al zei...’

‘Weet je wel wat de gevolgen zijn als je betrapt wordt met een voorwerp als dit?’

Ik pak het ding met een tissue op en zwaai ermee voor zijn ogen. Nu ik er nog eens naar kijk, moet ik toegeven dat het niet lijkt te verschillen van een doodgewone timmermansklamp, ofschoon mij uit betrouwbare bron is meegedeeld dat het, op een of andere manier, een zeer sinister stuk gereedschap is.

‘Ik had geen idee dat het zo belangrijk was. Ik heb hem gevon-

den in een steegje in de Oude Stad. D'r worden een hoop dingen in die steegjes gedumpt. Als ik geweten had dat er wat illegaals mee was, had ik hem meteen naar de politie gebracht.'

Hij liegt natuurlijk. En nog slecht ook.

Zo'n soort dag is het dus aan het worden. Het kost me moeite om me te concentreren en ik zet de klamp even weg. Ramon zit aan zijn bureau in de hoek, en maakt aantekeningen, of misschien tekent hij poppetjes. En wie zou het hem kwalijk nemen? Ik verveel me zelf ook.

Nu moet ik bekennen dat ik de aandrang voel om deze Bovingdon een klap te geven om hem een beetje te prikkelen, al weet ik in mijn hart dat het niets uit zal halen. Ik laat het moment voorbijgaan totdat ik vanachter mijn wegzakkende ergernis weer helder kan zien. En de waterige oogjes van de proletige Bovingdon hebben mijn aarzeling, mijn frustratie geregistreerd. Hij weet instinctief, ondanks zijn aangeboren stompzinnigheid, dat hij nu veilig is.

Ik heb er genoeg van. Ik knik naar Ramon die de grote deur ontgrendelt en de wachtende bewakers binnenwenkt. 'Neem hem mee,' zeg ik.

Ramon haalt de schuif uit de stoel en op het moment dat Bovingdon met een abrupte beweging uit zijn stoel omhoogkomt, realiseer ik mij dat er iets fout zit, iets wezenlijks dat ik niet ontdekt heb over deze oude recidivist. Zijn ogen schieten weg van de mijne en hij kijkt naar de deur. Hij houdt nog iets verborgen. Ik heb teveel vooropgesteld over hem. Er blijkt uiteindelijk toch een denkend wezen in deze kerel te steken.

Vaak laat ik op dit punt de persoon in kwestie vanuit mijn kamer terugleiden naar de wagen waarin hij hier gebracht is. In deze minuten, als hij gelooft dat zijn beproeving voorbij is, maakt zich soms een golf van vreugde meester van de kandidaat die hem plotseling de stoïcijnse weerstand tegenover mijn ondervraging kan doen verliezen. Als ik zoiets opmerk - en het is een kenmerk van de doorgewinterde ondervrager dat hij deze kleine, essentiële signalen oppikt - dan kies ik bewust een bepaalde tijd gedurende welke de bewakers zijn vertrek dienen te vertragen. Ze mogen zelf hun smoes kiezen: het voorwenden van een technisch probleem met hun auto is een van de meest gebruikelijke. Vervolgens ga ik vanuit het raam boven in mijn kantoor kijken hoe de persoon in kwestie op zijn plaats in het busje gaat zitten, ik registreer in welke mate zijn opluchting

blijkt uit de manier waarop hij zich ontspant, let op zijn gezichtsuitdrukking, enzovoorts. Het meest verdacht zijn degenen aan wie helemaal niets af te lezen valt. Soms ga ik zelfs zover dat ik zelf het gebouw uitloop, zogenaamd om een boodschap te doen, om te gaan lunchen misschien, en dan glimlach ik in het voorbijgaan naar de kandidaat, terwijl hij door de dikke gekleurde ramen van het busje kijkt hoe ik de straat uitloop. En als ik dan terugkom bespeurt hij een lichte haast in mijn tred, een schaduw van onthutsing over mijn gezicht op het moment dat ik het gebouw weer binnenga. Vervolgens verlang ik dat hij opnieuw wordt voorgeleid, en vaak ga ik zelf naar buiten als ik denk dat mijn sceptische glimlach hem nog meer uit zijn evenwicht kan brengen. ‘Nog een paar vraagjes. Niet meer dan details,’ houd ik hem dan rustig voor. ‘Als je het niet erg vindt.’

Vanochtend staan ze alle vier - Bovingdon, Ramon, en de twee bewakers in hun groene uniformen - te wachten op mijn seintje. Ik twijfel nog steeds. Ik moet toegeven dat ik moe ben. Misschien dat deze ene keer...

Ik schud mijn hoofd ten teken dat hij de bewakers mag zeggen dat ze hun man mee kunnen nemen. Later zal ik een rapport opmaken waarin staat dat Bovingdon slechts voor dertig procent de waarheid gesproken heeft. Op basis hiervan zal de rechtbank zijn vonnis vellen dat, wegens diefstal, wegens bezit van een verdacht stuk gereedschap, wegens reizen zonder pas, vijf jaar zal luiden; het zouden er eigenlijk tien moeten zijn gezien de overlast die zijn kruimeldiefstal veroorzaakt.

Ik ben ongelukkig. Ik heb niet goed gepresteerd. Ik keer terug naar het kantoor boven omdat ik even bang ben dat Ramon, en misschien wel met enig recht, de verdenking zou kunnen koesteren dat ik nonchalant ben geworden in het vervullen van mijn plicht.

Zie je, Yvette, wat een invloed je hebt op mijn werk? Je bent me heel wat verklaringen schuldig met je scheidingspapieren, je tartende houding tegenover mij en mijn positie, je volstrekte, maar dan ook volstrekte egoïsme.

Kwart over twaalf.

‘Ga,’ zeg ik tegen Ramon, ‘naar de Afdeling Verhoordossiers in de Sipraloo Burelen en vraag om de aantekeningen van mijn gesprekken met Buzan, Clatters en Quot. Ik heb ze nodig.’

We weten alle twee dat ik gewoon alleen wil zijn. Hij staat langzaam op. ‘Ik heb pijn,’ zegt hij.

‘Waar? Waar heb je pijn?’ vraag ik, mezelf dwingend om naar de belachelijke uitdrukking van gekweldheid op zijn gezicht te kijken. Miserabel joch.

‘In mijn been. Het linker.’

‘Als je pijn in je been hebt, doet wat inspanning soms wonderen,’ probeer ik.

‘Ja, mijnheer Beaumont.’

‘Ga dan maar. Vooruit.’

‘Ik ga al.’

Hij snift en vertrekt schaapachtig, zonder een jas aan te doen, op en top de martelaar.

Uit mijn kamerraam kijk ik hoe hij zonder op te kijken de straat uitloopt. Hij struikelt over niets en valt op zijn knieën. Dan komt hij overeind en loopt verder.

Weer blader ik gejaagd door deze afstandelijke aanzegging van onze recente verwijdering. Misschien ben ik wel wat te edelmoedig geweest, heb ik het je te gemakkelijk gemaakt. Het lijkt wel of ik de schuld voor alles op me neem. Heb *jij* dan helemaal geen last van je geweten, mijn schattig addertje? Was je werkelijk zo onbezoedeld? Je was aantrekkelijk en ik zou toch wel durven stellen dat de jaren vriendelijk geweest zijn voor je gezonde donkere voorkomen. Het wil er bij mij niet in dat er in *jouw* leven niemand anders geweest is.

Nu beginnen een paar onsympathieke gedachten mij parten te spelen. Stel je eens voor dat ik bezwaar zou maken tegen deze gang van zaken? Zelfs in dit late stadium zou ik alles stop kunnen zetten, want de wet is strikt in haar eis dat beide partijen onvoorwaardelijk instemmen met beëindiging van het huwelijk. Als ik eens op drie maanden respijt zou staan, een jaar, lang genoeg om je handel en wandel te laten onderzoeken? Ik zou dat kunnen doen, zoals jij je ongetwijfeld realiseert, en ik ben er zeker van dat dit inzicht een voortdurende bron van angst voor je is...

Ach, wrok, wrok. Het zal nu niets meer uithalen.

De dag verloopt niet goed. Nu ben ik weer gesommeerd om naar het Ilakoy Vliegveld te komen voor een officiële bijeenkomst in verband met het uitbreken van nieuwe subversieve activiteiten.

Ik wacht buiten mijn kantoor en kijk hoe het regenwater neerdruppelt van de naakte takken van een stevige oude es midden op het lege plein. Wat was dit nou voor een zomer? Elk jaar vragen we dit, wij Judparanen, met iets klagelijks in onze stem.

Wat was dit nou voor een zomer? krijg ik soms te horen van een wat al te ontspannen kandidaat die voor verhoor komt...

Ramon is nog niet terug van zijn klus. Wat zal hij blij zijn om de middag voor zichzelf te hebben, zodat hij zich kan overgeven aan zijn favoriete hobby, nietsdoen, misschien op kantoor zijn vrienden bellen. Onbetrouwbaar kereltje. En hij is intelligent, moet u weten. Wat een verspilling.

De blauwe stafauto komt en ik klim achterin. Maar het is een ruime wagen, en dat is tenminste iets in deze tijden van bezuiniging op het ambtenarenapparaat. ‘Hoe lang is het naar Ilakoy?’ vraag ik de chauffeur.

‘Minder dan een uur, mijnheer,’ zegt hij, terwijl hij in de spiegel naar mij loert, ‘Als de weg tenminste niet afgezet is.’

‘En waarom zou dat zo zijn?’

‘Gevechten, mijnheer. Dit weekend.’

Hier heb ik niets over gehoord. ‘Vooruit,’ zeg ik. ‘Zo snel als je maar wilt.’

We zijn al spoedig buiten de stad. De onbetekenende bergen liggen achter mij en overal is grasland, een groenbruine lappendeken die in de sombere verte in purper overgaat. Iets verderop zie ik even een oranje schittering tegen de verre lage wolken weerkaatsen. Vooroverleunend tuur ik aandachtig door het met regendruppels beslagen raam naar de lucht. Ik tel vier kleine zonneflitsen en iets dat lijkt op een exploderende boom, hoewel ik niets hoor.

Waarom ben ik niet van deze ‘nieuwe’ onlusten op de hoogte gesteld? Ik voel mij eigenaardig kwetsbaar en heb de indruk dat de chauffeur iets van mijn gemoedstoestand aanvoelt als ik beleefd informeer of hij er al of niet bezwaar tegen zou hebben als ik een raampje opendoe.

Ooit is er een tijd geweest, Yvette, dat ik jouw afwijzing niet had hoeven verdragen: de overheid is te soepel voor types als jij, voor ons allemaal. Ja, misschien loop ik wel wat achter, ik huiver bij de gedachte aan de nieuwe filosofie die ons allerlei zogenaamde ‘vrijheden’ toestaat, maar ik kan het toch niet volledig mis hebben. Een

deel van mij zegt, geheel onafhankelijk van sociale en politieke denkwijzen en beïnvloedingen, dat deze openheid, dit komen en gaan, dit recht op een ‘keuze’, onze ondergang zal worden.

Wat voor iemand zal Samuel later worden? Ik weet dat ik weinig tijd voor hem had, maar hij is tegenwoordig veel in mijn gedachten. Ik droom soms dat ik naakt voor de spiegel in onze slaapkamer sta. Ik ben leeg en stil. Sammy komt de kamer binnen en vraagt: ‘Voelt u zich wel goed, Vader?’

Ik kan niet boos op hem zijn omdat hij me in zo'n onbetamelijke pose verrast. ‘Het gaat prima, jongen. Werkelijk.’

‘Wilt u dat ik iets voor u haal? U ziet er niet goed uit.’

‘Maak je maar geen zorgen over mij,’ zeg ik terwijl ik mijn spiegelbeeld voor mijn ogen in een groteske spookverschijning zie veranderen. ‘Ga nou maar.’

‘Als u dat wilt.’

‘Ja Samuel. Ik wil dat je gaat.’

Het spook springt van de spiegel en lost op in het niets. De spanning die mij op onverklaarbare wijze in zijn greep hield is plotseling weg en ik ga op bed liggen. Ik geloof dat ik mijn zoon tegen de deur kan horen slaan, huilend van ellende vraagt hij om binnengelaten te worden, maar dan word ik wakker en natuurlijk is er niemand.

Een klein transportvliegtuigje, waarvan de zilveren rug gebroken is en de stukgereten metalen ingewanden blootstaan aan de elementen, vormt het middelpunt van de lichte chaos die ik op het vliegveld aantref. Officieren van de Judparan Air Force schreeuwen orders naar ondergeschikten die druk door elkaar rennen maar niets lijken te doen wat echt effect sorteert. Toch is deze opgefokte sfeer in combinatie met de geur van olie en natte damp voldoende om de haren in mijn nek recht overeind te krijgen. De fysieke nabijheid van een catastrofe laat nooit na mij nerveus te maken.

We zijn met een man of twintig - ondervragers en leerlingen. Ik ken een paar van de ouderen en wordt door twee van hen gegroet. Ik pieker over andere namen die vallen en die mij vaag bekend voorkomen uit rapporten en memoranda. Ik denk onwillekeurig aan het beschutte leven dat ik in het provinciale Loser leid, en besteed nauwelijks aandacht aan Zibbs, de secretaris van de Minister van Defensie, die het woord tot ons richt.

‘Het spijt mij,’ zegt hij, ‘dat ik u hier zo overhaast heb moeten

ontbieden. Maar de Minister meende dat u voor de zuiveringsoperatie begint zelf in staat gesteld diende te worden een oordeel te vormen over de ernst van deze nieuwe golf van subversie en sabotage. Zoals u opgemerkt zult hebben, zijn de gebeurtenissen van afgelopen zondagavond duidelijk genoeg, hoewel vanzelfsprekend niets van dit alles via de pers of de televisie naar buiten zal komen. Heren, onze democratie wordt ernstig bedreigd. Ik vraag u vandaag deze afschuwelijke gebeurtenissen tot u door te laten dringen en opnieuw te zweren dat u nooit... nooit... zult berusten in... eh...' Hij zwaait zwakjes met wat velletjes papier.

'We mogen niet versagen in onze plicht aan onze landgenoten, aan de werkende klasse, in het gevecht tegen het imperialisme,' suggereert een schrander ventje in een zeer chique zwarte jas.

Zibbs tuurt de zaal in naar de glunderende jongeman. 'Precies, eh...'

'Adelbert, mijnheer.'

'Prima gezegd, Adelbert.'

De oude rotten onder ons zijn al ineengekrompen bij de retoriek van de jongen en ikzelf voel me bepaald somber worden als ik naar hem kijk, terwijl hij blozend en gloeiend van trots de gefluisterde felicitaties van zijn al even jeugdige collega's in ontvangst neemt. Hoe naïef ze ook mogen zijn, er spreekt een zekere charme uit hun enthousiasme en heel even vraag ik me af hoe mijn eigen lusteloze pupil, Ramon, het er in hun gezelschap af gebracht zou hebben.

Zibbs, wiens welsprekendheid weer op gang gebracht is door een nieuw stuk papier, hem toegeschoven door zijn assistent, vertelt ons dat er deze zelfde middag een militaire vergeldingsactie uitgevoerd wordt tegen een brandhaard van huurlingen in Uptha, een stad die gevaarlijk dicht bij mijn eigen woonplaats ligt. Hij verzekert ons dat deze 'buitenlandse' invloeden nu ofwel dood, ofwel op weg naar de Pelargue-kolonie zijn en dat, nee maar, wij ons moeten voorbereiden op een nog zwaardere werklast in de komende maanden.

Mijn botten doen pijn in de koude wind. Ik staar omlaag naar mijn voeten op het modderige gras en probeer in gedachten te wennen aan het idee van een nationale crisis. Ik ben wat ik ben, te oud om mijn gewoonten te veranderen, niet meer te overtuigen door deze weinig bezielde klaroenstoot van een filosofie in verval. Ik ben blij dat de vergadering een einde neemt met de huichelachtige vragen van de jongelui - vragen die slechts dienen om hun patriot-

tisme ten toon te spreiden - tegenover Zibbs, deze zeldzame bezoeker van het centrale gezag.

Tussen de oude rotten valt mijn oog op Donner, een voormalig student van me. Zijn er werkelijk al drie decennia verstreken sinds hij bij me wegging? We begroeten elkaar en ik merk zijn grijze uitstraling op, vergelijkbaar met de mijne. Deze man, een van de beste leerlingen die ik ooit gehad heb, is iemand die ik kan vertrouwen.

'En waar is de echte brand?' vraag ik cryptisch, op de gebruikelijke wijze om indiscreties los te peuteren, de waarheid achter de officiële lezingen.

'De burgerlijke onlusten?'

'Zo je wilt.'

'Het is vrij beroerd. Ons land is maar klein. We geven onze mensen te veel vrijheid om de grens over te gaan. Ze ontdekken wat het is om onder liberale regeringen te leven. En dan is er de heropleving van religieuze overtuigingen. Weet je dat er daar mensen zijn die liever sterven dan simpelweg hun god afzweren? Intelligente lui, sommige van hen,' zegt hij, terwijl hij peinzend over zijn ongeschoren kin wrijft. 'Misschien moeten we naar ze luisteren. Het zou niets kosten om onze politiek van secularisme te herzien. Maar er zijn nog steeds veel ouwe nitwits aan de macht. Hoog tijd dat er eens een aantal weggewerkt wordt.'

Dit soort gepraat ontmoedigt me - desillusies lijken dezer dagen niet beperkt te zijn tot mijn eigen persoonlijke ervaringen. 'Verkondig je deze ideeën openlijk?' vraag ik. 'Je weet nooit wie er luistert.'

'Kijk nou eens naar de jongelui,' zegt hij, terwijl zijn vinger beschuldigend in hun richting wijst. 'Wat een oppervlakkigheid. Als de revolutie zou uitbreken, wie denk je dan dat er het eerst overlopen? Ik heb nu al ernstige twijfels over een paar van die lui.' Hij geeuwt en wrijft zijn ogen uit. 'Ik ben negenenveertig en ik heb het wel gehad. De nieuwe kunstjes gaan er bij mij niet meer in. Je zou eens naar Telfa moeten komen. Dat zou je de ogen wel openen. Ik moet gaan. Neem me niet kwalijk me als ik onbeleefd ben.'

'Moeten we geen contact houden?' vraag ik. Ik wil meer van hem horen.

'Als je wilt,' zegt hij, en steekt bij wijze van afscheidsgroet vermoeid zijn hand op, terwijl hij struikelend het met rotzooi bezaaide vliegveld oversteekt naar de auto's die bij het hek aan de rand geparkeerd staan.

Het spijt me, Yvette, maar op mijn oude dag, in mijn verstrammende lichaam, heb ik het gevoel dat het verleden mij iets schuldig is. Onze jaren samen, hoe weinig het er ook waren, komen mij in dit uur kostbaar voor. Ik herinner me je zachte huid onder mijn dikke, ongevoelige vingers, je lenigheid en je kokette lach. Belachelijk gewoon, de woorden van een sentimentele oude man. Maar weet je wel, mijn geliefde, hoe eenzaam oude mannen kunnen zijn? Nee, dat weet je niet. Verval noch de angst voor de dood houden jou bezig. Hoe zou je mij dit immers aan kunnen doen als dat wel zo was?

Terug op mijn werkplek klim ik langzaam de trap op.

Ramon is er, teruggekeerd van zijn 'boodschap', in de verstikkende hitte van het kantoor. Voor één keer wens ik dat hij me eens verrast had door de radiator helemaal uit te laten. Ik hang mijn jas en hoed aan de kapstok en been naar de warmteregelaar om hem drie van de tien standen lager te zetten. Dan neem ik in een fractie van een seconde de beslissing hem helemaal uit te doen.

'Het is kouder dan normaal vandaag,' zegt hij klagerig.

'Niet hier binnen,' bijt ik hem toe. 'Als het echt koud wordt zullen we de verwarming dienovereenkomstig gebruiken. Te veel warmte verwekelijkt ons alleen maar en vergroot de kwetsbaarheid voor borstaandoeningen en allerlei kleine ongemakken die de komende winter wel weer met zich mee zal brengen.'

Nu begint hij te mokken. Er komt een dag dat ik hem ga slaan, ik weet het zeker. Maar wacht, wat is dat voor stompzinnige uitdrukking op zijn gezicht? Ik zit aan mijn bureau en we kijken elkaar zwijgend aan. Tenslotte kan ik me ternauwernood meer beheersen en ik zeg: 'OK, voor de dag ermee. Voor de dag ermee. Ik zie aan je dat je iets op dat rottige hart van je hebt dat ik moet weten.'

Hij verstijft bij dit agressief vertoon - nooit eerder in onze relatie zijn we zo diep gezonken. 'Er is voor u gebeld. Ze willen dat u terugbelt. Het lijkt urgent.'

'Ik neem aan dat het weinig zin heeft te vragen wie er wel mag hebben gebeld?'

'Ik heb het nummer in uw agenda genoteerd.'

Ik sla het boek op mijn bureau open. Het nummer komt me niet bekend voor.

'Ze moeten toch gezegd hebben wie ze waren.'

'Nee.'

'Mijn beste jongen, misschien is dit wel erg belangrijk. Probeer

je even te herinneren waar je werkt. Heb je het nummer bij de centrale opsporingsdienst in Telfa nagetrokken?'

'Ik denk dat het persoonlijk is.'

En natuurlijk weet hij wie het was. Hij heeft ongetwijfeld het nummer gecheckt als hij dacht dat het om een vertrouwelijke zaak ging. Tevreden slaat hij mijn nervositeit gade en wijst mij erop dat het vijf uur is; of hij mag gaan. Wat kan ik anders doen? Ik zal hem een andere keer wel eens onder handen nemen. 'Ga maar. Ga.'

Hij is in een mum van tijd het kantoor uit. Ik wacht tot de deur beneden dichtslaat voor ik de papieren uit mijn bureau haal en vaststel dat het nummer inderdaad, zoals ik al vermoedde, het nummer is van het Bureau van Huwelijksregistratie in de Loser-burelen van Verwantschap.

Je hebt dus besloten om nu in actie te komen. Slimme meid. Heb je mijn wankelmoedigheid geraden vanuit dat vuile hol in de Oostelijke Wijk waarin je huist, zoals mij bekend is. De kantoorklerk aan de andere kant van de lijn veinst zuchtend dat hij het enorm druk heeft en vraagt of ik er bezwaar tegen heb dat de scheidingszaak op een laat en ongebruikelijk tijdstip behandeld wordt. Ik verklaar nadrukkelijk dat ik geen problemen heb met de genoemde tijd en dat ik bereid ben op alle eventuele vragen van de magistraat te antwoorden.

Is mijn drang om je weer te zien de reden achter mijn beslissing? Het zij zo - vannacht, na honderden nachten waarin ik getreurd heb over je vertrek, zullen we elkaar weerzien bij de gelegenheid van ons afscheid. Maar alleen als ik het zo wil, weet je nog. Als ik het zo wil...

De rechtszaal is zo dood als ik me maar had kunnen voorstellen: vuile crèmekleurige muren, de lichten helder afstekend tegen de herfstige troosteloosheid buiten de ramen zonder gordijnen. Overdag wordt de ruimte gebruikt voor strafzaken als die van Bovingdon. Misschien zit hij zich zelfs wel hier ergens te krabben, opgesloten in de ingewanden van het gebouw, zijn gezicht te betasten in het duister van zijn cel.

Yvette zit tussen twee griffiers in, met een hart vol as.

De magistraat leest mijn echtgenotes beginselverklaring op scherpe toon voor, en laat zwakjes de afkeuring van de Staat doorklin-

ken ten aanzien van dit mislukte huwelijk en zijn consequenties voor onze samenleving en onze geleide economie. Hij vermeldt als mijn beroep ‘ambtenaar’ en Yvette werpt een blik van afkeer op mij. Ik kan me nauwelijks concentreren op zijn woorden, ze doen me vrijwel niets, ik kijk liever naar mijn vrouw, naar het grijs in haar haar, de lichte vermagering en gebogen houding die de afgelopen zeven jaar haar aangedaan hebben. Ze mag mijn beroep dan gehaat hebben, maar op zijn allerminst heb ik er altijd voor gezorgd dat ze naar behoren gekleed en gevoed werd.

Vechtend tegen de slaap, zo lijkt het, ritselt de magistraat met de papieren, wrijft zijn ogen uit en begint zijn korte résumé van ons huwelijk. Ik kan zijn woorden bijna niet verstaan, want mijn hoofd vult zich met vele herinneringen, gedachten over mijzelf, over een verleden dat misschien wel nooit bestaan heeft behalve in mijn verbeelding. Ten slotte vraagt hij om mijn reactie op Yvette's verzoek tot de ontbinding van onze huwelijkse staat.

Wat zal ik doen? Het verlangen levend houden? Dat is het enige dat mij nog rest, het verlangen naar jou, die rusteloze op niets gebaseerde drang. Ik ben een oude man nu en oude mannen kunnen niet zonder hun dromen. De hele rechtszaal is stil terwijl ik de mogelijkheden overweeg. Iedereen kijkt naar me behalve Yvette. Ik sta te tollen op mijn benen aan het eind van deze lange en inspannende dag, dit seizoen van trouweloosheid, nu ik weet dat ik moe ben van de leugens, het bedrog, de misleidingen die mijn dagelijks brood zijn.

‘Waar is Samuel?’

Ik hoor mijn eigen woorden. Ik zie de gezichten om mij heen opschrikken uit hun halfslaap.

‘Waar is mijn zoon?’

Wat doe ik in godsnaam? Ben ik gek aan het worden?

‘Wilt u wellicht nog iets zeggen?’ vraagt de magistraat, net als wij allemaal verrast door mijn duistere formuleringen.

Ik moet mezelf onder controle krijgen. ‘Het spijt mij,’ zeg ik, met een gewonere stem. ‘Er liep iemand over mijn graf, geloof ik. Ik stem toe in alles waar mijn vrouw om verzoekt.’

Gebruikmakend van mijn professionele status - een Staatsondervrager is in dit land aan slechts weinigen verantwoording schuldig - en in de wetenschap dat niemand mij zal tegenhouden, verlaat ik de rechtszaal voordat de verdere zaken afgehandeld zijn.

Buiten op de stoep knoop ik mijn jas dicht tegen de scherpe wind en steek het plein over. Ergens in noordelijke richting klinkt geschutvuur. Misschien komt er toch nog revolutie. En misschien valt de zon uit de lucht. Ik loop verder door de donkere lege straten, onverschillig voor alles, ik vraag alleen iets meer tijd - tijd om na te denken over de geschiedenis die mij tot slaaf maakt, die ons allemaal in de tang heeft, tijd om me te bezinnen op wat er nog over is in mijn hart, mijn ziel, of een ander koud gat.

Het bolsjebelet

Lisa St. Aubin de Terán[*]
(Vertaling Ike Cialona)

La Rusa hulde zich graag in mysteries. Ze had haar zitkamer ermee bekleed door de gordijnen zo te draperen dat de ingewikkelde plooien geheimen leken te verbergen die La Rusa niet vertelde. Het gerucht ging dat de holle ring die haar kapsel zijn volume gaf als ze haar kastanjebruine haar op zijn plaats had gespeld en gepeuterd, met goud en diamanten gevuld was. Maar niemand had haar ooit voldoende na gestaan om door haar haar te kunnen woelen. Tijdens het etensuur werd overal in de stad besproken waar de Russische dame haar spaargeld bewaarde en waar ze vandaan kwam. Men was het er algemeen over eens dat ze helemaal geen Russin was. Maar ondanks twintig jaar interesse in haar herkomst en haar aangelegenheden was het niemand nog gelukt een doorslaggevend bewijs tegen haar te vinden.

Rechter Gomez bezwoer dat hij La Rusa vele jaren eerder intiem gekend had in een bordeel in Bogotà. Maar rechter Gomez stond erom bekend dat hij zijn eigen dochter had aangezien voor een oude wasvrouw die het linnengoed van zijn vrouw streek, dus zijn getuigenis moest als onbetrouwbaar terzijde worden gelegd. Er werd gezegd dat La Rusa uit een achterbuurt van Macaray kwam. Een andere versie luidde dat ze was opgegroeid in een golfplaten hut bij de bocht van San Pedro langs de woestijnweg naar Barquisimete. Een Duits meisje, dat bij La Rusa in dienst was, beweerde dat haar bazin een Duitse was uit de Tovar-kolonie. Maar wat voor nationaliteit La Rusa ook had, het was duidelijk dat zijzelf niet van plan was haar klanten of haar meisjes daarover ooit klaarheid te verschaffen. Zij sprak een mondjevol Frans en ze vloekte in een onherkenbare taal. Er hing een foto van de gewezen tsaar en tsarina boven de vleugel in haar kamer, naast een bladzijde uit een tijdschrift met een afbeelding van groothertogin Anastasia.

* *Lisa St Aubin de Terán schreef tot dusver drie romans en een bundel verhalen. Een groot deel van haar fictie is gesitueerd in Zuid-Amerika, waar ze lange tijd heeft gewoond met haar eerste echtgenoot, en in Italië, waar ze nu woont met haar derde. Juist dezer dagen verschijnt haar roman 'Joanna' in Nederlandse vertaling bij Uitgeverij Meulenhoff.*

In haar jonge jaren had La Rusa er genoegen in geschept toespelingen en opmerkingen te maken over de verdwenen Anastasia, alsof ze wilde laten doorschemeren dat die door een wonder was herrezen, om een elegant bordeel te drijven in de Andes. Ze had de film minstens tien keer gezien en ze had een paar maniertjes overgenomen van het witte doek, plus de gewoonte om de r zacht in haar keel te laten rollen. Ze had het jarenlang spannend gevonden om voor de koninklijke vluchteling te worden aangezien en ze zou de mythe in stand hebben gehouden als een bemoeizuchtige muggezifster niet aan het rekenen was geslagen en haar botweg had gevraagd of ze werkelijk al bijna zestig was. Ze moesten het eens weten, al die zwoegende mensen in die mierenhoop van een stad, hoeveel ze gemeen had met de beroemde Anastasia. Zij had immers ook de hele wereld, wroetend om haar identiteit te ontdekken, tegen zich; en ze had geen vrienden, ondanks haar rijkdom en haar positie als keizerin van de hoerenbuurt. Elk van haar meisjes had meer vrienden dan zij. Soms had ze het gevoel dat ze gedoemd was om een vrouwelijke Judas van de prostitutie te zijn, voorbestemd om de zilverlingen in ontvangst te nemen en daarna gemeden te worden. Dan voelde ze zich nogal droevig en bitter over haar lot, maar niet zo bitter dat een drupje rum met citroen en honing die gedachten niet kon laten wegebben.

De zon draaide elke dag weer met tyrannieke onverschilligheid haar baan rond de binnenplaats. In de ochtend begon de lucht steevast te trillen van de toenemende hitte, en vliegen en muggen probeerden zich dan door het beschermende gaas te persen dat alle ramen van het huis als met sluiers bedekte. De drukkende hete middagen rafelden langzaam het kleurige weefsel van haar leven uit. Het was moeilijk om elegant te zijn in zo'n hitte. De zijde om haar lichaam kreukelde en haar haar rebelleerde in plakkerige slierten. De middagen waren een tijd van waakzaamheid, de wachttijd die voorafging aan de rituele openstelling van haar hof. Om half zeven precies begon de beschilderde draaimolen die de ‘Regenboog’ van La Rusa zo karakteristiek maakte, met golvende bewegingen te draaien op de muziek van het kermisorgeltje onder zijn middenpaal. Op elk bontgekleurd paard zat schrijlings een van haar meisjes.

Voor La Rusa werken was een voorrecht. De verdiensten waren goed en het aanzien was groot. Wie langer dan een half jaar op de draaimolen had gezeten, kon waar dan ook binnen een straal van

driehonderd kilometer werk krijgen. En het was een feit dat je vanuit La Rusa's huis makkelijker trouwde dan vanaf de straat. Het was ook waar dat niemand haar werkelijk kende of bijzonder graag mocht, maar ze liet geen zwakheden zien en gaf niemand dus enig houvast om haar te begrijpen of iets voor haar te voelen. Honderden meisjes waren haar dankbaar omdat ze hun de sociale vorming had bijgebracht die anders altijd buiten hun bereik zou zijn gebleven. La Rusa had een eregast kunnen zijn op veel van de niet-zokleinsteedse bruiloften waardoor meisjes uit de Regenboog werden opgenomen in een fatsoenlijke familie; maar de aard van haar bedrijf hield haar ver van dergelijke sociale evenementen. Ze zou de boel verraden hebben aan de andere partij. Haar eigen geheimen lagen besloten in de binnenste kern van een noot bestaande uit andere geheimen. La Rusa was niet alleen een beroemde hoerenmadam, ze was ook een raadsel.

Ze heerste over haar wereld zonder toverdranken of zichtbare hekserij. Terwijl haar meisjes op hun vrije middagen over de overdekte markt zwierven op zoek naar wortels en kruiden met magische overredingskracht, zat La Rusa thuis op haar dof geworden vleugel een van de drie deuntjes te spelen die ze kende. Hoewel de hele buurt die dreunende deuntjes spuugzat was, kreeg La Rusa er nooit genoeg van. Op dagen dat de scheutjes rum met honing die ze zichzelf toediende extra royaal waren uitgevallen, vlijde ze zich in een bepaalde houding op het verschoten goudbrokaat van haar chaiselongue en ontbood een van haar gunstelingen, alsof ze de grande madame uit Hollywood was die ze naar haar idee geweest had kunnen zijn als de omstandigheden anders waren geweest. Haar meisjes kwamen om beurten bij haar met een ouderwets ouvreuse-dienblad volgeladen met schuurplaatjes en flesjes nagelolie. En dan, terwijl haar nagels gemanicuurd werden, vertelde La Rusa over de grote avond van haar leven.

Ze vond de mooiste meisjes het aardigst. Ze vond het prettig als ze bij haar voeten geknield zaten, terwijl zij haar verhaal uit de doeken deed. Er waren altijd meisjes die vertrouwelijk met haar wilden worden om haar business met haar te delen of van haar te stelen. Er waren meisjes die door klanten werden omgekocht om haar geheimen te ontdekken. Binnen de hiërarchie van de Regenboog zou het heel wat waard zijn als je La Rusa's vertrouwelinge kon worden. Haar vriendschap gaf macht en veiligheid. Maar het lukte nie-

mand ooit om bevriend met haar te raken. Ze werden allemaal, bij toerbeurt, naar haar met draperieën getooide kamer op de benedenverdieping geroepen, maar het web dat ze spon was zo teer dat geen van hen er vat op kreeg en de ragfijne draad van haar verhaal was niet aan hen besteed. Zelf luisterde ze naar het mengsel van opluchting en spotternij dat elke manicure volgde na het bezoek aan haar zijden fuik. Er wachtte gewoonlijk een drom meisjes op het trapportaal met de pilaren.

‘Waar had ze het over? Wat zei ze?’

‘Alleen maar over het bolsjebelet,’

Kabbelend gelach dreef omlaag, naar haar deur achter de schermen.

‘Alweer? Heb je niet naar de matinée gevraagd?’

‘Waarom heb je niet iets nieuws gevraagd?’

De manicure van de dag borg dan haar dienblad op in de kleine kast bovenaan de trap en zei: ‘Wat heeft dat voor zin? Jullie weten dat ze nooit over wat anders praat dan dat belet van haar. Daar houdt ze ons mee op een afstand.’

In een van hun slaapkamers met de potdichte luiken hielden de meisjes dan een spoedvergadering. Achter La Rusa's rug besloten ze tijdens zo'n topconferentie wat hun te doen stond en combineerden ze hun ideeën om de hare te ondergraven.

Het was een kleine kamer met een vloer van graniettegels en witgekalkte muren. In de hoek stond een ijzeren standaard met een waskom, een lampetkan en een groot stuk zeep. In een andere hoek leunde een kleine gipsen madonna tegen een primitief beschilderd beeld van de zwarte heilige Benito. De verflaag van de beide beelden was gaan bladderen door de hitte van de dikke votiefkaars die aan hun voeten stond te flakkeren. Onder een plastic crucifix wiebelde en bolde het ijzeren bed waarover een bruin satijnen sprei lag, met een ruitjespatroon van geborduurde donkerlinnen opstiksels die met een visgraatsteek aan de gladde stof waren gehecht. La Rusa moedigde de meisjes aan om in de stille middaguren te handwerken. Ze zei dat het ze rust gaf, terwijl ze zich tegelijkertijd oefenden in de vaardigheden van een dame. Het was in elk geval nuttig dat de meisjes op die manier de onsmakelijke vlekken weg konden werken die als vanzelfsprekend bij hun vak hoorden. Sommige meisjes waren al bijna veertig en hadden het grootste deel van hun leven voor La Rusa gewerkt. Een paar waren al aan hun tweede laag

linnen opstiksels toe en hadden de huwbare leeftijd al lang achter zich. Ze wilden verschrikkelijk graag delen in La Rusa's geheimen en in haar winsten, voordat de oude dag ze van hun werk zou beroven. Van die meisjes was Angelica, met haar donkerbruine ogen en haar robuuste, agressieve vuisten, de leidster.

‘Hoor eens, ik heb in een hele hoop huizen gewerkt voor ik hier kwam en ik zeg dat het onnatuurlijk is. Een madam zonder lievelingetje, dat kan niet. Dat kan gewoon niet; dat hoort niet. La Rusa heeft tegen mij gezegd dat ze om geen van ons meer geeft dan om de anderen, ook om mij niet. En dat hoort niet. Zij noemt dat eerlijk. Nou, het leven is niet eerlijk. En als iets onnatuurlijk is, dan is het ook onveilig. Dat ouwe kreng laat de stad sterven van nieuwsgierigheid.’

‘Wat maakt dat nou uit, Angelica? Het is veel te warm om je daar over op te winden. We krijgen ons geld, we hebben het hier leuk en ik wed dat die matinée er ook nog wel eens van komt.’

‘In godsnaam, zie je het gevaar dan niet? Hoe moet het hier verder als La Rusa naar dat bolsjebelet van haar verdwijnt? Daar is ze toe in staat, ze zeurt er genoeg over: “Als ik had kunnen springen zoals ik ze die avond heb zien springen, dan zou ik nooit een hoer zijn geworden. Dan zou ik gesprongen hebben, Angelica, dan zou ik de lucht in zijn gesprongen en zijn blijven zweven alsof de tijd stilstond...” Dus, meiden, wat gebeurt er hier als dat ouwe mens verdwijnt?’

Sofia, het meisje dat haar al eerder had geantwoord, nam weer het woord, terwijl ze haar benen onder zich krulde met een indolente soepelheid die te kennen leek te geven dat elke beweging te vermoeiend was voor haar bleke, verwende ledematen.

‘Als La Rusa er vandoor gaat, Angelica, dan mag jij samen met een junta de zaak runnen en dan gaan we allemaal bergen geld verdienen; maar ik snak echt niet naar nog meer werk.’ Maria Eugenia, die in de regentijd bij de Regenboog was komen werken en dus de nieuwste van allemaal was, had de gewoonte iedereen met een air van gekwetste onschuld aan te kijken, iets dat haar erg populair maakte bij de oudere klanten. Zo keek ze nu met haar wijdopen geelbruine ogen van de ene spreekster naar de andere.

‘Ik ben het met Angelica eens. Wij doen het werk hier. Ze maken allemaal gebruik van ons, maar ze komen voor La Rusa. Zij is de grote attractie. De omzet zou dalen, snap je, als zij er niet meer

was met haar belet-geheimen.'

'Maar waarom is dat nu ineens zo belangrijk?'

'Omdat ze onrustig wordt, daarom. Ze is eenzaam. Ze roept ons vaker bij zich. Haar nagels zijn bijna weggemanicuurd.'

Beneden begon een reusachtig insect te zoemen en te schudden en te gonzen, totdat het tot rust kwam in het ritmische gedreun van de generator.

'Goeie God, het is al bijna tijd om te beginnen; vlug, aankleden en kamers opruimen.'

Beneden tikte La Rusa de tijd af met haar vingertoppen op de met houtsnijwerk versierde rug van haar troon. Ze vond dit halve uur voordat de zaak openging de prettigste tijd van de dag. Nog even en het orgeltje zou gaan spelen, een tergende verlokking voor de mannen buiten op straat. Terwijl ze wachtte tot het doek opging en het spektakel begon, kon ze zich voorstellen dat ze ergens anders zat te wachten op het begin van een andere voorstelling. Of misschien zouden de meisjes en de muziek vanavond die magische sensatie in haar hoofd ontketenen. Dat was al een keer gebeurd, één keer maar, op de avond van het Bolsjoi Ballet.

Vanuit haar ooghoek zag ze hoe een mug gevangen raakte in een nieuw spinneweb en zuchtte. Er hing weer een intrige in de lucht. Er zou ongetwijfeld binnenkort weer een poging tot een paleisrevolutie worden gedaan. Het was dom van de meisjes om dat te proberen. Ze wisten toch zeker wel dat ze meer in haar mars had dan zij, zij had de koude steppenwinden overleefd en wolven, woeste Tartaren en kozakkenzwaarden. Ze had zich gedurende een oorlog en een hongersnood aan het leven vastgeklampt. Ze had ook gewond onder ladingen stro gelegen en was over de vlakten gesmokkeld. Tja, Angelica wist dat, maar de anderen misschien niet, want ze praatte niet zo veel meer over dat deel van haar leven, niet meer sinds het 'Grote Feitenboek' in de stad langs de deuren verkocht werd en een paar van haar details waren vervaagd, leek het wel. Het was zo lang geleden. Ze was toen nog maar een kind. Het was zelfs nog voor ze het ballet had gezien en het geheim van het leven had ontdekt.

En nu dit
Carl Tighe[*]
(Vertaling Ko Kooman)

Volgens mij is een misdadig brein zo gek nog niet. Als ik het had, dan zat ik nou niet in de stront. Maar ik was bang. Ik gaf mezelf aan. Ik belde ze en een paar minuten later waren ze er al.

Waar ik echt niet goed van werd, echt pissig, was dat een vrouwelijke agent me kwam halen. Ik had een man verwacht. Een echte juut. Niet zo'n kil kreng in een uniform.

Wat is het verschil tussen een non op een pad en een hoer in het bad? Nou die non doet d'r gebedje en die hoer bet... Vind je dat seksistisch? Maakt het wat uit of ik het zeg of dat een of andere bal z'n vriendjes ermee amuseert? Van dat soort dingen ben ik af. Van meer dingen trouwens. Van het feminisme. En van vrouwen. Maar mannen hield ik het eerst voor gezien. En seks. Nou ja, bijna. Zoals die non op dat pad.

Toen dat politiemens me kwam halen zei ik dat ik alles zou doen wat ze wou als ze d'r benen wijd deed. Ze sloeg me in de boeien. Met politievrouwen valt niks te regelen. Moeten zich zeker teveel bewijzen. Als het een echte juut was geweest had ik z'n broek wel omlaag gekregen... Nooit begrepen waarom vrouwen eigenlijk bij de politie willen. Uniform? Auto van de zaak? Macht?

Wel nee. Vrouwen doen niet aan macht. Niet officieel dan. Natuur. Vrede. Kindertjes. Creatief zijn. Praten. Zo is het toch?

Mannen. Het woord alleen al. Mànnen. Het begint goed... M. Zou ook moeder kunnen zijn. Mammie, mama. Maar dan gaat het mis. Mànnen. Kort afgebeten. Een woord als een kogel. Mmmmm. Moord, mot, misère, maffia, macho, mij.

OK, ik dwaal af.

Ik ben een keer of wat naar het vredeskamp geweest. Maar ik had een baan, dus duurde het even voor ik de sprong waagde. Ik verkocht al m'n spullen, zelfs m'n stereo-installatie. Alles op een paar boeken na. Propte m'n kleren achterin de auto en kuste Ma vaarwel. Eigenlijk had ze mee gemoeten, maar ze is een beetje vreemd. Ze wacht op Pa. Die is in '56 naar Suez gegaan. Ze hebben nooit

* *Carl Tighe werd in 1950 geboren in Birmingham en studeerde aan Leeds University. Hij doceerde drie jaar Engels in Polen. In 1990 verscheen zijn eerste boek* Gdansk: The Unauthorized Biography. *Hij werkt aan een bundel korte verhalen.*

een lichaam gevonden, maar ze blijft wachten. Ik heb nauwelijks herinnering aan hem.

Maar ik draaf weer door.

Het gaat erom dat ik zat te verpieteren. Ik werkte op een bank. Ik had naar de kunstacademie gewild. Ik had voldoendes voor de alfavakken en ik kon goed tekenen, maar het kwam er niet van. Op het laatst zat ik buitenlands geld te tellen. Grijze pakken en zachtjes praten. Lange-termijnverwachtingen. Effecten, obligaties. En wat je het allerzachtste moest zeggen was het woord ‘carrière’. Allemaal rukkers daar. De vrouwen hobbelden rond in stemmige rokken en gebreide vesten en schoenen met niet te hoge hakken, en ik idem dito.

Toen leerde ik Annie kennen.

Ik wist niet dat ze lesbisch was. 't Zal wel naïef van me geweest zijn, maar hoe weet je zoiets? Als ze niet willen dat je 't weet dan kom je 't niet te weten.

Op de bank werd het steeds erger. Duffe, zinloze dagen waar geen eind aan kwam. Ik had een vriendje: Sebastian. Ik vond hem wel OK. Niet geweldig, maar OK. Hij leek me wel... tja... hij bood een uitweg. Als ik kon trouwen, dacht ik, als ik een kind kon krijgen, dan zou alles in orde zijn. Dan zou alles zin hebben. Ik krijg een kind. Ik word huisvrouw en moeder en dan heb ik... plichten, verantwoordelijkheden. En ik hoefde niet meer m'n best te doen om geliefd te zijn, want het kind zou automatisch van me houden. Dus praatte ik met Sebastian. Hij zag het niet zo zitten, maar hij hield zich op de vlakte. Ten einde raad zette ik hem voor het blok. Een kind of wegwezen. Dat had ik nooit moeten doen, besef ik nu. Het was een aardige jongen en... nou ja, hij liet ook niks meer van zich horen. Geen telefoontje, niks. Ach wat, dacht ik, die komt wel terug. Moet gewoon even aan het idee wennen. Een weekje, een maand misschien. Maar er ging een maand voorbij en niks. Toen werd het bijna een jaar. En ik mocht hem echt graag, maar ik kon niet terug. Ik had m'n trots.

Begon met jongens uit te gaan - hopen. Hufters, stuk voor stuk. Getrouwd, of wilden zich niet binden, alleen uit op een vlotte wip. Hoe meer ik m'n best deed, hoe erger het werd. De jongens waar ik echt op viel - niet alleen de mooie - zaten allemaal op de amateurtoneelvereniging, maar dat waren allemaal homo's. Het was om gek van te worden, want het waren wel de enige jongens waar ik ge-

woon mee kon praten. Homo's.

Volgens Annie viel ik op ze omdat ik wist dat het homo's waren en ze dus geen bedreiging voor me vormden. Ze probeerden me niet de koffer in te krijgen. Wie weet had ze gelijk.

Ik was eenzaam. Ik besefte niet hoe eenzaam tot ik merkte dat ik zwanger was. De naam van de vader wist ik natuurlijk niet. Belachelijk. Een jaar geleden wou ik niets liever dan een kind en nu wou ik niets liever dan een abortus en iemand om bij uit te huilen.

Annie was te gek. Ik kende haar toen amper, maar we praatten eindeloos. Dat ik zo stom had kunnen wezen. Je denkt dat het iedereen kan gebeuren behalve jou. Maar aan Annie had ik steun... ze luisterde. En nog had ik niks door.

Ze bracht me naar de kliniek. Kocht fruit voor me en bloemen. Ging naar m'n moeder met een lulverhaal... beetje ongelukkig woord... over ontstoken eileiders. Ma slikte het natuurlijk allemaal en toen ze op bezoek kwam vroeg ze steeds maar naar m'n eileiders en ik maar proberen me goed te houden. Ik mocht een poosje bij Annie logeren. Volgens haar was dat beter dan weer naar Ma gaan. En zo... zaten we vaak nachtenlang gewoon maar te praten. Annie kookte, we maakten een flesje wijn open en dan stak Annie een kaars aan en praatten we aan een stuk door.

Meestal praatten we over seks. Ook als het over iets anders ging kwamen we altijd weer uit op seks. En langzaam begon het me te dagen dat Annie lesbisch was. Ze had me heel zachtjes voorbereid. En hoe meer ik erover nadacht hoe logischer ik het vond. Zo logisch als wat. Ik was er alleen nog niet opgekomen. Wie begreep een vrouw nu beter dan een vrouw? Een man niet, dat was duidelijk. Mannen wilden alleen maar iets warms en vochtigs om in klaar te komen. Even hun kwakkie lozen en aju paraplu. Volgens Annie kon een man nooit van zijn leven een vrouw begrijpen en was er geen reden waarom een vrouw ooit zou proberen een man te begrijpen. Ze legde het allemaal zo rustig en vriendelijk en redelijk uit... zo aardig, gewoon. Ik gaf me gewonnen. En het was zalig. Bij Annie voelde ik me warm en knus en geborgen. Voor het eerst sinds jaren. We gingen samen naar vrouwendisco's en mannen waren taboe. Annie wou zelfs geen winkel in waar een man achter de toonbank stond. En in het weekend gingen we naar het Vredeskamp. We kampeerden in de warme gloed van wat vrouwen zelf allemaal konden.

Ik ging me ook anders kleden. Een keer... één keertje maar, ging

ik in werkbroek en trui naar de bank. Smetteloos nieuw, let wel. Geen vodden. Ik moest bij de directeur komen en die zei dat het hem niet kon schelen wat ik in m'n vrije tijd aandeed, maar dat ik op kantoor een beha moest dragen omdat ik anders het personeel in verlegenheid bracht. Verder zei hij dat ik een rok aan moest en dat ik me aan de voorgeschreven kleding te houden had. Hij wilde geen leden van de dikke-retenbrigade in zijn bank. Ik vroeg wat hij bedoelde en hij zei: ‘lesbiënnes. Ik wil hier geen potten.’

Ik nam ontslag. Deelde het hem ter plekke mee. Ik ging naar huis, naar Annie, en huilde dikke tranen. Maar het luchtte toch op. Ik voelde me nu tenminste iemand. Volgens Annie waren ‘de eerste vage omtrekken van een identiteit zich aan het vormen...’

Volgens Annie kon je je verantwoordelijkheid voor jezelf niet met een ander delen. Dat was de eerste echte schok van het iemand zijn. Ik weet niet of dat ook voor mij opging. Achteraf denk ik dat ik eigenlijk alleen maar mijn verantwoordelijkheid aan iemand anders wou afstaan. Aan wie dan ook. Ik heb nooit verantwoordelijkheid willen delen. Ik wou helemaal geen verantwoordelijkheid. En het deed er uiteindelijk geen moer toe of die iemand een man of een vrouw was.

Het was geweldig bij Annie. In het begin dan. Na een week of wat gingen we rollenspelletjes doen. Dan was een van ons de bullebak en moest de ander heel bedeesd en meegaand zijn. Annie zei dat ik vegetarisch moest worden, want vlees was ‘mannelijk’. En ik moest mannen van haar haten. Dat ging zo maanden door, tot het langzaam tot me begon door te dringen dat Annie bezig was een maatschappij zonder mannen te maken. Maar wat we eigenlijk deden was niet de mannen afschaffen of ze door vrouwen vervangen, nee, we vervingen ze door vrouwen die zich gedroegen als mannen. Annie ging gewichtheffen en zei dat zij degene was die werkte en dat ik dus voor het huishouden moest zorgen en ook de boel schoonmaken en de boodschappen doen. Ik voelde me zo langzamerhand uitgeloogd... Uitgezogen. Leeggebloed.

En ik viel nog steeds op mannen. Dat kon Annie me nooit vergeven. Als ze me naar een knul z'n kont zag kijken sprong ze gelijk uit haar vel.

Dus ik dacht: bekijk het maar. En ik pakte m'n spullen en ging terug naar Ma. Volgens mij wist ze niet eens dat ik weg was geweest.

Het enige wat ze vroeg was of ik Pa had gezien toen ik binnenkwam.

Mijn kansen op een baan kon ik wel schudden. Ik ging naar Londen en verdiende wat geld met tafels afruimen in een restaurant, maar te weinig om een kamer van te betalen. Toen ik drie weken in m'n auto had geslapen ging ik weer naar huis. En toen kreeg ik een oproep van het arbeidsbureau.

Het zal wel mijn acht voor tekenen zijn geweest. Ooit gehoord van DOC POTTER'S ALL-NITE TATOEAGE SALON? Smerig hol ergens verstopt onder het spoorviaduct. Een onhygiënische gore troep, net als de klanten. De echte Doc Potter is dood. Toen die er mee ophield heeft hij de zaak verkocht en de vent die iedereen voor Doc Potter aanziet is gewoon een ouwe kneus die Finkelbaum heet. Hongaar of zoiets. Zei dat hij het tatoeëren in de oorlog had geleerd.

De hele dag bezopen, Finkelbaum. Als een spons. Meestal was hij niet in staat om te werken en zat hij maar zo'n beetje te knikkebollen. Maar hij was ook wel eens nuchter en dan leerde hij me tatoeëren. Streng verboden, maar dat interesseerde hem niet en mij net zo min. Hij heeft zelfs wat bij me getatoeëerd. Liefde en Haat op m'n knokkels. Ik vond het toen wel leuk, maar nu doe ik handschoenen aan.

Hij had een gigantische catalogus met schetsen en ontwerpen waar de klanten in konden kijken. Het grote werk konden de meesten niet betalen dus deden we meestal de kleintjes. Als iemand een opperhoofd wilde, of een zeeroversschip, of een adelaar, dan kwam Doc opeens tot leven. Maar meestal was het gewoon Mama & Papa, Liefde & Haat, Brenda...

We hadden het het drukste vlak na de Falklandoorlog. Ze stonden in de rij. En ze wilden allemaal insignes en dolken en parachutes. Dat soort kul. Overwinning of de Dood, Je gaat er aan...

Doc kon het niet opbrengen, dus ik deed de meesten. Ik stuurde ze weg met die felgekleurde schurft bloeiend op hun armen, voor het leven getekend, en ze vonden het prachtig. Meestal vonden ze het ook wel lekker om door een vrouw te worden getatoeëerd.

Ik was daar een hele tijd en langzaam begon ik weer zoiets als een leven te krijgen. In elk geval een soort regelmaat. En met Doc Potter kon ik het ook best vinden. Toen, op een dag, net toen ik nieuwe inktflessen ging halen, hoorde ik iemand de winkel inkomen en toen ik ging kijken stond daar die Hell's Angel figuur. Blond, blauwe

ogen, leren jek. Schouders als een linnenkast, en spieren die onder z'n T-shirt rolden als katten in een zak. Hij keek me alleen maar aan en ik voelde m'n kruis helemaal smelten. Hij gaf me een patroon, een dolfijn. Een springende dolfijn. Dat stuk wilde een dolfijn op zijn lijf. Ik had Doc al een paar dagen niet gezien, dus ik dacht ik doe hem zelf. Die is voor mij.

Hij lag op tafel met zijn gezicht omlaag en ik begon. Vier uur, en hij gaf geen kik. Geen zuchtje, niks. Je hoorde alleen het zweet uit zijn oksels op de tafel spetteren. Ik rook hem, heet en sterk. Toen het klaar was stond hij op en keek in de spiegel. Hij lachte tegen me en ik ging op de tafel liggen. Hij keek even op me neer en toen gleed hij gewoon in me. Hij hoefde helemaal niks te doen, ik bleef maar komen. En toen huilde ik. En hij rolde uit me weg, ritste z'n gulp dicht en liep de deur uit of het de gewoonste zaak van de wereld was. Normaal. En ik lag erbij als een dooie vis, opengesneden, buik naar boven.

Twee weken later moest ik vrij nemen om naar de vrouwenkliniek te gaan en daar zeiden ze dat hij me de sief had gegeven. Ik kreeg tabletjes en goede raad, maar het ging allemaal langs me heen. Niks kon me meer schelen. Ik vond alles goed. Na een tijdje zeiden ze dat ik er vanaf was. Mijn besluit stond al vast. Doc Potter moest een poosje naar een ontwenningskliniek, dus was ik de baas. Ik gooide de zaak dicht. Ik dacht: rot op, ik ga nu even doen waar ik zin in heb, een poosje gewoon mezelf zijn. Gelukkig was ik niet zwanger en ik had wat gespaard, al had ik zwaar geïnvesteerd in drugs.

Dat ik naar het Vredeskamp ging herinner ik me niet meer. Het moet een paar weken later zijn geweest, maar ik herinner me veel dingen niet meer. Ik hoor nog vaag de Kampcommissie tegen me zeggen dat ik een jong meisje de stuipen op het lijf had gejaagd met mijn ‘avances’. Lekker preuts, dat ‘avances’. Maar wat ik gedaan heb weet ik niet meer. Alles rond die tijd is wazig. Sommige dingen van het kamp zie ik nog voor me. De feesten, de rook, die zeikregen waar geen eind aan kwam, de lucht van zweterige lijven en de stank van stront. En ik zie nog de harde, verbeten smoelen van de politie bij het ingangshek. En ook de soldaten achter de draadafrastering. Ik hoor mezelf nog zingen, zo hard ik kon. We zongen alsof het een wapen was, alsof ons leven ervan afhing. Iemand bond linten aan het ingangshek. Ik kon met niemand in het kamp een

beetje opschieten. Het was zo'n braaf zootje trutjes bij mekaar. Meestal vrouwen van docenten van de universiteit. Winkelmeiden kwam je er niet veel tegen. En dan had je de radikalen en het geitewollensokkenvolk. Die heb je op de TV gezien - geweldloos en sentimenteel. En je weet wat ze zeggen: de toekomst is vrouwelijk.

M'n eerste arrestatie herinner ik me ook.

Ik stond in de rij voor de waterkraan. Ik stond er al een tijdje, en ineens stopt er een witte Rolls bij het ingangshek. Wij allemaal kijken. Het portier ging open en er stapte een vrouw uit. Ze droeg een wezenloos mooie witte bontmantel, halflang, en ze zag er fantastisch uit. Wij stonden erbij met open mond, totaal van de kaart.

We gaapten haar aan, en toen keken we naar elkaar, onder de modder, stinkend, verkleumd. Er stopte ook een bestelbus, en wat auto's. Dat was het televisiejournaal en een paar verslaggevers van de krant. En toen begon die vrouw rond te paraderen als een filmster of zoiets en de camera's begonnen te snorren en te klikken. Ze poseerde voor het ingangshek en liep langs de afrastering. Een meisje vroeg wie ze was en de verslaggevers zeiden dat ze een schoonheidskoningin was, die gegarandeerd de nieuwe Miss World zou worden of Miss Universe of zoiets. Al de soldaten kwamen naar de afrastering en ze deed haar jas uit. Eronder droeg ze een bikini. Toen begon de show pas goed. Ze draaide met haar kont, schudde met haar tieten, trok een pruilmond, deed haar benen wijd, stak haar gat naar achteren... Ze maakte de soldaten gek en toen knuffelde ze hun geweren door het gaas. Ze floten en joelden als een troep bavianen. Ze lustten er wel pap van. Ik zie nog die rij rode, bezwete koppen: ze keken naar haar en ze keken naar ons. En we voelden ons net een hoop stront.

Ik was woest. Ik liet mijn emmer vallen en nam een run naar de schoonheidskoningin. Ik wilde haar omversmijten, haar in de blubber rollen, maar net voor ik bij haar was bleef een van mijn laarzen in de modder steken. Ze draaide zich om en keek me aan. Ze was echt beeldschoon. Adembenemend. Diepblauwe ogen. Zwart haar. Een gaaf, glad voorhoofd. Haar lippen... Ik wilde haar slaan, haar kussen, met haar praten, haar in de modder trappen. Ik was sprakeloos van woede en begeerte. Ik hinkte rond met een natte sok en mijn rubberlaars in mijn hand en toen schopte een paratroeper mijn benen onder me weg en lag ik languit in de blubber. Toepasselijk, eigenlijk. Ik voelde me ook een stuk drek.

Ze rekenden me in voor bedreiging met geweld en poging tot mishandeling met een dodelijk wapen.

De vrouwen betaalden mijn borgtocht. Tegen beter weten in, als ik dat maar wist. Dus een dag later kwam ik weer vrij. En toen zag ik de kranten. Daar was ik, groot op de voorpagina. Samen met de schoonheidskoningin. Maar het was niet of ik probeerde op één been in de modder overeind te blijven, nee ze lieten het lijken of ik haar besprong, of mijn arm haar aanstonds zou verpletteren met de rubberlaars, en de rubberlaars leek op een laars van leer. Boven de foto stond the kop: ‘Ban-de-bom monster stort zich op moedige schoonheidsprinses!’

Ik ging even in een café zitten. Ik wist niet of ik naar het kamp terug kon gaan. En of ik dat wel wilde. Ik zat te wachten of iemand me herkende. Ik klappertandde en ik weet nog dat ik dacht dat ik naar het badhuis moest om me eens goed te wassen. Ik was nog smerig van de vorige dag. Maar... ik geloof niet dat ik naar het badhuis ben gegaan. Ik denk dat ik de naam van het motel uit de krant had, want opeens stond ik voor een deur. Ik klopte aan. De deur ging open en daar was ze. Het moest even tot haar doordringen wie ik was en toen wou ze gaan gillen. Ik gaf haar een dreun met mijn vlakke hand en schoof langs haar naar binnen. Ik wou haar niet slaan, maar het was een lekker gevoel en ze was gelijk buiten westen. Het kan mijn kracht niet geweest zijn. Het moet angst zijn geweest. Ze was in het kamp niet bang voor me, maar wie weet had ze die ochtend de krant gelezen. Ik wist niet zo gauw wat ik moest doen. Ik vond dat ik haar naar het ziekenhuis moest brengen, dus sjouwde ik haar snel naar mijn auto en legde haar op de achterbank. Ik was niet in paniek of zo. Integendeel, ik was heel rustig. Trouwens, ze lag daar alleen maar, en soms kreunde ze een beetje. Ik stopte om te kijken hoe het met haar was, maar ze had de hele boel ondergespuugd en lag zomaar wat op haar duim te zuigen. Toen werd ik echt razend.

Doc Potter was nog aan het ontwennen, dus bracht ik haar naar de Tatoeage-salon. Waarom weet ik niet. Het leek me gewoon goed. Ik parkeerde aan de achterkant en droeg haar naar binnen. Ze bleef liggen waar ik haar neerlegde en zoog op haar duim. Zo, daar waren we dan: de prinses en het monster in het paleis van de beschilderde pikken. Ik zette thee op het oude gaspitje, ging zitten en dacht

na. Het begon nu tot me door te dringen wat ik gedaan had. Technisch gezien was het ontvoering, en daar was ik mooi klaar mee. Hoe dan ook, de prinses lag daar maar. Ze deed niets en ik zat met haar opgescheept.

Alles was als vanouds. Inktflessen, apparatuur, de tafel, de catalogus, het vuil. Mijn voorraad zat nog op zijn plaats achter het medicijnkastje. En hoe meer ik er over nadacht, hoe meer het de enige oplossing leek. Dus gaf ik haar een shot van het eerste dat ik kon vinden. Ze schreeuwde toen ze de naald voelde, maar ze verzette zich niet en viel meteen in slaap. Ik dacht dat ik misschien wat te scheutig was geweest, maar ze ademde gewoon. En toen kon ik tegen mezelf zeggen: OK het is alleen maar om haar rustig te houden. Gewoon even tot je het weer allemaal op een rijtje hebt. Het is voor haar eigen bestwil, dat ze niet zomaar de straat oprent of zo. Ik hou haar gewoon even rustig. Niks aan de hand.

Ik legde haar voorzichtig op de tafel.

Ik wist niet wat ik ging doen. Ik had dit allemaal niet met opzet gedaan. Ik dronk mijn kopje leeg en controleerde of ze nog ademde. Ik bekeek haar. Het was de eerste keer dat ik tijd had om haar eens goed te bekijken. Mijn eerste indruk van haar bij het kamphek had me niet bedrogen. Ze was zo mooi dat het pijn deed als ik keek, en pijn als ik niet keek. En daarna wist ik dat het pijn zou doen als ik in een spiegel keek. Ik dronk haar in.

Alles deed zo'n pijn dat het gonsde en loeide in mijn hoofd. Alles deed pijn. Pijn. Ik kleedde haar uit. Ik had nooit beseft hoe mooi een lichaam kon zijn. Hoe volmaakt. Het duurde eeuwen voor ik het waagde haar aan te raken. En toen raakte ik haar aan en voelde ik haar. Ik kneep en ik aaide. Ik streelde haar gezicht, haar schouders, voelde haar tepels, haar navel, haar knieën, haalde mijn handen door haar haren en ademde haar geur in. En voor ik het wist kuste ik haar. Likte haar, befte haar. Geen ontering. Geen verering... er is geen woord voor. Honing en kandij en allerhande lekkernij, daar zijn meisjes van gemaakt. Gek dat we allemaal naar ansjovis smaken.

Ik huilde. Proefde mijn zout op haar lichaam. Ze lag daar en ik wilde meer van haar.

Ik kan nog steeds het woord niet vinden. Wellust. Vreugde. Woede. Begeerte. Nee. Ik wilde haar... Nee, bezitten is te mannelijk. Binnendringen, nog mannelijker. Onteren? Ontmaagden? Nee.

Maar er is iets met die woorden... in haar kruipen... Wilde ik in haar kruipen? In haar leven? Haar zijn? Het was niet genoeg haar in mijn macht te hebben. Daar ging het helemaal niet om. Ik wilde in dat prachtige lichaam rondlopen en geliefd zijn. Het was zo gemakkelijk voor haar. Als ik haar niet kon...

Daar lag ze. Zich van niets bewust. Rustig. Zelfvoldaan. Veilig. En dat maakte me gek van woede. Ik dacht: het maakt niks uit of ze wakker is of niet. Ze is hetzelfde. Onaantastbaar. Ik kan niet maken dat ze van me houdt. Dat is bijna zo goed als haar zijn. In dit lichaam zit een geest waarvoor ik niet besta! Onaangetast en onaantastbaar in dat volmaakte lijf. Geen reden om ooit na te denken, of je ergens zorgen om te maken.

Ik pakte het inktpistool.

Weet je hoeveel woorden er zijn om tatoeëren te beschrijven? Doc Potter had een Thesaurus waarin hij ze allemaal had onderstreept: opdirken, prikken, stigmatiseren, perforeren, inscriberen, inciseren... de Amerikanen zeggen kosmetiseren. Hij moet ze allemaal uit zijn hoofd hebben geleerd toen hij pas hier was.

Ik heb de foto's van de politie gezien. Maar zo zag het er eerst niet uit. Ik nam de blauwe inkt en schreef ‘Verse Melk’ op haar tieten. Op haar navel schreef ik ‘Bel Defect’ en ‘Hier Knijpen’. Ik wou ‘Engels Fabrikaat’ op haar billen schrijven, maar deed het niet. Dit was het niet. Het waren maar woorden. De verkeerde woorden. Dit wilde ik niet. Ik wilde meer. Ik wilde anders. Ik pakte de catalogus en ging weer aan het werk.

Drie dagen. Om de zoveel tijd pauzeerde ik even en zette voor ons tweeën een kopje thee. Dwong haar er wat van te drinken. Toen was het klaar. Een zwaar karwei; ik was uitgeput, maar ik wist dat het goed was. Ik had me helemaal gegeven. Bloemen, beesten, krullen, cannelures, traceerwerk, meanders, arabesken, Franse knopen, Keltisch gordelwerk, wapenschilden. Ze was een soort levende kathedraal.

Ik waste haar af met ontsmettingsmiddel, bedekte haar met een laken om haar uit het licht te houden en ging toen naar de telefooncel op de hoek. Ik belde een ambulance en daarna de politie. Ik was fini. Ik wilde sterven. Ik ging op Doc's stinkende stretchertje liggen en wachtte.

Vertaalde poëzie

Tien gedichten
Andrew Motion[*]
(Vertaling Charles Forceville)

Anne Frank-huis

Zelfs nu haar leven van verdriet en woede
op deze zelfde plaats al twee keer is verstreken,
verbreekt wie deze smalle trappen op komt klimmen,
het schuiven van de boekenkast ontdekt, en dan na
schaduw zonverlichte kamers binnentreedt,

ongewild opnieuw haar stil geheim. Luisteren
alleen al is een soort van schuld. Buiten herhaalt
de Westerkerk zichzelf, alsof de tijd zich naar
haar angst heeft omgebogen, en elke klokslag weer
versterven laat in de bewaakte straten. Stel je voor -

drie jaar lang fluisteren en eenzaamheid en,
dag na dag, de Geallieerde opmars in Europa
inkrijten met geel. Al wat zij had aan hoop
op doodgewone liefde, interesses,
het overleeft haar hier, boven het bed tentoongesteld

Anne Frank huis

Even now, after twice her lifetime of grief
and anger in the very place, whoever comes
to climb these narrow stairs, discovers how
the bookcase slides aside, then walks through
shadow into sunlit rooms, can never help

but break her secrecy again. Just listening
is a kind of guilt: the Westerkirk repeats
itself outside, as if all time worked round
towards her fear, and made each stroke
die down on guarded streets. Imagine it -

three years of whispering and loneliness
and plotting, day by day, the Allied line
in Europe with a yellow chalk. What hope
she had for ordinary love and interest
survives her here, displayed above the bed

* *Andrew Motion werd geboren in 1952 en studeerde in Oxford. Hij werkte als docent Engels en is nu Poëzieredacteur bij Chatto and Windus. Hij publiceerde drie dichtbundels:* The Pleasure Steamers *(1978),* Independence *(1981) en* Secret Narratives *(1983), en twee kritische studies, over Edward Thomas en Philip Larkin.*
Toen Motion zestien was, kreeg zijn moeder met paardrijden een ongeluk en lag daarna vele jaren in coma. Dit vormt de achtergrond van alle hier vertaalde gedichten, behalve het eerste. In 'Gezelschap' lijkt hij de gedachtenwereld op te roepen van de invalide moeder, die uiteindelijk uit haar coma bijkwam en weer leerde spreken, voordat zij tien jaar na het ongeluk overleed.

[Nederlands]

als foto's van familie, wat acteurs,
de favoriete modes van prinses Elizabeth.
En wie zich ernaar vooroverbuigt
vindt niet alleen maar onbeloond geduld,
maar één nooit ophoudend verlangen naar

wat ik nu doe: gewoon buiten gaan wandelen
waar over stoffige en boom-omzoomde straten
paartjes kuieren, of kijken hoe een boot
geruisloos losraakt van de bruggen
zodat hun spiegeling tot rust komt in de blauwe gracht.

[Engels]

as pictures of her family; some actors;
fashions chosen by Princess Elizabeth.
And those who stoop to see them find
not only patience missing its reward,
but one enduring wish for chances

like my own: to leave as simply
as I do, and walk at ease
up dusty tree-lined avenues, or watch
a silent barge come clear of bridges
settling their reflections in the blue canal.

Op zolder

Zelfs nu we weten
dat je kleren nooit
meer nodig zijn, bewaren we ze,
boven in een afgesloten kist.

Soms kniel ik er neer,
omklem ze, wil ik de tijd
dat je ze droeg herleven, me herinneren
hoe de ware vorm was van je arm en pols.

Mijn handen drukken in de
holle, onzichtbare mouwen,
aarzelen, en trekken dan
patronen van herinnering omhoog:

een groene vakantie, een rode doop,
al je onafgemaakte levens
verbleken door donkere zomers
en komen mijn hoofd in als stof.

In the attic

Even though we know now
your clothes will never
be needed, we keep them,
upstairs in a locked trunk.

Sometimes I kneel there,
holding them, trying to relive
time you wore them, to remember
the actual shape of arm and wrist.

My hands push down between
hollow, invisible sleeves,
hesitate, then lift
patterns of memory:

a green holiday, a red christening,
all your unfinished lives
fading through dark summers,
entering my head as dust.

(Vertaling Peter Verstegen)
Dagen van herdenken
Eerste jaar

Wat ik me herinner is niet
je weggaan, maar dat je niet
terugkwam - en geknisper
van sneeuw in zware bomen,

die de sporen bedekte, eronder
in verfomfaaid gras bewaard.
De hele middag keek ik
uit het keukenraam naar

een dooiplek van de kraan op het erf,
sijpelend in zijn ijszak, die
weer hard werd toen de avond
opnieuw alles toesloot met ijs.

En nog altijd sta ik daar,
zie hoe je paard terugkeert,
alleen naar de open stal,
hoe de teugels erachter een spoor

door het akkerland slepen,
een wazig litteken-raadsel
dat wij toen niet ontcijferen konden
en nu niet kunnen genezen.

Anniversaries
The First

What I remember is not
your leaving, but your not
coming back - and snow
creaking in thick trees,

burying tracks preserved
in jagged grass below.
All afternoon I watched
from the kitchen window

a tap thaw in the yard,
oozing into its stiff sack,
then harden when evening
closed with ice again.

And I am still there,
seeing your horse return
alone to the open stable,
its rein dragging behind

a trail across the plough,
a blurred riddle of scars
we could not decipher then,
and cannot heal now.

Tweede jaar

Ik had het me allemaal voorgesteld -
je ziekenkamer, je geschoren hoofd,
je brosse korst hardhandig aangebracht
als een ornament,

maar niet je stilheid
Dag na dag zag ik mijn vader
die zich naar voren boog om erin
door te dringen, die fluisterde

‘Als je me nu verstaat,
druk dan mijn hand’, totdat sneeuw
buiten smolt in het zonlicht
en dan weerkeerde tot winter

en altijd nog vond ik hem wachtend,
hoorde met traag gesis zuurstof
je masker ingaan tot hij zich
steeds weer omdraaide en zei

‘Ja, ik voelde toch iets’,
alsof door het herhalen
de leugen gaandeweg waar werd
voor hem, maar nooit voor jou.

The Second

I had imagined it all -
your ward, your shaved head,
your crisp scab struck there
like an ornament,

but not your stillness.
Day after day I saw
my father leaning forward
to enter it, whispering

‘If you can hear me now,
squeeze my hand’, till snow
melted in sunlight outside
then turned to winter again

and found him waiting still,
hearing the slow hiss
of oxygen into your mask,
and always turning to say

‘Yes, I felt it then’,
as if repeating the lie
had gradually made it true
for him, never for you.

Derde jaar

Drie jaar zonder te zien,
geen spraak, geen gebaar, alleen
de schaduw van wolken die over
je gezicht schuift en dan

een wereld verder wordt geblazen.
Wat voor een slaap was dat
die het licht nooit door liet breken?
Welk betoverd land

eiste je op, verbood je om zelfs
van een kus wakker te worden?
Als het de dood was,
van wie waren dan die handen

warm in de mijne, van wie
kwam het verbijsterend woord
die dag toen ik je zonnige kamer
uit wilde gaan en hoorde

'Blijf, blijf', en zag hoe je ogen
open knipperden, even
keken, de mijne niet wilden
herkennen en zich afwendden?

The Third

Three years without sight,
speech, gesture, only
the shadows of clouds
shifting across your face

then blown a world away.
What sleep was that, which
light could never break?
What spellbound country

claimed you, forbidding you
even to wake for a kiss?
If it was death,
whose hands were those

warm in my own, and whose
astonishing word was it
that day when leaving
your sunlit room I heard

'Stay; stay', and watched
your eyes flick open once,
look, refuse to recognise
my own, and turn away?

Vierde jaar

De avond valt terwijl weer
nieuwe sneeuw neerdaalt die bomen
tot witte vormen halveert
en die mij meedrijft naar

het eind van weer een jaar.
Wat heeft het jou te bieden
dat dit jaar erbij liet zitten?
Je hebt jezelf overleefd,

en brengt mij de wereld weer
die ik kende, zonder de tijd
die wij kwijt zijn; totdat ik vergeet
wat die tijd toch niet geven kan,

kom ik hier steeds eender aan,
geen dode te betreuren,
maar wel leven dat wij nergens
delen buiten jouw kamer,

onze liefde die zich herhaalt
als de sneeuw die ik deze avond
zie wervelen tegen mijn raam,
en die dan vervaagt in het donker.

The Fourth

The evening falls with snow
beginning again, halving
the trees into whiteness,
driving me with it towards

the end of another year.
What will it send for you
that this has abandoned?
You are your own survivor,

bringing me back the world
I knew, without the time
we lost; until I forget
whatever it cannot provide

I'll always arrive like this,
having no death to mourn,
but rather the life we share
nowhere beyond your room,

our love repeating itself
like snow I watch tonight,
which spins against my window
then vanishes into the dark.

Gezelschap
I

Het is altijd eender: alleen ontwakend zie ik
de rijen okeren lichtjes van het dorp,
een veld bij ons vandaan, zie ik ze flakkeren
wanneer vogels opvliegen of bomen er
schaduw tussen drijven. Zonder dat iemand

luistert, geef ik ze de namen waar ik zin in heb
- zeg dat ze een volmaakte dorpsgemeenschap vormen,
vensters herstellen er een verborgen wereld
waar het geluk wacht. Tien jaar is nog maar kort
om te leren begrijpen dat hun leven niets op heeft met

het mijne, opgesloten in een klein vertrek
waar zachte vertrouwde stilte weer bezit van neemt.
Hoe opeens angst begint. Wanneer ik me voorstel
dat aan liefde haar zichtbaarheid is ontzegd. Ik zie
hem boven slapen, de man die mij lieveling noemt,

zijn vrouw, en bijna begin ik te geloven
dat zijn vertrouwen in mij is om geslagen in matte,
onverschillige zorg. Ik ben geworden tot
de droefenis waar hij nooit van scheidt, een sterfgeval
dat al zijn kamers erft en de verloren

wereld daar veranderen zal in bezit
- tafels en verschoten stoelen die spoedig
buitenstaanders zullen toebehoren die nu hun gordijnen
opentrekken om het tafereel te zien van nevel
die opgestegen is vanuit afkoelende lucht.

Before Company
I

It is always the same: waking alone
to rows of ochre lights in the village
a field away, then watching them
flicker when birds set out or trees
drive shadows between. With no one

to listen I name them whatever I like
- say they are perfect communities,
windows restoring a hidden world
where happiness waits. Ten years
is little enough to learn their lives

ignore my own, enclosed in a tiny room
as soft familiar silence settles again.
How suddenly fear begins. Imagining
love denied its visible place. I see

him sleeping upstairs, who calls me

darling, his wife, and almost believe
the trust he gave has changed to dull
indifferent care. I have become
the sadness he never neglects, a death
inheriting all his rooms and turning

the lost society there to property
- tables and faded chairs which soon
others outside will own, drawing
their curtains apart today for views
of mist risen through freshening air.

II

Daar is hij, het zwakke geluid van zijn voetstap
in de slaapkamer herinnert mij eraan hoe ik
er voor hem uit moet zien - zijn gehoorzame
patiënt die zichzelf niet terug zal krijgen.
Tot op dit moment ben ik zelfs dat niet, niet meer

dan een geest die al zijn bewegingen volgt
op het gehoor. Kamer na kamer wacht ik
tot een vaas met water gevuld is,
een slot dicht klikt en de gordijnen worden
gesloten en vind dan mijn voortvluchtig leven.

Dit is het ene bestaan dat door niets
wordt verloochend, het spoken dat hem nog altijd
verbaast met het wijdopen zetten van
kastdeuren wazig van stof, en met
het schoonwrijven van een raam waarin rijen

stallen staan beneden in het donker.
Hij is omringd door wat hij verloren heeft
en wat ons beiden bespot - een stille boedel
van parodieën die ik completeer door hier
zo alleen naar het licht te liggen kijken

dat langzaam voortdringt over mijn kamerwand
totdat het mij daar vastlegt in de schaduw
waaraan ik nooit ontkom: roerloze handen,
mijn haar, en altijd dit luisterende, ontsierde
gezicht dat hij niet weigeren, niet liefhebben kan.

II

There he is now, a footstep faint
in the bedroom reminding me how
I must appear for him - his dutiful
patient who will not recover herself.
Till then I am not even that, only

a ghost pursuing his every move
dependent on sounds. Room by room
I wait for water filling a bowl,
the click of locks, and curtains
drawn to find my fugitive life.

This is the one existence nothing
denies, the haunting which still
surprises him opening wide doors
on furniture blurred with dust,
and rubbing a window where lines

of stables stand in darkness below.

All he has lost surrounds him
mocking us both - a silent estate
of parodies I complete by lying
alone like this, watching the light

break slowly forward across my wall
until it defines me there in shadow
I never escape: immovable hands;
my hair; and always this listening
scarred face he cannot refuse or love.

Een uitstervend soort

Hoe minder vaak ik langskom, des te vaker
keer ik in gedachten terug naar je smaakvol huis
waarin ik ben opgegroeid. De oprijlaan
die zich ontrolt tussen wiegende kastanjes
ontsluit het huis dat er hecht en vierkant bijstaat,
witgesausd en onnatuurlijk helder, alsof
het me vertoond wordt bij het licht van bliksem.

Het is altijd het huis dat ik voor me zie,
niet jou. Jij bent ergens buiten,
je zwaait vaarwel waar ik je het laatste zag
tien jaar geleden. Ik verloor de herinnering zelfs
aan hoe ik je verloor; het enige dat ik weervind
is het bemost bordes waar je op stond
- een zichtbare vereenzaming.

Ik woon vier provincies verder en evengoed
zie ik je elke avond wegrijden naar het zuiden
naar de ziekenkamer waar je vrouw nog leeft.
Hoe lang zal het duren?
Je maakt die tocht nu al zes jaar.
je ziet betrekkelijke redenen tot vreugde
als een geschenk, om harentwil.

Ik kan me de akkers herinneren waar je langs komt,
de haveloze bunkerbouw die daar neerhurkt
op glanzend boerenland. Als ik er nog bij was geweest
en had gezien hoe jouw hand de haar wegstreek
uit haar vertwijfeld gezicht, dan had ik nu
misschien eindelijk ontdekt hoe liefde
er uitziet, haar schrijnende helderheid.

A dying race

The less I visit, the more I think
myself back to your elegant house
I grew up in. The drive uncurled
through swaying chestnuts discovers it
standing four square, white-
washed unnaturally clear,
as if it were shown me by lightning.

It's always the place I see,
not you. You're somewhere outside,
waving goodbye where I left you
a decade ago. I've even lost sight
of losing you now; all I can find
are the mossy steps you stood on
- a visible loneliness.

I'm living four counties away, and still

I think of you driving south each night
to the ward where your wife is living.
How long will it last?
You've made that journey six years
already, taking comparative happinesses
like a present, to please her.

I can remember the fields you pass,
the derelict pill-boxes squatting
in shining plough. If I was still there,
watching your hand push back
the hair from her desperate face,
I might have discovered by now
the way love looks, its harrowing clarity.

Nalatenschap

As heeft haar verstrooid,
haar geld wil haar niet meer kennen,
maar ik zit neer en schrijf aan
het bureau dat zij mij naliet
en kijk hoe de lamp haar levens
die flonkerden laat herrijzen:

laag na laag erf ik
hun lichte onsterfelijkheid
op de plaats waar tenslotte mijn hand
mijn meubels weer zal vermaken
aan vrienden of kinderen
voor hij als de hare stilvalt,

en dan weer in verre vertrekken,
nooit bezocht, weer vervangen wordt
en zichzelf steeds schrijvend herhaalt
als de schaduwen die hem nu volgen,
die zich in stilte ontrollen
op bedrukt papier en op huid.

The Legacy

Ashes have scattered her,
her money disowns her,
but I sit down to write
at the desk she willed me,
watching the lamp resurrect
her glistening lives.

layer after layer I inherit
their light immortality,
where in the end my hand
will sign my furniture on
to children or friends,
before it stops still as hers,

and then is replaced again
in distant, unvisited rooms,
transcribing itself for ever
like shadows which follow it now,
uncurling themselves in silence
on printed paper and skin.

Elf gedichten
Paul Muldoon[*]
(Vertaling Marko Fondse)

Wind en boom

Net zoals grotendeels de wind
Plaats vindt waar bomen zijn,

Draait grotendeels
Om ons de wereld

Vaak waar wind de bomen
Heeft samengebracht,

Zal één boom de andere
In de armen nemen en houden.

Hun takken die als gekken
Zich aan elkander schurken,

Het is niet echt wat je vuur noemt.
Ze zijn elkaar aan 't breken.

Vaak denk ik dat ik zou moeten zijn
Zoals de boom alleen, nergens op uit,

Mijn ene eigen arm toch kon noch zou de andere
Willen breken. Maar aan mijn gebroken botten

Voorvoel ik weersomslag.

Wind and Tree

In the way that most of the wind
Happens where there are trees,

Most of the world is centred
About ourselves

Often where the wind has gathered
The trees together,

One tree will take
Another in her arms and hold.

Their branches that are grinding
Madly together,

* *Paul Muldoon werd geboren in 1951, in County Armagh (Noord-Ierland), en studeerde in Belfast, waar hij o.m. werkte voor de TV. Hij publiceerde de bundels* New Weather *(1973)*, Mules *(1977)*, Why Brownlee Left *(1980)*, Quoof *(1983) en* Madoc, a Mystery *(1990). Hij redigeerde* The Faber Book of Contemporary Irish Poetry. *Muldoon schrijft vrije verzen met soms onregelmatig (half)rijm. Zijn poëzie is rijk aan historische en culturele verwijzingen.*

It is no real fire.
They are breaking each other.

Often I think I should be like
The single tree, going nowhere,

Since my own arm could not and would not
Break the other. Yet by my broken bones

I tell new weather.

Opstappen

Toen Odysseus zich mat met de wijnrode zee
Bleef zijn handboog thuis bij Penelope,

Die voor niemand zou buigen dan hem alleen.
Traag schuif ik langs de boekenkast heen,

Langs Byron, die boef, Raymond Chandler,
Howard Hughes; The Hidden Years,

Langs Blaise Pascal, die, in lederen band,
De leegte peilde aan zijn linkerkant:

Boeken die je hield voor je eigendom
Laten los als stenen en vallen om

Met een plons in dit zich verwijdend nauw
Dat mij scheidt van mijn lieve vrouw;

Een primus, slaapzak, de boog die ik eens
Kocht per postorder, uit een catalogus

Toen ik dertien-veertien was en die
Boog en barstte voor 't geeft niet wie,

Zo'n dingetje op jongensmaat
Van laagjes groen, stug esdoornhout.

Moest ik ooit scheepgaan op die wijnrode zee -
Dan nam ik zeker mijn boog met me mee.

Making the Move

When Ulysses braved the wine-dark sea
He left his bow with Penelope,

Who would bend for no one but himself.
I edge along the book-shelf,

Past bad Lord Byron, Raymond Chandler,
Howard Hughes; The Hidden Years,

Past Blaise Pascal, who, bound in hide,
Divined the void to his left side:

Such books as one may think one owns
Unloose themselves like stones

And clatter down into this wider gulf
Between myself and my good wife;

A primus stove, a sleeping-bag,

The bow I bought through a catalogue

When I was thirteen or fourteen
That would bend, and break, for anyone,

Its boyish length of maple upon maple
Unseasoned and unsupple.

Were I embarking on that wine-dark sea
I would bring my bow along with me.

Waar Brownlee heen is

Waar Brownlee heen is en om welke reden
Is een raadsel tot op vandaag.
Want als er ooit één tevreden
Kon zijn, dan hij wel: drie bunder graan
En aardappels, vier ossen,
Een melkkoe, leien daken.
Het laatst werd hij gezien toen hij op een vroege morgen
In maart goedsmoeds uit ploegen was gegaan.

Rond twaalf was Brownlee beroemd.
Men trof zijn spul verlaten, de grond
Op één ril na geploegd, zijn zwarte span
Paarden, net man en vrouw,
Hun gewicht verplaatsend, van de ene voet
op de andere, en in de toekomst starend.

Why Brownlee Left

Why Brownlee left, and where he went,
Is a mystery even now.
For if a man should have been content
It was him; two acres of barley,
One of potatoes, four bullocks,
A milker, a slated farmhouse.
He was last seen going out to plough
On a March morning, bright and early.

By noon Brownlee was famous;
They had found all abandoned, with
The last rig unbroken, his pair of black
Horses, like man and wife,
Shifting their weight from foot to
Foot, and gazing into the future.

De vrouw met de baard (Ribera)

Op de kermis heb ik er ooit eens een
Een fles whisky leeg zien slurpen,
Maar niets dat haalt bij deze dame
Hier op de voorgrond hurkend
Om de zuigeling te laven,
Met wat haar man wel zal zijn
Haast bijna buiten beeld.

Toch niet een uit de hand gelopen
Heilige familie?

Ze heeft het gezicht van mijn opa,
Alleen was zijn baard
Niet zo weelderig zwart.
Een tiet, de rechter, ontbloot
En uitgeleend aan haar kind
Dat absoluut niets van een kind heeft
Zo te zien is 't ook negentig jaar.

Deze niet te geloven Madonna
Heeft mij geheel in haar ban.

Maar welhaast tegen wil en dank
Gaat weer mijn oog naar de gestalte
In het halfdonker, als een tak zo slank
En gladgeschoren, alsof hij maar
Eventjes aan was komen lopen
Tussen die zekering vervangen
En de ontbijtvaat door.

The Bearded Woman, by Ribera

I've seen one in a fairground,
Swigging a quart of whiskey,
But nothing like this lady
Who squats in the foreground
To suckle the baby,
With what must be her husband
Almost out of the picture.

Might this be the Holy Family
Gone wrong?

Her face belongs to my grand-da
Except that her beard
Is so luxuriantly black.
One pap, her right, is bared
And borrowed by her child,
Who could not be less childlike.
He's ninety, too, if he's a day.

I'm taken completely
By this so unlikely Madonna.

Yet my eye is drawn once again,
Almost against its wishes,
To the figure in the shadows,
Willowy, and clean-shaven,
As if he has simply wandered in
Between mending that fuse
And washing the breakfast dishes.

Egel

De slak beweegt zich als een
Zweefboot, overeindgehouden door
Een rubberlaag van eigen maaksel
En zijn geheim deelt hij

Met de egel. De egel
Deelt zijn geheim met niemand.
Wij zeggen: *Egel, kom uit*
Jezelf, dan houden we van jou.

We menen het goed. We willen
Alleen maar horen wat jij
Te zeggen hebt. We willen
Jouw antwoord op onze vragen.

De egel laat niets los
En blijft geheel op z'n eigen.
Wij zijn benieuwd wat een egel
Te verbergen heeft, vanwaar die argwaan.

Wij vergeten de god
Onder zijn doornenkroon.
Vergeten dat geen god ooit
De wereld nog vertrouwt.

Hedgehog

The snail moves like a
Hovercraft, held up by a
Rubber cushion of itself,
Sharing its secret

With the hedgehog. The hedgehog
Shares its secret with no one.
We say, *Hedgehog, come out*
Of yourself and we will love you.

We mean no harm. We want
Only to listen to what
You have to say. We want
Your answers to our questions.

The hedgehog gives nothing
Away, keeping itself to itself.
We wonder what a hedgehog
Has to hide, why it so distrusts.

We forget the god
Under this crown of thorns.
We forget that never again
Will a god trust in the world.

(Vertaling Charles Forceville)
Cuba

Mijn oudste zuster kwam die ochtend
In haar witte mousselinen avondjurk thuis.
‘Zowat nakend uit dansen gaan,
Wie denk je verdomme wel dat je bent?
Hebben we soms nog niet genoeg ellende
Met de wereld in oorlog, wie weet op zijn eind?’
Mijn vader beukte op de ontbijttafel.

‘Met die Yanks wist je het toch al niet meer -
Als je Patton in Armagh gehoord had -
Maar deze Kennedy is bijna een Ier
Dus niet veel beter dan wijzelf.
En zo'n man heeft het dan voor het zeggen...
Als je nog iets op je geweten hebt
Kun je het maar beter goedmaken met God.’
Ik kon May horen vanachter het gordijn.
‘Vergeef me, Vader, want ik heb gezondigd.
Ik heb een keer gelogen, en een keer niet geluisterd.
En, Vader, een jongen heeft mij een keer aangeraakt.’
‘Vertel me, kind, was die aanraking vrijmoedig?
Heeft hij bijvoorbeeld aan je borst gevoeld?’
‘Hij streek tegen mij aan, Vader. Heel zacht.’

Cuba

My eldest sister arrived home that morning
In her white muslin evening dress.
‘Who the hell do you think you are,
Running out to dances in next to nothing?
As though we hadn't enough bother
With the world at war, if not at an end.’
My father was pounding the breakfast-table.

‘Those Yankees were touch and go as it was -
If you'd heard Patton in Armagh -
But this Kennedy's nearly an Irishman
So he's not much better than ourselves.
And him with only to say the word.
If you've got anything on your mind
Maybe you should make your peace with God.’

I could hear May from beyond the curtain.
‘Bless me, Father, for I have sinned.
I told a lie once, I was disobedient once.
And, Father, a boy touched me once.’
‘Tell me, child. Was this touch immodest?
Did he touch your breast, for example?’
‘He brushed against me, Father. Very gently’

Iets anders

Toen je zeekreeft uit de tank gevist werd
om te wegen
dacht ik aan wede,
aan meekrap, aan vervliegende, indigo inkt,
aan hoe Nerval
vaak een kreeft
aan een ragfijne draad uit wandelen nam,
aan hoe, toen een gepaste tussenpoos

was verstreken
(*son front rouge encor du baiser de la reine*)
en zijn hoop op Adrienne

ijdel bleek,
hij zich aan een lantarenpaal verhing
met een stuk ketting, wat me deed denken

aan iets anders, toen aan weer iets anders.

Something Else

When your lobster was lifted out of the tank
to be weighed
I thought of woad,
of madders, of fugitive, indigo inks,

of how Nerval
was given to promenade
a lobster on a gossamer thread,
how, when a decent interval

had passed
(*son front rouge encor du baiser de la reine*)
and his hopes of Adrienne

proved false,
he hanged himself from a lamp-post
with a length of chain, which made me think

of something else, then something else again.

The Lass of Aughrim

Bij een zijrivier van de Amazone
stapt een Indiaanse jongen
uit het bos
en zet aan op een fluit.

Stel je mijn vreugde voor
als we de motor uitdoen
en ik herken de wijs
van The Lass of Aughrim.

‘Hij hoopt,’ legt Jesus uit,
‘het water vissen
te ontlokken

met wat eens de tibia was
van een priester
met een allang opgegeven Missie.’

The Lass of Aughrim

On a tributary of the Amazon
an Indian boy
steps out of the forest
and strikes up on a flute.

Imagine my delight
when we cut the outboard motor
and I recognize the strains
of *The Lass of Aughrim.*

‘He hopes,’ Jesus explains,
‘to charm
fish from the water

on what was the tibia
of a priest
from a long-abandoned Mission.’

Sushi

‘Waarom verdoen we zo veel tijd met ruzie?’
We zaten aan de sushi-bar
te drinken, Kirin bier,
en te kijken hoe de Meesterkok
kieskeurig
zalm, tonijn en geelstaart ontleedde
terwijl een licht beweeglijkere
leerling
de rijst bewaaierde,
elke korrel gemagnetiseerd
in dezelfde richting - oost.
Toen kwamen de doorschijnende repen
octopus,
inktvis en kommeraal,
gemberpekel
en bleekgroene mierikswortel...
‘Het is alsof je met een doodsdrift worstelt.
Je bent zelfs niet aanspreekbaar...’
Op het trottoir
een vrouw in tricot
met een echte luipaard
aan de lijn.
Heel even zag ik door de kuit
van zee-egels heen
de erogene
zones van elft en zeebrasem;

Sushi

‘Why do we waste so much time in arguing?’
We were sitting at the sushi-bar
drinking *Kirin* beer
and watching the Master chef
fastidiously shave
salmon, tuna and yellowtail
while a slightly more volatile
apprentice
fanned the rice,
every grain of which was magnetized
in one direction - east.
Then came translucent strips
of octopus,
squid and conger,
pickled ginger
and pale-green horseradish...
‘It's as if you've some kind of death-wish.
You won't even talk...’
On the sidewalk
a woman in a leotard
with a real leopard
in tow.

For an instant I saw beyond the roe
of sea-urchins,
the erogenous
zones of shad and sea-bream;

[Nederlands]

Ik zag, toen de wasem
optrok, hoe deze leerling
de delicate bloembladen
van een roos gecreëerd had
niet uit een kostbaar metaal
of hout of steen
(‘Als het zo moet eet ik net zo lief alleen.’)
maar het staartstuk van een wortel:
hoe hij dit kunststuk aan het oordeel
onderwierp van de Meester -
Getuigt het niet van grote arrogantie
te stellen: God bergt niet méér arcana
dan de smaak van oregano,
in origine, de binnenste organen
van beesten, vogels, de mijnen van Arigna,
de poëzie van Louis Aragon? -
het had alabaster kunnen zijn
of jade,
zoveel ernst verraadde
de schattende Meesterhand
en de blik van een man vast niet onbekend
met het verschil tussen, zeg, Duns Scotus en Scotus Eriugena.

[Engels]

I saw, when the steam
cleared, how this apprentice
had scrimshandered a rose's
exquisite petals
not from some precious metal
or wood or stone
(‘I might just as well be eating alone.’)
but the tail-end of a carrot:
how when he submitted this work of art
to the Master -
Is it not the height af arrogance
to propose that Gad's no more arcane
than the smack of oregano,
orgone,
the inner organs
of beasts and fowls, the mines of Arigna,
the poems of Louis Aragon? -
it might have been alabaster
or jade
the Master so gravely weighed
from hand to hand
with the look of a man unlikely to confound
Duns Scotus, say, with Scotus Eriugena.

(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Kwoef

Hoe vaak droeg ik ons huiswoord
Voor kruik
Naar een vreemd bed.
Zo jongleerde mijn vader een gloeiende kei
In een oude sok
Naar het ledikant uit zijn kindertijd.
Ik bracht het zoveel mooie hoofdjes bij
Of legde het tussen ons als een zwaard.

Een hotelkamer in New York City
Met een meisje dat vrijwel geen Engels verstond,
Mijn hand op haar borst
Als het smeulende zeldzame spoor van de yeti
Of een ander schuw beest
Dat nog niet in de taal voorkomt.

Quoof

How often have I carried our family word
for the hot water bottle
to a strange bed,
as my father would juggle a red-hot half-br
in an old sock
to his childhood settle.
I have taken it into so many lovely heads
or laid it between us like a sword.

An hotel room in New York City
with a girl who spoke hardly any English,
my hand on her breast
like the smouldering one-off spoor of the yeti
or some other shy beast
that has yet to enter the language.

Het grote huis

Ik was enkel het meisje voor dag en nacht
Maar de eerste die zag dat er iets mis was.
Vanzelf was ik altijd het eerst uit bed.
De kippen legden nooit twee dagen achtereen
Op dezelfde plek. Ik stond vroeg op
En zocht op het erf naar nieuwe nesten.
Van mevrouw mocht ik het eiergeld houden.

En op die avond waren er gasten.
Mevrouw Le Grand van de bridgeclub
En een jonge schrijver van kinderverhalen,

Dus ik wilde dat alles 's ochtends piekfijn was
Als het stel beneden kwam ontbijten.

The Big House

I was only the girl under the stairs
But I was the first to notice something was wrong
I was always first up and about, of course.
Those hens would never lay two days running
In the same place. I would rise early
And try round the haggard for fresh nests.
The mistress let me keep the egg-money.

And that particular night there were guests,
Mrs de Groot from the bridge set
And a young man who wrote stories for children,
So I wanted everything to be just right
When they trooped down to breakfast that morni

[Nederlands]

Ik sliep helemaal boven in die kast van een huis,
Een piepkleine kamer met enkel een koekoek.
Ik borstelde m'n haar en trok m'n jurk recht
En stond net met een half been in de gang
Toen het me opviel. Die ouwe dichtgetimmerde deur
Stond wijd open. Een stapel puin en klinkers
Lag uitgespreid op de overloop.

Ik liep door naar beneden. Stond gebukt bij het hooi
Toen gekletter van hoeven klonk op de plaats.
Het blesje van de jonker had zoals altijd
Met vaste voet zelf haar thuisweg gevonden.
Hij zwaaide wat. Viel toen voorover op de keien.

Hij rook zelfs helemaal niet naar whiskey.
Ze denken nog steeds dat hij stierf van angst,
Dat een oudere broer in het huis rondspookte
Vermoord om z'n eerstgeboorterecht.
Mensen trekken altijd hun conclusies.

Wat me vooral bijblijft van die ochtend
Is dat iedereen zo kalm reageerde.
Mevrouw stond erop dat het leven gewoon doorging
Net als altijd. Het ontbijt werd opgediend
Om klokke negen. Ik hoor nog mevrouw Le Grand
Zeggen dat ze ooit zeven harten had geboden.
Wat de schrijver vertelde was strikt voor volwassenen.

[Engels]

I slept at the very top of that rambling house,
A tiny room with only a sky-light window.
I had brushed my hair and straightened my dress
And was just stepping into the corridor
When it struck me That old boarded-up door
Was flung open. A pile of rubble and half-bricks
Was strewn across the landing floor.

I went on down I was stooping among the hay-stacks
When there came a clatter of hooves in the yard.
The squire's sure-footed little piebald mare
Had found her own way home, as always.
He swayed some. Then fell headlong on the cobbles.

There was not so much as the smell of whiskey on him.
People still hold he had died of fright,
That the house was haunted by an elder brother
Who was murdered for his birthright.
People will always put two and two together.

What I remember most of that particular morning

Was how calmly everyone took the thing.
The mistress insisted that life would go on quietly
As it always had done. Breakfast was served
At nine exactly. I can still hear Mrs de Groot
Telling how she had once bid seven hearts.
The young man's stories were for grown-ups, really.

Twee gedichten
Tom Paulin[*]
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Dorpskerk in Dawros

Ze stonden bij de deur, vlak voor de dienst
En praatten samen in hun nette pakken,
Glimlachten schuw naar de zomertoeristen
Die de kerk vulden. Een vluchtige gemeente,
Vaak goede bekenden, dikwijls deftig,
Hun zoons internaat, hun dochters kostschool.
Binnen was het proper en krap als een boot.
Plavuizen, gewitte muren, wat koper.
De oude mevrouw Flewitt speelde orgel, meneer Alwell
Las uit de Schrift met een tongval scherp als zout.
O Absalom, Absalom, mijn zoon,
Een uur is te lang, er zijn te veel mensen,
Een warboel van hoofden en ogen en breinen.

Bij de Schriftlezing telde maar één moment,
Dat was toen de druk net te groot werd en jij
Langzaam die volle kerk uitliep
De klare koude lucht in.
Toen, vóór de herkenningen en het gepraat,
Was daar het immense gezicht op de zee,
Stil water buiten de samenleving.

Dawros Parish Church

They stood at the gate before the service started
And talked together in their Glenties suits,
Smiled shyly at the visitors who packed the church
In summer. A passing congregation
Who mostly knew each other, were sometimes fashionable,
Their sons at prep school, the daughters boarding.
Inside it was as neat and tight as a boat.
Stone flags and whitewashed walls, a little brass.
Old Mrs Flewitt played the organ and Mr Alwell
Read the lessons in an accent as sharp as salt.
O Absalom, Absalom, my son,
An hour is too long, there are too many people,
Too many heads and eyes and thoughts that clutter.

Only one moment counted with the lessons
And that was when, the pressure just too much,
You walked slowly out of that packed church
Into bright cold air.
Then, before the recognitions and the talk,

* *Tom Paulin werd geboren in Leeds (1949), maar verhuisde heel jong naar Noord-Ierland, waar veel van zijn poëzie gesitueerd is. Hij studeerde in Hull en Oxford, en doceert Engels aan Nottingham University. Hij publiceerde o.m.* A State of Justice *(1977) en* The Strange Museum *(1980), evenals een studie over de poëzie van Thomas Hardy. Dawros is een plaats aan de Noordierse kust.*

There was an enormous sight of the sea,
A silent water beyond society.

Atlantische wisselkinderen

De branding, de duinen vol helmgras,
Een franjepoot, fladderend over groen water,
Voetsporen van passerende bezoekers
Op een bochtig strand... Ik volg ze
Als een gekromde detective fronsend
In een dode badplaats, en ontdek de roddel
Van een zomer met elkaar - zie de omwalde kuil
Gegraven door dat ene kind
Dat niemand meevroeg op de picnic in 't zand.
Zie waar Long gisteravond zijn hond uitliet
En waar de professorsvrouw hem trof
Bij de vloedlijn. Ze wisselden beleefdheden uit
Op de rand droge schelpen, tot een zee-aardappel
Die leek op een geschoren geslachtsdeel
Hun goede manieren versplinterde.

Ver van hun maatschappelijke verschillen
Toont het sleets patroon van deze sporen
Iedereen veranderd in transparante
Schaduwen, saamkomend op deze kust.
Hun nieuwsgierige geheven gezichten
Tarten en wenken met een verlegen
Vertrouwen, hun gedempte stemmen
Drijven aan uit een klasse
Die de mijne kon zijn (ook ik ging de stad uit
Om een woest landschap tot me te nemen).
Straks pakken wij in, het sluwe dorpsvolk
Neemt weer bezit van dit dure uitzicht.
In het winderig nu koester ik mijn deugd
Als een thermosfles. Ik roep
Dat de natuur heel anders moet.

Atlantic Changelings

The breakers, the marram dunes,
A sea snipe beating over green water,
Footprints of passing visitors
On a curved strand... I trace them now
Like a hunched detective scowling
In a dead resort, and learn the gossip
Of a social summer - see this walled pit
Scooped by that peculiar child
No one invited to their sandy picnic.
See where Long walked his dog last evening
And where the professor's wife met him
By the tideline. They exchanged polite words
On its drift of dry shells, though a sea potato
In the likeness of a shaved pudendum
Splintered their good manners.

Far from their different societies

The scuffed patterns of these prints
Show everyone changed into transparent
Shadows, meeting on this shore.
Their inquisitive uplifted faces
Challenge and beckon with a shy
Confidence, their soothed voices
Come floating from the class
I could belong to (like them I have left
The city to consume a wild landscape).
We will pack soon and the sly locals
Will repossess this expensive view.
In the windy now I hug my righteousness
Like a thermos flask. I cry out
For a great change in nature.

Negen gedichten
Craig Raine[*]
(Vertaling J. Eijkelboom)

Het nieuwe ziekenhuis

Het kon een ruimteschip zijn
uitgevonden voor niets
dan de laatste reis
naar een andere wereld:

weelderige bloembedden
van briljante wijzerplaten
houden constant een lente in stand
met elektrische bijen.

Zelfs de toiletten
scheppen een mythe van vrede -
porseleinen pelikanen
herhalen zich eindeloos,

glinsterende meerminnen zitten
schrijlings op wasbakken
en elk urinoir zuigt kalm
op zijn pepermuntje...

Een foetus in vrije val
drijft voor altijd door
de formaldehyde, als was hij
de trage, gouden luchtbel

The New Hospital

It might be a space ship
invented for nothing
but the longest journey
to a different world:

luxuriant flowerbeds
of brilliant dials
keep a constant spring
with electrical bees.

Even the lavatories
create a myth of peace -

* *Craig Raine werd in 1944 geboren in County Durham, als de zoon van een man die carrière maakte als o.m. bokser en gebedsgenezer. Hij studeerde Engels in Oxford en was daar enige tijd docent. Hij debuteerde met de bundel* The Onion, Memory *(1978) en behaalde groot succes met zijn tweede* A Martian Sends a Postcard Home *(1979), die veel invloed heeft gehad op jongere dichters. De 'Martiaanse' benadering blijkt vooral uit de originele beeldspraak; bedoeling is de dingen te zien met de ogen van iemand die voor het eerst op deze planeet is. Raine's derde bundel is* Rich *(1984). Hij publiceerde ook toneelstukken en werkt sinds enige tijd als poëzie-redacteur bij Faber and Faber.*
J. Eijkelboom werkt aan een bundel van Raine in Nederlandse vertaling, die t.z.t. zal verschijnen bij de Arbeiderspers.

porcelain pelicans
repeat to infinity,

glittering mermaids sit
side-saddle on basins,
and each urinal calmly
sucks its peppermint...

A foetus in free fall
drifts through formaldehyde
forever, as if it was
the slow, golden bubble

[Nederlands]

in een waterpas.
Hij kent ziekte noch
het pijnlijk trekken van
de zwaartekracht, de macht

in geruite kamerjassen
en slippers als wezen die
de patiënten niet kunnen verlaten.
Maar eer zij arriveren

lijkt de dood ouderwets,
een slaperigheid en droom
van kinderen die duelleren
met pistool-bananen.

[Engels]

in a spirit-level.
It knows neither illness
nor the painful pull
of gravity, the force

in tartan dressing gowns
and slippers like orphans
the patients cannot leave.
But, before they arrive,

death seems old-fashioned,
a drowsiness and dream
of children duelling
with flintlock bananas...

De getatoeëerde man

Iemand, God misschien, heeft zijn borst
en schouders vol haar gekrabbeld -

maar de tekeningen zijn er, daaronder.
Hij zit op een bank in zijn bretels,

adverteert ankers en vogels
en de gekwetste namen der liefde...

Hij is een koffer met exotische labels,
zijn kostbare gewone dingen erin.

Meisjes hebben hem heftig vastgehouden,
als was hij alles wat ze hadden.

Hij oogt nu als een verloren voorwerp.
Ik lees zijn overvolle armen

en denk aan getatoeëerde zerken -
verloren liefdesbrieven in al dat lange gras.

The Tattooed Man

Someone, God perhaps, has scribbled
hair all over his chest and shoulders -

but the drawings are there underneath.
He sits on a bench in his braces,

advertising anchors and bluebirds
and the bruised names of love...

He is a suitcase with exotic labels,
his precious common things inside.

Girls have held him fiercely, as if
he was everything they owned.

He looks like lost property now.
I read his crowded arms

and think of tattooed gravestones -
love letters lost in all the long grass.

Geheugen

Het is blind zijn in de zon,
met één schuwe hand op Cotswold-steen,
wachten tot namen zich uitspreken.

Het is het besef van leegte,
het ongeschoren gevoel van Cotswold-steen,
en dan de vingers die vader zeggen...

Of anders struikelt de adem, en
een rivier is de grijze zijden japon,
omdat een eend aan een kreukelige draad trekt.

Het is het kantoorblok in de ochtend,
vaag verlicht met rijgsteken, toch
afgemaakt met spijt. Bleke draden

die 's avonds schitteren...
Het is de trap die wij nooit kunnen beklimmen,
de geruïneerde spiraal van de zilverberk,

waar spinnewebben van afdruipen...
Het is het kind dat zich niets herinnert
en huilt met hulst-puntige wimpers.

Memory

It is being blind in sunlight,
with one shy hand on Cotswold stone,
waiting for names to speak themselves.

It is the sense of emptiness,
the unshaven feel of Cotswold stone,
and then the fingers saying father...

Or else breath stumbles, and
a river is the grey silk dress,
because a mallard pulls a puckering strand.

It is the morning office block,
dimly lit with tacking stitches, yet
finished as regret. Faint threads

that blaze at evening...
It is the staircase we can never climb,
the ruined spiral of the silver birch,

dripping cobwebs...
It is the child who remembers nothing,
and weeps with holly-pointed lashes.

Kantoorpief

Op mijn bureau een stel labels
of een synopsis van prei,
gebleekt door de zon
en hun wortels afhangend

als uit een gieter.
Daarachter en beneden,
door afstand verkleind,
huivert een taxi bij het stoplicht:

een glanzend waterhoen
met een oranje knobbel
boven de snavel,
die een passagier

onder zijn vleugels neemt.
Ik wend mij af, kijk tegen
de in een hoek gedrongen
hoorndragende kapstok,

en speel luistervink bij
een hooikoorts (prosit!) van remmen.
Mijn *Caran d'Aches* zijn scherp
als de toppen van een iris

en het vierdeks dossier
is bespikkeld met roest:
een studie van een schol
door een Japanse meester,

okers exquis uitgelopen.
In plaats van kantoorwerk
vis ik naar iets anders
en stop een potlood

City Gent

On my desk, a set of labels
or a synopsis of leeks,
blanched by the sun
and trailing their roots

like a watering can.
Beyond and below,
diminished by distance,
a taxi shivers at the lights:

a shining moorhen
with an orange nodule
set over the beak,
taking a passenger

under its wing.
I turn away, confront
the cuckold hatstand
at bay in the corner,

and eavesdrop (bless you!)
on a hay-fever of brakes.
My *Caran d'Ache* are sharp
as the tips of an iris

and the four-tier file
is spotted with rust:
a study of plaice
by a Japanese master,

ochres exquisitely bled.
Instead of office work,
I fish for complements
and sport a pencil

[Nederlands]

achter elk oor,
duvels nog aan toe,
of hou de telefoon
onhandig onder mijn kin

als Richard de Gebochelde,
roepend, Een paard! Een paard!
Mijn koninkrijk voor een paard!
Maar alleen voor mezelf,

ironisch: de spreekbuis staat
bijna stijf van hengstengestamp,
de Mercedes van de directeur
heeft ruitenwissers

als een gebroken vogeltong,
en ik ben volmaakt gelukkig
als ik je hoofd zie, vlug
om de deur als een boomnimf

terwijl ik doe of ik Ovidius ben
in ballingschap, *Tristia* schrijvend
en droevig om het stralende,
het gemiste, het gespierde strand.

[Engels]

behind each ear,
a bit of a devil,
or trap the telephone
awkwardly under my chin

like Richard Crookback,
crying, A horse! A horse!
My kingdom for a horse!
but only to myself,

ironically: the tube
is semi-stiff with stallion whangs,
the chairman's Mercedes
has windscreen wipers

like a bird's broken tongue,
and I am perfectly happy
to see your head, quick
round the door like a dryad,

as I pretend to be Ovid
in exile, composing *Tristia*
and sad for the shining,
the missed, the muscular beach.

Een vrije vertaling
Voor Norma Kitson

De pagode aanschouwend
van vuile etensborden,
bekijk ik mijn handen

onder de keukenkraan
alsof ze toebehoren
aan Marco Polo:

glad van zeep
spreken zij van details
uit een bedboek,

de zevenenvijftig manieren
waarop de Yin
de Yang ontvangt.

Afgespoeld en gereinigd
schudden zij druppels af
als een hof-goochelaar

wiens gestrekte vingers
de hulpeloze zaal
trachten te hypnotiseren...

Deze ene lisdodde
is het zwijgende vuurwerk
dat ik uitvond

om de kinderen te vermaken.
Traag sterretje op het buffet,
zien we zijn vulling

zachtjes rafelen.
Je streng wol
slaapt op de sofa,

A Free Translation
for Norma Kitson

Seeing the pagoda
of dirty dinner plates,
I observe my hands

under the kitchen tap
as if they belonged
to Marco Polo:

glib with soap,
they speak of details

from a pillow book,

the fifty-seven ways
in which the Yin
receives the Yang.

Rinsed and purified,
they flick off drops
like a court magician

whose stretching fingers
seek to hypnotize
the helpless house...

This single bullrush
is the silent firework
I have invented

to amuse the children.
Slow sideboard sparkler,
we watch its wadding

softly fray.
Your skein of wool
sleeps on the sofa,

[Nederlands]

een geisha-meisje
met doorstoken haar,
te moe om te denken

aan losse eindjes,
of eeuwig te kniezen
om haar Samoerai,

wiens verschrompelde geest
het vensterglas attaqueert -
nog steeds wespig

in zijn bros corselet
van zwart en goud,
uitgehamerd door Domaroe.

Onder koeliehoeden potten
de boeren-vuilnisvaten
hun afval op, hebben

schijt aan de krijgsmanskliek...
Het is laat, laat:
we hebben een vloeiend

ideogram van reinigings-
crême uitgeknepen
op de billen van de baby.

Het is tijd om
de speklap te eten
die krult en spettert

als een permanente golf
van Hokusai,
tijd zich te buigen

over een kom rijst,
tijd om te zien
hoe je ogen Chinees

[A free translation]

a geisha girl
with skewered hair,
too tired to think

of loosening ends,
or fret forever
for her Samurai,

whose shrunken ghost

attacks the window pane -
still waspish

in his crisp corselet
of black and gold
hammered out by Domaru.

In coolie hats,
the peasant dustbins
hoard their scraps,

careless of the warrior class...
It is late, late:
we have squeezed

a fluent ideogram
of cleansing cream
across the baby's bottom.

It is time to eat
the rack of pork
which curves and sizzles

like a permanent wave
by Hokusai,
time to bend

to a bowl of rice,
time to watch
your eyes become

[Nederlands]

van het lachen worden
als ik zeg dat
oosterlingen met stelten eten.

[Engels]

Chinese with laughter
when I say that
orientals eat with stilts.

Moeder aan 't naaien

De grasparkiet pikt van de gierst,
zijn snavel opengesperd als een pistache

door de dikke pit van de tong. Ik teken
natte profielen op het venster.

Wij zijn verzonken in het maken van dingen.
De klok klakt met zijn tong...

proefondervindelijk. Zij legt vormen uit,
zus, dan weer zo, als een collage,

tot ze bij elkaar liggen zonder raakvlak...
op hun plaats vastgepind worden ze ingepakt

als een koffer. Zij neemt
een prehistorisch stukje krijt

en laat een marge vrij voor de naden.
Haar schaar gaat door de stof

als een zwemmer die crawlt,
door de archipel van het patroonpapier.

Wij zijn verzonken, tong uit de mond.
Wachtend op het moment dat profielen verlopen.

Mother Dressmaking

The budgerigar pecks at the millet,
his beak prised apart like a pistachio nut

by the fat kernel of tongue. I draw,

wet profiles on the window pane.

We are immersed in making things.
The clock clicks its tongue...

trial and error. She tries her shapes
in different ways like a collage,

until they are close without touching...
Pinned in place, they are packed

like a suitcase. She takes
a prehistoric triangle of chalk

and leaves a margin for the seams.
Her scissors move through the material

like a swimmer doing crawl,
among the archipelago of tissue paper.

We are immersed, with our tongues out.
Waiting for the time when profiles run.

Luister met moeder

Wij pikten in het aangekoekt ondiepe marmer
en schetsten een kruis als twistende Italianen...

Een kwartje veilig in mijn handschoen, schone zakdoek,
en het Heilig Hart stekelig als een cactus

voor op mijn misboek, liep ik op mijn tenen
en knielde als een kleine Quasimodo,

kreupel van schaamte - weer te laat...
Het gesnurk van Latijn, de wervels van de radiator,

de baseball-schoenen onder het koorhemd van een misdienaar -
het komt allemaal terug, scherp en doelloos.

Ik was nooit dol op God, maar worstelde met hem
als met algebra en goniometrie, opgelucht

als ik buiten kwam onder een pointillistische lucht,
en het sacrament van de sneeuwvlokken

liet smelten op mijn uitgestoken tong.
Maar mijn moeder hield haar naakte handen stijf

gevouwen als Adam en Eva, gezwollen van het huilen,
en haar rozenkrans hield daar discreet zijn blaadjes voor.

Listen with Mother

We pecked at the shallow tide-marked marble
and sketched a cross like Italians arguing...

Sixpence safe in my glove, a clean handkerchief,
and the Sacred Heart spiky as a cactus

on the front of my Missal, I tiptoed
and genuflected like a little Quasimodo,

crippled by embarrassment - late again...
The snore of Latin, the radiator's vertebrae,

an altar boy's baseball boots under his cassock -
it all comes back, vivid and meaningless.

I never liked God, but struggled with him
like algebra and trigonometry, relieved

to get outside under a pointilliste sky,
and let the snowflakes' sacrament

melt on my outstretched tongue.

But my mother clasped her naked hands

like Adam and Eve puffy with weeping,
and her rosary draped its tactful vine.

Paardebloemen

en we zouden sterven van het gebulder dat ligt aan de andere kant van de stilte
George Eliot: *Middlemarch*

Dode paardebloemen, kaal als trommelstokken,
wiegend langs de kant van de weg

als Hare Krishna-pelgrims
die buigen voor de Juggernaut.

Ze hebben alles opgegeven.
Goud weg en hun zilver weg,

vernederd met stof, hol,
hun melkig lichaam geelbruin,

de kleur van kopergeld.
De wind verandert hun identiteit:

slanke Giacometti's, Doré's dwangarbeiders,
Rodins burgers van Calais

met vijf gebogen hoofden
en het gewicht van gekartelde sleutels...

Zij verschrompelen tot mysterie, wachtend
tot ze weten wie ze zijn,

geduldig, voor het nirwana
wanneer de regen neerkomt als vitriool.

Dandelions

‘and we should die of that roar which lies on the other side of silence’
- George Eliot: *Middlemarch*

Dead dandelions, bald as drumsticks,
swaying by the roadside

like Hare Krishna pilgrims
bowing to the Juggernaut.

They have given up everything.
Gold gone and their silver gone,

humbled with dust, hollow,
their milky bodies tan

to the colour of annas.
The wind changes their identity:

slender Giacomettis, Doré's convicts,
Rodin's burghers of Calais

with five bowed heads
and the weight of serrated keys...

They wither into mystery, waiting
to find out who they are,

patiently, before nirvana
when the rain comes down like vitriol.

In de Kalahari-woestijn
(Vertaling Charles Forceville)

De zon rees als een verweerde
spiegel die de zon ging vangen

om Zijn hete boodschap neer te vlammen
naar de missionarissen beneden -

Isabella en de Eerwaarde Roger Price
en de Helmores, twee dagen terug achtergebleven

met een gebroken as, bij Fever Ponds.
De wildernis was vol van thuis:

een glinsterende kever worstelde
ruggelings als een orkest

met Beethoven. De Hallé,
dacht Isabella en neuriede mee.

Makololo, hun Zoeloegids,
ploos de Bijbel uit en verving

de onbekende woorden door Manchester.
Nardus, albast, Leviticus

waren Manchester en Manchester.
Zijn hoofd herinnerde mevrouw Price

aan haar oude pomander vol kruidnagelen,
vergeten in een scherp riekende commode.

In the Kalahari Desert

The sun rose like a tarnished
looking-glass to catch the sun

and flash His hot message
at the missionaries below -

Isabella and the Rev. Roger Price,
and the Helmores with a broken axle

left, two days behind, at Fever Ponds.
The wilderness was full of home:

a glinting beetle on its back
struggled like an orchestra

with Beethoven. The Hallé,
Isabella thought and hummed.

Makololo, their Zulu guide,
puzzled out the Bible, replacing

words he didn't know with Manchester.
Spikenard, alabaster, Leviticus,

were Manchester and Manchester.
His head reminded Mrs Price

of her old pomander stuck with cloves,
forgotten in some pungent tallboy.

*

* *De Hallé is een symfonie-orkest uit Manchester*

[Nederlands]

De honden dronken onder de wagen
met een ver-weg-klepperend geluid,

en Roger spoog in het vuur,
en keek achteroverleunend hoe zijn slijm

als kaas in een tosti
op het geblakerde hout bobbelde...

Toen Baby doodging, naaiden ze haar
in een stuk tapijt en baden,

terwijl de melk nog donker vlekte
op Isabella's groezelige doorknoopjurk.

Makololo moest de volgende dag braken
en nog steeds kwamen de Helmores niet.

De uitgespannen ossen dwaalden
's nachts op zoek naar water weg,

werden gevangen en voortgedreven
naar de waterplaats van Matabele -

niet meer dan een donkere vlek op het zand.
Makololo dronk azijn en stierf.

Ze keerden terug naar Fever Ponds
en vonden de Helmores onderweg...

Tot ze op honderd meter afstand waren,
dansten de gieren als op een trampoline

rond de lichamen, om dan ineens omhoog
boven hun hoofden op te dwarrelen

als theeblaadjes onder kokend water.
De Prices begroeven alles -

[Engels]

The dogs drank under the wagon
with a far away clip-clopping sound,

and Roger spat into the fire,
leaned back and watched his phlegm

like a Welsh rarebit
bubbling on the brands...

When Baby died, they sewed her

in a scrap of carpet and prayed,

with milk still darkening
Isabella's grubby button-through.

Makololo was sick next day
and still the Helmores didn't come.

The outspanned oxen moved away
at night in search of water,

were caught and goaded on
to Matabele water-hole -

nothing but a dark stain on the sand.
Makololo drank vinegar and died.

Back they turned for Fever Ponds
and found the Helmores on the way...

Until they got within a hundred yards,
the vultures bobbed and trampolined

around the bodies, then swirled
a mile above their heads

like scalded tea leaves.
The Prices buried everything -

[Nederlands]

gerafelde kleren, gerafeld vlees,
mevrouw Helmore's helle kettingen van haar

werden in stukjes katoen gewikkeld
en toen aan het glijdende zand toevertrouwd.

‘In den beginne was het Woord’ -
las Roger voor uit Helmore's Bijbel,

die open had gelegen bij Johannes.
Isabella bewoog haar lippen,

‘Het Woord was Manchester,’
Shhh, shhhh, zei de schep. Shhh...

[Engels]

all the tattered clothes and flesh,
Mrs Helmore's bright chains of hair,

were wrapped in bits of calico
then given to the sliding sand.

‘In the beginning was the Word’ -
Roger read from Helmore's Bible

found open at St John.
Isabella moved her lips,

‘The Word was Manchester’.
Shhh, shhh, the shovel said Shhh...

Twee gedichten
Christopher Reid[*]
(Vertaling J. Eijkelboom)

Erwtensoep

Een hecatombe;
het raadplegen van peulen...
Het is aldus dat wij onze
keuken-goden begrijpen -

doordeweekse hogepriesters
die elk groen slachtoffer openen
met een messcherpe steek van de duim,
ingewanden uitstortend

(als dikke punten om de spanning op te voeren)
in een diepe pan.
Ons receptenboek
is het Boek van het Fatum,

dat een wijze interpretatie en
enige verbeelding vergt.
Het glanzend porceleinen uiterlijk
van een rauw dijbeenbot,

de ijsschots vet
die je met een lepel schraapt
van de sidderende bouillon,
een vluchtig spook van zout

Pea Soup

A hecatomb;
haruspication of pods...
It is thus that we understand
our kitchen gods -

workaday hierophants,
opening each green victim
with a neat jab of the thumb,
cascading entrails

(like so many plump suspension-dots)
into a deep pan.
Our recipe book
is the Book of Fate,

to be interpreted wisely
and with some imagination.
The shiny china look

* *Christopher Reid werd in 1949 geboren in Hong Kong en studeerde in Oxford, waar hij bevriend was met Craig Raine. Hun beider poëzie wordt wel 'Martiaans' genoemd (zie noot bij Raine). Reid schreef de bundels* Arcadia *(1979),* Pea Soup *(1983) en* Katherina Brac *(1986).*

of a raw hambone,

the floe of fat
you scrape with a tablespoon
from quivering stock,
one moment's ghost of salt

[Nederlands]

en een rillende citroen
moeten in acht worden genomen.
Goden worden niet voor de gek gehouden!
Van ons wordt verwacht

dat wij hun grillen volgen
eer wij onze rijke huishoudelijke lading
van stapel laten lopen
op die blauwe, razende vlammen.

[Engels]

and a wincing lemon
must all be rightly noted.
The gods are not mocked!
We are expected

to follow their fickle games,
before launching
our rich domestic cargo
upon those blue, blustering flames.

Onze gastheer spreekt

Mist wist haast alles uit.
Het water vreet aan.
We hebben geluk dat we hier nog zijn
in deze tijdelijke stad,
waar ramen beschermd worden
door filigraan van kruim'lend roest,
en mindere zeegoden de schuurdeur
van palazzi opbleken en dan eten.

De oude steen wordt vlekkerig en zacht.
Onze burgers flaneren
als spoken gezien door motregen van schemer
op marmer dooraderd en bevlekt
door oeroud gesijpel. De tessera verkruimelt
als een blok kurk,
terwijl andere van velijn zijn, bruin-geel,
biefstuk-rood of bespetterd als kwarteleieren.

Our Host Speaks

Fog can cancel most things.

The water corrodes.
We are lucky still to be here
in this temporary city,
where windows are defended
by filigrees of dwindling rust,
and minor marine gods bleach and eat
the barn-doors of palazzi.

The old stone blots and softens.
Our citizens promenade
like ghosts apprehended through drizzling twilight
on marble veined and stained
by ancient seepings. This tessera crumbles
like a block of cork,
while others are vellum, buff, steak-red
or spattered like quails' eggs.

[Nederlands]

Wij genieten niet alleen van oppervlakten,
maar ook in het afstand doen ervan.
Muren bladderen als schors.
Aan touw groeien waterzware manen
en leeuwen wijzigen
hun evangelische trekken.
Je kunt je vingers grijs maken
aan het stof van eindeloos naamgevende heiligen.

De priesters maken een oriëntaals geluid,
gonzend, terwijl ze met bijtend plezier echo's
als een gong af laten gaan van hemelse koepels.
Kerken liggen in dok
dichtbij de roze en okeren pleinen
waar duiven samenkomen
als sollicitanten voor de post van Heilige Geest,
of een verdronken Christus buiten te drogen hangt.

U moet mij u de kleine
boudoir-kerk laten zien
die mijn voorkeur heeft,
met zijn door het aanraken versleten
Ovidiaans altaarfries.
Hier bloeien satyrs, openspringende peulen, tritons,
bladeren, de onschuldige verrukking van
sexy zeemeerminnen, op uit het marmer.
En de hemel zelf wordt gesierd
door een vochtige vlek aan de zijkant.

[Engels]

We delight not just in surfaces,
but in their relinquishment as well.
Walls flake like bark.
Rope grows a waterlogged mane
and lions modify
their evangelical features.
You can grey your fingers
on the dust of endless eponymous saints.

The priests make an oriental sound,
droning, gonging the echoes off
celestial domes in mordant pleasure.
Churches dock
close to the pink and ochre squares
where pigeons gather
like applicants for the post of Holy Spirit,
or a drowned Christ hangs out to dry.

You must let me show you
the tiny boudoir-church

that is my favourite,
with its touch-worn Ovidian altar-frieze.
Here satyrs, popping pods, bull-tritons, leaves,
the innocent raptures of sexy mermaids,
flourish from marble. And heaven itself
is graced by an off-centre patch of damp.

Zes gedichten
Oliver Reynolds[*]
(Vertaling Ko Kooman)

Lezen

In de donkere nacht, een huis.
Daarin, een kamer met één hoek verlicht.
Daarin, mijn hoofd en een boek.

En nu, de vreemdste recessie:
ik ben er wel, maar ik ben er niet.
Ik lees.

'Het haalt je uit jezelf.'
Als een hand uit een zak, zo simpel.
Maar handen zweven niet weg.

Donker misbaar aan het raam.
Nachtvlinders beuken de lamp.
Ik lees door.

Mijn lichaam slinkt.
Verdund door tekst wordt het Euclidisch:
het neemt een plaats in maar geen ruimte.

Een uurtje later komt het terug;
langzaam, als daalt het aan een parachute.
Ik gaap en loop naar de w.c.

In bed trek ik de dekens om me heen.
Tribunen van de nacht roepen de kamer tot de orde.
De vlinders stotteren langs de muur.

Reading

Within the dark night, a house.
Within that, a room with one corner lit.
Within that, my head and a book.

And then this, the strangest recession:
I am there, but not there.
I am reading.

'It takes you out of yourself.'
Easy as taking a hand out of a pocket.
But hands don't float off.

Dark clamours at the window.
Moths batter the bulb.

* *Oliver Reynolds werd in 1957 geboren in Cardiff (Wales). Hij studeerde theaterwetenschap in Hull en schrijft naast poëzie ook toneel. Zijn bundels* Skevington's Daughter *(1985) en* The Player Queen's Wife *(1987) hebben in Engeland de aandacht getrokken. De hier vertaalde gedichten zijn afkomstig uit eerstgenoemde bundel.*

I read on.

My body dwindles.
Thinned by text, it becomes Euclidean:
It has position but no magnitude.

An hour later, it returns;
Slowly, as if dropping by parachute.
I yawn and head for the toilet.

In bed, I pull up the blankets.
Night's tribunes call the room to order.
The moths stutter across the wall.

[Nederlands]

Ik heb teveel gelezen.
Al slapend lees ik door.
Woorden en beelden kwijlen op het kussen.

De linkerarm van Michelangelo's David
brak in drie stukken door een bank
die uit het Palazzo Vecchio werd gesmeten.

De arm, gerestaureerd, staat nu in brand.
Het witte marmer heeft een donker vel van rook.
De hand wuift door de vlammen.

[Engels]

I have read too much.
Asleep, I read on.
Words and images dribble on to the pillow.

The left arm of Michelangelo's David
Was broken into three pieces by a bench
Hurled from the Palazzo Vecchio.

Restored, the arm now burns.
The white marble has a dark skin of smoke.
The hand waves through the flames.

Klein Gemak

Wellustig koper lonkt naar ijzer.
Julie staat naast de dochter;
Een grijns scheurt haar mond
En haar ogen bollen rood
In de flits.

Skevington ontwierp zijn apparaat
Toen hij commandant van de Tower was.
Het perste het slachtoffer samen
En vouwde het dubbel,
Tot het hoofd op de voeten drukte.

Uit neus en oren gutste bloed,
Soms uit vingers en tenen.
Het werktuig heette Skevington's Dochter
Ofwel Klein Gemak.

Julie poseerde daar een paar seconden:
Seconden die verstreken als seconden,
Tot haar grijns en de flits

Tegelijk
De grote stomme vloertegels besprongen.

Little Ease

Lubricious brass winks at iron.
Julie stands by the daughter,
A grin ripping her mouth
And her eyes red-balled
In the flash.

Skevington devised his machine
When Lieutenant of the Tower.
It compressed and doubled
The victim's body,
Forcing the head to the feet.

Nose and ears jerked blood,
Sometimes fingers and toes.
The machine was named
Skevington's Daughter
Or Little Ease.

Julie posed there some seconds:
Seconds passing as seconds
Then her grin and the flash
Both leaping
The huge dumb flags of the floor.

Acholba

Er waren tien zelfstandige naamwoorden
voor de verschillende toestanden van zand.
Twee werkwoorden beschreven
hoe het knarste in je mond.

Pech kon je altijd
missen als
zand in je voorhuid.
Onze Sisyphus
telde korrels.

Het was een orale cultuur.
Niets was vastgelegd.
Het verleden was kneedbaar
en veranderde met elk verhaal.

Ik wist er geen raad mee.
Als ik probeerde te tellen
hoeveel mannen
er mijn vader konden zijn,
kwam ik vingers tekort.

Zendelingen leerden ons
lezen en schrijven
in hun taal.
De jongeren
leerden snel.

Maar de ouderen niet:
zij wantrouwden een wereld
waarin het verleden
gekuist was
tot onbeweeglijkheid.

Acholba

There were ten nouns
For the different
States of sand.
Two verbs described
Its crunch when eaten.

Bad luck was always
As welcome as
A sandy foreskin.
Our Sisyphus
Counted grains.

It was an oral culture.
Nothing was fixed.
The past was fluid

And it changed
With each telling.

The stories confused me.
When I tried to count
The number of men
Claiming to be my father,
I ran out of fingers.

Missionaries taught us
To read and write
In their language.
The youngsters
Learned quickly.

Not the elders, though:
They distrusted a world
Where the past
Had been tidied
Into immobility.

[Nederlands]

Sommigen vreesden dat
de nieuwe taal
de oude zou vermoorden.
Eén besloot er te gaan vasten,

zwijgend in de woestijn.

Voor zijn vertrek
kwam hij nog even langs.
Hij wilde weten
hoe je de naam schreef
van de oude taal.

Daarmee ging hij
de woestijn volschrijven,
een toverspreuk,
eindeloos herhaald
in het zand.

[Engels]

Some feared that
The new tongue
Would kill the old.
One decided to fast,
Silent in the desert.

He visited me
Before he left.
I had to show him
How to write the name
Of the old language.

He would use it
To fill the desert,
A charm written
Over and over
In the sand.

Kijken naar het vogeltje

En wij gesnapt
Terwijl we lachen.

Met het ongeluk
Voor ogen,

En hand in hand,

Als vastgelijmd.

De sluiter valt,
Een piepklein bijltje.

Watching the Birdie

And us caught
Smiling.

Facing up
To unhappiness,

We hold hands
As if glued.

The shutter falls,
A tiny axe.

Even lachen!

En dat ben ik met die snor
(Newcombe uit Zapata)
en de blik gevestigd
op het middenplan.
Elke arm hangt om een schouder
(die van Dave en Leonard).
Het ene been beschermend
voor het andere.

Onder de rechterarm, Julie,
als aan een rib ontsproten.
Zij en ik, badend in zonlicht voor de deur,
de koffie nog klotsend in onze magen,
getweeën betrapt door de morning
after the night before.
Zij en ik nog niet wetend hoe ver
dat verleden zal lijken vanuit deze toekomst.

Onze eerste keer,
het kleine venster vol sterren,
was dronken gestuntel
maar ook onbekommerd:
ons vlees genoot van zijn onhandigheid.
Wij, gijzelaars van de fortuin,
wij lachten
en nestelden ons in onze ketenen.

Even voor 't licht werd kwam Leonard,
produkt van een dure kostschool,
de kamer in en wekte ons
door in een hoek te pissen.
Hij deed dat op meer feestjes dat semester
en wist er de volgende dag niets meer van.
Het voegde een nieuwe dimensie
aan slaapwandelen toe.

Cheese!

And that's me with the moustache
(Newcombe out of Zapata)
And the eyes consigned
To middle distance.
Each arm drapes shoulders
(Dave's and Leonard's).
One leg folds protectively
In front of the other.

Under the right arm, Julie,
As if sprung from a rib.
She and I, doused in the doorstep's sun,
Coffee still sliding in the stomach,

Both caught by the morning
After the night before.
She and I yet to know how distant
That past will look from this future.

Our first time,
Stars crowding the small window,
Was drunk and fumbling
But also light-hearted:
Our flesh enjoyed its blunders.
Hostages to fortune,
We laughed
And snuggled into our bonds.

Shortly before dawn, Leonard,
Product of an English Public School,
Entered the room and woke us
By pissing in a corner.
He did this at other parties that term
Without recalling a thing the next day.
It seemed a novel
Extension of sleepwalking.

[Nederlands]

Het dekbed nam schade van derden
voor zijn rekening.
's Ochtends vond ik mijn schoenen
een graadje lichter van kleur terug.
Een ingebonden Auden nog zeiknat.
Ik zette hem recht overeind op de haard
waar de kaften
opdroogden tot parenthese-haken.

Ik deed mijn doctoraal
aan de universiteit in de buurt,
maar had meer aan privéles
op die matras op de vloer.
Geschiedenis was vorige liefdes.
Geografie was tastbaar.
Wij slaagden allebei met lof
voor Praktische Biologie.

Eens vergeleek een Canadees
Julie's ogen met spiegeleieren.
Een Pool doopte haar borsten
Winston en Saunders
(Winston was rechts,
Saunders links).
Ik was *Welsh*
en maakte haar zwanger.

Terwijl Julie de abortus beschreef
rookte ze drie sigaretten.
Ze had zich met het nieuwe dekbed
ingebakerd als een indianenkind.
Dat was lang na
die eerste nacht.
Ik had geloof ik al een baard.

[Engels]

The duvet absorbed
Third-party damage.
In the morning I found my shoes
Were one shade lighter.
A hardback Auden was still sopping.
I stood it up in the grate
Where its covers
Dried into parentheses.

I was taking a degree
At the university down the road,
But got more from tutorials
On that mattress on the floor.
History was previous lovers.

Geography was tactile.
We both got distinctions
In Practical Biology.

A Canadian once compared
Julie's eyes to fried eggs.
A Pole christened her breasts
Winston and Saunders
(Winston was dextral,
Saunders sinister).
I was Welsh
And got her pregnant.

As Julie described the abortion
She smoked three cigarettes.
She had used the new duvet
To swaddle herself
Like a papoose.
This was long after
That first night.
I think I had a beard by then.

Oog in oog met de werkelijkheid twijfelt de kritiek

Het ceruleumblauw is duidelijk door de schilder zelf gemengd
en toen waarschijnlijk door leerlingen opgebracht,
maar wie er het impasto heeft gedaan
van die grootse wolkenlucht vandaag
was geen beginneling.

De dieptewerking van al die bollingen is raak;
de schaduwen zijn alle onweerlegbaar.
De kleuren zijn
meer dan weldadig
voor het oog.

De wind is immanent aanwezig in het gras
dat scherp van de beschouwer wegbuigt
naar een heldergroene uithoek van het veld
waar in de zon een boom te bloeien staat
als een onvolledig *fecit.*

Faced by the Real Thing, the Critic Demurs

The cerulean was clearly mixed by the artist
And probably then applied by pupils,
But whoever impastoed the clouds
On today's massive sky
Was no apprentice.

All their perspectived billows are true;
All their shadows incontrovertible.
Their colours are
More than easy
On the eye.

The wind is immanent in the grass of the field
Which tilts away sharply from the viewer
To a bright distant green corner
Where a sunlit tree flourishes
Like an incomplete *fecit.*

[Nederlands]

Vooraan stroomt een rivier in vloeiende chassé's.
Zij was een voorloopster van Capability's* beste werk,
maar terwijl hij allang dood is
schept haar water nog steeds sprongsgewijs
het landschap.

De hele compositie wordt tot eenheid door
vleugjes zonlicht en gouden lucht,
een alomstralende symbiose,
een zichtbare verheerlijking van
onscheidbaarheid.

Daar het zowel op kunst stoelt als op werkelijkheid,
valt niet te zeggen of het werk
naar het leven is getekend
of geschapen
in vacuo.

[Engels]

At the front runs a river in fluxive sashays.
She was a forerunner of Capability's best,
But while he is long dead
Her waters still work,
Landskipping.

The whole composition is unified by
Breathed sunlight and golden air,
An omnilucent symbiosis
Visibly celebrating
Inseparability.

Straddling the stools of art and reality as it does,
One cannot conclude whether the work
Was drawn from life
Or created
in vacuo.

* *Lancelot Brown, bijgenaamd Capability Brown (1715-1783); befaamd Engels landschapsarchitect.*

Twee gedichten
*Jonathan Treitel**
(Vertaling Peter Verstegen)

Gruwelkamer

Blauwe ogen raakten op
in de Tweede Wereldoorlog.
Ze werden alleen gemaakt
door eeen glasblazerij in Bohemen;
na de val van Sudetenland was het
nog maar een kwestie van tijd.

In arren moede moest
Madame Tussaud donkerder
notabelen kopiëren. Maar
het publiek maakte bezwaar
tegen altijd maar bruin en grijs.
Op het laatst hebben de boetseerders

de minder gewilde wassen schedels
gekannibaliseerd van lagere
aristocraten, tijdens de Terreur
onder de valbijl geraakt.
Ze wipten er de oogballen uit
met een bijgeslepen theelepel,

en plaatsten bijeenpassende paren
in Churchill (compleet
met authentieke sigaar)
en in Prinses Elizabeth
op haar Shetlandse pony
die zelf ogen had van azuur.

Chamber of Horrors

Blue eyes ran out
during World War Two.
The sole manufacturer
was a Bohemian glassworks;
after the Sudetenland fell,
it was only a matter of time.

Madame Tussaud's
was reduced to mimicking
swarthier notables.
But the public objected
to incessant brown and grey.
At last, the artists

cannibalized the unwanted

* *Jonathan Treitel werd in 1959 geboren in Londen en studeerde o.m. quantumfysica aan Stanford University (California). Treitel publiceerde nog geen bundel, wel een roman* The Red Cabbage Café *(1990).*

waxen skulls
of lesser aristocrats
guillotined during the Terror.
They prised out the eyeballs
with a sharpened teaspoon,

and inserted matched pairs
into Churchill (complete
with authentic cigar)
and Princess Elizabeth
on her azure-eyed
Shetland pony.

Een droominterpretatie

Omwille van de eeuwige waardigheid van de menselijke ziel, en uit afkeer van de verheerlijking van het instinct, verbranden wij hierbij de boeken van Freud.
Proclamatie bij plechtige boekverbranding, Wenen, 1939

Begin met een geboorteplaats in Moravië: een serieuze jongen
die streelt wat zijn baard zou zijn als hij die had, terwijl hij
menselijke figuren knipt uit blik in een slotenmakerij
niet ver van zijn huis. En eindig met een lege spreekkamer
in een Londense buitenwijk; tussen de beeldjes van Anubis
en de ingelijste testimonia: een blaffende chowchow.

Voeg daartussen *Die Traumdeutung* en een boek over de *Witz*,
en zo'n tien gros sigaren, en de eerste scheut kaakpijn uit 1917
(volgens hem psychosomatisch) en drieëndertig operaties
om carcinoomknobbels weg te snijden, er was verband met tabaksrook,
dan komen we bij de alen: zijn veelbelovende studie uit 1877
over hun ‘gegleufd, gelobd dubbelorgaan in de maagholte’.

An Interpretation of Dreams

‘For the eternal dignity of the human Soul, and against the glorification of Instinct, we hereby burn the books of Freud.’
Declaration at an incineration ceremony, Vienna, 1939

Begin with a Moravian birthplace: a serious boy stroking
what would be his beard if he had one, while cutting
human figures from sheet metal in the neighbourhood
locksmith's shop. And end in a vacant consulting room
in suburban London; amid the statuettes of Anubis
and the framed testimonials: a yapping chow.

Insert *The Interpretation of Dreams*, and a book on jokes,
and a dozen gross of cigars, and the first jaw twinges of 1917
(which he supposed psychosomatic) and thirty-three operations
to cut out carcinomic lumps not unrelated to cigar smoke,
which leads on to eels: his 1877 seminal work on their
‘paired grooved lobulated organ in the abdominal cavity’.

[Nederlands]

Aanhoudende pijn van de palatale prothese,
bijgenaamd ‘het monster’. Voeg anderhalve wereldoorlog toe,
opstandige discipelen, cocaïneverslaving, doorgeprikte
alweterigheid, slechte adem, een muzikale gestorven moeder,
en je krijgt een explosief mengsel: een naakte vlam erbij
en *Woef!* doet de chowchow, die op de divan schijt.

‘Elke psychoanalyticus moet zelf geanalyseerd,’ - maar wie
was de eerste - of gaat de rij oneindig terug? Hij was
een grootheid uit een voorbije tijd die is omgekanteld
ten goede of ten kwade op 1 januari 1900 toen hij schreef:
‘Het enige dat wij zeker weten over de komende eeuw
is dat die de datum bevat van onze dood.’

[Engels]

Permanent pain from the palatal prosthesis -
nicknamed ‘The Monster’. Add a World War or two,
rebellious disciples, addiction to cocaine, punctured
knowallishness, bad breath, a dead musical mother, and you have
an inflammable mixture: just toss in a naked flame and *woof!*
goes the chow, doing its business on the couch.

‘Every analyst must himself be analysed,’ - so who
was the first, then - or an infinite regression? He was
an eminence from a past epoch, which tipped over for good
or bad on the 1st January 1900, when he wrote:
‘The one thing we know for sure about the coming century,
is that it contains the date of our death.’

Twee gedichten
Robert Wells[*]
(Vertaling Peter Verstegen)

Gran Sasso

Rond het hoogste dorp ligt het land geploegd,
Hoe bleek de grond ook en hoe veel de stenen.

In oude woningen schuilen oude gewoonten. De kerkklok,
Nietig en zonder galm, is een vertrouwd geluid.

Boven het dorp heffen zich de laatste bergen.
Wie daar klimt voelt zijn leven dun worden als de lucht

En vindt voorbij de bergkam een boomloos veld
Zonder spoor van historie of bezetting.

En dan de top, rots stomp en plomp, die de laatste rest
Van al wat anders is heeft afgeschud.

Gran Sasso

Around the highest village, fields are ploughed
However pale the soil and frequent the stones.

Old habits huddle between old walls. The church bell,
Slight and unresonant, is a familiar sound.

Above the village, the final mountains lift.
Who climbs them feels his life thin out like air

And finds beyond the ridge a treeless meadow
Without a trace of history or occupation.

Then the summit, gross blunted rock that has shed
The last vestige of anything but itself.

* *Robert Wells werd geboren in 1947 en studeerde in Cambridge. Hij gaf Engelse les in Italië en Iran, werd toen docent aan Leicester University. Wells debuteerde met de bundel* The Winter's Task *(1977), maar heeft daarna betrekkelijk weinig van zich doen spreken. 'Gran Sasso' is een ruim drieduizend meter hoge berg in Italië; Casara is de geboorteplaats van Pasolini.*

Voor Pasolini

Vecchio ragazzo di Casara, beste hoofdrolspeler,
Waar vinden we nog zo'n intellect als het jouwe?
De jagers die hier 's zondags komen met hun honden en geweren
Zijn niet voldoende - de bospaden groeien dicht.
Twee jaar geen voetstap en bramen bedekken het pad,
De brem buigt zich erover. Ooit was het hier geplaveid,
Keien aaneengestampt voor smalle, oneffen wegen,
Nu losgeraakt, in puin, een droge bedding, behalve
Hier en daar een stuk waar het oude wegdek het hield.
Als iemand omhoogklimt tussen de kammen door,
Door de varens dringt die zijn laarzen en kleren doorweken,
Raadt hij misschien dat hier de houtskoolbranders kwamen:
Maar wie zich nu kan verbeelden hoe hun leven was, kan meer
Ontdekken als hij de bovengrond wegkrabt op dit omwalde veldje,
Hij brengt zwarter grond aan het licht - hun spoor? O vroege lichamen
Bewegend in steeds dunner donker. O stille stemmen.
Als onwetende schoonheid de vorm in de lucht aanwezig
Teruggoochelt naar het leven, wie is hier dan die het weet?

For Pasolini

Vecchio ragazzo di Casarsa, dear protagonist,
Where shall we find the like of your intelligence?
The hunters who come here on Sunday with their dogs and guns
Are not enough to keep the forest paths open.
Two years untrodden, and bramble will cover the track,
The broom lean across. They were paved once with stones
Packed in together to make rough and narrow highways,
Loosened now, a rubble, a watercourse, except
For some short stretches where the old work has held.
If someone climbs up between the crests of the ridge,
Pushing through bracken that drenches his boots and clothes,
He will guess perhaps that this was the charcoal-burners' place:
But who can imagine now what their lives were, find more
Than that if he scratches the surface of the mounded green
He turns up blacker earth - their trace? O early bodies
Moving amid the dark as it thins. O quiet voices.
When ignorant beauty chances to conjure back to life
The shape present in the air, who will be here to know it?

Erratum

In het vorige nummer was de vierde regel weggevallen in het vijfde gedicht van Larisa Miller. De eerste vier regels luiden:

Diaspora. Verstrooid te zijn.
Aan vreemde wind ten prooi te zijn.
Een barst in vreemde grond te zijn
En met een god verbonden te zijn

[De Tweede Ronde 1991, nummer 2]

Voorwoord

Dit vrije Zomernummer zit vol verrassingen. Allereerst de wereldprimeur: een nooit eerder in druk verschenen baldadige ballade van Poesjkin, een zeer scabreus klein epos in de trant van Ivan Barkov, dat Poesjkin schreef als lyceïst en dat door de censuur van tsarendom en bolsjewisme tot nu toe met succes uit de roulatie is gehouden. Naast het Russische origineel, in *Light Verse*, is een even vrijmoedige Nederlandse bewerking afgedrukt, van de hand van de ontdekker van Poesjkins eroticum, Govert Poederooien.

De Russische inbreng in dit nummer is groot. *Vertaald proza* bevat, behalve verhalen van Elio Vittorini en Guy Vanderhaeghe, twee onbekende teksten van Nabokov, opgedolven uit zijn Berlijnse periode; in *Vertaalde poëzie* vindt men naast gedichten uit het Engels (Brockway, Browning, Shakespeare), Frans (Marot), Grieks (Seferis), Italiaans (Penna, Petrarca) en Spaans (Sor Juana Inès de la Cruz, Lope de Vega) ook weer een grote dosis Russiche poëzie: epiek van Majakovski; lyriek van Annenski, Blok, Boenin, Brjoesov, Chodasevitsj, Goemiljov, Mandelstam, Pasternak en opnieuw Poesjkin.

In *Essay* een stuk over Brownings ‘My Last Duchess’, waarvan *Vertaalde poëzie* dríe nieuwe vertalingen brengt, en een geïllustreerde analyse van Nabokovs ‘Pale Fire’. *Nederlands proza* bevat een verhaal van Job Creyghton, *Nederlandse poëzie* naast gedichten van o.m. Jean Pierre Rawie en Leo Vroman (ook een onvertaalbaar Engels gedicht) nieuwe poëzie van twee oude medewerkers die zich jarenlang stil hebben gehouden: P. J Donnee en Frans Kuipers.

Wij verwelkomen de dichteres Vasalis, die zich in dit nummer als vertaalster (van Brockway) manifesteert. Ditmaal geen antwoordkaart voor aspirant-abonnees. Geïnteresseerde kopers kunnen zich à *f* 44, - per jaar abonneren per telefoon (01615-7459, toestel 411).

Redactie

Nederlands proza

Afval
Job Creyghton

Langs een zijarmpje van de rivier stonden een paar ijzeren tonnen op een vloer van losse stoeptegels. Daaromheen was slordig een afrastering gezet, van paaltjes en ijzerdraad; het hek hing uit zijn hengsels.

De slagers uit het dorp en uit het dorp verderop gooiden er hun vleesafval in: huiden, ingewanden, botten, afgestroopte koppen.

En weggeschoren haar.

In de buurt van het afval stonk het, vooral 's zomers, als het warm was en vochtig.

De vaten hoorden afgesloten te zijn, maar de deksels lagen er meestal naast. De slagers waren slordig, net als de vissers die hier het aas voor de vissen haalden: er lagen verdroogde stukjes vlees op de tegels, de witte maden waren bruine korreltjes geworden.

Het afval werd op gezette tijden door een lichtblauw vrachtwagentje opgehaald. Twee mannen in overalls en met lieslaarzen aan tilden de tonnen op het laadbakje en reden weg.

Uit het wagentje klonk altijd muziek.

*

Ze voelde een vreemd soort steken in haar liezen en haar nek als het varken gilde, als het even later lag te stuiptrekken, als het bloed uit de opengesneden hais gutste. Als ze zag hoe de slager zijn best deed om het donkerrode vocht uit het schokkende lichaam in een emmer op te vangen. Ze zag de hand van de robuuste man door het bloed roeren, ze zag hoe de druppeltjes in het vlassige haar op zijn onderarm langzaam stolden.

Ze keek om zich heen. In een halve cirkel om het slachttafereel stonden vrouwen en kinderen; de vrouwen hielden het hoofd half afgewend, de armen over elkaar. Ze keek naar hun ogen: een beetje afschuw, geen medelijden. De kinderen waren stil. De mannen werkten: sneden, trokken, stroopten.

Ze voelde de kou van de betonnen vloer, de wind om haar enkels. De zon in haar hals.

Ze ging met haar vingers over het koude kadaver als het schoongewassen, met de achterpoten aan een paar haken geslagen langs een ladder naar beneden hing. De spieren waren uitgerekt, gespannen. Over het vlees lag een dun, doorzichtig vliesje; ze drukte met haar vingertoppen, legde haar volledige hand op een schouderdeel. Het oppervlak was glad, tegelijk plakkerig.

Het was alsof het dode beest de warmte door haar dunne vingers wegzoog.

Ze huiverde.

Ze zag het blauw-paarse stempeltje van de keurmeester. En de vliegen.

Haar vader verbood haar naar het slachten te gaan kijken, hij verbood haar in de buurt van de tonnen te komen.

Als ze de vaten zag staan dacht ze aan de laarzen van de slager, aan de ladders op het erf.

Ze dacht aan hem, haar vader.

Ze bedacht zich dat hij niet wilde dat ze keek, omdat hij niet wilde dat ze dingen te zien kreeg waar ze van schrok. Omdat hij niet wilde dat ze bang werd.

Omdat hij bezorgd was om haar.

Ze voelde zich prettig en veilig als ze bedacht dat hij, een grote, volwassen man, zich om haar bekommerde. Ze was trots als ze samen met hem door het dorp liep. Ze vond het heerlijk als hij haar uit het water van de wasteil tilde, haar afdroogde. Als hij haar in bed legde.

Ze was niet bang voor het donker van de slaapkamer.

Niet voor de stalen pin die door de schedel in de hersenen werd geschoten, niet voor de vaten met afvalvlees die langs het water stonden.

Ze nam zich voor naar de vaten te gaan, en dan ging ze. Soms kwam ze er per ongeluk terecht, dan was ze in de buurt, zomaar. Ze moest zich ergens overheen zetten om naar het vlees te kijken, ze deed het wel.

Hoe dichter ze bij het rottende vlees kwam, des te ondraaglijker werd de stank. Maar haar nieuwsgierigheid en haar opwinding waren sterker dan haar walging. Het stond haar tegen wat ze deed maar ze kon het niet helpen dat ze iedere keer weer door het hekje bin-

nen de afrastering terechtkwam. Ze keek over de rand van de vaten, zag het vlees liggen. Tegelijk hoorde ze een zacht, regelmatig sissend geluid. In het begin kon ze dat niet thuisbrengen; ze dacht dat het vlees nog leefde, het was alsof het bewoog. Maar dat kon natuurlijk niet. Toen zag ze die duizenden maden, dat was het. De witte wormpjes maakten van het dode vlees een logge massa die leek te golven.

Een keer wist ze met een klein stokje een beetje afval uit de ton te pulken. Ze droeg het voorzichtig naar het zijriviertje en gooide het in het water. Het bleef drijven en even later zag ze een paar visjes in de buurt zwemmen en er kieskeurig aan zuigen. Ze zag de vinnen in het water trillen, het bekje dat op en neer ging alsof ze proefden. Zoals haar vader wijn proefde.

Ze keek naar de visse-oogjes: kraaltjes die haar in de gaten hielden.

Op een middag liep ze vanaf het grote water naar huis. Het was laat in de zomer, benauwd. De rivier hoorde een klein stroompje te zijn; ze was breed en wild, buiten haar oevers getreden. Dat het water zo hoog gestegen was kwam door de aanhoudende regen van de afgelopen weken; de korenvelden in de uiterwaarden waren voor een groot deel onder water gelopen, de korenaren lagen op de grond, zwaar van de regen, platgeslagen door de wind. Weilanden en boomgaarden stonden blank.

Zo was het 's zomers nooit, de boeren klaagden. In de winkels praatten de vrouwen erover dat het van de atoomproeven kwam.

Soms scheen de zon even, dan was het meteen lauw-heet.

Ze liep het bruggetje over van het zijriviertje naar een van de tonnen. Behalve het trage gesis hoorde ze iets anders; er kwam een geluid uit de linkerton dat ze niet thuis kon brengen. Het was een lichtpiepend, gejaagd hijgen. Ze stak haar hoofd over de rand, zag niks behalve de maden en het vlees.

Toen zag ze dat de plakkerige massa tegen de wand jachtig op en neer bewoog, op het ritme van het gehijg. Ze drukte haar borst tegen de rand, boog haar hoofd verder. Hield haar adem in om de stank niet te hoeven ruiken. Ze keek intensief naar beneden, maar kon niet zien wat er aan de hand was. Ze draaide zich om en wilde weglopen.

Ze bleef staan; misschien was het geluid wel inbeelding.

De zon prikte op haar achterhoofd, het vat hijgde.

Ze keek om zich heen, zag een stok liggen. Ze raapte hem op en liep terug. Opnieuw keek ze over de rand, stak het hout met het puntige eind in de massa. Ze wist niet wat aan wat kleefde. Wel voelde ze dat de punt moeilijk in de vleesresten zakte, elke keer taaie weerstand vond. Het was moeilijk het hout in het vlees te wrikken; ze had gedacht dat de stok als in een pudding naar beneden zou zakken. Dat viel dus tegen: het vlees was taai en zwaar, het plakte in grote stukken aan elkaar.

Ze verbeeldde zich dat met het peuteren het gesis van de maden heftiger werd.

Met het hout wrikte ze een paar stukken opzij, ineens zag ze een harig stukje hout. Ze kon zien dat het niet de huid van een varken was, of van een koe. Ook kon ze zien dat het jachtig op en neer ging.

Ineens wist ze het. Er lag daar een levend beest tussen het rottende vlees, en wat ze hoorde was het benauwde en piepende ademhalen.

Ze was absoluut verbaasd, geloofde zichzelf niet.

Ze bleef kijken.

Ze durfde niks meer aan te raken, de stok stak bewegingloos in de ton.

Ze veegde haar vochtige handen aan haar jurkje af, draaide zich om, bleef staan.

De zon scheen, het was warm. Sommige velden die even droog waren gevallen werden haastig gemaaid, de schoven stonden in hutjes tegen elkaar. Ze hoorde de baggermolens van de grindgaten, aan de horizon werkten een paar boeren op het land. De figuurtjes waren klein en zwart als kraaien.

Ze liep het hekje uit, weg van de tonnen, begon te hollen, ze was bang.

Vlak bij het dorp bleef ze staan.

Ze ging op het open veld in een van die hutjes van stro zitten. Ze voelde de harde stokjes en de volle aren in haar nek en tegen haar hoofd. Het rook er naar grond en naar water, en naar de geknakte strohalmen. Ze zat voorovergebogen, legde haar hoofd tussen haar knieën, klemde haar knieën tegen elkaar. Ze rook aan haar benen, likte er aan. De geur vermengde zich met die van het stro en van

de grond. Ze sloeg haar armen om haar dijen en schenen. Met een stokje probeerde ze de natte klei tussen de ribbeltjes van haar sandalen weg te krabben, daarna trok ze de scherpe kant van het strootje hard over het vel van haar dijbeen. Er bleven witte strepen achter, die even later rood en paars werden.

Hierbinnen was het donkerder, zachter, buiten was alles hard-wit. Ze zag de zon over de landweg, de plassen, de klei, de stoppels. Verderop het water over de velden, een paard en kar op de dijk.

Ze schommelde met haar hoofd en haar bovenlijf naar voren en naar achteren, naar links en naar rechts. Haar knieën prikten in haar borst.

Er lag een beest tussen het rottende vlees, en dat beest leefde.

Ze kwam uit het stro, liep terug.

Bij de tonnen hield ze haar pas in. Ze zag de stok rechtop in het vlees staan. Ze stak haar hand uit, voelde de stof van haar jurk prikkelen op haar rug. Voor de tweede keer nam ze een besluit. Ze greep het hout met twee handen vast en probeerde beweging in het vlees te krijgen. Het lukte niet. Als ze een stuk darm of huid opzij had geduwd viel het terug terwijl ze het volgende wegtrok. Intussen hield het jachtige hijgen aan.

Ze meende dat het hijgen sneller werd, dat er iets van hoop in klonk. Ze meende ook dat ze een redder was, een soort van heilige, een held. Ze zou het arme diertje uit de ton tussen het vlees vandaan halen. Ze zou het wassen in het water en het daarna mee naar huis nemen, waar ze het kon verzorgen. Als het moest zou ze het met haar blote handen tussen die stinkende massa vandaan halen.

Haar vader zou niet kwaad zijn. Omdat ze zich het lot van dit stervende diertje aantrok.

Het lukte niet. Als ze werkelijk van plan was iets te doen zou ze met haar handen in het afval moeten gaan. En als ze dat wilde zou ze op een verhoginkje moeten klimmen omdat ze met haar armen niet diep genoeg kwam.

Ze overdacht de situatie nog een keer.

Ze kon het beest zo niet achterlaten, ze moest iets doen.

Ze hoorde dat ze hijgde.

Ze besloot om het maar af te maken. Dat was het beste. Ze pakte de stok met beide handen vast en prikte een paar keer hard, zo hard ze kon in het stukje zwarte vacht dat door het afval schemerde. Maar het ademen hield niet op. Het werd jachtiger, verwijtend jachtiger. Ze prikte nog een paar keer, het hield aan.

Ze werd opnieuw bang.

Nog één keer. Ze zette de stok zorgvuldig op het vachtje, drukte: hard. Ze zette haar volle gewicht op het hout, haar voeten kwamen van de grond.

De punt gleed ergens langs weg en zakte een heel eind naar beneden. Ze viel op haar borst tegen het staal. Ze viel opzij, met haar beide handen greep ze de rand vast. Die was koud en vochtig. Haar jurk bleef haken, scheurde, ze voelde iets scherps op haar huid. Haar voorhoofd gleed over het metaal, schuurde langs een roestvlek.

Ze zat met haar rug tegen een van de paaltjes.

Toen ze opstond kwamen er lichtpuntjes voor haar ogen.

Ze wist zeker dat er iemand achter haar stond, ze draaide zich om.

Er was niemand. Aan beide kanten, tot in de verte was de landweg leeg.

Ze liep opnieuw hard weg, hoorde het geluid van haar sandalen op de stenen, op de natte grond; het plastic tikte nerveus, driftig. Als ze achterom keek zag ze de kringetjes die haar voeten maakten in de plassen.

Toen ze vlak voor het dorp weer stilstond zag ze dat haar jurk was opengescheurd, ze hijgde, hoestte. Over haar borst liep een snee, het bloed stroomde over haar buik.

Ze huilde.

Ze liep naar huis. Ze wist niet of ze tegen haar vader kon liegen over de scheur in haar jurk, over de snee op haar borst. Ze was bang dat hij kwaad zou zijn.

's Avonds zei ze niks toen ze voor hem stond. Ze keek langs hem heen door het raam naar buiten. Hij vroeg het haar nog een keer, ze begon weer te huilen en kon niet meer ophouden. Nog een keer probeerde hij het, hij zei dat ze niet bang moest zijn.

Ze wilde het niet zeggen.

Ze wilde het wel zeggen.

Het ging niet.

Ze begreep het zelf niet, ze had toch alleen maar iets goeds willen doen?
Hij drukte haar tegen zich aan, dat kalmeerde haar niet.

Ze droomde dat er een zwart vachtje in haar jaszak zat, ze gilde zichzelf wakker.
Hij kwam op de rand van haar bed zitten, wilde net als daarstraks weten wat er aan de hand was. Weer keek ze langs hem heen, zei ze niks.
Nu huilde ze niet meer.

Daarna was het weg, wat ze met haar vader had. Voor altijd. Ze wilde voortaan zichzelf wassen, ze wilde alleen naar bed.
Ze zag de vissers aas uit de tonnen halen, ze hoorde de muziek uit de autoradio van het vrachtwagentje. Ze kwam daar nooit meer om naar de vleesresten te kijken.

Nederlandse poëzie

Kathleen Ferrier
Pleuke Boyce

Bij mij thuis
stond de zangeres Kathleen Ferrier
in hoog aanzien.
Mijn ouders, beiden lid van het kerkkoor,
loofden haar zang, vonden haar de allergrootste.
Ze raakten in vervoering als zij zong.
Ze zong het soort muziek
dat heel goed aansloot bij de sfeer van
zondagavond, na de kerkdienst.
Bijvoorbeeld Bach: cantates.

Haar zingen deed me niets tijdens die maaltijden
op zondag. Daar zaten we, achter een wit gesteven tafellaken,
daarop de goede borden, het bestek -
mijn ouders hadden het gekregen toen zij trouwden.
(Dat werd weer uren afwassen!) Een lang gebed,
een eindeloos stuk uit de Bijbel -
mijn vader las het voor.
Dan, de maaltijd bijna afgelopen, hoera:
de radio werd aangezet.
En daar was Kathleen Ferrier!
Er viel een stilte.
Mijn ouders staarden, zeer geroerd,
de verte in.

Die maaltijden op zondag zijn al lang voorbij.
Gesteven tafellakens zie ik nooit meer. Mijn moeder
voegde zich onlangs bij Kathleen Ferrier, zij zingen samen
in het hemels koor. Mijn borden en bestek koop ik,
als ik die nodig heb, bij de plaatselijke uitdrager.
Ook platen zijn goedkoop: een kwartje per stuk.

Ik kocht er acht onlangs. Op één
zingt Kathleen Ferrier Brahms.

Wat een stem!
Zij zingt de Alt-Rapsodie
zo mogelijk nog roerender dan
Marian Anderson. Mijn kinderen staan verbaasd.
Ik huil.

Mijn moeder zingt in het hemels koor.
Mijn vader woont ver weg en zal zich spoedig bij haar
voegen.

‘Ach, so musz ich ganz allein...’

Zes gedichten
P.J. Donnee

Allerzielen

Een raam zet in een kamer
het bekruiste zonlicht als een zerk.

Herinnering speelt een hinkelspel
met scherven van gebroken ogen.

Op de schoorsteenmantel krijst
een foto in zwart-wit:

vader plukt een kind
uit het vertakte maanlicht
van een berk.

De wind steekt lachend
moeders haren op.

Zo
is het nooit geweest.

Zo
zal het altijd blijven.

Homerisch paringsrad

Zoals de libellen.

En zij versmelten hun lijven
tot een smalblauw hart
in de paring.

En gazen vleugels
krijgt de leegte.

Zo paart zich het geluid
van in het water neerstrijkende eenden
aan het ruisen van bomen in de nacht,

het ruisen van bomen in de nacht
aan het langs elkander strijken
van zwartzijden kousen.

Een verloren geluid
bestijgt een trap zonder huis.

In de leegte die ademt
sneeuwt het
als versnipperde boeken.

Gelukstrein

Monastiek ligt de dijk
in het hellende landschap.

Wolkenrijk is
de gemarmerde nacht.

Hand in hand staren wij
naar onze trein die vertrok,

naar zijn stijgen
over de smalle ladders
ter kimme,

naar zijn immer verdwijnender
aankomst,

naar zijn pijnlijke lichtvensters
leeg van geluk.

Terras Utopia

Een fontein giet fantasieloos
zeven spijlen in het luchtruim.

In het spel van licht en schaduw
klinkt de vreemde vingerzetting
van de dood.

Maar om de hoek, onverwacht,
verschijnt onze afspraak:

een gezicht dat ontroert
als een grootse gedachte,

een spoor dat beklijft
in de glimlach om niet.

En terstond bespeelt de wind
het blad van een trompetboom.

En het hekwerk van water
knarst zacht
in zijn blauwe scharnieren.

Weg van de stilstand

Langs de contouren van het verdwijnen
schetsen zwaluwen vluchtige ankers.

De lucht
is sporenloos blauw.

Voorbij het meer
waar de witvis blikkert,
onbevangen,

voorbij het puntklein massief
van het uiteindelijk denken,

slingert de weg
van de brandende stilstand,

bezaaid met het stof,

met de wind,

met het ontegenzeggelijk
licht.

Vergankelijkheid

Een lijster zingt
door het geopende raam
zijn schitterend ikloze lied.

In de zomerbries danst
een confetti van stemmen.

En moeder knipt een hemd
in een stofbaan van de zon.

En vader stommelt
de keldertrap op.

En het moment vergaat
van heimwee naar zichzelf.

Vier gedichten
Kees Hermis

Verkenningen

we deden pogingen 2 eeuwen
in te halen, maar goeie god

wat doe je met twee eeuwen,
balken vermolmd, verrot

we liepen door zijn huis, lazen
wat tijd kan doen, wisten

hier keren wij niet terug,
dus maakten vlug een foto

van wat was ingericht, nauw-
keurig overzicht van al wat

leeft, in kode teruggebracht
tot een Latijnse naam, geordend

naar soort en geslacht, over
de bloemen buiten waaide

licht, veel mooier en ouder
Linnaeus was er niet of toch

we stonden in een hoek van zijn
studeervertrek en schreven

- schamele poging tot overleven -
namen in het gastenboek

Zelfportret

Kale vlaktes, open vuren
En het oor dicht aan de grond,
Enkel in de verte turen, of de
Stille regen komt. Over

Holle wegen trekken. Zien
En blijven in het licht. Langs
Rivieren, steenwoestijnen gaan
Mijn voeten, soms gericht. Tot
Ik ben van dood en leven
Slot en sleutel: Evenwicht.

Tussen vuur en ijs

Zwaar weer. Beschadigd landschap
Littekens, diepe sporen verraden
hun geschiedenis

Vogels die weten, grijpen naar
het wapen van de spot

Iets in hun vlucht licht op,
reikt verder dan de god
van vechtkracht, legermacht

Niet te miskennen is hun lot
maar even zijn zij schild
voor vuurverbrande ogen

Een zachte heelmeester die
over het maaiveld strijkt

Naschrift

Bij de sculptuur van Victor Hugo door Auguste Rodin in Parijs.

Hij moet met zacht geweld te voorschijn
zijn geslagen. Moeizaam, geduldig opgezocht.

Tot huid voor huid zijn armen, romp, gelaat
vertraagd werden bevrijd.

Meer niet. Dat was genoeg.

Totdat zijn borst bewoog, er zoveel leven
door zijn lichaam trok dat hij haast
lijkt te slapen.

Een dodenslaap waarin hij elk moment
zijn ogen op kan slaan
Hij neemt de tijd in steen.

Weegt peinzend af of hij wel op zal staan.
Of dat hij terug zal keren, wegzinken
in zijn monoliet.

Hij zwijgt bewegingloos, blijft één
met deze status quo.

Een ander antwoord is er niet.

Vier gedichten
Frans Kuipers

[Ochtendnevel]

OCHTENDNEVEL, bevroren meren, ijzel, rijp,
zij dienen hier met ere te worden vermeld.

Alsook ijsbloem: luchtgewei,
trofee aan de winterruit prijkend.

Voor het zwijgen dat goud is,
zuiverheid die oud is,
bij de sneeuw, grote weefster,
haastjerepster, zuster Kusvlug,
bij de sneeuw moet je zijn.

Wolk echter, lukraak klaargestoomde,
zwevend voorwerelds bovenaards,
wolk offreert wonderlijkheid non-stop,
wolk: fraaiste watergedaante.

[In alle vroegte]

IN ALLE VROEGTE
naar buiten geslopen.

Het licht
ging de lucht in.

Sterren
verbleekten.

Op schoenen van stilte
langs de paden gelopen.

Alles gloednieuw
groen geverfd en nog nat.

[Die plotseling]

DIE PLOTSELING
opduikt uit het donker,
loopings om de lamp maakt;
'n ikarus die finisht, aantikt,
vliegt dat het poedert -
mot, kamikaze-piloot.

[Terug in de Rokende Grootstad]

TERUG IN DE ROKENDE Grootstad.
Zwevend rakelings langs me heen,
het stilte-achter-glas-gezicht
van een tram-madonna.

Bij Pulitzer stond ze
bebontmanteld op de stoep,
wachtend op een taxi,
de wufte juffer in wier oogopslag
u sloeber bent en daarna lucht.

Dreun van de toren over alles.
De witte gerimpelde billen van een stripster
in Het Schemerig Zaaltje.
Kaarsrechte lotuszitters op een herenhuiszolder.
Broodgooiende oudjes op de brug.
De sneeuw tot smurrie verpekeld.
Meeuwen: moorddadige kruimelvechters,
pijlsnelle duikelaars -

Deels van de straten, de pleinen, de lichtjes;
deels van het bospad, de meren, de zon-in-het-woud.
Half van het neon, half van het hout.

Twee gedichten
Jean Pierre Rawie

Kinderjaren

Ik zoek een tijd te doen herleven, die
betekenis moet geven aan het heden;
reëler dan de dingen die wij deden
wordt wat wij waren in de fantasie.

De zolder van de oude pastorie,
onttogen aan het huishouden beneden,
omsloot een rijk dat niemand mocht betreden,
maar dat ik blijvend in den blinde zie.

God zat des avonds aan met het gezin,
en achter hoge vensters ruisten bomen
een eindeloos nabije hemel in.

Ik weet niet waar het kind ons is ontkomen,
maar eenmaal worden einde en begin
weer in dit eeuwig ruisen opgenomen.

Reserve

Nu ik mijn oude moeder weer aanschouw
wordt het mij week en wonderlijk te moede;
hoe woest de wind door zoveel jaren woedde,
ik blijf het kind ontwaren in de vrouw.

Zij keerde waar zij kon het kwaad ten goede,
een halve eeuw was zij mijn vader trouw,
en als het even in haar macht lag zou
zij hem ook voor het heengaan nog behoeden.

Al klaagt ze soms (vindt zich opeens te dik
en poogt verwoed haar snoeplust in te tomen):
zij put uit raadselachtige reserve.

Misschien dat zelfs mijn moeder ooit zal sterven,
maar in haar blauwe ogen blijft die blik
alsof het allermooiste nog moet komen.

Drie gedichten
Jaap Tempelman

wie

waar ze zich niet ophoudt, in het algemeen
in heel ons werelddeel, al lijkt ze vergeten,
ze weet zich bekend, op vele manieren beschreven,
ze leeft op woorden langs de kant van de wegen,
schraal grasland, plaatsen met scherven en wind,
de zwerftocht van een bijna uitgeveegde,
binnen eigen grenzen eindelijk verschenen,
vindt ze wie ze vindt maar half, afgewend.

park

door de bladeren van een park geharkt,
geritsel van raadsels, wilde geruchten,
wind verwaait ze, regen maakt ze zwart,
de winter bijt op harde brokken spijt.

onbegonnen werk zo tegen het einde,
de bomen versoberen, sneeuw belicht
de stenen, stilte is voor de vogels
een vlucht nu het afscheid mislukt.

kind

na zijn dood weegt je vader
veel zwaarder, zijn wijze lessen,
versteende teksten uit zijn succes-
agenda hangen rond in je hoofd.

je hoort het iedere dag, jacob,
na dit gevecht laat ik je los,
je moet op eigen benen verder,
ik voor het eerst op vleugels.

al deze dingen zijn vermoeiend,
je kan ze dromen, je droomt ervan
hoe je hinkelt waar je hinkt,
dat je stenen beweegt als je zingt.

Twee gedichten
Cor Barend Termaat

Gekraakte stad

Wij wonen bij de dieren in:
volgens Darwin bij familie,
volgens Genesis van meet af aan
als baas in huis,
als koekoeksjongen.

Maar rat en reiger,
meeuw en mus, merel en muis
hebben de scheppingsordening
ontdoken en usurpeerden
't recht van overpad.

Waar wij bevlogen bouwen aan de stad,
halen zij keer op keer hun schade in
en bouwen nesten als in het begin.

Voorbijgaan

Smeedijzeren hek; een kind dat staarde:
zwart kantwerk, zwarte speren
beschermden strenge coniferen,
stammend uit schijven zwarte aarde,
rustend in een bed van grind.

Bij de poort draalde het kind
en wist niet wat het kon begeren,
maar koestert nog wat het bewaarde:
herinnering die het bevreemd verbindt
met een geheim dat zich niet openbaarde.

Twee gedichten
Jos Versteegen

Dodenwake

Voor Roșioará Marius

Een grafkrans van textiele bloemen,
van plastic loof en assekruid,
ligt sierlijk om je naakte huid.
Paars lint probeert je naam te noemen.

Sneeuw dekt je ogen glazig toe,
stopt watjes in je neus en oren.
Je witte lippen, stijf bevroren,
glimlachen vaag en levensmoe.

O Minnaar Dood, ik zal je strelen
totdat de zwarte vogel komt.
Hij zal ons vinden, oud, verstomd,
twee stenen die hun liefde delen.

Sterfbed

De blauwe lelie op je graf
is langzaam aan je kwaal bezweken.
Ik zag haar dodelijk verbleken
voordat zij zich gewonnen gaf.

De bloem lag open als een wond
waaruit het bloed is weggetrokken.
Een vlinder daalde onverschrokken
in 't hart, waar hij de torren vond.

Twee vlekken als twee kinderogen
zetten hun stempel op het blad
en smolten samen tot een gat
waardoor het leven is vervlogen.

Drie gedichten
Leo Verzuu

Metamorfose

Nur wer nicht in der Zeit, sondern in der Gegenwart lebt, ist Glücklich.
Wittgenstein

De polder stond vanmorgen
vol heerlijk licht
klaar, sterk en liefelijk

'n tedere, fluwelen wind
streek strelend
door de populieren,
voerde op haar vleugels
het geuren aan
van versgemaaid gras

van verre klonk
het rustig ronken
van een landbouwtrekker

stilte
getoonzet op het ritme
van hoogspanningsdraden
spande zich tot aan de kim
en in een
adembenemende klim
trok een lyrische leeuwerik
zijn of mijn verrukking
- ik weet het niet -
de hemel in

nu ik weer thuis ben
en m'n hoofd
nog zingt van licht

merk ik hoe de
klankkleur van
dat cantilene licht
- licht als licht
  van haar gezicht -
van lieverlee verglijdt
naar het navrante galmen
van de leegte

herinnering aan samenzijn
gaat langzaam over
in de weeë pijn
van muurmos en
melancholie

omdat zij besloot
tot aan de dood
voor mij
slechts tijd
te zijn

Doodtij

'n Laatste waterlaag
vlaagt over het strand
streelt het zand
met lichte hand
en trekt zich
dan terug
in het bestand
der golven

als heel even
een doffe spiegel
ligt het strand
terzijde van het
eeuwige gewiegel
van de zee

Beek

Stil
en in zichzelf gekeerd
glijdt
te midden van koeien
en hun hoorbaar grazen
het beekwater
aan mij voorbij

helder, vol geheim
ternauwernood kabbelend

zonlicht spoelt
in glazen rillingen
over een bedding
van ongerept zand;
laat mij ook
het vluchtig vlieten
zien van
lichte wervelingen

als van gevoelens in
ondiepe stervelingen

Twee gedichten
Leo Vroman

Waar is het einde Jaap?

Een geoloog weet in zijn einde nog
de leeftijd van de grond waardoor hij wordt
omhelsd en eindeloos voortgestort.
Zo ook mijn eigen broer. En toch -

hij droomde zich eerst bijna blind
van ander licht en kwam daarin
verdroomde vrienden tegen,
hij zag ze in een droom bewegen
en stierf pas de volgende dag.

In zijn onstuimige gedachten
zag hij het rimpelen van de taaie
aardkorst stukdraaien op de aarde
tot gebergtevormende krachten
die hij over vasteland en water
voelde worstelen en waaien
en twee seconden later ging hij dood.

Als nachtelijk gedoe ontwaarde hij
hoe het heelal zich uit elkander groeide
het geopend hart al vruchteloos rood

en zichzelf een ontaarde bij
honing zuigend tot ook hij meebloeide
maar toen was hij al dood.

Manen of maanden vergingen.

Er kwam een draak thuis in mijn slaap.
Ik herkende hem bijna
aan de bruine glans van zijn wang-
schubben in het schuine duister.
Het was Jaap.

Het was Jaap mijn broer al bijna
vijftien maanden dood,
ik herkende hoe hij mij strak
niet aankeek om te spreken maar niet sprak

vooral toen hij was verdwenen
maar nog even lag hij haast
een halve eeuw onveranderde knaap
toch met veranderde benen
Tineke te zijn vlak naast mij.
En weg was Jaap.

This happened the other day

This happened the other day
in a subway car, on my way to work
an erect young woman sat inside her coat
at right angles to me.
I was drawing again.
She said: ‘Oh how delicate.’
I said: ‘Thank you. Do you draw?’
She said: ‘I used to. Not like that,
in broad strokes. Paint.’

Her face was covered with white
powder, it caked her eyelashes.
‘Not any more.’
‘No, she said, ‘I found another love.’
‘What is it?’ I asked.

Hysterical squeals
of the D train wheels
accentuated her answer.
It was either ‘dancing’
or ‘cancer.’

I glanced then at where
her body should be.
It seemed able to die and dance
equally elegantly.
I thought and said: ‘You could still
go back to painting.’
She closed her eyes briefly:
‘Yes. Maybe I will,
I don't know.
This is my stop.’
Thirty-fourth street.
A doctor's office or a studio.

Farewell cancer
of the dying swan,
skindancer, liverdancer,
with your word
you will endure
until I catch it:
‘Help! I have been heard!’
No one can hear
what my ear hears
when I scratch it.
My other ear
is not even sure
all across my outer face.
Only the brains can kiss
the space between
good bye

Drie gedichten
Victor Vroomkoning

Recessie

Met verliefdheden gaat het
als met je leven: ze willen
steeds minder lukken. Hoe
veelbelovend begonnen ze:
evenwichtsstoornissen, braak-
neigingen, smachtelijke blik
op de nachtelijke eeuwigheid,
scherp besef van god, samen
dood willen, daarna alleen,
langzaam herstellen, weer
bomen en struiken zien staan,
je vrouw, dat nam toch gauw
een paar maanden tot een jaar.

Gaandeweg steeds minder ongelukkig
geluk, alles bij elkaar twee
weekjes, je blijft er noemenswaardig
goed uitzien, let te snel weer op
je kinderen. Verliefdheid niet
veel meer dan een onschuldige
aandoening: even erdoor van streek,
je schraapt je keel, snuit je neus,
simuleert wat snikken en gaat over
tot de orde van het huwelijk.

Wijding

De kaarsen die zij in de grond
stak, bakenden hun graf af, wees
zij hem hun ruimte in de dood.

Ze zouden op het zuiden liggen
met hun hoofden vol geluiden van
de vogels in de oksels van het kerkje,
aan de noordkant lag nog sneeuw.

Ze dronken Hemawijn uit plastic
bekers, vlochten ijzerdraad tot
ringen, beurden chips als heilig
brood, neurieden Latijnse dingen.

Dronken wordend strekten zij zich
in het mos uit, hielden eikaars
adem in, vergingen. Gingen.

November

Wie ontkomt aan de zeis
van november, de reis
naar de grond? Soms
probeert een blad nog
een verroeste vlinder,
roept een windstil uur
kale prille lente op,
vergist een vogel zich
in je tuin. Maar je hoeft
je niets wijs te maken:
alle leven moet eruit.

Sommigen slaan met de
ganzen op de vlucht
in plaats van naar de
eigen angst te trekken.
Hoe komen ze terug?
Hoe wik je zomer
zonder winter in je rug?

Essay

Wandschildering (detail) in Palazzo Schifanoia, Ferrara (Zie het essay van Klaas de Wit)

Op zoek naar de laatste hertogin
Reisverslag naar aanleiding van een gedicht
Klaas de Wit

Mijn eerste ontmoeting met *My Last Duchess* (Robert Browning, 1812-1889) vond plaats in de Engelse literatuurles op een gymnasium in de oorlog. Op aanraden van mijn vriend Gijs Stappershoef koos ik het gedicht voor een voordrachtswedstrijd van de club Eloquentia. Ik leerde de 56 twee-aan-twee rijmende regels uit het hoofd en won de eerste prijs, terwijl in het zaaltje daarboven een vendel van de Nederlandse SS stampvoetend de verjaardag van zijn leider vierde. Als om de gebeurtenis nog extra cachet te geven kwam aan het eind van de avond het meest gevierde en tot dan toe absoluut buiten mijn bereik vallende meisje van de school op me toe: of ik zin had samen met haar naar huis te lopen, het was toch dezelfde kant op. Tijdens de wandeling liet ze duidelijk blijken dat ze in was voor meer. Uit louter onhandigheid verzuimde ik op dat aanbod in te gaan. Daarnaast was het, geloof ik, ook een raar soort trots. Ik wilde haar gunsten niet aan de kwaliteiten van een àndere dichter te danken hebben.

Het volgende stadium lag in de jaren vlak na de oorlog, toen ik bij Gijs een kamer had en wij de laatste uurtjes van de avond vaak samen doorbrachten voor de gasradiator. Tegen de achtergrond van de soldatenzender Midnight-in-Munich hielden we ons onder andere bezig met het vertalen van poëzie. Ik studeerde toen Engels in Groningen en al gauw namen we ook dit gedicht van Browning onder handen. Wat ons, naast de subtiele dosering van de dramatische spanning, vooral fascineerde was hoe de dichter erin slaagde dwars door het strakke stramien van rijm en vijfvoetige jamben zijn hertog in alledaagse spreektaal een adembenemend portret te laten neerzetten van zichzelf en zijn ontwapenende hertogin. Dit alles ten overstaan van een nondescripte ‘bezoeker’ met wie je je als lezer aan het eind, als hij liefst zo gauw mogelijk weg wil wezen, moeiteloos kon identificeren. Kortom, dit gedicht te vertalen leek ons een ware meesterproef. Maar hoe vaak we het ook probeerden, steeds wer-

den de eindprodukten afgekeurd: te poëtisch, te houterig, te bombastisch of vulgariserend, nu eens te stijf omspringend met rijm of metrum, dan weer te nonchalant.

Zo'n veertig jaar later kwam de derde fase. Beiden gepensioneerd, pakten we onze oude hobby weer op en begonnen elkaar vertaalproeven toe te sturen. Bij toeval geconfronteerd met een vertaling van Peter Verstegen in *NRC-Handelsblad* raakte onze Browning-passie in een stroomversnelling. Behalve de klus van het vertalen begon ook de titel van het gedicht ons steeds meer te intrigeren. Werd hiermee een historische context gesuggereerd, zo ja welke?

Om kort te gaan, begin september 1990 steken we met een zware, onwennige huurcaravan achter onze kont in de stromende regen de grens over om een paar dagen later neer te strijken in een zomers zonnig Ferrara. ‘Campeggio Estense’ is de naam van de gemeentelijke camping, gelegen aan de voet van de laatmiddeleeuwse muur die de gehele stad nog steeds omringt. Het adjectief Estense zullen we nog vele malen tegenkomen. Kennelijk willen de inwoners ook nu nog getuigenis afleggen van hun aanhankelijkheid aan het geslacht Este, dat tot in de 16de eeuw over Ferrara geregeerd heeft. Het Castello Estense, nu gedeeltelijk in gebruik als Provinciehuis, houdt het hart van de stad nog steeds in een barse middeleeuwse greep. Daar zullen we de volgende dag onze speurtocht beginnen. Maar eerst een handvol feiten betreffende *My Last Duchess* en speculaties omtrent een mogelijk historisch model voor de hertog.

*

Bij de eerste uitgave in 1842 heette het gedicht *Italy.* Bij de uitgave in 1849 werd de titel vervangen door *My Last Duchess* met daaraan toegevoegd de ondertitel ‘Ferrara’. In de tekst staat verder niets dat specifiek naar die stad verwijst. Wel weten we dat Browning zich voor zijn studie met het oog op *Sordello* - een lang verhalend gedicht over een minstreel uit de tijd van de Ghibellijnse en Welfse twisten - uitvoerig met de middeleeuwse geschiedenis van Ferrara heeft beziggehouden. Sordello gaat onmiddellijk vooraf aan *My Last Duchess.* Op zichzelf zou dat al een voor de hand liggende verklaring kunnen bieden voor de ondertitel ‘Ferrara’.

Toch begon de literaire kritiek in deze eeuw te zoeken naar een historische achtergrond voor de hertog uit dit gedicht. Kort samen-

gevat zijn er twee Estes die hiervoor in aanmerking komen: Nicolò III (1393-1441) en diens tweede vrouw Laura Malatesta, de beeldschone Parisina, of Alfonso II (1559-1597) en diens eerste vrouw Lucrezia de' Medici. Beide hertogen ontlopen elkaar weinig of niets op punten als renaissancistische praalzucht, maecenaat en machoachtig gedrag met betrekking tot echtgenoten en minnaressen. Met andere woorden, beiden zouden het kunnen zijn. Met evenveel reden zou echter elke andere potentaat uit dat tijdperk voor Brownings hertog model hebben kunnen staan.

Historisch staat vast dat Nicolò, nadat hij Parisina met zijn favoriete bastaardzoon Ugo betrapt had op overspel/incest, beiden in 1424 liet onthoofden. De historicus Muratori (*Delle Antichità Estense ed Italiani*, 1717) noteert dat de hertog zo ondersteboven was, dat hij drie maanden lang niet kon regeren. Vervolgens liet hij in Ferrara strenge wetten uitvaardigen, die alle vrouwen (!) die betrapt werden op overspel of incest met dezelfde straf bedreigden. Tot slot stuurde hij de andere vorsten in Italië een brief waarin hij hen aanspoorde zijn optreden ten voorbeeld te nemen. Een duidelijk verschil met *My Last Duchess* is het expliciet seksueel gekleurde motief. Punten van overeenkomst zijn de opvallende persoonlijkheid van de hertogin en het waarschuwingsaspect: zo handel ik met mijn vrouw als ze zich niet gedraagt.

In het geval van Alfonso II zijn er inhoudelijk weinig punten van overeenkomst: Lucrezia moet een onaantrekkelijke, ziekelijke vrouw geweest zijn aan wie Alfonso zich zo weinig gelegen liet liggen, dat hij meteen na de bruiloft naar zijn geliefde Frankrijk afreisde om daar ruim twee jaar te blijven. Zij stierf na drie jaar van een hoofdzakelijk in eenzaamheid doorgebracht huwelijksleven. Ofschoon er geruchten gingen dat Alfonso haar einde bespoedigd had omdat er geen kinderen kwamen - bij gebrek aan mannelijke opvolging zou het leen Ferrara terugvallen aan de paus - bestaat omtrent een gewelddadige dood geen enkele zekerheid. Volgens de officiële bronnen (ook Muratori, zie boven) stierf zij een natuurlijke dood, waarschijnlijk ten gevolge van longontsteking. Een trouvaille was bij deze optie dat na Lucrezia's dood onderhandelingen gevoerd werden met de graaf van Tirol over een tweede huwelijk. Deze graaf trad op als voogd voor aartshertogin Barbara, dochter van keizer Ferdinand I van Habsburg. Dit zou een mooie verklaring opleveren voor de verwijzing naar ‘the Count your master’ en de fictieve beeldhouwer

Claus of Innsbruck aan het eind van het gedicht. Als (enig) doorslaand argument voor de Alfonso-theorie is het echter nogal mager. Een simpele verklaring voor de laatste twee regels van *My Last Duchess* kan ook gelegen zijn in het feit dat Browning, terugkerend van zijn eerste Italië-reis (1838), de route over de Brenner nam. Deze komt zoals bekend in Innsbruck uit. Hij kon dus ook uit eigen waarneming weten dat die stad al in de middeleeuwen een centrum van bronsgieterijen was.

Op de keper beschouwd zijn de meeste argumenten in deze filologendiscussie louter speculatief. Vast staat dat voor de Alfonso-theorie geen exacte bron valt aan te wijzen waaruit Browning geput zou kunnen hebben. Daarentegen berust het Ugo-en-Parisina-verhaal niet alleen op tal van historische bronnen, het kan ook bogen op een lange literaire traditie: onder anderen Bondello, Lope de Vega en lest best Brownings directe voorganger en bewonderde leermeester Byron hebben over deze tragedie geschreven. Byron verwijst voor zijn bron expliciet naar Gibbons *Antiquities of the House Brunswick.* Zijn gedicht (*Parisina*) volgt nauwkeurig de historische gegevens, met één kenmerkende uitzondering. Over haar einde is hij even vaag als Browning: *[...] from that hour, / No more in palace, hall, or bower, / Was Parisina heard or seen.* Verderop in het gedicht wordt gesuggereerd dat ze haar laatste jaren misschien wel in een klooster moest slijten.

Browning is wat dat betreft aan de ene kant even vaag, aan de andere kant veel suggestiever: *[...] I gave commands; / Then all smiles stopped together. There she stands / As if alive [...].* Deze regels riepen bij zijn 19de-eeuwse lezers veel vragen op: Wat werd hier precies mee bedoeld? Aan een van zijn Amerikaanse bewonderaars gaf hij ten antwoord: ‘Yes, I meant that the commands were that she should be put to death. [...] Or he might have had her shut up in a convent’. Waarmee hij weer heel dicht bij Byron in de buurt is.

Zoals gezegd, Browning vermijdt elke toespeling op seksuele motieven. Hooguit in de schamperende wijze waarop de hertog de schilder Fra Pandolfo ‘citeert’ kan een lichte suggestie van mannelijke jaloezie gelezen worden: *such stuff / was courtesy, she thought and cause enough / for calling up that spot of joy...* Deze vorm van omgaan met (mogelijk) historische gegevens is volledig in overeenstemming met Brownings uitgesproken voorkeur voor ‘action in character’ boven ‘characters in action’. Wat zijn hertog zo furieus maakt is, dat de-

ze vrouw op geen enkel concreet punt een verwijt te maken valt en dat ze hem toch met elke oogopslag het gevoel geeft dat hij haar niet ‘bezit’. Alleen al door te zijn zoals ze is ondermijnt deze vrouw zijn wereld. Nadat hij haar levende betovering op de wand heeft laten vastleggen, heeft hij geen andere keus dan haar te laten liquideren. Het gordijn, dat slechts door hem bediend mag worden, symboliseert zijn nu absolute alleenrecht op deze vrouw.

Kenmerkend voor de hierboven geresumeerde theorieën is dat de vraagstelling typisch androcentrisch is: zoek een passende man (hertog) en vind daarbij de navenante vrouwspersoon. Eerlijk gezegd gingen ook wij met die vraag in het achterhoofd naar Ferrara. Een ‘ontmoeting’ in die stad bracht ons echter op een heel ander spoor: Wat betekent deze hertogin exact in het werk van Browning? Wandelen er zielsverwanten van haar door zijn andere gedichten, of misschien door zijn eigen leven? Deze vragen leken ons veel interessanter dan wie misschien model gestaan had voor de hertog.

*

Onze eerste gang naar het Castello levert meteen een serie aardige confrontaties op met de voornaamste dramatis personae. Rechts van de ingang van de Volto del Cavallo (de ingang tot de oorspronkelijke residentie van de Estes) zit Nicolò III hoog te paard, ter linkerzijde zit zijn zoon en opvolger Borso ten troon. Laatstgenoemde was degene die opdracht gaf tot het vervaardigen van een serie beroemde wereldlijke fresco's in het Paleis Schifanoia. Alfonso II - een van zijn hobby's was artillerie - is op het voorplein van het Castello symbolisch present in de vorm van een reusachtig kanon. In het kasteel zelf wordt met veel gevoel voor drama de vochtige, onderaardse kerker getoond waar La Parisina opgesloten zat in afwachting van haar en Ugo's executie. Bij de uitgang, tenslotte, vinden we op de tafel met ansichtkaarten en souvenirs haar bloedstollende verhaal in de vorm van zo'n typisch Italiaanse foto-romanza: korte, zwaar aangezette teksten, close-ups met ten hemel geslagen ogen en zwoegende boezems, het op heterdaad betrappen der gelieven, de bloedige bijl, het besmeurde hakblok. La Romanza di Ferrara schijnt ook geregeld als openluchtspel of ‘Son et Lumière’ opgevoerd te worden. Weliswaar noemt W.L. Gundersheimer in *Toward a reinterpretation of the Renaissance* de lokalisering van deze tra-

gedie in het Castello Estense ‘harmless nonsense’, maar zoveel is duidelijk dat het verhaal ook nu nog sterk tot de verbeelding der Ferrarezen spreekt.

De mevrouw van de plaatselijke VVV weet niets van fresco's met afbeeldingen van de hertogen van Ferrara, laat staan van hunne dames. Wel is ze zo aardig ons een schitterende poster cadeau te doen. Het is een fragment uit een van de door hertog Borso verordonneerde wandschilderingen in het Palazzo Schifanoia: *Aprile ‘Trionfo di Venere - Giardino dell' Amore’.* Centraal in de voorstelling staat een bevallige jonge vrouw, die zich kuis op haar wang laat kussen door een page of hoveling. Ze draagt een koket kettinkje over het voorhoofd, haar rechterhand grijpt speels naar de luit van de bewonderaar. In haar houding heeft ze tegelijkertijd iets van afstand en toenadering, van sereniteit en erotiek. Een paar andere vrouwen en een mannelijke hoveling staan onbevangen, misschien zelfs een tikje ironisch, toe te kijken. Deze voorstelling bleek later zo'n beetje het handelsmerk van Ferrara te zijn, je kwam ze op allerlei plaatsen tegen in folders en boekwerken. Bij het verlaten van het kasteel valt ons op dat in deze dagen het lage muurtje dat om de gracht heen loopt fungeert als een soort giardino d'amore. Onbekommerd maken plaatselijke adolescenten het elkaar daar op allerlei gezellige manieren naar de zin. Ook het imposante geschut van Alfonso II wordt op een oneigenlijke manier gebruikt: een fotograaf is druk in de weer er een elegant aangeklede dame in alle mogelijke standen onder, naast en bovenop te laten poseren. Later in de middag, achter een koel glas witte wijn op een trottoirterrasje, maken we de stand van zaken op... Het zit hier lekker, maar behalve de poster hebben we nog niet veel bereikt. Gijs (die voor elk buitenland waar we komen wel een stevig vooroordeel achter de hand heeft) loert misprijzend naar een groepje luidruchtige oude mannen aan een tafel verderop: ‘Denk je ook niet, Klaas,’ bromt hij, ‘dat die daar onder Benito behoorlijk de beest hebben uitgehangen met van die zwarte kniebroeken aan en van die kwartiermutsen op met een kwastje eraan, net als in Una Giornata?’ Ik zeg dat ik me dat zonder moeite kan voorstellen en rol de poster nog maar een keer uit. Opeens zegt Gijs: ‘Verdomd, dát is ze!’

Die nacht in de caravan droom ik hoe een adembenemende hertogin, in amazonezit op het stuk van Alfonso, tevergeefs probeert de aandacht te trekken van twee grijze heren die onder de schier ein-

deloze loop van het kanon aan een cafétafeltje zitten te praten. Had jij nou ook altijd zo de pest aan dat verrekte kwastje voor je ogen? zegt de een. Il Duce ha sempre ragione, neuzelt de ander. ‘Je hebt gelijk’, zeg ik tegen Gijs, die ook net bezig is wakker te worden: ‘we zoeken niet verder, zij is het’.

Inderdaad, waarom verder zoeken? Pagina's zouden vol te schrijven zijn over de wandschilderingen in het Schifanoia (de naam betekent zoveel als ‘Weg met de Verveling’): hoe treurig ze er in het echt uitzien, daar tegen de hoge wanden van een grote, lege en slechtverlichte ruimte, die nog het meest doet denken aan een dubbel schoollokaal; omdat ze meer dan een eeuw onder een dikke laag kalk zaten, toen dat gedeelte van het paleis dienst deed als tabaksfabriek; hoe ze in 1821 bij toeval ontdekt werden; hoe de gemeente opdracht gaf ze te ‘restaureren’, omdat men toevallig een historische optocht in de zin had met kostuums uit Ferrara's gouden eeuw en de fresco's van hertog Borso dus als het ware uit de hemel kwamen vallen; hoe de restauratie juist in de tijd dat Browning zich voor zijn eerste reis (1838) in Italië bevond voltooid werd; hoe prachtig het derhalve zou zijn als... Helaas, dat allemaal hoef ik niet uiteen te zetten, want uit niets valt af te leiden dat de dichter van *My Last Duchess* persoonlijk in Ferrara geweest is; wel in de buurt (Padua, Ravenna, Venetië), maar de plaatsnaam Ferrara is in zijn reisroutes niet terug te vinden.

*

Als we *My Last Duchess* willen vergelijken met ander werk van Browning waarin sprake is van rond een vrouw gecentreerde thematiek, dringen een paar gedichten zich op. Als eerste is daar het lange, gedeeltelijk in proza geschreven *Pippa Passes - A Drama* (1841), dat in tijd samenvalt met *My Last Duchess.* Beide zijn geschreven in het kielzog van *Sordello*, Brownings eerste (vergeefse) poging literair door te breken met een groot, ambitieus gedicht. Beide zijn ook, in tegenstelling tot het moeizame gezwoeg dat *Sordello* vaak betekende, min of meer ‘aus einem Gusz’ neergeschreven. Beide spelen ze, tenslotte, in de Venetiaanse regio - Venetië, de eerste Italiaanse stad waar de dichter gefascineerd raakte door wat hij noemde ‘triumph of that vision of humanity’, die voor hem de quintessens was van de Italiaanse renaissance. Pippa, het arme fabrieksmeisje

uit Asolo, besluit op haar enige vakantiedag in het jaar een wandeling te maken door het stadje. Haar plan is zich in haar fantasie beurtelings te verplaatsen in een van de vier in haar ogen gelukkigste inwoners van het stadje.

Aan de ene kant vertegenwoordigt deze vrouwenfiguur een soort ‘jenseits vom Guten und Bösen’: *God's in his heaven - All's right with the world.* Aan de andere kant is ze zich heel goed bewust van de slijtage waaraan menselijk geluk onderhevig is: *Lovers grow cold, men learn to hate their wives.* Beide aspecten in deze figuur werken als een curieuze mix van paradijselijke onschuld en aardse nuchterheid, dit alles weergegeven in bijna spreektaal. Pippa's voornemen voor die dag *For am I not, this day / Whate'er I please! What shall I please to-day?* doet sterk denken aan een passage uit *My Last Duchess* als *She liked whate'er / she looked on, and her looks went everywhere* (r. 28/29). Evenals de laatste hertogin bezit Pippa ondanks of juist door haar vrolijke alledaagsheid, een ongewoon sterke uitstraling. Dit wordt duidelijk doordat ze - louter door haar voorbijgaan - een beslissende wending geeft aan de levens van de vier mensen met wie ze zich wil identificeren.

Een andere parallel is dat beide vrouwen rondwandelen in een wereld die gedicteerd wordt door de ijzeren consistentie van mannelijk eigenbelang. In Pippa's geval culmineert dat in de bisschop - de laatste persoon in wie ze zich wil verplaatsen - die juist op dat moment benaderd wordt door een criminele figuur met het voorstel om het meisje op een elegante (!) manier uit de weg te ruimen: afvoeren naar de Romeinse prostitutie. Als heimelijk kind van 's bisschops rijke (en eveneens mafiose) broer staat Pippa, zonder het zelf te weten, het verwerven van een geriefelijke erfenis in de weg. Anders dan de hertogin delft zij echter niet het onderspit. Haar zingend voorbijgaan onder het openstaande raam van het bisschoppelijk paleis brengt de prelaat tot inkeer.

Een tweede gedicht dat voor vergelijking in aanmerking komt is *The Flight of the Duchess* (1845). Dit gedicht is in de eerste plaats een ode aan Brownings latere vrouw, Elizabeth Barrett, zelf dichteres. Op deze poëtische wijze wilde hij haar ook overtuigen van haar goed recht zich te onttrekken aan de tirannieke dwang van haar vader, een voormalige slavenhouder die zich uit alle macht verzette tegen de verhouding van zijn dochter met een aankomend dichter en haar een streng huisarrest oplegde. Kort na de publikatie van het gedicht

huwden de beide gelieven in het geheim en vertrokken richting Italië. Met haar vader heeft Elizabeth nadien nooit meer contact gehad. Hier vinden we dus een directe link met Brownings leven. Want, zoals de titel aangeeft, de hertogin uit dit gedicht breekt met haar dwingeland. Haar beschrijving klopt bijna letterlijk met het portret van Elizabeth zoals we dat kennen uit zijn brieven en uit verhalen van derden. Kenmerkend zijn ook hier de gretigheid waarmee de vrouwelijke hoofdfiguur van het leven geniet, haar openheid tegenover iedereen die ze ontmoette:

> She was the smallest lady alive,
> Made in a piece of nature's madness,
> Too small, almost, for the life and gladness
> That o'erfilled her. [...]
>
> She was not hard to please [...]
> She as much thanked me as if she had said it,
> (With her eyes, do you understand).

De relatie tot haar man is identiek aan die in *My Last Duchess.* Ook deze hertog ziet zijn vrouw louter als bezit, niet meer dan een mooi stuk te midden van zijn andere trofeeën:

> And the Duke's plan admitted a wife, at most,
> To meet his eye, with the other trophies,
> Now outside the hall, now in it,
> To sit thus, stand thus, see and be seen,
> At the proper place in the proper minute,
> And die away the life between.

Een scherp portret van de macho-echtgenoot dat in *Opzij* niet zou misstaan en dat we in deze vorm elders in de Engelse en Europese literatuur anno 1845 niet aantreffen. Maisie Ward in *Robert Browning and his World* (1967) constateert dat het verschil tussen ‘Men and Women’ hem als dichter bij voortduring bezighoudt en merkt terecht op: ‘he could see excellently from the woman's point of view’. Als ze zich er in dat kader over verbaast dat geen van de critici in de 19de eeuw aandacht besteedde aan de uitzonderlijke kwaliteit van *My Last Duchess*, ben je geneigd te denken: Geen wonder, de heren

zullen zich aangesproken hebben gevoeld. Vrouwen die in staat zijn het mannelijk ego op die manier te kijk te zetten, stroken slecht met het romantische ideaalbeeld van de vrouw waar men in de poëzie van tijdgenoten mee vertrouwd was. Men denke aan bekende en geliefde gedichten als *La Belle Dame Sans Merci* van Keats of Tennysons *The Lady of Shalott*, Victoriaanse variaties op het middeleeuwse ridderideaal.

Met het oog op dit aspect van Brownings werk is ook *The Glove* (1845) bijzonder curieus. Daarin wordt Schillers bekende gedicht *Der Handschuh* van een geheel eigen satirische interpretatie voorzien. De vrouw gooit haar handschoen in de leeuwekuil om eens te kijken wat al die liefdesbetuigingen van haar amant - *endless descriptions of death / he would brave when my lip formed a breath* - op de keper beschouwd waard zijn. Liever erachter komen nu het nog in mijn eigen vermogen ligt, zegt ze, dan te laat merken dat het simpelweg ‘doodgaan’ betekent. Waar bij Schiller de nadruk ligt op de grilligheid van de vrouw, gebruikt Browning het gegeven om mannelijk imponeergedrag aan de kaak te stellen.

In het kader van dit essay zou het te ver voeren zijn magnum opus *The Ring and the Book* (1868) uitvoerig aan te halen. Maar ook in het verhaal van Pompilia (dochter van een Romeinse prostituta en vanwege het geld uitgehuwelijkt aan een verarmde graaf van hetzelfde kaliber als de beide hiervoor beschreven hertogen) zitten significante overeenkomsten.

Zo komen we tot de conclusie dat de Laatste Hertogin in Brownings oeuvre een vroege representatie is van die ‘vision of humanity’, die de dichter vanaf zijn eerste kennismaking met de kunst van de Italiaanse renaissance in haar ban heeft gehouden. Een visie die we misschien nog het beste kunnen karakteriseren met de hierboven geciteerde regels: *Too small, almost, for the life and gladness / That o'erfilled her.* De hertog van zijn kant vertegenwoordigt de bestaande orde - een aristocratische en ten principale mannelijke orde. Voor deze orde vormen vrouwen als de hertogin en haar zusters een natuurlijke bedreiging. Ze weigeren immers, liever gezegd ze zijn ten enen male onbekwaam, de hun toebedachte rol van ‘trophy’ te spelen. Hierbij vergeleken zijn de geijkte romantische vrouwenfiguren in de poëzie van tijdgenoten niet meer dan mannelijke projecties, die in hun gesublimeerde hoer/madonna-kwaliteit het mannelijk zelfconcept moeten bevestigen. Brownings verdienste

is dat hij deze vrouwen (met als uitzondering het satirische *The Glove*) niet confronteert met mannelijke karikaturen. Afkomstig uit een upper middle-class milieu kende en erkende hij - getuige ook zijn kortstondige flirt met de meer radicale ideeën van Shelley c.s. - het belang van law and order. Dat hij tegen het einde van zijn leven weinig sympathie kon opbrengen voor de radicaal-politieke belichaming (de 'suffragettes') van vrouwenrechten, hoeft dan ook geen enkele verwondering te wekken. Het wereldbeeld van de hertog in *My Last Duchess* moge niet het zijne zijn, het staat er dicht genoeg bij om het op een consistente manier te kunnen verwoorden. Hij weet de hertog overtuigend neer te zetten in diens basale onvermogen om begrip op te brengen voor - *how shall I say?* - 'this sort of trifling'.

Daarmee komt Robert Browning de eer toe een unieke positie in te nemen in de poëzie van de eerste helft van de 19de eeuw. Zijn vrouwenfiguren hebben een kwaliteit van echtheid èn geëmancipeerdheid (in die volgorde), die we bij mijn weten bij andere dichters in die tijd niet aantreffen. 'Scarcely an instance of a conventional, or so-called man's woman, occurs in their whole range' tekent Mrs. A. Orr aan in *Life and Letters of Robert Browning* (1908).

*

Kijkend naar de jonge vrouw op mijn poster bedenk ik: Dank zij jou heb ik Mijn Laatste Hertogin wat beter in het vizier gekregen. Tegelijkertijd ben ik me ervan bewust dat mijn negatieve sentimenten jegens de hertog hebben plaatsgemaakt voor iets van medegevoel. Jammer, Your Grace, mijmer ik, dat U haar vanwege die negenhonderd jaar oude naam, die prachtige kunstschatten en al die andere ballast nooit echt gekend hebt... Het gordijn mag nu wel weer dicht.

Bleek vuur verbeeld: Vladimir Nabokovs *Pale Fire*[*]

Gerard de Vries

'Ik denk in beelden' (Nabokov, Strong Opinions)

Nabokovs leven is een literaire zoektocht naarde eeuwigheid. 'Het menselijk leven is slechts de eerste aflevering van het individuele bestaan,' schrijft hij in *Lectures on Literature.* En in *Geheugen, spreek* vergelijkt hij het leven met een lichtflits tussen twee donkere oneindigheden; het hiervoor- en het hiernamaals. Ondanks het besef van de korte duur was Nabokov toch buitensporig ongeduldig om te weten te komen hoe het 'daarbuiten' eruitziet. Behalve zelfmoord, zegt hij, heeft hij alles ondernomen om er iets van op te vangen. Het brengt hem tot de conclusie dat de kunst nog de meeste kansen biedt om een indruk te krijgen van wat de eeuwigheid inhoudt, en dan in het bijzonder het literaire vermogen om de kinderjaren te herroepen. Want de eerste levensjaren zijn de enige waarin het leven oneindig lijkt, en het was voor Nabokov 'een enorm overrompelende schok' toen, op de leeftijd van vier jaren, het besef van tijd tot hem doordrong.

Kunst kan niet alleen de kinderjaren tot nieuw leven brengen, maar verschaft bovendien aanspraak op literaire onsterfelijkheid. Zijn verbanning vormde evenwel een levensgrote bedreiging voor het bereiken van literaire faam. Ten eerste moest hij voor de rest van zijn leven een gevecht voeren tegen zijn heimwee naar Rusland en er voor waken dat het een stempel op zijn werk zou drukken. Ten tweede moest hij leren schrijven in een andere dan zijn moedertaal;

* *Veel van de hier besproken onderwerpen zijn, met vriendelijke toestemming van de uitgever, overgenomen uit mijn 'Fanning the Poet's Fire', opgenomen in de Nabokov-aflevering van* Russian Literature Triquarterly *(vol 24, 1991). Voor literatuurverwijzingen, nadere details en meerdere thema's zij daarnaar verwezen. Ook is gebruik gemaakt van het materiaal in mijn bijdrage 'Shoes', in* The Nabokovian *(vol. 24, 1990). Priscilla Meijer schreef een boek over de historische en culturele achtergronden,* Find What the Sailor Has Hidden, Vladimir Nabokov's 'Pale Fire', *Middletown 1988, waaraan het artikel van V. Botkin is ontleend De verdediging van Maarten 't Hart van Scott is te vinden in* NRC Handelsblad *van 6 juni 1987. De gedachtenwisseling op de* Videmanette *is opgenomen in de bundel van Peter Quennel,* Vladimir Nabokov, a Tribute, *London 1979, waarin ook een fraaie foto is opgenomen waarop Nabokov met vlindernet poseert op La Videman. En tenslotte neemt Joris, de jongste zoon van de schrijver van dit artikel, de maat van een van de twee 'steinmannen' op afb. 17, welke, samen met een indrukwekkende bergbron, zijn te vinden in de Albrunpass in de Alpen.*

deze opgave vergelijkt hij met het herstellen van de handvaardigheid nadat men door een explosie zeven of acht vingers heeft verloren.

In *Pale Fire* doet Nabokov verslag van deze dramatische wendingen in zijn leven; het is een autobiografie in de vorm van een *roman à clef.* De inhoud is als volgt kort weer te geven. In Zembla, een denkbeeldig eiland dat is gesitueerd in het meest zomerse deel van de Barentszzee, regeert sedert eeuwen het koningshuis van de Vseslavs. De jongste telg, Koning Charles, de hoofdpersoon van het boek, een alom bemind vorst, onderwijst incognito literatuur aan de universiteit. Zijn grote liefde is de Engelse literatuur en zijn favoriete auteur is de Amerikaanse dichter John Shade. Een revolutie breekt uit, een explosie doet zich voor in de glasfabriek. Koning Charles wordt gevangen genomen maar weet te ontsnappen. Via een geheime tunnel en de bergkam die Zembla in de lengte verdeelt, weet hij zijn achtervolgers voor te blijven. Onder de schuilnaam Kinbote vestigt hij zich in de VS en kan door een gelukkig toeval het huis huren dat naast dat van de dichter is gelegen. Maar de revolutionairen in Zembla die hebben besloten hem te vermoorden, slagen erin zijn spoor te hervinden. De moordenaar Gradus wordt uitgezonden om de koning te doden. Op het moment dat Gradus Kinbote heeft gevonden, is deze in het gezelschap van de dichter, die juist een groots gedicht heeft voltooid.

In plaats van Kinbote schiet Gradus de dichter dood. Kinbote neemt het gedicht mee naar een oord in de bergen, waar hij het, bij wijze van commentaar, voorziet van zijn levensverhaal.

De twee personen, Gradus en Shade, representeren Nabokovs levensstrijd: Gradus de dodelijke aantrekkingskracht die het heimwee op hem uitoefende en Shade zijn roeping als kunstenaar. Als hij deze roeping met succes wil volgen, mag hij niet toegeven aan zijn nostalgie. Shade immers toont in zijn gedicht wat de werkelijk belangrijke levensvragen zijn: de liefde en de onsterfelijkheid. En dat Kinbote er in slaagt het gedicht te bemachtigen terwijl Gradus wordt verslagen, toont dat Nabokov als overwinnaar te voorschijn komt. *Pale Fire* volgde onmiddellijk op *Lolita*, zijn eerste succes van wereldformaat.

Pale Fire is niet alleen een ongeëvenaard mooi, spannend en geestig boek, het is ook een extreem gecompliceerd werk. Nabokov, die het samenstellen van zijn romans beschouwde als een ‘foltering’, noem-

de de compositie van dit boek zijn ‘zwaarste’ opgave. Het heeft tot de meest uiteenlopende interpretaties geleid.

Hier zullen de argumenten om *Pale Fire* als een allegorische autobiografie te zien (Nabokov spreekt zelf over ‘het verdraaien van mijn eigen ervaringen tijdens het bedenken van Kinbote’) worden getoond aan de hand van een aantal thema's.

Het driemanschap

Pale Fire bevat vele aanwijzingen dat Gradus, Shade en Kinbote samen één persoon vormen. Zo begint Gradus aan zijn moordopdracht op precies dezelfde dag waarop Shade aan zijn gedicht begint. Gradus behoort tot de groep rebellen die zich de ‘Schaduwen’ noemen en natuurlijk geeft de naam van de dichter ook aan dat Shade zelf een schaduw is. De eerste regel van het gedicht, ‘I am the shadow of the waxwing slain’, bevestigt dit. Kinbote is, in onze lezing, de ‘waxwing’, of pestvogel die tot de familie behoort van de zijdestaarten. (De zijdestaart komt ook voor op het familiewapen van het Zemblaanse koningshuis.) De ornithologische verwantschap reikt

1 Tanagra lunulata

verder: Gradus' vader heet ‘Martin’ (zwaluw) en dat is ook de meisjesnaam van Sybil, de vrouw van de dichter, ‘Irondell’ (afkomstig van ‘l'hirondelle’, zoals Kinbote schrijft, het Franse woord voor zwaluw). Volgens Kinbote gaat Gradus ook schuil in de dichtregel ‘Alike great temples and Tanagra dust’ (7de t/m 2de letter van achteren).

Het stol verwijst naar de Griekse stad Tanagra, waar de bekende beeldjes uit de oudheid werden gevonden, maar de Tanagra is ook een bekende Amerikaanse vogel. Afbeelding 1 toont de *Tana-*

gra lunulata, ‘lunula’ betekent ‘kleine maan’. De maan die zijn ‘bleke vuur’ afstond aan de titel van de roman, speelt een belangrijke rol. Kinbote wordt aangeduid als een ‘lunatic’ en als ‘moonstruck’: maanziek. Kinbotes geboorte- en sterfdag vallen op een maandag, de dag die met zijn naam verwijst naar dit hemellichaam. De maan ontleent zijn licht aan de zon maar in de regels van Shakespeare (*Timon of Athens*, 4de acte, 3de scène, r. 438-445) waaruit de titel afkomstig is, zien we dat er sprake is van wederzijdse dieverij: de zon is evengoed een dief als de maan. Op de dag (21 juli 1959) dat Shade het gedicht aan Kinbote toevertrouwt, waarna Gradus te voorschijn komt, een ontmoeting die beide schaduwen noodlottig wordt, heeft de maan juist zijn volle wasdom bereikt, terwijl de ontmoeting plaatsvindt bij ondergaande zon. Dit en het feit dat vervolgens beide schaduwen van het toneel verdwijnen, symboliseert Kinbotes dubbele overwinning: hij is zijn heimwee te boven gekomen en hij heeft zijn artistieke roeping voltooid. Als Kinbote uit Zembla vlucht heeft hij slechts één bezitting bij zich, namelijk de Zemblaanse vertaling van *Timon of Athens.* Het maan-thema kent nog meer variaties. In een van de varianten van het gedicht wordt bijvoorbeeld gesproken van ‘maanvlinder’ (afb. 2). Deze vlinder, de *Actias luna*, waarvan

2 Maanvlinder

de rupsen zijde produceren, weeft een volgende draad tussen de zijdestaart, Kinbote en de maan. De naam Kinbote die in verband wordt gebracht met woorden als ‘Botkin’ en ‘Bodkin’, kent ook vele interessante connotaties. In de Engelse taal bestaat de wending ‘to sit bodkin’ als het gaat om een persoon die is ingeklemd tussen twee anderen omdat er eigenlijk maar plaats is voor twee. Dus kan men in ‘Kinbote’ ook een omkering van de betekenis zien: een persoon ingeklemd tussen twee anderen terwijl er eigenlijk maar plaats is voor één.

Kinbote is Nabokov achtervolgd door zijn heimwee op weg naar zijn artistieke bestemming. Zal Kinbote slagen? Intussen kennen we het antwoord. *Lolita* behoort met *Pale Fire* tot de grootste romans van deze eeuw. In *Pale Fire* figureert Lolita als een orkaan die over het land raast. De dochter van de dichter, Hazel Shade, is geboren in hetzelfde jaar als Lolita, namelijk 1934. Als we Lolita's initiaal aan haar achternaam, Haze, toevoegen, krijgen we Hazel. Een derde samenhang loopt via moederszijde. Lolita's moeder heet Charlotte Becker, precies zoals de moeder van de Russische dichter A.A. Fet (1820-1892), die was getrouwd met Maria Botkin (afb. 3). Het En-

3 Odilon Redon, Marie Botkin

gelse ‘bottekin’ is een ‘bottine’, een ouderwets dameslaarsje waaraan de naam Botkin volgens Kinbote ontleend zou zijn: ‘iemand die bottines maakt’. Dat is misleiding. Net zoals de naam Poesjkin wordt de naam Botkin verklaard uit de aanduiding van personen die gemakkelijk met dolk (‘botkin’) of geweer (‘poesjka’, Russ.) omgaan. Toch is de verwijzing naar die schoenmaker veelzeggend. Behalve de verwijzing naar Tolstoj die zijn eigen schoenen maakte en de *Vanessa atalanta* (de vlinder, het symbool voor het eeuwige leven dat in vrijwel elk boek van Nabokov voorkomt) die behoort tot de familie van de schoenlappers, is er de passage in *The Gift* waar de hoofdpersoon zegt dat het vooral in zijn voetzolen is dat hij het heimwee naar Rusland bewaart. Wie schoenen maakt, beschermt zich dus tegen dit heimwee. Als men het levenspad aflegt, laat men voetafdrukken na, en ook deze komen in de roman aan de orde. In *Pale Fire* wordt verwezen naar een verhaal van Conan Doyle dat ‘Het geval van de omgekeerde voetafdrukken’ zou heten. Dit verhaal bestaat niet; de voetafdrukken komen voor in ‘The Empty House’. Hierin vertelt Holmes aan Watson over de ontmoeting met zijn levensgevaarlijke rivaal Moriarty bij de watervallen van Reichenbach (afb. 4). Om aan zijn achtervolgers te kunnen ontsnappen zegt Holmes dat hij natuurlijk zijn schoenen omgekeerd had kunnen onderbinden maar dat ‘de aanblik van drie sporen in één richting zeker op misleiding zou hebben gewezen’. Ditzelfde geldt voor het triumviraat uit *Pale Fire* dat door interne tegenstellingen de allegorische eenheid verhult.

Culturele erfenis

Tijdens het krijgsberaad in Orenburg in *De kapiteinsdochter* van Poesjkin legt de generaal na een ‘uitermate heldere en gedetailleerde uiteenzetting’ aan zijn staf de vraag voor welke tactiek men zal volgen, ‘de offensieve of de defensieve’. Zo is het ook met het verweer tegen ballingschap, men kan proberen zich ertegen te wapenen maar men kan haar ook bestrijden door haar te relativeren. Ballingschap bestaat niet zonder verbondenheid met een bepaalde locatie; naarmate men de locatie vergroot is de kans op verbanning geringer. Nabokov, die eerst Rusland en vervolgens Europa als balling moest ontvluchten, heeft dit probleem grondig aangepakt en zich in *Pale Fire* het gehele noordwestelijk halfrond toegeëigend. Las hij al niet eer-

4 J.M.W. Turner, De watervallen van Reichenbach

der Engels dan Russisch? In *Pale Fire* wordt de gehele westerse cultuur als één geheel beschouwd en het begin ervan wordt gelegd bij de Scandinavische en IJslandse cultuur. De Vikingen, die in de elfde eeuw Amerika al hadden ontdekt, lieten sporen na in de oudste literaire werken van de Engelse en Russische literatuur en *Pale Fire* bevat vele toespelingen op dit Noordse erfgoed, bijvoorbeeld in de verwijzingen naar de *Edda*, naar de contacten van de Engelse Koning Alfred (848-900) met de Noor Ohthere en naar de naam Eystein die in vele Noordse saga's voorkomt. Ook het Zemblaans dat in *Pale Fire* gebezigd wordt, een soort Germaans-Slavisch esperanto, accentueert deze suggestie van een Noordse bakermat.

De band tussen de Engelse en Slavische literatuur wordt op vele plaatsen hecht aangetrokken. Zo wordt verwezen naar V. Botkin (afb. 5), een broer van Mevrouw Fet, schrijver van een belangrijk essay over de Engelse literatuur vóór Shakespeare waarin de Scandinavische invloeden en de plaats van Koning Alfred reeds aan de orde komen.

De Engelse geschiedenis wordt nauw verweven met die van Zembla door het laten samenvallen van hun beider revoluties. Kinbote noemt zichzelf Karel II, terwijl hij in Zembla Karel de Beminde heette. Kinbote, die ontsnapte via een boot uit de ‘Golf van Surprise’, verlangt regelmatig terug naar zijn mooie ‘Boscobel’. Toen Ka-

5 D. Grigorovitsj: V. Botkin, I. Toergenjev en A. Droezjinin

6 Koning Karel II

7 Huize Boscobel

rel II van Engeland (afb. 6) na de Slag van Worcester (1651) trachtte te ontsnappen aan Cromwells soldaten, verstopte hij zich in de eikebomen in het bos rond Huize Boscobel (afb. 7) en slaagde erin na zes weken van spannende avonturen naar het continent te ontsnappen via de kolenbrik *Surprise.* Mogelijk dat Nabokov door het trekken van een parallel tussen deze Engelse revolutie en de Russische revolutie heeft willen preluderen op zijn literaire terugkeer naar zijn vaderland, gelijk Karel II, die reeds na een tiental jaren van ballingschap als koning werd ingehuldigd. (Inmiddels weten we dat Nabokovs terugkeer veel sneller is verlopen dan hij kon vermoeden. Bij de presentatie van de eerste delen van de Nederlandse vertaling van de volledige werken door De Bezige Bij op 13 februari jl. eiste de ambassadeur van de Sovjet-Unie Nabokov al op als een exclusief Russische schrijver.)

Engeland heeft zijn eigen Noorden in de vorm van Schotland en ook de Schotse cultuur krijgt in *Pale Fire* volop aandacht. Hazel Shade verwisselt het tijdelijke leven voor het eeuwige in het meer Lochanhead, ‘Lochan’ is Schots voor ‘meertje’. Haar leven en dood worden verhaald in Canto 2, waarvan Nabokov terecht voorspelt dat het ‘your favorite’ is. In tweehonderd dichtregels wordt haar levensloop verteld, alsook de noodlottige afloop. Op de avond van haar zelfmoord kijken haar ouders naar de televisie en met onvoorstelbaar vakmanschap en compactheid weet Nabokov de troosteloosheid van de TV te verweven met die van Hazels leven, en voor beiden betekent het einde een verlossing:

> *‘Zet af dat ding!’ Het leven knapte met*
> *Een slinkend lichtje, in oneindigheid*
> *Verzinkend.’*

Mary McCarthy stelt dat Hazels naam is ontleend aan Sir Walter Scott, en wel de 31ste dichtregel van het eerste canto van *The Lady of the Lake*: ‘In lone Glenartney's hazel shade’ (Zie afb. 8. Curieus genoeg heeft Turner zich door dezelfde dichtregel laten inspireren, de woorden zijn vermeld op de rots linksonder op zijn gravure.) Het eerste canto verhaalt de tocht van een jager (de Schotse koning James V, zijn jachtuitrusting dient als vermomming) die hem naar de oevers van Loch Katrine brengt.

Wie van Loch Katrine door het wonderschone gebied van de Trossachs naar Glen Artney gaat, passeert Glenfinlas. Dit dal ver-

8 J.M.W. Turner, Glenartney

schafte opmerkelijk genoeg de titel voor een ander gedicht van Sir Walter Scott: ‘Glenfinlas, or Lord Ronald's Coronach’, en het is onder deze subtitel dat we vernemen dat de Schotse tutor dit gedicht leerde aan prinsesjes. Scotts genie was zo dominant dat hij aan het begin van de vorige eeuw de klokken van alle westerse nationale literaturen gelijk zette, van Amerika tot Italië en Rusland. Ruslands grootste dichter, Aleksander Poesjkin, koesterde een enorme bewondering voor hem en zag Scott als een uitdaging. ‘Ik zal hem overtreffen,’ heeft hij eens gezegd, maar Maarten 't Hart heeft gelijk als hij zegt dat hem dit als romanschrijver nooit gelukt is.

De verwijzingen naar Poesjkin, die door Nabokov als de grootste dichter werd beschouwd, zijn veelvuldig. Kinbote sterft op 19

oktober, de verjaardag van Poesjkins lyceum, waarvoor de dichter telken jare een herdenkingsgedicht schreef. Het laatste, uit 1836, bleef onaf, precies zoals het gedicht in *Pale Fire* in zekere zin ook onaf bleef. Wat Poesjkin op die dag in 1836 wel voltooide was zijn roman *De kapiteinsdochter*, die gaat over een ingebeelde tsaar.

Barton Johnson geeft in zijn toonaangevende studie aan hoe in Nabokovs werk zijn tweetalige schrijverscarrière wordt verbeeld door de dubbele regenboog. Deze regenboog verschaft de sleutel voor een van de moeilijkst te kraken geheimen van *Pale Fire*, de naam Dulwich. Zowel Kinbote als Shade wonen aan de Dulwicherweg en vanaf deze weg voert een bospad langs het Dulwicherbos naar Dulwich. Tijdens een wandeling over dit bospad memoreert Shade hoe hij er eens met een kennis wandelde van wie het zoontje bij een bepaalde plaats opmerkte: ‘Here Papa pisses’. Met een klinkeromkering krijgen we de titel van het bekende gedicht van Robert Browning, *Pippa Passes*, en in dit gedicht wordt verhaald van een dubbele regenboog, zo mooi dat deze het verdient als herinnering meegenomen te worden naar gene zijde van de dood. Volgens Brownings eerste biograaf, de Schot William Sharp, zag Browning deze dubbele regenboog in Dulwich Wood, waarvan nu nog een klein bosje over is (afb. 9). (Dulwich ligt enkele kilometers ten zuiden van de

9 De restanten van Dulwich Wood

City van Londen.) Met dit symbool verbindt Nabokov zijn literaire carrière met de onsterfelijkheid en wordt de boog gesloten.

Scott en Browning zijn slechts twee dichters van de 25 die Nabokov in *Pale Fire* noemt, of naar wier werk hij verwijst. Zij maken deel uit van zijn culturele erfgoed. Nabokov geloofde in een literaire evolutie, het werk van anderen zag hij als hetgeen waaraan men verder moet werken.

Om te ontsnappen uit Zembla moet de koning de bergkam oversteken. De koning kiest hiervoor de pas die begint aan de voet van de Mandevilberg. Het is curieus om te noteren dat Nabokovs zoon Dmitri vertelt dat zijn vader hem op de Zwitserse berg La Videmanette toevertrouwde dat hij zijn leven als geslaagd beschouwde en dat hij op het gebied van de kunst had bereikt wat hij had nagestreefd. La Videmanette (afb. 10) ontleent haar naam aan een top waarachter een bergplateau, La Videman, schuilgaat. ‘La Videman’ is een anagram van ‘a Mandevil’, een naam die in *Pale Fire* niet alleen aan de al genoemde berg is gegeven, maar ook aan het Mandevilbos, alsook aan twee Zemblaners, Mirador en Radomir Mandevil.

10 La Videmanette, Vaux

Zoals het stelen van zonlicht door de maan iets is waar niemand slechter van wordt maar waarvan men wel veel profijt heeft, zo is het ook met de literatuur, waarvan de uitwisseling verrijkend kan werken.

Via Hodge, de lapjeskat van Dr. Johnson, worden we in *Pale Fire* geleid naar Bernard de Mandeville (1670-1733), een Nederlander die zich na zijn doktersopleiding in Leiden vestigde in Londen en het geruchtmakende filosofische werk *The Fable of the Bees* schreef. Hij was van mening dat stelen niet schadelijk was als het maar neerkwam op het doorgeven van eigendom. Zo kan men het gedicht uit *Pale Fire* beschouwen als een weefsel waarin ook vele juwelen uit de Engelse literatuur op originele wijze zijn verwerkt.

Onsterfelijkheid

De taxusboom verschaft in *Pale Fire* een voorbeeld van een internationale woordspeling. In het Frans heet de boom ‘if’, welk woord in het Engels ‘als’ en ‘of’ betekent, terwijl in deze taal de boom ‘yew’ heet, waarvan het anagram ‘Wye’ (homoniem van ‘waarom’), veelvuldig in de tekst voorkomt. De taxusboom is een van de symbolen van de onsterfelijkheid; het is de enige conifeer die op oud hout uitloopt. Bovendien kan deze boom, waarvan de takken als van een fontein donkergroene gewelven vormen, de leeftijd van duizend jaar bereiken. Een ander symbool dat naar de eeuwigheid verwijst, het cijfer acht, komt ook frequent voor in de roman. De tunnel waardoor de koning ontsnapt, dankt zijn bestaan aan Iris Acht en heeft een lengte van 1.888 yards. Wordsworth combineerde beide symbolen toen hij acht taxusbomen liet planten op het kerkhof van Grasmere. Onder deze bomen ligt hij begraven (afb. 11), een fraai voorbeeld van drievoudige onsterfelijkheid. Van alle Engelse dichters is Wordsworth mogelijk degene met wie Nabokov zich het allermeest verwant voelde. Zij hebben veel gemeen: hun herinneringen als bron van verbeelding, de band met de natuur, hun geloof in de kindertijd als venster naar de tijdloosheid, hun vrijwel absolute waarnemingsvermogen, hun metafysische aanspraken en hun geloof in de onsterfelijkheid. De beelden waarin zij dit tot uitdrukking hebben gebracht, vertonen soms een treffende gelijkenis.

Het literaire vermogen om de kinderjaren, en daarmee de kijk op de eeuwigheid, te hervinden, staat ook centraal in de befaamde zet-

11 Het graf van Wordsworth te Grasmere

fout van *Pale Fire.* Shade heeft eens, op de grens van leven en dood, een visioen van een fontein gehad en beschouwt deze als een aanwijzing van het leven na de dood. Dan leest hij opeens dat een dame, die net als hij schijndood is geweest, in die toestand ook een fontein heeft aanschouwd. Shade ziet hierin een doorslaggevend bewijs. Maar helaas, naspeuringen leveren op dat zij niet een fontein heeft gezien, maar een berg, door een zetfout (fountain/mountain, slechts één letter verschil in het Engels) als fontein in het blad terechtgekomen. Shade merkt vervolgens op dat het hiernamaals afhangt van een zetfout, maar bedoelde hier het omgekeerde mee van de uitleg die altijd aan deze opmerking is gegeven: de zetfout vernietigde niet zijn symbool, maar redde het. De literare onsterfelijkheid danken schrijvers immers aan hun inspiratie, die zij volgens de Griekse mythologie kregen door het drinken van het water van de bergbronnen op de Parnassus, geslagen door Pegasus, het gevleugelde paard der dichters.

In *Geheugen, spreek* zegt Nabokov dat diep verscholen in elk mens het verlangen zit om de zwaartekracht te overwinnen. Kinbote houdt *'steinmannen',* die de koning bij zijn ontsnapping over de bergpas tegenkomt, voor een herinnering aan een opstijging, terwijl 'cairns', want daar gaat het om, gedenktekens voor overledenen zijn (afb. 12). Kinbote vergelijkt zich ook met een 'waxwing', een pestvogel, letterlijk een 'wasvleugel', waarbij de was verwijst naar de zijdeglans die het verenkleed van deze vogel kenmerkt. Maar net als in het Engels verwijst 'was' ook naar groei (verg. 'aanwas'); met andere woorden Kinbotes vleugel is nog niet volgroeid, zijn literaire werk is nog niet voltooid. En bovendien is er ook Daidalos die voor zijn zoon en voor zichzelf vleugels van was maakte om daarmee weg te kunnen vliegen van het land waar ze gevangen werden gehouden. In *Childe Harold* verbeeldt Byron de overgang naar de onsterfelijkheid ook als een vlucht die mogelijk wordt als zijn vleugel voldoende is 'gewassen' (canto 3, vers 73, r. 7 en 8).

12 'Steinmannen'

In *Pale Fire* wordt naar meer dichters verwezen die hetzelfde beeld gebruikten, zoals Thomas Flatman (‘A Thought of Death’), John Milton (‘Comus: A Masque’) en Alexander Pope (‘The Dying Christian to his Soul’). Als men de wereld wil verlaten door in de hoogte op te stijgen vormen bergtoppen een goed uitgangspunt. Bergtoppen die onbegaanbaar zijn voor stervelingen, verwijzen letterlijk naar het bovenaardse. Vele dichters, met name de Engelse romantici, hebben bergtoppen, vooral die van de Mont Blanc, als zodanig bezongen (afb. 13). Coleridge spreekt in zijn ‘Hymn before Sun-rise, in the Vale of Chamouni’ van de Mont Blanc als van de ambassadeur van de aarde in de hemel. En Wordsworth zag in de top van deze berg, zo schrijft hij in *The Prelude* (zesde boek), een van de ‘symbolen van de eeuwigheid’. Ook Shade, Kinbotes hofdichter zoals hij hem graag zou hebben gezien, schreef gedichten over bergen, zoals ‘Mountain View’ en ‘Mont Blanc’.

Die laatste titel was overigens al vergeven aan het bekende gedicht van Shelley waarin hij het raadsel van het leven en de dood probeert te ontvouwen. Zou dit ontstijgen aan de aarde ook de sleutel kunnen zijn voor het raadsel van het hoefijzerspel, graag gespeeld door Tolstoj (afb. 14), dat zo duidelijk hoorbaar is op die stralende zomeravond waarop Shade, Kinbote en Gradus voor het eerst te zamen waren? Kan het zijn dat Pegasus op dat moment zijn hoeven aftrapt omdat hij voortaan alleen zijn vleugels zal gebruiken, ‘spurning the clay-cold bonds which round our being cling’, zoals Byron schreef?

13 De Mont Blanc en het dal van Chamonix

14 Tolstoj speelt ‘gorodki’, een spel met hoefijzers, in 1909.

Light Verse

Ballade
Catharina Blaauwendraad

O gruwel, de gebouwen die verrijzen!
Het groene hart van Holland werd gebroken
door bruut beton. De grauwen en de grijzen
vergrijpen zich aan ongerepte stroken
als onkruid, door onachtzaamheid ontloken.
Toch hoort men geen protest van het publiek;
de slechte smaak heeft allen aangestoken:
De wansmaak wint het van de esthetiek.

Men zou de stedeling gelukkig prijzen,
gewend aan grijs, van landschap lang verstoken.
Wat doet de stadsmens nog van afschuw ijzen?
Het volgende: In steden hebben spoken
van wanontwerp de koppen opgestoken.
Prachtige panden werden door een kliek
van nietsontziende slopers afgebroken:
De wansmaak wint het van de esthetiek.

Reeds staan de steden vol van eerbewijzen
aan lelijkheid. Men bouwt ononderbroken,
de bouwsteen echter is geen steen der wijzen.
Gebouwen die niet met het stadsbeeld stroken,
schril tegen oude glorie afgestoken;
die beelden maken mij melancholiek.
Maar ik berust. De pest is uitgebroken:
De wansmaak wint het van de esthetiek.

Prins Charles, gij hebt mijn grieven uitgesproken.
Toch baat hier geen royale retoriek.
Men zal ons steeds met lelijkheid bestoken:
De wansmaak wint het van de esthetiek.

Twee gedichten
Paul van den Hout

Uit

Je hoort zo vaak: de tijd heelt alle wonden;
ze zeggen dat verdriet vanzelf weer slijt;
ook heet het dat verbittering of spijt
gevoelens zijn, voor valsaards uitgevonden.

Wat zou het dat ze jou heeft weggezonden,
dat liefde is verkeerd in haat en nijd?
Je bent toch ook een hoop ellende kwijt
en straks deel je met nieuw geluk de sponde.

Maar ik verklaar aan allen thans, bij monde
van een die is gelouterd in de strijd,
dat ik dit altijd kletskoek heb gevonden.

Ik heb verdriet, en tóón het, onomwonden,
want, ach, die panacee van dokter Tijd...
de Dood bedoelen ze, die stomme honden!

Bouquetreeksvertaler

Vertaler? Ik? En of! Ik tik me suf:
een bladzij per kwartier haal ik, en góéd hoor!
Daar vang ik toch maar eventjes een joet voor,
dus, ga maar na, vijf mille per maand, geen bluf!

En moeilijk? Ho maar! Niks als seks en luf,
geen vunzigheid, hoor, geen gevloek, het moet door
de beugel kunnen, dus geen zaad- of bloedspoor,
geen tepels, kut of lui of soixante-neuf.

Wat ook zo fijn is, zelfs al klinkt het duf,
dat hij háár steeds weer op het laatst, met rozen
ten huwelijk vraagt, zodat ik het gesnuf

van huisvrouw, baby-sit en winkeljuf
kan horen bij de slotapotheose.
Dat geeft me voor deel honderdelf weer puf!

Partijtje ongeregeld VII
Drs. P

[1]

We stonden aan een versgedolven graf...
Bij thuiskomst blijkt er post te zijn besteld
Een enveloppe met een kaart - zo'n droeve

We hebben de missive uitgespeld
En zijn vervolgens bezig met een proeve
Van schriftelijk geformuleerd verdriet

Niet lang daarna bezoeken we de groeve
Van nog weer iemand die ons achterliet
Een mens treurt in zijn leven heel wat af

Maar zie, wat hij (of zij) ons allen gaf!
We hadden het voordien nooit opgeteld
Nu wordt het in de rouwdienst ten behoeve
Der menigte van A tot Z vermeld
We staan daarbij toch even stil, en paf

[2]

Keizer Nero
Droeg nooit een sombrero
Maar het was aan iets anders dan een zonnesteek
dat hij in 68 n.C. bezweek

Het keizerlijke Rome had vaak spelen
En deze brachten veel amusement
Ofschoon het (ja, dat mag ik niet verhelen)
De Christenen al spoedig ging vervelen
Dat leeuwen knaagden aan hun lichaamsdelen -
Een ongemak waaraan men nimmer went

[3]

‘Een gifslang beet mij... in de heup...
Zij is verdwe... nen in... het... kreup...’

Twee gedichten
Frank van Pamelen

[1]

Hier heeft u vijfentwintig piek
En laat de rest maar zitten
U trok die kies zo magnifiek
Hier heeft U vijfentwintig piek
Maar had Uw broer niet die fabriek
In plastic kunstgebitten?
Hier heeft U vijfentwintig piek
En laat de rest maar zitten

[2]

Ik was dol op Scheveningen
Dat kon zij niet zeggen
Tijdens onze wandelingen
(Ik was dol op Scheveningen!)
Placht ik de Berlijnse Inge
Schwere Wörter voor te leggen
Ik was dol op ‘Scheveningen’
Dat kon zij niet zeggen

De schim van Barkóv
Тень баркова
Aleksander Poesjkin[*]
(Vertaling Govert Poederooien)

1

Однажды, зимним вечерком,
  В борделе на Мещанской
Сошлись с расстриженным попом
  Поэт, корнет уланскнй,
Московский модный молодец,
  Подъячий из Сената,
Да третьей гильдии купец,
  Да пьяных два солдата.
Всяк, пуншу осушив бокал,
  Лег с блядью молодою
И на постели откатал
  Горячею елдою.

1

't Was winter eens, dat 's avonds laat
  't bordeel achter de Wallen
ontving: een klerk van de Senaat,
  een dichter met drie ballen,
een bink uit Moskou, reuze vlot,
  een leek geworden pope,
een sjofel koopman, en tot slot
  twee jantjes, straal bezopen.
Elk dronk een glas gevuld met wijn
  en zocht zich een temeier,
en daar begon het neukfestijn

* *Na het succes van Nelis Klokkenists Nederlandse vertaling van* De barre ballade van Boris Borus *van Ivan Barkóv is het nu hoog tijd voor de niet minder vunzige hommage aan diezelfde Barkov van de hand van Ruslands grootste dichter, Aleksander Poesjkin. De Nederlandse lezer wordt hierbij niet alleen de eerste vertaling ter wereld van dit jeugdige meesterwerk aangeboden, hij is ook de eerste die de volledige tekst in het Russisch gedrukt ziet staan: noch lezers buiten Rusland, noch die daarbinnen hebben dat plezier ooit mogen smaken; tot nu toe is het werk altijd buiten Poesjkins Verzameld Werk gebleven.*
*Het gedicht stamt uit Poesjkins Lyceum-tijd, ergens tussen 1815 en 1817. Het is geschreven in balladem*etrum*, waarmee het in de traditie staat van verhalende gedichten waarin een geest verschijnt - vgl. Bürgers* Lenore *en de vertalingen daarvan van Zjoekovski en Katenin. Meer precies is* De schim van Barkov *een parodie op Zjoekovski's* Gromobój *van 1811. Gromoboj is de naam van de held (letterlijk: 'Donder-gevecht'), die de zielen van zijn dochters aan Asmodeüs, de duivel, verkoopt. Het is een vreselijk drakerig werk en Zjoekovski werd er erg mee gepest, vooral omdat hij in vergelijking met het Duitse voorbeeld,* Die zwölf schlafenden Jungfrauen *van Christian Heinrich Spiess, de zaken aanzienlijk had gekuist. Sommige passages in* De schim van Barkov *zijn letterlijk uit* Gromoboj *overgenomen, maar hebben door een paar woorden te veranderen een scabreuze inhoud gekregen.*
Aan de andere kant volgt De schim van Barkov *het genre van* De schim van.. *-gedichten, zoals Poesjkins eigen* De schim van Fonvizin, *waarin op de lange traditie (Lucianus!) van 'dodengesprekken' wordt voortgeborduurd en tegelijk als vast onderdeel literaire ruzies worden uitgevochten (zie o.a. strofe 9).*
De Russische tekst is gekopieerd van een 'vuile' drukproef in het bezit van een van Ruslands bekendste Poesjkin-kenners, en is zeer betrouwbaar *Voor noten zie p. 81.*

het hete balgebeier.

2.

Кто всех задорнее ебет?
Чей хуй средь битвы рьяной
Пизду кудрявую дерет,
Горя как столб багряный
О землемер и пизд и жоп,
Блядун трудолюбивый,
Хвала тебе, расстрига поп,
Приапа жрец ретивый.
В четвертый раз ты плешь впустил
И снова щель раздвинул,
В четвертый принял, вколотил
И хуй повисший вынул!

2

Wie naait het ijverigste daar?
Wiens pik gloeit in die wedstrijd
het felst, een purperen pilaar,
die kut na kut uiteen rijt?
O gij, die kut en poepgat meet,
O, ijverige neuk-aap,
Geloofd zijt gij, die afstand deed
van God, o poop' van Priaap!
Ten vierden maal weet gij uw stam
weer in haar gleuf te krijgen,
en weer ligt zij, na Uw geram,
amechtig na te hijgen.

3.

Повис! Вотще своей рукой
Ему милашка дрочит
И плешь сжимает пятерней
И волосы клокочет,
Вотще! Под бешеным попом
Лежит она, тоскует,
И ездит по брюху верхом
И в ус его целует.
Вотще! Елдак лишился сил:
Как воин в тяжкой брани,
Он пал, главу свою склонил
И плачет в нежной длани.

3

Plots hangt-ie slap! Wel, wat is dat!
Ze tracht hem af te rukken;
kroelt in zijn haar, knijpt in zijn lat,
maar 't opstaan wil niet lukken.
Vergeefs ligt briesend nu de poop'
op 't smachtend vrouwspersoontje;
en of zij nu dwars op hem kroop
of kust hem op zijn koontje,
vergeefs! Weg is des snikkels kracht,
het trotse schip moest stranden;
hij buigt zijn kop, zijn tranenklacht
bevloeit haar teed're handen.

4.

Как иногда поэт Хвостов,
Обиженный природой,
Во тьме полунощных часов
Корпит над хладной одой;
Под ним несчастное дитя;
И вкривь, и вкось, и прямо
Он слово звучное, кряхтя,
Ломает в стих упрямый, -
Так блядь трудилась над попом,
Но не было успеха,
Не становился хуй столбом
Как будто бы для смеха.

4

Gelijk Chvostóv[1)], door de natuur
misdeeld, wel zit te zwoegen;
zijn odes smeedt in 't nachtlijk uur,
krampachtig tracht te voegen;
zijn geesteskind met veel misbaar
dan puffend tracht te stikken,
het schots en scheef en door elkaar
in rijmen poogt te wrikken;
zo deed ook 't hoertje; trok en zoog -
niets mocht het echter baten.
Niets kreeg die pik nog meer omhoog,
tot spot van al de maten.

5.

Зарделись щеки, бледный лоб
Стыдом воспламенился;
Готов с постели прянуть поп,
Но вдруг остановился.
Он видит - в ветхом сюртуке
С спущенными штанами,
С хуиной толстою в руке,
С отвисшими мудами
Явилась тень - идет к нему
Дрожащими стопами,
Сияя сквозь ночную тьму
Огнистыми очами.

5

Hij bloost van schaamte, 't bleek gelaat
is vuurrood aangelopen.
Reeds wil hij vluchten, maar te laat:
hij spert zijn ogen open:
de broek omlaag, in trotse stand,
de frak oud en verschoten,
de fiere snikkel in de hand,
met bungelende kloten,
verschijnt een geest - komt op hem af,
komt dreunend aangetogen,
en schijnend in de donk're nacht
met vlammen in de ogen.

6.

‘Что делалось с детиной тут?’
Вещало привиденье.
- ‘Лишился пылкости я муд,
Елдак в изнеможеньи,
Лихой предатель изменил,
Не хочет хуй яриться’.
- ‘Почто ж, ебена мать, забыл
Ты мне в беде молиться?’
‘Но кто ты?’ - вскликнул Ебаков,
Вздрогнув от удивленья.
‘Твой друг, твой гений, я - Барков!’
Сказало привиденье.

6

‘Wat is dat hier voor narigheid?’
zo heeft het spook gesproken.
- ‘Mijn kloten zijn hun hartstocht kwijt,
mijn snikkel is gebroken.
De Kwade heeft mij in zijn macht,
mijn pik hangt naar beneden.’
- Waarom, schlemiel, heb jij vannacht
dan niet tot mij gebeden?’
‘Wie ben je dan?’ roept Kutstra dof,
en staat van schrik te beven,
‘Jouw genius, jouw vriend: Barkov!’
zo sprak de geest bedreven.

7.

И страхом пораженный поп
Не мог сказать ни слова;
Свалился на пол словно сноп
К портицам он Баркова.
‘- Восстань, любезный Ебаков,
Восстань, повелеваю,
Всю ярость праведных хуев
Тебе я возвращаю.
Поди еби милашку вновь!’
О чудо! Хуй ядреный
Встает, краснеет плешь как кровь,
Торчит как кол вонзенный.

7

Verlamd en stom de pope stond;
vergat van schrik te groeten.
Zeeg als een zoutzak op de grond
vlak voor Barkov zijn voeten.
‘Verrijs, Van Kuttenstein, mijn vriend,
verrijs, zeg ik, verdikke!
Ik schenk weer kracht, voor wie 't verdient,
aan alle dorre pikken.
Ga! Neuk dat lieve kind eens goed.’
En Kuthuis krijgt een stramme!
Zijn tamp zwelt op, kleurt rood als bloed,
Om zó erin te rammen.

8.

‘Ты видишь, - продолжал Барков,
Я вмиг тебя избавил.
Но слушай: изо всех певцов
Никто меня не славил.
Никто! Так мать же ик в пизду,
Хвалы их мне не нужны,
Лишь от тебя услуги жду -
Пиши в часы досужны!
Зозьми задорный мой гудок,
Играй как ни попало!
Зот звонки струны, зот смычок,
Ума з тебе не мало.

8

Barkov ging voort: ‘Voilá! Hoe snel
Verrees je uit de doden!
Maar hoor: van heel het dichtersstel
zong geen *mij* ooit een ode.
Ach wat! Ze kunnen in mijn reet,
Wat maal ik om gezwijmel!
'k Benoem *jou* tot mijn hof-poëet,
tot prins van 't geil gerijmel.
Doe jij het als je tijd hebt, hier:
mijn strijkstok en mijn snaren.
Speel maar wat luchtig, licht vertier,
Je bent genoeg ervaren.

9.

Не пой лишь так, как пел Бобров,
Ни Шаликова тоном.
Шихматов, Палицын, Хвостов
Прокляты Аполлоном.
И что за нужда подражать
Бессмысленным поэтам?
Последуй ты, ебена мать,
Моим благим советам,
И будешь из певцов певец,
Клянусь я в том елдою -
Ни черт, ни девка, ни чернец
Не вздремлют над тобою.’

9

Alleen: zing niet zoals Bobróv[2],
mijn Sjálikovs[3] poëem-toon.
Sjichmátov[4], Pálitsyn[5], Chvostóv,
Vervloeke hen Apolloon!
Weg met het tandeloos geblèr
van al die idioten!
Ik heb een beter plan, mon cher:
ik zweer je, bij mijn kloten,
jij wordt Homerus' evenknie,
en, volg je mijn bevelen -:
geen duivel, wijf, of monnik, die
met jou zich zal vervelen.'

10.

'Барков! доволен будешь мной!'
Провозгласил детина,
И вмиг изчез призрак ночной,
И мягкая перина
Под милой жопой красоты
Не раз попом измялась,
И блядь во блеске наготы
Насилу с ним рассталась.
И вот яснеет свет дневной,
И, будто плешь Баркова,
Явилось солнце за горой
Средь неба голубого.

10

'Je kunt van mij op aan, Barkov!'
sprak Kutma onomwonden.
Het spook was niet verdwenen of
de poop' dook in de sponde.
In voorkant en in achterkant
steekt hij zijn trotse degen;
zijn lichtekooitje watertandt
en laat zich duchtig vegen.
En zie: daar snelt Aurora toe,
de zon verschijnt ter kimme,
en vuurrood, als Barkov zijn roe,
begint hij fier te klimmen.

11.

И стал поэтом Ебаков;
Ебет да припевает,
Гласит везде: "Велик Барков!"
Попа сам Феб венчает.
Пером владеет как елдой,
Певцов он всех славнее.
В трактирах, кабаках герой,
На бирже всех сильнее.
И стал водить из края в край
С гудком, смычком, мудами.
И на Руси воззвал он рай
Бумагой и пиздами.

11

Zo werd Van Kutstein dan poëet
van boven én beneden.
‘Groot is Barkov!’ zo luidt zijn kreet,
ook Phoebus is tevreden.
Beheerst zijn pen als zijn geslacht,
is baas in de bordelen,
ook in de kroegen zeer geacht,
oogst lof uit alle kelen;
trekt zegevierend door het land,
met lier, schalmei en kloten,
zo heeft hij dan met gulle hand
heel Rusland volgespoten.

12.

И там, где вывеской елдак
На низкой, ветхой кровле,
И там, где только спит монах,
И в скопище торговли,
Везде затейливый пиит
Поет свои куплеты,
И всякий Божий день твердит
Баркова он советы.
И бабы и куиный пол
Дрожа ему внимали,
И даже перед ним подол
Девчонки поднимали.

12

In hoerenkast en peeshok, daar
zingt Kutkens zijn kwatrijnen;
in kloostercel, of waar ook maar,
op markten en op pleinen,
ja, overal klinkt zijn refrein.
Van Kutmans maakt furore;
laat heel de lieve dag door zijn
Barkov-gezangen horen.
Hij raakt bemind bij iedereen,
met zwans dan wel met schede.
En zelfs de meisjes doen meteen
hun broekjes naar beneden.

13.

И стал расстрига-богатырь
Как в масле сыр кататься.
Однажды в женский монастырь,
Как начало смеркаться,
Приходит тайно Ебаков
И звонкими струнами
Воспел победу елдаков
Над юными пиздами.
У старца нежный секелек
Зардел и зашатался,
Как вдруг ворота на замок,
И пленным поп остался.

13

Eens op een dag kwam onze held
in 't klooster bij de nonnen
(hij heeft het later zelf verteld,
of deels misschien verzonnen);
Die waren in voor elk plezier
en heus geen kuise trutjes:
Van overwinning zong zijn lier
op jongedameskutjes.
Ook d'oude non voelt in haar scheur
een hitserig verlangen...
Maar dan slaat plotseling de deur
in 't slot. De poop' gevangen!

14.

Вот в келью девы повели
  Поэта Ебакова.
Кровать там мягкая в пыли
  Является дубова.
И поп в постелю нагишом
  Ложится поневоле.
И вот игуменья с попом
  В обширном ебли поле.
Отвисли титьки до пупа,
  А щель идет вдоль брюха,
Тиран для бедного попа
  Проклятая старуха.

14

Van Kut wordt in een cel gedouwd
  (nee, niet de nor, - van 't klooster).
Daar staat een bed van eikehout,
  er hangt een Playboy-poster.
De pope moet zich, graag of niet,
  naakt in dat bed begeven,
en moeder-overste gebiedt
  hem haar een beurt te geven.
Haar wemmen hangen tot de vloer,
  haar scheur loopt tot haar navel.
De poop' vervloekt haar: ‘Geile hoer!’
  En wenst haar pek en zwavel.

15.

Честную матерь откатал
  Пришлец благочестивый,
И в думе страждущей сказал
  Он с робостью стыдливой:
‘Какую плату восприму?’
  - ‘А вот, мой сын, какую:
Послушай, <...> твоему
  Не будет силы хую!
Тогда ты будешь каплуном,
  И мы прелюбодея
Закинем в нужник эечерком
  Как жертву Асмодея.’

15

De eed'le vreemd'ling deed zijn plicht,
en moeder is tevreden.
Dan sprak hij met een sip gezocht,
zijn broek nog naar beneden:
'Wat had U straks gedacht qua loon?'
Het krengig oudje dixit:
'Heel simpel: als er straks, mijn zoon,
geen fut meer in je pik zit,
dan snijd ik rustig alletwee
je ballen uit je scrotum,
en spoel ze 's nachts door de we
als Asmodeüs-votum[6].'

16.

О ужас! бедный мой певец,
Что станется с тобою?
Уж близок дней твоих конец,
Уж ножик над елдою!
Напрасно еть усердно мнишь
Девицу престарелу,
Ты блядь усердьем не смягчишь
Под хуем поседелу.
Кляни заебины отца
И матерну прореху.
Восплачьте, нежные сердца,
Здесь дело не до смѳху!

16

O schrik! Mijn arme zanger-held,
o wee! Het doek gaat vallen!
Pas op! je dagen zijn geteld,
het mes staat op je ballen!
Denk jij dan werk'lijk metterdaad
dat ouwe kreng te paaien?
Jouw jongeheer is nooit in staat
haar steeds maar weer te naaien.
Hoezeer je ook Barkov vereert,
ze wast je straks de oren.
O lezer, ween! dit gaat verkeerd;
Van Kuthuis is verloren!

17.

Проходит день, за ним другой,
Неделя протекает,
А поп в обители святой
Под стражей пребывает.
О вид, угодный небесам!
Игуменью честную
Ебет по целым он часам
В пиэду ее кривую,
Ебет... но пламенный елдак
Слабеет боле, боле,
Он вянет как весенний злак,
Скошенный в чистом поле.

17

De dagen gaan gestaag voorbij,
Een week is al vervloden.
De poop' zit vast in de abdij,
en weggaan is verboden.
O, welk een hemels tafereel:
Wijdbeens de kloostervrouwe,
en op haar ligt de minnestreel
hem in haar doos te douwen.
Hij pompt en sopt, maar, als voorspeld
zijn ding raakt moe van 't naaien; -
verlept, als bloemen op het veld,
des zomers na het maaien.

18.

Увы, настал ужасный день.
Уж утро пробудилось,
И солнце в сумрачную тень
Лучами водрузилось.
Но хуй детины не встает;
Несчастный устрашился,
Вотще муде свои трясет,
Напрасно лишь трудился:
Надулся хуй, растет, растет,
Вздымается лениво...
Он снова пал и не встает,
Смутился горделиво.

18

De langgevreesde dag breekt aan,
de morgen gaat beginnen;
daar dringt de zon zijn stralenbaan
het ochtendduister binnen.
De snikkel echter wil niet staan,
de poop' schrikt zich een hoedje.
Hij rukt vergeefs, en plukt wat aan
zijn miezerige roetje.
Maar wacht... ja, even zwelt de lul,
hij klimt en groeit weer dapper...
maar slinkt weer... Eerst zo'n flinke knul,
en nu zo'n oelewapper!

19.

Ах, вот скрипя шатнулась дверь,
Игуменья подходит,
Гласит: ‘Еще пизду измерь.’
И взорами поводит,
И в руки хуй, но он лежит,
Лежит и не ярится,
Она щекочет, но он спит,
Дыбом не становится...
‘Добро,’ - игуменья рекла
И вмиг из глаз сокрылась.
Душа в детине замерла,
И кровь остановилась.

19

Ach, knarsend opent zich de deur.
Daar komt de kloostervrouwe
en spreekt: ‘Kom nog eens in m'n scheur.
Vooruit, de kut op, ouwe!’
Ze pakt zijn tamp, maar die ligt neer.
Niet thuis! Niks te beleven!
Zij kietelen: vergeefs! Meneer
heeft alles al gegeven.
‘Oh, juist ja,’ sprak de goede vrouw -
meteen is ze verdwenen.
Mijn held bevangt een klamme kou.
Zijn hart zakt in zijn tenen.

20.

Расстригу мучила печаль,
И сердце сильно бнлось,
Но время быстро мчалось вдаль,
И темно становилось.
Уж ночь с ебливою луной
На небо наступала,
Уж блядь в постеле пуховой
С монахом засыпала,
Купец уж лавку запирал,
Поэты лишь не спали,
И, зодкою налив бокал,
Заллады сочиняли.

20

Daar zit hij, bij de pakken neer,
het hart bonst in de slapen.
Maar 't wordt al laat - hij trilt niet meer,
begint zelfs wat te gapen.
Reeds toont aan 't nachtlijk zwerk de maan
zijn geile ronde kanis.
De monnik steekt reeds een banaan
of druipkaars in zijn anus.
De koopman sluit zijn nering af.
Nu wordt de dichter wakker,
grijpt naar de pen, en de karaf
met wodka, arme stakker.

21.

И в келье тишина была.
Вдруг стены пошатнулись,
Упали святцы со стола,
Листы перевернулись
И ветер хладный пробежал
Во тьме угрюмой ночи.
Баркова призрак вдруг предстал
Священнику пред очи:
В зеленом ветхом сюртуке,
С спущенными штанами,
С хуиной толстою в руке,
С отвисшими мудами.

21

In 't klooster hoort men reeds geen klank...
Plots oop'nen zich de muren;
De vitae dond'ren van de plank,
bij ons en bij de buren.
Een kille wind waait door de cel
(van 't klooster). Daar! in 't duister:
een schim! Barkov, zó uit de hel[7)],
verschijnt in volle luister:
de broek omlaag, in trotse stand,
de frak groen en verschoten,
de fiere snikkel in de hand,
met bungelende kloten.

22.

- ‘Скажи, что дьявол повелел?’
- ‘Надейся, не страшися.’
- ‘Увы, что мне дано в удел?
Что делать мне?’ - ‘Драчиться!’
И грешный стал муде трясти.
Тряс, тряс, и вдруг проворно
Стал хуй все вверх и вверх расти,
Торчит елдак задорно.
И жарко плешь огнем горит,
Муде клубятся сжаты,
В могучих жилах кровь кипит,
И пышет керч мохнатый.

22

‘Beveel mij!’ spreekt bedeesd de poop'.
- ‘Ik laat je niet verrekken!’
‘O spreek! Hoe luidt mijn horoscoop?
Hoe vind ik redding?’ - ‘Trekken!’
Vertwijfeld rukt hij aan zijn ding,
en na een tijdje knoeien
kwam 't tóch weer overeind, en ving
gehoorzaam aan met groeien.
De eikel glanst met rosse gloed,
het scrotum trekt zich samen;
en tot de rand gevuld met bloed
zijn alle zwellichamen.

23.

Вдруг начал щелкать ключ в замке,
Дверь громко отворилась,
И с острым ножиком в руке
Игуменья явилась.
Являют гнев черты лица,
Пылает взор собачий.
Но вдруг на грозного певца
И хуй попа стоячий
Она взглянула, пала в прах,
Со страху обосралась,
Трепещет бедная в слезах
И с дубом тут рассталась.

23

Daar knarst het slot, een naar geluid,
en weer verschijnt de moeder.
Een vlijmscherp mes priemt zij vooruit;
ze houdt dus woord, het loeder!
De pope klaagt: ‘Och! Ach!’ en: ‘Wee!’
Terecht: het is haar menens.
Maar ziet ze onze chansonnier
weer met een harde penis,
valt prompt in zwijm, zijgt kreunend neer
en schijt in zeven kleuren.
Ze krijt in doodsangst: ‘O, mijn Heer!
Te groot voor mijne scheure!’

24.

‘Ты днесь свободен, Ебаков! -
Сказала тень расстриге, -
Мой друг, успел найти Барков
Развязку сей интриге.
Поди! (Отверзта дверь была)
Тебе не помешают;
Но знай, что добрые дела
Святые награждают.
Усердно ты воспел меня,
И вот за то награда!’
Сказал, изчез - и здесь, друзья,
Кончается баллада.

24

‘Van Kuttenburg, je bent verlost’,
   sprak 't spook tegen de pope.
‘Barkov heeft alles opgelost,
   't is gunstig afgelopen.
De deur is open: je bent vrij.
   Want sainteté oblige:
Mijn dienaar wordt als loon door mij
   gered uit deez' intrige.
Je vlijt was groot: 't zij je gegund;
   Mijn dank voor je aubaden!’
En wég was hij. Dus, vrienden: punt!
   Hier eindigt mijn ballade.

1 Brobov, S.S. *(1767-1810). Zijn uiterst duister-mystieke en archaïsche, ingewikkelde poëzie was onderwerp van vele spotdichten van Poesjkin en zijn vrienden; daarbij kwam steevast ook zijn drankzucht ter sprake (spotnaam: Bibris).*

2 Sjalikov, vorst P.I. *(1768-1852). Dichter, reisbrievenschijver, uitgever van het* Tijdschrift voor Dames *en epigoon van Karamzin, zowel in literaire als in politiek-filosofische zin. Ook Poesjkins* Epigram op Sjalikov *is, net als* De schim van Barkov, *nooit gedrukt in het Verzameld Werk.*

3 Sjichmatov, vorst S.A. Sjirínskij-S. *(1783-1837). Deed in zijn poëzie veel patriottisme (zie zijn* Minin, Pozjarskij en Hermogen, of Rusland gered, *1807 en* Peter de Grote, *1810) en traditionele religiositeit. In 1828 werd hij monnik.*

4 Palitsyn, A.A. *Alles wat ik van hem weet is dat hij in 1808 het Igor-lied (dat in 1800 herontdekt en gedrukt was) herdichtte. Waarom hij voorkomt tussen de anderen, die een stuk bekender waren, weet ik niet.*

5 Chvostôv, D.I. *(1757-1835). Fabeldichter van de traditionele 'moralistische' school Geliefd mikpunt van de dichters rond Poesjkin vanwege zijn gebrek aan anatomische kennis: duiven hebben tanden, raven hebben lippen en een 'muil', een ezel, laat hij in een boom klimmen.*

6 Asmodeüs - *Demon uit de Joodse oudtestamentische traditie. Vijand van het huwelijk. Bekend uit het boek Tobias (in het Westen apocrief, in de Russische bijbel kanoniek). De naam A had voor Poesjkin nog een bijzondere betekenis omdat het de bijnaam was van zijn vriend de dichter Vjazemski in de literaire club 'Arzamas', waar zij beiden lid van waren. Waarom hij die bijnaam had is niet helemaal duidelijk. Zjoekovski, die de bijnamen uitdeelde in Arzamas, had A. zelf ten tonele gevoerd in zijn ballade* Gromoboj - *waar* De schim van Barkov *een parodie op is. Daar is het de demon die Gromoboj verleidt de zielen van zijn dochters aan hem te verkopen. In westerse romans, bijvoorbeeld van Guevara en van Lesage, treedt A. op als de personificatie van de vleselijke liefde en de wellust.*

7 'zo uit de hel' - *Dat staat er niet, mar het is hier naar toe overgeheveld uit de volgende strofe: 'Beveel mij, sprak bedeesd de poop', lett.: 'Zeg op, wat heeft de duivel bevolen?' Barkovs schim komt natuurlijk uit de onderwereld, hier vereenzelvigd met de hel.*

Nota bene
Jean Pierre Rawie

Bij de cultuurnota der gemeente Groningen

Vaak stoort mij in doorwaakte nachten
die ik al dichtende doorwaak
een onontkoombare gedachte:
de kunst is geen regeringszaak.

Ook dichters moeten misschien leven
(al duurt dat meestal niet zo lang),
maar er wordt nooit iets goeds geschreven
uit dwang of geldelijk belang.

De waarlijk waardevolle dingen
ontstaan ondanks de overheid,
alle subsidies, regelingen,
en de cultuurnota ten spijt.

Want alle kunst wordt ingegeven
van hogere dan hogerhand:
en als de tijd lijkt opgeheven,
en aan de rand van stad en land

de engelen hun vleugels spreiden
in het oneindige azuur,
voel je de eeuwigheid verglijden,
en neemt geen nota van cultuur.

Twee gedichten
Rob Wervers

De eunuch

Mijn genitale castagnetten
verstomden. Sultans wil is wet.
Gelaten zag ik mij vervetten
en de geneugten van het bed
verflensten. Allah! Nimmermeer
verheft zich nog mijn jongeheer.

Mijn seksuele serenaden
verstierven na hun kort seizoen
tussen de torens en arcaden.
Ik ben niet meer dan een kapoen.
O dode mus tussen mijn benen!
O holocaust der androgenen!

Paradise Lost '91

We lagen bij de rozenhaag.
Beschroomd betrad een tor je billen.
Een Emmenthaler ozonlaag
bezag goedgunstig onze idylle.

We waren dronken van verlangen
daar aan de Zure-Regenlaan,
maar zagen toen, door schrik bevangen,
een kwijlende gestalte staan.

Plantsoenendienst. Debiele Barend
leek eerst bedremmeld van de schok,
maar reeg toen onze vijgeblaren
pardoes aan zijn gepunte stok.

Vertaald proza

Wat moet iedereen weten?

Vladimir Nabokov*

(Vertaling Yolanda Bloemen en Marja Wiebes)

Ons tijdsgewricht, dames en heren, is er een van grote schokken, van beroeringen en verkenningen. Er naakt een toekomst vol veranderingen, en bovendien moeten wij, gelijk Orpheus, de Augurenstallen van het verleden reinigen. Voor de oorlog hadden de mensen een moraal, een oude moraal, maar nu hebben ze hun moraal vermoord en begraven en op de steen schreven ze: De mensen hadden een moraal, maar die hebben ze vermoord en begraven, en op de steen schreven ze: De mensen hadden een moraal, maar die hebben ze vermoord en begraven, en op de steen schreven ze niets. In plaats daarvan kwam iets nieuws, kwam de heerlijke godin van de psychoanalyse, die (tot groot afgrijzen van de moralisten) op haar manier de achtergrond van onze kwellingen, vreugden en martelingen verklaarde. Wie eenmaal onze scheerzeep 'Fluweeltje' heeft geprobeerd, wil nooit meer iets anders. Wie eenmaal de wereld door de bril van het 'freudianisme voor iedereen' heeft bekeken, krijgt daar geen spijt van.

Dames en heren, in een flauwe anekdote schuilt soms een heel diepe waarheid. Ik citeer: Zoon: 'Pappa, ik wil met oma trouwen.'... Vader: 'Praat geen onzin.' Zoon: 'Maar pappa, waarom kan jij wel met mijn mamma trouwen en ik niet met de jouwe?' Flauw zult u zeggen. Toch ligt hierin, in deze flauwiteit al de hele essentie van de leer der complexen! Dit kereltje, deze jonge en onbedorven knaap, die door zijn vader (de botte routinier) in de bevrediging van een natuurlijk verlangen wordt gefrustreerd, zal dat verlangen ofwel verdringen en de rest van zijn leven ongelukkig zijn (Tantaluscomplex), of zijn vader vermoorden (dwangarbeidcomplex), of, tenslotte, zijn wens ondanks alles toch uitvoeren (gelukkighuwelijkcomplex). Of laten we een ander voorbeeld nemen: iemand

* *'Wat iedereen moet weten' verscheen onder Nabokovs pseudoniem Sirin in het vijfde nummer uit jaargang 1931 van het blad voor Russische émigrés 'Novaja gazeta' (Nieuwe krant); 'Welbehagen' werd gepubliceerd in de verhalenbundel 'Vozvrasjtsjenije Tsjorba' (De terugkeer van Tsjorb), uit 1930.*

krijgt een aanval van onverklaarbare angst als hij, laten we zeggen, in het bos een tijger tegenkomt. Hoe is die angst te verklaren? Dames en heren, de psychoanalyse geeft ons een meesterlijk simpel antwoord: ongetwijfeld is die persoon in zijn vroege jeugd vreselijk geschrokken van een plaatje van een tijger of van een tijgervel onder de piano van zijn mammie: die angst (horror tigris) leeft onbewust in hem voort en komt later, als hij volwassen is, bij de ontmoeting met de echte tijger als het ware weer naar boven. Als hij in het bos in het gezelschap van een kundig arts was geweest, dan zou die het splintertje van de noodlottige herinnering uit zijn patiënt hebben getrokken, en de tijger in eenvoudige bewoordingen hebben duidelijk gemaakt dat hij, de tijger, vroeger eens mensenvlees had geproefd en daardoor een menseneter was geworden. Het resultaat van dat gesprek is duidelijk.

Dames en heren, u moet uw dromen toetsen aan de psychoanalyse. Wie van ons is het nooit overkomen dat hij, na een copieus paasmaal, overweldigd door een boze droom het uitschreeuwt, of dat hij, na een reisje naar het Vierwoudstrekenmeer droomt van het Vierwoudstrekenmeer? Waarom gebeurt dat? Hierom. Iemand, die driekwart van een paaslam heeft opgegeten en het 's nachts met een kruising van een sater en een mastodont aan de stok krijgt, is het slachtoffer van zijn eigen onbevredigde verlangens (erotische). Het meer duidt op hetzelfde.

Dus, hoe ongebondener iemand leeft, hoe welwillender hij staat tegenover zijn kleinste verlangens, hoe vrolijker en grondiger hij eraan toegeeft, des te minder boze dromen heeft hij en des te gezonder is zijn ziel. Inderdaad: de wetenschap heeft vastgesteld dat sommige Romeinse keizers (Decameronus bijvoorbeeld) helemaal niet droomden.

Dames en heren, u zult uit het bonte weefsel van het leven geen wijs kunnen, als u één ding niet onthoudt: het leven wordt beheerst door de seksualiteit. De pen waarmee we aan onze geliefde of aan een debiteur schrijven, staat voor het mannelijke, en de brievenbus waar we die brief in doen voor het vrouwelijke. Zo moeten we het leven van alledag zien. Aan ieder kinderspelletje bijvoorbeeld ligt erotiek ten grondslag (dat moeten we heel goed in het oog houden). Een jongen die zijn tol er flink van langs geeft, is een onbewuste sadist; een bal (bij voorkeur van flinke afmetingen) vindt hij leuk omdat die hem

aan een vrouwenborst doet denken; verstoppertje spelen is het emiratisch (verborgen, diepe) verlangen in de moederschoot terug te keren. Datzelfde Oedipuscomplex komt bij ons in de volksmond tot uitdrukking in tal van scheldwoorden.

Waarheen we onze ogen of onze blik ook richten, overal is dat seksuele aanwezig. Kijken we eens naar algemeen bekende beroepen: daar is het al evenzeer te vinden; de beursman heeft affaires (lees: met een juffrouw), de verpleegster loopt de patiënten na (lees: de patiënt is beter en loopt de verpleegster na), de regisseur laat zijn actrices overspelen. Filologen zullen bevestigen dat uitdrukkingen als: de barometer valt, het vallen der bladeren, een gevallen paard, allemaal (onbewuste) toespelingen zijn op een gevallen vrouw. En wat in dit verband te denken van woorden als sextet of sextant, of van een zin als: In Sussex deed de sectie Frans een lesexperiment. Ook zijn er veel namen waarin het erotische doorklinkt: Minnie, Koosje (van ‘minnekozen’), Froukje (van ‘vrouw’), en de Spanjaarden hebben zelfs de naam ‘Juan’ (van Don Juan).

Waarmee u zich ook bezighoudt, waarover u ook denkt, vergeet niet dat al uw daden en handelingen, ideeën en gedachten volkomen bevredigend verklaard kunnen worden, zoals boven is aangetoond. Gebruik ons patentmiddel ‘freudianisme voor iedereen’ en u zult tevreden zijn. Wij ontvingen dankbare reacties van schrijvers en kunstenaars, van 3 ingenieurs, van pedagogen, van verloskundigen enz., enz. De uitwerking is direct en aangenaam. Iedere moderne mens moet dit aanschaffen. Hoogst interessant! Verbazend goedkoop!

Welbehagen
Vladimir Nabokov
(Vertaling Yolanda Bloemen en Marja Wiebes)

Het atelier had ik van een fotograaf geërfd. Tegen de muur stond nog een lilakleurig doek, waarop een deel van een balustrade en een wittige urn geschilderd waren tegen de achtergrond van een wazige tuin. In een rieten stoel, als het ware bij de toegang tot deze gouache-achtige verte, bleef ik tot de ochtend zitten, denkend aan jou. Tegen zonsopgang werd het heel koud. Uit de duisternis doken in de stoffige nevel voortdurend koppen van klei op, één, jouw evenbeeld, was omwonden met een vochtige lap. Ik liep door die nevelige dakkamer - er verkruimelde, er knapte iets onder mijn voet - en met het uiteinde van de lange raamstok haakte ik naar de zwarte gordijnen die als flarden van gescheurde vaandels langs het schuine raam hingen, en opende ze een voor een. Nadat ik de ochtend - benepen, pover - had binnengelaten, barstte ik in lachen uit, zonder zelf te weten waarom - misschien wel omdat ik de hele nacht daar was blijven zitten in die rieten stoel, tussen het afval, de gipsscherven, in het stof van opgedroogde plastiline - en ik moest denken aan jou.

Wanneer in mijn bijzijn jouw naam werd genoemd onderging ik dit gevoel: een zwarte schok, een zoete, heftige beroering; hoe sierlijk bracht je je handen naar je voile om die in orde te brengen. Ik had je al zo lang lief, maar waarom ik je liefhad, dat weet ik niet. Jij leugenachtige en wilde, die leeft in lege droefenis.

Kort tevoren had ik bij jou in de slaapkamer op een tafeltje een leeg lucifersdoosje gevonden; er lag een grafheuveltje op van as, en een goudkleurige peuk, grof, van een man. Ik had je gesmeekt om uitleg. Je lachte een beetje onaangenaam. Vervolgens begon je te huilen en ik had je alles al weer vergeven, ik sloeg mijn armen om je knieën en drukte mijn vochtige wimpers tegen de warme zwarte zijde. Daarna zag ik je twee weken niet.

De wind deed de herfstige morgen flakkeren. Ik zette de raamstok voorzichtig in de hoek. In de brede opening van het raam waren de

pannedaken van Berlijn te zien - hun contouren vervormden door de vage uitvloeiingen in het glas - en als een bronzen meloen verrees tussen de daken een verre koepel. Wolken joegen voort en scheurden open, waarbij ze een ogenblik het lichte, verbaasde herfstblauw onthulden.

De vorige dag had ik je aan de telefoon gehad. Ik hield het niet meer uit en had zelf gebeld. We hadden afgesproken elkaar die dag te ontmoeten, bij de Brandenburger Tor. Je stem klonk door het bijengezoem heen ver weg en verontrustend. Hij golfde, zakte weg. Met mijn ogen stijf dichtgeknepen praatte ik met je, en ik wilde huilen. Mijn liefde voor jou was de kloppende en opwellende warmte van tranen. Dit was wat ik me bij het paradijs voorstelde: zwijgen en tranen, en de warme zijde van jouw knieën. Dat kon jij niet begrijpen.

Toen ik na het eten naar buiten ging om jou te ontmoeten werd ik duizelig van de droge lucht, van de vloedgolf van geel zonlicht. Iedere straal kaatste terug op mijn slapen. Grote, roodachtige bladeren wervelden langs het trottoir.

Toen ik daar liep bedacht ik dat je waarschijnlijk niet zou komen. En als je wel zou komen, dan zouden we toch weer ruzie maken. Ik kon alleen maar boetseren en beminnen. Dat was voor jou niet genoeg.

Daar was de zwarte poort. Breedgeflankte autobussen wrongen zich door de armsgaten en reden verder langs de boulevard die in de verte verdween in de verontrustend blauwe schittering van de winderige dag. Ik stond op je te wachten onder de zware overkoepeling, bij het ijzeren raam van de hoofdwacht. Het was er druk: de Berlijnse ambtenaren kwamen van hun werk, slecht geschoren, allemaal een aktentas onder de arm, en in hun ogen de doffe misselijkheid die je voelt als je op je nuchtere maag een slechte sigaar rookt. Aan een stuk door flitsten de vermoeide en begerige gezichten, de hoge boorden, voorbij. Er kwam een dame langs met een rode strooien hoed en een mantel van grijs lamsbont, een jongeman in een fluwelen broek met knopen onder de knie.

Leunend op mijn wandelstok stond ik te wachten, in de koude schaduw van de hoekpilaren. Ik geloofde niet dat je zou komen.

Bij die pilaar, vlak bij het raam van de hoofdwacht, was een kraampje: ansichten, plattegronden, waaiers kleurenfoto's, en ernaast, op een kruk, zat een oud vrouwtje, bruin, met korte benen,

dik, en met een rond, pokdalig gezicht - en ook zij wachtte.

Ik dacht: wie van ons zou zijn wachten het eerst beloond zien, wie zou het eerst verschijnen, de koper of jij. De oude vrouw zat daar alsof ze zeggen wilde: ik hoor er niet bij, ik zit hier zomaar, er is hiernaast wel een kraampje met heel mooie en interessante spulletjes, maar ik hoor er niet bij...

Om de hoek van het wachtlokaal kwamen voortdurend mensen tussen de pilaren doorgelopen; nu en dan keek er iemand naar de ansichten. Dan was het oude vrouwtje een en al gespannen aandacht, dan richtte ze haar heldere kraaloogjes op de voorbijganger alsof ze hem wilde ingeven: koop iets, koop iets... Maar hij had zijn blik al van de grijze en gekleurde foto's afgewend en liep verder, en zij sloeg schijnbaar onverschillig haar ogen neer en las verder in het rode boek dat op haar schoot lag.

Ik geloofde niet dat je zou komen. Maar ik wachtte op je zoals ik nog nooit had gewacht, ik rookte zenuwachtig, ik keek telkens door de poort naar het open plein aan het begin van de boulevard en liep dan weer naar mijn eigen hoek terug, terwijl ik probeerde niet de indruk te wekken dat ik wachtte en me probeerde voor te stellen dat terwijl ik niet keek jij daar liep, dat je eraan kwam, en dat ik als ik weer die kant opkeek jouw jas van robbenbont om de hoek zou zien komen, het zwarte kant dat van de rand van je hoed naar beneden hing tot je ogen; en ik keek expres niet, ik koesterde mijn zelfbedrog.

Een koude windvlaag streek voorbij. De oude vrouw stond op en begon haar ansichten wat dichter op elkaar te zetten. Ze droeg een kort jasje, geel pluche, met plooien op de heup. De zoom van haar bruine rok hing van voren hoger dan van achter en daarom leek het als ze liep of ze haar buik vooruitstak. Ik kon de brave, stille plooitjes in haar kleine hoedje en in de versleten eendelaarsjes zien. Ze was bedrijvig bij haar kraampje in de weer. Daarnaast, op het krukje, was het boek blijven liggen - een reisgids van Berlijn - en de herfstwind sloeg verstrooid de bladzijden om en woelde in de plattegrond die er in trapjes was uitgevallen.

Ik kreeg het koud. Krom en bitter smeulde de sigaret. Golven van vijandige kilte overspoelden mijn borst. Er kwam geen koper.

De oude vrouw ging weer zitten, en omdat de kruk te hoog voor haar was moest ze eerst een paar keer opwippen, en de zolen van haar stompe laarsjes kwamen om beurten van de stoep omhoog. Ik gooide mijn sigaret weg, met het uiteinde van mijn wandelstok raakte ik hem: vurige spatten.

Er is al een uur voorbij, misschien meer. Hoe had ik kunnen denken dat je zou komen? De hemel was ongemerkt in één dichte wolk veranderd en de voorbijgangers liepen nog haastiger, liepen in elkaar gedoken, hielden hun muts vast, en een dame die bezig was het plein over te steken, stak onder het lopen haar paraplu op... Het zou gewoon een wonder zijn als je nu kwam.

Nadat het oudje zorgvuldig een bladwijzer in het boek had gelegd leek ze weg te dromen. Ik denk dat ze zich een rijke buitenlander uit het Adlon voor de geest haalde die al haar waar in een keer zou kopen en er nog extra voor zou betalen ook, en die nog meer ansichten en allerlei reisgidsen zou bestellen. Ze had het waarschijnlijk koud in dat pluchen jasje. Maar je had toch beloofd dat je zou komen. Ik dacht weer aan het telefoongesprek, aan de wegvluchtende schim van je stem. God, wat wilde ik je graag zien. Er streek een akelige windvlaag voorbij. Ik zette mijn kraag op.

En plotseling ging het raam van de hoofdwacht open en een groene soldaat riep de oude vrouw wat toe. Ze gleed vlug van haar kruk en snelde, buik vooruit, naar het raam. De soldaat gaf haar met een kalm gebaar een dampende kroes en deed het venster weer dicht. Zijn groene schouder draaide weg en verdween in de duistere diepte.

Met de kroes voorzichtig in haar handen liep de vrouw naar haar plaats terug. Het was koffie met melk, te oordelen naar de bruine franje van het vel dat tegen de rand geplakt zat.

En ze begon te drinken. Ik had nog nooit iemand met zo'n volkomen, diep geconcentreerd genot zien drinken. Ze was haar kraampje, de ansichten, de koude wind en de Amerikaan vergeten en nipte alleen nog maar, slurpte en ging helemaal op in haar koffie, zoals ik was vergeten dat ik aan het wachten was en alleen dat pluchen jasje zag, en de van gelukzaligheid wazig geworden ogen, en de handjes in de wollen mitaines die de kroes omklemden. Ze was een hele tijd bezig met drinken, ze dronk met kleine teugjes, ze likte eerbiedig de franje van het vel op en warmde haar handen aan het hete metaal. En een donkere, zoete warmte stroomde mijn ziel binnen. Mijn ziel dronk ook, warmde zich ook - en rond het bruine vrouwtje hing een smaak van koffie met melk.

Ze was uitgedronken. Ze verstijfde even. Daarna stond ze op en liep in de richting van het raam om de lege kroes terug te geven.

Maar voor ze er was bleef ze even staan. Haar lippen vormden een glimlachje. Ze liep snel terug naar het kraampje, trok twee ge-

kleurde kaarten te voorschijn, snelde weer naar het ijzeren traliewerk van het raam en klopte met haar wollen vuistje zachtjes tegen het glas. Het traliewerk klapte open, de groene mouw met de glimmende knoop op de manchet gleed naar buiten en het vrouwtje schoof de kroes en de kaarten het donkere venster binnen en knikte haastig. Terwijl hij de foto's bekeek draaide de soldaat zich om, de duisternis in, en deed het venster langzaam achter zich dicht.

Toen ervoer ik de tederheid van de wereld, het diepe welbehagen van alles wat me omringde, de zoete band tussen mijzelf en alles wat er was; en ik begreep dat de vreugde die ik in jou zocht, niet alleen in jou school, maar overal rondom mij ademde, in de voorbijvliegende straatgeluiden, in de zoom van die grappig ongelijk hangende rok, in het ijzeren en tedere geloei van de wind, in de van regen gezwollen herfstwolken. Ik begreep dat de wereld helemaal geen strijdtoneel is, geen reeks van roofzuchtige toevalligheden, maar een flonkerende vreugde, weldadige opwinding, een geschenk dat door ons niet naar waarde wordt geschat.

En op dat moment kwam je eindelijk, of eigenlijk niet jij, maar een Duits paar: hij in een regenjas, zijn benen in lange kousen - groene flessen -, zij mager, lang, in een luipaardjas. Ze liepen naar het kraampje, de man bleef staan om iets uit te zoeken, en mijn koffievrouwtje keek blozend en gewichtig om beurten naar hem en naar haar kaarten, onrustig en gespannen met haar wenkbrauwen werkend zoals een oude koetsier doet wanneer hij met zijn hele lichaam zijn knol aanspoort. Maar de Duitser had nog geen keus kunnen maken toen zijn vrouw haar schouders ophaalde en hem bij de mouw meetrok; en toen zag ik ineens dat ze op jou leek: de gelijkenis lag niet in de gelaatstrekken, niet in de kleding, maar in de weerzinwekkende, onplezierige grimas, in die gladde en onverschillige blik. En ze liepen samen verder zonder iets gekocht te hebben; en het oude vrouwtje glimlachte alleen maar, zette de kaarten weer op hun plaats en verdiepte zich weer in haar rode boek. Ik had geen reden om nog langer te wachten. Ik liep weg langs de avondlijke straten, ik liet mijn blik over de gezichten van de voorbijgangers glijden, ving een glimlach op, kleine wonderlijke bewegingen, zoals het opspringen van het vlechtje van een meisje dat een bal tegen een muur gooit of de weerspiegeling van de goddelijke smart in het lila ovaal van een paardeoog; dat alles ving ik op, verzamelde ik, en de grote, schuine regendruppels vielen sneller en ik dacht aan de koele geborgenheid van

mijn atelier, de door mij geboetseerde spieren, voorhoofden en lokken, en in mijn vingers voelde ik het zacht tintelen van een idee dat naar schepping zoekt.

Het was helemaal donker geworden. De regen viel in stromen neer. Op de hoeken kwam de wind me onstuimig tegemoet. De tramwagon, vol donkere silhouetten, rinkelde en schitterde met zijn barnstenen ruiten; en ik sprong erin terwijl hij reed en begon mijn handen die nat waren van de regen af te vegen.

In de tram zaten de mensen er somber bij, slaperig werden ze heen en weer geschud. Op de zwarte ruiten lag een waas van fijne druppeltjes, zodat de nachtelijke hemel helemaal bedekt leek door een kralengordijn van sterren. We reden rammelend door een straat met ruisende kastanjes, ik had steeds het idee dat de vochtige takken langs de raampjes striemden. En als de tram stilhield was te horen hoe de kastanjes die door de wind werden afgerukt boven op het dak bonsden: tok - en dan weer, zacht en veerkrachtig: tok... tok... De tram tingelde en trok op, en door de natte ruiten werd de schittering van de lantaarns gebroken, en ik wachtte met een gevoel van intens geluk op het weerkeren van die hoge, vriendelijke geluidjes. Remmen, een halte: en weer viel eenzaam zo'n ronde kastanje neer, even later rolde een tweede met een bons over het dak: tok... tok...

De ellende met helden
Guy Vanderhaeghe[*]
(Vertaling Charles Forceville)

Niets gaat een man van zesenvijftig gemakkelijk af. Leven kost moeite; charme, soepelheid, hoofdhaar - ze zijn allemaal pleite. Eens lekker pissen is verleden tijd. Ik word als een miserabele onderdaan geregeerd door een monstrueuze prostaat, ik ben niet meer dan een verlengstuk van mijn klier. En dat is nog het minst erge van mijn problemen.

Ik huil de laatste tijd vaker dan ik sinds mijn zevende ooit heb gedaan.

Mijn beroep eist van me dat ik nooit de moed opgeef. En toch, als ik voor een klas veertienjarigen sta te vertellen over, noem eens iemand, Albert Schweitzer, dan word ik overweldigd door droefheid. Ik heb te doen met die dwaze ouwe Albert, en met mijzelf. Ja inderdaad, met mezelf.

Albert, denk ik dan, waarom ben je niet gewoon thuis orgel blijven spelen? Een paar boeken schrijven, wat peinzen over de Here Jezus, op gezette tijden over de Hausfrau heen om redenen van geestelijke hygiëne, af en toe een appelstroedeltje prikken? Albert, het vermoeden heeft bij mij postgevat dat het allemaal zinloos was. Volgens de verhalen was je ongelukkig. Natuurlijk, een tijdlang vond iedereen je een prachtvent, maar ze stonden nou niet direct te trappelen om jouw voorbeeld na te volgen. Nee Albert, in die klamme jungle, blauwgroen en gevaarlijk als geoxideerd koper, ploeterde en zweette jij helemaal voor niets. Ze hebben je in de smiezen. Ze hebben je doorgekregen. Het was onvermijdelijk, Albert. Je naam stelt geen reet voor bij de mensen die meetellen, de mannen en vrouwen die de grafieken van het aanzien opstellen. Onder de scribenten van *The New York Review of Books* heb je geen enkele vriend. Zelfs een armzalige leraar weet tegenwoordig dat je een pa-

* *Van de Canadese schrijver Guy Vanderhaeghe (1951) verscheen eerder een verhaal in het winternummer 1985 van* DTR. *Sindsdien publiceerde Van Gennep vertalingen van een roman (*Tegen de morgen in slaap gevallen*) en een verhalenbundel (*Het volmaakte einde van een volmaakte dag*). 'De ellende met helden' is het titelverhaal uit een vroege bundel,* The Trouble with Heroes. *Vanderhaeghes meest recente roman,* Homesick, *verscheen in 1989.*

ternalistische, bemoeizuchtige Christusventer was, een zwartjeskoeionerende bwana van het ouderwetse imperialistische soort. De klootzakken willen niet hebben dat ik jou als held vereer. Jou niet, en niemand niet. Albert, de eikels verwachten van mij dat ik zelf de maat van alle dingen ben.

Wie zou niet gaan wanhopen met dat soort maatstaven?

En het ergst van alles is dat ik door hen ben gaan twijfelen aan mijn herinneringen. Als Albert Schweitzer al niet de liefdadige en opofferende man was die ik me herinner, hoe zit het dan met de rest? Rook dat meisje indertijd niet van zichzelf naar seringen, een destillaat van haar essence, geurig als de reuk van heiligheid die volgens de overlevering de lijken van heiligen afgeven? Was ik dan geen held in khaki, en was er niet een vreemdeling die toen hij mij met het regiment voorbij zag marcheren Gods bijzondere genade vroeg voor die dappere knaap die er zo jong uitzag?

In het Boek Samuel wordt ons verteld: ‘De goddelozen zullen zwijgen in duisternis.’ Nou, ik niet en ik zou op mijn zesenvijftigste graag het idee hebben dat mijn leven net zo goddeloos geweest is als dat van ieder ander. Er is nu niet veel tijd meer om nog iets in te halen. Zwijgen in de duisternis, niks daarvan.

Vanochtend om drie uur ben ik mijn bed uitgekropen, zonder mijn vrouw wakker te maken. Ik hobbel naar de woonkamer en sta een moment lang in het donker op mijn benen te zwaaien. Stelt u zich voor, een man met één arm, zo naakt als een puit, die onbeholpen snotterend de nacht intuurt waar het blauwe schijnsel van de straatlantaarns door zijn tranen wordt versplinterd.

Waarom? Omdat ik zeker weet dat er geen gelegenheid meer is voor heldendaden. Onze rechters zijn te streng. Lawrence van Arabië, het is onweerlegbaar bewezen, was een leugenaar. En als meneer Lawrence de test al niet kon doorstaan, hoe zit het dan met mij? Wat blijft er zonder een geloof in de mogelijkheid van heldendom en onverzettelijkheid nog over? Dat laatste greintje waardigheid, een goede dood, is buiten bereik.

Ik heb de mensen lange tijd laten denken dat Wesley Willis Harder zijn arm aan het front had verloren. Deze aanpak had zijn voordelen. Bepaalde vrouwspersonen wier pad ik kruiste, lieten terstond hun diep ingesleten vertoon van zedigheid varen en hielpen de invalide gewillig met het loshaken van bh's, het verwijderen van jar-

retels en het uitpellen van step-ins. Terwijl zulke dames onder het gefrunnik der twee-armigen gewoonlijk of ongeduldig of terughoudend werden, bracht het moeizame gepruts waarmee ik eenhandig hun ondergoed attaqueerde een glinstering in hun ogen en raakten zij vervuld van een plotseling opwellende vlaag van vaderlandsliefde.

En nog zoiets, de ouwe rotten die daarginds geweest waren voor de eerste, de ‘Grote Oorlog’ (om de een of andere reden haalde ‘mijn’ oorlog in hun ogen niet dat ongrijpbare niveau van grootheid), waren nooit te beroerd een rondje te betalen voor een veteraan die het zwaar te verduren had gehad van de Mof, maar wel kon navertellen hoe hij ze in hun gezicht had uitgelachen.

In maart 1943, toen ik eindelijk ontslagen werd uit een godvergeten revalidatiecentrum in Kitchener en vrolijk mijns weegs mocht gaan, had ik nog niet geleerd me te schamen voor mijn bedrog en verachtelijke bravoure. Toegegeven, dienstmaten zaten weg te rotten in Jappenkampen, de Tweede Canadese Divisie had een kort bezoek gebracht aan Dieppe ten koste van 907 doden uit alle rangen, en in enkele maanden zouden onze jongens de stranden van Sicilië opstormen. De gasten van de koopvaardij stikten in een vloed van brandstofolie, of vlamden als kortstondige kaarsen op een gloeiendheet ijzeren dek. Jonge piloten vielen op nachtelijke bombardementsvluchten boven Duitsland in een wolk van rook en glorie uit de hemel, hun kreten gesmoord in diepe, onverbiddelijke duisternis.

Maar wat kon mij dat persoonlijk verrekken? Ik was twintig en het burgerpak dat de Canadese regering mij gratis ter beschikking had gesteld, zat niet goed met een lege mouw. Ik was bepaald niet blij dat ik mijn ouwe maatje, mijn linkerarm, verloren had en in ruil daarvoor een geval gekregen had dat een en al leren riemen en kurk was, en voorzien van een haak die onmogelijk enig aards nut kon hebben, behalve dan als een dodelijk wapen in een kroegruzie of als hulpmiddel bij het ophijsen van balen hooi. Een beenloos mirakel in het revalidatiecentrum waarschuwde me dat het ding een ernstig gevaar vormde voor lijf en leden. Zoals hij zei: ‘Als je even niet oplet en je krabt met zo'n stuk gereedschap aan je kont, dan kon dat wel eens nare gevolgen hebben.’

Hij had zich geen zorgen hoeven maken over mijn gezondheid. Een week nadat ik weer frank en vrij rondliep, donderde ik in de buurt van Sioux Lookout mijn onesthetische prothese uit het trein-

raam. Als de elementen hun werk gedaan hebben, zijn de kurk en de leren riemen er nu wel geweest; maar ooit zal er iemand nog eens ergens in de wildernis stuiten op een godallemachtig grote vishaak.

Ik gaf de voorkeur aan een netjes opgevouwen en dichtgespelde mouw boven het meeslepen van die enterhaak. Gevoelloos als het ding zelf was, bleef het wel om de haverklap hangen in nonnenhabijten en de bilpartijen van jonge meisjes in de rijpe bloei van acne en seksuele hysterie. Beide soorten slachtoffers konden je behoorlijk in verlegenheid brengen - als het daar al bij bleef.

Maar praktische overwegingen hadden er bar weinig mee van doen. Zelfmedelijden bracht me ertoe dat helse hulpstuk af te werpen. Als ik een man met één arm was, dan zou ik ook een man met één arm *zijn.* Geen vermommingen, geen camouflage. Mijn bitterheid als onschuldig slachtoffer van een wereldwijd conflict, aan het ontstaan waarvan ik part noch deel had, kende geen grenzen. Als het even kon ging ik op een drukke plek met mijn stomp aan mijn oor staan krabben. Ik wilde dat mijn offer zichtbaar was.

Wat mij het meest bitter stemde was de manier waarop ik het lichaamsdeel verloren had. Het was niet, zoals ik wel eens voorgaf, een granaatscherf in Dieppe die ons gescheiden had. Het was zelfs geen onvoorzichtigheid op een trainingsoefening, zoals in het geval van Willie Kirton, die een oog was kwijtgeraakt door de bajonet op zijn geweer. Hoewel roemloos was dat tenminste nog respectabel, zoiets kon gebeuren als je je plicht deed.

Nee, Wesley Willis Harder kwam in de straten van Londen onder de wielen van een burger-voertuig toen hij met verlof was. Ik was op dat moment zo bezopen als een Maleier, en mijn fluit was nog warm van een vluggertje in een zijsteeg ergens in Holborn. De verduistering mag dan een weldaad zijn geweest voor gehaaste opgetrokken-rokken-romances als die van mij, ze eiste wel haar tol. Ik weet nog dat ik, toen ik het trottoir afstapte, bedacht hoe slecht geïnformeerd ik was geweest. Niks geen Engelse vrouwen ‘zo beschaafd dat boezem en billen geheel ontbreken’. Het duivenplat van mijn partner was even welgeschapen als beweeglijk geweest en door mijn pogingen een stevige greep op de situatie te houden waren mijn knokkels behoorlijk kapotgeschaafd op de ruwe bakstenen muur van de steeg. Wat wist ik, een simpele jongen van de prairie, nou van geraffineerd liefdesgenot? Ik had nog niet eens kennis genomen van de horizontale variant of ik werd al op onstuimige wijze in de ver-

ticale ingewijd. De dame in kwestie was echter geen onbedorven blom meer en, even wijs als afgelikt, maakte ze het beste van de situatie. Hoewel mijn hup-vlug, dank-je-juf-techniek haar onbevredigd achterliet, nam ze genoegen met vijf shilling voor de taxi.

Ik zal wel met mijn neus in de wind weggelopen zijn, officieel en onbetwistbaar verlost als ik was van het stigma der maagdelijkheid. Toen ik de twee flauwe lichtbundels zag - meer was tijdens de verduistering niet toegestaan - probeerde ik te schreeuwen. Ik voelde een verschrikkelijke dreun tegen mijn heup, maar geen pijn. Ik voelde mijn tanden op elkaar klappen, mijn lichaam sloeg dubbel en het volgende moment worstelde ik met het chassis van de auto. Ik kon alleen maar denken: ‘O God, ik sterf in een staat van doodzonde.’

De auto moet, mij met zich meeslepend, een meter of zes remmend zijn doorgeslipt voordat hij volledig tot stilstand kwam. Alsof ik, in een onderstroom meegesleurd, aan het verdrinken was, kronkelde, klauwde en graaide ik naar de verschrikkelijke kracht die mij voorttrok. In die paar seconden voelde ik spieren scheuren en botten versplinteren. Ik was echter nog genadeloos helder bij bewustzijn en schreeuwde het uit toen ze aan me begonnen te rukken om me onder de auto vandaan te krijgen. Ik herinner me dat ik hoorde hoe de chauffeur met afgeknepen stem uitleg gaf aan de menigte: ‘Hartstikke zat. Zo van het trottoir af. Ik probeerde te remmen. Het stuur reageerde totaal niet meer.’

Als hij op het platteland was opgegroeid, had hij geweten waarom hij zijn kleine auto niet onder controle kon houden. Zoals mijn pa me een keer vertelde, een koe raken is niets; negen van de tien keer kom je na een aanrijding met een koe met de schrik vrij. Koeien zijn groot genoeg om opzij geploegd te worden en klein genoeg om zich te laten verplaatsen. Maar een varken is een heel andere zaak. Ze zijn zo gedrongen dat je wielen erdoor van de grond komen. Als je met zo'n honderd kilometer per uur een varkentje raakt, kan je maar beter in je handjes knijpen en een schietgebedje doen. Je slaat zo over de kop of je maakt een schuiver tegen een telefoonpaal. Deze meneer had zijn eerste Holbornse varkentje gewassen.

Ik bracht twee maanden in een militair ziekenhuis door. Om de een of andere reden heelden de botten in mijn benen goed, maar de meervoudige breuk in mijn linkerarm stelde de legerdokters voor problemen. Aanvankelijk groeiden de botten verkeerd vast en een

legerarts moest de arm opnieuw breken. Vervolgens weigerde hij te genezen en het risico van koudvuur leidde tot amputatie boven de elleboog. Iedereen deed zijn best om mij duidelijk te maken wat een geluk ik had dat ik nog leefde. Een oude Britse oppasser die in de Eerste Wereldoorlog hospik was geweest zei me dat een arm inwisselen tegen een enkele reis naar huis, weg van het slagveld, een voordelige ruil was. Hij had gezien hoe mannen in een gasaanval omkwamen, en wist zeker dat het er weer van zou komen; het was zijn enige gespreksonderwerp, dat en racehonden. ‘Verdrinken in pis, zo voelt het om vergast te worden, m'n jongen. Stikken in godvergeten pis met een krop sla in je reet. Je kunt maar het beste thuis zitten.’

Wat u zegt, meneer. Het probleem was hoe daar te komen.

Natuurlijk, toen het zover was werd alles met militaire efficiëntie en promptheid geregeld.

Maar eerst moest ik ‘vertrouwd raken’ met mijn situatie. Het leger was niet van zins om jongens in een ook maar iets minder zonnige en gezonde staat aan hun moeders te retourneren dan waarin het ze gekregen had. Met het oog daarop moest ik mij door een zes maanden durend verblijf in een klam landhuis heenslaan, waar het vocht langs de muren sijpelde en de Engelse verpleegsters mij aanmoedigden om me ‘niet te laten kennen’. Ik koesterde duistere verdenkingen dat onze verblijfplaats bedoeld was om ons een genadig eind te bezorgen. Als mismaakte Spartaanse baby's werden we aan de elementen overgeleverd, blootgesteld aan de bijtende kou van een tot op het bot verkillende Engelse winter, waarvan de strengheid geenszins werd verzacht door de inferieure, met mondjesmaat verstrekte kolen die mismoedig in de open haard flakkerden.

Maar ten langen leste kreeg ik dan toch een plaats op een roestige hulk met bestemming Halifax. Mijn gezelschap bestond uit een collectie menselijk wrakhout die elk voorstellingsvermogen tartte. Stampend door de smerige grijze zeeën had ons schip een door een middeleeuwse allegorist gedroomde droom kunnen zijn, zoiets als de volmaakte illustratie van de Triomf des Doods. Een droom zo subtiel als die veertiende-eeuwse schilderijen - waarvan ik me er één speciaal herinner van een reproduktie. De afbeelding toont een nogal patricisch (of in elk geval bourgeois-) heerschap dat, met zijn aristocratische vingers in zijn neus tegen de stank, naar een lijk in ontbinding staat te kijken. Uw toekomst, dames en heren? Vreten voor de wormen.

Een passagiersschip had klassen, aflopend van eersteklas naar tussendeks. Onze bescheiden kleine boot had ook zijn klassen, afhankelijk van de aard van de verminking. In de eerste plaats waren er de geamputeerden, of, zoals we onszelf met kameraadschappelijke openhartigheid noemden, de kneuzen. Bij ons waren benen afgerukt op trainingsoefeningen, handen verbrijzeld door voortijdig ontploffende granaten; en een echte beroemdheid - een parachutist wiens valscherm niet was opengegaan. Gelukkigerwijs (of ongelukkigerwijs, als je hem hoorde) was hij in een sponzig veenmoeras terechtgekomen. Een landing op zijn zij voorkwam dat hij op slag dood was, een lot dat zeker zijn deel zou zijn geweest als hij op zijn voeten was neergekomen. Maar zijn rug was gebroken en zijn ruggemerg lag in tweeën. We reden hem op het dek rond in zo'n idiote Engelse rieten rolstoel. Hij bewaarde een handvol knipsels uit Britse kranten over zijn verbazingwekkende wapenfeit in zijn borstzak, en haalde ze voortdurend te voorschijn om ze door te lezen. Misschien controleerde hij steeds het feit dat hij nog leefde.

De kneuzen waren allemaal een beetje wrokkig tegenover die andere klasse, de slachtoffers met brandwonden. Want *zij* trokken, nee, monopoliseerden het medelijden van de medische staf en de bemanningsleden. Geen wonder. Maar godverdomme zeg, dachten wij, hebben wij dan geen pijn? Alsof mijn stomp niet brandt en jeukt en trekt en steekt. Kan het die verplegers, die klootzakken, dan allemaal geen ene reet schelen dat ik in zware zee niet eens een drol kan draaien?

De jongens met de brandwonden hadden zo hun eigen esprit de corps. Ze noemden zichzelf de nietjes. Allejezus, die arme drommels zal ik nooit meer vergeten.

De meesten waren piloten en erg jong. Zij hadden de brommende stipjes in de zachte Engelse lucht bemand waar wij ingespannen naar gekeken hadden en waarvoor wij gejuicht hadden als ze hun prooi achtervolgden, of het allemaal niet meer om het lijf had dan een spelletje darts in een buurtcafé. Maar nu zagen we van heel dichtbij wat het om het lijf had. Ze leken wel bewoners van een andere wereld; hun gezichten, verpakt in roze, doorschijnende schubben van littekenweefsel, namen reptielachtige trekken aan, strak en angstaanjagend. Monden waren spleten, ogen waren weggedrukt in gekreukte plooien, handen zo ernstig verbrand dat ze veranderd waren in klauwen. Hun haar was op verschillende plaatsen weggeschroeid,

zodat er alleen her en der wat plukjes overbleven die op zijn best deden denken aan gecoiffeerde Brillosponsjes.

De frietjes bemoeiden zich uitsluitend met elkaar, en we konden alleen maar gissen naar hun gesprekken. Ik heb nooit met een frietje gepraat, op één keer na.

Ik bewoog me door een donker, nauw gangpad dat naar braaksel stonk toen ik een van hen tegenkwam. Tot mijn verrassing vroeg hij me of ik een vuurtje had. In het schemerlicht leek zijn gezicht niet grotesker dan een onbewogen negermasker, maar door de zachte, zorgvuldig gemoduleerde klanken van zijn stem had ik het gevoel alsof ik met een sprekend hoofd praatte. Maar toen ik de lucifer aanstreek werd ik op een andere aanblik onthaald. Het gezicht glom zo van wasachtige littekens dat de vlam van de lucifer erin weerkaatste. Waar zijn neus had moeten zitten, waren twee donkere gaten als pistoollopen op mij gericht. Misschien merkte hij mijn ongemakkelijkheid op, want hij nam de tijd om zijn sigaret aan te steken, liet het vlammetje bijna tot aan mijn vingertoppen komen.

‘Pas op,’ zei hij zacht, ‘anders brand je je.’

Dankbaar liet ik de lucifer op het dek vallen.

Hij zoog met felle trekken aan de sigaret en zijn voorhoofd en jukbeenderen veranderden in koper.

‘Stervenskoud aan dek,’ zei hij.

‘Ja.’

‘Iemand zei dat-ie gisteravond Newfoundland zag. Zijn we zowat in Halifax.’

‘Hmmm.’

‘Wacht er daar iemand op je?’ vroeg hij, en ik bespeurde een onzekere en dringende ondertoon in zijn stem.

‘Nee,’ zei ik, ‘ik moet nog een heel eind verder. Saskatchewan. En jij?’

‘Mijn vrouw,’ zei hij. Hij pauzeerde en zei toen snel, nerveus: ‘Hé kerel, ik moet je wat vragen. Ik kan d'r zelf niets van zeggen. Je weet dat een vent er zelf nooit iets van kan zeggen hoe iets hem staat. Mijn vrouw nam dat soort beslissingen altijd. Ze laat me nog geen overjas in mijn eentje kopen. Zegt dat ik geen smaak heb. Verdraaid kieskeurig hoor, mijn vrouw, over hoe ik eruit zie. Mag graag iemand zien die goed in het pak zit.’ Hij aarzelde. ‘De reden dat ik het jou moet vragen,’ zei hij, ‘is dat ze me bij aankomst opwacht.’

‘Kom maar op,’ moedigde ik hem aan.

‘Het punt is,’ zei hij, ‘ze geven me een rubberen neus - om het daar te bedekken zie je.’ Hij maakte een schielijk gebaar naar zijn gezicht. ‘Wat ik je wou vragen is... zou je lachen als je een vent met een rubberen neus zag?’

‘Jezus,’ zei ik, ‘nee. Ik zou niet lachen. Ik denk het niet.’

‘Godverdomme,’ zei hij met een snik, ‘zeg me de waarheid, klootzak. Wat moet ik doen? Die verrekte neus dragen of niet? Gaat ze lachen als ik hem draag en over d'r nek als ik het niet doe?’

Ik wrong me langs hem heen. ‘Luister eens,’ zei ik, ‘ik weet het niet, vraag het maar aan een van je maten.’

Terwijl ik me door het gangpad haastte, bijna struikelend in mijn gejaagdheid om bij hem en zijn martelende vraag weg te zijn, hoorde ik hem schreeuwen: ‘Begrijp je het dan niet? Ik *kan* het niet aan een frietje vragen. Die lachen me uit. Ze *moeten* wel doen of het een grap is. Voor mijn vrouw, ellendeling, is het géén grap.’

Bovendeks sneed de zure, zoute wind mij in het gezicht en sloeg tranen in mijn ogen. Hij had gelijk gehad. Het duurde niet lang voordat ik kon onderscheiden hoe Halifax zich tegen de grijze horizon aftekende. Hij had gelijk gehad. Het was geen grap.

Hoe passend dat de terugkerende soldaat land in zicht kreeg, zijn thuisland, zijn geboorteland, met tranen in zijn ogen.

Toen de winter begon

Elio Vittorini[*]
(Vertaling F.J.P. Verbrugge)

De vrouw begon te vertellen van een plek met houtzagerijen en bossen in de bergen, met een rivier, en met zaagsel tussen de varens van het grasland en op de hoofdweg waarover de vrachtwagens reden om het hout naar de stad te brengen, en zaagsel in de lucht wanneer het waaide.

'Mijn vader,' zei ze, 'was de baas; het leek of iedereen daar in de omtrek naar hem moest luisteren. En ook van de plaatsen ver weg die hij noemde, was het net, omdat hij ze altijd op kwade toon noemde, of ze naar hem moesten luisteren. Zijn stem was altijd luid van kwaadheid. Maar thuis zei hij nooit iets, tegen niemand. Thuis kwam hij alleen maar om te eten en daarna ging hij aan een tafel onder een raam zitten, een tafel die speciaal voor hem was, en telde grote roze bankbiljetten.'

Hij had twee vrouwen gehad.

De laatste was haar moeder geweest en die was gestorven zonder dat zij haar gekend had. Maar misschien was het ook maar beter zo... Ze wist hoe moeders tegen hun dochters waren. Ze trokken hun de haren uit het hoofd en schreeuwden. Van de dochtertjes van de werklieden zagen de armen en benen blauw van de slaag die ze van hun moeder gekregen hadden, vooral zondags zag je dat, als ze hun mooie kleren aan kregen. Zij kreeg trouwens de kans niet haar moeder echt te missen. Er waren veel vrouwen in huis: haar grootmoeder, en haar tantes die van haar hielden en niet de tirannieke eisen stelden die een moeder stelt. Op die manier had ze alle vrijheid die een meisje maar hebben kan. En ze rende door de bossen, reed paard zonder zadel en speelde hele middagen op de stapels hout.

Toen, zei ze, leerde ze Stefanino kennen. Het was op een avond dat de winter begon. De familie zat aan tafel voor het avondeten,

* Elio Vittorini (1908-1966) was van Siciliaanse origine, maar vestigde zich in Florence, later Milaan. Hij is het bekendst om zijn boek 'Conversazione in Sicilia' (1941), dat bekend staat als het meest antifascistische boek uit de Italiaanse letteren. Hij nam deel aan het Noorditaliaanse verzet. Na de oorlog was hij politiek actief en richtte met Calvino het tijdschrift 'Il Menebò' op. Vittorini heeft veel vertaald (uit het Engels) en schreef, behalve *verhalen, romans en essays. Hij is weinig vertaald in het Nederlands. 'Toen de winter begon'* (Quando cominciò l'inverno) *dateert van 1939, maar is in een veel vroeger periode gesitueerd.*

en al uren sloeg de regen op de metalen platen van het dak en tegen de ramen als gold het water van een overstroming. Iedereen was angstig door het noodweer, en van de vlam van de petroleumlamp kwam in het buikige lampeglas een dunne, langgerekte sliert rook. De vader nam de lamp in zijn grote harige hand en schudde haar heen en weer. Hij zei dat er geen petroleum meer in zat, dat ze bijgevuld moest worden. En iemand stond op om petroleum te gaan halen, maar kwam terug met de boodschap dat er in het hele huis geen te vinden was.

‘Hoezo, geen te vinden?’ schreeuwde de vader. ‘Ik heb Stefano nog zo gezegd een blik van de lading hier te brengen.’

Niemand wist wie Stefano was.

‘Ik heb hem nog zo gezegd een blik hier te brengen,’ zei de vader.

Hij had een baard van minstens een week, en hij was niet oud; zijn baard was zwart. In zijn hemdsmouwen stond hij van tafel op en liep weg, en gooide de huisdeur wijd open.

Een bliksemflits lichtte door het hele huis.

‘Hela, hela! Stefano, stuk ongeluk!’ begon hij te schreeuwen.

Bij de huizen van de werklieden hoorden ze hem tenslotte. Ze vroegen wat hij wilde.

‘Roep Stefano voor me, de monteur!’ schreeuwde de vader.

En Stefano kwam, druipend als een schipbreukeling, in een blauwe overall. Hij was een van de mensen van de vrachtwagens. Niemand had hem voor die tijd ooit gezien. Hij was nieuw.

‘Ik had je gezegd een blik petroleum van de lading hier te laten,’ zei de vader. ‘Waarom heb je dat niet gedaan? Heb je het opgedronken?’

‘Neemt u mij niet kwalijk, ik ben het vergeten,’ zei de jongeman.

‘Vergeten? Wat betekent dat, vergeten?’ schreeuwde de baas.

Stefano glimlachte, en hij was kalm, bijna onverschillig.

‘Het kwam door de eekhoorntjes,’ zei hij.

‘Wat? Door de eekhoorntjes?’ schreeuwde de baas.

‘Hebt u nooit een eekhoorntje gezien?’ zei de jongeman. ‘Weet u,’ zei hij, en hij was ronduit brutaal, ‘ze zitten in de bomen langs de weg en het zijn net kleine kaboutertjes, ze halen grappen uit en gooien hazelnoten naar beneden, en ik heb me door hen laten afleiden. Ze zijn ook zo druk en komiek.’

‘O, echt waar?’ zei zij, het meisje, het dochtertje van de baas.

Hoe de baas toen verder ook schreeuwde en tierde, het had geen

enkel effect. Stefano, de jonge monteur, hoorde hem niet eens, hij hield zijn blik gefascineerd op het meisje gericht en glimlachte, en het meisje glimlachte naar hem.

De grootmoeder en de tantes beefden voor de stem van de baas. Stefano de monteur en het meisje waren in gesprek geraakt over hun eekhoorntjes, ze lachten en ze hoorden geen verschil tussen de stem van de baas en het geluid van de donder.

‘En ga nu naar de loods en breng me dat blik petroleum,’ zei de vader tenslotte. ‘En we spreken af dat ik je een dag loon inhoud.’

Na dagen en dagen van regen kwam het mooie weer terug, en na het mooie weer kwam opnieuw de donder, en het meisje werd alleen nog maar gezien in gezelschap van Stefano de monteur.

Alleen Stefano de monteur bracht haar schrijlings op zijn schouders terug naar huis als zij aan de overkant van de rivier was geweest; alleen Stefano de monteur viel de eer ten deel dat ze bij hem op zijn knieën kwam zitten wanneer de werklieden tussen de zagerijen en houtstapels zaten te eten.

En hij sprak haar over de wereld die voorbij de zagerijen lag. Eerst had hij haar alles over de eekhoorntjes verteld, toen had hij haar verteld over de onze-lieve-heersbeestjes, toen over de roodborstjes, toen over de paddestoelen, over de vossen en de wolven, over de marmotten en de zevenslapers, over de das, over de papavers die de vlakte overdekken en ga zo maar door. Hij had nooit zoals men dat zegt op één plek zitten wegteren, hij had wat van de wereld gezien en had weet van alles wat maakt dat een mens gelukkig is dat hij leeft op deze aarde.

‘Weet je,’ zei hij dan, ‘als je door de vlakte komt in de tijd van de papavers dan kun je niet anders dan de motor uitschakelen, uit de vrachtwagen stappen en een bos plukken om in je stuur te steken... Kun je soms als je ergens loopt en je ziet stil een kat zitten iets anders zeggen dan “poes, poes...”? En zo is het met duizenden dingen, met alles... En zo kun je als je het graan ziet wuiven op het veld niet anders dan er op handen en voeten in kruipen...’

‘Echt waar?’ zei het meisje.

En daarna vroeg ze:

‘Waar is dat graan?’

En hij wees naar waar de zon opkomt en zei niet: in Slavonië, of in Roemenië, of ergens anders.

‘Daar ligt Istrië met zijn olijfbomen en de zee,’ zei hij. ‘En op zee

vaar je tussen de eilanden en je legt aan midden tussen de pijnbomen, ik ben ook monteur op een stoomboot geweest.'

'Daar,' zei hij, 'ligt heel Hongarije, met mensen die opgetuigd zijn als paarden, vol pluimen en belletjes, en met een grote stad waar ze een kroon vereren...'

'De mensen in de stad zijn erg chic en proper,' zei hij, 'ze hebben mooie spullen aan en de kleine meisjes lijken er veel netter en braver dan in de bergen. In de stad zie je zo wie er uit de bergen komt.'

En zij had op een dag 's morgens vroeg haar mooie kleren aangetrokken, witte jurk, witte kousen, witte schoentjes, hoedje met linten en bloemen, en ze was de vrachtwagen van Stefano gaan staan opwachten op de weg naar de stad, diep in het bos.

Wat had Stefano gelachen toen hij haar zag, in de hoge gesloten cabine van zijn vrachtwagen! Hij had haar bij zich genomen en bleef maar lachen en hij had gezegd dat de bloemen van haar hoedje nog geen lente zouden maken, zelfs niet in de stad! Nee, zeker niet, en misschien niet eens in Turkije! Nu was het ook oktober of november, maar zij was de hele tijd boos gebleven en in de stad had ze geen minuut van haar plaats willen komen achter de ruiten van de hoge cabine van de vrachtwagen, en Stefano had haar eten gebracht op een dienblad.

Urenlang had ze zitten wachten voor massa's hekken, rails en spoorwegwagons waar ze het hout laadden en losten. En Stefano, die bang was geweest dat ze kou zou vatten in haar dunne jurkje, had haar zijn leren jak met bont over de schouders gegooid.

'Die daar, dat is misschien een smeerlap,' zeiden ze later bij de zagerijen terwijl ze naar Stefano wezen.

De vader had weliswaar geen bijzondere aandacht geschonken aan het uitstapje - ze waren vóór zonsondergang terug van de stad -, maar nu keek hij naar haar als hij haar samen met Stefano zag.

Zij voelde zich nu in de war. En 's nachts was ze bang alleen in bed.

De sneeuw kwam en de vrachtwagens reden niet meer uit. Stefano hield zich bezig met de machines in de zagerij.

Zij ging hem opzoeken waar ze met zijn allen aan het werk waren, en de werklieden hielden hen in de gaten. Ze hadden een kwade blik in hun ogen.

‘Stefano, ik zou uw vrouw willen zijn of zo,’ zei zij.

Ze was ruim twaalf, misschien dertien, en soms schaamde ze zich om hem met jij aan te spreken zoals eerst.

‘Lieve kind,’ antwoordde Stefano lachend, ‘het zou al mooi zijn als u mijn dochter was.’

Voor de eerste keer sprak ook hij haar niet met jij aan.

‘Hoe zou ik uw dochter kunnen zijn?’ zei zij. ‘Ik heb toch in de papieren van mijn vader gezien dat u zevenentwintig bent.’

En Stefano zei: ‘Als we één ding aannemen, dan kunnen we er ook wel twee aannemen en doen alsof ik om zo te zeggen een oude man ben met grijze haren.’

Toen gebeurde het dat een jonge vrouw van huwbare leeftijd haar oog op Stefano liet vallen. De vader van de jonge vrouw had een grote bos lang, wit haar en zong een hele avond in de kroeg toen hij zag dat het iets zou kunnen worden tussen Stefano en zijn dochter. ‘Mijn Stefanootje,’ begon hij hem te noemen, de jongen viel bij hem in de smaak, en na het eind van de werkdag zocht hij hem op om hem mee te nemen naar huis. Zo begon Stefano tegemoet te komen aan de verlangens van die jonge vrouw, en natuurlijk kwam hij ook aan zijn eigen verlangens tegemoet, want zij had een aantrekkelijk gezicht en mooi blank vlees onder haar bloesje. Passie hoort bij het leven en tegemoetkomen aan je verlangens is niet meer dan natuurlijk. En op een dag werden ze door het kleine meisje ontdekt terwijl ze elkaar aan het kussen waren.

De winter was voorbij en opnieuw kwamen en gingen de vrachtwagens, en de houtstapels waren opgedoken uit de sneeuw. Stefano liet de jonge vrouw eenvoudig zonder omkijken in de steek. Een minuut later hoorde je het geluid van zijn vrachtwagen moeizaam optrekken tegen de helling van de weg door het bos. En van toen af ontliep hij alle twee, die jonge vrouw en haar.

‘Waarom kust u mij niet ook, Stefano?’ vroeg zij hem daarna.

Ze kreeg een kleur terwijl ze dat zei en Stefano barstte in lachen uit.

‘Nee maar, kijk nóu eens!’ riep hij uit.

En Stefano tilde haar in één keer van de grond zonder dat hij ophield met lachen en gaf haar niet een, maar wel honderd kussen op haar wangen. De loods waarin dit gebeurde stond wijd open, en opnieuw ging het gerucht dat Stefano een smeerlap was.

Een heleboel werklieden gingen naar de vader.

‘Het is beter dat u die Stefano wegstuurt,’ zeiden ze tegen hem. ‘Wij willen niets meer met hem te maken hebben.’

De vader keek naar zijn dochter, en het dochtertje stapte 's nachts uit haar witte bed, glipte het raam uit en klopte aan bij Stefano.

‘Stefano,’ zei ze tegen hem, ‘ik heb hier mijn bundeltje met spulletjes en het geld uit mijn spaarpot. Mijn vader heeft besloten dat hij u morgen wegstuurt en misschien geeft hij u er eerst nog in het openbaar met de zweep van langs op het plein. Laten we weggaan, Stefano, ik ga met u mee.’

Stefano gaf geen antwoord. In het donker van de deur glinsterden zijn ogen als die van een dier in de bomen wanneer ze ontzet op de grond beneden gericht staan. Toen ging hij naar zijn vrachtwagen, startte die, zette het meisje erin, ging zelf zitten en reed weg.

Ze reden de hele nacht en zij viel tenslotte in slaap. Ze werd wakker van een felle zon die in haar ogen scheen, terwijl ze nog steeds aan het rijden waren.

‘Lieve kind,’ zei Stefano, ‘bij de zagerijen lossen ze op dit moment schoten en zoeken ze ons. Over een paar uur hebben ze de politie ingelicht.’

Ze staken een grote rivier over en daarna lag al bijna de schemering over de velden. Stefano wilde niet dat het meisje flauw zou vallen van vermoeidheid.

‘Lieve kind, wat een honger en een slaap zult u wel niet hebben!’ zei hij zo gauw de geglazuurde koepels van een stad in zicht kwamen.

‘Een kamer voor mijn zusje,’ bestelde hij in het logement dat een rode haan als uithangbord had.

De volgende dag had hij zijn vrachtwagen niet meer maar bracht hij voor haar kleren en een paar stevige zwarte laarzen mee.

‘Van nu af aan trekken we te voet door de wereld,’ zei hij.

Voor zichzelf had hij een jagersjek en een geweer gekocht.

‘Van nu af aan gaan we de wereld zien,’ herhaalde Stefano.

‘Ik was gelukkig, ik had er geen idee van dat Stefano zo geweldig was,’ zei zij, op dit punt van het verhaal. ‘We kwamen bij een groep korenmaaiers en Stefano nam iemand de zeis uit de hand en zei: ‘Niet zo, maar zo, en zo!... en in een uur had hij het halve veld gemaaid. Dat wisten die mensen te waarderen en ze boden ons een plaats aan daar waar ze allemaal zaten. Ze boden ons ook een slaapplaats aan in het stro en ik viel in een diepe slaap onder de stralen-

de zon, en later werd ik wakker en zag ik Stefano die me met een strootje in mijn neus stond te kietelen.'

'Maar waarom,' protesteerde zij tenslotte, 'waarom zegt u niet dat ik uw vrouw ben?'

'Hoe zou ik dat kunnen zeggen; dat bènt u toch niet?' zei hij, die haar nu eens met jij en dan weer met u aansprak.

'Ik ben ook uw zus niet en toch zegt u dat!' zei zij.

'Maar we leven als broer en zus!' zei Stefano.

Ze sliepen in hooischuren, in loodsen vol maïs, en zij kleedde zich als ze wakker werd uit om zich te wassen met een natte handdoek. Stefano hielp haar dan haar rug wassen en lachte om hoe ze eruit zag.

De winter begon en ze waren hoog in de bergen. De mensen praatten over beren, over wolven, en het was ondoenlijk alleen en te voet door de wereld te trekken. Ze kwamen aan in een stad; het sneeuwde.

'Hier moet ik werk vinden,' zei Stefano.

En hij vond werk als hoefsmid op een plek waar ze hem wat loon en kost en inwoning gaven. En haar bracht hij onder bij een weduwe terwijl hij haar, zoals gebruikelijk, in haar hoede aanbeval als zijn zusje.

'O, moet u eens horen,' kwam op een ochtend de weduwe hem heimelijk zeggen. 'Het is nodig dat iemand met uw zus praat om te voorkomen dat ze van streek raakt.'

'Is het echt waar!' riep Stefano uit.

Hij ging haar halen en nam haar aan de hand mee naar buiten. Ze liepen door de sneeuw. Een kermisgast liet zijn beer dansen op het plein. En omdat híj terug moest naar zijn werk, ging zij bij hem zitten in de hoefsmederij en keek tot 's avonds hoe hij de paarden besloeg, wachtend tot hij klaar zou zijn.

'Er bestaat op de wereld geen man zo geweldig als hij,' dacht ze.

Het donker van de avond daalde neer over de sneeuw en de kermisgast speelde op het pleintje voor zijn beer op de trommel.

'Jongen, steek de lantaarn aan,' riep de baas.

Er moest daar een jongen zijn, maar die was er niet. Hij was naar het dansen van de beer gaan kijken.

'Jongen, hé jongen!' werd er geroepen.

En toen hij dan kwam, zei de jongen: 'Daar komen twee politie-

agenten die u zoeken, baas!'

De agenten kwamen binnen en grepen Stefano vast.

'Dìt is degene die we zoeken,' zeiden ze.

'Nee, nee!' riep zij.

Maar ze grepen haar ook en brachten hen allebei bij de commissaris.

'Leve Franz en dood aan Oberdan,'* stond er bij de commissaris in houtskool te lezen op de muur van de gang. De kamer was groot, het elektrische licht brandde, het vuur brandde in de haard, en aan de muur hing niets anders dan het kruis en de keizer.

'Mijnheer de commissaris,' zei zij, en viel op haar knieën. Maar meer wist ze niet uit te brengen, het enige wat ze kon was huilen.

De commissaris zat achter zijn tafel, op zijn neus droeg hij een klein brilletje; hij had het brede, rode gezicht van een man die misschien een goed hart heeft.

'U wordt ervan beschuldigd dat u smeerlapperij heeft uitgehaald,' zei hij. 'De vader heeft een aanklacht ingediend, en sinds bijna een jaar leeft u nu met haar samen. U zult u voor het gerecht moeten verantwoorden.'

Stefano zei geen woord en de commissaris liet hem met handboeien aan wegbrengen; hij keerde zich naar haar, terwijl ze maar bleef huilen met haar gezicht in haar handen.

'Kop op, meisje,' zei hij tegen haar. 'Wees maar niet bang dat jij in de gevangenis terechtkomt. Je vader zal komen met de zweep maar hij zal je geen kwaad doen. Je wordt weer een echte juffrouw in een rijk huis. Wat was je zó nou eigenlijk? De dienstmeid van een werkman en zwerver, om het netjes te zeggen. Morgen schrijven we je vader, en kom nou overeind, dan zullen we eens zien waar ik je onder dak kan brengen.'

Ze kwam overeind en de commissaris zei: 'Nee maar, kijk toch eens wat een mooi meisje!'

Hij rekte zich uit op zijn leunstoel, in zijn volle lengte, en je zag dat hij misschien geen goed hart had.

'Daarna,' zo beëindigde de vrouw haar verhaal, 'bracht die commissaris me bij een mevrouw en leek hij me verder te vergeten; voor

* *Guglielmo Oberdan (1882-1882) zette zich in voor de aansluiting van Italia Irredenta* (Zuid-Tirol, Istrië, Triëst) *bij het koninkrijk Italië en de verdrijving van de Oostenrijkers. In 1882 reisde hij naar Triëst om een bomaanslag te plegen op keizer Franz Jozef. Hij werd verraden, gearresteerd en geëxecuteerd.* (noot van de vertaler)

hem was het genoeg dat Stefano in de gevangenis zat. Hij had mijn vader moeten schrijven en je moet aannemen dat hij dat niet gedaan heeft; mijn vader kwam niet en bij de mevrouw, die misschien inmiddels al een andere mevrouw was, kwamen oude heren. Tenslotte gaven ze me een paspoort voor het buitenland waarop geschreven stond dat ik eenentwintig was, en dat ik anders heette. Ik werd gecommandeerd en ik gehoorzaamde. En het was terwijl ik zo gehoorzaamde dat verschillende keren de stad een andere werd, en zo ook het huis, en dat voor mijn ramen de winter bulderde van een zwarte zee. Ook de mensen die me commandeerden waren andere geworden. Maar wat maakte dat uit? Ik had bazen, en dat is alles. Van toen af heb ik die altijd gehad.’

Vertaalde poëzie

In de trein
Innokenti Annenski
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)[*]

Genoeg gedaan, genoeg gepraat,
Laat ons nu zonder glimlach zwijgen,
Terwijl het buiten sneeuwen gaat,
En lage luchten somber dreigen.

De wilgen deinen, weten niet
Waarom ze met elkander vechten,
‘Tot morgen,’ zeg ik, ‘wij staan quitte,
Er valt vandaag niets te beslechten!’

Ik wil, al treft mij alle blaam,
Zonder te smeken, zonder dromen,
Door het met sneeuw beplakte raam
De witte velden langs zien komen.

En jij moet mooi en stralend zijn,
‘’k Vergeef je,’ wil ik van je horen...
Straal als het streepje zonneschijn,
Waaromheen alles is bevroren.

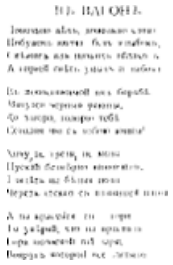

* *In september verschijnt bij Uitgeverij Plantage / G & S de bundel ‘Van Derzjavin tot Nabokov’, een bloemlezing van Russische poëzie, vertaald en samengesteld door Marja Wiebes en Margriet Berg.*

Gedicht
Aleksander Blok
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

De schimmen van de dag zijn haast vergleden.
IJl klinkt het klokgelui me tegemoet.
Het kerkplein baadt in licht, de stenen treden
Lijken te leven - wachten op jouw voet.

Eens kom je langs, de koude stenen noden,
Vervuld van barse heiligheid jouw voet.
Misschien dat jij in 't duister bij de goden
Een lentebloempje achterlaat als groet.

Zacht komen roze schimmen aangegleden,
IJl klinkt het klokgelui me tegemoet,
Het duister legt zich op de oude treden...
Ik sta in 't licht - te wachten op jouw voet.

[Russisch]

Бегут неверные дневные тени.
Высок и внятен колокольный зов.
Озарены церковные ступени,
Их камень жив - и ждет твоих шагов.

Ты здесь пройдешь, холодный камень тронешь,
Одетый страшной святостью веков,
И, может быть, цветок весны уронишь
Здесь, в этой мгле, у строгих образов.

Растут невнятно розовые тени,
Высок и внятен колокольный зов,
Ложится мгла на старые ступени...
Я озарен - я жду твоих шагов.

Het haantje van de toren
Ivan Boenin
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

Hij drijft, hij glijdt in volle vaart,
Zeilt als een scheepje boven d'aard!
De hemelboog draait achteruit,
Maar hij draait voort en kraait het uit.

Hij zingt over het aards bestaan,
Geboren worden en vergaan,
Dat de ons toegemeten tijd
Als een rivier, een wolk verglijdt.

Dat alles schijn in 't leven is,
Dat alles maar voor even is,
Een goede vriend, de zoete jeugd,
Het vaderhuis, de kindervreugd.

Wat blijft is Godes heerschappij,
De slaap des doods, het kruis en hij.

Петух ка церковном кресте

Плывет, течет, бежит ладьей,
И как высоко над землей!
Назад идет весь небосвод,
А он вперед - и все поет.

Поет о том, что мы живем,
Что мы умрем, что день за днем
Идут года, текут века -
Вот как река, как облака.

Поет о том, что все обман,
Что лишь на миг судьбою дан
И отчий дом, и милый друг,
И круг детей, и внуков круг,

Что вечен только мертвых сон,
Аа божий храм, да крест, да он.

Sonnet aan de vorm
Valeri Brjoesov
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

Er zijn subtiele en toch sterke banden
Tussen de geur en omtrek van een bloem.
Zo kent een diamant geen glans of roem
Tot hij geslepen is door mensenhanden.

En ook de fantasieën die wij spinnen,
Die ijl als wolkenflarden snel vergaan,
Zullen, versteend, nog eeuwenlang bestaan,
Eenmaal gevat in gepolijste zinnen.

Ik wil dat al mijn dromen onverlet
Zich aan de juiste woorden zullen binden,
Zodra ze op de wereld zijn gezet.

Moge bij 't opslaan van een bundel, vrinden,
U vreugde in de stille schoonheid vinden
Van 't wezen en de vorm van een sonnet!

Сонем к форме

Есть тонкие властительные связн
Меж контуром и запахом цветка.
Так бриллиант невидим нам, пока
Под гранями не оживёт в алмазе.

Так образы изменчивых фантазий,
Бегущие, как в небе облака,
Окаменев, живут потом века
В отточенной н завершённой фразе.

И я хочу, чтоб все мои мечты,
Дошедшие до слова и до света,
Нашли себе желанные черты.

Пускай мой друг, открывши том поэта,
Упьётся в нём н прелестью сонета
И буквамн спокойной красоты!

Twee vertalingen
James Brockway
(Vertaling M. Vasalis)

Zo gaat het

Wanneer ik dood zal zijn verandert niets.
't Verkeer gaat door, het rood-gehelmde meisje op haar motorfiets
zal klokke acht aan 't werk gaan - zoals het hoort,
want mensen sterven, maar gewoontes leven voort.

De zon zal opgaan, avond dalen over de huizen, waar
mijn merel zich zal laten tuimelen, kopje scheef
des ochtends, speurend naar zijn kruim - vergeefs -
en voor mijn spiegel kamt een vreemdeling zijn haar.

En in herinneringen zal ik ook niet lang bestaan:
‘'k hoor dat hij dood is,’ hoor ik een zangerig gesprekje gaan,
‘die knappe vent, je bent toch Jim nog niet vergeten?’
‘Natuurlijk niet, 'k wist even niet meer hoe hij heette,
die lange, donkere man, die jij zo dierbaar vond.’

Ik was gewoontjes, klein noch groot, min of meer blond.

The way it is

When I am dead the traffic will go on,
the girl in the red crash helmet will arrive
at work on the dot at eight as she has done
for years: it's habits and not people that survive.

The sun will rise, the night fall, on the town,
in the mornings in search of crumbs no longer there,
cocking his head, my blackbird will drop down,
while in my glass a stranger combs his hair.

Nor shall I live in memories for long.
‘I heard he's died,’ I hear them say, sing-song.
‘The handsome one - don't say you've forgotten Jim?’
‘Why, no, of course not. No, I remember him -
the tall, dark man of whom you grew so fond.’
I was so-so, medium height and mousy blond.

(Vertaling Peter Verstegen)
Eindbalans

't Verkeer komt niet tot stilstand als ik sterf,
het meisje met de rode bromfietshelm
is, stipt als steeds, om acht uur op haar werk:
gewoonten blijven, niet de mensen zelf.

De zon gaat op, nacht valt over de stad;
met scheve kop, op zoek naar broodkruim, maar
vergeefs, heeft ook mijn merel het gehad;
een vreemde, voor mijn spiegel, kamt zijn haar.

Ik blijf maar kort in het geheugen hangen.
‘Ik hoorde dat ie dood was,’ klinkt het dan.
‘Jim ken je toch nog wel, die knappe man?’
‘Natuurlijk, ik herinner me die lange,
donkere man die jij zo aardig vond.’
Knap was ik nooit, postuur modaal, vaalblond.

Drie vertalingen
Robert Browning

Mijn vorige hertogin
Ferrara
(Vertaling Robert de Does)

En dit is mijn vorige Hertogin:
Daar staat ze, op de muur, geschilderd in
Eén dag door Frà Pandolfo's hand. Het is
Een wonder, vind ik nu, die beeltenis;
't Is of ze leeft. Maar neemt U toch gerust
Hier plaats! Pandolfo noemde ik bewust:
Wanneer, als nu, een vreemde haar gadeslaat,
De hartstocht en de ernst in dat gelaat,
Dan zie ik al in zijn verbaasde blik
(Geen ander opent dit gordijn dan ik)
Dat, als hij dorst, hij vragen zou door wie
En hoe die oogopslag daar kwam, en zie,
U kijkt mij vragend aan! 't Was niet haar man
Alleen, Heer, die dat zachte blosje van
Plezier deed stralen van haar wangen, want
Als Frà Pandolfo zei: ‘Mevrouw, Uw hand
Wordt, dunkt me, iets te ver bedekt door 't kleed,’
Of: ‘IJdelheid dat verfstof zich vermeet
De tere tint te treffen die verglijdt
Over Uw hals,’ dan was dat hoflijkheid,
Dacht zij, en bloosde van plezier. Ze had
Een hart, te licht geroerd - hoe zegt men dat? -

My last duchess
(Ferrara)

That's my last Duchess painted on the wall,
Looking as if she were alive. I call
That piece a wonder, now: Frà Pandolf's hands
Worked busily a day, and there she stands.
Will 't please you sit and look at her? I said
‘Frà Pandolf’ by design, for never read
Strangers like you that pictured countenance,
The depth and passion of its earnest glance,
But to myself they turned (since none puts by
The curtain I have drawn for you, but I)
And seemed as they would ask me, if they durst,
How such a glance came there; so, not the first
Are you to turn and ask thus. Sir, 't was not
Her husband's presence only, called that spot
Of joy into the Duchess' cheek: perhaps
Frà Pandolf chanced to say, ‘Her mantle laps
Over my lady's wrist too much,’ or ‘Paint
Must never hope to reproduce the faint
Half-flush that dies along her throat:’ such stuff
Was courtesy, she thought, and cause enough
For calling up that spot of joy. She had

A heart - how shall I say? - too soon made glad,

[Nederlands]

Verblijd met wat ze zag, zelfs 't kleinste ding
Verheugde haar, niets dat haar oog ontging,
't Was haar al één! Mijn lint dat ik haar schonk,
De avondzon die naar de einder zonk,
En de galante dweper die een tak
Vol rijpe kersen uit de bongerd brak,
Of 't muildier dat ze reed binnen de poort,
Alles ontlokte haar een lovend woord
Ofwel zo'n blosje. Mannen dankte zij,
- Goed! - maar zij dankte zó alsof niet bij
Míjn gift, een naam van negenhonderd jaar,
De gift van alleman in 't niet zonk! Maar,
Heer, wie verwijt, verlaagt zich. Stel, men zou
De gave hebben - ik niet - tot zo'n vrouw
Te zeggen: ‘Je gedrag staat mij niet aan
In dit of dat, je bent te ver gegaan,’
Of: ‘Nu schiet je tekort,’ en dat zij niet
Weerbarstig was en zich berispen liet
Zonder protest en om vergeving vroeg,
Dan nog was dat een smet die 'k niet verdroeg,
Want ik verlaag mij nooit! O, ik erken
Dat ze lief lachte als ik langskwam. En
Tegen wie niet? 't Werd erger. 'k Gaf bevel
En al het lachen was gedaan. 't Lijkt wel
Alsof ze leeft, zo staat ze daar. Kom Heer,
We zien 't gezelschap nu beneden weer.
De gulheid van Uw meester is bekend,
Een waarborg dat de graaf mijn eis omtrent
De bruidsschat ongetwijfeld toe zal staan,
Hoewel het mij, zoals U weet, zal gaan
Om zijn aantrekkelijke dochter. Zie

[Engels]

Too easily impressed; she liked whate'er
She looked on, and her looks went everywhere.
Sir, 't was all one! My favour at her breast,
The dropping of the daylight in the West,
The bough of cherries some officious fool
Broke in the orchard for her, the white mule
She rode with round the terrace - all and each
Would draw from her alike the approving speech,
Or blush, at least. She thanked men, - good! but thanked
Somehow - I know not how - as if she ranked
My gift of a nine-hundred-years-old name
With anybody's gift. Who'd stoop to blame
This sort of trifling? Even had you skill
In speech - (which I have not) - to make your will
Quite clear to such an one, and say, ‘Just this
Or that in you disgusts me; here you miss,
Or there exceed the mark’ - and if she let

Herself be lessoned so, nor plainly set
Her wits to yours, forsooth, and made excuse,
- E'en then would be some stooping; and I choose
Never to stoop. Oh, sir, she smiled, no doubt,
Whene'er I passed her; but who passed without
Much the same smile? This grew; I gave commands,
Then all smiles stopped together. There she stands
As if alive. Will 't please you rise? We'll meet
The company below then. I repeat,
The Count your master's known munificence
Is ample warrant that no just pretence
Of mine for dowry will be disallowed;
Though his fair daughter's self, as I avowed
At starting, is my object. Nay, we'll go

[Nederlands]

In het voorbijgaan mijn Neptunus die
Een zeepaard temt, zeer zeldzaam, levensgroot,
Een brons dat Klaus von Innsbruck voor mij goot.

[Engels]

Together down, sir. Notice Neptune, though,
Taming a sea-horse, thought a rarity,
Which Claus of Innsbruck cast in bronze for me!

(Vertaling Gijs Stappershoef)
Mijn vorige hertogin
Ferrara

Bekijk het fresco eens op deze wand:
Mijn voor'ge hertogin. De meesterhand
Herkent ge toch; het lijkt alsof zij leeft...
't Is Fra Pandolfo die 't vervaardigd heeft
In korte tijd. Maar neem toch plaats. Ik zei
Die naam met opzet, want geen vreemde als gij
Bezag de beeltenis van dit gelaat,
Waar diepe ernst met hartstocht samengaat,
Of hij keek aarzelend naar mij (alleen
Ikzelf schuif dit gordijn opzij) en scheen
Te willen vragen, had hij durf genoeg,
‘Vanwaar die glimlach?’ De eerste die dit vroeg
Zijt gij dus niet. Dat vleugje vrolijkheid
Werd niet alleen door mijn aanwezigheid
Veroorzaakt. Fra Pandolfo zei misschien
‘Dit kleed laat weinig van Uw polsen zien’
Of wellicht iets als ‘Schilderkunst zal nooit
De blos betrappen, die Uw wangen tooit
En wegkwijnt langs Uw hals...’ Dat was, dacht zij,
Een soort onschuldige hofmakerij;
En, volgens haar, zo'n dankbaar lachje waard.
Zij was - hoe zeg ik dat - te goed van aard,
Te gauw tevree; zij keek reikhalzend rond,
Verheugd met alles wat haar blik maar vond:
De emblemen van mijn adellijke rang,
De kleurenpracht van een zonsondergang,

Een kersentak die een slaafse dwaas haar brak,
Het witte ezeltje gedwee en mak
Dat haar 't terras rondreed, dat allemaal
Beloonde zij gelijkelijk in taal
Of met die lach... Zij toont waardering, goed,
Maar met dat lachje, dat mij denken doet
Dat mijn geschenk, een naam van duizend jaar,
En elk geschenk hetzelfde was voor haar.
't Zou mij vernederen zo'n kleinigheid
Haar te verwijten. Had ik vaardigheid
Haar uit te leggen waar men grenzen trekt,
Waar zij tekort schiet, waar zij weerzin wekt
En overdrijft...; als zij dat tot zich nam,
Niet tegensprak of met een weerwoord kwam,
Zich verontschuldigde, dan zou ik nog
Iets voelen van verneed'ring; 't laatste toch
Wat ik verkies. 't Is waar, als zij mij zag
Glimlachte zij, maar ieder kreeg die lach...
Steeds vaker... 'k Gaf bevel... Elk lachje heeft
Nu afgedaan... Het lijkt alsof zij leeft...
Wij gaan terug naar de benedenzaal,
Daar wacht ons het gezelschap. Ik herhaal
Dat de bekende gulheid van Uw heer,
De graaf, ruim borg staat dat aan mijn toch zeer
Terechte eis tot bruidsschat wordt voldaan;
Hoewel, zoals ik zei, voorop moet staan
Zijn dochters jeugdige bekoorlijkheid.
Vanwaar die haast? Dit beeld vraagt even tijd:
Neptunus die een zeepaard temt, een brons;
Von Innsbruck goot dit speciaal voor ons.

(Vertaling Klaas de Wit)
Mijn laatste hertogin
Ferrara

Dat is mijn laatste hertogin, is 't niet
alsof ze leeft? Het fresco dat ge ziet
- een wonder - kwam in nauw een dag tot stand:
het werk van Fra Pandolfo's meesterhand.
Maar neem toch plaats en kijk op Uw gemak.
Dat ik daareven van ‘Pandolfo’ sprak
was niet voor niets. Steeds weer maakt dit gelaat,
waar diepe ernst met hartstocht samengaat,
dat vreemden die het zien aan mij (want geen
die dit gordijn bedient dan ik alleen)
lijken te vragen, als men durft, of ik
verklaren kan het raadsel van haar blik.
Gij zijt dus echt de eerste niet. Mijn Heer,
dat blosje op haar wang was niet ter eer
van mij alleen, haar echtgenoot. Misschien
zei Fra Pandolfo wel: ‘Iets méér te zien
van Uw doorluchte pols was mij veel waard’,
of: ‘Mij ontbreekt de kunst die evenaart
de tere blos die wegsterft langs Uw hals’...
Zulk hoofs gepraat was ruim voldoende als
een bron voor 't blosje op haar wang. Ze had
een te gevoelig hart - hoe zeg ik dat? -
te licht gevleid; ze hield van wat ze zag
en liet haar blikken dwalen gans de dag.
Wat wilt ge: mijn hertogelijk kleinood
op haar gewaad, het kwijnend avondrood,
of in de tuin een kersebloesemtak
die een of andere vleier voor haar brak,
het witte ezeltje waarop ze reed -
het maakt' haar alles even blij, of deed
haar minstens blozen. Dankbaarheid, ja goed!
Maar net of zij - ik weet niet hoe ze 't doet -
mijn negen eeuwen oude adeldom

gelijk stelt met n'importe quoi. Waarom
zich om zoiets verlagen tot verwijt?
Zelfs als men met genoeg welsprekendheid
- (die ik ontbeer) - zou zeggen: ‘dit of dat
in U mishaagt mij; kijk, hier mist ge wat
of daar gaat ge te ver’ - en zij zich daar
in schikte zonder tegenspraak, voorwaar,
en nederig excuus vroeg - ja, zelfs dan
zou ik me nog verlagen. En dat kan
mijn eer nooit dulden. Oh, kwam ik voorbij,
mijn Heer, dan was er ook die blik voor mij.
Maar voor wie niet? Dit groeide met de dag.
Ik gaf bevel - het eind van ied're lach.
Zou men niet zweren dat ze leeft? Welaan,
laat ons nu samen naar beneden gaan.
Nogmaals: Uw meesters rijkdom staat garant
voor redelijke eisen van mijn kant
terzake van een bruidsschat. Niettemin,
zijn schone dochter zelf - ik zei het in
't begin - is uiteraard mijn doel. Ik zie
het, gij hebt haast. Kijk daar, Neptunus die
een zeepaard temt. Een tamelijk zeldzaam brons,
zegt men, dat Claus von Innsbruck goot voor ons.

Stanza's
Vladislav Chodasevitsj
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

Reeds nu bedek ik met een streng van zwart
Mijn aan de slaap vergrijsde lokken,
Bij een kop thee teveel voel ik mijn hart,
Als in een bankschroef, bijna stokken.

Reeds nu vermoeit langdurig werk me gauw,
Van de te scherpe vrucht van 't weten,
En van de zwoele kussen van een vrouw,
Zijn de verlokkingen vergeten.

Met kille weerzin kijk ik naar de roem
Die in de toekomst nog zal komen,
Terwijl de woorden: kind, of dier, of bloem -
Steeds vaker naar mijn lippen stromen.

Afwezig zal ik nog van tijd tot tijd
Het leeg geklets der dichters horen,
Maar in mijn ziel welt zoete zaligheid
Bij 't stille kiemen van het koren.

Стансы

Уж волосы седые на висках
Я прядью черной прикрываю,
И замирает сердце, как в тисках,
От лишнего стакана чаю.

Уж гяжелы мне долгие труды,
И не таят очарованья
Ни знаний слишком пряные плоды,
Ни женшин душныс лобзанья.

С холодностью взираю я теперь
На скуку славы предстоящей...
Зато слова: цветок, ребенок, зверь -
Приходят на уста все чаще.

Рассеянно я слушаю порой
Поэтов праздные бряцанья,
Но душу полнит сладкой полнотой
Зерна немое прорастанье.

Gedicht
Sor Juana Inés de la Cruz
(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

Sta stil jij, schaduw kil, door mij aanbeden,
bekoorlijk beeld waar ik het meest van hou,
jij schone schijn voor wie ik sterven zou,
verzinsel zoet, en leef met moeilijkheden.

Aan de magneet van jouw aantrekkelijkheden
gehoorzaamt heel mijn hart met stalen trouw.
Waarom verleid je vleiend deze vrouw,
daarna door jou bedrogen en gemeden?

Kraai geen victorie van verdorven daden
van overheersing, zelfvoldane kwast;
al ben je dan ontsnapt aan strakke draden

van 't web waarin jouw wezen werd gepast,
mijn armen en mijn hart kun je verraden
maar mijn verbeelding houdt jou eeuwig vast.

[Spaans]

Detente, sombra de mi bien esquivo,
imagen del hechizo que más quiero,
bella ilusión por quien alegre muero,
dulce ficción por quien penoso vivo.

Si al imán de tus gracias, atractivo,
sirve mi pecho de obediente acero,
¿Para qué me enamoras lisonjero
si has de burlarme luego fugitivo?

Mas blasonar no puedas, satisfecho,
de que triunfa de mí tu tiranía;
que aunque dejas burlado el lazo estrecho

que tu forma fantástica ceñia,
poco importa burlar brazos y pecho
si te labra prisión mi fantasía.

Een olifantje
Nikolaj Goemiljov
(Vertaling Werkgroep Slavistiek Leiden)*

Mijn liefde voor jou is nu een olifantje,
Geboren in Berlijn of in Parijs,
Op watten zolen stampend door de kamers
Van de beheerder van de dierentuin.

Geef hem vooral geen kleine Franse broodjes,
En geef hem ook vooral geen stronkjes kool,
Hij kan alleen maar mandarijntjes eten,
Een klontje suiker of een ulevel.

Ween niet, o tedere, dat achter tralies
Hij wordt bespot door het gemene volk,
En onder het gelach van midinettes
Een burgerman hem rook blaast in zijn neus.

Denk niet, mijn lief, dat ooit de dag zal komen,
Dat hij in toorn zijn ketenen verbreekt,
De straat oprent en gillende passanten
Terloops verplettert als een autobus.

Nee, droom van hem tegen het ochtendgloren,
In goudbrokaat, in brons, in struisvogelveren,
Zoals die Uitverkorene die eenmaal
Hannibal droeg naar 't sidderende Rome.

Слоненок

Моя любовь к тебе сейчас - слоненок,
Родившийся в Берлине иль Париже
И топающий ватными ступнями
По комнатам хозяина зверинца.

Не предлагай ему французских булок,
Не предлагай ему кочней капустных,
Он может съесть лишь дольку мандарина,
Кусочек сахару или конфету.

Не плачь, о нежная, что в тесной клетке
Он сделается посмеяньем черни,
Чтоб в нос ему пускалн дым сигары
Приказчики под хохот мидинеток.

Не думай, милая, что день настанет,
Когда, взбесившись, разорвет он цепи,
И побежит по улицам, и будет,
Как автобус, давить людей вопящих.

Нет, пусть тебе приснится он под утро

* *De werkgroep bestaat uit Margriet Berg, Yolanda Bloemen, Wanda Bruining, Nettie Janssen, José van Leeuwen, Anne Pries, Karel van het Reve en Marja Wiebes.*

В парче и меди, в страусовых перьях,
Как тот, Великолепный, что когда-то
Нес к трепетному Риму Ганнибала.

De ballade van Reading Goal
Vladimir Majakovski
(Vertaling Marko Fondse)

En mij herinnerd hoe ik eens hier stond.
Hoe het toen ook zo glom.
Toen heette 't Newa daar.

Majakovski, ‘Mens’.

Over ballades en vooral deze

De ballade is al een oeroud verhaal.
Maar kwelt de taal als een kwaal,
dan komt op de folterbank van de taal
de ballade weer op zijn verhaal.

Vodopjányi.
Loebjánski.
Twee stegen
is wat
het toneel
toont.
Ledikant.
Daarin *zij* gelegen.
Tafel.
Hij.
Telefoon.
‘Hij’ en ‘zij’ zetten van mijn ballade de toon.
Geen barre nieuwlichterij dus.

Баллада рединг ской тюрьмы

Стоял - вспомннаю.
Был этот блеск.
Н это
тогда
называлось Нсвою.
Маяковскнй, ‘Чѳловѳк’.
(*13 лѳм рабомы, м 2, смр. 77*)

О балладе Немолод очень лад баллад,
и но если слова болят
о балладах и слова говорят про то, что болят,
молодеет и лад баллад.
Лубянский проезд.
Водопьяный.
Вид
вот.
Вот

фон.
В постелн она.
Она лежит.
Он.
На столе телефон.
‘Он’ и ‘она’ баллада моя.
Не страшно нов я.

*

Bar is:
'hij' - dat is mijn persoon,
bar is dat 'zij' -
die van mij is.
Hoezo een gevang?
Kerst.
Drukte.
Gedrang.
Heeft je huis dan tralies als Reading?!
Dat gaat u niet aan.
Ik zeg - gevang.
Tafel.
Op tafel een strohalm als redding.

Nummer wordt door kabel gestuwd

Amper beroerd - blaar op het lijf.
Hoorn op de haak gekwakt.
Vanuit het fabrieksmerk weerlichtten
twee felle pijltjes rondom de schijf
van het toestel als bliksemschichten.
Belendend vertrek.
Vandaar, geeuwerig:
'Wanneer dan?
Vanwaar een levende big?'
Van brandwonden krijst nu de bel,
het toestel witheet van gloed.
Zij ligt in bed!
Is onwel!
Snel!
Opschieten een beetje!
Spoed!

Страшно то,
что 'он' - это я
и то, что 'она' -
моя.
При чем тюрьма?
Рождество.
Кутерьма.
Без решеток окошки домика!
Это вас не касается.
Говорю - порьма.
Сгол.
На столе соломинка.

По иабелю пущен номер

Тронул еле - волдырь на теле.
Трубку из рук вон.

Из фабричной марки -
две стрелки яркие
омолниили телефон.
Соседняя комната.
Из соседней
сонно:
- Когда это?
Откуда это живой поросенок? -
Звонок от ожогов уже визжит,
добела раскален аппарат.
Больна она!
Она лежит!
Беги!
Скорей!
Пора!

Met schroeiend vlees in het branden grijp ik
en op slag - een bliksem glipt onder mijn vel.
Tienduizend kilovolt samenknijpend
stoot ik mijn lip in de telefoonhel.
Borend
door vloer,
door plint,
de Slachthuisstraat
als een akker
ópwroetend,
kabels verrijtend,
spoedt
en sprint
het nummer
de telefoniste
als een kogelschot
tegemoet.
Het juffie uiloogt suf,
vermoeid -
morgen vrijaf,
maar nu dubbel gesloof.
Het rode lampje is weer ontgloeid.
Ze geeft een lijn!
En het lichtje dooft.
Plots
maken de lampjes stampei en spul
dat het telefoonnet gaat aan flinters.
‘6-7-1-0!
Verbind me!’
Snel!
In de stilte van Vodopjánydwarsstraat!
Toe!
Of je krijgt met de stroomtoevoer panne!

Мясом дымясь, сжимаю жжение.
Моментально молния телом забегала.
Стиснул миллион вольт напряжения.
Ткнулся губой в телефонное пекло.
Дыры
сверля
в доме,
взмыв
Мясницкую
пашней,
пулей
летел
барышне.
рвя
кабель,
номер
Смотрел осовело барышиии глаз -
под праздник работай за двух.
Красная ламна опять зажглась.
Нозвонила!
Огонь потух.
И вдруг

как по лампам пошлó куролесить,
вся сеть телефонная рвется на нити.
- 67 - 10!
Соедиинте! -
В проулок!
Скорей!
Водопьяному в тишь!

Snel!
Eer je voor Kerstmis
de lucht in gaat
met heel
dat schakelbord van je!
In de Slachthuisbuurt woonde een oudgediende.
En hij woonde daar nog een eeuw nadien en
enkel hierover deed
- honderd jaren! -
opa 't verhaal aan de kinderschare.
‘Een keer - een zaterdag...
vlak voor kerst was het toen...
Een hammetje...
ik zoek altijd een koopje...
Een aardbeving...
Nou die gaf 'm van katoen!
Brandt dwars door je zool...
op blaasbalgen loop je!...’
Daar?
Echt?
Het wil er niet in bij de kinders.
Bij 't postkantoor?
Aardbeving?
Hartje winter?

De telefoon stort zich op allen

Door een wonder geperst door ragdun kopersnoer,
het montuur van de hoorntrechter openwringend,
de stilte bestokend als straatrel en oproer,
ontrolt aan de telefoon
een lava van rinkelingen.
Dit carilloneren,
dit klokkengetamp,
het vuurt op de wanden,

Ух!
А го с электричеством станется -
под Рождество
на воздух взлетишь
со всѳй
со своѳй
тѳлѳфониой
станцией.
Жил на Мясницкой один старожил.
Сто дет после этого жил -
про это лишь -
сто лет! -
говаривал детям дед.
- Было - суббота...
под воскресенье...
Окорочок...
Хочу, чтоб дешево...

Как вдарит кто-то!..
Землетрясенье...
Ноге горячо...
Ходун - подошва!.. -
Не верилось детям,
чтоб так-то
да там-то.
Землетрясенье?
Зимой?
У почтамта?!

Телефон бросается на всех

Протиснувшись чудом сквозь то[...]енький
шнур,
раструба трубки разниув оправу.
погромом звонков громя тншину,
разверг телефон дребезжащую лаву.
Это визжащее,
звенящее это
пальиуло в стелы,
старалось взорвать их.

probeert ze te mollen.
Het beiert,
de muren
in duizendvoud
schampend,
om dan onder stoelen
en bed
uit te rollen.
Dit beieren bonkt van 't plafond af de grond op.
En andermaal,
buitenmodel geluidsbal,
stuit het
op van de grond opnieuw naar 't plafond op
en waaiert vandaar in gruizels geluid uit.
Kachelklep,
ramen,
ze streven er naar
in de telefonische toonaard
mee te klinken.
't Apparaat
schudt het huis
als een rammelaar,
in eigen rinkelende springvloed verdrinkend.

De secondante

Van slaap haast onzichtbaar
steken
haar ogen
als speldepunten in hete konen.
Node komt de kokkin omhoog,
sloft klaaglijk sputtrend
ten telefoon heen.
Net een geweckte vrucht is ze zo,
in rimpels van denken het voorhoofd kreukend.

Звоиочинки
тыщөй
от стеи
рикошетом
под стулья закатывались
н под кровати.
Об пол с потолка звонбчище хлоиал.
И снова,
звенящий мячище точно,
взлетал к потолку, ударившись бб пол,
и сыпало вниз дребезгою звоночной.
Стекло за стеклом,
вьюшку за выошкой
тянуло
звенеть телефонному в тон.
Тряся
ручоночкой

дом-погремушку,
тонул в разливе звонков телефон.

Секундантща

От сна
чуть видно -
точка глаз
иголит щеки жаркие.
Леиясь, кухарка поднялась,
идет,
кряхтя и харкая.
Моченым яблоком она.

‘Met wie?
Vladím Vladýmitsj?
O!
Haar muilen klepperen weg uit de keuken.
Weg loopt zij.
Meet passen af als een secondante.
Haar stap sterft
haast niet meer te horen
weg...
schuift de verdere wereld geheel aan de kant...
't ongewisse richt op mij nog via een hoorn slechts.

De verlichting van de wereld

Sprekers op elke bijeenkomst verstarden
midden in een begonnen geste.
Zoals ze daar stonden,
mond wijdgesperd,
staren
vandaar zij naar deze Kerst aller Kersten.
Wat zij zien van 't leven is
twist en gekift.
Alledagsbagger is
hún element.
Zij kijken in mij
als zichzelve,
gespitst
op een liefdesduel dat dodelijk endt.
Het claxongedender - tot steen verstard is 't.
Verwarring maakt wielen en stappen bewegingloos.
Duelleerveld,
niets anders,
en dan nog tijd arts
met de eindloze zwachtel des genezenden doods.

Морщинят мысди доб ее.
- Кого?
Владим Владимыч?!
А! -
Пошла, туфлёю шлепая.
Идет.
Отмеряет шаги секундантом.
Шаги отдаляются...
Слышатся еле...
Весь мир остальной отодвинут куда-то,
лишь трубкой в меня неизвестное целит.

Просветденив мира

Застыли докладчики всех заседаний,

нө могут закончить начатый жест.
Как были,
рот разинув,
сюда они
смотрят на Рождество из Рождеств.
Им видима жизнь
от дрязг и до дрязг.
Дом их -
единая будняя тина.
Будто в себя,
в меня смотрясь,
ждали
смертөльной любви поединок.
Окаменели сиренные рокоты.
Колес и шагов суматоха не вертит.
Лишь поле дуэли
да время-доктор
с бескрайним бинтом исцеляющей смерти.

Achter Moskou de velden verstild heel en al.
Zeeën -
slank rijzen daarachter de bergen op.
Als door een binocle
gans
het heelal,
door een reuzebinocle (maar dan op z'n kop).
De horizon strekt zich,
vlak gelijkmatig.
Veter.
Strak als een zweepslag gespannen de lijn.
Het ene uiteind -
ik in mijn kamer,
jij in jouw kamer -
het andere eind.
En daartussen -
trots op haar wit en fonkelvers gewaad -
strekt -
zo komt het zelfs in een droom nog niet voor -
dwars door 't heelal
de Slachthuisstraat
zich uit als een miniatuur van ivoor.
Klaarte.
Tortuur door allerdoorschijnendste klaarte.
Door de Slachthuisstraat,
als allersnijkunstigst detailtje,
loopt haarfijn
een kabel -
enfin, een draadje maar is 't.
En alle houvast zit
dááraan,
aan dat draadje.

москва -
за Москвой поля примолкли.
Моря -
за морями горы стройны.
Вселенная
вся
как будто в бинокле,
в огромном бинокле (с другой стороны).
Горизонт распрямился
ровно-ровно.
Тесьма.
Натянут бичевкой тугой.
Край один -
я в моей комнате,
ты в своей комнате - край другой.
А между -
такая,
какая не снится,
какая-то гордая белой обновой,
через вселенную
легла Мясницкая
миниатюрой кости өлоновой.
Ясность.

Прозрачнейшей ясностью пытка.
В Мясницкой
Деталью искуснейшей выточки
кабель
тонюсенький -
ну, просто нитка!
И всё
вот на этой вот держится ниточке.

Het duel

Eén!
De hoorn wordt gericht.
Geef op
hoop.
Twee!
Precies,
zonder trilling
komt tot stilstand de loop
tussen
mijn ogen
door smeken omvliesd.
‘Gewichtigdoend vrommes!’
zou 'k willen kabalen,
‘u bent toch D'Anthès!?
Waarom dat getreuzel?
Schiet op dan!
Boor snel door de kabel
een kogel,
kaliber en gif
naar uw keuze!’
Ik zie
hoe iets ergers dan kogels
zich wrikt door
de kabel:
door gapen van de kokkin gesmoord
schuift als konijn door een boa constrictor
van haar kant
mijn kant op
het ergste -
een woord.
Erger dan woorden -
uit het oerst van de oertijd,

Дуэль

Дуэль Раз!
Трубку наводят.
Надежду
брось. скорей просверлите сквозь кабель
Два! пулей
Как раз любого яда и веса. -
остановилась,
не дрогнув,
между
моих
мольбой обволокнутых глаз.
Хочется крикнуть медлительной бабе:
- Чего задаетесь?
Стоите Дантесом.
Скорей,
Страшнее пуль -

оттуда
сюда вот,
кухаркой обронениое между зевот,
проглочениым кроликом в брюхе удава
по кабелю,
вижу,
слово ползет.
Страшнее слов -
из древнейшей древности,
где самку клыком добывали люди еще,
ползло
из шнура -
скребущейся ревности

toen 't mandier zijn wijfje voor 'n slagtand kocht,
kroop
   een toenmalig monster
                het snoer uit -
brute jaloersheids
            knagende wangedrocht.
Of zou soms?...
          Hoezo soms?
                Welzeker!
                Hoezo niet?!
Niemand kroop of kruipt telefoons in,
                wees wijzer!
Niks oertijd, niks troglodietentronie.
In de telefoon ben ik zelf.
                Míj weerspiegelt het ijzer.
Schrijf daarover maar eens een partijbrochure!
Toets de juistheid hiervan aan 't Erfurter Programm!
Dolzinnig,
        door 't eerste verdriet,
                wrikt zich schurend,
het brein al de baas,
                een dier,
                woest van gram.

Wat een mens al gebeuren kan

Fraai gezicht.
          Kameraden!
                Komt, ziet en test het.
Een poëet
      die zelfs in Parijs zeer gezien is,
gewaardeerd om zijn bijdragen aan de ‘Izvestija’,
krauwt zijn stoelpoot met klauwen dwars door zijn bottines.
Gister nog mens

времен троглодитских тогдашнее чудище.
А может быть...
          Наверное, может!
Никто в телефон не лез и не лезет,
нет никакой троглоднчьей рожи.
Сам в телефоне.
          Зеркалюсь в железе.
Возьми и пиши ему ВЦИК циркуляры!
Пойди - эту правильность с Эрфуртской
                сверь!
Сквозь первое горе
            бессмысленный,
                ярый,
мозг ноборов,
      проскребается зверь.

Что может сделаться с челояеком!

Красивый вид.
Товарищи!
Взвесъте!
В Парнж гастролировать едущий летом,
иоэт,
почтенный сотрудник ‘Известий’,
царапает стул когтём из штиблета.
Вчера человек -

heb ik nu in één slag van
mijn slagtanden heel mijn aanzicht verijsbeerd!
'k Heb geen hemd,
maar een ruig afhangende vacht aan.
In telefoons brullen?
Vooruit, op die van mijn eigen geslacht aan!
Tijd dat ik terug naar
de zeeën van ijs keer!

Verbering

Als een beer
die tot dodelijke woede getart raakt
klem ik om 't toestel,
de vijand,
mijn lijf.
En in 't hart haakt
zich dieper de speerpunt onder de schijf.
Het druipt.
Eén brede roodkoperen vloed.
Bloed en gebrul.
Lik op, nacht, die zooi!
Of een beer huilt,
'k weet niet,
maar áls hij het doet -
huilen, een beer dus -
dan doet hij het zo.
Zo:
in gejank
onvervalst door compassie,
breekt hij uit,
een kloof in de lengte gerekt.
Zo ook jammert hun medebeer, buurman Balsjin,
uit zijn slaap gehaald, in 't belendend vertrek.
Zo doen ze dat, beren:

единым махом
клыками свой размедведил вид я!
Косматый.
Шерстью свисает рубаха.
Тоже туда ж!?
В телефоны бабахать!
К своим пошел!
В моря ледовитые!

Размедвеженье

Медведем,
когда он смертельно серднтся,
на телефон

грудь
на врага тяну.
А сердце
глубже уходит в рогатину!
Течет.
Ручьиша красной меди.
Рычанье и кровь.
Лакай, темнота!
Не знаю,
плачут ли,
нет медведи,
но если плачут,
то именно так.
То именно так:
без сочувственной фальши
скулят,
заливаясь ушельной длиной.
И именно так их медвежий Бальшин,
скуленьем разбужен, ворчит за стеной,
Вот так медведи именно могут:

snuit hoog,
onbeweeglijk,
laten ze huilend hun leed vrije loop
en klauwen dan,
leeggehuild,
terug op hun leger,
hun twintig klauw grote hol overhoop.
Een blad scheurt los.
Lawine.
Maakt schichtig.
Knallen pijnkegelbuksen straks los
van omhoog?
Alleen als beer zie je zulke gezichten,
door je tranen, je vacht als franje voor 't oog.

De vlottende kamer

Ledikant.
Verfrommelde lappen de dekens.
Tussen ijzer van spijlen -
hij.
Slap
en bleekjes.
Een beven gaat aan.
Komt het bedstel doorvaren.
Het beddegoed deint als op kabb'lende baren.
Water likt met koude mijn voet.
Water?
Vanwaar en waarom heel zo'n vloed?
Huil ik zelf bij elkaar.
Huilebalkend stuk vuil.
Kan niet waar zijn.
Bestaat niet
dat iemand zo huilt.

недвжкно,
задравши морду,
как те,
позыть,
извытъся
и лечь в берлогу,
царапая логово в двадцать когтей.
Сорвался лист.
Обвал.
Беспокоит.
Винтовки-шишки
не грохнули б враз.
Ему лишь взмедведиться может такое
сквозь слезы и шерсть, бахромящγю глаз.

Протекающая комната

Кровать.
Железки.
Барахло одеяло.
Лежит в жслсзках.
Тнхо.
Вяло.
Трепет пришел.
Пошел ио железкам.
Простынь постелъная треплется плеском.
Вода лизнула холодом ногу.
Откула вода?
Почему много?
Сам наплакал.
Плакса Неправда -
Слякоть. столько нельзя наплакать.

Verdommese badkuip.
Nat achter de divan.
Onder tafel water
en achter de kast.
Kijk die koffer.
Gestuwd en gestoten door water is die van
onder de divan
't kozijn in
geplast.
De haard...
gloeit peuk in...
Zelf ingesmeten.
Doof dat ding.
Hij laait - rooie haan.
Felle angst.
Maar waarheen?
Naar wat voor haard?
'k Zou niet weten.
Een mijl ver.
Dan een oever.
Brandstapels erlangs.
Alles ondergespoeld,
zelfs de weeë en eeuwige
keuken- en koolstank,
waarvan zich je maag omkeert.
Rivier.
In 't verschiet verre oevers.
Hoe leeg is 't!
Hoe de wind huilt,
zichzelf achterna,
van 't Ladógameer!
Rivier.
Grote rivier.

Чёртова ванна!
Вода за диваном.
Под столом,
за шкафом вода.
С дивана,
сдвннут воды задеваньем,
в окно проплыл чемодан.
Камнн...
Окурок...
Сам кинул.
Нойти нотуишть.
Петушится.
Страх.
Куда?
К какому такому камнну?
Верста.
За верстою берег в кострах.
Размыло всё,
даже запах канустный
с кухни
всегдашннй,
приторно сладкий.

Река.
  Вдали берега.
                Как пусто!
Как ветер вост влогонку с Ладоги!
Река.
  Большая река.

Koude.
Huivering.
Daarmiddenin ik.
In de stromende kruivingen.
Als witte beer,
op een ijsschots me hijsend,
drijf ik mee op mijn eigen kussen, verijsd nu.
De oever ijlt.
Zicht op zicht onthult zich.
Het kussen met mij aan boord.
Ladóga's wind
en de stroom op zijn krullen,
jagen mij op mijn ijsvlot voort.
Op mijn kussenschots verder drijvend
verkoorts ik.
Eén gevoel is niet weggespoeld door de watervloed:
Straks moet ik zwemmend
onder iets door, ik,
bed? brug?
'k weet niet, wél weet ik dát het moet.
Eens waren wij hier,
wind en ik,
eender.
Eender de stroom!...
Niet eender.
Een andere.
Nee, toch geen andere.
Hier stond ik
eens en
'k herinner me 't glanzen weer.
Niets is veranderd.
Er groeit een gedachte.

Холодина.
Рябит река.
Я в середнне.
Белым медведем
взлез па льдину,
плыву на своей подушке-льдиие.
Бегут берега.
за видом вид.
Подо миой подушки лед.
С Ладоги дует.
Вода бежит.
Летит нодушка-илот.
Паыву.
Лихорадюсь на льдине-подушке.
Одно ощущенье водой не вымыто:
я должен
не то под кроватные дужки,
не то
под мостом проплыть под каким-то.
Были вот так же:
встер да я.
Эта река!..
Не эта.

Иная.
Нет, ие иная!
Было -
стоял.
Было - блестело.
Теперь вспоминаю.
Мысль растет.

Onstuitbaar.
Terug!
Te vast is het vlot in de greep van het water.
Allengs meer zichtbaar...
omlijnder...
een brug...
Geen ontkomen meer aan.
Nu zal hij!
Hij staat er!!!

Mens van zeven jaar eerder

De stalen pijlers omspoeld in het diep,
staat hij
star
en geducht,
op de flanken geleund van
de hoofdstad
die ik eens in vertwijfeling schiep,
op zijn honderd verdiepingen tellende steunen.
Als sprookje van staal verrijzen zijn bogen,
netwerk ajour geborduurd op de lucht.
Hoger,
hoger hef ik de ogen...
Daar!
Daar - leunt aan de rand van de brug...
Vergeef, Newá!
Onverbiddelijk kolkt ze.
Erbarmen!
Haar ziedende loop smoort mijn wens.
Hij.
Geëtst op een hemel van etterende wolken
staat
hij,

Не справлюсь я с нею.
Назад!
Вода не выпустит плог.
Видней и видней...
Ясней и яснее...

Теперь неизбежно...
Он будет!
Он вот!!!

Человек нз-за 7-ми лет

Волиы устои стальиые моют.
Недвижиый,
страшный,

упершись в бока
столицы,
в отчаяньи созданной мною,
стоит
на своих стоэтажных быках.
Небо воздуцшыми скрепами вышил.
Из вод феерией стали восстал.
Глаза подымаю выше,
выше...
Вон!
Вон -
опершись о перила мостà...
Прости, Нева!
Не прощает,
гонит.
Сжалься!
Не сжалился бешеный бег.
Он!
Он -
у небес в воспаленном фоие,

de door mij daar geketende mens.
Daar staat hij.
Zijn lange haar overwoekert hem.
Ik stop mijn oren.
Kan het net zo goed laten!
Ik hoor
mijn,
onmiskenbaar eigen,
mijn stem.
Het mes van die stem boort mijn poten vol gaten.
Onmiskenbaar mijn stem.
Smeekt, vleiend
en dwingend.
'Vladímir!
Halt!
Verlaat me niet!
Red me!
Waarom liet je me toen niet begaan en springen,
mijn hart met één klap op de pijlers te pletter?
Al zeven jaar sta ik hier
boven dit water,
met kabels van verzen geboeid en ik tuur.
Al zeven jaar houdt me die vloed in de gaten.
Komt voor mij dan nooit het verlossende uur?
Lik je je lekkertjes in bij hun kaste?
Vrij je?
Gedij je?
Kweek je een buikje?
Kom je al in het gevlij bij die gasten,
hun huisbakken knusheid
en burgergebruiken?
Dur feens!' -

прикрученный мною, стоит человек.
Стоит.
Разметал изросшие волосы.
Я уши лаплю.
Напрасные мнешь!
Я слышу
мой,
мой собственный голос.
Мне лапы дырявит голоса нож.
Мой собственный голос -
он молит,
он просится:
- Владимир!
Остановись!
Не покинь!
Зачем ты тогда не позволил мне
броситься!
С размаху сердце разбить о быки?
Семь лет я стою.
Я смотрю в эти воды,
к перилам прикручен канатами строк.
Семь лет с меня глаз эти воды не сводят.
Когда ж,

когда ж избавления срок?
Ты, может, к ихней примазался касте?
Целуешь?
Ешь?
Отпускаешь брюшко?
Сам

Zijn hand zijgt af naar de diepte,
de steilte der pijlers,
knokig,
en dreigt me.
‘Durf eens te vluchten!
Ik was het,
ik riep je.
Ik maak je kapot.
Te schande.
Ik krijg je!
Ginds
viert het stadsvolk
feest.
Hoor ze razen.
Goed!
Laat ze 't hier doen.
Zeg het.
Gebied.
Haal bij 't uitvoerend gezag een oekaze.
Verklaar mijn lijden vervallen,
failliet.
Zo lang
over het diep
der Newa niet zal vinden,
liefde,
de redster,
haar weg naar mij heen,
zal ook jíj dwalen,
alom onbeminde.
Roei!
Verzink tussen woonblokkensteen!

в ихний быт,
в их семейное счастье
наме́реваешься пролезть петушком?!
Не думай! -
Рука наклоняется вниз его.
Грозится
сухой
в подмостную кручу.
- Не думай бежать!
Это я
вызвал.
Найду.
Загоню.
Доконаю.
Замучу!
Там,
в городе,
праздник.
Я слышу гром его.
Так что ж!
Скажи, чтоб явились они.
Постановленье неси исполкомово.
Мўку мою конфискуй,
отмени.

Пока
по этой
по Невекой
по глуби
снаситель-любовь
не придет ко мне,
скитайся ж и ты,
и гсбя не полюбят.
Греби!
Тони меж домовьих камней! -

Help!

Stop, kussen, stop!
Vergeefse bemoeiing.
Ik roei met een poot -
belabberde spaan.
De brug krimpt saam.
Op drift met de vloeiing
dobber ik, dobber
en dobber maar aan.
Hoe ver ben ik weg al?
Al zeker een dag ver,
weg van die brug,
die schaduw zo eigen.
Maar zijn stem, verbolgen, vervolgt me vanachter,
zet alle zeilen op,
drijft me op,
dreigt me:
‘Jij de Newá vergeten,
haar glinsteren?!
Vervangen?
door wat?
Geen kans!
Haar golfslag, tot over het graf, herinner je,
die gaf aan “Mens” zijn cadans.’
Ik schreeuw.
Alsof iemand zoiets overstelpen kan...
De stormbas buldert.
Wie heeft terug daarvan?!
Help dan toch! Help dan toch! Help dan toch! Help dan!
Op de Newá-brug
daarginder -
een man!

Спасите!

Стой, подушка!
Напрасное тщенье.
Лапой гребу -
плохсе весло.
Мост сжимается.
Невским течением
меня несло,
несло и несло.
Уже я далёко.
Я, может быть, за́ день.
За де́нь
от тени моей с моста.
Но гром его голоса гонится сзади.
В погоне угроз паруса распластал.
- Забыть задумал невскнй блеск?!
Ее заменишь?!
Некем!

По гроб запомни переплеск,
плескавший в ‘Человеке’. -
Начал кричать.
Разве это осилите?!
Буря басит -
не осилить вовек.
Спасите! Спасите! Спасите! Спасите!
Там
на мосту
на Неве
человек!

Eindnoten:

* Daarover *(Pro èto) is het laatste en uitvoerigste van de zes lange dichtwerken (poèma's) met de liefde als centraal thema die Vladimir Majakovski van 1914 tot 1923 schreef. Ze zijn alle zes opgedragen aan zijn geliefde Lilja, de echtgenote van zijn vriend Osip Brik. Het enige van de zes dat in een overwegend zonnige toonaard is gesteld is* Ik heb lief *(Ljoebljóe, 1922, zie* De Tweede Ronde *lente 1984). Daarin leek de dichter eindelijk het geluk te hebben in een min of meer stabiele relatie. Niets was minder waar. Een jaar later waren de onenigheden tussen de gelieven zo hoog opgelopen dat zij, om een definitieve breuk te voorkomen, besloten elkaar van 28 december 1922 tot 28 februari 1923 niet meer te zien, om het mild uit te drukken. In feite trapte Lilja hem de deur uit. Het staat wel vast dat zij haar gunsten spreidde. Majakovski trok zich terug op zijn werkverblijf in Loebjanskidwarsstraat en schreef daar* Pro èto *in twee maanden tijd als een soort drastisch gewetensonderzoek. Behalve in dit grote dichtwerk is die periode verder gedocumenteerd in een reeks vertwijfelde brieven aan Lilja, die zij, voor zover behouden, in 1956 publiceerde in* Nieuw materiaal over Majakovski. *Haar bijdrage aan dit verzamelwerk veroorzaakte zo'n schandaal, dat de uitgave uit de handel genomen werd en vernietigd.*
Dat Majakovski dit groot opgezette werk in zo korte tijd kon voltooien is misschien te verklaren uit de omstandigheid dat hij sinds 1917 de liefdeslyricus in zich stelselmatig had onderdrukt ten bate van stromen ‘gemeenschapskunst’. Zeven jaren scheiden Daarover *van de Oktoberrevolutie, zeven andere jaren vol ‘gemeenschapskunst’ scheiden het van zijn zelfmoord in 1930. Als het íets duidelijk maakt, dan is het wel dat Majakovski zijn grote lyrische hoogten alken bereikt uitgaande van het strikt persoonlijke. Waar dat niet het geval is mislukt steevast de opvlucht naar de liefde als bovenpersoonlijk thema. Pas waar zijn persoonlijkheid voor zichzelf uitkomt ontstaan die talrijke zelfvermommingen die aan zijn werk zo'n grote spankracht geven, hoe paradoxaal dat ook klinkt. De meest spectaculaire van die vermommingen is wel die van de beer, personificatie van de jaloezie, in welke gedaante hij optreedt in* Daarover *(= over de liefde).*

De beerwording *in deel I is een eersterangs kunstgreep. Door al zijn hoge aspiraties te projecteren in dit hulpeloze logge wezen verleent de dichter zijn werk een monumentale aandoenlijkheid. Bovendien resulteert die kunstgreep automatisch in een spanningsveld tussen de dichter en zijn dierlijke dubbelganger. Zoals we zullen zien wordt de zaak nog gecompliceerder doordat het duo dichter-beer voor de taak staat om een derde afsplitsing van Majakovski, die zeven jaar eerder in het verleden is achtergelaten, te redden en naar het heden terug te brengen. Drie Majakovski's, verschillende tijdsniveau's en voortdurende verplaatsing binnen de ruimte leiden tot snelle perspectiefwisselingen en een veelheid van emotionele verwikkelingen die het verhaal, vooral in deel II, een ongehoorde stuwkracht en vaart verlenen.*
Formeel valt Daarover *uiteen in vier delen. 1. Een proloog die in omtrekkende bewegingen het thema van de liefde als voornaamste drijfkracht van wereld en leven uitzet. 2.* De ballade van Reading Goal. *Meer dan de helft van dit deel concentreert zich rond de telefoon van de dichter in zijn als een gevangenis voorgestelde werkverblijf. Het apparaat vertegenwoordigt zijn enige verbinding met de buitenwereld. In die gevangenis voltrekt zich de transformatie van de dichter tot (ijs)beer. In die gedaante drijft hij op zijn door zelfmedelijden gevoede tranenvloed uit Moskou weg richting Petrograd voor een confrontatie met de figuur* Mens, *zijn vroegere ego, door hem daar zeven jaar eerder ‘met kabels van verzen’ (het poèma* Mens *uit 1917) geketend aan de brug over de Newá. Mens-Majakovski gooit hem de verschrikkelijkste verwijten naar het hoofd en bezweert de zeven jaar oudere Beer-Majakovski hem van die brug te verlossen. Maar de*

rivier sleurt hem onverbiddelijk voort en Beer moet Mens achterlaten. Hoe zou hij Mens ook kunnen helpen, hij wiens liefde immers voornamelijk bestaat uit jaloezie en gekwetste eigenliefde en die voorts aangevreten blijkt door bepaalde kenmerken van de communiste satisfait, *die het er goed van neemt in het nieuwe bestel? 3.* Kerstavond, *het grootste en boeiendste onderdeel, schildert de queeste van Beer-Majakovski, zijn zoektocht naar mensen die hem willen helpen om de in het verleden achtergelaten Mens te bevrijden. Eerst probeert hij het bij zijn familie, maar die is alleen maar verrukt hem weer thuis te zien, op kerstavond nog wel. Woedend verlaat hij de broedkloekenwarmte van het familienest en belandt in een gezelschap van kerstende neo-bourgeois (vertegenwoordigers van Lenins NEP), waar hij natuurlijk helemaal bij de duivel te biecht is. Met name deze scène, een fonkelend hoogtepunt van humor en satire, behoedt het overwegend tragische dichtwerk voor een afglijden in larmoyante pathetiek. Zijn queeste brengt hem vervolgens tot voor de deur van zijn geliefde, tot wie hij natuurlijk geen toegang heeft. Ook bij haar is een kerstparty gaande vol roddel en geschetter van two-steps. Zijn jaloezie bereikt hier een kookpunt en hij overweegt een eind aan zijn leven te maken. Alleen de gedachte aan de geliefde houdt hem staande. De eigenlijke queeste eindigt een ongenoemd aantal jaren later in het Parijse café La Rotonde, waar hij avond aan avond de vaste klandizie vergast op steevast hetzelfde vervelende nummer: op een tafel klimmen en het publiek verzoeken met hem mee te gaan om ergens in Rusland iemand van een brug te verlossen. Heimwee drijft hem tenslotte op een fantastische tocht terug naar Moskou, waar opnieuw alles in het teken van de kerst staat: alles is bij het oude gebleven. De revolutie heeft niets uitgericht tegen het aloude en eeuwige sleurbestaan.* Kerstavond *eindigt met de moord op de dichter, nog steeds in de gedaante van beer, door zijn talloze vijanden. Als beer voegt hij zich postuum bij het sterrenbeeld Grote Beer, voorgesteld als een ark die de inschepeling naar de toekomst vervoert. 4. In* Verzoekschrift ten gunste van... *(zie* De Tweede Ronde *zomer 1989) vraagt hij een chemicus die zich in de dertigste eeuw bezighoudt met resurrectie van de doden, hem, maar vooral zijn geliefde Lilja weer tot leven te wekken. Die dertigste eeuw zal immers hebben afgerekend met alle miezerige menselijke kleinheid van zijn eigen tijd. De ideale communistische maatschappij die hem voor ogen stond, blijkt te zijn opgeschoven tot in de zeer verre toekomst. Dat wil wat zeggen voor deze ongeduldige dichter.*

Alleen al deze lange termijn moet voor de contemporaine kritiek voldoende zijn geweest om Daarover *te kraken als een staaltje van het zwartste défaitisme. Majakovski had het masker laten vallen: achter de zogenaamde revolutionaire futurist was hij gebleven wat hij altijd al was, een bourgeoise poseur zonder enige voeling met de brede werkende massa's etc. etc. Naar believen in te vullen. Het niet-partijlid Majakovski was inderdaad een slechte marxist. Het menselijk heil is bij hem niet een uitvloeisel van economische verhoudingen, maar van een mentaliteitsverandering die deze pas mogelijk zullen maken. Een samenleving die niet door de liefde gedreven en bijeengehouden wordt is voor hem onduldbaar. Het zou decennia duren eer de sovjetkritiek* Daarover *serieuze aandacht ging schenken als* kunstwerk. *De dichter zelf heeft zijn werk nooit verloochend. Het is ook niet waarschijnlijk dat de bittere aanvallen op* Daarover *hem hebben afgehouden van een poging ooit nog een soortgelijk werk te ondernemen. De gewijzigde relatie met Lilja betekende toch wel voornamelijk dat voor zulk werk de emotionele voedingsbodem was gaan ontbreken. Nu de banden met Lilja zwakker worden versterkt hij die met haar man Osip. Sterk onder diens theoretische invloed stort hij zich op het werken aan het poèma* Lenin *na diens dood in 1924. Wil hij zich tegenover zijn belagers rechtvaardigen? Ik verwijs in dit verband naar mijn publikatie* Stappen met een standbeeld *en Majakovski's Poesjkingedicht* Jubeljarig *in het zomernummer 1990 van dit blad. Voor de relatie tussen* Daarover *en de vroegere liefdespoèma's kan de lezer terecht bij mijn nawoord bij* Oorlog en heelal *(Amsterdam 1989). Een uitputtende studie over het werk leverde Senta Everts-Grigat in* V.V. Majakovskij: Pro èto *(Verlag Otto Sagner, München 1975)*

Balsjin was Majakovski's buurman in Loebjanskidwarsstraat. D'Anthès in de duelscène was de duellant die in 1837 het dodelijke schot op Poesjkin afvuurde.

Gedicht
Osip Mandelstam
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

Kinderboeken te lezen, meer niet,
Slechts te denken in kindergedachten,
Het volwassen gedoe te verachten,
Op te staan uit een peilloos verdriet.

'k Ben het leven zo dodelijk zat,
Nimmer zal ik het kunnen aanvaarden,
Toch bemin ik mijn schamele aarde,
Want ik heb nooit een andre gehad.

Verre tuinen, verborgen in 't groen,
Houten schommels om stil op te dromen,
En ik zie weer de donkere bomen,
Hoog en zwart, in een mistig visioen.

[Russisch]

Только детские книги читать,
Только детские думы лелеять,
Все большое далеко развеять,
Из глубокой печали восстать.

Я от жизни смертельно устал,
Ничего от нее не приемлю,
Но люблю мою бедную землю
Оттого, что иной не видал.

Я качался в далеком саду
На простой деревянной качели,
И высокие темные ели
Вспоминаю в туманном бреду.

Aan de Hertogin van Ferrara*
Clément Marot
(Vertaling Robert de Does)

Wanneer ik denk aan Uw grootmoedigheid,
Prinses, valt 't leven ver van U mij hard,
Maar, lelie tussen doorns, vervuld van smart,
Ook bíj U ben ik vol droefgeestigheid.

O zoetheid van Uw zoete vrouwlijkheid,
O edel ras, o onverbitterd hart!
O bruut geweld dat al Uw goedheid tart,
En nog verhard wordt door zachtmoedigheid!

Ge zult, gelijk Zijn eigen vlees en bloed,
Door 's Heren hand voor leed worden behoed,
En Uw vervolgers zullen schande lijden.

Houd moed! Ik zie reeds in de lucht een gloed
Van zonlicht die de wolken splijten doet
En schoner weer voorspelt en beter tijden.

...A Madame de Ferrare

Me souvenant de tes bontez divines
Suis en douleur, princesse, à ton absence;
Et si languy quant suis en ta presence,
Voyant ce lys au milieu des espines.
O la doulceur des doulceurs femenines,
O cueur sans fiel, o race d'excellence,
O traictement remply de violance,
Qui s'endurçist pres des choses benignes.
Si seras tu de la main soustenue
De l'eternel, comme sa cher tenue;
Et tes nuysans auront honte et reproche.
Courage, dame, en l'air je voy la nue
Qui ça et là s'escarte et diminue,
Pour faire place au beau temps qui s'approche.

* *Ercole II d'Este (1508-1550), hertog van Ferrara sinds 1534, trouwt in datzelfde jaar met Renée de France (1510-1575), dochter van Lodewijk XII, nicht van Frans I. Politiek huwelijk: toenadering tot Frans I.*
Zij, evangelisch gezind - later protestants - ontvangt aan haar briljante hof godsdienstige bannelingen, protestanten en humanisten, o.a. Calvijn, Rabelais en Marot (die bovenstaand sonnet - waarschijnlijk het eerste Franse sonnet - aan haar opdraagt.)
De hertog gaat zich politiek steeds meer richten op Karel V, behandelt zijn vrouw honds (traitement rempli de violence) en zet haar (ce lys au milieu des épines) zelfs gevangen. Na zijn dood keert zij terug naar Frankrijk, naar Montargis, dat - mede door haar toedoen - tot een centrum van protestantisme wordt.
Renée de France, die haar man 25 jaar overleeft, kan natuurlijk niet met Brownings Duchess geïdentificeerd worden. Toch is de kans dat Browning, die weliswaar geen geleerde, maar toch een goed kenner van de Italiaanse geschiedenis was, dit detail van de Frans-Duits-Italiaanse verhoudingen kende en gebruikt heeft als aanleiding voor zijn gedicht, niet geheel denkbeeldig. Zie verder de rubrieken 'Essay' en 'Vertaalde poëzie', en het portret van de hertogin op het achterplat.

Juli
Boris Pasternak
(Vertaling Margriet Berg en Marja Wiebes)

Er waart door 't huis een geestverschijning,
Steeds klinkt op zolder zijn gedruis,
Schaduwen flitsen en verdwijnen,
Er waart een huisgeest door het huis.

Hij steekt zijn neus in alle zaken,
En is voor iedereen een plaag,
Sluipt naar het bed onder een laken,
En trekt het tafelkleed omlaag.

Hij wervelt zonder voetenvegen
In één ruk door naar de salon,
Is voor je 't weet al opgestegen,
Danst met 't gordijn naar het plafond.

Wie is die dekselse kwajongen,
Wiens schim ons keer op keer verrast?
Hij heeft zich bij ons ingedrongen,
Is voor de zomer onze gast.

Het hele huis heeft hij gekregen
Zolang zijn kort verblijf hier duurt.
Juli van geuren, juliregen
Heeft alle kamers hier gehuurd.

Juli, de kleren vol met pluizen
Van paardebloemen en van klis,
Die binnendringt in onze huizen,
Wiens stem van ver te horen is.

Geurend naar linde en kamille,
Haren weerbarstig, stug als vlas,
Juli, de vage lucht van dille,
Van bietenloof en weidegras.

Июль

июль

По дому бродит привиденье
Весь день шаги над головой.
На чердаке мелькают тени.
По дому бродят домовои.

Везде бывается некстати.
Мешается во все дела
В чулане крадется к кринолин
Сумеет свитерь со стола

Ни у порога не обтерши,
Вбежит в пихре сквозняка
И с шалостью, как с танцорши,
Взовьется до потолка

Кто этот баловень-повеса
И этот призрак и двоится?
Да это наш жилец процесса,
Наш летний дачник, отпускник

На весь его испачкан роман
Мы целый дом ему сдаем
Июль с грозой, он пылью полон
Сняв комнаты у нас живем

Июль, таскающий в огороде
Пух одуванчиков, лопух,
Июль, домой сквозь окна входящий,
Все громко говорящий вслух

Стеной нечесаной репейник,
Пропахший липой и травой
Ботвой и запахом укропа,
Июльский воздух луговой

Vier gedichten
Sandro Penna
(Vertaling Frans van Dooren)

Leven

Leven... is denken aan een triest ontwaken
in de ochtendschemer van een trein, en buiten
't onzeker daglicht zien, en in 't gebroken
lichaam de maagdelijke en wrange treurnis
ervaren van de prikkelende lucht.

Maar weer terugdenken aan de onverwachte
bevrijding is veel aangenamer: naast me
een jeugdige matroos in 't blauw en wit
van de marine, en buiten in de verte
een zee die overloopt van frisse kleuren.

[*La vita... è ricordarsi di un risveglio*]

La vita... è ricordarsi di un risveglio
triste in un treno all'alba: aver veduto
fuori la luce incerta: aver sentito
nel corpo rotto la malinconia
vergine e aspra dell'aria pungente.

Ma ricordarsi la liberazione
improvvisa è più dolce: a me vicino
un marinaio giovane: l'azzurro
e il bianco della sua divisa, e fuori
un mare tutto fresco di colore.

Jongens

Hier onder deze aprillucht is mijn vrede
onzeker. 't Lichte groen beweegt zich op
de luimen van de wind. De wateren
slapen nog steeds, maar als met open ogen.

Daar rennen jongens over 't gras, en 't lijkt
of hen de wind verstrooit. Maar ach, verstrooid
is slechts mijn hart, waarin een levende
flits achterblijft (o jeugd) van hun sneeuwwitte
hemden die afgedrukt staat tegen 't groen.

Sotto il cielo di aprile la mia pace
è incerta. I verdi chiari ora si muovono
sotto il vento a capriccio. Ancora dormono
l'acque ma, sembra, come ad occhi aperti.

Ragazzi corrono sull'erba, e pare
che li disperda il vento. Ma disperso
solo è il mio cuore cui rimane un lampo
vivido (oh giovinezza) delle loro
bianche camicie stampate sul verde.

Op de pier

De wind blaast hard over de pier. Mijn ogen
vangen een rustig lichtspel op. Er vaart
een zeiljacht op zijn kant, met in de stilte
aan 't roer een haast horizontale man.
Zachtjes en stil waait van een jongenskop
een muts, die 't woelig zeevlak raakt zoals
een bal de lucht. En vurig als een vlam
rest mij in 't koude spel van licht dat hoofd
met wapperende haren.

[*Sul molo il vento soffia forte...*]

Sul molo il vento soffia forte. Gli occhi
hanno un calmo spettacolo di luce.
Va una vela piegata, e nel silenzio
la guida un uomo quasi orizzontale.
Silenzioso vola dalla testa
di un ragazzo un berretto, e tocca il mare
come un pallone il cielo. Fiamma resta
entro il freddo spettacolo di luce
la sua testa arruffata.

De fietser

't Venetiaanse pleintje,
somber en oud, verzamelt
geuren van zee. En vluchten
van duiven. Maar in mijn
herinnering - door licht
betoverd - blijft de vlucht
van de nog jonge fietser
die bijna zingend aan
zijn vriend vraagt: ‘Ga je alleen?’

[*La veneta piazzetta*]

La veneta piazzetta,
antica e mesta, accoglie
odor di mare. E voli
di colombi. Ma resta
nella memoria - e incanta
di sé la luce - il volo
del giovane ciclista
vòlto all'amico: un soffio
melodico: ‘Vai solo?’

Vijf gedichten
Francesco Petrarca
(Vertaling Robert de Does)

III

Het was de dag* waarop de zon haar stralen
uit meelij met haar Schepper tanen liet,
toen onverhoeds, want waakzaam was ik niet,
Uw lieve ogen mij mijn hart ontstalen.

Het was, dacht ik, geen dag om zich te stalen
tegen de Liefdesgod en ik verliet
mij zorgloos op mijzelf; zo zou 't verdriet
van heel de wereld mijn verdriet bepalen.

Toen Amor mij trof bood ik geen verweer,
de weg was vrij vanaf het hart naar de ogen,
waar nu de stortvloed van mijn tranen vloeit.

Zijn zegepraal strekte hem niet tot eer;
voor 't weerloos hart had hij geen mededogen,
maar U, bewapend, liet hij ongemoeid.

III

Era il giorno ch'al sol si scoloraro
per la pietà del suo factore i rai,
quando i' fui preso, ei non me ne guardai,
ché i be' vostr'occhi, donna, mi legaro.

Tempo non mi parea da far riparo
contra colpi d'Amor: però m'andai
secur, senza sospetto; onde i miei guai
nel commune dolor s'incominciaro.

Trovommi Amor del tutto disarmato
et aperta la via per gli occhi al core,
che di lagrime son ratti uscio et varco:

però al mio parer non li fu honore
ferir me de saetta io quello stato,
a voi armata non mostrar pur l'arco.

* *Pasen 1327*

VII

Vraatzucht en slaap en 't luie bed van veren,
hebben de deugd uit de wereld verjaagd;
de zedeloosheid is er in geslaagd
de menselijke aard te perverteren,

en van de sterren die ons lot regeren
is het weldadig stralen zó vervaagd,
dat wie Parnassus te beklimmen waagt
zich tegen spot en hoon dient te verweren.

Wie taalt er nog naar mirt of lauwerkrans?
‘Filosofie, je bent maar kaal en naakt,’
zegt de filister, van gewin bezeten.

Op reisgenoten maak jij weinig kans;
te meer bid ik je dat je niet verzaakt
de grootse taak die jou is toegemeten.

VII

La gola e 'l somno et l'otïose piume
ànno del mondo ogni vertú sbandita,
ond'è dal corso suo quasi smarrita
nostra natura vinta dal costume;

et è sí spentu ogni benigno lume
del ciel, per cui s'informa humana vita,
che per cosa mirabile s'addita
chi vòl far d'Elicona nascer fiume.

Qual vaghezza di lauro, qual di mirto?
Povera et nuda vai philosophia,
dice la turba al vil guadagno intesa.

Pochi compagni avrai per l'altra via:
tanto ti prego piú, gentile spirto,
non lassar la magnanima tua impresa.

XVI

De moede grijsaard gaat door dag en nacht,
ver van de plaats waar hij zijn leven leidde
en van 't gezin waarvan hij wenend scheidde
en dat nu angstig op zijn terugkeer wacht,

en sleept de haast ondragelijke vracht
der jaren door het laatste jaargetijde;
slechts uit de hoop op het zo lang verbeide
voleinden van zijn reis put hij nog kracht;

en komt in Rome en vervult zijn wens
om het waarachtig beeld te mogen zien
van Hem die hij hierboven hoopt t'aanschouwen.

Zo ga ook ik, en zoek of enig mens
mij geven kan, hoe weinig ook misschien,
een beeltenis van U, aanbeden Vrouwe.

XVI

Movesi il vecchierel canuto et biancho
del dolce loco ov'à sua età fornita
et da la famigliuola sbigottita
che vede il caro padre venir manco;

indi trahendo poi l'antiquo fianco
per l'extreme giornate di sua vita,
quanto piú pò, col buon voler s'aita,
rotto dagli anni, et dal camino stanco;

et viene a Roma, seguendo 'l desio,
per mirar la sembianza di colui
ch'ancor lassú nel ciel vedere spera:

cosí, lasso, talor vo cerchand'io,
donna, quanto è possibile, in altrui
la disïata vostra forma vera.

XVIII

Als ik mijn blik gericht heb naar de zijde
waar Uw geliefd gelaat verblindend licht
en mijn gedachten branden van een licht
dat mij geheel doorzengt van zij tot zijde,

dan breekt mijn hart, mijn kracht wijkt van mijn zijde,
ik zie het einde van mijn levenslicht,
en loop zoals een blinde, zonder licht,
die wegsnelt en niet weet naar welke zijde.

Hoe schielijk ik ook heenvlucht voor de dood,
mijn vlucht is vruchteloos, want mijn verlangen
vlucht altijd met mij mee, zo is zijn aard.

Eenzaam sleep ik mij voort, mijn stem is dood,
en troosteloze smart doet mij verlangen
om met mijn leed alleen te zijn op aard.

XVIII

Quand'io son tutto vòlto in quella parte
ove 'l bel viso di madonna luce,
et m'è rimasa nel pensier la luce
che m'arde et strugge dentro a parte a parte,

i' che temo del cor che mi si parte,
et veggio presso il fin de la mia luce,
vommene in guisa d'orbo, senza luce,
che non sa ove si vada et pur si parte.

Cosí davanti ai colpi de la morte
fuggo: ma non sí ratto che 'l desio
meco non venga come venir sòle.

Tacito vo, ché le parole morte
farian pianger la gente; er i' desio
che le lagrime mie si spargan sole.

XX

Als ik mij schaam dat ik wéér moest versagen
Uw schoonheid eer te doen in mijn gedicht,
dan droom ik weer van Uw bemind gezicht,
zo schoon dat niemand mij meer kan behagen.

De last is zwaarder dan mijn arm kan dragen,
mijn vijl te grof en mijn talent te licht.
Ik monster al mijn krachten, en ik zwicht;
nog vóór de strijd kom ik genade vragen.

Vaak zijn mijn woorden in mijn keel gebleven
als ik mij om te spreken had vermand;
wiens stem zou tot Uw hemel kunnen reiken?

Vaak had ik 't eerste woord nog niet geschreven,
als reeds mijn pen, mijn hand en mijn verstand
voor zoveel overmacht moesten bezwijken.

XX

Vergognando talor ch'ancor si taccia,
donna, per me vostra bellezza in rima,
ricorro al tempo ch'i' vi vidi prima,
tal che null'altra fia mai che mi piaccia.

Ma trovo peso non da le mie braccia,
né ovra da polir colla mia lima:
però l'ingegno che sua forza extima
ne l'operatïon tutto s'agghiaccia.

Piú volte già per dir le labbra apersi,
poi rimase la voce in mezzo 'l pecto:
ma qual sòn poria mai salir tant'alto?

Piú volte incominciai di scriver versi:
ma la penna et la mano et l'intellecto
rimaser vinti nel primier assalto.

Gedicht
Aleksander Poesjkin
(Vertaling Werkgroep Slavistiek Leiden)

In de bedroefde steppe van het leven
Welt op drie plaatsen een geheime bron:
De bron der jeugd, door overmoed gedreven,
Kolkend en bruisend, fonkelt in de zon.
Kastalia, de bron van de poëten,
Stilt met haar stroom der bannelingen smart.
De laatste, koele bron van het vergeten,
Lenigt het zoetst het branden van het hart.

[Russisch]

В степи мирской, печальной и безбрежной,
Таинственно пробились три ключа:
Ключ юности, ключ быстрый и мятежный,
Кипит, бежит, сверкая и журча.
Кастальский ключ волною вдохновенья
В степи мирской изгнанников понт.
Последнй ключ - холодный ключ забвенья,
Он слаще всех жар сердца утолит.

‘Lijster’*
Yorgos Seferis
(Vertaling Hans Warren en Mario Molegraaf)

Vergankelijke vrucht van een boze geest en een wreed lot,
waarom dwing je mij te spreken over dingen
waarvan jullie mensen beter geen weet konden hebben.

(Silenus tot Midas)

I
Het huis aan zee

De huizen die ik had nam men mij af. Het was
een rampzalige tijd: oorlog verwoesting verbanning;
soms raakt de jager de trekvogels
soms raakt hij ze niet; de jacht
was goed in mijn tijd, de hagel trof er vele,
de andere dwaalden rond of verdwaasden in reservaten.

Praat met mij niet over nachtegaal, leeuwerik
of de kleine kwikstaart
die met zijn staart cijfers in het licht schrijft;
ik weet niet veel van huizen af
ik weet dat ze hun sfeer hebben, verder niets.
Aanvankelijk nieuw, als kleine kinderen
die in de tuinen met de zonnefranje spelen,

‘Κιχλη’

Δαίμονος ἐπιπόνου καὶ τύχης χαλεπῆς ἐφήμερον σπέρμα
τί με βιάζεσθε λέγειν, ἃ ὑμῖν ἄρειον μὴ γνωναι.

(Ο ΣΕΙΛΗΝΟΣ ΣΤΟΝ ΜΙΔΑ)
Α

το σπιτι κοντα στη θαλασσα

Τὰ σπίτια ποὺ εἶχα μοῦ τὰ πῆραν. Ἔτυχε
νά ᾽ναι τὰ χρόνια δίσεχτα· πολέμοι χαλασμοὶ ξενιτεμοί·
κάποτε ὁ κυνηγὸς βρίσκει τὰ διαβατάρικα πουλιὰ
κάποτε δὲν τὰ βρίσκει· τὸ κυνήγι
ἦταν καλὸ στὰ χρόνια μου, πῆραν πολλοὺς τὰ σκάγια·
οἱ ἄλλοι γυρίζουν ἢ τρελαίνουνται στὰ καταφύγια.

Μὴ μοῦ μιλᾶς γιὰ τ᾽ ἀηδόνι μήτε γιὰ τὸν κορυδαλλὸ
μήτε γιὰ τὴ μικρούλα σουσουράδα
ποὺ γράφει νούμερα στὸ φῶς μὲ τὴν οὐρά της·
δὲν ξέρω πολλὰ πράγματα ἀπὸ σπίτια
ξέρω πὼς ἔχουν τὴ φυλή τους, τίποτε ἄλλο.

* *Voor noten zie p 167*

Καινούργια στὴν ἀρχή, σὰν τὰ μωρὰ
ποὺ παίζουν στὰ περβόλια μὲ τὰ κρόσσια τοῦ ἥλιου,

[Nederlands]

steken ze gekleurde luiken en glanzende
deuren in de dag;
als de architect klaar is veranderen zij,
ze fronsen of glimlachen of worden zelfs afwerend
voor hen die bleven, voor hen die verdwenen
voor anderen die zouden terugkeren als ze konden
of de verlorenen, nu de wereld
een eindeloos hotel geworden is.

Ik weet niet veel van huizen af,
ik herinner hun vreugde en hun smart
af en toe als ik halt houd;
zelfs
bedenk ik af en toe, aan zee, in kale kamers
met een ijzeren ledikant zonder iets van mezelf
terwijl ik naar de avondspin kijk
dat iemand zich klaar maakt om te komen, getooid wordt
met witte en zwarte kleren, bonte sieraden
en rondom hem fluisteren voorname dames
met grijs haar en in donkere kant,
dat hij zich klaar maakt om te komen, mij te groeten,
of dat een vrouw met trillende wimpers slanke leest
terugkerend uit zuidelijke havens,
Smyrna Rhodos Syracuse Alexandrië,
van steden gesloten als hete luiken,
omringd door geuren van gouden vruchten en kruiden,
de treden opgaat zonder te zien
wie onder de trap in slaap waren gevallen.

Huizen, weet je, worden snel afwerend als je ze leeghaalt.

[Grieks]

κεντοῦν παραθυρόφυλλα χρωματιστὰ καὶ πόρτες
γυαλιστερὲς πάνω στὴ μέρα·
ὅταν τελειώσει ὁ ἀρχιτέκτονας ἀλλάζουν,
ζαρώνουν ἢ χαμογελοῦν ἢ ἀκόμη πεισματώνουν
μ᾽ ἐκείνους ποὺ ἔμειναν μ᾽ ἐκείνους ποὺ ἔφυγαν
μ᾽ ἄλλους ποὺ θὰ γυρίζανε ἂν μποροῦσαν
ἢ ποὺ χαθῆκαν, τώρα ποὺ ἔγινε
ὁ κόσμος ἕνα ἀπέραντο ξενοδοχεῖο.

Δὲν ξέρω πολλὰ πράγματα ἀπὸ σπίτια,
θυμᾶμαι τὴ χαρά τους καὶ τὴ λύπη τους
καμιὰ φορά, σὰ σταματήσω·
ἀκόμη
καμιὰ φορά, καντὰ στὴ θάλασσα, σὲ κάμαρες γυμνὲς
μ᾽ ἕνα κρεβάτι σιδερένιο χωρὶς τίποτε δικό μου
κοιτάζοντας τὴ βραδινὴν ἀράχνη συλλογιέμαι
πὼς κάποιος ἑτοιμάζεται νὰ ᾽ρθεῖ, πὼς τὸν στολίζουν
μ᾽ ἄσπρα καὶ μαῦρα ροῦχα μὲ πολύχρωμα κοσμήματα

καὶ γύρω του μιλοῦν σιγὰ σεβάσμιες δέσποινες
γκρίζα μαλλιὰ καὶ σκοτεινὲς δαντέλες,
πὼς ἑτοιμάζεται νὰ ᾽ρθεῖ νὰ μ᾽ ἀποχαιρετήσει·
ἤ, μιὰ γυναίκα ἑλικοβλέφαρη βαθύζωνη
γυρίζοντας ἀπὸ λιμάνια μεσημβρινά,
Σμύρνη Ρόδο Συρακοῦσες ᾽Αλεξάντρεια,
ἀπὸ κλειστὲς πολιτεῖες σὰν τὰ ζεστὰ παραθυρόφυλλα,
μὲ ἀρώματα χρυσῶν καρπῶν καὶ βότανα,
πὼς ἀνεβαίνει τὰ σκαλιὰ χωρὶς νὰ βλέπει
ἐκείνους ποὺ κοιμήθηκαν κάτω ἀπ᾽ τὴ σκάλα.

Ξέρεις τὰ σπίτια πεισματώνουν εὔκολα, σὰν τὰ γυμνώσεις.

II
Wellustige Elpenor

Ik zag hem gisteren bij de deur staan
onder mijn raam, 't was ongeveer
zeven uur; er was een vrouw bij hem.
Hij gedroeg zich als Elpenor, kort voor die viel
en dubbelvouwde, dronken was hij echter niet.
Hij sprak heel rad, en zij
keek verstrooid naar de fonograaf;
ze onderbrak hem soms om iets te zeggen
en keek dan weer met ongeduld
naar waar vis werd gebakken; als een kat.
Hij mompelde met een smeulende peuk tussen de lippen:

- Luister hier nog naar. In het maanlicht
zwaaien de beelden soms als riet
te midden van rijp ooft - de beelden;
en de vlam wordt een koele oleander,
de vlam waarin de mens schroeit, bedoel ik.

- Het is het licht... schaduwen van de nacht...
- Misschien de nacht die openspleet, azuren granaatappel,
donkere boezem, en je met sterren vulde
klievend de tijd.
En toch zwaaiden
de beelden soms, het verlangen in tweeën
delend, als een perzik; en de vlam
wordt kus op de leden en snik
en vervolgens koel blad door de wind meegevoerd;

B□
Ο ηδονικοσ ελπηνωρ

Τὸν εἰδα χτὲς νὰ σταματᾶ στὴν πόρτα
κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό μου· θά ᾽ταν
έφτὰ περίπου· μιὰ γυναίκα ἠταν μαζί του.
Εἰχε τὸ φέρσιμο τοῦ Ἐλπήνορα, λίγο πρὶν πέσει
νὰ τσακιατεῖ, κι ὅμως δέν ἠταν μεθυσμένος.
Μιλοῦσε πολὺ γρήγορα, κι ἐκείνη
κοίταζε ἀφηρημένη πρὸς τοὺς φωνογράφους·
τὸν ἔκοβε καμιὰ φορὰ νὰ πεῖ μιὰ φράση
κι ἔπειτα κοίταζε μ᾽ ἀνυπομονησία
ἐκεῖ ποὺ τηγανίζουν ψάρια· σὰν τὴ γάτα.
Αὐτὸς ψιθύριζε μ᾽ ἕνα ἀποταίγαρο σβηστὸ στὰ χείλια:
- Ἄκουσε ἀκόμη τοῦτο. Στὸ φεγγάρι
τ᾽ ἀγάλματα λυγίζουν κάποτε σὰν τὸ καλάμι
ἀνάμεσα σὲ ζωντανοὺς καρποὺς - τ᾽ ἀγάλματα·
κι ἡ φλόγα γίνεται δροσερὴ πικροδάφνη,
ἡ φλόγα ποὺ καίει τὸν ἄνθρωπο, θέλω νὰ πῶ.

- Εἰναι τὸ φῶς... ἴσκιοι τῆς νύχτας...

- Ἴσως ἡ νύχτα ποὺ ἄνοιξε, γαλάζιο ρόδι,
σκοτεινὸς κόρφος, καὶ σὲ γέμισε ἄστρα
κόβοντας τὸν καιρό.
Κι ὅμως τ᾽ ἀγάλματα
λυγίζουν κάποτε, μοιράζοντας τὸν πόθο
στὰ δυό, σὰν τὸ ροδάκινο· κι ἡ φλόγα
γίνεται φίλημα στὰ μέλη κι ἀνοφιλητὸ
κι ἔπειτα φύλλο δροσερὸ ποὺ παίρνει ὁ ἄνεμος·

[Nederlands]

zij zwaaien: ze worden licht met een menselijk gewicht.
Dat vergeet je niet.

- De beelden zijn in het museum.

- Nee, ze achtervolgen je, waarom zie je het niet?
ik bedoel met hun afgebroken leden,
hun gestalte van weleer die je niet herkent
en toch kent.
Zoals wanneer
je tegen het einde van je jeugd een vrouw
die mooi gebleven was beminde, en altijd vreesde je,
als je haar naakt vasthield op het middaguur,
de herinnering die in je omarming werd gewekt;
vreesde je dat de kus je verried
aan andere nu voorbije bedden
die niettemin konden gaan spoken
o zo snel o zo snel en in de spiegel gestalten
op zouden wekken, lichamen die er eens waren,
hun wellust.
Zoals wanneer
je terugkeert uit den vreemde, je bij toeval
oude kleerkisten opendoet, lang op slot,
en je de vodden vindt van de kleren die je droeg
op mooie uren, op feesten met bonte,
gespiegelde lichten die geheel verdoften,
alleen de geur van afwezigheid
van een jonge gestalte bleef.
Werkelijk, die brokken
zijn het niet: jijzelf bent het puin;
ze achtervolgen je met een ongewone ongereptheid

[Grieks]

λυγίζουν· γίνουνται ἀλαφριὰ μ᾽ ἕνα ἀνθρώπινο βάρος.
Δὲν τὸ ξεχνᾶς.

- Τ᾽ ἀγάλματά εἶναι στὸ μουσεῖο.

- Ὄχι, σὲ κυνηγοῦν, πῶς δὲν τὸ βλέπεις;
θέλω νὰ πῶ μὲ τὰ σπασμένα μέλη τους,
μὲ τὴν ἀλλοτινὴ μορφή τους ποὺ δὲ γνώρισες
κι ὅμως τὴν ξέρεις.
Ὅπως ὅταν
στὰ τελευταῖα τῆς νιότης σου ἀγαπήσεις
γυναίκα ποὺ ἔμεινε ὄμορφη, κι ὅλο φοβᾶσαι,
καθὼς τὴν κράτησες γυμνὴ τὸ μεσημέρι,
τὴ μνήμη ποὺ ξυπνᾶ στὴν ἀγκαλιά σου·
φοβᾶσαι τὸ φιλὶ μὴ σὲ προδώσει
σ᾽ ἄλλα κρεβάτια περασμένα τώρα
ποὺ ὡστόσο θὰ μποροῦσαν νὰ στοιχειώσουν

τόσο εὔκολα τόσο εὔκολα καὶ ν᾽ ἀναστήσουν
εἴδωλα στὸν καθρέφτη, σώματα ποὺ ἦταν μιὰ φορά·
τὴν ἡδονή τους.
Ὅπως ὅταν
γυρίζεις ἀπ᾽ τὰ ξένα καὶ τύχει ν᾽ ἀνοίξεις
παλιὰ κασέλα κλειδωμένη ἀπὸ καιρὸ
καὶ βρεῖς κουρέλια ἀπὸ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσες
σὲ ὄμορφες ὧρες, σὲ γιορτὲς μὲ φῶτα

[Nederlands]

thuis op kantoor tijdens ontvangsten
van notabelen, bij de beschamende angst voor de slaap,
ze praten over zaken die je wou dat niet bestonden
of jaren na je dood zouden gebeuren,
en dat is moeilijk want...

- De beelden zijn in het museum.
Welterusten.

- ...want de beelden zijn geen brokken meer,
wij zijn het. De beelden zwaaien licht... welterusten.

Hier gingen zij uiteen. Hij nam
de helling die noordwaarts leidde
en zij liep door naar het helverlichte strand
waar de golfslag verdronk in het geluid van de radio:

De radio

‘Zeilen in een vlaag van wind
dat is al wat men hier vindt.
Geur van dennen, 't stille uur
balsemt aanstonds de kwetsuur
nu de zeeman henen ging
kwikstaart, roodborst, grondeling.
Vrouw die vergeefs bleef verlangen
luister naar winds dodenzangen.

[Grieks]

πολύχρωμα, καθρεφτισμένα, ποὺ ὅλο χαμηλώνουν
καὶ μένει μόνο τὸ ἄρωμα τῆς ἀπουσίας
μιᾶς νέας μορφῆς.
Ἀλήθεια, τὰ συντρίμμια
δὲν εἶναι ἐκεῖνα· ἐσύ ᾽σαι τὸ ρημάδι·
σὲ κυνηγοῦν μὲ μιὰ παράξενη παρθενιὰ
στὸ σπίτι στὸ γραφεῖο στὶς δεξιώσεις
τῶν μεγιστάνων, στὸν ἀνομολόγητο φόβο τοῦ ὕπνου·
μιλοῦν γιὰ περιστατικὰ ποὺ θά ἠθελες νὰ μὴν ὑπάρχουν
ἢ νὰ γινόντουσαν χρόνια μετὰ τὸ θάνατό σου,
κι αὐτὸ εἶναι δύσκολο γιατὶ...

- Τ᾽ ἀγάλματά εἶναι στὸ μουσεῖο.
Καληνύχτα.

- ...γιατὶ τ᾽ ἀγάλματα δὲν εἶναι πιὰ συντρίμμια,
εἴμαστε ἐμεῖς. Τ᾽ ἀγάλματα λυγίζουν ἀλαφριά... καληνύχτα.
Ἐδῶ χωρίστηκαν. Αὐτὸς ἐπῆρε

τὴν ἀνηφόρα ποὺ τραβάει κατὰ τὴν Ἄρκτο
κι αὐτὴ προχώρεσε πρὸς τὸ πολύφωτο ἀκρογιάλι
ὅπου τὸ κύμα πνίγεται στὴ βοὴ τοῦ ραδιοφώνου:

Το ραδιοφωνο

‘Πανιὰ στὸ φύσημα τοῦ ἀγέρα
ὁ νοῦς δὲν κράτησε ἄλλο ἀπὸ τὴ μέρα.
Ἄρωμα πεύκου καὶ σιγὴ
εὔκολα θ᾽ ἀπαλύνουν τὴν πληγὴ
ποὺ ἔκαμαν φεύγοντας ὁ ναύτης
ἡ σουσουράδα ὁ κοκωβιὸς κι ὁ μυγοχάφτης.
Γυναίκα ποὺ ἔμεινες χωρὶς ἀφή,
ἄκουσε τῶν ἀνέμων τὴν ταφή.

[Nederlands]

‘Ledig is de gouden ton
zon werd tot een vodje om
de nek van die bejaarde sloor
ze hoest en rochelt almaar door;
zij treurt omdat de zomer ging,
't goud op haar hoofd en op haar ding.
Vrouw die alle glans verloor
luister, de blinde zingt je voor.

‘Sluit de luiken, snel daalt 't licht,
hoe men ook klopt, houd alles dicht,
ze schreeuwen iets dat niets bediedt,
maak pansfluiten van gisters riet.
Zoek dennenaalden, gladiolen,
en haal uit de zee anemonen;
vrouw die begint te dementeren
luister, 't tij van de dood gaat keren...’

‘*Athene. De gebeurtenissen
brengen 't volk in 't ongewisse.
Angst heerst. De premier laat weten
dat de tijd nu is verstreken...*’
‘...zoek gladiolen... dennenaalden...
zeeanemonen... dennenaaiden...
vrouw...’
‘...is in groot gevaar.
De oorlog...’

ZIELENWISSELAAR.

[Grieks]

Ἄδειασε τὸ χρυσὸ βαρέλι
ὁ γήλιος ἔγινε κουρέλι
σὲ μιᾶς μεσόκοπης λαιμὸ
ποὺ βήχει καὶ δὲν ἔχει τελειωμό·
τὸ καλοκαίρι ποὺ ταξίδεψε τὴ θλίβει
μὲ τὰ μαλάματα στοὺς ὤμους καὶ στὴν ἤβη.
Γυναίκα ποὺ ἔχασες τὸ φῶς,
ἄκουσε, τραγουδᾶ ὁ τυφλός.

Σκοτείνιασε· κλεῖσε τὰ τζάμια·
κάνε σουραύλια μὲ τὰ χτεσινὰ καλάμια,
καὶ μὴν ἀνοίγεις ὅσο κι ἃ χτυποῦν·
φωνάζουν μὰ δὲν ἔχουν τί νὰ ποῦν.
Πάρε κυκλάμινα, πευκοβελόνες,
κρίνα ἀπ᾽ τὴν ἄμμο, κι ἀπ᾽ τὴ θάλασσα ἀνεμῶνες·
γυναίκα ποὺ ἔχασες τὸ νοῦ,
ἄκου, περνᾶ τὸ ξόδι τοῦ νεροῦ...’

‘Ἀθῆναι. Ἀγελίσσονται ραγδαίως

τὰ γεγονότα ποὺ ἤκουσε μὲ δέος
ἡ κοινὴ γνώμη. Ὁ κύριος ὑπουργὸς
ἐδήλωσεν, Δὲν μένει πλέον καιρός...'
'...πάρε κυκλάμινα... πευκοβελόνες...
κρίνα ἀπ' τὴν ἄμμο... πευκοβελόνες...
γυναίκα...'
'ὑπερτερεῖ συντριπτικῶς.
Ὁ πόλεμος...'

ΨΥΧΑΜΟΙΒΟΣ.

III
Het wrak van de ‘Lijster’

‘Dit hout dat mijn voorhoofd koelde
in tijden dat de noen de aderen brandde
wil bloeien in vreemde handen. Hier, 't is voor jou;
kijk, het is citrushout...’
Ik hoorde de stem
terwijl ik in zee tuurde om een schip
te onderscheiden dat men jaren geleden tot zinken bracht;
het heette ‘Lijster’ - een klein wrak - de masten,
gebroken, wiegden scheef in de diepte, als tentakels
of herinnering aan dromen, de kiel was te zien,
onduidelijke bek van een groot dood zeemonster
vervaagd in het water. Rondom grote rust.
Andere stemmen volgden geleidelijk
op hun beurt: zachte, dorstige fluisteringen
die uit de andere kant van de zon kwamen, de duistere -
het leek of ze een druppel bloed wilden drinken -
ze klonken vertrouwd maar ik kon ze niet onderscheiden.
Daarop kwam de stem van de oude man die ik voelde
vallen in het hart van de dag
kalm, onbewogen:
‘Als u me tot de gifbeker veroordeelt, dank ik u;
uw recht zal mijn recht zijn; waar kan ik heen
dwalend door onbekend gebied, een rollende steen.
Ik verkies de dood,
wat het beste is weet god alleen.’

Landen van de zon en je kunt de zon niet aanschouwen.
Landen van de mens en je kunt de mens niet aanschouwen.

Γ□ Το ναυαγιο τησ ‘κιχαησ’

‘Τὸ ξύλο αὐτὸ ποὺ δρόσιζε τὸ μέτωπό μου
τὶς ὠρες ποὺ τὸ μεσημέρι πύρωνε τὶς φλέβες
σὲ ξένα χέρια θέλει ἀνθίσει. Πάρ᾽ το, σοῦ τὸ χαρίζω·
δές, εἶναι ξύλο λεμονιᾶς...’
Ἄκουσα τὴ φωνὴ
καθὼς ἐκοίταζα στὴ θάλασσα νὰ ξεχωρίσω
ἕνα καράβι ποὺ τὸ βούλιαξαν ἐδῶ καὶ χρόνια·
τό ᾽λεγαν ‘Κίχλη’· ἕνα μικρὸ ναυάγιο· τά κατάρτια,
σπασμένα, κυματίζανε λοξὰ στὸ βάθος, σὰν πλοκάμια
ἢ μνήμη ὀνείρων, δείχνοντας τὸ σκαρί του
στόμα θαμπὸ κάποιου μεγάλου κήτους νεκροῦ
σβησμένο στὸ νερό. Μεγάλη ἁπλώνουνταν γαλήνη.

Κι ἄλλες φωνὲς σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴ σειρά τους
ἀκολουθῆσαν· ψίθυροι φτενοὶ καὶ διψασμένοι
ποὺ βγαῖναν ἀπὸ τοῦ ἥλιου τ᾽ ἄλλο μέρος, τὸ σκοτεινό·
θά ᾽λεγες γύρευαν νὰ πιοῦν αἷμα μιὰ στάλα·
ἤτανε γνώριμες μὰ δὲν μποροῦσα νὰ τὶς ξεχωρίσω.
Κι ἠρθε ἡ φωνὴ τοῦ γέρου, αὐτὴ τὴν ἔνιωσα

πέφτοντας στὴν καρδιὰ τῆς μέρας
ἥσυχη, σὰν ἀκίνητη:
‘Κι ἂ μὲ δικάσετε νὰ πιῶ φαρμάκι, εὐχαριστῶ·
τὸ δίκιο σας θά ᾽ναι τὸ δίκιο μου· ποῦ νὰ πηγαίνω
γυρίζοντας σὲ ξένους τόπους, ἕνα στρογγυλὸ λιθάρι.
Τὸ θάνατο τὸν προτιμῶ·
ποιὸς πάει γιὰ τὸ καλύτερο ὁ θεὸς τὸ ξέρει᾽.

Χῶρες τοῦ ἥλιου καὶ δὲν μπορεῖτε ν᾽ ἀντικρίσετε τὸν ἥλιο.
Χῶρες τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν μπορεῖτε ν᾽ ἀντικρίσετε τὸν ἄνθρωπο.

Het licht

Naarmate de jaren verstrijken
vermeerderen de rechters die je veroordelen,
naarmate de jaren verstrijken en je met minder stemmen spreekt,
zie je de zon met andere ogen;
je kent het bedrog van hen die achterbleven,
het ijlen van het vlees, de mooie dans
die eindigt in naaktheid.
Zoals je 's nachts, een eenzame weg inslaand,
opeens de ogen van een beest ziet oplichten
die zich al afwenden, zo voel je je eigen ogen;
naar de zon kijk je, daarna raak je verloren in het duister;
de Dorische chiton
die wankelde als de bergen toen je vingers hem raakten,
wordt van marmer in het licht, maar zijn hoofd is in het duister.
Zij die het strijdperk verlieten om de bogen te grijpen
en de volhardende marathonloper te treffen
die zijn pad in bloed zag drijven
de aarde leeg worden als de maan
en de tuinen der zege verdorren;
je ziet ze in de zon, achter de zon.
De jongens namen de diepe duik vanaf de boegspriet
gaan als spinnende spillen omlaag,
naakte lichamen zinkend in het zwarte licht
met een geldstuk tussen de tanden, steeds zwemmend,
terwijl de zon met gouden steken
zeilen, nat hout, kleuren van de zee stikt;
nog steeds dalen schuinslings

Το φωσ

Καθὼς περνοῦν τὰ χρόνια
πληθαίνουν οἱ κριτὲς ποὺ σὲ καταδικάζουν·
καθὼς περνοῦν τὰ χρόνια καὶ κουβεντιάζεις μὲ λιγότερες φωνές,
βλέπεις τὸν ἥλιο μ᾽ ἄλλα μάτια·
ξέρεις πὼς ἐκεῖνοι ποὺ ἔμιναν, σὲ γελοῦσαν,
τὸ παραμίλημα τῆς σάρκας, ὁ ὄμορφος χορὸς
ποὺ τελειώνει στὴ γύμνια.
Ὅπως, τὴ νύχτα στρίβοντας στὴν ἔρμη δημοσιά,
ἄξαφνα βλέπεις νὰ γυαλίζουν τὰ μάτια ἑνὸς ζώου
ποὺ ἔφυγαν κιόλας, ἔτσι νιώθεις τὰ μάτια σου·
τὸν ἥλιο τὸν κοιτᾶς, ἔπειτα χάνεσαι μὲς στὸ σκοτάδι·
ὁ δωρικὸς χιτώνας
ποὺ ἀγγίξανε τὰ δάχτυλά σου καὶ λύγισε σὰν τὰ βουνά,
εἶναι ἕνα μάρμαρο στὸ φῶς, μὰ τὸ κεφάλι του εἶναι στὸ σκοτάδι.
Κι αὐτοὺς ποὺ ἀφῆσαν τὴν παλαίστρα γιὰ νὰ πάρουν τὰ δοξάρια
καὶ χτύπησαν τὸ θελληματικὸ μαραθωνοδρόμο
κι ἐκεῖνος εἴδε τὴ σφενδόνη ν᾽ ἁρμενίζει στὸ αἷμα
ν᾽ ἀδειάζει ὁ κόσμος ὅπως τὸ φεγγάρι
καὶ νὰ μαραίνουνται τὰ νικηφόρα περιβόλια·
τοὺς βλέπεις μὲς στὸν ἥλιο, πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιο.
Καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ κάναν μακροβούτια ἀπ᾽ τὰ μπαστούνια

πηγαίνουν σὰν ἀδράχτια γνέθοντας ἀκόμη,
σώματα γυμνὰ βουλιάζοντας μέσα στὸ μαῦρο φῶς
μ᾽ ἕνα νόμισμα στὰ δόντια, κολυμπώντας ἀκόμη,
καθὼς ὁ ἥλιος ράβει μὲ βελονιὲς μαλαματένιες
πανιὰ καὶ ξύλα ὑγρὰ καὶ χρώματα πελαγίσια·
ἀκόμη τώρα κατεβαίνουνε λοξὰ

[Nederlands]

naar de stenen op de bodem
de witte lekythoi.

Engelachtig en zwart, licht,
gelach van de golven op de wegen van de zee,
gelach door tranen heen,
de oude smekeling, op het punt
om de onzichtbare velden op te gaan, ziet je
weerspiegeld in zijn bloed
dat Eteocles en Polynices voortbracht.
Engelachtig en zwart, dag;
de brakke smaak van de vrouw die de gevangene vergiftigt
stijgt uit de golf koele tak versierd met druppels.
Zing kleine Antigone, zing, zing...
ik spreek je niet over voorbije dingen, ik spreek over de liefde;
kroon je haren met de dorens van de zon,
donker meisje;
het hart van de Schorpioen ging onder,
de tiran uit de mens is weg,
en al de dochteren van de zee, Nereïden, Graiae
reppen zich naar de glans van de uit het schuim verrezene;
wie nooit heeft liefgehad zal liefhebben,
in het licht;
en jij bent
in een groot huis met vele open ramen
- je reppend van kamer naar kamer - zonder te weten uit welke het eerst te kijken,
want verdwijnen zullen de dennebomen, de weerspiegelde bergen, het gekwetter van
de vogels

[Grieks]

πρὸς τὰ χαλίκια τοῦ βυθοῦ
οἱ ἄσπρες λήκυθοι.

Ἀγγελικὸ καὶ μαῦρο, φῶς,
γέλιο τῶν κυμάτων στὶς δημοσιὲς τοῦ πόντου,
δακρυσμένο γέλιο,
σὲ βλέπει ὁ γέροντας ἱκέτης
πηγαίνοντας νὰ δρασκελίσει τὶς ἀόρατες πλάκες
καθρεφτισμένο στὸ οἰμα του
ποὺ γέννησε τὸν Ἐτεοκλὴ καὶ τὸν Πολυνείκη.
Ἀγγελικὴ καὶ μαύρη, μέρα·
ἡ γλυφὴ γέψη τῆς γυναίκας ποὺ φαρμακώνει τὸ φυλακισμένο
βγαίνει ἀπ᾽ τὸ κύμα δροσερὸ κλωνάρι στολισμένο στάλες.
Τραγούδησε μικρὴ Ἀντιγόνη, τραγούδησε, τραγούδησε...
δὲ σοῦ μιλῶ γιὰ περασμένα, μιλῶ γιὰ τὴν ἀγάπη·
στόλισε τὰ μαλλιά σου μὲ τ᾽ ἀγκάθια τοῦ ἥλιου,
σκοτεινὴ κοπέλα·
ἡ καρδιὰ τοῦ Σκορπιοῦ βασίλεψε,
ὁ τύραννος μέσα ἀπ᾽ τὸν ἄνθρωπο ἔχει φύγει,
κι ὅλες οἱ κόρες τοῦ πόντου, Νηρηίδες, Γραῖες

τρέχουν στὰ λαμπυρίσματα τῆς ἀναδυομένης·
ὅποιος ποτέ του δὲν ἀγάπησε θ᾽ ἀγαπήσει,
στὸ φῶς·
καί εἶσαι
σ᾽ ἕνα μεγάλο σπίτι μὲ πολλὰ παράθυρα ἀνοιχτὰ
τρέχοντας ἀπὸ κάμαρα σὲ κάμαρα, δὲν ξέροντας ἀπὸ ποῦ νὰ κοιτάξεις πρῶτα,
γιατὶ θὰ φύγουν τὰ πεῦκο καὶ τὰ καθρεφτισμένα βουνὰ κοὶ τό τιτίβισμα τῶν πουλιῶν

[Nederlands]

leeglopen zal de zee, versplinteren glas, van noord tot zuid
zullen je ogen leeglopen van het licht van de dag
zoals cicaden stoppen: plotseling, allemaal tegelijk.

Poros, ‘Galini’, 31 oktober 1946

[Grieks]

θ᾽ ἀδειάσει ἡ θάλασσα, θρυμματισμένο γυαλί, ἀπὸ βοριὰ
καὶ νότο
θ᾽ ἀδειάσουν τὰ μάτια σου ἀπ᾽ τὸ φῶς τῆς μέρας
πὼς σταματοῦν ξαφνικὰ κι ὅλα μαζὶ τὰ τζιτζίκια.

Πόρος, ‘Γαλήνη’, 31 τοῦ ᾽Οχτώβρη 1946*

* *motto* - Paramuthetikos pros Apollonion. *‘Moralia’ 115 D, toegeschreven aan Plutarchus Midas had Silenus gevraagd wat het meest verkieslijke voor de mensen zou zijn Deze leidde zijn onwillig gegeven antwoord in met de zin uit het motto Hij herinnerde voorts aan het gezegde ‘Niet geboren te zijn is het beste voor mannen en vrouwen, het op een na beste ( ) na te zijn geboren is zo snel mogelijk te sterven’*

II

r 4-5 - Vgl Odyssee *X, 551-560 Odysseus' verblijf bij Circe is voorbij ‘Maar zelfs dáárvandaan brácht ik niet ééns mijn makkers behouden/ Huiswaarts Er was daar een zeekre Elpenor, de jongste, niet al te/ Sterk in de krijg, ook zijn geest kon de dingen niet sluitend doen passen / Zwaar van de wijn en naar koelte verlangend, was hij er gaan slapen,/ Ver van zijn makkers op Circe's heilige woning en horend/ 't Stommlend gedreun van zijn makkers, die opbraken, sprong hij onmidlijk/ Op en vergat in zijn zwakke verstand om achteruit weder,/ Neer van de lange ladder te dalen, maar regelrecht viel hij/ Af van het dak en zijn atlas ontschoot aan de wervels en neder/ Daalde zijn ziel in de Hades’ (vert Timmerman)*
r 12-14 - Noot van de dichter ‘Circe was, volgens de overlevering, een maangodin Het sprookjesachtige licht van de maan, waardoor de stof verandert, vergemakkeljkt de vergelijking.’
r 92 - Zielenwisselaar - *‘Psuch-amoibos’, nieuwvorming die te vergelijken is met ‘Chrus-amoibos’, een in antieke tragedies gebruikte aanduiding voor oorlogsgod Ares, die goud inwisselt voor lichamen*

III

r 1-24 - Vgl Odyssee *XI, 37 e v, waarin bij de onderwereld ‘Zielen, het lichaam der Doden ontvlucht’ (vert Timmerman) aan Odysseus verschijnen De eerste die zich tot hem richt is Elpenor Daarna hoort hij onder meer de profetie aan van Tiresias De oude man in het gedicht spreekt echter als Socrates, vgl Plato,* Apologie, *vooral 42 A*
r 57 - Vgl Aeschylus, Prometheus Gebonden, *88-89 ‘het oneindig lachen/Van de golven van de zee’ (vert Komrij).*
r 58 - Vgl Ilias VI, *484 ‘lachend onder haar tranen’ (vert De Roy van Zuydewijn)*
r 59-60 - Vgl Sophocles, Oedipus Coloneus, *1678-1682 Het koor vraagt over Oedipus ‘Is hij dan heengegaan?’ Waarop Antigone antwoordt ‘Ja zó, als gij het 't liefste wensen kunt / Immers niet door Ares/ noch door zee-gevaren kwam hij om,/ neen, naar onzicht'bre velden/ werd hij door het lot gevoerd’ (vert Van Doornik)*
r 70 - Hart van de schorpioen - *‘Cor Scorpionis’, de ster Aniares in het sterrenbeeld Schorpioen*

r 72 - Graiae - *Drie vrouwen die de ouderdom personifieren. Zij hadden vanaf hun geboorte grijs haar Hun vader was een zeegod, Nereus, vader van de Nereiden, was hun grootvader*
r 73 - De uit het schuim verrezene - *'Anaduomene', bijnaam van Aphrodite*
r 74 - Ontlening aan Pervigilium Veneris, *met het refrein 'cras amet qui nunquam amavit, quique amavit cras amet'*

Uit: Henry V
William Shakespeare
(Vertaling Dolf Verspoor)

Koor I

Nú - een muze van vúur! Om tot de hoogste
hemelen van verbeelding te gaan!
Heel het land één toneel, prinsen in rollen,
vorsten die uitzien op een boeiend spel -
Ja, dán trad Harry zelf als krijgsgod op,
levend en wel. Als honden aan zijn voeten
kroop hongersnood, en smeekten vuur en zwaard
om eigen rollen. - Maar och, excuseert u
de onbeholpen geest die zich verstout
zo grote daden hier ten toon te spreiden
op dit ál te gebrekkige plankier,
net groot genoeg voor een hanengevecht.
Kan dát de vlakten van Frankrijk omvamen?
Brengen wij zelfs in deze houten O
de helmen onder waar de lucht van rilde
bij Azincourt? Pardon, nogmaals pardon,
want één rond cijfer op een stuk papier
is op de juiste plaats miljoenen waard.
Laat ons dus, nullen in dit groot totaal,
de macht verheffen van uw eigen inzicht.
Stel dat de gordel binnen deze muren
twee koninkrijken telt, in volle kracht,

Prologue.
Enter Chorus.

Chor.
O for a Muse of fire, that would ascend
The brightest heaven of invention,
A kingdom for a stage, princes to act
And monarchs to behold the swelling scene!
Then should the warlike Harry, like himself,
Assume the port of Mars; and at his heels,
Leash'd in like hounds, should famine, sword and fire
Crouch for employment. But pardon, gentles all,
The flat unraised spirits that have dared
On this unworthy scaffold to bring forth
So great an object: can this cockpit hold
The vasty fields of France? or may we cram
Within this wooden O the very casques
That did affright the air at Agincourt?
O, pardon! since a crooked figure may
Attest in little place a million;
And let us, ciphers to this great accompt,
On your imaginary forces work.
Suppose within the girdle of these walls
Are now confined two mighty monarchies,

[Nederlands]

elkaar met hoge steile rotsen dreigend,
gescheiden door een smal stuk woeste zee.
Leef u nu in, vul onze onmacht aan,
zie één man aan voor wat er duizend zijn en
verhef die duizend tot een zware macht.
Denk u de paarden in waar wij van spreken,
hun trotse hoeven, in de weke grond.
Uw blik zet onze vorsten luister bij,
u brengt ze her en der, springt jaren over,
u kort het resultaat van vele tijden
tot een zandloper in. - Wilt u dat? Ja?
Laat ons dan toe als koor door heel dit schouwspel.
Ik als proloog vraag: wees ons welgezind
in oor en oordeel, nu het spel begint.

[Engels]

Whose high upreared and abutting fronts
The perilous narrow ocean parts asunder:
Piece out our imperfections with your thoughts;
Into a thousand parts divide one man,
And make imaginary puissance;
Think, when we talk of horses, that you see them
Printing their proud hoofs i' the receiving earth;
For 'tis your thoughts that now must deck our kings,
Carry them here and there; jumping o'er times,
Turning the accomplishment of many years
Into an hour-glass: for the which supply,
Admit me Chorus to this history;
Who prologue-like your humble patience pray,
Gently to hear, kindly to judge, our play. [*Exit.*

Koor II

Nu staat Engelands jeugd in vuur en vlam.
Het vlotte zijden pak blijft in de kast.
De wapensmidse bloeit, en louter eerzucht
domineert in het hart van elke man.
Voor een stuk weiland kopen zij een paard
zo snel als Hermes met gewiekte voet,
naar het voorbeeld van alle Christenvorsten.
Want nu hangt heilsverwachting in de lucht;
die bergt een zwaard bezaaid van greep tot punt
met kronen van baronnen, graven, keizers,
in het verschiet voor Harry en de zijnen.
- Frankrijk, door zijn agenten ingelicht
over de angstwekkende bewapening,

Prologue.
***Flourish. Enter* Chorus.**

Chor.
Now all the youth of England are on fire,
And silken dalliance in the wardrobe lies:
Now thrive the armourers, and honour's thought
Reigns solely in the breast of every man:
They sell the pasture now to buy the horse,
Following the mirror of all Christian kings,
With winged heels, as English Mercuries.
For now sits Expectation in the air,
And hides a sword from hilts unto the point
With crowns imperial, crowns and coronets,
Promised to Harry and his followers.
The French, advised by good intelligence
Of this most dreadful preparation,

[Nederlands]

siddert, en tracht door bleke diplomaten
Engelands plannen te verijdelen.
O Engeland, beeld van innerlijke grootsheid,
als een klein lichaam rond een machtig hart,
wat zou je niet in naam van eer volvoeren
als elke onderdaan je trouw zou zijn!
Maar Frankrijk heeft je betrapt op je zwak:
er schuilt in jou een nest van holle harten
die Frankrijk vult met goud van laag allooi.
Dit zijn drie door en door corrupte mannen:
één, Richard graaf van Cambridge, en een tweede
Henry Lord Scroop, een derde Thomas Grey
Heer van Northumberland. Dat spant voor Franse
steekgelden met het angstig Frankrijk samen.
En slaagt het hels verraad, dan moeten zij
de grootste onzer koningen vermoorden
voordat hij in Southampton scheep kan gaan.
Geduld, dit is een spel, afstand is niets:
't steekgeld betaald, de verraders akkoord,
de vorst al onderweg, en het toneel,
vrienden, speelt zich in Southampton af.
Daar spelen wij, daar zit u op uw plaatsen,
daar schepen wij ook u naar Frankrijk in
(en weer naar huis). Wij temmen 't smal Kanaal
tot goede vaart voor u; tot uw geluk
wordt niemand zeeziek aan boord van ons spel.
Wacht u eerst af tot u de koning ziet -
dan zijn wij in Southampton, eerder niet.

[Engels]

Shake is their fear and with pale policy
Seek to divert the English purposes.
O England! model to thy inward greatness,
Like little body with a mighty heart,
What mightst thou do, that honour would thee do,
Were all thy children kind and natural!
But see thy fault! France hath is thee found out
A nest of hollow bosoms, which he fills
With treacherous downs; and three corrupted men,
One, Richard Earl of Cambridge, and the second,
Henry Lord Scroop of Masham, and the third,
Sir Thomas Grey, knight, of Northumberland,
Have, for the gilt of France, - O guilt indeed! -
Confirm'd conspiracy with fearful France;
And by their hands this grace of kings must die,
If hell and treason hold their promises,
Ere he take ship for France, and in Southampton.
Linger your patience on: † and we'll digest
The abuse of distance; force a play:
The sum is paid; the traitors are agreed;

The king is set from London; and the scene
Is now transported, gentles, to Southampton;
There is the playhouse now, there must you sit:
And thence to France shall we convey you safe,
And bring you back, charming the narrow seas
To give you gentle pass; for, if we may,
We'll not offend one stomach with our play.
But, till the king come forth, and not till then,
Unto Southampton do we shift our scene. [*Exit.*

Koor III

Zo, aangevuurd door inlevingsvermogen,
vliegt ons toneel van beeld tot beeld, snel als
het denken zelf. Bedenk: u hebt de koning
in de haven Southampton zwaarbewapend
met heel zijn koningsmacht aan boord zien gaan.
Zijn landingsvloot begroet de jonge dag
met zijden wimpels. Speel met uw verbeelding,
zie hoe de scheepsjongens al klauteren
in het getaande want. Hoor nu de fluit
die orde brengt in het geroezemoes.
Zie de omhooggehesen linnen zeilen
bollend van ongezien kruipende wind
de zee omploegen en de rompen stuwen,
de boeg trots tegen hoge golfslag in.
Denk u alleen in hoe u van het strand
op 't woelen van de zee een stad ziet dansen.
Want zo rijst deze vloot groots voor u op,
die koers zet naar Harfleur. Volg ze nu, volg ze!
Klamp vást uw geest aan al die achterstevens
en verlaat Engeland: stil als de nacht,
bewaakt door grijsaards, oude vrouwen, kinderen,
in wie de kracht het begeeft of nog komt,
want wie met nog maar één haar aan zijn kin
trekt niet met de beproefde en uitgelezen
ridders naar Frankrijk op? Zet áan uw denkkracht,
zie hoe zich een belegering ontplooit,
zie het geschut op de affuiten staan
met monden, dood en onheil, op Harfleur,
omsingeld. Denk u in, in de gezant

Prologue.
Enter Chorus.

Chor.
Thus with imagined wing our swift scene flies
In motion of no less celerity
Than that of thought. Suppose that you have seen
The well-appointed king at Hampton pier
Embark his royalty; and his brave fleet
With silken streamers the young Phoebus fanning:
Play with your fancies, and in them behold
Upon the hempen tackle ship-boys climbing;
Hear the shrill whistle which doth order give
To sounds confused; behold the threaden sails,
Borne with the invisible and creeping wind,
Draw the huge bottoms through the furrow'd sea,
Breasting the lofty surge: O, do but think
You stand upon the rivage and behold
A city on the inconstant billows dancing;
For so appears this fleet majestical,

Holding due course to Harfleur. Follow, follow:
Grapple your minds to sternage of this navy,
And leave your England, as dead midnight still,
Guarded with grandsires, babies and old women,
Either past or not arrived to pith and puissance;
For who is he, whose chin is but enrich'd
With one appearing hair, that will not follow
These cull'd and choice-drawn cavaliers to France?
Work, work your thoughts, and therein see a siege;
Behold the ordnance on their carriages,
With fatal mouths gaping on girded Harfleur.
Suppose the ambassador from the French comes back;

[Nederlands]

die terugkomt en aan koning Harry meldt
hoe koning Charles hem ten huwelijk biedt
Catherine, zijn dochter, met als bruidsschat nog
een handvol hertogdommen, klein en pover.
Aanbod mislukt: nu steekt de kanonnier
de lont in 't vuur van het helse geschut.
De stad stort in elkaar. Blijf aandacht schenken:
versterk onze vertoning met uw denken.

[Engels]

Tells Harry that the king doth offer him
Katharine his daughter, and with her, to dowry,
Some petty and unprofitable dukedoms.
The offer likes not: and the nimble gunner
With linstock now the devilish cannon touches,
[*A larum*, *and chambers go off.*
And down goes all before them. Still be kind,
And eke out our performance with your mind.
[*Exit.*

Koor IV

Stem uw verbeelding nú af op een uur
waar schichtig ritselen in 't blinde donker
de wijde welving van de nacht bevangt.
Van kamp tot kamp gonzen de beide legers,
gedempt door de onheilsvolle schoot der nacht
zodat de voorposten over en weer
bijna elkaars geheime wachtwoord horen.
Eén wachtvuur spiegelt zich in ander wachtvuur
en door dat bleke schijnsel kijkt elk leger
het ander in het schimmige gelaat.
Paard bedreigt paard, met briesen fel en snoevend
dwars door het soezende oor van de nacht.
En uit de tenten, waar de wapensmeden
de ridderpantsers klinken, ratelt het
van hamers tikkend op ijzeren bouten:
de schrille klank der voorbereidselen.
Dorpshanen kraaien al, de klokken slaan
het derde uur van de slapende ochtend.
Trots op hun aantal en hun zelfvertrouwen

Prologue.

***Enter* Chorus.**

Chor.
Now entertain conjecture of a time
When creeping murmur and the poring dark
Fills the wide vessel of the universe.
From camp to camp through the foul womb of night
The hum of either army stilly sounds,
That the fix'd sentinels almost receive
The secret whispers of each other's watch:
Fire answers fire, and through their paly flames
Each battle sees the other's umber'd face;
Steed threatens steed, in high and boastful neighs
Piercing the night's dull ear; and from the tents
The armourers, accomplishing the knights,
With busy hammers closing rivets up,
Give dreadful note of preparation:
The country cocks do crow, the clocks do toll,
And the third hour of drowsy morning name.
Proud of their numbers and secure in soul,

[Nederlands]

dobbelen Fransen, vol van overmoed,
om Engelsen, die laag zijn ingezet;
zij verwensen de nacht die traag en kreupel
als een afzichtelijke toverkol
voortstrompelt. De Engelsen, ter dood gewijd,
zitten als offers om hun wachtvuur heen,
lijdzaam, en afwegend hoeveel gevaar
de ochtend kan brengen. Hun uiterlijk, mat
met holle wangen en kleren aan flarden,
toont aan het neerstarend maanlicht een drom
griezelige geesten. - Maar wie hém zal zien,
de opperveldheer van die barre troep,
omgaand van wacht tot wacht, van tent tot tent,
mag roepen: ‘Over zìjn hoofd lof en roem!’
want hij gaat rond en bezoekt al zijn troepen,
wenst goeden morgen met bescheiden lach
en noemt ze broeders, landgenoten, vrienden.
Aan deze koningsblik is niet te merken
hoe pover 't leger is dat hem omringt.
Ook heeft zijn wang geen zweem van kleur verloren
aan de doorwaakte en afmattende nacht:
fris kijkt hij rond, en uitputting bedwingt hij
met kalme blik en zachte majesteit, zo
dat wie tevoren bleek zag en vermoeid
hem aankijkt en weer moed put uit zijn houding.
Een rijkdom alomvattend als de zon
straalt op een ieder uit zijn gulle blik,
dat vrees wegsmelt bij allen, hoog en laag.
Zie nú, hoe onbeholpen ook gebracht,
een kleine glimp van Henry in die nacht.
Dus moet ons beeld uitvliegen naar de slág

[Engels]

The confident and over-lusty French
Do the low-rated English play at dice;
And chide the cripple tardy-gaited night
Who, like a foul and ugly witch, doth limp
So tediously away. The poor condemned English,
Like sacrifices, by their watchful fires
Sit patiently and inly ruminate
The morning's danger, and their gesture sad
Investing lank-lean cheeks and war-worn coats
Presenteth them unto the gazing moon
So many horrid ghosts. O now, who will behold
The royal captain of this ruin'd band
Walking from watch to watch, from tent to tent,
Let him cry ‘Praise and glory on his head!’
For forth he goes and visits all his host,
Bids them good morrow with a modest smile
And calls them brothers, friends and countrymen.

Upon his royal face there is no note
How dread an army hath enrounded him;
Nor doth he dedicate one jot of colour
Unto the weary and all-watched night,
But freshly looks and over-bears attaint
With cheerful semblance and sweet majesty;
That every wretch, pining and pale before,
Beholding him, plucks comfort from his looks:
A largess universal like the sun
His liberal eye doth give to every one,
Thawing cold fear, that mean and gentle all
Behold, as may unworthiness define,
A little touch of Harry in the night.
And so our scene must to the battle fly;

[Nederlands]

- waar, o misère, wij, met vier of vijf
onbehouwen en stuntelige zwaarden,
te lomp voor ook de ridicuulste rel,
de faam van Agincourt ontsieren. - Maar:
blijf kijken! Dring door in het ware beeld
al zweemt het ook naar spot zoals gespeeld.

[Engels]

Where - O for pity! - we shall much disgrace
With four or five most vile and ragged foils,
Right ill-disposed in brawl ridiculous,
The name of Agincourt. Yet sit and see,
Minding true things by what their mockeries be.
[*Exit.*

Koor V

Vergun mij dat ik het verhaal verklaar
voor wie het niet uit boeken kent - wie wél
vraag ik in alle eenvoud om excuus
waar jaren, cijfers, en de gang van zaken
hier niet in volle vlucht van groots gebeuren
zijn weer te geven. Wij brengen de koning
eerst naar Calais. Ziet u hem? Til hem dan
op uw gevleugelde gedachten mee
over het zeevlak. - Zie, de Engelse kust
perst aan de vloedlijn mannen, vrouwen, jongens,
dat klapt en juicht boven de branding uit
die als een machtig heraut als het ware
de weg baant voor de koning. Laat hem landen
en zie zijn zegetocht aan: op naar Londen.
Zo snel is de gedachte: u kunt hem nu al
zien op zijn doortocht in de stad Blackheath
waar zijn gevolg hem vraagt om voor zich uit
zijn helm te laten dragen, zwaar gedeukt,
en zijn geteisterd zwaard. Dat wijst hij af,
vrij als hij is van eigen roem en zelfzucht:
hij wijdt elk ereteken en trofee

Prologue.
Enter Chorus.

Chor.

Vouchsafe to those that have not read the story,
That I may prompt them: and of such as have,
I humbly pray them to admit the excuse
Of time, of numbers and due course of things,
Which cannot in their huge and proper life
Be here presented. Now we bear the king
Toward Calais: grant him there; there seen,
Heave him away upon your winged thoughts
Athwart the sea. Behold, the English beach
Pales in the flood with men, with wives and boys,
Whose shouts and claps out-voice the deepmouth'd sea,
Which like a mighty whiffler 'fore the king
Seems to prepare his way: so let him land,
And solemnly see him set on to London.
So swift a pace hath thought that even now
You may imagine him upon Blackheath;
Where that his lords desire him to have borne
His bruised helmet and his bended sword
Before him through the city: he forbids it,
Being free from vainness and self-glorious pride;
Giving full trophy, signal and ostent

[Nederlands]

vanzelfsprekend aan God. - Zie nu, dankzij
het rappe raderwerk van uw gedachten,
hoe Londen uitstroomt, in heel zijn bevolking.
De burgemeester en zijn broers voorop
als senatoren van het oude Rome
in vol ornaat, en daarachter het volk,
zoals in kleiner maar dierbaar bestek
de veldheer onzer geliefde vorstin
uit Ierland komt - mag hij dat spoedig doen! -
met aan zijn zwaard de rebellie gespietst:
hoevelen zouden deze stad van vrede
uitlopen om hem warm welkom te heten?
Méer, met méer reden, werd Harry omzwermd
om de overwinnaar Caesar in te halen.
Zie hem nu zelf in de stad, nu het drama
der Fransen hem veroorlooft thuis te blíjven,
waar zelfs de Keizer komt pleiten voor Frankrijk
dat vrede wil. - Nu slaat u jaren over
met voorvallen van welke aard dan ook
tot Henry's tweede overtocht naar Frankrijk.
Dáar zien we hem, en ik die tussentijd
maar heb gespeeld nu die tóch is verstreken.
Gun ons die vogelvlucht. En laat uw zicht
voortaan opnieuw naar Frankrijk zijn gericht.

[Engels]

Quite from himself to God. But now behold,
In the quick forge and working-house of thought,
How London doth pour out her citizens!
The mayor and all his brethren in best sort,
Like to the senators of the antique Rome,
With the plebeians swarming at their heels,
Go forth and fetch their conquering Caesar in:
As, by a lower but loving likelihood,
Were now the general of our gracious empress,
As in good time he may, from Ireland coming,
Bringing rebellion broached on his sword,
How many would the peaceful city quit,
To welcome him! much more, and much more cause,
Did they this Harry. Now in London place him;
As yet the lamentation of the French
Invites the King of England's stay at home;
The emperor's coming in behalf of France,
To order peace between them; and omit
All the occurrences, whatever chanced,
Till Harry's back-return again to France:
There must we bring him; and myself have play'd
The interim, by remembering you 'tis past.
Then brook abridgement, and your eyes advance,
After your thoughts, straight back again to France.

[*Exit.*

Sonnet
Lope de Vega
(Vertaling Jean Pierre Rawie)

Waar al wat ik gedacht heb ik mijn leven,
al wat ik heb gewild en nagestreefd,
slechts luchtkastelen opgeleverd heeft,
door ijdele verwachting ingegeven,

en waar van alles wat ik heb beleefd
alleen de tijd die weg is is gebleven
blijkt iedere gedachte om het even,
en waan wat mij voor ogen heeft gezweefd.

De dwaze ziel die zich door aardse pracht
en sterfelijke schoonheid liet verblinden
en daar voldoening in te vinden dacht,

versmacht naar God, en wat zij verder in de
ontreddering ook naar een rustpunt tracht,
zij zal haar rust tot zij Hem heeft niet vinden.

IV

Si desde que naci cuanto he pensado,
cuanto he solicitado y pretendido,
ha sido vanìdad y sombra ha sido,
de locas esperanzas engañado:
Si no tengo de todo lo pasado
presente más que el tiempo que he perdido,
vanamente he cansado mi sentido
y torres en el viento fabricado.
¡uán engañada el alma presumía
que su capacidad pudiera hartarse
con lo que el bien mortal le prometía!
Era su esfera Dios para aquietarse
y, como fuera de El lo pretendía,
no pudo hasta tenerle sosegarse.

[De Tweede Ronde 1991, nummer 3]

Voorwoord

Na het ‘Zomernummer met wereldprimeur’ (het betreffende scabreuze gedicht van Poesjkin, voor het eerst in druk, haalde de pers in drie werelddelen) opnieuw een nummer van blijvende waarde, dat de liefhebber nog lang tot leidraad en bron van genoegen moge dienen: een nummer dat compleet in het teken staat van Venetië, bij wijze van glorieuze afronding van het Venetië-jaar. Al het Nederlandse materiaal is voor dit nummer geschreven, al het buitenlandse is voor dit nummer vertaald. De rubrieken *Nederlands proza* en *Nederlandse poëzie* zijn weinig omvangrijk, misschien omdat het in opdracht schrijven over Venetië, waar al zo'n bibliotheek over geschreven is, gemakkelijk afschrikt. In *Vertaalde poëzie* begroeten we Jaap Harten, in *Vertaald proza* Piet Grijs, auteurs die niet eerder meewerkten aan ons blad; in *Vertaalde poëzie* één debutant: Cor Boeschoten.

De drie stukken in *Essay* kunnen de lezer enigszins wegwijs maken in de Venetiëkunde: Jan Paul Hinrichs schrijft over Venetië in de Russische literatuur, een nog onontgonnen terrein; Henk Romijn Meijer over Venetië in het Brits taalgebied; Ike Cialona over een van de intrigerendste vrouwen in de Venetiaanse geschiedenis, Veronica Franco, dichteres en courtisane. In *Light Verse* signaleren we speciaal een vers van Casanova (ontdekt door Drs. P) en Venetiaanse impressies van Goethe, die tot voor kort fatsoenshalve uit de roulatie werden gehouden.

De kroon op dit nummer vormen de rubrieken *Vertaald proza* en *Vertaalde poëzie.* Al moest onze keuze om geldelijke redenen beperkt blijven, toch is de variatie groot. *Vertaald proza* bevat uiteenlopend stilistisch vuurwerk (Aretino, Bely, Chateaubriand, Stendhal en - een hoogtepunt - Frederick Rolfe), in *Vertaalde poëzie* achttien dichters uit zes taalgebieden, van de zestiende-eeuwse Veronica Franco tot hedendaagse meesters als Brodski en Anthony Hecht. Vooral bij de vormvaste gedichten (van terza tot ottava rima, van sapfische strofe tot sonnet) hebben de vertalers mooie staaltjes van artistiek vernuft te zien gegeven.

Dit nummer bevat voor het eerst een nieuwe rubriek, *Foto's*, waarin wij Philip Mechanicus welkom heten met een zeer persoonlijke Venetiaanse reportage, waaraan ook het omslag van dit nummer is ontleend. Ike Cialona en Jan Paul Hinrichs waren gastredacteur voor dit nummer.

Redactie

Nederlands proza

De uitvinding van Venetië
Piet Grijs

Venetië is in 1885 uitgevonden door twee Duitse ingenieurs, Gottlieb Daimler en Karl Benz, die onafhankelijk van elkaar op het idee kwamen om een benzinemotor in een koets neer te zetten, zodat deze, in Stuttgart en in Mannheim, zonder paard kon rijden. De heren Citroën, Peugeot, Ford, Porsche en Mazda zorgden ervoor dat deze, op zich onschuldige, uitvinding achtereenvolgens Parijs, New York, Berlijn, Moskou, Tokio en alle andere steden ter wereld onbewoonbaar maakte.

Al voor 1885 was er op een paar eilandjes voor de Noord-Oost-Italiaanse kust sprake van een nederzetting, die in 1845 door een spoorwegbrug met de beschaafde wereld werd verbonden. Die nederzetting was eeuwen bekend als een roversnest met oorlogszuchtige vloten en handelaren die in oneerlijkheid en hebzucht zelfs de Nederlanders overtroffen. Het stonk in dat oude Venetië, het was overbevolkt, en elk jaar werd het getroffen door een overstroming. Daar klaagde niemand over, want er kwam niemand van buiten in dat stadje.

Nu lees ik elk jaar een dozijn malen in de kranten: dat het erg stinkt, dat men overweegt de toeristenstroom door verbodsbepalingen in te dammen, dat de stad snel maar onzeker in de zee glijdt. Allemaal leugens. Ik heb nooit zo'n lekkere stadslucht geroken als op het pleintje voor de Accademia, alle toeristen laten zich vrijwillig bijeendrijven in de domkerk op het Markusplein, waar ze voor zestien gulden een kop koffie geserveerd krijgen, waar ze zestig jaar daarna nog over zeuren kunnen. Er zijn voor die toerist geen autobussen, geen huurauto's, geen taxi's en zeker geen eigen automobielen: Dus dondert hij gauw weer op, maakt hij geen lawaai en is Venetië de enige echte mensenstad ter wereld. Je kan er lopen of varen en wie daar geen zin in heeft, die blijft maar weg.

Het grote aantal sloten en kanalen maakt niet alleen dat de uitvinding van Daimler en Benz geen kans maakt, maar maakt ook dat je de huizen, paleizen, kerken echt kunt zien. Elke stad kent immers het probleem dat de gebouwen het onmogelijk maken om de gebouwen te zien. Alleen als er een paar maanden

een stuk Singel wordt afgebroken om er een Universiteitsloods te zetten, mogen we even het Postkantoor zien. Maar vanaf mijn eerste verdieping op de kade van Giudecca zie ik ver rechts de Blasiuskerk met boven de deur het raam van mijn eerste hotelkamer, de klokketoren van Couperus, de Gezondheids- of Reddingskerk, en voor me de kerken en huizen aan het Zattere.

Men kan niet in Venetië zijn zonder gelukkig te zijn. Het is waar: de meeste rijke mensen zijn oud; de meeste oude mensen gaan dood; en zo komt het dat Venetië in film en roman geassociëerd wordt met de dood. Maar wat een rustige, tevreden dood!

Ga op een willekeurige dag bij de Jan en Pauluskerk staan (14de eeuw maar een uitstekende zijgevel als voetbaldoel) en wacht tot een lijkstoet naar buiten komt. Ernstige gezichten hebben de Venetianen maar geen ongelukkige. Waarom zouden ze ook. Ze stappen in een schuit die achter het bootje met de kist naar het Michielseiland vaart, waar nog nooit uitlaat, rem of toeter werd vernomen en dat geheel gebruikt wordt als begraafplaats. Mevrouw Douwes Dekker mag een moeilijk leven hebben gehad, maar ze ligt daar toch maar lekker op het Protestantse stuk en wordt, althans haar steen, om het jaar gefotografeerd door een Multatuliaan. Niet slim van Multatuli om zich te laten cremeren.

Andere informatie vindt u in elke encyclopedie tussen *Venerische Ziekte* en *Venezuela*, of in een van de drieduizend boeken en boekjes die alles van elkaar overschrijven en allemaal actueel blijven.

Hoewel het aantal toeristen in alle seizoenen voldoende hoog is om alle Venetianen een boterham met gorgonzola te bezorgen, hebben de gezamenlijke restauranthouders (waar je nooit bijzonder maar altijd lekker eet) om hun etablissementen bij elk middagmaal vol te krijgen, een organisatie gevormd die voor een onophoudelijke reeks artistieke evenementen zorgt. Vooral die in het Grassi-Paleis zijn opmerkelijk, omdat men daar in enorme ruimtes enkele kleine voorwerpen van de Kelten, de Phoeniciërs, de Etrusken, of de Moldaviërs in overweldigende installaties van glas, metaal, hout en electriciteit weet te presenteren. Ook is er altijd wel een uitstalling van Fluxus, Rietveld, Fortuyn-O'Brien, Panamarenko, waar je thuis niet heen zou gaan, maar in Venetië wel om weer op wandel- en vaartocht te genieten van de autoloosheid. Aan het Grote Kanaal ligt maar één

minder mooi huis, en daar is heel passend het Guggenheimmuseum gevestigd.

Behalve dat water dat voor de zichtbaarheid zorgt, zijn ook de pleinen van Venetië opmerkelijk omdat zij geheel buiten de verantwoordelijkheid van enige schoonheidscommissie, buurtinspraakvergadering, of sponsororganisatie, tot stand zijn gekomen. De gebouwen staan er aan of in de toevallige rangschikking waarmee piknikkende groepjes zich op een grasveld neerzetten.

Ik heb vijftig jaar gewacht tot ik naar Venetië ging. Ik vertrouwde het zaakje niet. Ik geloofde die verhalen over stank, de drukte, de onderwaterloping. Wat dat laatste betreft: overal zie je ijzeren staketsels van veertig centimeter hoogte waar bij wateroverlast loopplanken op gelegd worden. Maar bij de kapper en in de hotels zie je in de muur geschroefde bordjes op één meter veertig centimeter hoogte, waar staat dat het water zó hoog stond. Ook de Venetianen delen dus in de Italiaanse overdrijvingskunst, hoewel ze niet zo hard schreeuwen als in Rome en Napels. Maar daar rijden die Fiats en Honda's.

Zou Amsterdam door de automobiel te verbieden ook zo'n heerlijke stad kunnen worden? Om die vraag te beantwoorden moeten eerst het Rokin, de Rozengracht, de Nieuwe Zijds Voorburgwal en de Spuistraat tot kanalen gemaakt worden, de wijken om de binnenstad heen onder water gezet worden, en elk spoor van de auto, zoals daar zijn: witte strepen, amsterdammertjes, garages, stoepranden, verkeersborden, parkeermeters grondig uitgewist worden. Pas wanneer dan de auto tien jaren niet in Amsterdam heeft mogen stinken, kan de vraag beantwoord worden.

Maar waarom die moeite. U vliegt in anderhalf uur naar het vliegveld van Venetië. U vaart in een half uur naar het Markusplein. U loopt in een half uur naar uw hotel of verdiepinkje. Maar vertel het tegen niemand. Vertel hoe duur het daar is en hoe vol, hoe het er stinkt en hoe het in de zee wegzinkt. Dan kan het nog eeuwen in volle glorie bestaan zodat er nog miljoenen, rijke, oude mensen tevreden kunnen overlijden. Er is op Michielseiland nog plaats genoeg.

Venetië aan den lijve
J.W. Holsbergen

Al lezende krijgen wij een beeld van verschillende steden. In ‘Der Golem’ van Gustav Meyerink bespeurden we iets van Praag met zijn sloppen, uithoeken en spelonken vol ratten en ander lichtschuw nachtvolk. Door ‘De Steeg aan de Moskwa van Ilja Ehrenburg kennen we het abrikooskleurig huis en maakten we kennis met de rondzwervende kinderen, al voor de revolutie en ook daarna een blijkbaar vanzelfsprekende misstand in het Russische rijk.

Van Londen kenden we het ‘gekleurde grijs’ van de nevel waar de felgroene en de signaalrode tweedekkers het koloriet van de stad accentueren en met opzet in die kleuren lijken gespoten. In de Berlijnse roman ‘Duscika’ van Herman Heijermans beleven we een hittegolf in een huurkazerne te Berlijn waar een danseres iets voordanst voor een impresario en met haar spitzen enkele rondmarcherende kakkerlakken dood danst.

We kenden al de weidsheid van de Parijse boulevards, de symmetrie van de parkaanleg en zelfs een zijstraatje van de Quai St. Michel langs de Seine, de Rue du Chat qui Pêche.

Maar Venetië kwam ons door de litteratuur nauwelijks nader. Niet door ‘Der Tod in Venedig’ van Thomas Mann. Zelfs niet door een in de jaren dertig nogal populair boekje ‘Venetiaans avontuur’ van Johan Fabricius. Maar het verhaal begint in Wenen, dat niet voor je gaat leven. De hoofdpersoon werkt daar op een kantoor waar men in gummiboorden grossierde. Die boorden kon je onder de kraan met water en zeep of tegelijkertijd met de vaat wassen en ze waren een uitkomst voor vrijgezellen. Op dat kantoor hingen wandspreuken met de tekst ‘De Regina is door haar milden glans waarlijk een koningin onder de gummiboorden’. Verder beleeft de protagonist een aantal amoureuze avonturen (de titel belooft het al) in Venetië. De stad zelf komt niet uit de verf, wel de minnaressen. Terwijl Fabricius toch met verbeeldingskracht het Toscaanse landschap kon beschrijven. Zo zelfs dat ik door hem die landstreek bij mijn eerste bezoek onmiddellijk herkende en mij daar zelfs meteen thuis

voelde.

Een bezoek aan Venetië is een doorlopend kijkavontuur, want wat het oog ziet beleeft het lijf. De straten waar twee auto's elkaar niet kunnen passeren, ze zijn goddank alleen bestemd voor voetgangers en ze leiden je naar bruggetjes over smalle zijkanalen met huizen erlangs. Onwillekeurig blijf je staan, verwonderd over al de in- en uitspringende terrassen, balkons en loggia's. Schijnbaar een rommeltje maar toch door een kunstenaarshand geordend. En dan mondt de nauwe straat, waar je last van claustrofobie zou kunnen krijgen, uit op een plein. Je herademt. Een plein volgt, groter dan het vorige en later een nog groter. Je ontspantje. Je neemt ook grotere stappen en in je overmoed zwaai je met je armen als een Duitse soldaat in paradepas. Zou er een stad zijn die je zo lijfelijk ondergaat?

Zoals meer steden is Venetië in de vroege ochtend op zijn best. Zouden er mensen wonen? Die er rondwandelen herken je als toeristen. Vooral de Amerikanen aan hun kleding. Hun petten, hun bonte T-shirts en de middelbare vrouwen in broekpak van net de verkeerde kleur, de haardos door een spoeling violet of blauwig waar de hoofdhuid als bij een reflektor doorheen spiegelt. Alsof die spoeling uit ammonia of zwavelzuur bestond. Het brilmontuur vol grillen en krullen. De krakende stem, fortissimo en vol neusgeluiden, completeert het portret. In groepen rondgeleid kijken ze braaf naar het aangeprezen en -gewezene; zonder ook maar iets te zien.

Venetianen schijnen hier nooit te komen.

Op dit uur is het niet druk. Je hebt het idee door een landschap te gaan, ontstaan door de erosie van het gesteente. Ook later schijn je nog geen inwoners tegen te komen. Maar je bent er. Je voelt het aan je ademhaling, je benen. De gondels en de driftige bootjes bevestigen nog eens waar je bent. Ze zijn alleen decoratie, je hebt ze niet nodig. Ook niet de gondelier die zijn geliefde een serenade brengt. Je hoort zijn hoge C toch wel. Een gondelvaart is de moeite waard, maar niet noodzakelijk om dit alles, tot de laatste druppel Venetië, te consumeren.

Kun je van kijken dronken worden? Wie Venetië bezoekt gelooft van wel. Hij voelt een beklemming in de borst, duizeligheid, alsof zijn benen geen gewicht meer hebben en hij niet meer in staat is een rechte koers te volgen, zonder bij de koffie een grappa gedronken te hebben. Je grijpt onwillekeurig de leu-

ning van een brug, want alles draait voor je ogen. De bootjes lijken loodrecht omhoog en niet rechtdoor te varen.

Hij blijft staan, ditmaal voor de deur van een arts; het naambord vermeldt ook de stad waar hij gestudeerd heeft. De man, hij lijkt uit een komedie van Feydeau te zijn gestapt, een toneeldokter, doet zelf open. Hij weet in het Italiaans en met gebaren te verklaren wat hem schort. En zit nu met ontbloot bovenlijf. De heelmeester spreekt langzaam en duidelijk, zodat hij hem toch uitstekend verstaat. De acteur klopt en luistert. ‘Een lichte vorm van hyperventilatie, denk ik. Niets aan de hand. Wij noemen het op z'n Engels V.D. Venetian Disease, niet Venerial Disease.’ Hij lacht. ‘Mensen die voor het eerst hier komen raken erg geëmotioneerd. Die emoties manifesteren zich ook lichamelijk.’ Hij wijst op z'n hart. ‘Ga iets eten, maar drink vandaag geen alcoholische dranken meer, ook geen wijn of bier zelfs en geen koffie of Coca Cola, dat is ook cafeïnehoudend. Vervolg uw wandeling en ga bijtijds naar bed. Slaapt u goed?’

‘O ja!’

‘Prima. Morgen weer geen alcoholica en de volgende dag doet u gewoon wat u altijd doet.’

Een natie, de Italianen ook, heeft een reputatie die zelden klopt. Een geneeskundige moet ook leven en waarom weigert deze aesculaap zich te laten betalen? In Nederland en Frankrijk had hij zoiets al wel eens meegemaakt. En waarom zou je het hier niet kunnen verwachten? Komen wij ooit van onze vooroordelen af? In elk geval zou hij de raad van de medicus opvolgen al is een maaltijd zonder wijn in Latijnse landen moeilijk voorstelbaar. Het lukt.

‘Het is je zeker bevallen,’ zeiden zijn vrienden. ‘Heb je genoten?’

‘Zeker. Alleen voelde ik me notabene bij het San Marcoplein een beetje vreemd, alsof ik bezopen was. Heb zelfs de eerste de beste arts waar ik langs kwam geraadpleegd. Ik heb ViDi.’

‘Loodgieterswerk?’ Vroeg Sam. ‘Waar heb je dat opgelopen?’

‘Vanmiddag, hier.’

‘Zo, dat is snel!’

‘Ja, die dokter sprak van “Venetian Disease”. Mensen reageren op deze stad. Ik had dat zelf al gemerkt: die emoties van een nauwe straat die overgaat in een plein en later in een groter plein. Je ademt anders. Je lijf reageert daarop. Dan kun je iets krijgen dat

op hyperventilatie lijkt.'

'Had jij dat ook,' roept Roosje. 'Ik ademde ook anders. Ik voelde het ook in m'n lijf!'

Ze keken op. Roosje heeft een lijf. De schepper moet een royale bui gehad hebben bij het scheppen. Ze riep iets op, maakte iets wakker, zogezegd, volgens Bert Schierbeek het beste dat je hebt, al zal niet iedereen het zo uitleggen.

Ze dronken een glas op hem, hij nam aqua minerale, op de Piazzo San Marco, en luisterden naar een van de strijkjes. Die brachten 'Schlagers' uit de jaren dertig ten gehore. 'Kind dein Mund ist Musik', en 'Ein Freund, ein guter Freund, dass ist das beste was es gibt in der Welt', 'Irgend wo auf der Welt', ook 'Dinah', en 'There were ten pretty girls on a village school', 'Der Onkel bumba aus Calumba tanzt die Rumba' en uit de laatste oorlog 'Goodnight wherever you are'.

'Het zichtbare roept emoties op,' peinst Roosje, 'mooie vrouwen en een stuk van een man doen dat ook en vaak ook fysiek, daar ben ik van overtuigd, en nu heb ik hier zelf gemerkt hoe de proporties in de stedebouw dezelfde reacties kunnen oproepen. Vreemd, je zou kunnen spreken van de erotiek van de stedebouw.'

'De geilheid van de bouwkunst' vulde Peter aan, 'bijna pornografie.' Een heel nieuw standpunt. Zou jij jer niet een essay aan kunnen wijden Frits?'

'Kunnen we niet van deze stad genieten zonder er van alles en nog wat bij te halen? We zijn het erover eens dat iets zichtbaars emoties kan oproepen. soms merk je het aan een prikkeling in de hartstreek. Het kan je ontroeren. Mij ontroerde het zien van de Dome in Florence. Hoe moet iemand uit een dorp met kleine huisjes tegen dat bouwwerk in verschillende kleuren marmer hebben opgekeken. Door mensenhanden gemaakt ook nog. Jullie mannen willen dat altijd beredeneren inplaats van domweg te genieten. De mooiste vrouw bestaat ook voor het grootste deel uit water. En wat dan nog?' Roosje schudt haar hoofd. 'Het beste is,' stelde Frits vast, 'als ge op een toren staat, het kind stevig vast te houden.'

'Waar slaat dat nu weer op?'

'Is van Multatuli. Uit de Ideeën.'

Ze liepen terug naar Pensione Leoni, niet ver van de Accademia. Onderweg trokken neringdoenden, restauranthou-

dend, hen aan de mouw, mompelend van ‘Mangiare, mangiare’, de nuchtere kant van een sprookjesstad. Zo arriveerden ze bij Pensione Leoni waar de volgende morgen het prima colazione vast en zeker voor hen klaar zou staan.

Later moesten allen het toegeven; voor de eerste keer in hun leven hadden ze een stad, Venetië, aan den lijve meegemaakt. En, waren ze het eens, geen reisbureau zou dit argument in zijn folders kunnen opnemen, ook al neemt iedere reiziger zijn bagage aan sores en vooroordelen en zijn lijf met zich mee op reis.

Wel heeft Roosje er Pim nog lang van verdacht toch een geslachtsziekte te hebben opgelopen, al vond ze het een prozaïsche inconveniëntie bij een verblijf zo vol romantiek.

Perugia, juni 1991

Sirocco
Hans Plomp

> ‘Vlieg, gevleugelde leeuw,
> sfinx van Venetië, vlieg.
> Harpijen zullen je gezelschap zijn.’
> Omoroka

‘Ik zie helemaal geen gewone mensen.’

‘Wat bedoel je met gewone mensen?’

‘Dat begrijp je toch wel? Moeders, melkboeren, straatmuzikanten.’

‘Ze zullen heus wel ergens zijn.’

‘Maar waar zijn ze dan? Ik zie ze nergens.’

Enigszins geïrriteerd zegt hij: ‘Kijk toch eens om je heen, Rika. Die ongelooflijke schoonheid. Gewone mensen zie je overal, maar Venetië is uniek.’

‘Weet je wat het misschien is, Laurens, soms heb ik het gevoel als er te veel mensen naar iets moois gekeken hebben, er iets van het mooie verloren gaat.’

‘Onzin.’

‘Toch roept Venetië vreemde gevoelens bij mij op.’

‘Ach, je moet zeker ongesteld worden. Dit is Italië, het land van de levensgenieters en de liefde. Het land van de pasta's en de zingende ijscomannen.’

Ze laat zich niet van haar apropos brengen. ‘Is het dan toeval dat de bekende boeken, films en toneelstukken die hier spelen allemaal tragedies zijn?’

‘Kom nou toch, Rika, de zon schijnt, de etalages pronken, de duiven koeren. Ik vind het hier juist bijzonder sprookjesachtig.’

‘Geen zwerver zingt, geen rochel klinkt, zegt ze. ‘Maar de kleuren zijn magnifiek. Kijk eens hoe prachtig die donderkoppen boven de daken uittorenen.’ Het zonlicht wordt tot bundels verstrooid, die als zoeklichten over de gevels schuiven. Er dendert een tractor met aanhangwagen over het smetteloze plein. Twee mannen werpen overal houten vlonders neer.

‘Er is springvloed op komst.’

‘Zeg Laurens, ik zou Venetië zo graag eens zien vanaf een plaats waar geen toeristen komen.’

Ze lopen over het strand van Litorale del Cavallino, een duinwal in de Adriatische Zee, die de grens vormt van de delta waarin Venetië ligt. De vervuiling is verbijsterend. Er wordt hier zelfs geen poging gedaan de schijn op te houden. Toeristen worden niet geacht hier te komen. Deze plek wordt slechts eens in de paar uur aangedaan door een kleine veerboot. Rika herinnert zich hoe Jasper Robert Grootveld en Max Reneman op deze plaats een vlot van afval en lege flessen hebben gebouwd. Toen ze van wal staken op het vlot *Fiasco*, verschenen de carabinieri. De agenten gingen te water en trokken ons tweetal terug naar het land, terwijl deze het lied ‘vluchten kan niet meer’ aanhieven. Een deprimerende windvlaag doet het plastic op het strand ritselen en fladderen, alsof de geest van de zo absurd aan zijn einde gekomen meester van het absurdisme Reneman even acte de présence geeft.

‘Hoe bedoel je, absurd aan zijn einde gekomen?’ vraagt Laurens.

‘Het vliegtuig waarin hij zat schijnt te zijn neergeknald door een raket die per ongeluk werd afgeschoten.’

‘Kijk toch eens in de verte,’ zegt hij. ‘Wat prachtig, dat onweer boven de stad.’

‘Laten we een stuk langs het strand lopen. Ergens moet dit vuil toch ophouden?’

Ze ronden een bocht en stuiten op een strand dat er schoner uitziet, maar geheel is omgewoeld door reusachtige sporen van rupsbanden. Het geroep van een meeuw benadrukt de verlatenheid.

‘Vreemd,’ zegt ze. ‘Ik voel me helemaal niet in Italië. Misschien kán het Italiaanse temperament niet overleven in een modderige delta.’

Ze wandelen verder langs het verlaten strand, dat zich kilometers lang uitstrekt in oostelijke richting, weg van Venetië. De drukkende wind laat zich weer voelen. Plotseling dendert uit een dennebosje verderop een tank te voorschijn, die zich schietend naar de branding spoedt.

En nog meer tanks, nog meer. Ze draaien zich om en beginnen terug te rennen naar het veilige, vuile strand. Maar het is te laat. Drie gevechtsvliegtuigen razen hen laag over het strand tegemoet. Vluchten kan niet meer.

‘Duiken!’

Ze werpen zich plat op het zand, de handen tegen de oren gedrukt. De straaljagers suizen over. De luchtverplaatsing en het geluid zijn bijna ondraaglijk.

Als de vliegtuigen verdwenen zijn, stijgt uit de branding een angstaanjagend gebrul op. Een aantal amfibievoertuigen vecht zich door het tankvuur heen het strand op. Ze sluit haar ogen en kruipt dicht tegen hem aan.

‘Wat knus hè, om zo samen dood te gaan,’ fluistert ze in zijn oor.

Hij kijkt naar een hagedis die razendsnel in de richting van een bosje sprint. Zó snel, dat de voorpootjes de grond niet meer lijken te raken. Op de een of andere manier voelt hij zich verwant met dit kleine vluchtertje. Hij krijgt er tranen van in zijn ogen. Misschien sprint hij ook wel naar zijn vrouwtje, om samen te sterven, denkt hij.

Opeens worden ze van achteren beetgegrepen, overeind getrokken en op hun voeten gezet. Vier hijgende soldaten nemen hen gevangen, of nee, ze maken V-tekens en beginnen hen voort te duwen in de richting van het vuile strand.

‘Pericolo, pericolo,’ roepen de geüniformeerde knapen, terwijl ze bezwerende V-tekens blijven maken. Nog een keer werpen ze zich in het zand voor overscherende vliegtuigen, dan bereiken ze de bocht en zien in de verte Venetië weer liggen. De soldaten laten los en keren terug. Als Laurens even later omkijkt, ziet hij de vier jongens in een jeep klimmen en wegscheuren.

Zwijgend wachten ze bij de aanlegsteiger tot het veerbootje langskomt. Aan de andere kant van de lagune ligt Venetië. Daar kan je bij Harry's een biertje drinken voor een tientje. Maar als je weet dat Ernest Hemingway en Peggy Guggenheim daar vaste klanten waren, schijn je dat er graag voor over te moeten hebben.

De wind wakkert aan. Na een half uurtje voegt zich een gemoedelijk mannetje bij hen. Eindelijk een gewoon mens. Hij wijst op een huisje een paar honderd meter verderop. ‘Mijn moeder,’ zegt hij. Dan wijst hij naar de gigantische petrochemi-

sche industrieën, die de horizon achter de sprookjesachtige stad willen vervuilen met een apocalyptisch decor.

‘Daar woon ik,’ legt de man uit.

Laurens denkt over een mogelijke reactie op deze mededeling, maar hij komt niet verder dan een toch maar niet uitgesproken: En, is het nogal gruwelijk?

Ze knikken alle drie maar eens en staren over het water. De Italiaan zegt met een lichte huivering: ‘Sirocco.’

‘Warme wind,’ zegt Rika. ‘Vento caldo.’

‘Slechte wind,’ antwoordt de ander. Hij tikt veelbetekenend tegen zijn voorhoofd, knijpt met zijn linkerhand in zijn strottehoofd en steekt een bruingele tong uit.

Eindelijk arriveert het pontje. Op tien kilometer van het San Marcoplein is men vrijwel afgesneden van de rest van de wereld. Hier is men alleen met het vuil, dat zich ophoopt in deze blinde darm van de Adriatico, met een vreemd oorlogje en het huisje van de moeder van een gewone man. De eerste gewone mens die ze hier ontmoet hebben.

Er glijdt een zeeschip voorbij.

‘Is Venetië nog een havenstad?’ wil Rika weten.

‘Jazeker,’ zegt de Venetiaan. ‘Een hele grote haven.’

‘Het kan geen haven zijn,’ zegt Laurens tegen haar. ‘Een levende havenstad heeft een hoerenwijk met cafés en randfiguren.’

‘Randfiguren?’

‘Nou ja, zoals je die tegenkomt in Marseilles en in Londen en in Napels en bij ons op de Zeedijk.’

‘Bij ons op de Zeedijk?’ zegt ze smalend.

‘Je hebt vandaag alleen maar aanmerkingen op alles wat ik zeg,’ valt hij uit. ‘En jij wilde zo graag naar Venetië kijken vanaf de plek waar nooit toeristen komen,’ voegt hij eraan toe, al weet hij zelf niet precies waarom.

‘Geef mij de schuld maar,’ zegt ze fel.

‘Sirocco!’ grijnst de Venetiaan. Hij trekt een pakje sigaretten te voorschijn en biedt Rika er een aan.

Ze neemt er een. Laurens weigert en sneert: ‘Ik dacht dat we opgehouden waren met roken.’

Het San Marcoplein staat geheel onder water. Er zit niets anders op dan de schoenen uit te trekken en te proberen van vlonder

naar vlonder te springen. Dat is moeilijk, want de vlonders drijven los op het water en zakken minstens twintig centimeter omlaag als je erop springt. Er lopen een paar gewone kerels rond, die toeristen en bejaarden op de rug nemen en voor een vergoeding over het plein sjouwen.

‘Nu weet ik het,’ fluistert Rika. ‘Venetië is gebouwd op een vliesdunne korst. Onder die korst ligt een andere wereld, een donkere kelder van de zee, waar zich de monsters der duistere diepten verbergen. Hieronder ligt een waterlabyrint, waar alles samenhokt wat de open zee niet kan verdragen. Hoor je niet het rochelen en kermen, voel je het niet wriemelen onder je voetzolen?’

Op dat moment beginnen de reuzen op hun bronzen klok te slaan, terwijl de gevleugelde leeuw éénmaal met zijn staart zwiept. Laurens kijkt met open mond naar het beeld, dat nu weer bewegingloos is.

‘Rika, ik dacht dat ik de staart...’ begint hij.

Maar ze luistert niet en slaat haar hand als een klauw in zijn arm, terwijl ze sprakeloos naar de rand van het plein wijst. Hij ziet nog juist hoe een eenzame voetganger vanaf de kade het diepe kanaal in wordt getrokken door een reusachtige octopus-arm. Verder heeft niemand iets gemerkt, want er volgt geen enkele reactie, geen kreet, geen gebaar. De weinige mensen die op het plein rondploeteren, houden hun blik strak gericht op het water vlak voor zich, of tasten met een stok naar vaste grond voor de volgende stap.

Laguna Morte
Monika Sauwer

Vijftien jaar geleden waren mijn vriend Frans en ik een paar dagen in Venetië.

Het was nog voorseizoen, begin mei, maar al stoofwarm en klam.

En vol. Barstensvol.

De bontgekleurde, duizendtongige, sleepvoetige rups kronkelt onverbiddelijk door de stegen, golft over de bruggen en kaden langs het alggroene water. Half blind tracht de rups zich te richten naar de pijlborden tegen de gevels: ALLA FERROVIA, ALL'ACCADEMIA... AL RIALTO...

Soms wordt de rups gedwongen zich in tweeën te splitsen. Gelaten ondergaat hij zijn uiteindelijke desintegratie op het San Marcoplein. Gelaten, omdat hij weet steeds weer in nieuwe, maar vertrouwde gedaanten herboren te worden.

De doolhof laat niets anders toe.

Betoverd door de wonderstad voegden we ons zonder morren in de rups. We moesten wel nog even leren dat het geen zin heeft als deel sneller te willen vooruitkomen dan het geheel. Het geheel heeft zijn bovenpersoonlijke wil. Die wil dwingt de benen tot de Venetiaanse Slenter.

Problemen ontstaan opvallend weinig. Zelfs op plaatsen waar twee delen van de rups zich, uit tegengestelde richtingen komend, langs elkaar moeten zien te wurmen. Dat geeft oponthoud, maar het lukt altijd, zonder botsen, duwen of schelden. Die onnatuurlijke goedmoedigheid komt zeker voort uit bedwelming door de waterstad. De wijn, de verzadigde kleuren, de glinsterende kanalen, de geile, vunze geur van vis en rottenis.

En de wetenschap van uiteindelijke verlichting: als je maar lang genoeg meebeweegt komt altijd weer de weidsheid en de koele, frisse adem van de lagune.

Na een dag of twee herkreeg Frans als eerste zijn zinnen. Opeens bleek hij de kunst te verstaan om, meedeinend in de rups, een kaart van zestig bij honderdtien centimeter uit te vouwen en te

lokaliseren waar wij ons op dat moment, in de wirwar van water, brokkelend stuc, marmer, natuur- en baksteen bevonden.

‘Wacht, als we nou hier eens linksaf slaan, dan lopen we zo, langs de Campo San Lorenzo...’

Ik luisterde mak. Het zou wel goed komen. Of was het hoogmoedig om de rups de rug toe te keren?

Al snel werd het stiller in de stegen. Na een uur stug stappen in eigen tempo, Frans soms even stilstaand om de kaart te raadplegen, ik om van mijn verbazing te bekomen, waren we in een onbekend, maar toch aangenaam vertrouwd aandoend stadsdeel beland.

Er zijn ook tuinen in Venetië, stelde ik ontroerd vast: boven roodbruin of oker gepleisterde muren wuifden bloeiende kronen van jasmijn en mimosa, over de randen golfden klimop en blauwe regen.

Ik keek watertandend toe, kreeg kippevel van een genot dat al het fondantmarmer van het Dogenpaleis me niet had weten te verschaffen. Hoe hard ik er ook mijn best op had gedaan.

We vonden een pleintje met een waterput, een vervallen barokkerk en een blinde muur waartegen het goed voetballen was. Hét Venetiaanse pleintje. Er was nog een vriendelijke bar ook. Buiten stonden een paar geel gelakte houten stoelen om een mank ijzeren tafeltje.

Een parasol, CINZANO genaamd, gaf schaduw. We zetten ons dankbaar neer en kregen jonge, witte wijn in beduimelde waterglazen van een roodaangelopen man, die alleen maar deed of hij het druk had. Of de druk kwam bij hem van binnenuit. Wij waren zijn enige klanten op het dode middaguur.

Mijn oren, gewend aan de voortdurende gons, het tegen de gevels weerkaatsend geroezemoes van de rups, namen weer afzonderlijke geluiden waar, met hoorbare stiltes ertussen. Het verre geblaf van een hond klonk als muziek. De gele, ruigharige hond van de bar antwoordde met gegrom: hij was, net als alle honden die ik tot dan toe had zien rondscharrelen, veroordeeld tot een plastic muilkorf.

Een jongetje in een scherp gestreken spijkerbroek begon vastberaden met een bal te oefenen. Hij nam de ene strafschop na de andere. De bal moest terechtkomen in een slordig geschetste krijtcirkel op de blinde muur. Hij was niet ouder dan zeven, maar zijn succespercentage lag op zo'n vijftig procent. Hij had rood

haar. Italiaanse roodharigen schoppen het altijd ver, had ik eens gehoord.

Hij werd aangegaapt door drie bijna identieke, vroom uitziende meisjes met witte kniekousjes aan. Ze droegen blauwe overgooiers. Was het een katholieke feestdag? Of was dit hun school-uniform?

We wisten het niet en het deerde ons niet. We zaten hier voor het eerst op ons gemak, voelden ons even geen toerist. Een gevaarlijke misvatting, stelden we meteen vast, want wat deden we hier anders dan het moois van de muren afkijken en geld uitgeven. Waren we soms een haar beter dan onze Duitse mede-pensiongasten? Dauwtrappers, die vlak na zonsopgang opstonden, misschien om op hun manier de rups te slim af te zijn en ook de illusie te hebben de stad zelf te ‘ontdekken’?

Want vele uren en glazen wijn later waren we toch onherroepelijk van die mensen geworden, die het na thuiskomst tegen verveelde kennissen zouden hebben over ‘ons restaurantje’. Het onze lag aan het open lagune-einde van een steeg evenwijdig aan de Rio della Panada (voor wie dát iets zegt) en heette simpelweg ‘Da Angelo’. We aten er fritto misto, min of meer vers visafval, gefrituurd in deegbeslag. Er waren bij ‘Da Angelo’ alleen maar dikke, luid schreeuwende Venetianen, geen buitenlanders te bekennen. De TV vertoonde het uitgebreide acht uur-nieuws, gebracht door een grijze, intellectueel uitziende heer met een fonkelende bril. Niemand stoorde zich aan zijn neuzelende uiteenzettingen. Om die reden werd het geluid nog wat harder gedraaid.

Een kniehoge peuter, vermoedelijk van het mannelijk geslacht, vingerde, staande op een stoel, aan een elektronische speelautomaat. Menig vijandelijk ruimteschip ontplofte.

We hadden onze pogingen tot praten allang opgegeven en keken elkaar verheugd en verliefd aan. Eindelijk in het échte Venetië.

Na het eten, dat stond in de maag, liepen we gearmd de steeg uit. De hemel boven de kalm klotsende Laguna Morta was van een verheven stemmend paarsblauw. Een sikkelmaantje, Gods afgeknipte pinknagel Stevige, overnaadse sloepen bonkten goedmoedig tegen elkaar of schurkten zich tegen de zachte wierkragen van hun aanlegpalen. Aan de einder het silhouet van het

dodeneiland San Michele met een paar lichtjes.

Wat was het? Te veel drank? Te veel sfeer?

Plotseling begon ik geluidloos te huilen. Het was niet onaangenaam, omdat het zo makkelijk ging. Dikke, erg warme tranen vielen uit mijn ogen, gleden kriebelend over mijn wangen en vielen in mijn halskuil. Ik had even geen zin ze af te drogen. Wel was mijn keel zo dik geworden dat mijn stem dun klonk toen ik zei dat ik hier weg wilde, zo snel mogelijk.

Waarom? Ik zei maar wat.

‘Niet nog een nacht in dat pension. Ik kan niet slapen in een kuilbed. Je hoort die Duitsers door de muur heen snurken.’

Frans legde een arm om mijn schouder. Ook nooit eens verbaasd als mijn stemming zonder duidelijke aanleiding omsloeg.

‘Mij best. Voor mijn part nemen we vannacht een hotel in Mestre.’

‘Maar we kúnnen toch nog niet weg,’ wierp ik tegen. ‘We hebben zoveel nog niet gezien... Jij wilde toch zo graag met de vaporetto naar het Lido en zo.’

‘Ach, voor mij is het ook wel weer mooi geweest. Je wordt doodmoe van zo'n stad. God wat ben ik moe. Looien poten heb ik...’

Opgelucht vonden we op een stralende nieuwe ochtend in de zesde spiraalarm van de parkeertoren onze auto weer.

‘We komen nog wel eens terug,’ beloofden we.

Dat is tot op vandaag niet gebeurd.

Venetië is misschien te broos om echt naar toe te gaan.

Laat het een droom blijven. Zo'n mooie, diep verdrietige droom, waarin je iemand heel erg mist die vlak naast je ligt.

Nederlandse poëzie

De vis Venetië

De lengte van een gondel
Cor Boeschoten

Wij voeren in het zonnespoor
met spiegelhuizen omgekeerd langszij
en heel Venetië werd als jij,
een sprookje, woordloos neergeschreven,
omhelsd, maar toen weer weggedreven,
de oude bruggen onderdoor.

't Is vaak nog of er vleugels gaan
hoog boven het San Marcoplein,
maar 'k weet dat het de duiven zijn
langs onze grachten opgestegen...
Straks komen ze Venetië tegen,
één gondellengte hiervandaan.

De vis Venetië
Job Degenaar

Bevreesd voor de zee die hem zoekt
houdt hij zich gedeisd achter lagunes

Zijn hart, het Canal Grande, klopt
tot in de fijnste aders

Tot aan de ondiepste poelen
van 't Venezia Minore:

geen gondelier wil stranden
in bedorven ingewanden

Torcello
Marko Fondse

Zo maar een dorp,
een godenworp.
En het verlangen
die worp te vangen -

een bede onverhoord:
wij moeten voort.

Twee gedichten
Jaap Harten

Verzinkende Dogenstad

Bevoorrecht ieder spook
dat wakker timmert de huishouding
van mensen in stil gebed

geest die wil storen
fanatiek hamert aan muren
van de operette-admiraal
en zijn eega die talmen en vrezen

luister hoe heftig dat ritmisch
bikken klinkt, feller dan
angstaanjagend

op de tv een gelikte quiz
maar in de gordijnen bladdert herfst
de kat amuseert zich met vulgair breiwerk

vespers gebieden stilte
de maan haalt haar schouders op
ver uit het naderend duister
vallen ogen die zien voorbij de horizon

Slopgeest

Venetiaanse straatslijper
natuurlijk draag je de naam Marco
Je klokkenspel houdt me meer bezig
dan dat van de basiliek, ik zoek
drabbige muziek

onze hoteldeur sluit
nauwelijks, dat is heel gewoon hier

de baas let op zijn klanten

links stoeien, rechts hijgen
de wanden zijn ook niet te best

je opent je mond met bruidsvlinders
over de rest zeg ik maar niets

ze moesten je naar het schavot sturen
egotrippend addergebroed

jong ben je, vol brandgevaar
ik pomp om je te blussen

even lukt het me maar
dan smeulen je wimpers alweer

San Marco van de Sloppen
je bent een underdog met toekomst

Anne's Venetië
Nico Scheepmaker[*]

Venetië, dat spinneweb van glas
waarin de motorboten-torren razen,
de zon een spotlight is, de mensen grazen
op het San Marco-plein, dat er al was

toen het nog stil was in die glazen stad,
op mensenstemmen na, want Italianen
weten de stilte met hun tramontane
om te toveren tot een schuimend bad.

Het piepend wrikken van de gondelriem,
een schelle stem, het klotsen van het water...
ging dat teloor toen motorboten later
het stadsgefluister smoorden in de kiem?

Ten dele. Want een samenspel van krachten
dat zo doorzichtig in zijn steigers staat,
kan elk geluid nog kwijt in een hiaat
dat daar al eeuwenlang op lag te wachten.

* *Dezer dagen verschijnt bij Uitg. Bert Bakker de uitgave van Nico Scheepmakers verzamelde gedichten*, De gedichten van Nico Scheepmaker, *bezorgd door Ivo de Wijs.*

Masker
Jos Versteegen

De loden spiegel van de stad
heeft alle huizen omgekeerd,
en langs de wolkenranden scheert
een eeuwenoude waterrat.

Vanuit de hoogte staren wij
een leven lang naar ons gezicht
dat sprekend op de golven ligt,
en wachten op het dood getij.

Eens breekt een late halvemaan
de spiegel van de duisternis
en brengt ons waar geen water is.

Dan zal ik in de modder staan
om radeloos en diep gebogen
te graven naar fossiele ogen.

Zolang te water
Peter Verstegen

Venetië, een zieke oude dame,
draagt al haar opsmuk nog, San Marco's kroon
siert haar verstard gezicht, en uit de ramen
van de paleizen ziet zij hoe gewoon

haar onderdanen doen (alsof zij niet
zichzelf al eeuwenlang heeft overleefd),
omdat het halve lijk nog voordeel biedt
zolang de vreemdeling er zo aan kleeft.

Wie weet of ze verzinkt of zal herrijzen,
misschien zelfs aan een tweede jeugd begint,
maar 't gaat niet aan het oud karkas te prijzen
alsof je haar nog in haar glorie vindt.

Een paar maal 's jaars staan hier de straten blank:
de onderbuik van haar open riolen
speelt dan zo op dat pestilente stank
het wint van alle eeuwigheidssymbolen.

Venice Unvisited
Klaas de Wit

Hoe zou ik door een mist van ochtenddromen
nog ooit zo teer en kwetsbaar het profiel
van de San Marco op me afzien komen?

of van La Serenissima de ziel,
omspeeld van harp en strijkers, zo zien breken
Onder haar masker, dagenzat en iel,

Sehr Langsam, onverbiddelijk? Zo keken
wij toch destijds naar deze film? Vanaf
dat ogenblik is mij de stad een teken

ten dode, schitterend gepleisterd graf,
waar ik achter een koperen pot met palmen
mezelf voorgoed veroordeeld heb voor straf,

quasi verdiept in de gazet, te talmen -
te loeren hoe mijn jonge Poolse prins
zijn koele schoonheid blootstelt aan de walmen

van het Lido. Terwijl de hitte ginds
een ijle schim maakt van zijn broze leden,
duizel ik onder de eerste hartstocht sinds

Mutti mij wiegde in Aschenbach. Gebeden
en hunkeringen dansen door mijn kop...
Helaas, ik ben te oud en moegestreden:

Venetië kan ik geen kant mee op.

Essay

Courtisane op stelthakken en Venetiaanse die haar haar blondeert (gravures van C. Vecellio)

192. Paula Franca, a Santa Maria Formosa, pieza lei medema. . . . . Scudi 2
193. Paulina Padoana, al ponte dell'Aseo, pieza Maria Visentina . . . . . » 4
194. Pasqua Misocca, sta alli do ponti, pieza la so massera . . . . . » 2
195. Paula Pisana, al ponte dell'Aseo, pieza so mare. . . . . » 10
196. Paula Traversa Tonda, sta a Santa Giustina, pieza Andriana murera a San Fantin . . . . . » 5
197. Paulina Filla Canevo, a Santa Lucia pieza una so massera . . . . . » 30
198. Samaritana, al canton de Rio Marin, piezo Jacomo barcariol traghetta a San Zane Polo . . . . . » 4
199. Tulia Balina, sta a Santa Catarina drio la giesia, pieza Lucia so ameda . . . » 10
200. Todra Cuci, al ponte dei Frari, piezo il bataor . . . . . » 1
201. Vienna Borella, a San Trovaso in borgo, per otto zorni, piezo el barcariol che sta de sotto. . . . . » 15
202. Vassalea, a Santo Apostolo in le case de chà Bembo, pieza Chate Sciavona . . » 2
203. Vicenza Buranella, a San Tomao, pieza lei istessa . . . . . » 2
204. **Veronica Franca,** a Santa Maria Formosa, pieza so mare. . . . . » 2

Pagina uit catalogus van het Venetiaanse courtisanendom, Veronica Franco als no. 204.

Veronica Franco, dichteres en courtisane
Ike Cialona

Op 6 november 1580 werd bij de Franse schrijver Montaigne, die op doorreis in Venetië was, een boekje bezorgd, ‘un petit livre de lettres’, samengesteld door ‘la signora Franca, janti fame venetiane’. Montaigne verzamelde brievenboeken en had er al een stuk of honderd. Hij gaf de brenger van het boekje twee *scudi* fooi en legde het boekje min of meer ongeïnteresseerd terzijde. Dat was een streep door de rekening van mevrouw Veronica. Het zenden van dat boekje was van haar kant een poging tot toenadering geweest; ze had gehoopt vriendschap te kunnen sluiten met de beroemde Franse schrijver. Er circuleerde in die tijd in Venetië een ander boekje, de clandestien gedrukte ‘Catalogus voor alle voornaamste en eerbaarste Courtisanes van Venetië, hun naam en de naam van hun koppelaarster en de huizen waar ze wonen en daarbij ook nog de naam van de wijk waarin hun huizen staan en ook de som gelds die de Heren en anderen die hun gunsten willen verwerven, moeten betalen.’ Die catalogus geeft in alfabetische volgorde de namen van 210 courtisanes en Montaigne had erin kunnen lezen dat de schrijfster van het boekje waarvoor hij de brenger twee *scudi* fooi gegeven had, haar gunsten voor datzelfde bedrag aanbood. Veronica staat erin als nummer 204: Veronica Franca, (volgens het gebruik in die tijd kreeg haar achternaam de vrouwelijke uitgang op -a), te Santa Maria Formosa, koppelaarster haar moeder, *scudi* 2. Iets daarboven, bij nummer 192, zien we de naam van Veronica's moeder, die ook prostituée was: Paula Franca, koppelaarster zijzelf, *scudi* 2. Twee *scudi*, dat lijkt wel wat weinig, maar we mogen niet vergeten dat die catalogus gedrukt was toen de in 1546 geboren Veronica nog maar een jaar of achttien was; op grond van een plagerig gedicht van haar tijdgenoot, de dichter Maffio Venier, weten we dat haar tarief rond 1575 vijftig *scudi* was:

Veronica, mijn naamdag gaat weer naken;
Vier maanden peins ik nu al over jou:
Of ik je al dan niet het hof moet maken.

Aan een kant weet ik dat ik van je hou,
Als ik je zie sta ik in lichterlaaie,
Maar anderzijds ben je een dure vrouw.

Ik hoor, als men je met een kus wil paaien,
Dat jij je met vijf scudi laat belonen
En dat het vijftig kost om je te naaien.

Vijftig *scudi*, dat kon een gewone middenstander zich niet permitteren voor een uurtje genot. Veronica Franco verkeerde niet met middenstanders, maar met intellectuelen, kunstenaars, patriciërs. In de Renaissance genoot de courtisane een hoog aanzien. De Italianen wilden in die tijd het oude Rome en het oude Athene in alles overtreffen, dus ook op het gebied van de prostitutie. In de oudheid zaten de meeste vrouwen thuis keurig en dom te wezen; als de heren een stimulerend gesprek wilden voeren met een levendige en prettig ogende dame die daarbij ook nog van alle markten thuis was, wendden ze zich tot een courtisane. In het zestiende-eeuwse Venetië verschafte de positie van courtisane de vrouw een zekere persoonlijke en financiële, en uiteraard een grote seksuele vrijheid. Van de meeste Venetiaanse vrouwen werd verwacht ‘che la piasa, la tasa e la staga a casa’, dus: ze moesten hun man behagen, hun mond houden en thuis blijven. Veel rijke patriciërs sloten hun dochters in kloosters op om hun vermogen intact te houden. In het uitgaansleven waren de heren dus voornamelijk aangewezen op courtisanes en demimondaines, die feestelijke bijeenkomsten organiseerden in hun salons, waar over filisofie, literatuur en muziek gesproken werd en waar de gastvrouw door haar zelf geschreven liederen zong en zich daarbij op de luit begeleidde. De Engelse schrijver Thomas Coryat, die in 1608 in Venetië was, geeft in zijn reisboek *Crudities* de volgende beschrijving van de Venetiaanse courtisane:

‘Je ziet haar als een tweede Cleopatra opgesierd met vele kettingen van goud en oosterse parels, (maar de parels zijn erg klein*),

* *Een stedelijke verordening verbood courtisanes het dragen van parels.*

allerlei gouden ringen, verrijkt met diamanten en andere edelstenen, en juwelen van grote waarde in haar oren. Ze draagt een japon van damast (ik spreek nu van courtisanes van hogere rang), versierd met goudkleurige franje (...) of met vijf à zes goudkleurige ruches die elk twee duim breed zijn; haar onderrok is van rode kamelot, afgeboord met weelderige goudkleurige franje, haar kousen van vleeskleurige zijde, en haar adem en haar hele lichaam zijn overdadig geparfumeerd om je nog meer in liefde te doen ontvlammen Hoewel die zaken op het eerste gezicht de indruk maken verrukkelijke lokmiddelen te zijn, zul je toch, als je ze naar behoren op de weegschaal van een rijp oordeel weegt, in overeenstemming met de wijzen en naar waarheid zeggen dat ze gelijkstaan met een gouden ring aan een varkenssnuit. (...)

Ze zal je nog meer trachten te betoveren met de melodieuze noten die ze aan haar luit ontlokt, een getokkel dat even kunstig is als dat van vele uitnemende beoefenaars van de edele kunst der muziek, en tevens met de harmonie van haar stem, die het hart in vervoering brengt. Je zult ook zien dat de Venetiaanse courtisane, als het een werkelijk bijzondere vrouw is, zeer welsprekend is en een gracieuze gespreksgenote is, zodat ze, als ze er niet in slaagt om je met alle bovengenoemde heerlijkheden te verleiden, je vastberadenheid op de proef zal stellen met haar welsprekendheid.'

Zo'n courtisane was Veronica Franco dus. Ze hield een salon en boeide mannen met haar intellectuele gaven. Ze onderhield zorgvuldig vriendschappen met dichters, schrijvers, schilders, diplomaten, magistraten, hoge kerkelijke en militaire functionarissen en edellieden. In een brief aan een jongeman die haar het hof maakte, schreef ze:

'Gij weet heel goed dat onder allen die pretenderen zich in mijn gunst te kunnen dringen, diegenen mij het dierbaarst zijn die zich bezighouden met de beoefening van wetenschap en kunsten, waarop ik (hoewel een vrouw met weinig kennis, vooral in verhouding tot mijn streven en mijn wensen) zo belust ben en waarover ik met zoveel genoegen een gesprek voer met degenen die op de hoogte zijn, om er zo wat bij te leren, dat ik, als dat geluk mij ten deel zou vallen, dolgraag mijn hele leven zou willen doorbrengen en al mijn tijd zou willen spenderen in het gezelschap van bekwame mannen.'

Het hoogtepunt van Veronica's carrière als courtisane was het nachtelijke bezoekje dat de toen 26-jarige gloednieuwe koning van Franktijk en Polen, Henri III, tijdens zijn staatsbezoek aan Venetië in juli 1574 aan haar bracht. In dank zond zij hem een brief en twee sonnetten, die opgenomen zijn in haar *Lettere Familiari*, het boekje dat ze aan Montaigne stuurde en dat in 1580 gepubliceerd is. De meeste van de vijftig brieven in dat boekje zijn gericht aan heren. Er staan maar twee brieven aan dames in, en die zijn vrij saai en conventioneel. Een paar jaar eerder, in 1576, had Veronica Franco haar dichtbundel *Terze Rime* gepubliceerd. Die omvat vijfentwintig lange *capitoli* in terzinen. Veronica heeft voor die versvorm gekozen in navolging van volkse dichters als Berni, die zich met een zeker gezond verstand afzetten tegen de gemaniëreerde stijl waarin de petrarkisten hun verre, kuise geliefde bezongen. Ze sloot zich ook wat de strekking van haar poëzie betreft bij deze antipetrarkisten aan. De terzine is bij uitstek geschikt voor haar ironische en realistische poëzie. Haar gedichten zijn ware autobiografische documenten, waarin ze vertelt over haar levensopvatting, haar bezigheden als courtisane, haar liefdes, haar conflicten en haar twijfels. Juist omdat ze zo levendig en levensecht zijn, onderscheiden ze zich van het werk van twee van haar tijdgenoten, wier maatschappelijke positie min of meer gelijk was aan die van Veronica, maar die wel petrarkistische gedichten schreven: Tullia d'Aragona en Gaspara Stampa. Tullia d'Aragona leefde in Rome, van 1505 tot 1556, en was de natuurlijke dochter van kardinaal Ludovico d'Aragona. Ze schreef een beetje nuffige poëzie en probeerde het feit dat ze courtisane was zo veel mogelijk te verhullen. Gaspara Stampa werd in 1523 in Padua geboren en verhuisde in 1531, na de dood van haar vader, met haar moeder en haar zusje naar Venetië, waar ze in 1554 stierf. Zij was waarschijnlijk geen officiële courtisane, maar een toeschietelijk en avontuurlijk meisje dat graag in de lichtzinnige kringen van kunstenaars en intellectuelen verkeerde. De driehonderd sonnetten die ze ons heeft nagelaten gaan volgens de petrarkistische code allemaal over de onbereikbare geliefde. Ze zijn eigenlijk niet bijster interessant, omdat het leuke van het petrarkisme het spel is, zoals ook de oude Romeinse dichters dat speelden, dat de man de slaaf is van zijn ongenaakbare geliefde, zijn ‘maitresse’. Een vrouw die om haar onbereikbare minnaar weent, dat is geen spel meer, maar banale

werkelijkheid. Dat is nu precies de tegenstelling tussen de twee dichteressen: Gaspara Stampa was steeds weer verliefd op een verre vriend, maar Veronica Franco kon zich niet permitteren om verliefd te worden. Ze moest de mannen boeien en het spel spelen om haar klanten aan zich te binden. Het was ook een van Plato's twijfels: wat is er beter, beminnen of bemind worden? Gaspara Stampa koos voor het beminnen, Veronica Franco liet zich liever beminnen. In *capitolo* II van haar *Terze Rime* meldt ze:

> Zo zacht en lekker kan ik mij betonen
> Als ik mij met een man in bed bevind
> Die mij met zijn waardering wil belonen,
>
> Dat zulk genot elk ander overwint,
> Zodat de hechte band die ons vereende,
> Zijn minnedrift voor mij, ons hechter bindt.

Gelukkig weten we ook hoe ze eruit zag, al zijn de twee portretten die Tintoretto van haar geschilderd heeft, helaas verloren geraakt. Er bestaat maar één officiële beeltenis van haar: een kopergravure, waarvan zich een afdruk in de Biblioteca Marciana bevindt. Op die gravure prijkt onder een hand met een fakkel en het min of meer obscene motto *Agitata Crescit* een ovaal portretje, voorzien van haar naam, het jaartal 1576 en haar leeftijd: 23 jaar. Dat laatste gegeven klopt niet: in 1576 was Veronica dertig. De gravure was oorspronkelijk vervaardigd om als titelpagina van de uitgave van haar *Terze Rime* te dienen, maar is uiteindelijk niet in dat boekje afgedrukt. Haar kokette leugentje over haar leeftijd bleef niet onbestraft: de spotzieke Maffio Venier, die haar al meermalen met behoorlijk grove schimpdichten had bestookt, waaruit ik eerder een paar strofen geciteerd heb, reageerde met het volgende sonnet:

> Portret en zinspreuk wil ik gaarne prijzen,
> Het een omdat het lelijk is als jij,
> De ander, zinnebeeld van hoererij:
> Een vlam die uit een fakkel op wil rijzen.

Het vuur vertoont de neiging te verzwakken;
Alleen als men het schudt, dan brandt het fel:
Zoals wie nut wil hebben van een del
Haar niet al te zachtzinnig aan moet pakken.

Slechts één fout wil ik noemen in 't portret;
Die wordt, geen lieve moeder kan hier baten,
Zelfs door de maker niet meer rechtgezet.

Over die drieëntwintig valt te praten:
Verdubbel ze en j'hebt je eer gered;
Je kunt wel tellen, maar alleen dukaten.

Niet iedereen was dus dol op de zelfbewuste, fiere Veronica. In 1580 werd ze door de huisleraar van haar zoon Achilletto bij de Inquisitie aangegeven op beschuldiging van hekserij. Tijdens het proces, in 1580, wist ze zich er met haar onbevangenheid en gevoel voor humor uit te redden. Ze is dan ook niet veroordeeld. De processtukken, die gelukkig bewaard gebleven zijn, bieden een aardig kijkje in het leven van alledag van onze eerbare courtisane. Ze was een zorgzame, hartelijke moeder voor de zes kinderen die ze in de loop der jaren had gebaard en die zes verschillende vaders hadden, en ook voor de kinderen van een van haar broers, die overleden was. Ook moederde ze over een andere broer, die in Turkije gevangen zat, en ze had een nauwe band met een tante in het klooster. Anders dan de meeste prostituées was Veronica bijzonder spaarzaam en wist ze haar geld goed te beheren. In die tijd stierven prostituées meestal berooid en vaak aan de syfilis, die toen nog niet zo lang bestond en als fatale ziekte te vergelijken was met onze aids. In het archief van Pia Casa del Soccorso, een tehuis voor prostituées dat in 1577 was gesticht, bevindt zich een smeekschrift aan de Doge dat door Veronica is opgesteld. Het schijnt dat ze zich de laatste tien jaar van haar leven (ze stierf op 22 juli 1591) heeft ingezet om gelden in te zamelen voor dat tehuis, iets dat haar met haar rappe pen en even rappe tong wel toevertrouwd was.

Hoe dan ook, ik heb al lezend en vertalend een grote sympathie voor Veronica Franco opgevat. Ik zie voor me hoe ze door de straten van Venetië moet hebben geschreden, met haar zorgvuldig in de zon gebleekte haar, op die schoenen met stelthakken

die de Venetiaanse vrouwen droegen omdat de straten in Venetië in die tijd ongeplaveid dus modderig waren en die nu in het Museo Correr tentoongesteld staan, in haar weelderige gewaden, als een prachtige en ontzagwekkende zestiende-eeuwse Mathilde Willink.

Gravure met Veronica Franco's portret, bestemd voor de uitgave van haar gedichten (maar daar niet voor gebruikt).

Venetsija, een Russisch eiland
Jan Paul Hinrichs

Er bestaan talloze bloemlezingen met werk uit het internationale repertoire over Venetië: titels als *Venedig poetisch, Venice, a literary guide, Venedig im Gedicht, Venice, a travellers' companion.* Russische schrijvers treft men in dit soort boeken zelden aan. Het Russische materiaal beperkt zich tot wat regels uit een brief van Tsjaikovski, een verdwaalde strofe van Lermontov, een fragment uit de memoires van Herzen, of een gedicht van Brodski. Veel meer mag men ook niet verwachten, want maar weinig Russische teksten over Venetië zijn in vertaling beschikbaar.

Niettemin is in het Russisch heel veel over Venetië geschreven. Uitgeplozen en netjes op een rijtje gezet is al dit materiaal niet: het boek *'Venice in Russian Literature', 'Roesskaja Venetsija' of 'Venedig im Erlebnis russischer Dichter'* moet nog geschreven worden. Wat op het eerste gezicht een specialistisch onderwerp lijkt, kan al snel uitdijen tot een schier eindeloze speurtocht door de Russische literatuur. Ruim honderd Russische schrijvers, onder wie vrijwel alle klassieken, blijken een bijdrage aan de Venetiaanse traditie te hebben geleverd. Beter dan de vraag welke Rus over Venetië heeft geschreven is de vraag welke er niet over heeft geschreven.

De oudste Russische tekst over Venetië die me bekend is dateert uit de vijftiende eeuw. De auteur is een anoniem lid van een kerkelijke delegatie uit het Russische prinsdom Soezdal die aanwezig was op het concilie van Florence. Eerder waren er geen Russen op officiële missie in het Westen geweest. De anonymus doet heel feitelijk verslag over de reis in de jaren 1437-1440, ook over het verblijf in Venetië: 'De stad is gelegen in de zee, en wegen ernaartoe over het droge zijn er niet; zij bevindt zich op dertig mijl afstand van de kust. Door de stad varen schepen en galeien, en in plaats van straten zijn daar kanalen, waardoor barken varen. Maar de stad is heel groot, en heeft opmerkelijke huizen, waarvan enkele zelfs met goud zijn versierd. En het is er vol met allerhande waren, omdat er schepen uit verschillende landen

komen: uit Jeruzalem en uit Konstantinopel, uit Azov en uit het Turkse land, en uit het Saraceense land en uit het Duitse land...'

De reizen van Russen naar het Westen blijven voorlopig in de religieuze of diplomatieke sfeer. Rond 1700 stuurde Peter de Grote vertrouwelingen naar Europa die zich mochten 'ontwikkelen'. Uit hun midden komen wat persoonlijke reisverslagen, maar het duurt tot 1785 eer een enigermate bekende schrijver zich over Venetië uitlaat. Dan schrijft Denis Fonvizin (1745-1792), een van de eerste Russen die je met goed fatsoen een schrijver kunt noemen, een brief naar huis die meteen tot de interessantste Russische Venetië-literatuur behoort.

Fonvizin bekent, in de nadagen van de Venetiaanse republiek, dat de stad hem op het eerste gezicht zeer verwonderde, 'maar spoedig kregen wij het gevoel dat je uit vrije wil hier niet kunt wonen. Stel je eens mensen voor die alleen op water wonen en bewegen, voor wie alle schoonheid van de natuur geheel verloren is gegaan en die om twee stappen te doen moeten overvaren. Bovendien is de stad zelf mateloos droefgeestig. De gebouwen zijn oud en donker; de vele duizenden gondels zijn zwart geschilderd want andere verf is verboden. Op rondvaart door Venetië dringt het idee van een begrafenis zich op, vooral omdat deze gondels op doodkisten lijken en de Italianen er liggend in varen. De hitte, verenigd met de vreselijke stank uit de kanalen, is zo ondraaglijk dat wij hier niet langer dan nog twee dagen zullen blijven.'

Fonvizin wist niet dat de Venetiaanse republiek spoedig zou vallen, dat Byron in *Childe Harold's Pilgrimage* zijn weeklacht 'I stood in Venice, on the Bridge of Sighs' zou aanheffen. Niettemin schildert hij ons Venetië als een stad die ten dode is opgeschreven. Zijn vergelijking van de gondel met een doodkist lijkt weinig origineel. Maar bij wie kan Fonvizin het afgekeken hebben? In ieder geval niet bij Goethe, die zijn Venetiaanse epigrammen met hun gondel-doodkist-metafoor toen nog niet had geschreven. Fonvizins afkeer van Venetië klinkt tamelijk bijzonder in het Russisch, maar is niet bijzonder voor Fonvizin: hij verveelde zich in Europa stierlijk, zich overal ergerend aan zedenbederf en afzetterij.

Het duurde even, tot na de Napoleontische oorlogen, voor Venetië een blijvende rol ging spelen in de Russische literatuur. Maar vanaf dat moment is de stad niet meer uit het Russische ge-

zichtsveld weggeweest, zoals heel Italië uitgroeide tot een Russisch literair thema van de eerste orde. Gestalte kreeg die passie vooral na 1818 toen Vasili Zjoekovski zijn vertaling van Goethes lied van Mignon ‘Kennst du das Land...’ publiceerde onder de merkwaardige titel ‘Mina’. Het inspireerde tal van andere dichters tot vertalingen van dit gedicht én tot ‘oorspronkelijke’ poëzie in dezelfde sfeer die begint met ‘Wie kent een streek?’ of ‘Jij kent een streek’. Ook een opera als Tancredi van Rossini, voor het eerst opgevoerd in Petersburg in 1817, zorgde voor dichterlijke inspiratie in de Italiaanse sfeer. Maar de belangrijkste bron voor de Venetiaanse passie zijn vertalingen uit de westerse talen: bij voorbeeld van E.T.A. Hoffmanns verhaal ‘Doge und Dogeressa’ of van Byron, wiens Venetiaanse regels in Childe Harold diepe indruk maakten.

Chronologisch gezien behoort Poesjkin met zijn Venetiaanse werk zeker tot de trendsetters. In zijn tijd was Tasso het symbool van Italië: het beloofde land van poëzie, liefde, kunst, schitterende natuur en serenades, die door Venetiaanse gondoliers op teksten van Tasso werden gezongen. In Jevgeni Onegin stelt hij in strofe 48 van het eerste hoofdstuk dat er ‘niets boven de octaven, ijl / en liefelijk, in Torquato's stijl’ gaat. In de daarop volgende strofe zet Poesjkin de toon voor de hele Russische Venetië-Dichtung:

> O blauwe Adria! 'k Verlang naar
> uw golven! Brenta! 'k Hunker naar
> uw zuiver lied, uw toverzang - maar
> eens zál 'k uw stemmen horen, daar
> in 't sanctum van Apollo's zonen!
> Door Albions lier zijn drie regionen
> mij, evenals hun stem, verwant.
> Eéns, in dat gouden dichterland,
> zal 'k zwelgen - met een Venetiaanse
> op gondelvaart, stil of bespraakt-
> in nacht en weelde; ja, dan maakt
> Petrarca's taal de mijne gaande,
> dan brengt 't geheim mij eens te meer
> tot liefde, ja, dan zing ik weer.
>
> *(vertaling W. Jonker)*

Nabokov, in het even erudiete als provocerende commentaar bij zijn Engelse prozavertaling van *Jevgeni Onegin*, schrijft dat ‘het jammer is dat Poesjkin zoveel talent, verbaal vernuft, en lyrische kracht aanwendde om in het Russisch een thema te vertolken dat reeds dood was gezongen in Engeland en Frankrijk.’ Niettemin zijn Poesjkins Venetiaanse regels voor de Russische literatuur heel typerend, omdat hij ze schreef als banneling in Odessa. Verbanning en de onmogelijkheid vrij te reizen is het uitgangspunt van talloze Russische Venetië-gedichten na Poesjkin.

Poesjkin heeft nooit toestemming gekregen Italië of enig ander buitenland te bezoeken. Gelukkiger was zijn vriend Pjotr Vjazemski (1792-1878), die kwantitatief gezien de kampioen van de Russische Venetië-dichters werd, met ruim veertig stuks op zijn naam. In deze gedichten zien we hem ijverig aan het werk als ‘dichter-fotograaf’, die de uiterlijkheden van de lagunestad nauwkeurig in beeld brengt. Op de tweede plaats komt Michail Koezmin (1875-1936), met ruim twintig stuks. Venetië vormt hier vooral het decor voor sensuele herinneringen. Intussen was het Venetiaanse thema sinds Poesjkin op tal van wijzen in Russische gedichten, romans en brieven opgedoken.

Uit de Venetiaanse grabbelton kan men gemakkelijk citeren: Dostojevski die in 1869 vier dagen in Venetië vrijwel uitsluitend op de Piazza doorbrengt en in een brief als belangrijkste mededeling heeft dat zijn vrouw in de San Marco-kathedraal haar mooie Zwitserse waaier is kwijtgeraakt, waaraan hij klagerig toevoegt: ‘ze heeft al zo weinig waardevolle dingen!’; Tolstoj in een brief uit 1876 die constateert dat iedereen Venetië, Rome en Napels zo hoogstaand vindt, maar dat het ‘voor mij zo'n banaliteit is dat ik misselijk word als ik eraan denk’. Tolstoj wenste nog liever in Mamadysj te wonen dan daar, waarbij Mamadysj, een districtsstadje in het gouvernement Kazan, het prototype is van een doodse, afgelegen plaats.

Toergenjev heeft geen brieven over Venetië geschreven maar verwerkte zijn eigen Venetiaanse reisindrukken in de slothoofdstukken van de roman *Aan de vooravond* (1860). Helena Stachova, zo'n klassieke ‘sterke vrouw’, heeft Rusland verlaten met de Bulgaar Insarov die wil vechten voor de bevrijding van zijn land. In Venetië wachten ze op een schipper die hen verder zal brengen. De beschrijvingen die Toergenjev hier aan Venetië wijdt, behoren tot de meest transparante en lieflijke die over de stad zijn

geschreven. Het is mij een raadsel waarom in de uitgebreide internationale literatuur over Venetië dit toch ruim in vertaling beschikbare boek geen rol speelt. Immers, Insarovs ‘Tod in Venedig’ loopt ruim voor op het in zwang komen van dit motief in de westerse literatuur van het fin de siècle. In tegenstelling tot nogal wat decadenten en symbolisten schildert Toergenjev Venetië expliciet af als een stad voor mensen in de kracht van hun leven: ‘Iemand die oud en door het leven gebroken is heeft er niets aan Venetië te bezoeken’. Niettemin laat hij dáár de moedige Insarov sterven. Hij sterft, kort nadat hij een opvoering van La Traviata heeft bijgewoond, een ware operadood: de laatste adem heeft hij nog niet uitgeblazen of daar komt de lang verwachte schipper de hotelkamer binnen. De ongelukkige Helena vertrekt met zijn doodkist uit Venetië richting de Dalmatische kust, waarna er niets meer van haar wordt vernomen. Renditsj, de schipper, blijkt de veerman aan de Styx te zijn geweest. De schoonheid van natuur en architectuur contrasteert, zoals wel vaker bij Toergenjev, met de tragische loop van een mensenleven.

Heel opgewonden Venetiaanse brieven schrijft in 1891 Tsjechov aan zijn familie: ‘Voor een Rus, arm en slaafs als hij is, is het niet moeilijk om gek te worden in deze wereld van schoonheid, rijkdom en vrijheid. Je zou hier voor altijd willen blijven, en als je in een kerk bent en naar het orgel luistert wil je wel katholiek worden’. Twee dagen later meldt hij: ‘Het regent pijpestelen. Venezia la bella is niet bella meer. Van het water waaiert een mistroostige verveling, zodat je zo snel mogelijk wil vluchten naar waar de zon schijnt.’ Tsjechov laat zich wel heel gauw ontmoedigen. Hij herinnert ons eraan dat veel van wat over Venetië is geschreven, stamt van buitenlanders die er maar een paar dagen waren, en doordat ze steeds goed weer hadden niet in de gelegenheid kwamen om zich onaardig over de stad uit te laten.

De Russische passie voor Venetië blijkt het sterkst in de poëzie. Er is haast geen klassieke Russische dichter die geen gedicht over Venetië heeft geschreven. Het verwondert niet dat de dichters van het tweede en derde echelon hen graag naar Venetië volgden. Hier is geen sprake van literaire anekdotiek meer, zoals die zo vaak al te gemakkelijk over Venetië ontstaat, maar van een ware traditie die uiteindelijk meer zegt over de Russische literatuur en geschiedenis dan over Venetië zelf.

In de negentiende eeuw zijn Russische gedichten over Venetië vooral romantisch: Venetië als plaats van ongekende schoonheid, als onbereikbaar ideaal, als ondergegaan rijk van de vrijheid. Het beste gedicht uit deze eeuw is voor mij Aleksej Apoechtins poëtische novelle 'Venetië' (1874), die nog op muziek is gezet door Tsjaikovski. De rondleiding die de dichter krijgt van twee oude aristocrates in een paleis sluit aan bij het sinds Byron en Von Platen florerende motief van 'de vergane Venetiaanse grootsheid', hier toegespitst op het verval van een familie die aan de hand van een gang langs portretten wordt geschetst. Apoechtin schildert Venetië in tegenstelling tot Toergenjev niet af als een stad voor de beleving van liefde en vreugde maar van melancholieke herinneringen en doodsverlangen, 'Gij zijt een graf, vol stilte, afgestorven...' De levensdrift die tijdens een gondeltocht nog even opkomt, wordt gauw gesmoord: 'Ach, kon ik het verleden maar vergeten, / Hoe gaarne had ik met een geestverwant / Over de volheid van mijn hart gesproken... / Helaas, de stilte werd door niets verbroken...'

Hoeveel lokaal koloriet Apoechtin ook in zijn gedicht stopt, Venetië is bij hem meer decor voor de beleving van zijn persoonlijke melancholie en herinneringen dan een poëtisch onderwerp op zich. In zekere zin loopt Apoechtin vooruit op een bij de Europese symbolisten in zwang geraakte traditie, waar Venetië geen concrete stad meer is maar de personificatie van eigen gevoelens. Bij Alexander Blok (1909), bij voorbeeld, gaat de personificatie met Venetië zo ver dat hij de stad met een vrouw vergelijkt, met wie de protagonist uit zeilen gaat: 'Met haar zocht ik de verte, / Vergat ik al mijn naasten...' Blok is niet geïnteresseerd in de objectieve werkelijkheid van de stad maar in de spiegel van zijn eigen lot.

In die eerste jaren van deze eeuw zijn meer voortreffelijke Russische gedichten over Venetië geschreven, zoals die van Ivan Boenin (1913) en Vladislav Chodasevitsj (1918), die beide net als bij Apoechtin een verhalend element hebben. Een lyrisch hoogtepunt uit die tijd is 'Lagune' van Vjatsjeslav Ivanov. De koning der Russische symbolisten schildert indringend de atmosfeer van een onbeweeglijke lagune en haar eilanden, vol dreiging en geheimzinnigheid, met een uitzicht op het verre Venetië. Het knappe van dit gedicht is dat helemaal geen beroep is gedaan op 'decorstukken': geen Piazza, geen Dogen, geen gon-

dels. Het is een abstract landschapsbeeld, met de vaagheid van de melkwitte horizon en de mistige stad in de verte als op de Venetiaanse schilderijen van Turner.

Na de Oktoberrevolutie bleef Venetië voor de dichters der emigratie een stad zoals die ook voor de revolutie vrij toegankelijk was. Een van de beste Russische Venetië-gedichten uit de emigratie is van Georgi Ivanov. In *Europese nacht* (Maastricht, 2de druk, 1984) vertaalde ik het aldus:

> Voor het slachthuis, dwars door stalen nevel heen,
> kroop licht knarsend een hijskraan voort,
> en de ijzige schub van het kanaal
> deed vaag aan Venetië denken...
>
> En de hemel stond zo in vuur en rozen,
> dat het hart begon te kloppen...
> Alsof alles wat mij was beloofd
> nu verwerkelijkt moest worden.

Georgi Ivanov leefde na de revolutie in Parijs. Of zijn desolate stadsbeeld op Parijs slaat, doet er niet toe. Venetië is hier, zonder enige opsmuk, een stad zoals die wel vaker in de Russische poëzie voorkomt: als het verre ideaal. Maar wat bij Poesjkin nog oprechte hunkering was, is in de ijzige ‘Europese nacht’ van Ivanov nog maar de gespeelde illusie van een cynicus die wel beter weet.

Voor veel dichters binnen de Sovjetunie bleef Venetië letterlijk en figuurlijk ontoegankelijk. Zeer goed zich bewust van de poëtische traditie is de veelschrijver Alexander Koesjner, een in de Sovjetunie de laatste tijd sterk op de voorgrond tredend dichter. Wellicht aangestoken door zijn Leningradse stadgenoot Brodski die in de verbanning Venetië veelvuldig bezong, zoekt hij aansluiting bij de bij Poesjkin begonnen traditie om over ‘La Serenissima’ te dichten zonder er geweest te zijn. In het gedicht ‘Wandeling’ (1978) noemt hij Petersburg het ‘tweede Venetië’ en merkt op, staand aan de Neva: ‘Het is goed bij de rivier. / Zij die in Venetië waren, werden armer door dat schouwspel, / het wonder, de illusie’. Of te wel: door er niet heen te gaan is het beeld van de stad het meest waardevol!

Het plaatsen van Venetiaanse beelden in een Petersburgse

omgeving is niet zo verwonderlijk: beide steden zijn op een moeras gebouwd, door water omgeven, en van vitale historische en culturele betekenis. Bovendien zijn in Petersburg veel gebouwen door Italiaanse architecten ontworpen, zodat de stad al heel gauw een spiegel lijkt van Venetië. In haar herinneringen aan Blok verwoordt de toneelspeelster Valentina Verigina dit gevoel expliciet: ‘We liepen door de spookachtige stad, over kanalen, over de fantastische bruggen van het Noordelijke Venetië en echt, we leken zelf spoken, leken op de Venetiaanse bautta's van het verleden.’

De Venetiaanse passie is zo sterk en zo ruim verbreid in Rusland dat je bij sommige dichters aanvoelt dat ze iets over Venetië geschreven moeten hebben. Zo'n gevoel had ik bij het openslaan van een dichtbundel van de Blok-Forscher Vladimir Orlov. Ik vond inderdaad twee Venetiaanse gedichten, niet met motto's uit Blok maar uit de Venetiaanse gedichten van Boenin en Fet. Orlov is vervuld van romantische negentiende-eeuwse vreugde over de schoonheid van de stad en legt ook weer de verbinding met Petersburg, waarbij hij niet nalaat een zwart-wit contrast te schilderen: ‘Het is al tijd, reeds lang tijd om terug te gaan - / Uit het sprookje Venetië / Naar het onder het water van de Lethe ingeslapen / Venijnig zwijgende Leningrad.’

Orlovs gedicht staat aan het einde van een in de jaren vijftig begonnen traditie van Sovjetauteurs die toestemming kregen voor een buitenlands reisje en het thuisfront dan op Venetië tracteerden. Voorspelbaar zijn ook de Venetiaanse gedichten van Sovjetcoryfeeën als Jevgeni Dolmatovski, Michail Doedin en Robert Rozjdestvenski. Ik kan me niet voorstellen dat er niet eveneens iets bij de reizende bard Jevgeni Jevtoesjenko te vinden is.

De laatste tijd merk je steeds meer dat de Venetiaanse poëtische traditie zelf tot uitgangspunt van een gedicht wordt. Die geeft een soort surrogaat voor de visuele werkelijkheid van Venetië die in de ogen van veel dichters ál te vaak is bezongen. Kiril Pomerantsev (1962) verwijst naar Georgi Ivanov; Aleksander Koesjner (1969) naar Blok, Tjoetssjev, Henry James en Thomas Mann; Vladimir Orlov (1976), zoals gezegd, naar Boenin en Fet; Vadim Perelmoeter (1985) naar Vjazemski; Valeri Perelesjin (1987) naar Koezmin en Boenin; Lev Losev (1987) zoekt het heel internationaal, en dicht over Mahler, Thomas

Mann en Visconti.

Uit directe beleving zijn uit deze eeuw vooral de gedichten van de Nobelprijswinnaars Boenin en Brodski interessant. Boenin, vaak onderschat als dichter, neemt in zijn gedicht ‘Venetië’ schijnbaar achteloos wat indrukken op van een bezoek aan Venetië in 1913, doorspekt met herinneringen aan een bezoek van acht jaar daarvoor. ‘Onvermijdelijk’ treedt Desdemona uit Othello op, en is er de vergelijking van de gondel met een katafalk, de zoveelste variatie op een thema dat in het Russisch door Fonvizin is geïntroduceerd. Boenin laat zich weliswaar betoveren, maar heeft ook oog voor het vuil in de straten, voor dronkaards en hoeren, en laat door het station, kranten en de expresboot op te voeren zien dat we niet meer ten tijde van Desdemona leven. Wat koloriet aan ‘beelden uit de werkelijkheid’ betreft is dit gedicht een van de fraaiste over Venetië in het Russisch.

Wie daarna Brodski's ‘Venetiaanse strofen’ leest, vindt ook daar weer verwijzingen naar het Venetiaanse ‘repertoire’, ook van buiten de literatuur: naar Eleonora Duse, de in het fin de siècle in Rusland zeer populaire actrice die lang in Venetië woonde en daar vriendschap sloot met Gabriele d'Annunzio, en de balletmeester Djagilev die op het dodeneiland San Michele begraven ligt. ‘'s Nachts halen we hier het maximum / uit een gesprek met onze eigen echo’, lezen we in Brodski's derde strofe. Het zou het motto kunnen zijn voor een hele anthologie van Russische Venetië-gedichten. Immers, nergens in Europa kon de Rus zo verbaasd zijn en buiten zichzelf treden als daar, nergens was het contrast met zijn eigen land zo frappant, en werd hij duidelijker met zijn eigen anderszijn geconfronteerd.

Venetië is onbetwist de belangrijkste Italiaanse stad voor de Russen. Rome heeft in Rusland een minder grote uitstraling gehad dan in het Westen, omdat zowel de associatie met het katholicisme als met de klassieke oudheid er veel minder betekende. Daar komt bij dat Venetië voor Russen die op reis waren vaak de eerste Italiaanse stad was die ze zagen: wie per trein uit Rusland reisde kwam Italië via Wenen binnen, en dan lag een bezoek aan Venetië voor de hand. En waarom zou een dichter aan een dergelijke entrée voorbijgaan?

‘Venezia la bella’ en ‘La bella Italia’ zijn een uitvinding van het Noorden, niet alleen van de Russen, ook van Engelsen en Duit-

sers. Hoe sterk thematiseerden Duitse romantici als Hoffmann en Eichendorff het verlangen naar Italië niet - zonder ooit zelf Italiaanse grond te betreden! Venetië is voor Russen veel onbereikbaarder, psychologisch veel verder weg dan voor, bij voorbeeld, Nederlanders die met Indië, Decima en de West in hun achterhoofd toch al heel wat exotisch' gewend zijn. Tegenover een hele canon van Russische Venetië-gedichten vinden we voor zover ik weet niets Venetiaans bij Bloem, Nijhoff, Gerhardt, Leopold, Slauerhoff, Achterberg en vele andere vaderlandse coryfeeën.

Het Russische Venetië verwijst vaak naar iets heel simpels: dat het in Rusland koud, donker en onvrij is, dat het land zo ‘afgesloten’ ligt. ‘Venetsija’ is niet alleen de Russische vertaling van een Italiaans geografisch gegeven maar ook een Russisch eiland van de ziel: een eiland om naar te vluchten uit de grauwe koude werkelijkheid van de Russische dictatuur. ‘Te weinig zon - dat is de verklaring van de Russische geschiedenis’, schreef Vasili Rozanov. Het is ook een sleutel tot het Russische Venetië.

Naast meesterwerken als Von Platens *Sonette aus Venedig*, Thomas Manns *Der Tod in Venedig*, Proust Venetiaanse fragmenten in de *Recherche, Il fuoco* van D'Annunzio verbleekt veel literatuur over Venetië. Het Venetiaanse thema biedt aan een schrijver weinig ruimte, zo verstikkend sterk, zo belastend is de literaire traditie waarmee hij wordt geconfronteerd. Wie het schier onafzienbare Russische materiaal bij elkaar ziet, bemerkt hoe moeilijk het is iets over Venetië te schrijven dat echt goed is. Veel gedichten over Venetië zijn binnen het oeuvre van Russische dichters gelegenheidspoëzie. Niettemin is de Russische bijdrage aan de Europese traditie heel verrassend, omdat bijkans de hele literatuur eraan mee deed.

Er is niet één literair Venetië, er zijn, om Paul Morand te citeren, een heleboel Venetiës. Buitenlanders zien Venetië heel anders dan de Italianen, die veel minder oog voor het buitenissige van de stad hebben, en alleen al doordat ze de taal spreken een werkelijkheid zien die veel buitenlanders verborgen blijft. Hoe zal een inwoner van Istanboel of Bagdad naar Venetië kijken? Als naar een lachwekkend nagemaakte Oriënt?

Vreemd is niet Venetië, als gast ben je er het vreemde element. Dat is wat ook de Russen bewijzen.

Zieke man
Henk Romijn Meijer

Toch gaan er nog mensen naar toe met vakantie, of wat door de werkende stand voor vakantie versleten wordt. Ik denk aan bekenden, verstandige mensen van een ‘zekere leeftijd’, mensen die verliezen hebben geleden en weten dat de tijd verder gaat. Voor zulke mensen zou Venetië een pleister op de wond kunnen zijn. Een vriendin van mij ging naar de stad in het gezelschap van een oude vriend wiens vrouw twee jaar geleden was gestorven, ze hadden daar samen een paar goede dagen. Ze gingen om troost te vinden, om mooie dingen nog eens te zien of gewoon om er te zijn. Het doet er niet veel toe waarom ze gingen: de meest persoonlijke reden om naar Venetië te gaan is gemeengoed. Niettemin zijn er dichters die zich wagen aan een verklaring, goede dichters zoals Anthony Hecht die in zijn Venetian Vespers schrijft:

> *... I have chosen Venice for its light,*
> *Its lightness, buoyancy, its calm suspension*
> *In time and water, its strange quietness,*
> *I, an expatriate American*
> *Living off an annuity...*

Maakt zo'n dichter Venetië niet unieker dan het is? Die ‘strange quietness’ kende ik al heel lang van Giethoorn waar ik vroeger dichtbij woonde en waar ik al dat water ook had gezien dat aan het dorpje zijn ‘buoyancy’ gaf.

Ik weet niet in wiens voetsporen mijn vriendin en haar vriend de stad hadden benaderd en ze wist het zelf ook niet goed. John Evelyn, Gilbert Burnet, James Boswell, Byron, Shelley, Ruskin, om me tot een greep uit de Engelse bezoekers te beperken. Of Henry James die schreef: ‘Kennelijk hebben de ontheemden, de verslagenen, de ontgoochelden, of zelfs alleen maar de verveelden, hier iets gevonden dat geen andere plaats kon schenken,’ wat op zich als uitleg uitmunt door vaagheid.

Ze hadden het goed gehad, mijn vriendin en haar vriend, aar-

dige man, een beetje stil, maar dat was hij voor de dood van zijn vrouw ook al. Veel gelopen, veel gezien, het een en het ander gedronken in Harry's Bar zonder gedachte aan Hemingway. Ze zei: ‘Alleen denk je dan 's avonds wel eens, Venetië, erge aardige man, maanlicht, gondels en aan geld geen gebrek, dan zou er toch iets moeten gebeuren, maar nee hoor, dat gebeurt dan toch niet...’

Ik luisterde, geroerd vanwege de eenvoud van haar verwachtingen. Is een verleden van passie en geweld temidden van kunstschatten niet eens een garantie op een beetje romantiek? Ze vroeg tenslotte zo weinig en misschien getuigt het van grote oorspronkelijkheid om in Venetië alleen op het meest voor de hand liggende te hopen (dit laatste zal ook wel weer ergens als idée reçue staan genoteerd).

In *Brideshead Revisited* komt een scene voor die eigenlijk geen scene is. Charles Ryder komt thuis, zijn vader begroet hem en zegt:

> ‘... Ik zie je zo weinig. Het zal hier wel saai voor je zijn. Hoe kan het ook anders? Heb je je wel vermaakt?’
> ‘Heel erg. Ik ben in Venetië geweest.’
> ‘Ja. Ja. Dat zal wel. Was het mooi weer?’

De ongeïnteresseerde reactie is een waardige afronding van de twee toeristische weken die Ryder met de Marchmains heeft doorgebracht en die ‘quickly and sweetly’ voorbij waren gegaan, ‘perhaps too sweetly’. ‘Too sweetly’ in ieder geval voor Cara, de maitresse van Lord Marchmain, die de gelegenheid waarneemt om Ryder te herinneren aan de slechtheid van de mens. Wist Charles hoe hevig mijnheer de Baron zijn vrouw haatte? Ze zei:

> Beste vriend, hij is een vulkaan van haat. Hij kan dezelfde lucht niet ademen als zij. Hij weigert om zich in Engeland te vertonen omdat zij er woont. Hij kan nauwelijks met Sebastiaan zijn ingenomen, omdat hij haar zoon is. Maar Sebastiaan haat haar ook.

Past deze haat in het cliché dat de dode stad levend houdt? De moralist Waugh heeft kennelijk de stad van de onmogelijke liefde gekozen om de waarheid van Cara's woorden harder te laten aankomen, een waarheid waarop zij, als maitresse, nauwelijks

recht heeft. Is de enscenering te verzonnen om overtuigend te zijn?

Ik geloof het niet. Mensen verkiezen dergelijke situaties, ze leiden zo vaak een verzonnen bestaan. Haat verscholen achter een masker van perfecte manieren, het perfecte gedrag van de onderhoudende Engelsman, komt ook veelvuldig voor in het werk van D.H. Lawrence. Zijn novelle ‘The Virgin and the Gipsy’ bevat een venijnig satirisch portret van een door haat en afgunst gedreven anglicaanse dominee die zich vol liefde waant. En Lawrence's afkeer van het leven van schijn en illusie is misschien een van de redenen waarom de biograaf Dubin hem heeft uitverkoren voor zijn volgende biografie.

Dubin, de hoofdfiguur van *Dubin's Lives* door Bernard Malamud, houdt zich meer met Lawrence bezig dan gezond voor hem is. Hij is een subtiel en intelligent man en niettemin verleidt hij zijn jonge vriendin Kitty tot een samenzijn in Venetië dat Lawrence eens beschreef als een ‘afstotelijke, groene, glibberige stad’. Lawrence zou het stiekeme rendez-vous hebben verfoeid, op papier althans, want in het leven had hij heel wat meer aarzelingen dan hij graag toegaf. En hoewel Dubin hoogdravender woorden gebruikte dan mijn vriendin (die minder woorden tot haar beschikking heeft), waren zijn verwachtingen toch niet veel minder naïef. Malamud was een te goede schrijver om Dubin de paar dagen van het volmaakte geluk te schenken waarop hij meende te mogen rekenen. Een verliefd mens rekent nu eenmaal van nature buiten de waard. Kitty wordt ziek als een hond (zoals te verwachten van een aan Amerikaanse hygiëne onderworpen personage) en zodra haar maag tot rust gekomen is zoekt ze haar heil bij een macho gondelier in plaats van bij de geslagen biograaf die een prachtige armband voor haar heeft gekocht. ‘Ik wed dat je me haat,’ zegt Kitty, nadat ze betrapt is. Waarop Dubin eenvoudig zegt: ‘Ik wou dat we het anders hadden gedaan.’ Geen gezonde haat kan Dubin behoeden voor de laaiende depressie als aandenken aan het illegale uitje.

Ik ben wat afgedwaald van de vriendin en haar vriend, hun paar dagen in Venetië. Vijf waren het er, geloof ik. Zo dwaalde Byron voortdurend af in zijn poëzie, in zijn lange gedichten, zijn ‘Beppo’ bijvoorbeeld, dat dan ook ‘A Venetian Story’ heet, een nogal ongaar ‘typisch’ verhaal dat Byron zelf ook niet erg serieus neemt. In Venetië werd Byron een Venetiaan van de oude stem-

pel, bij wijze van spreken, hartstocht te over. Zelf voelde ik me wat verdwaald in het museum dat ze (de stad) in Byrons tijd ook al was, wat eeltig, ‘vreemd onaangedaan’, zodat ik aan andermans gevoelens het een en het ander probeerde te ontlenen. Ik was er eens in oktober, buiten het seizoen, we aten een bescheiden maal in een restaurant waarvan de moederlijke eigenares ons de volgende dag tot een dubbel zo omvangrijk menu wist over te halen, twee maal zo veel als we wilden eten. Zo'n stad is Venetië dus ook, zoals bekend.

We zagen het graf van Stravinsky en ernaast dat van Vera, zijn vrouw. Iedere dag legde een vrouw bloemen op zijn graf. Ik houd van Stravinsky's muziek. Een vriend van mij echter, die schilder is, wordt op het hysterische af wild bij het horen alleen van de naam van de stad. Hij ziet iets unieks in het licht dat mijn ogen niet wil bereiken. Zo natuurlijk spontaan moet Byron zich door Venetië hebben laten overrompelen, zo gulzig gevoelig, zo vurig wanneer vuur van pas kwam.

In 1817 (Byron was toen negenentwintig) reed hij op zijn paard eens snel langs een huurrijtuig vol mensen waarvan er een ‘op beledigende wijze’ uit het raam naar hem schreeuwde. Byron keerde zijn paard en bracht het rijtuig tot staan. Hij vroeg of de man hem iets te zeggen had en kreeg een onbeschoft ‘nee’ ten antwoord. Er volgde een woordenwisseling waarna Byron de man een stevige klap in het gezicht gaf. Daarna stapte hij van zijn paard, opende de deur van het rijtuig en vroeg de man om naar buiten te komen. Deze bleef in het rijtuig vanwaar hij een stortvloed van godslasterlijke taal over de dichter uitgoot en Byron dreigde dat hij hem bij de politie zou aanklagen wegens ‘aanranding *sans provocation*’. Byron noemde hem daarop een leugenaar en iets dat in de brief in twee discrete sterretjes verhuld blijft. Byron dreigde de man uit de wagen te sleuren en opnieuw te slaan als hij zijn mond niet zou houden. Dat deed hij toen. Hij ging naar de politie en de politie gaf Byron gelijk. De schreeuwer was een moderne Venetiaan van het soort dat Ruskin van afkeer vervulde. Het incident vond plaats in Aleppo. ‘So set down this, -’ schreef Byron aan Murray op het ritme van de poëzie, ‘that in Aleppo once I beat a Venetian.’

Mijn vriendin zou van de ruzie hebben genoten en waarschijnlijk niet minder van de conversatie die Thomas Moore in 1819 stoorde in zijn poëtische overpeinzingen. Terwijl Moore bij het

instappen in een gondel in Fusina ‘een glorieuze zonsondergang’ zag op het moment dat ‘het zicht op Venetië en de verre Alpen’ schitterend was, bracht het gepraat van zijn gezel (Byron), hoewel ‘hoogst lachwekkend en vermakelijk’, hem in een stemming ‘die in het geheel niet strookte met het decor’. Bij de romanticus Byron lijkt oneerbiedigheid een facet van zijn eerbied, de eerbied die in het vierde Canto van *Childe Harold's Pilgrimage* overheerst. Byrons ridderlijke gedrag wanneer zijn eer op het spel stond hoorde thuis in een romantiek waarvan mijn vriendin in haar diepste wezen droomde en waarvan ze niets meer vroeg dan een liedje van Eddy Christiani bijvoorbeeld voor mogelijk houdt.

Ze heeft de poëzie van Byron niet gelezen, mijn vriendin, de vierde Canto niet die begint met: ‘I stood in Venice, on the Bridge of Sighs...’ en waarvan de vijftigste strofe inzet met:

> *We gaze and turn away, and know not where,*
> *Dazzled and drunk with beauty, till the heart*
> *Reels with its fulness...*

Byron schreef deze regels na een bezoek aan Florence, in 1817, maar ze zijn te toepasselijk om daaraan aanstoot te nemen. Is een dergelijke extase buiten ons bereik geraakt? Of gingen Byrons woorden toen al verder dan zijn gevoelens reikten? ‘We gaze and turn away’ - wat zou mijn vriendin in Venetië graag in zo'n verrukking verzeild zijn geraakt! Wat zou ze zelf graag het Venetië van iemands verbeelding zijn geweest, Iemands Venetië, de ‘schone maagd’ die de stad voor de zeventiende eeuwer James Howell was, schrijver van *Survay of the Signorie of Venice* of, zo veel intrigerender, de variabele, nerveuze vrouw waarmee Henry James in zijn *Italian Hours* de stad vergeleek waarin hij zijn *Portrait of a Lady* voltooide en in zijn latere jaren een *pied-à-terre* had. Ze was een vrouw ‘die je slechts kent wanneer alle aspecten van haar schoonheid je bekend zijn. Ze is opgewekt of neerslachtig, ze is bleek of rood, koud of warm, fris of flets, al naar gelang het weer of het uur. Ze is altijd boeiend en bijna altijd triest. Maar ze heeft charmes voor wel duizend verschillende gelegenheden en je kunt altijd aangename verrassingen van haar verwachten.’ Bij een andere gelegenheid was James oprecht krols van de stad. ‘Je wilt haar omhelzen,’ bekent hij, strelen, bezitten. En tenslotte

word je bevangen door een zacht gevoel van bezit en wordt je bezoek een levenslang liefdesavontuur.' Weer ergens anders is ze een vrouw die 'haar aanzien, haar waardigheid, haar reputatie, haar zelfrespect heeft verloren en desondanks geen schijn van haar distinctie is kwijtgeraakt' - een beschrijving die misschien te drastisch is om aan mijn vriendin door te vertellen. James schiep zich, hoe dan ook, een vrouw die hij niet hoefde te bekennen.

Het is eigenlijk een beetje hoerig om nu nog over Venetië te schrijven. Ik denk aan een liedje van Dave Frishberg 'Not Another Song About Paris' en ik denk aan de vriend van mijn vriendin die zich te goed deed in Harry's Bar aan dubbele malt whisky's en zich zo de kans liet ontgaan om zijn vriendin te zien in het licht van een groot auteur. Ik denk aan Shelley die in 1818 in zijn 'Lines Written Among The Euganean Hills' dichtte:

Sun-girt City, thou hast been
Ocean's child, and then its queen;

om er waarschuwend op te laten volgen:

Now is come a darker day
And thou soon must be his prey...

De mate waarin het verleden wordt geïdealiseerd lijkt de schok van het heden te bepalen. Shelley schrijft, even geestdriftig in zijn afkeer als in zijn ontzag: 'Ik had geen idee welke buitensporige vormen gierigheid, lafheid, bijgeloof, onwetendheid, lust zonder hartstocht en alle onuitsprekelijke gewelddadigheden, die de menselijke aard verlagen, konden aannemen tot ik een paar dagen te midden van de Venetianen had gewoond.' In haar prachtige boek Ruskin and Venice merkt Jeanne Clegg hierbij op: 'Het is twijfelachtig... of van Shelley gezegd kan worden dat hij 'onder de Venetianen... heeft gewoond.'

Getuigenissen van ongenoegen en afkeuring zijn niet veel moeilijker te vinden dan loftuitingen (Mark Twain ging zich aan verkrampte beeldspraak te buiten in zijn visie op de San Marco als 'een reusachtig, met wratten overdekt insect dat peinzend een ommetje maakt'). Shelleys overhaaste ontzetting was nog ingetogen vergeleken bij het beeld dat John Ruskin in een brief

aan zijn vroegere leermeester W.L. Brown schetste van de stad die hij in zijn *Stones of Venice* beschreef als het slachtoffer van de degeneratie van haar burgerij. Toch had Venetië hem bij zijn eerste bezoek in de zevende hemel gebracht. ‘God zij dank dat ik hier ben!’ noteerde hij in zijn dagboek. ‘Het is het Paradijs der steden.’ Maar zijn geluk ging al gauw teloor in een diepe bezorgheid over de toestand waarin de stad verkeerde na de revolutie van 1848, en even koel als hij de schittering van het licht in zijn dagboek noteerde, maakte hij melding van het vuil en het verval. Hij was een van ons, voorganger en tijdgenoot, de eerste milieubeschermer misschien. Hij verfoeide alle moderniseringen, de spoorweg, de bruggen van ijzer in Venetië, het dempen van de kanalen, het aanbrengen van gaslampen. Om zich heen zag hij niets dan decadentie en hij schreef: ‘...wij spoeden ons zo snel mogelijk naar een staat van ellende die ons tot een toonbeeld en een waarschuwing zal maken voor alle andere Geestelijke Schepsels die toezien.’ Hij is de ware boetepredikant van een verworden tijd. Wat ‘van nature de mildsten - de vriendelijksten - de aantrekkelijksten - de bedachtzaamsten - de machtigsten der aarde - een volk vol fantasie - en vuur - en genegenheid - tot alles in staat - zeer moedig - met een groot hart - ijverig - volhardend - geestdriftig - toegewijd - een volk dat woont in een land vol allerhande natuurlijke zegeningen -’ waren, zijn geworden tot een volk dat lui is en ‘onwetend - niet in staat om zich ook maar een voorstelling te maken van iets als Waarheid of Eerlijkheid - Godslasterlijk - Moorddadig - Wellustig - Laf - Een volk dat wordt geregeerd door een ander volk dat ze haten alleen omdat ze door hen worden geregeerd...’ etc., etc.

Van Ruskin zegt Clegg dat het opvallend is dat hij in zijn dagboek altijd schrijft alsof hij alleen is: over de andere leden van zijn gezin geen woord. Hij zag de mensheid blijkbaar zonder een mens een woord waardig te keuren. Zijn vrouw Effie was wat gewoner en van haar citeert Clegg een vermakelijke beschrijving van het leven in het palazzo waar de Ruskins in 1851 een onderkomen hadden gevonden:

> Je zou denken dat de hele parochie zich soms in één keuken bevond. Als ik Mary wil spreken die in de binnenkamer zit, moet ik langs Nani, Annetta, Beppo, Carlo, de Priesters, de Portier, zijn gezin, Nani's dochters, een paar

> van Annetta's kinderen, George en zijn viool... en toevallige gondeliers & vrouwen die ik nooit eerder gezien heb... Nani maakt een groot visgerecht voor ze dat sterk met knoflook is gekruid en de lucht is gewoon niet te harden als je toevallig langs de deur loopt...

Dat is een kant van Venetië die net zo aardig is als dat fraaie licht en die wat te weinig aandacht heeft gekregen in de verheven literatuur. Een vrouwelijke kant? Wie zou nog antwoord durven geven op die vraag?

'Venetia! And as called forth, she comes,' dichtte Samuel Rogers in 1822, een onberispelijke regel, maar waarom altijd weer een vrouw, dacht ik. Heeft niemand dat fraaie, vervallen, zo'n driehonderd jaar geleden afgestorven Venetië ooit als manspersoon afgeschilderd? Is er bij Vrouwenstudies nog steeds geen Furie verrezen om haar tot een hij te verklaren, een zenuwpees, hoog in de schouders, een uilebril en bibberende vingers? De inval leek een ogenblik oorspronkelijk en nieuw, tot ik Byrons 'Ode on Venice' onder ogen kreeg waarin de stad zich voordoet als 'een zieke man die een schrikwekkend laatst half uur doormaakt.'

Een zieke man: was de vriend van mijn vriendin bezig om het Venetië van nu te worden, als mens vermomd, hoogleraar emeritus? In Venetië werden mensen door wurging ter dood gebracht. En ze lieten je er de meest gruwelijke martelwerktuigen zien, vertelde Mark Twain in *The Innocents Abroad* (net als nu bij ons in Amsterdam, Saul Bellow vond ze prachtig).

'En na die vier dubbele whiskys in Harry's Bar zijn we ook nog gaan eten,' vertelde mijn vriendin, 'erg lekker en duur, en ook nog veel wijn gedronken en ook nog wat cognac, en toen is hij me daar toch dronken geworden! Doodziek was hij en toen stond ie me daar te kokhalzen in de badkamer!'

'Dazzled and drunk' in een Venetiaanse badkamer, buiten het hoogseizoen, in de stad waarvan James schreef dat ze, 'van alle steden ter wereld', het gemakkelijkst te bezoeken is zonder er naar toe te gaan. Kokhalzen is geen daad van morele verdorvenheid, ook al laat het zich niet verenigen met rillingen van verliefdheid bij maanlicht. Ze waren op een dood spoor geraakt, die twee.

Een stad waarover niets nieuws valt te melden: dat had, naar

het idee van Henry James, zo'n beetje mijn thema zullen zijn. Ik merkte dat Mary McCarthy de stelling in 1963 al had gebruikt voor haar *Venice Observed.* Ze ging zelfs nog wat verder. *Niets kan hier worden gezegd* (met inbegrip van deze opmerking) *dat niet al eerder is gezegd.*

Waarom zou Venetië eigenlijk mooi moeten zijn, vraagt Mary McCarthy zich af:

> Venetië kan toch geen gelukkig toeval zijn of een spel van het licht. Ik heb hier lang over nagedacht, maar nu valt me in dat de sleutel tot het antwoord, als bij de meeste raadsels, ligt in de manier waarop de vraag wordt gesteld. 'Lieflijk als een droom of een sprookje...' Daarin steekt geen tegenspraak als je bedenkt wat voor beelden van schoonheid aan sprookjes ontstijgen. Er zijn beelden van geld. Goud, kisten vol goud, kisten vol zilver, de dochter van de molenaar die de hele nacht goud spint, dankzij Repelsteeltje, de grot van Ali Baba waar gestolen goud en zilver verborgen is, de ondergrondse tuin waarin Aladdin bomen vond waaraan juwelen groeiden, zodat hij ze met zijn handen kon plukken, robijnen en diamanten en smaragden, de mooie dochter van de Koningin met haar dat zo zwart is als ebbehout en met lippen zo rood als robijnen, een schat in het bos begraven, een schat door honden bewaakt met ogen zo groot als karbonkels, een schat bewaakt door een Beest - dat is de geest van de betovering waaronder Venetië ligt, parelmoerachtig en rooskleurig, als de Schone Slaapster, onveranderlijk door de eeuwen heen, tot stilstand gekomen terwijl het betonnen woud van de wereld zich om haar heen uitbreidt.

Ze komt tot de aardige, moderne conclusie dat Venetië 'het onderbewuste van de wereld' is: 'de schitterende schat van de vrek, bewaakt door een Beest wiens ogen gemaakt zijn van wit agaat en door een heilige die eigenlijk een prins is die net een draak heeft verslagen.'

Of deze of een dergelijke gedachte al eerder door iemand op schrift was gesteld weet ik niet. In ieder geval is het Mary McCarthy gelukt om een levendig boek te schrijven.

Light Verse

Venedig
(Dichter unbekannt)
(Vertaling K. van het Reve)

Es gab einmal eine Frau von Stein,
Die wollte immer bei Goethe sein.
Goethe aber blieb lieber ledig
Und übersiedelte nach Venedig.

Venetië

Zo had je bijvoorbeeld mevrouw von Stein,
Die wilde steeds maar bij Goethe zijn.
Een vriend ried hem aan: ‘Neem de spat, dan vergeet ze je!’
Goethe verhuisde toen gauw naar Venetië.

Nog dikwijls...
Giovanni Giacomo Casanova de Seingalt
(Vertaling Drs. P)

Nog dikwijls moet ik denken aan die stad
Zo oud, zo ijdel en zo decadent
Doortrokken van geheimen en geruchten

Daar is een woonstee die niet ieder kent
Alleen bereikbaar langs de Brug der Zuchten
Alleen verlaatbaar, zegt men, in een kist

De Loden Kamers... Nou, ik kon ontvluchten
Met lust ben ik vertrouwd, maar ook met list
Mijn leven is een dichtbeschreven blad

Ik heb geleerd, genoten en geboet
Wat jammer dat men ook nog sterven moet

(Dux, 12 October 1797)

Piazza San Marco
Karel van Eerd

De koele marmeren arcaden
bieden geen sluwe schaduw aan
drie edelen van Titiaan
in rode hogeraadgewaden.

Grijs en driedelig staan de heren
met ademnood, met jicht, met staar,
ter hoogte van de hoekpilaar
zwart-wit en wijs te speculeren.

De van voor '14 baksteentoren
gunt waar hij was net als hij was
aan bruine sloebers van vreemd ras
zonzeker zicht op klokke-moren.

Tegen de middag wordt het warmer.
Zo'n moslim drinkt gemunte thee
voor Florian, hun Turks café:
de nieuwe tijd maakt rijk en armer.

Als trage bronzen twaalfuurslagen
het afscheid vergen van de bril,
gaat hij de hoek om en hinkt stil
naar waar eertijds de gondels lagen.

De twee die sneerend achterblijven
lopen hun vriend in dagdroom na
tot aan de steiger bij de ka:
die blindeman met altijd wijven!

Zij heeft hoogtonig telegrafisch
haar tijd gemeld en etensuur,
en zij betaalt en niet zo duur.
Daar komt ze monter motoscafisch.

Hij glimlacht naar de ziende kruier:
‘La principessa Wolff Loupine?’
‘Ken ik nog, maar moeilijk te zien,
ze draagt een strohoed met een sluier.’

En hij ontwaart haar ondanks floersen,
adellijk hoogbegeerlijk chic
in donkerrode dalmatiek.
Een kus, haar vraag: de daalderkoersen.

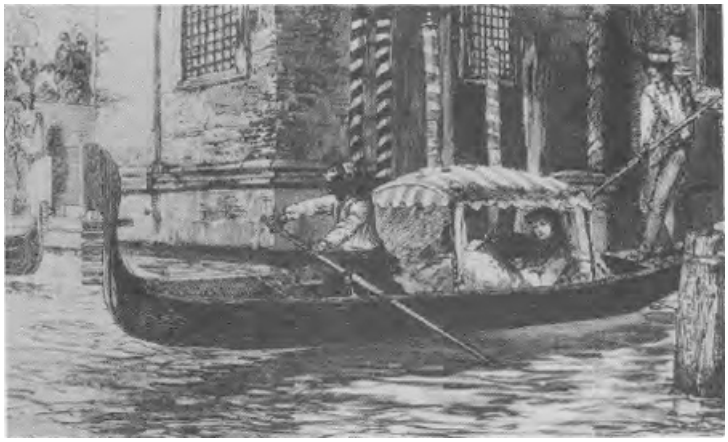

Gondelvaart, gravure uit 1875

Uit: Venetiaanse epigrammen*
Johann Wolfgang von Goethe
(Vertaling Peter Verstegen)

8

Deze gondel zie ik als een wieg waar je heerlijk in schommelt,
  En de doos bovenop lijkt mij als doodskist royaal.
Mooi zo, we gaan gerust onze zwalkende koers door het leven
  Tussen de wieg en het graf over het Grote Kanaal.

67

Heel wat kan ik verdragen. De meest afschuwlijke zaken
  Duld ik zonder protest, zoals een God mij gebiedt.
Weinige dingen vind ik als gif en slangen zo stuitend:
  'k Duld geen tabaksrook en look, wantsen en Christus - díe niet.

8

Diese Gondel vergleich ich der sanft
    einschaukelnden Wiege,
  Und das Kästchen darauf scheint ein
    geräumiger Sarg.
Recht so! Zwischen der Wieg und dem Sarg wir
    schwanken und schweben
  Auf dem großen Kanal sorglos durchs Leben
    dahin.

67

Vieles kann ich ertragen. Die meisten
    beschwerlichen Dinge
  Duld ich mit ruhigem Mut, wie es ein Gott
    mir gebeut.
Wenige sind mir jedoch wie Gift und Schlange
    zuwider,

* *In 1790 bracht Goethe voor de tweede keer een bezoek aan Venetië. Hij schreef daarover een reeks van 158 epigrammen in distichon-vorm (afwisselend hexameters en pentameters) die voor een deel nogal gepeperd waren, zodat Goethe ze maar gedeeltelijk publiceerde. In de hier opgenomen selectie gaat het vooral om het Venetiaanse hoerendom, door Goethe van binnenuit beschreven. In het laatste vertaalde fragment (96) gaan zijn gedachten weer uit naar zijn levensgezellin Christiane Vulpius en geeft hij een pikante draai aan Voltaires gevleugeld woord. Voor een deel stonden bovenstaande epigrammen al in het Zomernummer van 1988, maar voor dit Venetiënummer is er rijm aan toegevoegd, waardoor de stroeve distichon-vorm wat meer op poëzie gaat lijken. De Duitse tekst is gebaseerd op de uitgave van het Manesse Verlag; overigens lijkt er van de Venetiaanse epigrammen nog steeds geen verantwoorde en complete editie te bestaan.* Lacerta *is het Latijnse woord voor hagedis. No. 67 heeft Rutger Kopland mogelijk geïnspireerd tot zijn gedicht 'Jonge sla'.*

Viere: Rauch des Tabaks, Wanzen und
Knoblauch und †.

68

Lang al was ik van zins u over een diertje te spreken
Dat je hier sierlijk en snel elke kant op ziet gaan.
't Lijken wel slangetjes, maar dan wel met vier voetjes; ze lopen,
Kruipen en sluipen, hun staart sleept er licht achteraan.
Kijk, daar gaan ze! en daar! Nu zijn ze verdwenen! Waar zijn ze?
Wat voor kier of gewas bood hun een schuilplaats aan?
'k Heb een naam voor die diertjes, met uw permissie: *lacerta's*;
Beeldspraak die mij bevalt, die ik gebruik voortaan.

69

Wie *lacerta's* gezien heeft, kan zich de sierlijke meisjes
Voorstellen die je op 't plein elke kant op ziet gaan.
Snel en bewegelijk glippen ze langs, staan even te praten,
IJlen weer heen, hun gewaad ruisend achter ze aan.
Kijk, daar gaan ze! en daar! Maar raak 'r niet kwijt, of je zoekt 'r
Lang tevergeefs, want zij is nu voorlopig op honk.
Maar wanneer je niet bang bent voor nissen, stegen en trappen,
Volg dan haar lokkend gebaar, volg haar in haar spelonk!
‘Bent u een vreemde, mijn heer? U woont in Venetië?’ vroegen
Twee *lacerta's* door wie 'k in hun spelonk was gelokt.
‘Raad maar!’ - ‘U bent een Fransoos’! ‘Een Napolitaan!’ wordt geopperd
Onder het kletsen wordt veel koffie naar binnen geslokt.

68

Längst schon hätt ich euch gern von jenen
Tierchen gesprochen,
Die so zierlich und schnell fahren dahin
und daher.
Schlängelchen scheinen sie gleich, doch
viergefüßet; sie laufen,
Kriechen und schleichen, und leicht schleppen
die Schwänzchen sie nach.

Seht, hier sind sie! und hier! Nun sind sie
verschwunden! Wo sind sie
Welche Ritze, welch Kraut nahm die
entfliehenden auf?
Wollt ihr mirs künftig erlauben, so nenn ich die
Tierchen Lazerten;
Denn ich brauche sie noch oft als
gefälliges Bild.

69

Wer Lazerten gesehn, der kann sich die zierlichen Mädchen
Denken, die über den Platz fahren dahin und daher.
Schnell und beweglich sind sie, und gleiten, stehen und schwatzen,
Und es rauscht das Gewand hinter den eilenden drein.
Sich, hier ist siel und hier! Verlierst du sie einmal, so suchst du
Sie vergebens; so bald kommt sie nicht wieder hervor.
Wenn du aber die Winkel nicht scheust, nicht Gäßchen und Treppchen,
Folg ihr, wie sie dich lockt, in die Spelunke hinein!

SEID IHR ein Fremder, mein Herr? bewohnt Ihr Venedig? so fragten
Zwei Lazerten, die mich in die Spelunke gelockt.
Ratet! - Ihr seid ein Franzos! ein Napolitaner! Sie schwatzten
Hin und wieder und schnell schlürften sie Kaffee hinein.

‘Gaan we wat doen?’ vroeg de mooiste; ze zette haar kopje op tafel,
En haar bedrijvige hand is meteen in de weer.
Zacht maar stevig grijp ik die vast, dan strekt ook de ander
Sierlijk haar vingertjes uit, tot ik ook haar afweer.
‘’t Moet een vreemdeling zijn!’ Zo zijn ze samen aan 't schertsen,
Of 'k geen cadeau aan ze geef? 'k Heb wat geld neergelegd,
En toen hebben zij mij verderop een woning gewezen,
Daar kon ik nog die nacht voor iets heters terecht.
Door mijn verweer was ik prompt als buitenlander ontmaskerd,
Sluipt de Venetiaan daarom zo bleekjes rond?
'k Zag ook een sierlijke kooi en daarin, achter de tralies,
Meisjes; een lustig gezang klonk uit hun nijvere mond.
Meisjes putten je uit, het is Venetiës roem dat
Deze stad meisjes kweekt, tot verkwikken in staat.
‘Vreemdeling, ga met ons mee om koffie te drinken,’ betekent
Trekwerk; koffie heb ik, vrienden, met recht steeds gehaat.

70

Wat spelonken wel zijn, verlangt u te weten. Zo biedt dit
Epigrammatisch geschrift woordjes-uitleggerij.
Goed, het zijn donkere huizen in nauwe steegjes; de schone
Neemt je voor koffie mee; zij doet het werk, niet jij.

Tun wir etwas! sagte die Schönste; sie setzte
die Tasse
Nieder, ich fühlte sogleich ihre geschäftige
Hand.
Sacht ergriff ich und hielte sie fest; da streckte
die zweite
Zierliche Fingerchen aus, und ich verwehrt
es auch ihr.
Ach! es ist ein Fremder! so riefen sie beide;
sie scherzten.
Baten Geschenke sich aus, die ich, doch
sparsam, verlieh.
Drauf bezeichneten sie mir die entferntere
Wohnung
Und zu dem wärmeren Spiel spätere Stunden
der Nacht.
Kannten diese Geschöpfe sogleich den Fremden
am Weigern,
O so wißt ihr, warum blaß der Venetier
schleicht.
EINEN zierlichen Käfig erblickt ich; hinter dem
Gitter
Regten sich emsig und rasch Mädchen des
süßen Gesangs.
Mädchen wissen sonst nur uns zu ermüden;
Venedig,
Heil dir, daß du sie auch uns zu erquicken
ernährst.

KAFFEE wollen wir trinken, mein Fremder! - da
meint sie branlieren;
Hab ich doch, Freunde, mit Recht immer den
Kaffee gehaßt.

70

Was Spelunke nun sei, verlangt ihr zu wissen?
Da wird ja
Fast zum Lexikon dies epigrammatische
Buch.
Dunkele Häuser sinds in engen Gäßchen;
zum Kaffee
Führt dich die Schöne, und sie zeigt sich
geschäftig, nicht du.

71

Twee van de liefste *lacerta's* die zag je altijd tezamen,
Een was ietsje te lang, één een ietsje te klein.
Zie je het tweetal bijeen, dan is het ondoenlijk te kiezen,
Beiden, op zich beschouwd, lijken de mooiste te zijn.
Mij verbaast het niet echt dat onze heer Jezus met zondaars
Omging en hoerenvolk, daar ik dat zelf graag doe.
Knaapjes beminde ik ook wel, maar 't liefste zijn mij de meisjes;
Ben ik een meisje zat, valt mij haar knaapzijde toe.

Nauwere steeg zag je nooit, je wrong je maar net langs de muren,
In Venetië op pad vond ik een uiterst charmant
Meisje... dat daar zat... ik vreemdeling liet me verleiden;
Ach, wat een breed kanaal opende zich voor mijn hand.
Had je maar meisjes, Venetië, als je kanalen, met spleten
Nauw als jouw stegen, dan was jij de mooiste van 't land.

71

Zwei der feinsten Lazerten, sie hielten sich
immer zusammen,
Eine beinahe zu groß, eine beinahe
zu klein.
Siehst du beide zusammen, so wird die Wahl
dir unmöglich;
Jede besonders, sie schien einzig die
schönste zu sein.

WUNDERN kann es mich nicht, daß unser Herr
Christus mit...
Gern und mit Sündern gelebt, gehts mir doch
eben auch so.

KNABEN liebt ich wohl auch, doch lieber sind mir
die Mädchen;
Hab ich als Mädchen sie satt, dient sie als
Knabe mir noch.

IN DEM engsten der Gäßchen - es drängte sich kaum
durch die Mauern -
Saß mir ein Mädchen im Weg, als ich Venedig
durchlief.
Sie war reizend, der Ort, ich ließ mich Fremder
verführen;
Ach, ein weiter Kanal tat sich dem
Furschenden auf.
Hättest du Mädchen wie deine Kanäle, Venedig,
und F.....
Wie die Gäßchen in dir, wärst du die
herrlichste Stadt.

72

Alle vrouwen zijn koopwaar, al zijn ook hun prijzen verschillend,
Voor een begerige man die tot de handel besluit.
't Best vergaat 't wie trouw is en daarbij een trouwe man vindt,
Zo één verkoopt zich maar eens, en uitsluitend als bruid.

96

Groot en schoon is de wereld! Maar oh! Wat dank ik de hemel
Dat jouw tuintje, zo lief, slechts door mij wordt beheerd!
Ach, breng mij weer naar huis! Wat moet een tuinman ook reizen?
't Brengt hem eer en geluk als hij zijn tuin cultiveert.

72

ALLE Weiber sind Ware, mehr oder weniger
kostet
Sie den begierigen Mann, der sich zum
Handel entschließt.
Glücklich ist die Beständige, die den Beständigen
findet,
Einmal nur sich verkauft und auch nur
einmal gekauft wird.

96

WEIT UND schön ist die Welt! doch o wie dank
ich dem Himmel,
Daß Dein Gärtchen, beschränkt, zierlich, mir
eigen gehört!
Bringt mich wieder nach Hause! Was hat ein
Gärtner zu reisen?
Ehre bringts ihm und Glück, wenn er sein
Gärtchen besorgt.

Reislijder
Paul van den Hout

Tien keer heb ik Venetië ‘gedaan’,
van tien tot zes, steeds met een stel toeristen
die van geschiedenis en kunst niets wisten:
we hadden ook naar Marken kunnen gaan.

Ik zie me nòg voor de San Marco staan
om, onverhoopt, hoor, uit mijn half-gewiste,
gewetensvol en ijlings opgefriste
cultuurgeschiedenis wat munt te slaan.

Gelukkig sloeg dat bij de troep nooit aan,
ze wilden liever leer en glas gaan kopen,
zodat ik Christendom en Halve Maan
mèt mijn geachte gasten maar liet lopen
en zelf maar weer als pseudo-Italiaan
de Dogenstad-bij-dag af kon gaan stropen.

Caronte
Luppo Klap (†)

Hoeveel verdriets en hoeveel leeds ie je
heeft laten wedervaren - stéédsze je
nog voor je geestesoog met welk een zwier
hij zong en zwalpte door Venetië,
die seropositieve gondelier.

Harry's bar ballad
Giulia Niccolai[*]
(Vertaling Karel van Eerd)

een cocktail voor Marcello Angioni

Altijd weer een probleem wil een Duitser bestellen
zwei dry martini
kon ook wel bestellen
zwei martini dry
maar bestelt hij
zwei martini dry
brengen ze martini zonder gin.
Opdrinken dan maar?
Nee
want meneer en mevrouw
willen zwei dry martini
en NIET zwei martini dry.
Hij kon ook bestellen
zwei mahl dry martini
in Nederlandse vertaling
twee keer drie martini.
Dan brengen ze hem er zes.
Voor zes al dry martini?
Maken ze er achttien.
Zes plus zes dus twaalf
zesendertig zes maal zes?
Ik wil geen twaalf en geen zesendertig martini
ik wil gin G.N. ever
Giulia Niccolai for ever.
Des dry martini! Neuf!
Pas des vieux bien sûr madame...

* *Giulia Niccolai (1934) probeert een permanente revolutie in de Italiaanse poëzie gaande te houden met de methoden van dada, nonsenspoëzie en visuele poëzie. Veeltaligheid is een van haar voorkeuren. Dit vers uit* Russky Salad, *Ballads & Webster Poems (1977) is een kalm specimen.*

Ook een Amerikaan die bestelt
nine dry martini
loopt het risico er zelfs niet een te krijgen
als de barman hem voor een Duitser houdt
Dix dix dry martini!
Non je dis pas je dis pas je dis pas!

September 1977

Harry's bar ballad

un cocktail per Marcello Angioni

È sempie imbarazzante per un tedesco chiedere
zwei dry martini
potrebbe chiedere
zwei martini dry
ma se chiede
zwei martini dry
gli danno i martini senza il gin.
È costretto a berseli?
No
perché lui e sua moglie
vogliono zwei dry martini
e NON zwei martini dry.
Potrebbe chiedere
zwei mahl dry martini
che tradotto in italiano diventa
due volte tre martini.
Allora gliene danno sei.
Sei un bevitore di dry martini?
Fanno diciotto.
Sei, sei dry martini?
Sei piú sei dodici
sei per sei trentasei?
Non voglio né dodici né trentasei martini
voglio del gin perché sono G.N.
Giulia Niccolai.
Des dry martini! Neuf!
Pas des vieux bien sûr madame...
Anche un americano che chiede
nine dry martini
corre il rischio di non riceverne neanche uno
se il barman lo prende per un tedesco.
Dix dix dry martini!
Non je dis pas je dis pas je dis pas!

settembre 1977

Baron Corvo
Gevert Petersen

Hij was een Britse Venetiaan
en compleet van de stad bezeten,
met een gehuurd kardinaalspak aan
kon hij boetpreken als de profeten.

Hij is eens op de begrafenis
van een oude vijand verschenen,
citeerde Latijn uit de zwarte mis
en is met een banvloek verdwenen.

Hij heeft over zijn passie voor
efeben passages geschreven
die je niet gauw vergeet, maar
hij blijft onvergetelijk door
niet wat hij schreef of deed, maar
door de grootse sof van zijn leven.

Piazza San Marco
Kees Stip

Dat ene drankje uit die dure tent
maakt mij veel dronkener dan alle dranken.
Hollandse zuinigheid, ik moet je danken
zo scheutig als je dikwijls voor me bent.

Hoe arm is iemand die dit plein niet kent:
de trotse Campanile aan zijn flanken,
en als een orgelfront van ranke klanken
San Marco, 's werelds mooiste pierement.

Venetië, de gondel van je maan
zinkt langzaam na de zon in de lagune,
en ik zou graag dit uiterst opportune
moment gebruiken om aan boord te gaan,
en mee te zinken, dronken en verdronken,
totdat ik tot de sterren ben gezonken.

Pizza San Marco
Jos Versteegen

Ik stond in Mokum op de Hogesluis
en zag de hoofdstad uit de Amstel rijzen.
De grachtenpanden waren als paleizen,
en elke woning was mijn thuis.

Een oude waterbloem is Amsterdam;
zachtroze bloeit zij in de avondgloed.
Zij geurt naar aangenaam bederf, schijnzoet
en hoerig als een suikerzwam.

De witte watertaxi voert nog laat
en heeft mij traag en schommelend gebracht
(lag daar een gondel in de Herengracht?)
tot aan de drukke Leidsestraat.

Ik at een pizza bij de Italiaan
en peinsde over schoonheid en verval.
Ik dacht: Mokum, jij bent de femme fatale
met wie wij graag de nacht ingaan.

Foto's

Notizie Veneziane
Philip Mechanicus

Waar is Ezra Pound? Daar is Ezra Pound!

Een foto die binnen zichzelf al een opschrift herbergt maakt een onderschrift nog niet overbodig. Belpaneel met twee bellen, is te weinig. Bespiegelingen over het wel en wee van de Benvenuti's en de Cristinelli's dienen ook in het vage gehouden te worden. Maar wie de foto op zijn kop houdt ziet dat er een masker verschijnt. Het gezicht van de oude Venetiaanse rattenvanger?

Wij verdwaalden niet alhoewel we toch de weg niet wisten. Slechts onder een baby-iguanodontaal teken waarin anderen weer het 'per pedes meretricum' meenden te herkennen waren we het spoor even bijster.

De verbeeldingskracht verwees ons regelmatig naar rechts, alsof daar het beeld was waar wij op wachtten. De geringe afmeting van de mededeling maakte deze alleen maar geloofwaardiger.

Menigeen vind zijn einde bij een brand, slechts een enkeling belandde tenslotte onder een brandmelder. En dat terwijl Sergej Diaghilev stierf op het water, wat hem als jongeling reeds voorspeld was.

Igor Strawinsky, bij wiens muziek wij zelden aan herfstbloemen denken. Hij ligt naast zijn vrouw, die op de foto onzichtbaar is.

De hele week nog niet aan Marco Polo gedacht. Tot opeens.

Naast al het andere ons ontnomen ooit nog dit. Verheugd gingen weer naar huis terug.

Vertaald proza

Drie brieven
Pietro Aretino[*]
(Vertaling Pietha de Voogd)

XXXIII
Aan Agostino Ricchi

Als wetenschap en kennis kostbaarder waren dan het leven, zou ik je mijn zoon, manen om je gewone werk te doen, maar aangezien het leven van groter belang is, vraag ik je hier bij ons te komen om, zonder je hersens te pijnigen met de dekselse werken van Aristoteles, te leren hoe je gezond kunt blijven voor de duur van deze rabiate hitte, die het geduld van de mensen zo op de proef stelt. Ik voor mij geniet meer van het uit de lucht zien vallen van de sneeuw dan van de geseling der zoele briesjes. Ik vind de winter echt een abt die behaaglijk dobbert op de gemakken des levens, hem verschaft door eten, slapen en met te veel goesting je weet wel doen. De zomer daarentegen is als een rijke courtisane die loom en klam van het zweet op haar rug ligt en niets anders doet dan drinken en nog eens drinken. De koele wijnen en al de met zo veel nagemaakte wind en frissigheid uitgemonsterde kamers die je je in juni en juli maar denken kan, zijn niet zoveel waard als een hap van dat met olie ingesmeerde brood dat je in december en januari rond het haardvuur eet, onder het wegslorpen van een paar kroezen most, terwijl je een stukje karbonade van het ronddraaiend gebraad lospeutert, je niet bekommerend om je mond en vingers die je bij het verschalken brandt. En 's nachts ga je dan naar binnen waar de beddepan al kwartier voor je heeft gemaakt en waar je je vriendin in de armen sluit of in je eentje in een krul onder de dekens kruipt en troost zoekt in de verzachtende warmte; regen, donderslagen en het geraas van de noorderwind helpen je niet meer op te staan tot de dag aanbreekt. Maar wie kan het beestachtige tijdverdrijf velen

* *Pietro Aretino (1492-1556) bracht het van schoenlapperszoon tot voornaam ingezetene van Venetië, gevreesd om zijn pamfletten, befaamd om zijn dialogen en berucht om zijn wellustige sonnetten (in het Nederlands vertaald door Ernst van Altena). Hij schreef ook kunstig gecomponeerde brieven, waarvan er hier drie zijn opgenomen. De eerste is gericht aan een jongere vriend, de tweede aan de eigenaar van zijn huis en de derde aan zijn vriend Titiaan (Tiziano di Gregorio Vecellio).*

van vlooien, wandluizen, muggen en vliegen, die allerhinderlijkste toegift bij al het andere ongerief van de zomer? Welke je poedelnaakt op de lakens doet belanden, en de trouweloze dienstknecht die je koelte moet toewapperen, krijgt er een lachstuip van en laat je meteen in de steek zodra hij denkt dat je je ogen hebt gesloten; zodat het gebeurt dat je in het schoonst van je slaap ontwaakt en, opnieuw zwetend, iets drinkt, puft en, al woelend, een eindje van jezelf af zou willen schuiven, als het mogelijk was je van jezelf te scheiden, en de overlast van de hitte tast je dusdanig aan dat je wegsmelt van het gezweet. En als je niet zou sterven van de trek in meloen, verleider van de keel, waardoor je verlangt naar zijn seizoen, zou je de warmte wel ontvluchten zoals landlopers de kou. Er zijn tallozen die naar de zomer hunkeren wegens de overdaad aan fruit en die jubelen over de artisjokken, kersen, vijgen, perziken en druiven; alsof de truffels, olijven en kardoenen van de winter niet veel kostbaarder waren. Je kout wel anders rond een knappend vuur dan in de schaduw van een mooie beuk, want de schaduw verlangt duizend strijkages. Zij kan het niet stellen zonder het gekwinkeleer van vogels, het gemurmel van beekjes, het zuchten van de wind, de frisheid van het gras en meer van die lariekoek; maar met een paar dorre takken kun je wel vier of vijf uur keuvelen, de kastanjes op het rooster, de wijn tussen de benen. Ja, we houden van de winter die de lente van de snedige invallen is. Maar om het weer over onszelf te hebben, zeg ik dat je maar hier moet komen, want ik heb een kamertje in gereedheid laten brengen waar je kunt slapen als een roos en waar van heinde en ver knaapjes op afkomen. Verder heb ik je niets te zeggen, behalve of je zo goed wilt zijn me aan te bevelen bij de heer Sperone en bij Ferraguto.

Venetië, 10 juli 1537

XLII
Aan Domenico Bollani

Ik zou, zeer geachte heer, vinden dat ik me zou bezondigen aan ondankbaarheid als ik niet een deel van wat ik u schuldig ben zou vereffenen met een lofzang op de goddelijke schoonheid van de plek waar uw huis, dat ik met het grootste genoegen van mijn leven bewoon, is neergezet, want het staat op een plaats die noch aan de bovenkant, noch aan de onderkant, noch aan de ene, noch aan de andere zijkant onvolkomenheden heeft. Daarom huiver ik over de verdiensten ervan te spreken, zoals je zou huiveren te spreken over die van de keizer. Hij die het bouwde, verleende het immers het voorrecht van de fraaiste kant van het Canal Grande. En aangezien dat de patriarch aller kanalen en Venetië de pausin aller steden is, kan ik in alle oprechtheid zeggen dat ik de mooiste straat en het oogstrelendste uitzicht van heel de wereld geniet. Ik kan op markttijd niet aan het raam gaan staan, of ik zie duizend mensen en even zovele gondels. Als ik naar rechts kijk, zie ik de pleintjes van de vlees- en de vismarkt, en links zie ik de brug en de Fondaco dei tedeschi; waar die twee gezichtsvelden samenkomen, zie ik de Rialto, volgepakt met kooplui. Ik zie druiven in de boten, wild en gevogelte inde winkels, groenten op straat. Wat geef ik erom stroompjes water graslanden te zien bevloeien als ik 's ochtends vroeg het water overdekt zie met alle denkbare produkten die het seizoen levert. Het is zo aardig om te zien hoe de leveranciers van al die ladingen fruit en groente hun waren verdelen over al diegenen die ze ter bestemder plekke brengen! Maar dat is allemaal een grap vergeleken bij het schouwspel van de twintig, vijfentwintig zeilboten vol meloenen die op elkaar gepakt liggen en zo bijna een eiland vormen voor de menigte die is toegesneld om ze al snuffelend en wegend te keuren. Over de mooie, van zijde, goud en edelstenen glimmende dames die trots op het bankje van hun boten tronen, zal ik het, om geen afbreuk te doen aan hun reputatie van ijdelheid, maar niet hebben. Maar wel zeg ik u dat ik me kapot lach als ik het bootvolk hoor losbarsten in geschreeuw, gefluit en gejoel naar de vrouwtjes die zich zonder scharlaken kousen door dienstknechten laten roeien. En wie zou niet in zijn broek piesen bij het zien van een boot vol net uit de kroeg gestapte Duitsers

die in de koudste tijd van het jaar omslaat, zoals de beroemde Giulio Camillo en ik laatst zagen? Die mag me graag fijntjes vertellen dat de entree van zo'n soort huis, donker, onhandig en met een beestachtige trap, veel weg heeft van de verschrikkelijke naam die ik me heb verworven door luidkeels de waarheid te verkondigen; verder zegt hij dat wie wél met mij omgaat, uit mijn pure, oprechte, vanzelfsprekende vriendschap zo'n kalme voldoening put als je voelt wanneer je in je deuropening staat of op bovengenoemde balkons. Maar om u geen van de visuele verrukkingen te onthouden: aan de ene kant geniet ik van de sinaasappelbomen die de voet van het Palazzo dei Camerlinghi goud kleuren en aan de andere kant van het water en de brug van San Giovan Crisostomo. Ook de winterzon waagt het nooit op te komen zonder eerst mijn bed, mijn werkkamer, mijn keuken, mijn kamers en mijn salon te begroeten. En wat ik nog het meest waardeer, is de voornaamheid van de buren. Tegenover me woont de hoog in aanzien staande, welbespraakte, hooggeachte Maffio Lioni, die met zijn uitzonderlijke deugden de knappe koppen van Girolamo, Piero en Luigi, zijn bewonderenswaardige zonen, kennis en manieren heeft bijgebracht. Dan heb ik nog Sirena, leven en ziel van mijn werk. En ik heb de edelmoedige Francesco Moccinico, wiens prach thuis altijd openstaat voor hoge heren en edellieden. Naast mij zie ik de brave borst Giambattista Spinelli, in wiens ouderlijk huis de Cavorlini wonen, aan wie God moge goedmaken wat het lot hen heeft aangedaan. Ook de dierbare, welgemanierde nabijheid van mevrouw Jacopa acht ik geen gering geluk. Kortom, als ik mijn tastzin en mijn andere zintuigen zou bevredigen zoals ik mijn kijklust bevredig, dan zou de kamer waarvan ik nu de lof zing een paradijs zijn, maar ik ben al tevreden met al het plezier dat de voorwerpen erin me kunnen schenken. Ik word ook niet vergeten door de hoge heren van buiten en binnen de stad die veelvuldig bij me aan de deur komen; en dan de trots die me vleugels geeft, als ik de bucentaurus op en neer zie varen; en dan nog de roeiwedstrijden en de feesten ter opluistering van het Canal Grande dat ik met mijn blik beheers. En wat te zeggen van de lichtjes, die na het avonduur eenzame sterren lijken, op de plek waar ze de spullen verkopen die wij voor ons middag- en avondmaal nodig hebben? En wat van de muziek die 's nachts mijn oren kietelt met een harmonie van zoete klanken? Eer zou ik de diepzinnigheid onder woorden kunnen brengen

van de oordeelskracht die u in uw brieven en in het openbaar bestuur ten toon spreidt, dan dat ik aan het eind zou komen van de verrukkingen die ik ervaar bij het moois dat ik zie. Als er dus in de lariekoek die ik schrijf af en toe een vleugje bezieling zichtbaar wordt, dan komt dat niet door het licht, niet door de schaduw, niet door het violet en niet door het groen, maar door de genade die me ten deel valt nu ik mij verheug in het ijle geluk van uw woning, waarin ik, zo God wil, in gezondheid en kracht al de jaren zal doorbrengen die een eerzaam man verdient te leven.

Venetië, 27 oktober 1537

LXXXIV
Aan Titiaan

Waarde vriend, na in strijd met mijn gewoonte alleen te hebben gedineerd, of liever gezegd, in gezelschap van de kwellingen van de vierdaagse koorts waardoor ik niets proef van wat ik ook eet, stond ik van tafel op, verzadigd van dezelfde vertwijfeling waarmee ik aan tafel was gegaan. Zo gaf ik me over, de armen op de vensterbank geleund en daar boven mijn borst gevleid en bijna heel de rest van mijn persoon, aan het kijken naar het prachtige schouwspel dat de talrijke bootjes boden, die, niet minder afgeladen met vreemdelingen dan met lui van hier, niet alleen de toeschouwers vermaakten, maar het Canal Grande zelf, vermaak voor ieder die het bevaart. Nauwelijks had ik plezier beleefd aan twee gondels die met even zoveel puike gondeliers om het hardst voeren, of ik vergaapte me aan de menigte die op de Rialto-brug, de Riva dei Camerlinghi, de vismarkt, de halte van het bootje bij Santa Sofia en de Casa da Mosto was gaan staan om de regatta te zien. Terwijl al deze mensenstromen vrolijk joelend huns weegs gingen, richt ik, als een man die zichzelf te veel is en niet weet wat hij met zijn ideeën en gedachten aan moet, mijn blik op de hemel, die sinds God hem schiep nooit verfraaid was met zulk een bekoorlijk tafereel van licht en schaduw. Bijgevolg zag de lucht er zo uit als diegenen haar zouden willen schilderen die jou benijden omdat ze het niet kunnen zoals jij, die haar voor je ziet terwijl ik erover vertel.

Om te beginnen de huizen die, hoewel van echte steen, onecht leken; en daarna ontwaar je de lucht die ik op een paar plaatsen puur en stralend zag, en elders nevelig en grauw. Stel je ook mijn verwondering voor over de wolken van gecondenseerd vocht die half in het zicht voor me hingen, vlakbij de daken van de gebouwen, en half aan de linkerkant, maar aan de rechterkant was alles ineengevloeid tot een grauw zwart. Ik verbaasde me wel over al die verschillende kleuren die ze vertoonden; de meest nabije gloeiden van de vlammen van het zonnevuur en de meest afgelegen bloosden van een maar deels ontbrand vermiljoen. O, met welk een schone streken veegden de penselen van de natuur de lucht opzij, weg van de palazzi, zoals jij, Vecellio, dat doet als je je landschappen schildert. Op sommige plaatsen was zij groen-blauw, op andere blauw-groen, zoals de grillige natuur, leermeester aller leermeesters, haar ook werkelijk maakt. Met licht- en schaduwpartijen plaatst zij op achter- of voorgrond wat zij op voor- of achtergrond wenst, zodat ik, die weet hoe jouw penseel geest is van haar geest, drie of vier keer uitriep: ‘O, Titiaan, waar ben je?’ Want ik geloof heilig dat als jij had geschilderd wat ik je nu vertel, je bij de mensen eenzelfde verbazing had gewekt als die mij van mijn stuk bracht; want met het aanschouwen van wat ik je zojuist beschreef voedde ik mijn ziel zolang het wonder van dat tafereel duurde.

Mei, te Venetië, 1544

Het Canal Grande: detail van een stadsgezicht van Venetië in 1500

Venetië
Andrej Bely
(Vertaling Anne Stoffel)

Er zijn twee Venetiës.

Een stad van kromme stegen vol kraampjes en horden vochtige winkels, waar het geperste leer van kleurige beurzen glanst, waar een rood, geslepen flesje kristallig schittert, doorflonkerd van goud; goud - helder, donker, zwart - omvlecht het snijwerk van de Venetiaanse ornamenten: marmer op goud, goud in marmer, goud begroet ons in het zwart kanten patroon van de grote vensters in het oude Venetië; het San Marcoplein is er vol van; maar het goud van de kleine winkeltjes is licht, helder; dat goud is gevlochten door het leer van vloeimappen, kameleontisch bedrukte stoffen en door de zwerm beurzen van salamanderhuid.

Een steeg loopt voor je uit; van boven smalle spleten nevelige hemel; van voren een brugje; het bochelt over het water, zich spiegelend in een groene gracht; eroverheen gebogen aanschouw je de gracht tot... het volgende brugje, waar een kruising van grachten is; de zwaan van een gondel wiegt boven de siddering van een rij ivoorkleurige huizen, weerspiegeld in het water, - ivoorkleurig; ze zijn wit geweest, zeker; van Carrara-marmer, lang geleden door tijd en roet met een waas bedekt; nu zijn ze mat; en gelig-grijs; soms overdekt met een duidelijk rozig en zacht waas; de ornamenten van bogen, kapitelen en zuilen lijken van ver op fijn slijpwerk van sterker ivoor; sommige palazzi zijn grijs; sommige zwart en prachtig somber; in de verte roept een gondelier; een gondelier antwoordt hem vanaf een verre kruising.

Een Venetië van klotsend stromen doorsnijdt het Venetië van smalle steegjes en winkeltjes.

De lichtheid en gratie van de spitsbogen, wijd uitwaaierend kantwerk van de gotiek, is hier wel in bijzondere harmonie met de lucht; overal rozetten boven het marmer van magnifieke zuilen; en bloemen van geraffineerd gekleurd glas, donker van buiten en helder van binnen, kerven twaalfbladige figuren in het roze, het donker uitdovende, of het oerzwarte, of het witte vlakgeslepen steen van een muur; het Dogenpaleis is zo; bleekroze is het; het staat daar als een open galerij, met zijn fascinerende

open rozetten; de afstand tussen de vensters, en de blind lijkende vlakken daartussen, en de vorm (een massief, plat neergelegd stenen blok) - alles fascineert; deze ‘stijl’ bedenk je niet; die is gegroeid, als een boom; die is hier van verre eeuwen her; en fascinerend kroezelen daar de uitsnijdingen boven de bogen; en twee galerijen zijn er, boven elkaar; fijn bewerkt zijn de spitse kanteeltjes op de muren.

Ik denk terug: over de stille wateren dreven sprookjes van processies; de grote Bucentaurus, omringd door tritons en nymfen, ontmoette in de vijftiende eeuw: Eleonora en Beatrice[1)]; op het San Marcoplein liepen processies; felrode kaarsen twinkelden duidelijk van de lucht onderscheiden in gouden kandelabers; in de menigte een goedmoedig op en neer lopende nar, die niet leek op de andere narren: Pantalone; in de palazzi las men gedichten van Cavalcanti, Guittone, Guido Guicinelli; en orkesten loofden God; Giovanni en Gentile Bellini, Giorgione die met zijn doeken de zon ving, en de gulden Titiaan schiepen hun eigen wereld; Tintoretto zong met zijn kolorieten, kleedde de wanden van de Grote Raad in de tederste pracht en praal; en Paolo Veronese tooide het plafond met een voor mij onbegrijpelijk kleurengamma; ik voel zijn kracht; hij is mij vreemd. Ik denk terug aan toen ik... aan dit alles terugdacht boven een gracht, op een brugje, dat teder omspeeld werd door een lucht van *Tintoretto-kolorieten*; maar ik liet me afleiden; het rumoer van de stegen, en het rumoer van de kleurdoortrokken kraampjes - het kon gebeuren dat het voorbijkwam, je overviel en je van het grijsgebochelde brugje afveegde... een straatje in, waar... het kon gebeuren dat je bij het raam van een kapper zag hoe hij de wangen inzeepte van een *commis* uit Parijs, of Danzig; en - er kon blauw met haar voile wuivend een miss voorbijlopen, zich vastklemmend aan een frambozerood deeltje Baedeker.

Uit: Memoires van gene zijde van het graf
François René de Chateaubriand
(Vertaling Robert de Does)

Venetië, Hotel Europa, 10 september 1833.

Salve, Italum Regina...
.....
Nec tu semper eris.
(Sannazaro)
O d'Italia dolente
Eterno lume.....
Venezia!
(Chiabrera)[1)]

Men kan zich in Venetië op het opperdek wanen van een statig voor anker liggende galei, de Bucintoro[2)] waar u een feest is bereid, en vanwaar ge, staande aan boord, rondom schitterende dingen ziet.

Mijn herberg, het hotel Europa, is gelegen aan de monding van het Canal Grande, tegenover de Dogana di Mare, de Giudecca en San Giorgio Maggiore. Als men het Canal Grande ingaat tussen de twee rijen van zijn paleizen, getekend door hun eeuwen en zo verscheiden van bouwstijl, als men zich verplaatst naar de Piazza San Marco en de Piazzetta, en de basiliek met haar koepels beziet, het paleis der Dogen, de Procurazie Nuove, de Zecca, de Torre dell'Orologio, de klokketoren van San Marco, de zuil met de Leeuw, dat alles vermengd met zeilen en masten van schepen, met de deining van menigten en gondels, met het azuur van de hemel en van de zee, dan doet de betoverende bekoring van dit schouwspel niet onder voor de grilligste droom of de speelsheid van een oosterse verbeelding. Soms schildert Ciceri[3)] op één doek, voor de droomwereld van het theater, een verzameling bouwwerken van alle stijlen, alle tijden, alle landen, al-

le klimaten: ook dat is Venetië.

Die met goud getooide gebouwen, rijk versierd door Giorgione, Titiaan, Veronese, Tintoretto, Bellini, Bordone, de beide Palma's, bevatten bronzen, marmeren, granieten en porfieren beelden, kostbare klassieke kunstwerken, zeldzame manuscripten; de tover van hun uiterlijk wedijvert met de magie van hun inwendige; en als men in het lieflijk schijnsel dat ze belicht, ontdekt welke doorluchte namen en welk een groots verleden hun gewelven vereeuwigen, roept men uit, met Philippe de Commynes: 'Nooit zag ik een trotser stad!'[4)]

En toch is dit niet meer het Venetië van de gezant van Lodewijk XI, de stad die gemalin was van de Adriatico en heerseres der zeeën; het Venetië dat keizers schonk aan Constantinopel, koningen aan Cyprus, vorsten aan Dalmatië, de Peleponesus en Kreta; de stad die de keizers van Germanië vernederde en in haar onschendbare woonstee smekende pausen ontving; het Venetië waarvan vorsten het zich tot een eer rekenden burger te zijn, waaraan Petrarca, Pletone, Bessarione[5)] de uit de ruïnes van de barbarij geredde resten van de Griekse en Latijnse letteren nalieten; het Venetië, republiek in een feodaal Europa, dat een schild was voor de christenheid; het Venetië, '*Planter of the Lion*'[6)], dat de wallen van Ptolomais, Asculum en Tyros onder de voet liep en in Lepanto de Halve Maan neerhaalde; het Venetië waar Dogen geleerden waren en kooplieden ridders; het Venetië dat het Oosten versloeg of zijn reukstoffen kocht, dat uit Griekenland buitgemaakte tulbanden of weergevonden meesterwerken meebracht; het Venetië dat het vruchteloos Verbond van Kamerijk overwon; de stad die zegevierde door haar feesten, haar courtisanes en haar kunsten, niet minder dan door haar wapenen en haar staatslieden; Venetië, zowel Corinthe als Athene en Carthago, dat haar hoofd tooide met erekronen van zeeslagen en met bloemenkransen.

Het is zelfs niet meer de stad die ik doorkruiste toen ik op weg was naar de oevers die getuigen van haar roem; maar, dankzij haar verrukkelijke koelten en haar lieflijke wateren, behoudt ze haar bekoring; vooral vervallende landen behoeven een zacht klimaat. Venetië bezit genoeg beschaving om een verfijnd bestaan te waarborgen. Haar verleidelijke atmosfeer maakt meer menselijke waardigheid overbodig; er gaat een fascinerende kracht uit van die resten van grootheid, die sporen van kunst

waardoor men is omgeven. De brokstukken van een oude beschaving die zulke dingen voortbracht, boezemen afschuw in voor een nieuwe maatschappij en laten u geen enkel verlangen naar enige toekomst. Ge verkiest u mee te voelen sterven met alles wat sterft om u heen; ge hebt geen ander verlangen dan de laatste resten van uw leven te verfraaien naarmate het versterft. De natuur, die alras, als een bed van jonge bloemen, nieuwe geslachten op de ruïnes zal brengen, gunt de meest verzwakte rassen nog het genot van de hartstocht en de vervoering der zinnen.

Venetië heeft nooit afgoderij gekend; ze groeide op als christin op het eiland waar ze gevoed werd, ver van de terreur van Attila. De afstammelingen van de Scipio's, een Paula, een Eustochia,[7)] ontkwamen in de grot van Bethlehem aan Alariks geweld. Anders dan alle andere steden, heeft Venetië, oudste dochter van de antieke beschaving maar nimmer onteerd door onderwerping, geen Romeinse resten, noch overblijfselen van de Barbaren. Ook vindt men er niet wat men in het Noorden en Westen van Europa ziet, te midden van de opkomst der nijverheid; ik doel hier op die nieuwe bouwwerken, lange haastig opgetrokken straten, vol onvoltooide en lege woningen. Wat zou men hier ook kunnen bouwen? Ellendige krotten die getuigen van het armzalig vernuft van de zonen, naast het luisterrijk genie der vaderen; gewitkalkte stulpen die nog niet tot de hak zouden reiken van de reusachtige paleizen van de Foscari's en de Pesaro's. Als men de troffel mortel en de handvol pleisterkalk ziet waarmee een schielijke reparatie aan een marmeren kapiteel is verricht, ergert men zich en verkiest de vermolmde planken waarmee Griekse of Moorse vensters zijn dichtgetimmerd en de lompen die te drogen hangen op sierlijke balkons, boven de afdruk van de krachteloze hand van onze eeuw.

Kon ik mij maar afzonderen in deze stad, die in harmonie is met mijn lotsbestemming, in deze stad der dichters, waar Dante, Petrarca, Byron verbleven! Kon ik hier maar mijn Memoires voltooien in het licht van de avondzon dat op deze bladzij valt! Nog schroeit de dagster op dit moment de savannen van mijn Florida en hier gaat zij al onder aan het eind van het Canal Grande. Ik kan haar niet meer zien; maar door een open plek in dit woud van paleizen belichten haar stralen nog de wereldbol op de Dogana, de sprieten van de barken, de ra's van de schepen en het

portaal van het klooster bij San Giorgio Maggiore. De toren van het klooster, herschapen tot een roze zuil, weerkaatst in het rimpelend water. De witte gevel van de kerk is zo sterk verlicht dat ik de kleinste details van het beeldhouwwerk kan onderscheiden. De omheiningen van de magazijnen op de Giudecca zijn geschilderd in een titiaans licht. De gondels in het kanaal en in de haven baden in hetzelfde licht. Daar ligt Venetië, aan de oever van de zee, als een mooie vrouw die met het tanend daglicht sterven zal: de avondbries doet nog haar geurend haar bewegen; ze sterft, gegroet door de natuur met al haar bekoorlijkheid en haar schoonste glimlach.

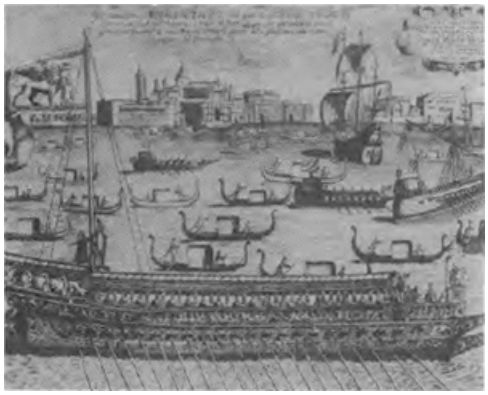

De Bucintoro op Hemelvaartsdag 1619. Gravure van Jan Sedeler, naar Stefano Scolari

Eindnoten:

1) Gegroet, koningin van Italië... ook gij zult niet eeuwig leven. (Jacopo Sannazaro, Italiaans humanist, 1456-1530)
   Van het lijdend Italië eeuwig licht, Venetië!
   (Gabriello Chiabrera, Italiaans dichter, 1552-1638)
2) Bucintoro, pronkgalei van de Dogen.
3) Pierre-Charles Ciceri 1782-1868, Frans schilder, o.a. van decors voor de Parijse Opera.
4) Philippe de Commynes, ong. 1447-1511, Frans geschiedschrijver en diplomaat. Het citaat is uit zijn memoires, boek VII, hst 15.
5) Giorgio Gemisto, genaamd Pletone en Kardinaal Giovanni Bessarione, Byzantijnse humanisten, na de val van Constantinopel (1453) naar Italië gekomen.
6) Byron, Childe Harold, Canto IV, strophe 14.
7) H. Paula en H. Eustochia, bekeerde dames uit de Romeinse aristocratie die zich hadden teruggetrokken in het klooster van Bethlehem. Door Chateaubriand ook vermeld in zijn *Itinéraire de Paris à Jerusalem*, deel III.

Als spion gearresteerd
Frederick Rolfe
(Vertaling Ike Cialona)

Toen ik vanochtend mijn stoeptreden schoonmaakte en over de vormgeving van dit gebeuren nadacht - stoeptreden aan het Canal Grande worden in de warme zomers in drie dagen overdekt met zeewier, en glibberig; en geen enkele Venetiaan (mijn huisbaas graaf Luigi Sbrojavacca moest mij laten vragen hoe ik dat deed) kan ze zo schitterend en zo grondig schoonmaken als ik dat doe, met oude bezems en chloorkalk, elke dag waarop ik thuis ben - drong het besef zich uiterst krachtig aan me op dat ik er, om elk mogelijk dom misverstand of onaangenaam voorval te vermijden, in dit stadium van de boekstaving van mijn Venetiaanse ervaringen beter aan deed om zonder verdere omslag al mijn maskers af te werpen en meteen abrupt, eens en voor al, ronduit en zo nadrukkelijk als ik dat kan, te verklaren dat ik (om er geen doekjes om te winden) met hart en ziel van de Venetianen houd. Ik hoop waarachtig dat dit onmiskenbaar duidelijk is. Het feit is dat een Venetiaan van Carthaagse afkomst, die ik recentelijk heb moeten bekritiseren, bleef jengelen dat ik de gewoonte heb om te sparlare, dat wil zeggen kwaad te spreken over de Italianen; en natuurlijk is dat totaal en nodeloos onjuist. Het zou nooit bij me opkomen om zoiets dwaas te doen. Om te beginnen ken ik nog geen tiental echte Italianen en ben ik niet zo dom dat ik me over zo'n klein aantal individuen generaliserend zou uitlaten. Het zit zo. Massimo d'Azeglio heeft gezegd: Ora che è fatta l'Italia, bisogna fare gli Italiani. (Nu we Italië gemaakt hebben, moeten we de Italianen maken.) En de enige bewoners van dit schiereiland die ik in de afgelopen vijf jaar vrij aandachtig bestudeerd heb (naast de Engelse en Schotse leden van de Britse kolonie) zijn de bezitters van dat mengelmoes van Teutoons, Mongools, Slavisch, Aziatisch, Grieks, Israëlitisch, Arabisch, Latijns en Siciliaans bloed die zich (tegenwoordig) Venetianen noemen en aldus genoemd worden. Van hen houd ik. Zij zijn, geloof ik, op weg om de Italianen te worden waarop Massimo d'Azeglio doelde. Ze lijken me op dit moment nog min of meer onaf te zijn (ik durf het woord ‘halfbakken’ niet te gebruiken):

maar dat is wellicht het gevolg van het feit dat ze nooit de gezegende discipline van een Feodaal Stelsel genoten hebben en (dus) een zelfgenoegzamer en bekrompener en minder kneedbaar materiaal bieden dan de Toscanen of de Romeinen of de Piëmontezen, enzovoorts. Een van hun eigen wonderbaarlijk scherpzinnige critici zegt dat men bij het beoordelen van de Venetianen nooit mag vergeten dat ze een popolo granbambino zijn, een volk van grote kleuters; hetgeen wil zeggen dat ze enorm groot zijn (en daarom opdringerig opvallend) en ook zeer zeer zeer zeer jong. Maar hoe dan ook - laat niemand me verkeerd begrijpen - ik houd van de Venetianen, zoals ik al zei. En daarom bekritiseer (kastijd) ik ze vrijelijk, om ze mijn liefde te bewijzen, waarin ik het hoogste en beste voorbeeld volg. De schatjes!

Voorts mag er geen misverstand over bestaan dat ik slechts spreek over de Venetianen die ik ken. Ik besef terdege dat er velen zijn die heel anders zijn. Dat moet wel - het spreekt vanzelf dat dat zo is: - anders zou Venetië, zoals dat gaat, al eeuwen geleden uitgewist zijn, net als de Steden der Vlakte. De pech is dat ik die anderen tot nu toe nog nooit ontmoet heb.

Welnu: het was laat in de herfst van 1909 en voorwaar een heerlijke ochtend. Ik was geheel alleen. Mijn onderkomen op het open trapportaal van een trappenhuis in het Palazzo Mocenigo-Corner kwam me weerzinwekkend voor. Een van mijn vrienden in Engeland, die de manuscripten van twee van mijn boeken gestolen had, weigerde afstand van ze te doen, tenzij ik hem 625 pond betaalde of hem toestond ze onder zijn eigen naam te publiceren; en een andere vervloekte me omdat ik geen roman over een heilige wilde schrijven die hij voor zijn werk kon laten doorgaan. Ik voelde me diep ongelukkig en zeer moedeloos. Met Job werden mij maanden van ellende toebedeeld en waren mij nachten van afmatting beschoren. En de vuile straten van Venetië vol nani, gobbi, zoppi, ofwel dwergen bultenaars, mankepoten en merkwaardige dames en heren die rondlopen met reusachtige wratten of grote, lange, harige kalkoenekuiven op onverwachte plekken op hun wangen, hals en voorhoofd, (van welke menselijke verschijnselen er meer in Venetië schijnen voor te komen dan in alle andere mij bekende steden) verveelden me dodelijk. Ik dacht dat een dag op de lagune in de heerlijke, volmaakte eenzaamheid van wijde horizonten, met de

zee en de lucht als mijn enige metgezellen, me zou reinigen en versterken. Ik begaf mij dus naar de Bucintoro Roeivereniging (waarvan ik in die tijd lid was) met een pakje brood met kaas en een ui en een veldfles met water; en maakte de puparin vaarklaar, geholpen door Fausto Levi. Hij was tamelijk zorgzaam, die dag; en de goden zij dank verkeerde ik toevallig in de positie dat ik hem een vrij royale fooi kon geven. Een puparin is een variant op de gondogla, een lichte, ranke roeiboot van acht à negen meter lang, zonder de ferro, de boegspriet, van de gondogla aan zijn voorsteven en met een achtersteven als een vogelstaart, ingeklapt maar parmantig omhooggestoken, zoals de staart van een merel er soms uitziet. Je balanceert staande op de achtersteven om hem op Venetiaanse wijze voort te roeien. Ik laadde het scheepje niet te zwaar, omdat ik in die tijd nog geen ervaren roeier was en ik me zo licht mogelijk wilde voortbewegen. Ik hees mijn Union Jack op de voorsteven - dezelfde die ik, enige tijd later, tijdens een door longontsteking veroorzaakte koortsroes met alle geweld als zweetdoek wilde gebruiken, toen men mij het Laatste Oliesel toediende. Ik nam ook een extra riem mee, een Burberry, de lantaren die ik gewoonlijk 's nachts gebruikte, mijn twee zeekaarten van de lagune, een paar stukken touw om de boot vast te leggen en weinig (zo al iets) meer. En ik roeide over het bassin van San Marco en langs de San Giorgio Maggiore het Canale della Grazia in, dat zuidwaarts leidt. De stroom was gunstig; en het weer heerlijk. Ik had geen speciale plannen, behalve om een oude Tauchnitz-editie af te leveren bij een van de artsen van het Vrouwengekkenhuis op het eiland San Clemente, ongeveer een zeemijl verderop, en daarna gewoon wat rond te lummelen om in mijn uitgelezen omgeving doorzettingsvermogen, listigheid en rampspoedbestendigheid op te doen.

Ik zal altijd blijven geloven dat de min of meer plezierige avonturen van die dag en nacht mijn verdiende loon waren, omdat ik op San Clemente tegen de goede omgangsvormen gezondigd heb. Men krijgt altijd precies terug wat men geeft. Ik bleef niet lang bij de arts, niet in de stemming zijnde voor een beleefdheidsgesprekje; ik gaf slechts het boek af, zei dat ik hoge achting voor hem had en zijn dienaar was, en vertrok. Maar op hun aanlegsteiger, waar ik de puparin had aangemeerd, stond een heel aardige jonge pater, een echte franciscaan (heel wat anders dan zo'n baardige capucijner), compleet met sandalen en een keuri-

ge tonsuur, die de een of andere maniak bijstand verleend scheen te hebben. Hij leek daar gestrand te zijn, want er lag geen roeiboot op hem te wachten en de stoomboot die het eiland elk uur aandoet was nergens te zien; en hij vroeg mij vriendelijk of ik toevallig terugvoer naar Venetië. Natuurlijk zou ik blij de gelegenheid te baat hebben moeten nemen om een geestelijke van dienst te zijn, al was het alleen maar omdat alle geestelijken die ik ken mij mijn leven lang tot op heden gewoonweg onbarmhartig behandeld hebben en je je naasten niet zo moet bejegenen als zij jou bejegenen, maar op totaal tegengestelde wijze. Denkend aan Bobugo, die me heeft willen treiteren door me zijn zegen te zenden via een vrijmetselaar, in plaats van mij, die hem vervloekte om zijn helse euvelmoed, tot enig heil te zijn, werd ik echter weer zo woedend dat ik die ochtend geen geestelijke aan boord wenste te hebben, dank u. Ik zei tegen de pater dat ik niet terugging, terwijl ik net zo goed had kunnen teruggaan met hem als passagier en dan wellicht voor de verandering een fatsoenlijke priester had leren kennen. En ik roeide ijskoud weg, de andere kant uit. Vandaar ongetwijfeld het gevolg.

Het brede, diepe Canale del Santo Spirito, waarover ik peinzend voortroeide of voortdreef, was uiterst rustgevend leeg en stil. Toen in de verte het kanonschot waarmee men in Venetië de middag inluidt, mijn aandacht weer op aardse zaken richtte, legde ik aan bij het groepje palen links naast het kleine vissersheiligdom om mijn brood met kaas te nuttigen en daarna een dutje te doen in de warme zonneschijn. En terwijl ik sliep, ving Hogerhand aan met het beramen van een straf voor mij.

Echt stormachtige stormen kunnen op deze lagune in een minuut of tien opsteken. Ik werd wakker met een storm vlak boven me en geen schuilplaats dichterbij dan Malamocco. Welis-waar lag het eiland Poveglia halverwege aan mijn rechterhand, met zijn huizen en zijn kerktoren: maar om de een of andere reden leek dat me niet interessant. Ook vind ik, die niet van suiker of zout ben, eerder genot dan het tegendeel in het flink natgeplensd worden. Paling raakt eraan gewend om gestroopt te worden, zegt men; en ik denk dat ik eraan gewend ben dat er met mij gesold wordt. Dat zou ik tenminste moeten zijn. Maar ik moest aan de puparin denken. Hij was niet van mij: want ik had hem aan de Roeivereniging geschonken. En een puparin, een open roeiboot dus, raakt snel vol regenwater en is dan lastig te bestu-

ren, als hij tenminste niet besluit om tot aan zijn dolboord onder water te verdwijnen en zich dan statig om te wentelen met zijn platte bodem naar boven. Ik roeide dus als een razende Roeland voort.

Stormwind en hagel zwiepten neer; en deden de zee ziedend kolken, maar ik bereikte doornat Malamocco met maar net zoveel water in de puparin dat de bodemplanken dreven. En toen ik aan de houten pier had aangemeerd, bracht ik mijn lading aan land en begon te hozen met de houten schep die onder elke boeg te vinden is. Een dikke, diepgezonken en zwaarbeschonken knappe jonge Bacchus stond naar me te kijken. Het hield op met regenen en een handvol manspersonen kwam aangeslenterd en bekeek mij en ook mijn parafernalia - een paar soldaten, een paar kaartjesknippers en een kleine vissersjongen. Daar mijn zeekaarten doorweekt waren, spreidden zij ze hulpvaardig uit om ze te laten drogen en bekeken ze tevens met een verrukkelijk naïeve nieuwsgierigheid. Daar er alleen maar manspersonen in zicht waren, kleedde ik me spiernaakt uit en trok mijn droge Burberry aan, waarna ik mijn natte kleren uitwrong en ze op de leuning te drogen hing. Het was een rare dracht, niet bepaald lelijk, maar blote benen onder een Burberry zien er ontzettend benig en lang en plotseling uit. Mijn metgezellen waren echter ongeveer net zo gekleed en gaven geen blijk van abnormale verbazing.

Het begon weer gestadig te regenen. Ik legde de puparin half onder de kleine pier en stapelde mijn spullen er afgedekt in op; en ik wandelde naar de kroeg aan het andere uiteinde van de pier om mijn bloed in beweging te brengen met een bekertje wijn, terwijl ik op clementer weer wachtte. Daar waren alle anderen (behalve de dames) ook gehuld in regenjassen en hun blote huid. Elke twintig minuten, of daaromtrent, wipte ik naar het eind van de pier en hoosde het water uit de roeiboot, totdat er om drie uur een glimpje zon verscheen en de reeds behoorlijke noordenwind nog wat aanwakkerde (tot mijn verdriet). Maar ik had mijn scheepje voor zo ongeveer de negende keer (min of meer) droog gemaakt en begon aan een terugtocht naar Venetië te denken: toen ik, hee, mijn extra roeiriem miste. Welnu, daar de Bacchus-jongeling als laatste in de buurt was geweest toen ik voorheen de puparin leeghoosde, snelde ik terug naar de kroeg, waar die verdachte had liggen dutten toen ik er wegging. Zijn

bank was leeg. Ik stevende verder naar binnen; en (ik weet niet waarom) naar het achtererf, tot ieders verbazing. En daar stond mijn inpikker van onbetekenende kleinigheden mijn riem zorgvuldig op te bergen in zijn schuur. ‘Wat doet ge met die riem, mijn beste?’ vroeg ik beminnelijk. ‘Sior, met permissie, ik wilde hem in veiligheid brengen voor de regen, weet u.’ Ik nam hem de riem af. ‘Sior, onthaal me dan tenminste op een fooi, om me te belonen, weest u zo goed.’ Ik zei hem waar hij heen kon lopen.

Ik kan maar beter kort zijn over de bestraffing van mijn onheusheid tegen de pater op San Clemente, een bestraffing die pas echt begon zodra ik om half vier mijn vijf zeemijlen lange terugtocht aanving vanuit Malamocco. Om te beginnen had ik het tij zo hevig tegen, dat ik pas om half zes bij Poveglia was - nauwelijks een zeemijl verder. Het leek wel of ik het enige levende wezen was op die hele uitgestrekte, griezelig grauwe lagune, afgezien van een visser, die zich opmaakte om zijn sandolo haastig terug te voeren naar Malamocco, nadat hij mij tierend afschuwelijke stormen had voorspeld toen ik zijn voorstel om me voor dertig lire naar Venetië te brengen had afgewezen. Zijn voorspellingen kwamen onmiddellijk uit. Ik worstelde verder vanaf Poveglia, geteisterd door een wolkbreuk, tegen de stroom in en bij een razende noordenwind die me niet alleen tegenhield op mijn tocht over het open water, maar me om zeven uur met geweld terugdreef, zodat mijn boeg op een paal stootte en brak en mijn scheepje tot tien centimeter onder de rand volliep met zeewater. Nu moest ik wel mijn toevlucht zoeken op het eiland, tenminste tot ik de boot had leeggehoosd. Ik zag een kanaaltje dat aan de zuidkant toegang tot het eiland bood en slaagde erin dat in te varen en een stenen kade te bereiken waarop bewoonde huizen stonden, met open deuren, van waaruit ik stemmen hoorde klinken. Ik zei luid ‘Oh!’ Enkele onderofficier-achtige manspersonen kwamen wild naar buiten rennen, onder het krijsen van het Venetiaanse equivalent van ‘Scheert u weg, gij die hier binnendringt!’ Ik lichtte in woord en daad mijn hachelijke situatie toe. Mocht ik, als het hun beliefde, aanmeren, hozen en een half uur rusten? Ach, het speet ze en bedroefde ze ten zeerste: maar het eiland Poveglia was een fort, wat zeg ik, fortissimo, en toegang was absoluut verboden, wat zeg ik, assolutissimo, in alle denkbare omstandigheden. Ik noodde ze om mijn volgelopen scheepje, de meedogenloze storm en de snel groeiende

duisternis in aanmerking te nemen en de mogelijkheid van mijn dood door verdrinking te overwegen. Ze smeekten me om niet aan zoiets fastidieus te denken. Ik hoefde alleen maar het kanaal in te varen dat ik daar rechts van me aan de andere kant van de lagune zag - het eigenlijke Canale di Poveglia, weet u wel - dan zou ik na tien minuten roeien stuiten op een piroga van de dazio en de aldaar aanwezige functionarissen zouden me redden en me onderdak verschaffen en me alle mogelijke aandacht schenken. Ik schommelde dus van het eiland weg, opnieuw de storm en de duisternis van de open lagune in.

Ziet u waar ik op doelde met mijn inleidende opmerkingen over een popolo granbambino, O zeer beminnelijke lezer? Is het niet karakteristiek voor een volk van grote kleuters om zo moeilijk te doen en anderen niet met je speelgoed te willen laten spelen? Vindt u ook niet? Ik ben niet geïnteresseerd in andermans speelgoed - ik bedoel forten. Zelfs als ze me persoonlijk rondleidden door hun forten en me uitgebreid deelgenoot maakten van alle geheimen van hun forten, dan nog zou ik geen snars begrijpen van hun forten. Ik ben niet goed in dat soort dingen en ik ben niet geïnteresseerd. Trouwens, ik heb andere dingen aan mijn hoofd. Maar zelfs als ik alles van hun forten wist, houd ik te veel van de Venetianen - ja, ik houd echt van ze: maar eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat ik ook te veel van mezelf houd - om ze een gemene loer te draaien en om, in feite, mijn eigen zeker niet brandschone handen vuil te maken door ze aan hun geliefde bondgenoten Duitsland, Oostenrijk en Hongarije te verraden. Zij beseffen dat echter totaal niet - zoals u weldra zult zien.

Ik roeide weg in de aangegeven richting, de storm en het duister in, waarbij ik me door het lot liet leiden, want ik kon geen hand voor ogen zien in de tierende pikzwarte nacht. Ik moest hard blijven doorroeien, want als de wind en de golven vrij spel kregen zou ik omslaan en in de golven verdwijnen. Om negen uur bereikte ik de op tien minuten roeiafstand gelegen piroga van de dazio, een van die op de ark van Noach lijkende vaartuigen die in alle grote waterwegen voor anker liggen om smokkelaars op te vangen die voedsel en dergelijke de stad in pogen te brengen. De opvarenden legden mijn puparin vast, laadden mijn spullen uit en begonnen zijn voorsteven te repareren en hem leeg te hozen. Maar zodra ik een voet op het dek van de piroga zette, legde ik me neer en viel meteen in slaap. Ik neem aan

dat ik een beetje moe was. In elk geval herinner ik me niets meer van die avond, tot het moment waarop ik kort na middernacht voorzichtig gewekt werd en naar een hut genood werd om daar met een heer te spreken. Iemand had me toegedekt met dikke dekens toen ik op dat open dek lag te slapen. De storm was weggetrokken en de maan scheen helder boven een zee die zachtjes snikte als een mishandelde vrouw na veel getier. Ik voelde me zo fris als een hoentje en net zo vindingrijk en rampspoedbestendig als altijd.

De heer in de hut bleek uit drie heren te bestaan, alle drie uiterst beleefd en minzaam en heel erg belangstellend. Niemand scheen van plan zich vrijheden met mij te permitteren waar ik me ontstemd over zou moeten voelen. Ze stelden alleen maar zeer intelligente vragen en noteerden mijn oprechte antwoorden, de naam van mijn overleden vader, mijn moeders meisjesnaam, mijn leeftijd, mijn beroep, enzovoorts. En als ik zo vriendelijk zou willen zijn, zeiden ze, om ze naar het Lido te vergezellen, dan zouden ze een bed voor de nacht tot mijn beschikking stellen. Ze hadden hun eigen sandolo met twee roeiers; een van hen zou met mij meevaren in mijn puparin, geroeid door een van hun roeiers, en de anderen zouden de sandolo nemen. Zo voeren we in een optocht van twee boten langs de zuidzijde van Poveglia en voorts in noordoostelijke richting door het Canale del Lazzaretto. Mijn metgezel was praatgraag maar heel aardig; en ik, die niets te verbergen heb, vind het heerlijk om over mijzelf te praten en mijn diverse listen en beproevingen. Het werd uiteraard (kun je bijna zeggen) duidelijk - zoals ik altijd weer tegen die lieverds zeg: ik ben niet voor niets de eerste keer in retraite geweest bij de jezuïeten en ik heb niet voor niets Niccolò Machiavelli grondig bestudeerd - dat mijn gidsen carabinieri in burger waren en onze bestemming hun kazerne in Santa Maria Elisabetta op het Lido. ‘Dan neem ik aan dat ik dit als een arrestatie moet beschouwen,’ zei ik liefjes. O Castor en Pollux, nonò, en ook bij Bacchus, nononò nossiornò ma nò! O Heilige Maagd, nee, zo'n grof woord als ‘arrestatie’ paste niet bij mij. Toen ze via de telefoon uit Malamocco en Poveglia en vanuit de piroga van de dazio gehoord hadden dat een buitenlander in een kapotte boot over de lagune rondzwierf, was het hun (de carabinieri's) plicht om erop toe te zien dat hij goed behandeld werd. Vandaar het aangeboden onderdak; en morgenochtend zou ik (als ik dat

wilde) over mijn ervaringen en mijn zeekaarten kunnen praten met hun luitenant. Va benong. Intussen zou ik, daar de nachtlucht kil was en mijn kleren erg vochtig waren (met permissie), graag meeroeien met mijn extra riem. Mijn gids was zeer geschokt bij het zien van mijn blote armen, toen ik mijn jasje uitdeed: ik zou kou vatten bij het minste briesje, zei hij. Maar ik ontlokte hem de erkenning dat Engelsen erg taai waren en molto molto resistenti, en lachend roeide ik mijn cipier naar mijn gevangenis. Er zijn gevangenissen en gevangenissen. De mijne was zo slecht nog niet en mijn bewakers waren bepaald schatten. Ze brachten me naar een keurig nette kamer met twee bedden. Zou ik het erg vinden als een van hen in het bed zou slapen waarop mijn keuze niet gevallen was? Geenszins: het zou me een genoegen zijn. (In ernst: een slapende carabiniere is zo ongeveer het zeldzaamste dat een mens ooit te zien kan krijgen, O zeer beminnelijke lezer.) Had ik honger? Mariavergine, ik was uitgehongerd, op dat uur, half twee 's ochtends, terwijl ik na mijn middagmaal van brood met kaas en ui niets meer gegeten had. Ze snelden de kazerne rond: maar het enige dat ze konden vinden was een pot pruimen op van druivepitten gestookte sterke drank die ze uit de privé-kast van hun luitenant gestolen hadden. Zo zaten twee carabinieri en ik op de rand van de bedden te babbelen en gestolen waren te verslinden. Waarna ik vanzelfsprekend de slaap van bepaaldelijk de rechtvaardigste aller rechtvaardigen sliep.

Om zeven uur werd ik wakker en liep naar het bed van mijn snurkende cipier. ‘Ontwaak, gij fraai manspersoon,’ zei ik, zijn schouder schuddend, ‘en kom kijken hoe ik mijn ochtendbad neem in de lagune bij jullie aanlegsteiger.’ We gingen naar beneden en ik gleed in het door de zon gekuste water dat aan hun tuin grensde en verfriste me al zwemmend. Een keur van zwarte koffie, vers brood, vijgen en druiven wachtte mij in een prieel toen ik weer opdook. Een aantal carabinieri - ik werd aan verscheidene nieuwe voorgesleld - had dienst of ging de paarden verzorgen of huishoudelijk werk verrichten, maar de anderen bleven gezellig bij me in de tuin en op de aanlegsteiger waar ik mijn roeiboot schoonmaakte, tot de luitenant me om negen uur verhoorde. Hij stond aan een kant van een kale tafel, waarop de inhoud van mijn puparin lag, en ik aan de andere kant. De wachtmeester stond met de tekst van de ondervraging van de vo-

rige avond naast zijn meerdere, die een echte heer was. Ik bevestigde mijn verklaringen betreffende de namen van mijn ouders, nationaliteit, leeftijd, beroep en het feit dat ik sinds een maand of veertien in Venetië verbleef. Was ik eigenlijk - daar ik blond haar had - niet een Oostenrijker of een Duitser? ‘Nossiornò,’ beet ik hem verontwaardigd toe: ‘Ik ben een vriend van Italië, niet van zijn geliefde (en gehate) bondgenoten.’ De luitenant nam me in ogenschouw. Was ik soms een priester? (Dat had ik uiteraard te danken aan mijn helaas nogal bonze-achtige gezicht en natuurlijke tonsuur.) Nee: zei ik. Ik had gepoogd er een te worden, maar de kerkelijke autoriteiten zeiden dat ik geen Roeping had. Ik was wel toevallig bevriend met een paar royalisten in Rome, Sforza Cesarini geheten. De luitenant grijnsde een beetje. Waarom zwierf ik in mijn eentje in een bootje over de lagune? Deed ik dat als boetedoening? Nee, voor mijn gezondheid en vertier, antwoordde ik. Wist ik niet dat dat zeer riskant was? Waarachtig wel: maar elke sport bracht nu eenmaal risico's met zich mee - daaraan waren wij gewend: zei ik. Maar (en nu deed hij me even versteld staan) waarom bezat ik zeekaarten waarop alle diepten aangegeven stonden? Gewoon om te zien waar ik veilig een duik kon nemen zonder met mijn neus in de modder te blijven steken. Maar hoe kwam ik aan die kaarten van het Italiaanse Nationale Hydrografische Instituut? Die had ik natuurlijk gewoon gekocht bij boekhandel Ongania op de Piazza San Marco. (Ik moest eigenlijk ‘Markusplatz’ zeggen, vanwege de Duitse en Oostenrijkse bezetting van Venetië.) Hum! Laten we nogmaals de personalia controleren: in Londen geboren, vader Rolfe James, moeder Pilcher Ellen Elizabeth, van beroep schrijver en negenenveertig jaar oud. Ik verklaarde dat dat allemaal klopte. Een carabiniere voelde zich geroepen om eensklaps te verklaren: ‘Neemt u mij niet kwalijk, Sior Tenente, maar ik geef hem geen negenenveertig jaar: want vanmorgen om zeven uur heeft hij zich, waar ik bij was, in het kanaal geworpen om te zwemmen, zeggende dat dat zijn gewoonte was, en aldaar bleek mij dat hij één wit been heeft, van een witheid! terwijl de rest van hem gebruind is door de zon, en ik kon hem (met permissie) onmogelijk meer dan vijfentwintig tot meer dan dertig jaar geven.’ Ik giechelde. De luitenant wees me terecht: ‘Signore, wij weten heel goed, wij hier, dat we eerbied moeten hebben voor de waardige positie van de literatuur en u had echt niet hoeven pogen om te-

vens de eerbied te verwerven die men de ouderdom verschuldigd is.' Waarop niets terug te zeggen viel en ik vroom voor me uit blikte. Maar wat was dat over een wit been? O, ik wond altijd een handdoek om mijn linkerbeen als ik zonnebaadde na het zwemmen, om een bewijs bij de hand te hebben dat ik van nature echt een blanke was. Ze schenen me nogal een excentriekeling te vinden, maar tot nu toe onschadelijk. En nu, was ik bij iemand in Venetië bekend? O ja. De Engelse consul kende me; de Engelse dokter kende me. De luitenant schudde zijn hoofd: ja, ja, maar was ik bij Italianen bekend? Ik denk dat hij de consul en de dokter in staat achtte om de fortenspion, waar hij me voor hield, de hand boven het hoofd te houden: ik zei dus dat ik lid was van de Bucintoro Roeivereniging. Ach zo, dan konden ze daar nu meteen via de telefoon om inlichtingen vragen. En ze belden op. En, de goden zij dank, de telefoon werd opgenomen door de jonge Fausto Levi, die ik (zoals ik al zei: de goden zij dank) de vorige dag een vrij royale fooi had kunnen geven. Hij bekende dat ze Sior Rolfé (ze beklemtonen altijd mijn toonloze 1 en mijn toonloze e en noemen me Rolfé, wat ik beestachtig familiair vind klinken) daar zeer goed kenden en dat hij een zeer o zeer eerbiedwaardige sior was, die door iedereen geacht werd om zijn gentiliteit en zijn zeer roemrijke talent. En dat gaf de doorslag. De luitenant sprong in de houding en salueerde, terwijl hij meldde dat ik vrij was om te vertrekken zonder een smet op mijn onbezoedelde reputatie.

De vriendelijke carabinieri pakten mijn spullen op, begeleidden me naar de aanlegsteiger, hielpen me de puparin uit te rusten, salueerden toen ik mijn Union Jack hees, groetten me uitbundig, en we scheidden als de beste vrienden - een vriendschap die me zeer van nut bleek toen ik later in andere moeilijke omstandigheden geraakte. En ik zette regelrecht koers naar het Armeense eiland San Lazzaro op de terugweg naar Venetië, terwijl ik in stilte dure eden zwoer dat ik mijn fototoestel zou weggooien zodra ik thuis was en dat ik me nooit meer in de buurt van hun forten zou wagen of wat dan ook zou doen dat de lichtgeraakte schatten zou kunnen kwetsen. Maar vindt u het vreemd, O zeer beminnelijke lezer, dat ik van die lieve Venetianen houd?

Uit: Het dagboek
Stendhal
(Vertaling Robert de Does)

(22-24 juli 1815)

Venetië - Mijn reizen verliezen vijftig procent van hun koloriet. Ik schrijf alleen nog maar als ik geen poot meer kan verzetten. Op 22 juli 1815, om half zeven 's morgens, kom ik in Venetië aan met de postschuit uit Padua, doodop van de slaap en wat geërgerd over een dikke Duitser zonder ideeën, handelsman in Triëst, met een rood kruis. Net als baron Lepreux. Dat soort mensen staat, wat platvloersheid van ideeën betreft, op het peil van de hoogste standen in Italië en gaat daar dan ook dadelijk door voor zeer innemend. Lepreux was in Milaan in verlegenheid door de overvloed van huizen waar hij werd uitgenodigd.

Bij aankomst ga ik wat rusten in de Regina d'Inghilterra. Als ik om elf uur naar buiten ga, is de eerste die ik tegen kom Val, die me voorstelt om in zee te gaan zwemmen, midden in het Canale della Giudecca, vanaf een laddertje aan de boot. Dat is zeer aangenaam en waarschijnlijk ook heel gezond.

Als we terugkomen schrijven we samen een briefje aan Gina om haar de enormiteit van haar vergissing duidelijk te maken als ze het droeve gat Padua verkiest boven Venetië, dat ondanks alle tegenspoed nog steeds één van de lieflijkste steden van Europa is. Het is onmogelijk om meer gelijk te hebben dan wij, maar het genoegen om het goed geschoten te hebben in Padua en vanaf de eerste dag geaccepteerd te zijn in de beste kringen, de hoffelijkheid van de heer Br., misschien wel verdubbeld door het tabaksproject, zullen er wel voor zorgen dat ze zal wortelen in dat gat.

Het toeval wil dat ze het gezien heeft in de enige week dat het te verdragen is, de tijd van de Palio, en dat men haar Venetië heeft afgeschilderd in de akeligste kleuren. Toen ze twaalf jaar geleden in Venetië was, hebben de jaloezie *of the husband* en allerlei tegenslag haar ieder genoegen ontnomen.

Hier is, overigens, een budget voor Venetië:

Gemeubileerd appartement voor een jonge man, zeer fatsoenlijk... 360 fr. Men kan deze uitgave terugbrengen tot 200 franc door zelf wat meubels te kopen.

Gondels, 2 franc per dag, per maand 50 franc, perjaar... 720 fr.

Schouwburg, drie keer per week een van de mooiste loges... 600 fr.

Dit is wat de Venetiaanse mannen aan hun vrouw geven. Eten: diner 2 franc, café 2 franc, per maand 120 franc, per jaar... 1440 fr. Totaal 3120 fr.

Al deze uitgaven zijn hoog geschat. Niemand zal bijvoorbeeld iedere dag een gondel nemen, alleen al omdat je niet zou weten wat je ermee moest. Ik zou gaan wonen in de buurt van de Piazza San Marco; je hebt dan alleen 's winters een enkele keer een gondel nodig.

Met 3000 franc zijn dus mijn vervoer, schouwburg en onderdak betaald. Ik zou dan 5000 franc hebben voor bijzondere genoegens.

Dit land is, in de huidige toestand, misschien nog steeds het vrolijkste van heel Europa. Het gemak om hier met de mensen in contact te komen is verbazingwekkend. Je gaat naast een vrouw zitten, je mengt je zonder plichtplegingen in het gesprek, je herhaalt een keer of drie, vier dit procédé; als je elkaar aanstaat bezoekje haar thuis, en binnen de veertien dagen, de eerste keer dat je met haar gaat gondelvaren, kun je haar vingeren.

Dit is absoluut niet de wensdroom van een onervaren fatje, maar daarentegen het zuivere resultaat van een eigen ondervinding. Zondag heeft Val de mooiste vrouw die wij ooit gezien hebben, het was een ongetrouwd meisje, het hof gemaakt, op zeer onbescheiden en zelfs belachelijke wijze, vond ik, met uitroepjes in de conversatie.

Het enig belachelijke waren mijn noordelijke scrupules. Op het eind van de avond, toen ze vlak voor hem langs kwam, maakte ze gebaartjes van verstandhouding naar hem.

In alle grote steden begrens ik mijn leven tot een vrij klein gebied. De buurt rondom San Marco, met haar honderdtwintig cafés of wel salons, zou mij waarschijnlijk volstaan als wandelgebied.

Om zich te vertreden is er het park, al zijn de bomen er wat miezerig. Als je wilt paardrijden, heb je het vasteland of het Lido; het

gedeelte tegenover het San Marcoplein is acht mijl lang. Ik ben er zoëven nog geweest: dertig minuten heen, terug maar vijfentwintig.

IJdelheid speelt geen enkele rol bij de staat die de heer Maruzzi voert, de rijkste bankier hier. Hij heeft maar één gondel, net als ik, en niemand ziet hem ooit in een gondel. Men treft elkaar op het San Marcoplein. Je kan er de beroemdste vrouwen van zeer nabij opnemen; hoe je je aan hen moet laten voorstellen is hier niet, zoals in andere landen, een groot mysterie.

Gisteren heeft Val mij meegenomen naar een bal van de aristocratie, waar ik meteen werd uitgenodigd voor de rest van mijn leven. Toen hij zat te praten met de weelderige mevrouw Rossi, heb ik mij, als gevolg van een laatste beetje Parijse bescheidenheid, en door mijn aard, mijn trots om niet te veel te willen zijn, teruggetrokken. Hij heeft me terechtgewezen; hij stond op het punt mij voor te stellen. Zo gaat het overal. Ondanks mijn voorliefde voor eenzaamheid, zou ik in één jaar alles wat telt in Venetië kennen, dat wil zeggen een honderdtal van de acceptabelste vrouwen, daarna kan je kiezen.

Als men zich de hele ochtend met serieuze dingen bezighoudt, is dat hier geenszins belachelijk, integendeel.

Voor mij bestaat het geluk eruit om midden in een grote stad eenzaam te zijn en alle avonden door te brengen met een maîtresse. Venetië beantwoordt volledig aan die voorwaarden.

Ik concludeer uit al dit gebabbel dat Venetië mij zeer goed bevalt.

Natuurlijk, de arme reiziger die in een stad geen maîtresse en geen vriend heeft en ook niet van kunstwerken houdt, ziet die stad niet op haar voordeligst. Als de mensen zich vervelen, staan ze u tegen; als ze zich vermaken, voelt u zich buitengesloten. De heer F. voelt bovendien de leegte van het vreemde.

Ik heb gretig de gelegenheid aangegrepen om naar Padua terug te gaan, met Val, die morgenavond vertrekt. Ik zal dan in Venetië hebben doorgebracht: zaterdag, zondag, maandag en dinsdag, in de zomerhitte, de slechtste tijd naar men zegt. Ik heb geen enkele last gehad van ook maar de geringste kwalijke geur. Wel van het gemis aan de kleine gemakken van het leven, eigen aan de zuidelijke volkeren. Ik schrijf bijvoorbeeld met een pen die ik versnijd met een nagelknipper, en walgelijke inkt. In de hele herberg, één van de eerste van het land, is geen pennemes te vinden.

Vertaalde poëzie

Gondel met gondelier, Giacomo Franco, 1610

Venetië
Anna Achmatova
(Vertaling Anne Stoffel)

Gouden duiventil aan lieflijk water
Van een groen dat nauwelijks beweegt.
Zwarte bootjes trekken strepen, later
Door een zilte wind weer weggeveegd.

Vreemde mensen, vaak een zacht gebaar.
Speelse souvenirs om weg te geven:
Leeuw met boek op kussen, handgeweven,
Leeuw met boek op marmeren pilaar.

Als een oud, verschoten schilderij
Krimpt de hemel tot gedempte blauwen.
Klein is hier de ruimte en toch vrij,
Vochtig, heet, maar zonder te benauwen.

Венеция

Золотая голубятня у воды,
Ласковой и млеюще-зеленой;
Заметает ветерок соленый
Черных лодок узкие следы.

Столько нежных, странных лиц в толпе.
В каждой лавке яркие игрушки:
С книгой лев на вышитой подушке,
С книгой лев на мраморном столбе.

Как на древнем, выцветшем холсте,
Стынет небо тускло-голубое...
Но не тесно в этой тесноте
И не душно в сырости и зное.

1912 Август

Venetië
A.N. Apoechtin
(Vertaling Marja Wiebes & Margriet Berg)

1

Wij zijn laatst door twee oudjes rondgeleid
In een paleis, vervallen en verloren.
De vrouwtjes ratelden de hele tijd.
‘Uw komst is als een malse bui, signoren,
Al zal ons uiterlijk u niet bekoren,
En zijn wij oud en onze schoonheid kwijt,
Ze doen u vast wel deugd, onze verhalen:
Wij zusters zijn de laatsten der Micchialen.

2

U hoort het goed: Micchiale... Welk een kracht!
U hebt natuurlijk over ons gelezen,
De dichter spreekt over ons voorgeslacht,
In de kronieken wordt het vaak geprezen,
Er zal in 't hele land geen ander wezen
Dat zo beroemd is en zozeer geacht.
Geen Pucci was er ooit zo rijk en machtig,
Geen Pesaró, geen Fóscarizo krachtig...

Венеция

1

В развалинах забытого дворца
Водили нас две иищие старухи,
И речи их лилися без конца.
‘Синьоры, словно дождь средн засухн,
Нам дорог ваш визит; мы стары, глухи
И ие пленим вас нежностью лица,
Но радуйтесь тому, что нас узнали:
Ведь мы с сестрой последние Микьялн.

2

Вы слышите: Микьялн... Как звучит!
Об нас не раз, конечно, вы чнтали,
Поэт о наших предках говорнт,
Исторнк их занес в свои скрижали,
И вы по всей Италии едва ли
Найдете род, чтоб был так знаменит.
Так не были богаты и могучи
Ни Пезаро, ни Фоскари, ни Пучи...

3

Maar nu is hij verbleekt, die oude gloed.
En wie heeft ons geruïneerd? - Een jongen!
Wij hebben neef Gaetano opgevoed,
Zijn ouders hadden daarop aangedrongen;
Hij werd een knappe vent; zijn bokkesprongen
En al zijn streken praatten we steeds goed!
Hij was er heel vroeg bij, was ongeduldig...
Ja, neef Gaetano is aan alles schuldig.

4

Hij joeg 't Ancoons bezit er snel doorheen,
Verkocht het landgoed samen met de beelden,
Verzoop de schilderijen een voor een,
Waarna hij in Triëst 't collier verspeelde,
Dat hij eerst aan zijn bruidje toebedeelde.
Maar toch was hij niet kwaad in 't algemeen,
't Was meer dat zijn karakter niet zo groot was...
Wij lieten menig traantje toen hij dood was.

5

Kijk daar eens, heren, daar hangt zijn portret,
Die denkerskop, met die gekrulde haren;
Vlak boven hem - ja, daar met dat boeket -
Dat zijn mijn zus en ik in vroeger jaren,
Toen wij nog wijdvermaarde schonen waren.
Helaas heeft het verval nu ingezet,
Geen spoor van het verleden meer... Maar weet je:
Als je goed kijkt dan lijkt het nog een beetje.

3

Ну, а теперь наш древннй блеск угас.
И кто же разорил нас в нух? - Ребенок!
Илемянник Гаэтано был у нас,
Он поручён нам был почти с пеленок;
И вырос он красавцем: строен, тонок...
Как было не прощать его проказ!
А жить он начал уже слишком рано...
Всему впиой нлемянник Гаэтано.

4

Анконские поместья он спустил,
Палаццо продал с статуямн вместе,
Картнны пропил, вазы перебил,
Брильянты взял, чтоб подарить невесте,
А проиграл их шулерам в Триесте.
А впрочем, он прекрасный малый был,
Характера в нем только было мало...
Мы плакалн, когда его не стало.

5

Смотрите, вот висит его портрет
С задумчивой, кудрявой головою;
А вот над ним - тому уж много лет, -
С букетами в руках и мы с сестрою.
Тогда мы обе славились красою,
Теперь, увы... давно пропал и след
От прошлого... А думается: всё же
На нас теперь хоть несколько нохоже.

6

Dat is Francesco daar... zoals u ziet,
Geen man om mee te spotten, kijk die ogen:
De Raad van Tien, dat was zijn werkgebied,
Hij strafte hard en zonder mededogen.
Maar op zijn oude dag ging hij gebogen
Onder een zware last, een groot verdriet:
Drie zonen had Francesco, - zij zijn allen
Nabij Lepanto in de strijd gevallen.

7

En dan die grijsaard, met zijn dor gelaat:
Antonio... op wie wij ons beroemen:
Alom geliefd en lid van de senaat,
Die later zich tot Doge liet benoemen,
Maar ertoe kwam zijn eega te verdoemen,
Daartoe gedreven door jaloerse haat!
Dat is ze daar, de beeldschone Terese:
't Portret van haar is 't werk van Veronese.

8

Ze lijkt te leven op het schilderij...
Een telg uit het geslacht der Morozijnen...
Zie toch die schouders, hoe volmaakt is zij,
Die lieve lach, die goddelijke lijnen.
Al spaart de laster niemand, haar, de reine,
Gingen de praatjes allemaal voorbij.
Men durfde van Terese slechts te dromen,
Helaas is toen een koning langs gekomen.

6

А вот Франческо... С этим не шути,
В его глазах не сыщешь состраданья:
Он заседал в Совете десяти,
Ловил, казнил, иымучивал иризнанья,
За то и сам иод старость, н наказанье,
Он должен был тяжелый крест иести:
Три сыиа было у него, - нсе трое
Убнты в роконом Лсиаитском бое.

7

Вот и маитни старик, с лицом сухим:
Аитиио... Мы им гордигься можем:
За доброгу ои всеми был любим,
Сеиатором был долго, иосле дожем,
Но, ревностыо, как демоном, тревожим,
К жеие своси ои был неумолим!
Вот и она, красавнна Тереза:
Нортрет се - работы Веронеза -

8

Так, кажется, н дышит с нолотна...
Она была из рода Морозини...
Смотрнте, что за плечи, как стройиа,
Улыбка апгела, глаза богини,
И хоть молва нещадиа, - как святыни,
Терезы ие касалася она.
Ей о любви никто б не заикиулся,
Но тут король, к несчастью, подвериулся.

9

Die koning dat was Hendrik III. Er gaan
In de familie talloze geruchten.
't Portret van hem zijn wij zeer toegedaan.
In Krakau zat hij om Parijs te zuchten,
Hij voelde zich een balling, wilde vluchten,
Het Poolse koningschap stond hem niet aan.
Maar na zijn broeders dood ging hij het haten,
En hij besloot om Polen te verlaten.

10

De Heer heeft hem op onze weg gebracht.
Langs de palazzi kwam hij uit het donker,
Uit duizend gondels kreet het volk die nacht,
Kanongebulder, klokgelui weerklonk er,
Venetië was een en al geflonker.
Bij Foscari verscheen hij onverwacht...
Een ieder weende: kindren, mannen, vrouwen...
Omdat ze Hendrik III mochten aanschouwen!

11

De staat bood aan zijn gast een warm onthaal...
Op 't bal kwam Hendrik III Terese tegen.
Hoe 't verder ging weet enkel haar gemaal, -
Wij hebben daar nooit hoogte van gekregen -
Hij vroeg de kerk een tweede keer de zegen,
Terese-lief verdronk hij in 't kanaal,
Waarna hij in de Frari-kerk hertrouwde...
Maar 't was geen prettig huwelijk voor de oude.’

9

Король тот Генрих Третий был. О нем
В семействе нашем намятно преданье,
Его портрет мы свято бережем.
О Францин храня воспоминанье,
Он в Кракове скучал как бы в изгнаньи
И не хотел быть нольским королем.
Ио смерти брата, чуя трон нобольше,
Решился он в Париж бежать из Польши.

10

Доро́гой к нам господь его нривел.
Июльской ночью нлыл он меж дворцами,
Народ кричал нз тысячи гондол,
Сливался пушек гром с колоколами,
Венеция блистала вся огнями.
В налаццо Фоскарини ои вошел...
Все плакали: мужчины, дамы, детн...
Велнкий государь был Генрих Третий!

11

Республика давала бал гостям...
Король с Терезой встретился на бале.
Что было дальше - нензвестно нам,
Но только мужу что-то насказали,
И он, Терезу утопив в канале,
Венчался снова в церкви Фрари, там,
Где памятник великого Канопы...
Но старику был брак несчастлив новый’

12

Ze raken over hem niet uitverteld,
Over de rampen van dat tweede trouwen...
Maar wij verlangen naar het open veld,
Het vochtig, donker oord gaat ons benauwen...
We nemen afscheid van de beide vrouwen, -
Al zijn ze arm, ze weigeren ons geld,
En blijven bij ons weggaan trots herhalen:
‘Ja, ja, wij zijn de laatsten der Micchialen!’

13

Dan stap ik in een gondel en verlang
Een eindje rond te varen op het water
In 't laatste licht van de zonsondergang...
Er steekt een briesje op, een wolkje gaat er,
En uit een andre boot klinkt even later
Gitarenspel en zoet tenorgezang,
En luid weerklinkt er bij de slotakkoorden:
‘*Dimmi che m'ami*’, eeuwenoude woorden.

14

Venetië! Wie blij is en bemind,
Wiens leven wordt verwarmd door mededogen,
Die voelt als hij geen welkom ondervindt
In uw ruïne zich wel zeer bedrogen,
Zijn luide bede laat u onbewogen,
Uw starre stilte is wat hem niet zint,
Uw lange slaap, zonder rumoer en klachten,
Verwart hem als een kwellende gedachte.

12

И длился об Антонио рассказ,
О бедствиях его второго брака...
Но начало тянуть на воздух нас
Из душных стеи, из плесени и мрака...
Старухи были нищие, - однако
От денег отказались, и не раз
Нам на прощанье гордо повторяли:
‘Да, да, - ведь мы иоследние Микьяли!’

13

Я бросился в гондолу и велел
Куда-нибудь подальше плыть. Смеркалось...
Канал в лучах заката чуть блестел,
Дул ветерок, и туча надвигалась.
Навстречу к нам гондола приближалась,
Под звук гитары звучный тснор пел,
И громко раздавались над волнами
Заветные слова: dimmi che m'ami!.

14

Венеция! Кто счастлив и любим,
Чья жизнь лучом сочувствия согрета,
Тот, подойдя к развалинам твоим,
В них не найлст желанного привета.
Ты на призыв не дашь ему ответа,
Ему покой твой слишком недвижим,
Твой долгий сон без жалоб и без шума
Его смутит, как тягостная дума.

15

Maar wie door levensstormen is geveld,
En die het moe is ergens naar te streven,
Die zich geen vragen over morgen stelt,
Wiens hart in slaap is, niet in staat tot leven,
Die elke nieuwe dag die wordt gegeven
Steeds als een doelloze herhaling telt,
Hem zal het weerzien grote vreugde schenken...
Daar zijt ge dan! Om steeds aan terug te denken!

16

Wanneer het pijnlijke idee ontstaat
Om dieper in 't verleden door te dringen,
Dan is daar niet het purperen gewaad
Van Dogen met hun kroon vol schitteringen,
Maar straf, de Brug der Zuchten, folteringen -
Ja, alles wat het stempel draagt van 't kwaad...
Wat ligt er niet aan leed, verraad en zorgen
Achter die muur van marmer stil verborgen!...

17

Hoeveel moest hij die wreed was vastgezet,
Gesard, gekooid gelijk een dier, ontberen,
Met hoeveel wanhoop schreef hij dit gebed
In 't raamloos kot waar men hem liet creperen:
‘Red mij van hen die ik vertrouw, o Here,
Van hen die 'k niet vertrouw ben 'k al gered!’
Hij moet wel een belangrijk dichter wezen, -
Uw leven laat zich in twee regels lezen!

15

Но кто устал, кто бурей жизни смят,
Кому стремиться и спешить напрасно,
Кого вопросы дня не шевелят,
Чье сердце спит бессильно и безгласно.
Кто в каждом дие грядущем видит ясно
Один бесцельный повторений ряд, -
Того с тобой обрадует свиданье...
И ты пришла! И ты - восноминанье!..

16

Когда больная мысль начиет вникать
В твою судьбу былую глубже, шире,
Она не дожа будет представлять,
Плывущего в короне и порфире,
А пытки, казни, мост Dei Sospiri! -
Всё, всё, на чем стралания иечать...
Какие тайиы горя и измены
Хранят безмолвио мраморные стены!.

17

Как был людьми глубоко оскорблен,
Какую должен был ионесть потерю,
Кто напнсал, в темнице заключен
Без окон и дверей, иодобио зиерю:
‘Снаси госнодь от тех, кому я верю, -
От тех, кому не верю, я снасен!’
Он, может быть, великим был поэтом, -
История твоя в даустншьи зтом!

18

De kelk is nu geledigd, 't is voorbij,
Gij wilt niet langer lijden, gij wilt leven,
In de omhelzing van de slaap zijt gij
In uw vergane glans versteend gebleven:
Uw Doge weg, uw Marco afgeschreven,
Uw leeuw getemd, uw plein een woestenij,
In uw paleizen is de lucht bedorven...
Gij zijt een graf, vol stilte, afgestorven...

19

Jawel!... Een graf!... Maar waarmee hebt gij mijn
Gemoed geraakt, mij voor u ingenomen?
En waarom zou mijn ziel gevangen zijn
Door de verwelkte schoonheid van uw dromen,
Die, lang vergeten, weer naar boven komen?
Is dan het hart veroordeeld om te streven
Zolang het tijd van leven is gegeven?...

20

We voeren lang... Een eerste ster verscheen,
We leken in de maneschijn te baden;
Het kleine wolkje van daarstraks verdween,
Vol sterren was de lucht, als misgewaden.
‘Giuseppe! Peppo!’ klonk het van de kade...
Daarna verstilde alles om ons heen.
De gondel werd geruisloos voortbewogen,
Links 't somber Lido, het paleis der Dogen.

18

Страданья чашу выпивши до дна,
Ты снова жить, страдать не захотела,
В объятьях заколдованного сна,
В минувшем блеске ты окаменела:
Твой дож пропал, твой Марк давно без дела,
Твой лев не страшен, площадь не нужна,
В твонх дворцах пустынных дышит тленье...
Везде покой, могила, разрушенье...

19

Могила!.. да! но отчего ж иорой
Ты хороша, пленительна, могила?
Зачем она увядшей красотой
Забытых снов так много воскресила,
Душе напомнив, чтб в ней прежде жнло?
Ужель обманчив так ее покой?
Ужели сердцу суждено стремиться,
Пока оио не перестанет биться?..

20

Мы долго плыли... Вот зажглась звезда,
Луиа нас обдала потоком света;
От прежней тучи нет теперь следа,
Как ризой, небо звездами одето.
‘Джузеппе! Пеппо!’ - прозвучало где-то...
Всё замерло: и воздух и вода.
Гондола наша двигалась без шума,
Налево берег Лило спал угрюмо.

21

O, nimmer heb ik in mijn vaderland
Van zulk een liefde, zulk een gloed geweten,
Woedde er in mijn ziel zo'n felle brand,
En was ik door zo'n levensdrift bezeten!
Ach, kon ik het verleden maar vergeten,
Hoe gaarne had ik met een geestverwant
Over de volheid van mijn hart gesproken...
Helaas, de stilte werd door niets verbroken..

22

Venetië kwam in de donkre zee,
Oplichtend in een stralend wit, tot leven,
En leek van verre wel een sprookjesfee,
Door marmer en door zilverglans omgeven.
De slaperige golfjes deinden even,
De nacht voerde geluk en warmte mee;
En bevend, vol van droeve mijmeringen,
Hoor 'k de tenor '*O, sol beato*' zingen...

(1874)

Hendrik III, koning van Frankrijk en Polen, doet zijn intocht in Venetië in 1574

21

О, никогда на родине моей
В года любви и страстного волненья
Не мучили души моей сильней
Тоска по жизни, жажда увлеченья!
Хотелося забыться на мгновенье,
Стряхнуть былое, высказать скорей
Кому-нибудь что душу наполняло...
Я был один, и всё кругом молчало...

22

А издали, луной озарена,
Венеция, средь темных вод белея,
Вся в серебро и мрамор убрана,
Являлась мне как сказочная фея.
Спускалась ночь, теплом и счастьем вея;
Едва катилась сонная волна,
Дрвжало сердце, тайной грустью сжато,
И тенор пел вдали ‘O, sol beato’!...

1874

Venetië
Aleksander Blok
(Vertaling Werkgroep Slavistiek Leiden)[*]

1

Met haar ging ik de zee op,
Zag ik de kust verdwijnen,
Met haar zocht ik de verte,
Vergat ik al mijn naasten...

O, zeil zo wit
Op groene baren!
Het zwarte git
Op donkre haren!

En Christus moe het kruis te dragen,
Dat hem zo griefde,
Verlaat de duistere kapel...

Adriatische liefde -
Mijn laatste -
Vaarwel, vaarwel!

(9 mei 1909)

Венеция
1

С ней уходил я в море,
С ней покидал я берег,
С нею я был далёко,
С нею забыл я близких...

О, красный парус
В зеленой да́ли!
Черный стеклярус
На темной шали!
Идет от сумрачной обедни,
Нет в сердце крови...
Христос, уставшнй крест нести...

Адриатической любовн -
Моей последней -
Простн, прости!

9 мад 1909

* *De werkgroep bestaat uit Margriet Berg, Yolanda Bloemen, Wanda Braining, Nettie Janssen, José van Leeuwen, Anne Pries, Karel van het Reve en Marja Wiebes.*

2

Aan Jevg. Ivanov

Gondels als stille sarcofagen.
Een ijzige lagunewind.
Bij Marco's leeuw lig ik verslagen,
Ziek en verbijsterd als een kind.

De reuzen op de toren bonken
Het middernachtelijke uur.
In de lagune ligt verdronken
San Marco's grillige sculptuur.

In de paleiselijke kilte,
Langs maanbeschenen galerij,
Gaat Salomé in alle stilte
Met mijn bebloede hoofd voorbij.

De stad droomt weg in stille luister,
Alleen de schim langs het kanaal,
Alleen het hoofd daar in het duister,
Droef starend, op een zwarte schaal.

(augustus 1909)

2

Евг. Иванову

Холодный ветер от лагуны.
Гондол безмолвные гроба.
Я в эту ночь - больной и юный -
Простерт у львиного столба.

На башне, с песнию чугунной,
Гиганты бьют полночный час.
Марк утопил в лагуне лунной
Узорный свой иконостас.

В тени двор[...]овой галереи,
Чуть озаренная луной,
Таясь, проходит Саломея
С моей кровавой головой.

Всё спит - двор[...]ы, каналы, люди,
Лишь призрака скользя[...]ий шаг,
Лишь голова на черном блюде
Глядит с тоской в окрестный мрак.

A[...] 1909

3

Het tij der zorgen is geweken.
De levensroep verliest aan kracht.
De zwartfluwelen winden spreken
Over het leven dat mij wacht.

Zal 'k in een ander land ontwaken,
Niet in dit schemerig gebied?
Zal ik weemoedig zuchten slaken
Om het bestaan dat ik verliet?

Wie schenkt mij 't leven? Wie uit velen,
Een Dogenzoon of een vazal,
Mag op een nacht de sponde delen
Van wie mijn moeder worden zal?

Boeit eens met tedere canzonen
Hij, die mijn vader wordt, misschien
't Hart van een Venetiaanse schone
En zal hij dan mijn komst voorzien?

Is als ik in de stad der Dogen
Het prille leven binnenkom,
Het eerste wonder voor mijn ogen
De bronzen leeuw op zijn kolom?

Wat zingen de gedempte snaren?
Droomt gij al, moeder, hoe g' uw kind
Met vrome sluiers zult bewaren
Voor ijzige lagunewind?

Nee! Al wat is en was blijft leven!
Wat ik aan dromen heb bedacht
Wordt door het tij teruggedreven,
Verdwijnt in de fluwelen nacht!

(20 augustus 1909)

3

Слабеет жизни гул упорный.
Уходит вспять прилив забот.
И некий ветр сквозь бархат черный
О жизни буду[...]ей поет.

Очнусь лн я в другой отчизне,
Не в этой сумрачной стране?
И памятью об этой жизни
Вздохну ль когда-нибудь во сне?

Кто даст мне жизнь? Потомок дожа,
Купе[...], рыбак, иль иерей
В гряду[...]ем мраке делит ложе

С гряду[...]ей матерью моей?

Быть может, вене[...]ейской девы
Кан[...]оной нежной слух пленя,
Оте[...] гряду[...]ий сквозь напевы
Уже предчувствует меня?

И неужель в гряду[...]ем веке
Младен[...]у мне - велит судьба
Впервые дрогнувшие веки
Открыть у львиного столба?

Мать, что̀ поют глухие струны?
Уж ты мечтаешь, может быть,
Меня от ветра, от лагуны
Свя[...]енной шалью оградить?

Нет! Всё, что есть, что было, - живо!
Мечты, виденья, думы - прочь!
Волна возвратного прилива
Бросает в бархатную ночь!

26 as[...]ye[...]a 1909

Venetië
Ivan Boenin
(Vertaling Arthur Langeveld)

Weerzien met Venetië na jaren...
Telkens als je het station voorbijgaat
En de steiger oploopt, waait de stilte
Van Venetië je toe en raak je
Dronken van de zeelucht der kanalen.
Al die bootjes, barken, 't glanzend vette
Water in het schijnsel der lantarens,
Met daarachter lage gevelrijen
Als uit smoezelig ivoor gesneden,
En daarboven avond van het zuiden
Nat en kil, maar altijd overgoten
Door zacht blauw, al haast naar lila neigend, -
Goed is het dit alles weer te zien!

Zeven jaar... Ik sliep in de vertrouwde
Lage, oude kamer met de witte
Zoldering, met bloemetjes beschilderd.
's Ochtends hoor ik klokgelui, welluidend,
Zangerig, maar niet tot ons richt deze
Zuivere verlaten stem zijn boodschap,
Echo van het leven waar niets anders
Meer van over is dan enkel schoonheid!
's Morgens vielen schuine zonnestralen
In het nauwe steegje, roze schijnsel! -
Door de overkant weerkaatst - drong binnen

Венеция

ВосемЬ лет в Венеции я не был...
Всякий раз, когда вокзал минуешь
И на нристань выйдешь, удивляег
Тишина Венеции, ньянеешь
Ог морекого воздуха каналов.
Этн лодки, барки, маслянистый
Блеск воды, о[...]нями озаренной,
А за нею низкий ряд фасадов
Как бы из слонрвой грязной кости,
А над ними синий южный вечер,
Мокрый и ненастный, но налитый
Синевою мягкою, лиловой, -
Радостно все это было видеть!
Восемь лет... Я спал в давно знакомой
Низкой, старой комнате, нод белым
Потолком, раснисанным цветами.
Утром слышу - колокол: и звонко
И певуче, но не к нам взывает
Этот чистый одинокий голос,
Голос давней жизни, от которой
Только красота одна осгалась!
Утром косо розовое солнце

Заглянуло в узкий переулок,
Озаряя отблеском от дома,

[Nederlands]

In de kamer, - net als toen gevoelde
Ik met diepe vreugde de nabijheid
Van de zee, de vrijheid, zag ik boven
Platte daken vol met bollend wasgoed
Zacht-seringe blauwe plukjes wolken
Aan de vochtige turkooizen hemel.
Blootshoofd kwam een meisje aangelopen,
Zingend haalde ze het wasgoed binnen,
Slank en elegant... Ik zag het vóór mij:
Capri, Lamartine's Graciella...
Zeven jaar geleden was ik jonger,
Maar alleen van lichaam, niet van geest!

's Middags bij San Marco, lijkend op de
Patriarch van Syrië en Smyrna,
Glimlachte de zon door lichte nevel,
In verblindend parelmoeren roze.
Fel bescheen de zon de grijze muren
Van de Dogen en het plein, de duiven,
Koerende en naarstig graantjes pikkend
Voor de voeten van de forestieri.
Alles vonkte, hoeden, schoenen, stokken,
Toegeknepen ogen, witte tanden,
Vrouwen, in hun lichte zomerjurken
Lenteachtig mooi, ontvouwden zijden
Parasols om hun gelaat een glans van
Zijde te verlenen... Ik ging zitten
Op de galerij, bestelde koffie,
Vroeg een kranten dacht wat na... Wie jong is
Wéét waarvan hij houdt. Maar wij zijn anders.
Ons is alles even lief... Daarginder

[Russisch]

От стены напротив - и опять я
Ралостную близость моря, воли
Ошутил, увидевши нал крышей,
Над бельем, что но ветру треиалось,
Облаков сиреневые клочья
В жидком, влажно-бирюзовом небе.
А потом на крышу прибежала
И белье снимала, наневая,

Девушка с раскрытой головою,
Стройиая и тонкая... Я вспомнил
Канри, Грациэллу Ламартина...
Восемь лет назад я был моложе,
Но не сердцем, нет, совсем не сердцем!

В полдень, возле Марка, что казался
Патриархом Сирии и Смирны,

Солнце, улыбаясь в светлой дымке,
Перламутром розовым слепило.
Солнце пригревало стены Дожей,
Площадь и воркующих, кипящих
Сизых голубей, клевавших зерна
Под ногами щедрых форостьеров.
Все блестело - шляпы, обувь, трости,
Щурились глаза, сверкали зубы,
Женщины, весну напоминая
Светлыми нарядами, раскрыли
Шелковые зонтики, чтоб шелком
Озаряло лица... В галерее
Я сидел, спросил газету, кофе
И о чем-то думал... Тот, кто молод,
Знает, что он любит. Мы не знаем -
Целый мир мы любим... И далеко,

[Nederlands]

Achter de kanalen en de vlakke
Stad die straalde in een matte weerschijn,
Achter 't groen van Adria's lagunes
Keek de leeuw met vleugels van zijn hoge
Zuil de verte in. Bij held're hemel
Ziet hij zuidelijk de Apenijnen,
Naar het noorden toe het drietal Golven
Van de Alpen, wier beijsde bochels
Spierwit tegen het azuur afsteken.

's Avonds mist, een ondoordringbaar melkgrijs
Rookgordijn. En in de mist het pluizig
Groen der lichten en de schaduwstrepen,
Door de palen der lantaarns geworpen.
Inktzwart in de rouw het Canal Grande,
Ingebed in mistig-rode lichten.
Loodzwaar en antiek het duister. Steegjes
Modderig en vuil. De mensen lopen
In het midden, net als op de Bühne.
Zoet de geur van pittige sigaren.
En genoeglijk in de galerijen
Helverlichte winkels en cafeetjes.
Britten kopen kant en oude boeken,
Goud op snee, met dikke, perkamenten
Bladzijden en grove sloten... Ik word
Door een meisje aangeklampt, ze houdt me
Aan mijn schouder vast en glimlacht naar me,
Klaaglijk en verlegen: ‘Mi d'un soldo!’
Lang daarna zat ik in een taverna,
Lang daarna dacht ik aan haar bekoorlijk
Warme blik, haar zwartfluwelen wimpers
En haar vodden... Denkelijk een Moorse!

[Russisch]

За каналы, за лежавший плоско
И сиявший в тусклом блеске город,
За лагуны Адрии зеленой,
В голубой простор глядел крылатый
Лев с колонны. В ясную погоду
Он на юге видит Апеннины,
А на сизом севере - тройные
Волны Альп, мерцающих над синью
Платиной горбов своих ледяных...

Вечером - туман, молочно-серый,
Дымный, непроглядный. И пушисто
Зеленеют в нем огни, столбами
Фонари отбрасывают тени.
Траурно Большой канал чернеет
В россыпи огней, туманно-красных,

Мрак тяжел и древен. В переулках -
Слякоть, грязь. Идут посередине, -
В опере как будто. Сладко пахнут
Крепгие сигары. И уютно
В светлых галереях - ярко блещут
Их кафе, витрины. Англичане
Покупают кружево и книжки
С толстыми шершавыми листами,
В переплетах с золоченой вязью,
С грубыми застежками... За мною
Девочка пристряла - все касалась
До плеча рукою, улыбаясь
Жалостно и робко: ‘Mi d'un soldo!’
Долго я сидел потом в таверне,
Долго вспоминал ее прелестный
Жаркий взгляд, лучистые ресницы
И лохмотья... Может быть, арабка?

[Nederlands]

's Nachts om één uur uitgegaan. Heel vochtig,
Maar wel warm en zacht. Op de piazzetta
Nat plaveisel. Teder ruikt de zeelucht,
Koud en kil de stank der glibberige,
Duist're stegen. Van het water komt de
Geur van watermeloen. Aan de hemel
Boven de piazzetta en het kerkje
Met de pausenbeelden aan de gevel,
Staat een bleke maan: soms helder schijnend,
Dan weer schuilgaand achter flarden nevel,
Achter najaarsmist, uit zee aandrijvend.
‘Slaap je al, Enrico?’ En geluidloos
Vaart hij traag de lange, zwarte doodskist
Van zijn gondel verder in het maanlicht,
Op de achtersteven zijn gestalte,
Lichtjes buigend en meteen weer groeiend...
Door de nauwe gangen van de straten,
Tussen hoge, zware muren gaat het...

In die gangen aken met hun lading
Hout of zeezout: voor de nacht geankerd.
Onderaan de muren palen, treden,
Schimmelig en slijmerig. De hemel
Is een lint met bleke, kleine sterren.
Heel Venetië is ingeslapen...
Enkel in een kroeg voor dieven, dronkaards,
Achter het station, dringt licht naar buiten.
Dof weerklinken kreten, uitgelaten
Lachen, twistgesprekken, met de vuisten
Wordt gebeukt op tafels die bemorst zijn

[Russisch]

Ночью, в час, я вышел. Очень сыро,
Но тепло и мягко. На пьяцетте
Камни мокры. Нежно пахнет морем,
Холодно и сыро вонью скользких
Темных переулков, от канала -
Свежестью арбуза. В светлом небе
Над пьяцеттой, против папских статуй
На фасаде церкви - бледный месяц:
То сияет, то за дымом тает,
За осенней мглой, бегущей с моря.
‘Не заснул, Энрико?’ - Он беззвучно,
Медленно на лунный свет выводит
Длинный черный катафалк гондолы,
Чуть склоняет стан - и вырастает,
Стоя на корме ее... Мы долго
Плыли в узких коридорах улиц,
Между стен высоких и тяжелых...

В этих коридорах - баржи с лесом,
Барки с солью: стали и ночуют.
Под стенами - сваи и ступени,
В плесени и слизи. Сверху - небо,
Лента неба в мелких бледных звездах...
В полночь спит Венеция, - быть может,
Лишь в притонах для воров и пьяниц,
За вокзалом, светят щели в ставнях,
И за ними глухо слышны крики,
Буйный хохот, споры и удары
По столам и столикам, залитым

[Nederlands]

Met Marsala en Vermouth... Dit late
Dronken leven heeft een zekere charme,
Met zijn dronkaards, hoeren en matrozen!
‘Ho amato, amo, Desdemona!’
Zegt Enrico, zacht het wijsje zingend,
En misschien hoort iemand zijn geneurie,
Iemand in dat donkere huis bijvoorbeeld -
Iemand die verliefd is... Achter tralies
Is een tuintje zichtbaar: naakte bomen,
Haast doorschijnend in de zuivere hemel,
Glinsterend als glas, er dringt een geur van
Wijn en honing tot mij door... Die wijngeur
Uit de tuin is teerder dan de lente!
Grof, afgunstig, gretig is wie jong is.
Jeugd kent niet de vreugde: te aanschouwen
Desdemona met betraande wimpers
Die een ander liefheeft...

En dan eensklaps
Zien we hemel, maanlicht, watervlakte!
Welkom hemel, welkom helder maanlicht,
Spel van licht weerkaatst in golfjes, dunne
Blauwe nevel waarin huizen, kerken
In de verte sprookjesachtig lijken.
Welkom wijde, nachtelijke verten
Van de gouden, ademloze kustlijn,
Welkom verre lichtjes der expresse
Die zich als een gouden ketting zuidwaarts
Over de lagunes spoeden!

(30.08.1913)

[Russisch]

Марсалой и вермутом... Есть прелесть
В этой поздней, в этой чадной жизни
Пьяниц, проституток и матросов!
‘Ho amato, amo, Desdemona’!, -
Говорит Энрико, напевая,
И, быть может, слышит эту песню
Кто-нибудь вот в этом темиом доме -
Та душа, что любит... За оградой
Вижу садик, в чистом небосклоне -
Голые, прозрачные деревья,
И стеклом блестят они, и пахнет
Сад вином и медом... Этот винный
Запах листьев тоньше, чем весенний!
Молодость груба, жадна, ревнива,
Молодость не знает счастья - видеть
Слезы на ресницах Дездемоны,
Любящей другого...

Вот и светлый
Выход в небо, в лунный блеск и воды!
Здравствуй, небо, здравствуй, ясный месяц,
Перелив зеркальных вод и тонкий
Голубой туман, в котором сказкой
Кажутся вдали дома и церкви!
Здравствуйте, полночные просторы
Золотого млеющего взморья
И огни чуть видного экспресса,
Золотой бегущие цепочкой
По лагунам к югу!

30 VIII. 13

Venetiaanse strofes I*
Iosif Brodski
(Vertaling Peter Zeeman)

Voor Susan Sontag

I

De natte tuier van de kade. Een trekpaard, in schemer verscholen,
wuift treurig met zijn manen, door slaap gestoord.
De wiegende greepplanken van gondels brengen als violen
elk voor zich stilte voort.
Hoe meer de Moor gelooft, hoe zwarter woorden het papier maken,
en een hand, te kort om te reiken naar een halsgewricht,
drukt het kant van een zakdoek, versteend in de palm van Iago,
tegen een klam gezicht.

II

De pleinen zijn leeg en de kaden verlaten.
Aan de muren van het café meer volk dan er zit;
een meisje in harembroek laat haar luit praten
voor een Achmed van eender snit.
O negentiende eeuw! Hang naar het oosten! Pose
van de banneling op een rots! En, als leucocyten in bloed,
volle manen in het oeuvre van poëten, brandend van tuberculose,
schrijvend dat liefde dit doet.

Венецианские стрфы(1) *Сюзанне Зонма[...]*
I

Мокрая коáновязь пристани. Понурая ездовая
машет в сумерках гривой, сопротивляясь сну.
Скрипичные грифы гóндол покачиваются, издавая
вразнобой тишину.
Чем доверчивей мавр, тем чернее от слов бумага,
и рука, дотянуться до горлышка коротка,
прижимает к лицу кружева смятого в пальцах Яго
каменного платка.

* *De 'burger uit Perm': S. Djagilev.*
Duse: Eleonora Duse (1859-1924), Italiaanse actrice, een van de grootste tragediennes van het internationale toneel, reeds tijdens haar leven een legende. Speelde onder meer de rol van Desdemona in Shakespeare's Othello, *waarnaar de eerste strofe verwijst.*
Lorrain: Franse schilder en etser (1600-1682).
De vertaler bedankt Anne Stoffel voor haar hulp.

II

Площадь пустынна, набережные безлюдны.
Больше лиц на стенах кафе, чем в самом кафе:
дева в шальварах наигрывает на лютне
такому же Мустафе.
О, девятнадцатый век! Тоска по востоку! Поза
изгнанника на скале! И, как лейкоцит в крови,
луна в твореньях певцов, сгоравших от туберкулеза,
писавших, что - от любви.

III

's Avonds geen vertier. Geen tedere Duse, geen stradivari.
Een eenzame hak tikt op het diabaas van de straat.
Onder lantaarns deinst je schaduw, als huiverende carbonari,
terug van waar je gaat,
en ademt stoom uit. 's Nachts halen we hier het maximum
uit een gesprek met onze eigen echo, en die verwarmt
het marmeren, beslagen aquarium,
dat leeg staat en galmt.

IV

Achter goudgeschubde ramen, in het kanaal opgedoken:
olieverf in bronzen lijst, een piano, iets lichts, iets zwaars.
Dus dat verbergen ze binnen, blinden dichtgetrokken,
de brasem en de baars!
Je hoofd tolt van een onverhoeds treffen met een godinne
aan het plafond, ontkleed tot en met haar beha.
Een portiek, het gehemelte ontstoken met angina
van een lampje, zegt aaa.

III

Ночью здесь делать нечего. Ни нежной Дузé, ни арий.
Одинокий каблук выстукивает диабаз.
Под фонарем ваша тень, как дрогнувшнй карбонарий,
отшатывается от вас
и выдыхает пар. Ночью мы разговариваем
с собственным эхом; оно обдает теплом
мраморный, гулкий, пустой аквариум
с запотевшим стеклом.

IV

За золотой чешуей всплывших в канале окон -
масло в бронзовых рамах, угол рояля, вещь.
Вот что прячут внутри, штору задернув, окунь!
жаброй хлопая, лещ!
От нечаянной встречи под потолком с богиней,
сбросившей все с себя, кружится голова,
и подъезды, чье нёбо воспалено ангиной
лампочки, произносят ‘а’.

V

Wat roerden ze de staart hier, manoeuvrerend als brasem!
Wat zwommen ze, kuitschietend, in scholen naar het ovaal
van een spiegel! Diepe splitten ontnamen je de adem -
wat een heet onthaal,
als de lagune op sirocco's! Op promenades
maakte wind koolsoep van japonnen en pantalons!
Waar zijn ze nu, al die polichinelles, maskerades,
draaitollen, capes en clowns?

VI

Zo doven kroonluchters; zo nemen, als kwallen,
koepels in volume af wanneer de nacht gevallen is.
Zo vernauwen straten zich, kronkelend als alen,
en piazza's imiteren platte vis.
Zo vangt Nereus uit opgeklopte dameskapsels
gevallen kammen voor zijn dochters bij laag tij,
maar onberoerd laat hij de gele, gratis parels
der straatlan tarenrij.

V

Как здесь били хвостом! Как здесь лещами ви́лись!
Как, вертясь, нерестясь, шли косяком в овал
зеркала! В епанче белый глубокий вырез
как волновал!
Как сирокко - лагуну. Как посреди панелн
здесь превращались юбки и панталоны в щи!
Где они все теперь - эти маски, полишинели,
перевертни, плащи?

VI

Так меркнут люстры в опере; так на убыль
к ночи идут в объеме медузами купола.
Так сужается улица, вьющаяся как угорь,
и площадь - как камбала.
Так подбирает гребни, выпавшие нз женских
взбитых причесок, для дочерей Нерей,
оставляя нетронутым желтый бесплатный жемчуг
улнчных фонарей.

VII

Zo verstommen orkesten. De stad is verwant aan een pogen
om noten van de stilte vast te houden in lucht,
en als muziekstandaards staan paleizen verschoven
en nauwelijks verlicht.
Slechts daar waar de burger uit Perm slaapt in zijn wade
zingt een ster, tussen telegraafkabels, falset.
Maar het water applaudisseert, en als rijp is de kade,
op do-re-mi vastgezet.

VIII

En de pupil van Lorrain, zijn knieën tot hoeken,
stoot letters naar het eind van de regel, als overboord,
hoopt zo het verstand voor slagzij te behoeden,
hoezeer ook door drank ontspoord.
Wil zich ontdoen van zijn wollen pantser van kleren,
op bed neerploffen, zich aanvlijen tegen bot dat leeft,
als tegen een hete spiegel met een legering
waar hartstocht in staat gegrift.

1982

VII

Так смолкают оркестры. Город сродни попытке
воздуха удержать ноту от тишины,
и дворцы стоят, как сдвинутые пюпитры.
плохо освещены.
Только фальцет звезды меж телеграфных линий -
там, где глубоким сном спит гражданин Перми. *
Но вода аплодирует, и набережная - как иней,
осевший на до-ре-ми.

VIII

И питомец Лоррена, согнув колено,
спихивая как за́ борт буквы в конец строки,
тщится рассудок предохранить от крена
выпитому вопреки.
Тянет раздеться, скинуть суконный панцирь,
рухнуть в кровать, прижаться к живой кости,
как к горячему зеркалу, с чьей амальгамы пальцем
нежность не соскрести.

1982

Venetiaanse Strofes II

Voor Gennadi Sjmakov

I

Een wolk, verkreukt in de nacht, spant haar meelwitte zeil, haar tuigage.
Na een oorvijg van de bakker verschijnt een warme blos
op een matte wang. Gekleurd glas ontvlamt in de etalage
van een pandjesbaas.
Vuilnismannen varen voorbij. Zoals snelle schooljongens takken
jagen langs een hek, gaan ochtendstralen één voor één
langs colonnades, monsteren arcaden, plakken
wier, doorlopen steen na steen.

II

Het daagt langdurig. Het naakte, koude marmer
van de heupen van een nieuwe Suzanna - zie
de camera's der nieuwe oudsten inzoomen, als het onder
water wordt gedompeld. Twee-drie
dikke duiven, weggeschoten vanaf vormgegeven pleister,
veranderen al vliegend in meeuwen: de tol voor een vlucht
bovenwater, hetzij van beddegoed de slaperige laster,
tot het plafond gericht.

Венецианские строфы(2) *Геннао[...]ю Шмакоеу*

I

Смятое за ночь облако расправляет мучнистый парус.
От пощечины булочника матовая щека
приобретает румянец, и вспыхивает стеклярус
в лавке ростовщика.
Мусорщики плывут. Как прутьями по ограде
школьники на бегу, утренние лучи
перебирают колонны, аркады, пряди
водорослей, кирпичи.

II

Долго светает. Голый, холодный мрамор
бедер новой Сусанны сопровождаем при
погружении под воду стрекотом кинокамер
новых старцев. Два-три
грузных голубя, снявшихся с канители,

на лету превращаются в чаек: таков налог
на полет над водой, либо - поклеп постели,
сонный, на потолок.

III

Vocht kruipt de slaapkamer binnen, trekt de schouderbladen
van een schone, voor alles dove, slaapster naar elkaar.
Zo krimpt bij een krakend takje een patrijs ineen, en bij wandaden
heel de engelenschaar.
De tule voor het raam wiegt op in- en uitademingen.
Bleek, zijden schuim strikt fauteuils, iets van ivoor
en de spiegel, de lokale glazen uitweg van dingen
uit een doodlopend spoor.

IV

Licht trekt je oog open, als een schelp. Gebeier van klokken,
waarmee je oorschelp wordt overstroomd:
kudden koepels, op weg naar de drenkplaats, aangetrokken
door wat het water toont.
Halfopen luiken teisteren je neusgaten met gesmolten
chocolade, lompen, sterke koffie, cichorei.
En St. Joris doopt zijn lans in de draak z'n keelholte,
als in inkt schrijfgerei.

III

Сырость вползает в спальню, сводя лопатки
спящей красавицы, что ко всему глуха.
Так от хрустнувшей ветки ежатся куропатки,
и ангелы - от греха.
Чуткую бязь в окне колеблют вдох и выдох.
Пена бледного шелка захлестывает, легка,
стулья и зеркало - местный стеклянный выход
вещи из тупика.

IV

Свет разжимает ваш глаз, как раковину; ушную
раковину затопляет дребезг колоколов.
То бредут к водопою глотнуть речную
рябь стада куполов.
Из распахнутых ставней в ноздри вам бьет цикорий,
крепкий кофе, скомканное тряпье.
И макает в горло дракона златой Егорий,
как в чернила, копье.

V

Dag. De gewichtloze, gekwadrateerde azuren massa
laat heel de wereld - al haar blauw - in het achterland, keert
en stormt frontaal, als op een schietgat, op het glas aan,
waar ze capituleert.
De grijze, krullige meute zet de achtervolging
in op de dief met vuurrode pet: er is een noord-ooster op til.
De stad lijkt een porseleinen opeenhoping
plus gebroken kristal.

VI

Sloepen, barkassen, barken en motorboten
trappen als ongepaard schoeisel van God
kerkspitsen, pilaren, brugbogen en de blik in je ogen
volijverig kapot.
Alles is verdubbeld, behalve het lot, eeuwig baken,
en het H_2O zelf. Maar zoals elke stem die vóór pleit,
laat het ledige turkoois dit en de daken
sterk in de minderheid.

V

День. Невесомая масса взятой в квадрат лазури,
оставляя весь мир - всю синеву! - в тылу,
припадает к стеклу всей грудью, как к амбразуре,
и сдается стеклу.
Кучерявая свора тщится настигнуть вора
в разгоревшейся шапке, норд-ост суля.
Город выглядит как толчея фарфора
и битого хрусталя.

VI

Шлюпки, моторные лодки, баркасы, барки,
как непарная обувь с ноги Творца,
ревностно топчут шпили, пилястры, арки,
выраженье лица.
Все помножено на два, кроме судьбы и кроме
самоей H2O. Но, как всякое в мире ‘за’,
в меньшинстве оставляет ее и кровли
праздная бирюза.

VII

Zo stappen ze soms het water uit, verbijsteren met hun gladde
huid de grillige oever en, bloem in de hand,
vergeten ze hun gewaad, laten dat eenzaam spatten
ver van het vasteland.
Zo wordt je besprenkeld. Zij die onsterfelijk zijn verspreiden
een geur van wier, wat hen van gewone mensen onderscheidt
en duiven stoort bij het krankzinnig schaken op pleinen,
vierkant, met hout geplaveid.

VIII

Ik schrijf deze regels, 's winters, buiten, aangeschoten,
in een witte stoel, in een colbertje, haast kaal,
terwijl uiteengeschoven kaken klanken uitstoten
in mijn moedertaal.
Koffie wordt koud. Doffe pupillen zijn mikpunt
van de sprankelende lagune - straf voor hun waaghalzerij
een landschap vast te leggen dat het uitstekend
kan stellen zonder mij.

1982

VII

Так выходят из вод, ошеломляя гладью
кожи бугристый берег, с цветком в руке,
забывая про платье, предоставляя платью
всплескивать вдалеке.
Так обдают вас брызгами. Те, кто бессмертен, пахнут
водорослями, отличаясь от вообще людей,
голубей отрывая от сумасшедших шахмат
на торцах площадей.

VIII

Я пишу эти строки, сидя на белом стуле
под открытым небом, зимой, в одном
пиджаке, поддав, раздвигая скулы
фразами на родном.
Стынет кофе. Плещет лагуна, сотней
мелких бликов тусклый зрачок казня
за стремленье запомнить пейзаж, способный
обойтись без меня.

1982

Uit: Beppo
Lord Byron
(Vertaling W. Jonker)

10

Van alle plaatsen waar het carnaval
Het grappigst was in tijden van weleer
(Met serenades, zang en dans en bal,
Gebarenspelen, maskerades, meer
Dan ik - in tijdnood - hier vertellen zal),
Genoot Venetië de hoogste eer.
De stad stond in de tijd van mijn verhaal
Op 't toppunt van haar macht en pracht en praal.

11

Eerst even de Venetiaansen eren:
Zwartogig, fierbewenkbrauwd, maar zo lief
Als Griekse beelden die wij kopiëren
(Nieuw dat oud naäapt heeft geen adelbrief).
Titiaan kon zulke Venussen creëren:
Bekijk ze in Florence! Instructief!
En als ze leunen over hun *balcone*
Lijken ze wel geschilderd door Giorgione.

X.

Of all the places where the Carnival
  Was most facetious in the days of yore,
For dance and song, and serenade, and ball,
  And masque, and mime, and mystery, and more
Than I have time to tell now, or at all,
  Venice the bell from every city bore, -
And at the moment when I fix my story,
That sea-born city was in all her glory.

XI.

They've pretty faces yet, those same Venetians,
  Black eyes, arch'd brows, and sweet expressions still;
Such as of old were copied from the Grecians,
  In ancient arts by moderns mimick'd ill;
And like so many Venuses of Titian's
  (The best 's at Florence - see it, if ye will),
They look when leaning over the balcony,
Or stepp'd from out a picture by Giorgione,

12

Giorgione! Waarheid, schoonheid op hun best!
Ervaar in het Paleis Manfrini hoe
‘Het Onweer’ aangrijpt. Ik geef heel de rest,
Hoe prachtig ook, dáárvoor. Nooit word ik 't moe.
Misschien voedt het ook úw vuur, dit protest
Tegen de schijn (vandaar dit rijmgedoe).
Hij schildert slechts zichzelf met vrouw en zoon -
maar zó een vrouw! zó'n liefde! 's levens kroon!

XII.

Whose tints are truth and beauty at their best;
  And when you to Manfrini's palace go,
That picture (howsoever fine the rest)
  Is loveliest to my mind of all the show;
It may perhaps be also to *your* zest,
  And that's the cause I rhyme upon it so:
Tis but a portrait of his son, and wife,
And self; but *such* a woman! love in life!

13

Liefde ten volste! Niet de ideële,
Geen ideale schoonheid (ach, dat woord!),
Maar wel de beste liefde, de reële.
Zo wás zij, het model. Haar beeld bekoort
Als iets waar je om smeekt, dat je wilt stelen.
(... Maar zoiets kán niet! Schande! Ongehoord!...)
Je zag 't gezicht één keer, en sedertdien
Blijft iets je pijn doen: nooit meer zul je 't zien.

XIII.

Love in full life and length, not love ideal,
  No, nor ideal beauty, that fine name,
But something better still, so very real,
  That the sweet model must have been the same;
A thing that you would purchase, beg, or steal,
  Were 't not impossible, besides a shame:
The face recalls some face, as 't were with pain,
You once have seen, but ne'er will see again.

14

Het flitste langs toen wij ons jong bestaan
Genoten en nog elk gezicht bekeken.
En o! die lieflijkheid! Hoe greep zij aan,
Die tere gratie, ál te snel geweken!
Hoe jeugd en bloei en schoonheid samengaan
In naamlozen die wij nooit zullen spreken!
Zij leven in hun woonplaats duisternis
Als de Pleiade die onvindbaar is.

XIV.

One of those forms which flit by us, when we
  Are young, and fix our eyes on every face;
And, oh! the loveliness at times we see
  In momentary gliding, the soft grace,
The youth, the bloom, the beauty which agree,
  In many a nameless being we retrace,
Whose course and home we knew not, nor shall know,
Like the lost Pleiad seen no more below.

15

Giorgione schilderde Venetiës vrouwen,
Zei ik zoëven, voor ik mij bezon.
Het klopt wel, maar je moet ze liefst beschouwen
Op afstand: jij op straat, zij op 't balkon
Waar zij (wie zou Goldoni niet vertrouwen)
Ook door de blinden gluren als spion.
Maar echt, vaak zijn ze mooi, al is het naar
Dat ze dat ook graag tonen, want, nietwaar,

XV

I said that like a picture by Giorgione
  Venetian women were, and so they *are,*
Particularly seen from a balcony
  (For beauty's sometimes best set off afar),
And there, just like a heroine of Goldoni,
  They peep from out the blind, or o'er the bar;
And truth to say, they're mostly very pretty,
And rather like to show it, more's the pity!

16

Een blik verwekt een lonk, een wens, een zucht...
En reeds klieft een Mercurius met brief
- Gevleugelde onnozelheid - de lucht.
Ziet ooit zo'n lichtvoet komend ongerief?
God weet wat dit weer wordt. Een ramp? Een klucht?
In liefdes kluisters wordt de jeugd actief,
Huurt vunze kamertjes, pleegt overspel,
Ontvoert, breekt harten, vecht... U kent dat wel.

17

Shakespeare beschreef de vrouw- zie Desdemona -
Als puur en vlekkeloos, maar toch verdacht.
En nu nog, van Venetië tot Verona,
Gaat het niet anders toe, naar ik verwacht.
Met één verschil toch: welke doodgewone
Getrouwde man is nu nog zo halfzacht
Dat hij zijn jonge vrouwtje zou vermoorden
Als zij een cavalier had (en 't zo hoorde)?

XVI.

For glances beget ogles, ogles sighs,
  Sighs wishes, wishes words, and words a letter,
Which flies on wings of light-heel'd Mercuries,
  Who do such things because they know no better;
And then, God knows what mischief may arise,
  When love links two young people in one fetter,
Vile assignations, and adulterous beds,
Elopements, broken vows, and hearts and heads.

XVII.

Shakspeare described the sex in Desdemona
  As very fair, but yet suspect in fame,
And to this day from Venice to Verona
  Such matters may be probably the same,
Except that since those times was never known a
  Husband whom mere suspicion could inflame
To suffocate a wife no more than twenty,
Because she had a ‘cavalier servente.’

18

Hún jaloezie (maar zijn ze ooit jaloers?)
Heeft een gezonder, zeg maar blonder kleur
Dan bij Othello met dat roetzwart floers.
Die smoort zijn vrouw in bed, die non-valeur!
Vaart een fidele kerel ooit zo'n koers?
Stelt hém de echtelijke band teleur,
Dan geen paniek! Wie wil zo'n vrouw nu houden?
Hij neemt gewoon iets nieuws, of een getrouwde.

XVIII.

Their jealousy (if they are ever jealous)
  Is of a fair complexion altogether,
Not like that sooty devil of Othello's,
  Which smothers women in a bed of feather,
But worthier of these much more jolly fellows,
  When weary of the matrimonial tether
His head for such a wife no mortal bothers,
But takes at once another, or another's.

19

Ziet u wel eens een gondel? Met plezier
- Stel u zegt nee - beschrijf ik hem nauwkeurig.
Het is een boot met dak, heel gangbaar hier:
Lang, licht, robuust, wat snijwerk, maar nooit fleurig.
Twee roeiers; beiden heten ‘gondelier’.
Daar glijdt hij dan: een glansloos, sikkeneurig
Soort kano met een doodkist. Een groot goed?
Want zo merkt niemand wat je zegt of doet.

20

Op de kanalen is 't een fraai gezicht,
Hun af en aan. 't Rialto-défilé
Doet dag en nacht, bedaard of kwiek, zijn plicht.
Bij de theaters wacht hun wee-armee
In dof livreizwart en naargeestig licht.
Heel somber dus. Maar kom, het valt wel mee:
Soms gaat het binnen uiterst vrolijk toe.
Ook in een rouwkoets word je 't rouwen moe.

XIX.

Didst ever see a Gondola? For fear
   You should not, I'll describe it you exactly:
'T is a long cover'd boat that's common here,
   Carved at the prow, built lightly, but compartly,
Row'd by two rowers, each call'd ‘Gondolier,’
   It glides along the water looking blackly,
Just like a coffin clapt in a canoe,
Where none can make out what you say or do.

XX.

And up and down the long canals they go,
   And under the Rialto shoot along,
By night and day, all paces, swift or alow,
   And round the theatres, a sable throng,
They wait in their dusk livery of woe, -
   But not to them do woeful things belong,
For sometimes they contain a deal of fun,
Like mourning coaches when the funeral's done.

21

Nu mijn verhaal...

XXI.

But to my story. -

Herfst in Venetië
Vincenzo Cardarelli
(Vertaling Karel van Eerd)

Venetië's herfstbries valt nat en koud
op me, het jaar wordt oud.
Nu sinds vandaag de zomer,
zweterig van zuidenwind,
opeens verdwenen is,
staat er streng een koele septembermaan
vol onheilspellende tekens te glanzen
boven de stad van water en steen
die niet meer verhult haar medusahoofd
dat ziekte en verderf brengt.
Doods is de stilte van de stankkanalen
onder de watermaan,
in elk waarvan naar het lijkt
Ophelia's dood lijf te slapen ligt:
graven met rotte bloemen
overdekt en met meer plantaardig vuilnis,
waar met plonzende riem
de gondelierverschijning langsvaart.
O nachten van Venetië
zonder hanengekraai,
zonder stemmen en fonteinen,
grauwe nachten der lagune
waar niet het flauwste gemurmel leven brengt,
norse, angstige huizen
steil boven de grachten,
ademhalingsloos in slaap,
meer dan ooit is mijn hart aan u verpand.

Autunno veneziano

L'alito freddo e umido m'assale
di Venezia autunnale.
Adesso che l'estate,
sudaticcia e sciroccosa,
d'incanto se n'è andata,
una rigida luna settembrina
risplende, piena di funesti presagi,
sulla città d'acqua e di pietre
che rivela il suo volto di medusa
contagiosa e malefica.
Morto è il silenzio dei canali fetidi,
sotto la luna acquosa,
in ciascuno dei quali
par che dorma il cadavere d'Ofelia:
tombe sparse di fiori
marci e d'altre immondizie vegetali,

* *Vincenzo Cardarelli (1887-1959) heeft sinds het begin van de jaren twintig vooral invloed gehad als tijdschriftredacteur, criticus en essayist. Zijn poëzie typeert hij zelf als 'betogend', in de traditie van Dante, Petrarca, Leopardi: de zo concreet mogelijke verklanking van de feitelijke ervaring van het ik.*

dove passa sciacquando
il fantasma del gondoliere.
O notti veneziane,
senza canto di galli,
senza voci di fontane,
tetre notti lagunari
cui nessun tenero bisbiglio anima,
case torve, gelose,
a picco sui canali,
dormenti senza respiro,
io v'ho sul cuore adesso piú che mai.

[Nederlands]

Hier geen tomeloze rouwende winden
van september in het bergland,
geen geur van wijnoogst, geen huilende buien
van plenzende regen,
geen geknister van vallende blaren.
Een bosje vergelend afstervend groen
op een vensterbank,
dat helemaal is herfst in Venetië.
Zo zijn in Venetië de seizoenen waanzin.
Daar staan langs de marmervelden en grachten
alleen maar verdwaasde lichten,
lichten die dromen van de goede aarde
die geurig is en vrucht draagt.
Alleen verwoestend winters noodweer past
deze stad die niets heeft van leven,
die nimmer groen draagt,
tenzij net als een schip diep in zee.

[Italiaans]

Qui non i venti impetuosi e funebri
del settembre montanino,
non odor di vendemmia, non lavacri
di pioggie lacrimose,
non fragore di foglie che cadono.
Un ciuffo d'erba che ingiallisce e muore
su un davanzale
è tutto l'autunno veneziano.
Cosí a Venezia le stagioni delirano.
Pei suoi campi di marmo e i suoi canali
non son che luci smarrite,
luci che sognano la buona terra
odorosa e fruttifera.
Solo il naufragio invernale conviene
a questa città che non vive,
che non fiorisce,
se non quale una nave in fondo al mare.

uit: Terze Rime
XII
Veronica Franco[*]
(Vertaling Ike Cialona)

Veel beter zoudt gij met uw gaven pronken
Zo ge verstandiger gebruik zou maken
Van de talenten, u door God geschonken,

Ze aan zou wenden voor hoogstaande zaken
En niet voor lofvan stoffelijke dingen,
Want wie hun slaaf is zal ontgoocheld raken;

En zo ge toch iets werelds wilt bezingen,
Roem dan een onderwerp van grote waarde
En laat u door uw zintuigen niet dwingen:

Venetië, de ongeëvenaarde
Verheven stad, die hoewel aards, gelijk is
Aan een waarachtig Paradijs op aarde.

Daar die materie binnen uw bereik is,
Raad ik u: staak toch dat leeghoofdig dwalen,
Waarvan uw vers aan mij zozeer een blijk is.

In plaats van daar zo erudiet te pralen,
In plaats van dichterlijk te overdrijven,
Hetgeen als leugen valt te achterhalen,

XII

O quanto per voi meglio si faria
Se quel che 'l Cielo ingegno alto vi diede
Riconosceste con più cortesia.

Si ch'a impiegarlo in quel che più si chiede,
Viniste, disdegnando il mondo frale,
Che quei più inganna, che gli tien più fede;

E, se lodaste pur cosa mortale,
Lasciando quel ch'è sol del senso oggetto,
Lodar quel ch'al giudicio ancor vale;

Lodar d'Adria il felice almo ricetto
Che, benchè sia terreno, ha forma vera
Di Cielo in terra a Dio caro e diletto.

Questa materia del vostro ingegno era,
E non gir poetando vanamente,
Obliando la via del ver primiera;

* *Kapittel XII is gericht aan Veronica's minnaar Marco Venier, die in Verona verbleef en van daaruit met haar in verzen correspondeerde; kapittel XIII richt zich tot Marco Veniers neef Maffeo, met wie zij een veel lichtzinniger soort poëzie uitwisselde. Zie over de dichteres de rubriek* Essay *('Veronica Franco, dichteres en courtisane')*

Senza discorrer poeticamente,
Senza usar l'hiperbolica figura,
Ch'è pur troppo bugiarda apertamente,

[Nederlands]

Had u de ware kunst kunnen bedrijven
Door ons Venetië, dat wereldwonder,
In lovende gedichten te beschrijven.

De heerseres der zee, groots en bijzonder,
De Maagd die nooit haar reinheid heeft verloren,
Zij doet voor niets en niemand anders onder.

De moederstad waarin u bent geboren,
De plek van, God zij dank, mijn eerste schreden:
Zij dient in uw gedichten uitverkoren.

Doch u bezong het schoon van zustersteden
In verzen, omdat Amor u verblindde,
Waarin ge mij uw liefde hebt beleden.

Maar 't is Venetië die gij beminde,
Dus wil tot lof van haar u nu beperken,
De schoonste stad die men op aard kan vinden.

Venetië, wier woningen en kerken
Onaards, onwerelds op het water dromen,
Is een van 's Hemels mooiste meesterwerken.

Aan die erkenning kunt u niet ontkomen;
Ge toont een goede smaak in uw gedichten,
Maar liefde heeft u slinks het zicht ontnomen.

Uw hart, verzengd door liefdes bliksemschichten,
Omgaf uw geestesoog met dichte nevel,
Zodat uw blik zich op 't verkeerde richtte.

[Italiaans]

Si poteva impiegar la vostra cura
In lodando Vinegia singolare,
Meraviglia e stupor de la natura;

Questa dominatrice alta del mare,
Regal Vergine pura inviolata,
Nel mondo senza essempio e senza pare.

Questa da voi doveva esser lodata,
Vostra patria gentile, in cui nasceste,
E dov'anch'io la Dio mercè son nata.

Ma voi le meraviglie raccoglieste
D'altra città; e pure di me stessa
Quel ch'amor cieco vi dettò, diceste.

Ma tanto più Vinegia è bella d'essa

Quanto è più bel del mondo il Paradiso,
La cui beltà fu a Vinegia concessa.

In modo dal mondan tutto diviso
Il Ciel Vinegia sopra l'acque pose
Per sopranatural celeste aviso.

Questo al vostro giudicio non s'ascose,
Che de le cose più eccellenti ha gusto,
Ma poi la benda a gli occhi amor vi pose.

Dal costui foco il vostro cor combusto
Vi mandò a gli occhi de la mente il fumo
Che vi fece veder falso et non giusto.

[Nederlands]

Toch wekt uw lofgezang bij mij geen wrevel,
Integendeel, het kan me amuseren,
Dat in zo schone taal verwoord geprevel;

Maar desondanks moet ik mij distantiëren:
Uw lof op mij lijkt me zo overdreven
Dat ik, hoewel gevleid, hem moet negeren.

Maar zo ge mij per se die eer wilt geven,
Waarom dan niet mijn moederstad bezongen,
Op haar een stage lofzang aangeheven?

Waarom verspilt u werk van pen en longen,
Terwijl u toch de plaats niet hebt geprezen
Waar rust en vreugd steeds mijn verdriet verdrongen?

Zij die de kaart des Hemels konden lezen
Zagen de Zon op vele plaatsen schijnen;
Toch wordt het oosten steeds veel eer bewezen,

Want uit die bron pleegt Phoebus te verschijnen
Om met zijn licht de mensheid te vertroosten
En 't duister van de nacht te doen verdwijnen.

Steeds als ik, zoals nu, elders verpoosde,
Al mag 'k me met de Zon niet vergelijken,
Was ons Venetië voor mij het oosten.

En daar u naar mijn gunsten wilde reiken,
Had u Venetië slechts hoeven loven
Om mij uit heimwee snel te doen bezwijken.

[Italiaans]

Ned io di me tai menzogne presumo
Quai voi spiegaste ben con tai maniere
Che dal modo del dir diletto assumo;

Ma non perciò conosco per non vere
Le trascendenti lodi che mi date,
Si che mi son con noia di piacere.

Ma, se pur tal di me concetto fate,
Perch'al nido ov'io nacqui non si pensa
Da voi, e 'n ciò perch'ognor nol lodate?

Perch'ad altr'opra il pensier si dispensa,
Se per voi deve un loco esser lodato
Che dia al mio spirto posa et ricompensa?

Ricercando del Ciel per ogni lato

Se ben discorre in molte parti il Sole;
Però vien l'oriente più stimato,

Perché quasi dal fonte Febo suole
Quindi spiegar il suo divino raggio,
Quando a aprir a i mortali il giorno vuole.

Così anch'io 'n questo, e in ogni altro viaggio,
Senza col Sol però paragonarmi,
Per mio oriente alma Venetia haggio.

Questa, se in piacer v'era dilettarmi,
Dovevate lodar; e con tal modo
Al mio usato soggiorno richiamarmi.

[Nederlands]

Ik mis mijn stad, maar blijf gestaag geloven
Dat ik hier, ver van haar, mijn eigen eer dien
Als ik uw vuur voor mij voorgoed kan doven.

Maar hoe 't ook zij, u zult mij niet gauw weerzien.

[Italiaans]

Lunge da lei di nullo altro ben godo,
Se non ch'io spero che la mia vendetta
Dal mio vi scioglia, o leghi a l'altrui nodo.

Ma come sia, non ritornerò in fretta.

XIII

Geen woorden meer maar daden, op ten strijde,
Al zou 'k het met de dood moeten bekopen,
Van deze kwelling wil ik mij bevrijden.

Uitdaging tot duel kan men dit dopen,
Hoewel ik uitgelokt werd door jouw snauwen;
Maar waarom mij tot muggeziften nopen?

Zo jij het wilt, zal ik mij graag beschouwen
Als uitgedaagd; anders aan mij de ere,
Maar op mijn voornemen kun je vertrouwen.

Jij kiest de wapens om te duelleren,
Ik kies het strijdtoneel voor onze vete;
Zo nodig mag jij beide selecteren.

Besef het kwaad dat ik je heb verweten:
Hoe trouweloos je was in liefdes plichten
En hoe verraderlijk in het vergeten.

XIII

Non più parole, ai fetti, in campo, a l'armi,
Ch'io voglio, risoluta di morire,
Da si grave molestia liberarmi.

Non so se 'l mio, cartel si debba dire,
In quanto do risposta provocata;
Ma perchè in rissa de' nomi venire?

Se vuoi, da te mi chiamo disfidata,
E se non, ti disfido; in ogni via
La prendo, e ogni occasion m'è grata.

Il campo o l'armi a te e legger stia,
Ch'io prenderò quel che tu lascerai;
Anzi pur ambo nel tuo arbitrio sia.

Tosto son certa che t'accorgerai
Quanto ingrato et di fede mancatore
Fosti; e quanto tradito a torto m'hai.

[Nederlands]

En als mijn toorn voor Liefde niet wil zwichten,
Dan zal ik met mijn eigen blote handen
Je hart, nog kloppend, uit je borstkas lichten.

Je valse tong, die tot je grote schande
Mij zwartgemaakt heeft, wat mij heeft verdroten,
Ontruk ik je, gerafeld door je tanden.

Dan heb ik, hoe wanhopig ook, genoten,
Als 't leven mij door schrik niet is ontgleden,
Van 't bloed dat ik uit wraaklust heb vergoten.

En, door de moord op jou innig tevreden,
Zal 'k met hetzelfde mes mijn borst doorsteken,
Daar ik geen toekomst zie, doch slechts verleden.

Maar nu ik plannen maak om mij te wreken,
Loop jij, mijn slechte lief, het strijdperk binnen
Met wapens die jou zeer doeltreffend leken.

Kies je als slagveld, om de strijd te winnen,
De stille kamer waar wij elkaar zagen
Voor 't bitterzoet genieten van de minne?

Daar staat het brede bed waarin wij lagen,
Waarin ik jou ontving, waarin de sporen
Van hecht versmolten lijven nauw vervagen.

Geen rust meer, geen genot meer als tevoren
Vind ik nog in dat bed, bij dag, bij nachte;
In tranenstroom raak ik geheel verloren.

[Italiaans]

E, se non cede l'ira al troppo Amore,
Con queste proprie mani, arditamente,
Ti trarrò fuor del petto il vivo core.

La falsa lingua, ch'in mio danno mente,
Sterperò da radici, pria ben morsa
Dentro 'l palato dal suo proprio dente.

E, se mia vita in ciò non fia soccorsa,
Pur disperata prenderò in diletto
D'esser al sangue in vendetta ricorsa.

Poi col coltel medesmo il proprio petto,
De la tua occision satia e contenta,
Forse aprirò pentita de l'effetto.

Hor, mentre son al vendicarmi intenta,

Entra in steccato, amante empio e rubello,
E qualunque armi vuoi tosto appresenta.

Vuoi per campo il segreto albergo, quello
Che de l'amare mie dolcezze tante
Mi fu ministro insidioso e fello?

Hor mi si para il mio letto davante
Ov'in grembo t'accolsi, e ch'ancor l'orme
Serba de i corpi in sen l'un l'altro stante.

Per me in lui non si gode e non si dorme,
Ma 'l lagrimar de la notte e del giorno
Vien, che in fiume di pianto mi trasforme.

[Nederlands]

Diezelfde kamer, waar ik jou verwachtte,
Het liefdesnestje van mijn zoetste dromen,
Waar ik nu kreten slaak en jammerklachten,

Die kies je uit om tot de strijd te komen,
Opdat je roep ontrouw te zijn, perfide,
Hier stil gesmoord, niet verder wordt vernomen.

Het blanke wapen dat je mij komt bieden
Neem ik graag van je aan te mijnen nutte,
Mits het trefzeker is, sterk en solide.

Geen harnas mag de blote borst beschutten,
Opdat zij, open voor fatale wonden,
De waarden toont die het karakter stutten.

Geen ander mag zich mengen in de ronde
Van deze strijd, die met gesloten deuren
En zonder secondant wordt aangebonden.

Dat is gewoonte, wil men zonder treuren,
Als koene ridders die voldoening schenken,
De smetten wissen die de eer besmeuren:

Om, als geen eind wil komen aan het krenken
En men de weg naar vrede niet kan vinden,
Zich beurt'lings aan elkanders bloed te drenken.

Op die manier wil ik de strijd aanbinden
En aan mijn diepst verlangen uiting geven
Naar wrange wraak op wie ik ooit beminde.

[Italiaans]

Ma pur questo medesimo soggiorno,
Che fu de le mie gioie amato nido,
Dov'hor sola in tormento e duol soggiorno,

Per campo eleggi, accioch'altrove il grido
Non giunga, ma qui teco resti smorto,
Del tuo inganno ver me, crudele infido.

Quell'arme, che da te mi sarà porto,
Prenderò volentier, ma più se molto
Da offender sia ben saldo e corto.

Dal petto ignudo ogni arnese sia tolto,
Al fin ch'ei disarmato a la ferita
Possa 'l valor mostrar dentro a se accolto.

Altri non s'impedisca in questa lita,

Ma da noi soli due, ad uscio chiuso,
Rimosso ogni padrin sia diffinita.

Quest'è d'arditi cavalier buon uso,
Ch'attendon senza strepito a purgarsi,
Se si senton l'honor di macchie infuso:

Così o vengon soli ad accordarsi,
O, se strada non trovano di pace,
Pon del sangue a vicenda satiarsi.

Di tal modo combatter a me piace,
E d'acerba vendetta, ne son certa,
Questa maniera serve e sodisface.

[Nederlands]

Maar stel jij voor: laat ons elkaar vergeven,
De wapens strekken en de strijd beslechten
In bed, waar mijn aversie snel zal sneven,

Moet ik dan doorgaan met je te bevechten?
Wie tracht de regels van het spel te schenden
Verdient de naam van lafaard, en met rechte.

Als jij je met dit plan tot mij zou wenden,
Zou ik niet angstig zijn voor de gevolgen
Van wat ik als oprecht en juist erkende.

Wellicht zou ik tot in het bed je volgen,
Maar buigen zou ik niet tijdens dat treffen,
Al toonde jij je ook nog zo verbolgen.

Mijn doel is het jouw smaad te overtreffen:
Terwijl jij mij vol vuur wilt ondermijnen,
Zou ik mij vlammend boven je verheffen,

En met je sterven, aan dezelfde pijnen.

[Italiaans]

Ma se da te mi sia la pace offerta?
Se la via prendi, l'armi poste in terra,
A le risse d'amor del letto aperta,

Debbo continuar teco anco in guerra?
Poi che, chi non perdona altrui richiesto,
Con nota di viltà trascorre, e erra.

Quando tu meco pur venissi a questo,
Per aventura io non mi partirei
Da quel, ch'è convenevole e honesto.

Forse nel letto ancor ti seguirei
E quivi teco guerreggiando stesa
In alcun modo non ti cederei.

Per soverchiar la tua si indegna offesa
Ti verrei sopra, e nel contrasto ardita,
Scaldandoti ancor tu ne la difesa,

Teco morrei, d'egual colpo ferita.

Op de Lagune*
Théophile Gautier
(Vertaling Robert de Does)

Tra la, tra la la, tra la lare,
Een wijsje uit grootmoeders tijd;
Ik ken het al jaren en jaren,
Het spot en het klaagt, lacht en schreit.

't Is in de Lagune geboren,
Een lentenacht, tijdens een bal;
De wind blies het in ieders oren,
Men danste het met Carnaval.

Ik hoor het, en zie voor mijn ogen
Een gondel met gitzwarte scheg
Die als een viool is gebogen,
En droom met haar mee, heel ver weg.

Ik zie, op die wondere tonen
- Haar boezem met parels omlijst -
Hoe ginds uit de golven de schone
Venus Adriatica rijst.

De koepels, in diepblauwe luchten,
Als lijnen van een melodie,
Verheffen hun borsten die zuchten
Van liefde en melancholie.

De gondel heeft mij meegenomen,
En meert voor een huis aan een paal;
Het roze paleis van mijn dromen,
Een marmeren trap aan 't kanaal.

Sur les lagunes

Tra la, tra la, la, la, la laire!
Qui ne connatt pas ce motif?
A nos mamans il a su plaire,
Tendre et gai, moqueur et plaintif:

L'air du Carnaval de Venise,
Sur les canaux jadis chanté
Et qu'un soupir de folle brise
Dans le ballet a transporté!

Il me semble, quand on le jonc,
Voir glisser dans son bleu sillon
Une gondole avec sa proue
Faite en manche de violon.

Sur une gamme chromatique,
Le sein de perles ruisselant,

* *Uit* Variations sur le Carnaval de Venise, *in Emaux et Camées (1852).*

La Vénus de l'Adriatique
Sort de l'eau son corps rose et blanc.

Les dômes, sur l'azur des ondes,
Suivant la phrase au pur contour,
S'enflent comme des gorges rondes
Que soulève un soupir d'amour.

L'esquif aborde et me dépose,
Jetant son amarre au pilier,
Devant une façade rose,
Sur le marbre d'un escalier.

[Nederlands]

Met haar gondels en haar paleizen,
Haar vreugde en haar zoet verdriet,
Haar maskers, haar dwazen, haar wijzen,
Venetië leeft in dit lied.

In 't laatste getokkeld larghetto
Zie ik als een droombeeld vóór mij
Uw heerlijke stad, Canaletto,
Als vroeger, weer vrolijk en vrij.

[Frans]

Avec ses palais, ses gondoles,
Ses mascarades sur la mer,
Ses doux chagrins, ses galtés folles,
Tout Venise vit dans cet air.

Une frêle corde qui vibre
Refait sur un pizzicato,
Comme autrefois joyeuse et libre,
La ville de Canaletto!

Een regatta op het Canal Grande, door Canaletto

De Venetiaanse Vespers
Anthony Hecht
(Vertaling Paul van den Hout)

Canto II

Elders wordt vaak de levensgeest gedagvaard
Met klokgelui, gezeefd door scholen, slierten
Zonovergoten peppelblaren - ijle
Nuances kleur (Monet en Debussy) -
Of woeste vlagen aanstormend verkeer,
Het schor en eenzaam loeien van een misthoorn,
Of, liefst van al, de schuchtere aubade
Van vroege vogels die het kil asgrauw
Van Fenix Dageraad het eerst bespeuren.
Gedagvaard voor het aards bestaan, let wel,
Uit kerkers à la Piranesi en
Uit zelfgewrochte krochten. Maar Venetië,
's Werelds kunstmatigste, meest louche stad
(Waar mijn relaas uiteindelijk zal stokken),
Dagvaardt met bruut verbrijzelen van glas,
Toepasselijke nijverheid ter stede,
Die geld en ruimte spaart en werk biedt aan
De jonge mannen op de vuilnisschuiten.
Wijnflessen van een klaar zeewatergroen,
Rookbleke maatjes *acqua minerale*,
Fiaschi, jodiumbruin, het Waterman-
Kobalt van *Bromo Seltzer*, lampen vol
Gevangen mist, TL-verlichtingsbuizen
Met vacuümverpakte wolkenmonsters,

II

Elsewhere the spirit is summoned back to life
By bells sifted through floating schools and splices
Of sun-splashed poplar leaves, a reverie
Of light chromatics (Monet and Debussy),
Or the intemperate storms and squalls of traffic,
The coarse, unanswered voice of a fog horn,
Or, best, the shy, experimental aubade
Of the first birds to sense that ashen cold
Grisaille from which the phoenix dawn arises.
Summoned, that is to say, to the world's life
From Piranesian *Carceri* and rat holes
Of its own deep contriving. But here in Venice,
The world's most louche and artificial city,
(In which my tale some time will peter out)
The summons comes from the harsh smashing of glass
A not unsuitable local industry,
Being the frugal and space-saving work
Of the young men who run the garbage scows.
Wine bottles of a clear sea-water green,
Pale, smoky quarts of *acqua minerale*,
Iodine-tinted liters, the true-blue

Waterman's midnight ink of Bromo Seltzer,
Light-bulbs of packaged fog, fluorescent tubes
Of well-sealed, antiseptic samples of cloud,

[Nederlands]

Die wachten op hun liquidatie èn
Herrijzen in Murano's ovens met
Hun wonderingewanden. Ondertussen
Dient plaats gemaakt voor al het efemere,
Afdankertjes, aankoeksels, alles wat
Door ouderdom verweekt is, òf versteend,
Ons stadsafval. Venetië héèft geen goten
Voor hond-in-goot, zodat we door het oker
Van hondepoeppastei in menig opzicht
Met beide benen op de aarde blijven:
De Dogenstad gedoogt geen hoovaardij,
Zij zal ons wel een poepje laten ruiken!
Een weelde weggeveegd, vaak met haar makers;
Kanaries, katten, honden en parkieten,
In zakken afgevoerd als Monte Cristo's:
Geen grasveld, wei of heuvel in de buurt
Om te bemesten of als graf te dienen.
Voor hen wordt in de nacht het glas gebroken,
Het in memoriam der vuilnislieden.
Ik rouw, wanneer hun uur weer daar is, met
Een litanie van eigen makelij.
Hier stierf ooit Wagner, ligt Strawinsky's graf,
Vond Cimarosa, door vilein vergif,
Zegt men, de dood. Het brein, om vier uur 's ochtends,
Is slechts een brij, wormstekig en armzalig.
Ik zag het vaak gemorst als zwezerik,
Dromend van Byrons woord: ‘Vaak bij mooi weer
Zou ik mij voor de kop geschoten hebben,
Had het mijn schoonmama geen pret bezorgd.’

[Engels]

Await what is at once their liquidation
And resurrection in the glory holes
Of the Murano furnaces. Meanwhile
Space must be made for all ephemera,
Our cast-offs, foulings, whatever has gone soft
With age, or age has hardened to a stone,
Our city sweepings. Venice has no curbs
At which to curb a dog, so underfoot
The ochre pastes and puddings of dogshit
Keep us earthbound in half a dozen ways,
Curbing the spirit's tendency to pride.
The palaces decay. Venice is rich
Chiefly in the deposits of her dogs.
A wealth swept up and gathered with its makers.
Canaries, mutts, love-birds and alley cats
Are sacked away like so many Monte Cristos,
There being neither lawns, meadows nor hillsides
To fertilize or to be buried in.
For them the glass is broken in the dark

As a remembrance by the garbage men.
I am their mourner at collection time
With an invented litany of my own.
Wagner died here, Stravinsky's buried here,
They say that Cimarosa's enemies
Poisoned him here. The mind at four AM
Is a poor, blotched, vermiculated thing.
I've seen it spilled like sweetbreads, and I've dreamed
Of Byron writing, ‘Many a fine day
I should have blown my brains out but for the thought
Of the pleasure it would give my mother-in-law.’

[Nederlands]

Zo wordt de deugd, zegt men, ons opgedrongen
Door ons gewetenloos gedrag. Ik zié hem,
Met zijn gevolg van hoeren en gravinnen,
Naar muskus, knoflook en seringen riekend,
Ménage die veeleer *ménagerie* was:
Een vos, een wolf, een bulldog, vogels, apen,
Corbaccio's en corvino's, *spintriae*,
De heffe van Venetië 's onderwereld,
Aasvliegenplaag. Uitvaagsel. Uitgebraakt.
O licht en levers. Doder dan morsdood.
In 'n kist gevoerd met zij in theerooskleur.
O mocht de ziel zich schoeien, mocht de geest
Zijn handen wassen aan de kraan, mocht slechts
Eén grein onsterflijkheid voorzien zijn van
Een kunstgebit. We glijden langzaam af,
Geheugenzwakte, lege blik, kwijlbekkend,
Bezoedeld en verguisd, naar lichaam en
Naar geest - naar dat doodlopende kanaal
Der *Incurabili*, dat voert voorbij
De laatste aanlegplaatsen van de ziel,
In glanzend zwart van koets en kist en voor
Veel méér dan één obool gevaren door
Een leerling-Charon naar de *Calle dei Morti.*
Je nadert de Venetiaanse Hades
Stil over 't water, waar de gondelier
Met elke slag een kolk in trekt, die wervelt
Als eikewortels, zilver, glad, gespierd.
Je glijdt er als in zwijm heen, weg naar oorden,
Massaal bevolkt door de verstomde doden,
De levenlozen, grondig onverschillig

[Engels]

Thus virtues, it is said, are forced upon us
By our own impudent crimes. I think of him
With his consorts of whores and countesses
Smelling of animal musk, lilac and garlic,
A *ménage* that was in fact a menagerie,
A fox, a wolf, a mastiff, birds and monkeys,
Corbaccios and corvinos, *spintriae*,
The lees of the Venetian underworld,
A plague of iridescent flies. Spilled out.
O lights and livers. Deader than dead weight.
In a casket lined with tufted tea-rose silk.
O that the soul should tie its shoes, the mind
Should wash its hands in a sink, that a small grain
Of immortality should fit itself
With dentures. We slip down by grades and degrees,
Lapses of memory, the vacant eye
And spittled lip, by soiled humiliations
Of mind and body into the last ditch,

Passing, en route to the *Incurabili*,
The backwater way stations of the soul,
Conveyed in the glossy hearse-and-coffin black
And soundless gondola by an overpriced
Apprentice Charon to the *Calle dei Morti.*
One approaches the Venetian underworld
Silently and by water, the gondolier
Creating eddies and whirlpools with each stroke
Like oak roots, silver, smooth and muscular.
One slides to it like a swoon, nearing the regions
Where the vast hosts of the dead mutely inhabit,
Pulseless, indifferent, deeply beyond caring

[Nederlands]

Voor wie of wat hun schimmenrijk betreedt.
De gondelstok werpt wijd zijn parels licht,
Goedkope glitters; verder vaar je, langs
Al die behuizingen van rauwe sienna,
Gebrande omber, heel het scala van
Gekleurde klei. Je zwakte wordt allengs
Zelf tot genieting van een milde leegte.
(Hef beide armen boven 't hoofd, haal dan
Drie maal diep adem, houd de laatste in.
Je maat, je jeugdgids naar de andere wereld,
Slaat dan van achteren zijn beide armen
Zó stevig om je heen, dat heel je hoofd
Gaat prikken, branden, als een arm of been,
Dat slaapt als het een tijd niet is doorbloed.
De longen worden warm van pijn, dan glijd je
Een zwartfluwelen duister in, je beul-
Anubis sprakeloos erkentelijk...)
Waarschijnlijk sterf ik hier onopgemerkt
In mijn armzalig logement waar zelfs
Mijn laatste ademtocht nog wordt verpest door
De lichte stank van zee en van moeras,
Moment van gêne en last voor 't personeel.
Dat lijkt me erg genoeg, ook zonder dat
Wat Byron zei te vrezen: ‘Word ik ooit oud,
Dan sterf ik “eerst van boven”, net als Swift.’
Of Swifts door hemelvuur getroffen boom.
Ook is hier ooit een Zwitser, droomexpert,
Henry Fuseli, nog pas eenendertig,
Een dag of wat geplaagd door zware koorts;
Daarvan hersteld leefde hij voort metharen,

[Engels]

What shape intrudes itself upon their fathoms.
The oar-blade flings broadcast its beads of light,
Its ordinary gems. One travels past
All of these domiciles of raw sienna,
Burnt umber, colors of the whole world's clays.
One's weakness in itself becomes delicious
Towards the end, a kindly vacancy.
(Raise both your arms above your head, and then
Take three deep breaths, holding the third. Your partner,
Your childhood guide into the other world,
Will approach from behind and wrap you in a bear hug,
Squeezing with all his might. Your head will seethe
With prickled numbness, like an arm or leg
From which the circulation is cut off,
The lungs turn warm with pain, and then you slip
Into a velvet darkness, mutely grateful
To your Anubis-executioner...)
Probably I shall die here unremarked

Amid the albergo's seedy furniture,
Aware to the last of the faintly rotten scent
Of swamp and sea, a brief embarrassment
And nuisance to the management and the maid.
That would be bad enough without the fear
Byron confessed to: ‘If I should reach old age
I'll die “at the top first,” like Swift.’ Or Swift's
Lightning-struck tree. There was a visitor,
The little Swiss authority on nightmares,
Young Henry Fuseli, who at thirty-one
Suffered a fever here for several days
From which he recovered with his hair turned white

[Nederlands]

Wit als een rechterspruik, en blijvende
Linkshandigheid. En Koning George de Derde,
Die kennis maakte met een boom op Windsor,
Daar hij die aanzag voor de Vorst van Pruisen,
Zodat hij hem royaal de hand gaf. Lach maar,
Alwie nooit op een zaal met zwaargestoorden
Gelegen heeft. Eerstwerd hij plat gespoten,
Toen, constant gesedeerd, strak ingesnoerd,
Een parelhoen gelijk. Inmiddels weet ik:
Een klein apéritif bij Florian
Helpt iéts, al kan ik nimmer echt vergeten.
Ik volg Fuseli's eigen therapie,
En ik citeer: ‘Eerst ga ik rustig zitten
En dan wind ik me op. En daarna knal ik
Het zwart erin. En dan haal ik het licht weg.
Zijn angstdroom werkte prima, maar de mijne?
Die speelt zich af op het plafond van mijn
Gehuurde kamer of mijn schedeldak,
In 't donker, steeds als ik mijn licht weghaal.

Het licht. Ik koos Venetië om haar licht,
Haar luchtigheid, haar drijven, zweven haast
In tijd en water, èn haar vreemde rust.
Ik, die Amerika de rug toekeerde
En van een jaargeld leef, kijk naar het water
Van de lagune in de ochtendzon.
Palladio's kerk drijft, vrediglijk verankerd,
Recht vóór mij uit, de kerk van de Gezondheid,
Gewijd door de Venetianen, dankbaar
Dat hen de hemel van de pest ontsloeg,
Strekt zich, barok gekruld, in het kanaal.

[Engels]

As a judicial wig, and rendered permanently
Left-handed. And His Majesty, George III,
Desired the better acquaintance of a tree
At Windsor, and heartily shook one of its branches,
Taking it for the King of Prussia. Laugh
Whoso will that has no knowledge of
The violent ward. They subdued that one
With a hypodermic, quickly tranquilized
And trussed him like a fowl. These days I find
A small aperitif at Florian's
Is helpful, although I do not forget.
My views are much like Fuseli's, who described
His method thus: ‘I first sits myself down.
I then works myself up. Then I throws in
My darks. And then I takes away my lights.’
His nightmare was a great success, while mine
Plays on the ceiling of my rented room

Or on the bone concavity of my skull
In the dark hours when I take away my lights.

Lights. I have chosen Venice for its light,
Its lightness, buoyancy, its calm suspension
In time and water, its strange quietness.
I, an expatriate American,
Living off an annuity, confront
The lagoon's waters in mid-morning sun.
Palladio's church floats at its anchored peace
Across from me, and the great church of Health,
Voted in gratitude by the Venetians
For heavenly deliverance from the plague,
Voluted, levels itself on the canal.

[Nederlands]

Daarachter een gekringeld samenvloeien
Van schuine lijnen, als de strengen van
Een zijden koord, in 't door een lichte bries
Gerimpeld water. Zonlicht tooit de baai
Met schittering van scherven dansend zilver.
Die rimpeltjes en kopjes promeneren,
Gehaast en schertsend, geen moment verveeld.
Ils se promènent, als vrij welgestelde
Gezinnen in het *Bois*, op zondag. Blij om
Die zorgeloosheid en gefascineerd
Door zonne-morsetekens in de haven,
Ben ik, voor het moment, geheel genezen,
Onthecht, en los van toekomst en verleden,
Zelfs van de wetenschap dat deze Zee
Van Hadria, des Doges gemalin,
De koele, de gewijde, is afgeschuimd
Door kooplui uit haast alle werelddelen,
En al die kristallijnen breekbaarheid
Waarvoor ze zweten aan de ovens lijkt
Een wondere en breekbare triomf.
De eerste ruwe bol van glas, gestold,
Wordt aan de blaaspijp, gloeiend heet en zacht
Als toffee nog, gedompeld in een mal,
Die van metaal is en van binnen als
Een ananas met stekels is bezet.
Het glas krijgt voor de helft een regelmatig
Patroon van kuiltjes zo, en als die eenmaal
Bedekt zijn met een vloeibare glazuur,
Ontstaan er belletjes gevangen lucht,
Geëmailleerde, parelende leegtes.

[Engels]

Further away the bevels coil and join
Like spiraled cordon ropes of silk, the lips
Of the crimped water sped by a light breeze.
Morning has tooled the bay with bright inlays
Of writhing silver, scattered scintillance.
These little crests and ripples promenade,
Hurried and jocular and never bored,
Ils se promènent like families of some means
On Sundays in the *Bois.* Observing this
Easy festivity, hypnotized by
Tiny sun-signals exchanged across the harbor,
I am for the moment cured of everything,
The future held at bay, the past submerged,
Even the fact that this Sea of Hadria,
This consecrated, cool wife of the Doge,
Was ploughed by the merchantmen of all the world,
And all the silicate fragility
They sweat for at the furnaces now seems

An admirable and shatterable triumph.
They take the first crude bulb of thickened glass,
Glowing and taffy-soft on the blow tube,
And sink it in a mold, a metal cup
Spiked on its inner surface like a pineapple.
Half the glass now is regularly dimpled,
And when these dimples are covered with a glaze
Of molten glass they are prisoned air-bubbles,
Breathless, enameled pearly vacancies.

De Dogevrouw
José-Maria de Heredia
(Vertaling Paul Claes)

Bij 't marmeren paleis staan zij voor de portalen
Te praten, seigneurs uit een doek van Titiaan,
Met één mark zware gouden halskettingen aan,
Die op de pracht van rode dalmatieken pralen.

Hun ogen die door aloude lagunes dwalen,
Zien glanzend van grootburgerlijke eigenwaan
Onder de heldere Venetiaanse hemelvaan
Het azuur van de Adriatische zee stralen.

Terwijl vol glans de Ridderschap komt aangetreden
En goud en purper sleept over de blanke treden,
Die in de vreugde baden van een blauwig licht,

Staat in verveelde schoonheid een Dame terzijde,
Die zich half omwendt in een warreling van zijde
En glimlacht naar het moortje dat haar roksleep licht.

La Dogaresse

Le palais est de marbre où, le long des portiques[a].
Conversent des seigneurs que peignit Titien[b],
Et les colliers massifs au poids du marc ancien[c]
Rehaussent la splendeur des rouges dalmatiques[d].

Ils regardent au fond des lagunes antiques[e],
De leurs yeux où reluit l'orgueil patricien[f].
Sous le pavillon clair du ciel venitien[g]
Étinceler l'azur des mers Adriatiques[h].

Et tandis que l'essaim brillant des Cavaliers[i]
Traine la pourpre et l'or par les blancs escaliers[j]
Joyeusement baignés d'une lumière bleue[k].

Indolente et superbe une Dame, à l'écart[l].
Se tournant à demi dans un floi de brocart[m].
Sourit au négrillon qui lui porte la queue[n].

Dogenpaleis, gravure uit 1850

Venetië*
Michail Koezmin
(Vertaling Anne Stoffel)

(8)

In het ochtenduur ben ik weggevaren
Van degene die ik vergeefs beminde.
Onverschillig hoor ik de wilde baren,
't Zeil weet de richting.

O, de laatste blik die je mij vergunde
is een muur gelijk, een metalen pantser.
Laat de tegenspoed nu maar komen, ik ben
Toch al vergiftigd.

Beste vrienden, zie, 'k ga naar vreemde landen.
Ik mocht lang uw spel- en vermaaksgenoot zijn,
Maar weerhoud mij niet, 'k wil de stralen van de
Regenboog vangen.

Ik heb zelf gezien hoe van achter slot zij
Mij vertrekken zag, oog vol mijmeringen,
Maar haar blik had niets van een antwoord op mijn
Brandend verlangen.

O, vaarwel voorgoed! Zoals vluchtelingen
Of nog treuriger, vaar ik weg van 't lijden.
Oud en bekend is uw vertrouwde zingen,
Zee die mij lief is!

Achter 't ver lazuur kan mij alles beiden.
Wacht het graf mij daar, wacht de tuin van Eden?
Niemand weet of wat mij het lot bereidde
Vreugd of verdriet is.

[(8)]

В раннній утра час покидал я землю,
Где любовь моя не нашла награды,
Шуму волн морских равнодушно внемлю,
Парус направлен!

Твой последний взгляд, он сильней ограды,
Твой последний взгляд, он прочней кольчуги,
Пусть встают теперь на пути преграды,
Пусть я отравлен!

Вот иду от вас, дорогие други,
Ваших игр, забав соучастник давний;
Вдаль влекут меня неудержно дуги

* *Dit is het achtste en laatste gedicht uit de cyclus 'Venetië', die zelf weer deel uitmaakt van een grotere cyclus: 'Venetië-Korfu-Opnieuw Venetië-Parijs'. De ongewone vorm die Koezmin hier gebruikt is de Sapfische strofe, met rijm.*

Радуг обетных.

Знаю, видел я, что за плотной ставней
Взор ее следил, затуманен дремой,
Но тоска моя, ах, не обрела в ней
Взоров ответных.

О прощай навек! кораблем влекомый,
Уезжаю я, беглеца печальней,
Песни я внемлю, так давно знакомой,
Милое море!

Что я встречу там, за лазурью дальней:
Гроб-лн я найду, иль ключн от рая?
Что мне даст судьба своей накавальней,
Счастье нль горе?

Venetië
Günter Kunert
(Vertaling W. Hogendoorn)

I

Straaljagerdonder boven de lagune.
Schrik - de bronzen paarden steigerend op het dak
in eeuwige waanzin verstard
de ogen opengesperd en blind
herkennen je niet.
Ga naar de bruggen, *jouw* levenswerk
is ze stuk voor stuk over te lopen
een keer van deze en een keer van deze kant

Telkens is de wereld anders

Maar vergeet je schaduw niet
zij reikt omlaag tot in 't water
waar onder ondoorzichtig vuilnis
de stroming haar wegspoelt. Geen nog
zingt bij dat wankele varen
een ceremonie doelloos
en te vaak herhaald.

In het hotel om de hoek huist een man
Dostojewski geheten of
is reeds vertrokken of reeds
opnieuw aangekomen.

De oude paleizen
vreet onze contemporaine adem aan
zodat we ze niet kunnen bewonen
hoe teer ook de toeleg.
Verbrokkelen zou onze greep
de steen
en alle meetkundes zouden inzinken

zo geruisloos zo verwacht

Venedig I

Düsendonner über der Lagune.
Auf dem Dach die Bronzegäaule schreckgebäumt
im ewigen Wahnsinn erstarrt
die Augen aufgerissen und blind
erkennen dich nicht.
Zieh zu den Brücken und als *dein* Lebenswerk
überquere jede
einmal von dieser und einmal von dieser Seite

Jedesmal ist die Welt anders

Aber vergiß deinen Schatten nicht

er reicht bis ins Wasser hinab
wo unter undurchsichtigem Schmutz
die Strömung ihn wegspült. Keiner mehr
singt während der schwankenden Fahrt
eine Zeremonie ohne Ziel
und zu oft wiederholt.

Im Hotel um die Ecke haust ein Mann
namens Dostojewski oder
ist bereits abgereist oder bereits
wieder angekommen.

Die alten Paläste
zerfrißt unser zeitgenössischer Atem
so daß wir sie nicht bewohnen können
trotz inniger Absicht.
Zerbröckeln würde unser Zugriff
den Stein
und alle Geometrien sänken meinander

wie lautlos wie erwartet.

II

Na de ondergang van Venetië
zullen ze zeggen
(je weet wel wie)
er is nooit een stad
op een lagune geweest

Allemaal fabels

En wie dan Byzantium overviel
dat waren de Duitsers
als vanouds
(Frankische ridders per parachute)
Legenden beschrijven
een verzonnen plaats
Het is een begrip
voor een gekanaliseerd complex
doch na enige tijd
aan de horizon van het vergeten
duiken de koepels van San Marco op
het Dogenpaleis
de piazzetta met de twee zuilen nochtans
en
de gevangenissen raken vol
met mensen die menen
op het Canal Grande gevaren
te hebben.

Venedig II

Nach dem Untergang Venedigs
werden sie sagen
(ihr wißt schon wer)
es hat nie eine Stadt
auf einer Lagune gegeben

Alles Erfindung

Und wer da Byzanz überfiel
das waren die Deutschen
wie von jeher
(Fränkische Ritter am Fallschirm)
Legenden beschreiben
einen erdachten Ort
Es ist ein Begriff
für eine kanalisierte Anlage
doch nach einiger Zeit
am Horizont des Vergessens
tauchen die Kuppeln von San Marco auf
der Dogenpalast

die Piazetta mit den zwei Säulen trotzden

und
die Gefängnisse füllen sich
mit Leuten die glauben
auf dem Canale Grande gefahren
zu sein.

III

Een zware stroom lucht
door de verouderende bouw.
Verstikkingsziekte
in het witte licht der lamp
van wit glas uit Murano.
Een eiland bij Venetië.
Onder de arcaden van de Piazza San Marco
bijeenzitten met een onzichtbare.
Hij heet Marcel en reeds als knaap
van het eerste deel wilde uit Swann's wereld
hij hierheen.

Maar wat zoeken wij
in deze mooiste salon van Europa
(definitie N. Bonaparte), waar elke tijd
sinds langere tijd in de stilstaande geschiedenis
verdwijnt.
Spoorloos.
Dat wordt per uur verkondigd
van de toren, zo luid dat hoog onder
zijn spits op de galerij
de schepselen Gods ter grootte
van onze pinknagel
de muiltjes opensperren en
de handjes tegen de hoofdjes drukken.
Door klokslagen gefolterd.
Wat zouden zij nu niet geven voor een kamertje
van kurk.

De dichte mengeling van daken, door water
omringd, dat zien zij, terwijl zij
over ons heenzien. Want naar waarheid aanwezig
zijn wij steeds ergens anders.
In plaats van een waspop schermt
de eigen adem het gehoor af. Wij zijn gespitst
op het geruis van ons lijden, dat
ons vreemd voorkomt. Als de tonen
van een in zee verzinkende stad

Venedig III

Ein schwerer Luftzug
durch die alternde Konstruktion.
Qual des Erstickens
im weißen Licht der Lampe
aus weißem Glas aus Murano.
Eine Insel nahe Venedig.
Unter den Arkaden der Piazza San Marco
zusammensitzen mit einem Unsichtbaren.
Er heißt Marcel und schon als Knabe
des ersten Bandes wünschte aus Swanns Welt

er sich her.

Aber was suchen wir
in diesem schönsten Salon Europas
(Definition N. Bonapartes), da jede Zeit
seit langer Zeit in der stillstehenden Historie
verschwindet.
Spurlos.
Das wird stündlich verkündet
vom Turm und so laut, daß hoch unter
seiner Spitze auf der Galerie
die Geschöpfe Gottes von der Größe
unseres kleinen Fingernagels
die Mäulchen aufsperren und
die Händchen an die Köpfchen pressen.
Von Glockenschlägen gefoltert.
Was gäben sie jetzt nicht für eine Kammer
aus Kork.

Das dichte Gemengsel von Dächern, von Wasser
umrundet, das sehen sie, indem sie
über uns wegsehen. Denn wahrhaft anwesend

sind wir immer woanders.
Statt eines wächsernen Pfropfens, schirmt
der eigene Atem das Gehör ab. Wir lauschen
auf das Geräusch unseres Leidens, das
uns fremd vorkommt. Wie die Töne
einer im Meer versinkenden Stadt.

IV

Het kanaal tussen de gevels
van paleizen
al totaal verbleekt
doodse deuren en vensters
staren naar onvervloeibaar water
overwelfd door drie bruggen
van verschillende hoogte.

Maar alles is verlaten,

Zoals niemand het ooit gezien heeft
behalve de fotograaf.

De perspectieven
vluchtend voor de toeschouwer
naar achter, een niets in

Meetkundige metafoor
die ook voor alle steden van onze tijd
op een moment dat de aandacht ontbreekt
onverwachts is opgegaan.

Venedig IV

Der Kanal zwischen Fassaden
von Palästen
schon ganz und gar verblaßt
Leblose Türen und Fenster
starren auf unverfließbares Wasser
überwölbt von drei Brücken
in unterschiedlicher Höhe.

Aber alles ist menschenleer

Wie niemand es je gesehen
außer dem Fotografen

Die Perspektiven
auf der Flucht vom Betrachter
nach hinten in ein Nichts

Geometrische Metapher
die auch alle Städte unserer Gegenwart
in einem Moment mangelnden Augenmerks
unversehens betroffen hat.

Venetië
M.J. Lermontov
(Vertaling Werkgroep Slavistiek Leiden[*]*)*

1

Eens, uit een spiegeling der zee ontstaan,
Lag rijk Venetië in slaap verzonken,
Er hing een ijle nevel, en de maan
Deed de paleizen hoog in zilver vonken,
Terwijl nauw zichtbaar verre zeilen blonken.
En in het spoor der gondels klinkt verholen
De verre weerklank van een barcarolle.

2

Het komt mij voor als kreunen van de nacht
Even als wij niet met zijn rust tevreden.
Opnieuw een lied! En weer gitaren zacht!
Wilt, mannen, aandacht aan mijn raad besteden:
Houdt in het oog de vrouw door u aanbeden;
Neemt u voor dit losbandig lied in acht.
Maar mocht gij bijgeval zelf ontrouw wezen,
Dan, vrienden, valt er verder niets te vrezen!

Венеция

1

Поверхностью морей отражена,
Богатая Венеция почила,
Сырой туман дымился, и луна
Высокие твердыни осребрила.
Чуть виден бег далекого ветрила,
Студеная вечерняя волна
Едва шумит под веслами гондолы
И повторяет звуки баркаролы.

2

Мне чудится, что это ночи стон,
Как мы, своим покоем недовольной,
Но снова песнь! и вновь гитары звон!
О, бойтеся, мужья, сей песни вольной.
Советую, хотя мне это больно,
Не выпускать красавиц ваших жен;
Но если вы в сей мнг неверны сами,

* *De werkgroep bestaat uit Margriet Berg, Yolanda Bloemen, Wanda Bruining, Nettie Janssen, José van Leeuwen, Anne Pries, Karel van het Reve en Marja Wiebes.*

Тогда, друзья! да будет мир меж вами!

3

Ook niet voor jou, o schone Cicisbee,
Ook niet voor jou, arglistige Meline.
Lever u over aan de gril der zee,
Daar vindt de liefde vaak haar origine;
Hoewel, op zee heerst ook het onvoorziene,
Beslissend over 's mensen wel en wee.
De talisman van heimelijke kussen
Weet donkre dromen van het hart te sussen.

3

И мир с тобой, прекрасный Чичизбей,
И мир с тобой, лукавая Мелина.
Несится по прихоти морей,
Любовь нередко бережет пучина;
Хоть и над морем царствует судьбина,
Гонитель вечный счастлнвых людей,
Но талисмаи пустынного лобзанья
Уводит сердца темные мечтанья.

4

Zo, hand in hand, gezeten in de boot,
Zien zij elkander aan. Met zacht gefluister
Geeft zij haar boezem aan het maanlicht bloot
En toont haar blanke arm in volle luister,
Die eerst nog was verborgen in het duister,
Wijl zij de jongeling haar lippen bood;
En in de verte klinken de frivole,
Soms droeve klanken van de barcarolle:

Mijn hulk gaat met de golven mee,
Vrij als de wind in volle zee;
Zoals een beekje eeuwig stoeit,
Zo raakt mijn roeiriem niet vermoeid.

De gondel glijdt over de zee,
De tijd vliegt met de liefde mee;
Dan keert vervolgens weer het tij,
De hartstocht is voorgoed voorbij.

4

Рука с рукой, свободу дав очам,
Сидят в ладье и шепчут меж собою;

Она вверяет месячным лучам
Младую грудь с пленительной рукою,
Укрытые досель под епанчою,
Чтоб юношу сильней прижать к устам;
Меж тем вдали, то грустный, то веселый,
Раздался звук обычной баркаролы:

Как в дальнем море ветерок,
Свободен вечно мой челнок;
Как речки быстрое русло,
Не устает мое весло.

Гондола по воде скользит,
А время по любви летит;
Опять сравняется вода,
Страсть не воскреснет никогда.

Twee Venetiaanse prozastukken
Eugenio Montale
(Vertaling Frans Denissen)

1.

Door de ramen zag je typistes.
Daaronder de steeg, stank van gebakken steurkrab.
Wat walgelijke luchtjes uit het kanaal.
Mooie boel daar in Venetië,
uitzien op dat landschap en zij
die van ver gekomen was. Zij die enkel hield
van Gesualdo, Bach en Mozart en ik van het afgrijselijke
operarepertoire met een lichte voorkeur
voor het allerberoerdste. Dan om de zaak te compliceren
de klok die vijf uur aan wijst terwijl het vier uur is,
dus overhaast de deur uit, San Marco, het lege Florian,
de Riva degli Schiavoni, de trattoria Paganelli,
aanbevolen door een gierige Toscaanse schilder,
twee kamers met niet eens een tussendeur en de dag daarop
jou je eigen weg zien gaan zonder
mijn Ranzoni ook maar één blik te gunnen.
Ik vroeg me af wie er aan 't abstraheren was,
ik, zij of allebei; niet evenwijdig evenwel,
maar in tegengestelde richting. En te bedenken welke
schitterende dromen we hadden op de trappen
die van Oltrarno naar de grote esplanade leiden.

Due prose veneziane

1[1)]

Dalle finestre si vedevano dattilografe.
Sotto, il vicolo, tanfo di scampi fritti,
qualche zaffata di nausea dal canale.
Bell'affare a Venezia
affacciarsi su quel paesaggio e lei
venuta da lontano. Lei che amava solo
Gesualdo Bach e Mozart e io l'orrido
repertorio operistico con qualche preferenza
per il peggiore. Por a complicare le cose
l'orologio che segna le cinque e sono le quattro,
l'uscita intempestiva, San Marco, il Florian deserto,
la riva degli Schiavoni, la trattoria Paganelli
raccomandata da qualche avaro pittore toscano.
due camere neppure comunicantt e il giorno
dopo vederti tirar dritta senza
degnare di un'occhiata il mio Ranzoni.

1) *Herinnering aan een bezoek dat Montale aan Venetië bracht met de vrouw die in andere gedichten* Clizia *wordt genoemd.*
Riva degli Schiavoni: de kanaaloever die bij het San Marcoplein begint.
Ranzoni, Daniele (1843-1889), Italiaans schrijver. Montale kocht in Venetië een schilderij van hem.
Oltrarno: wijk in Florence.
De grote esplanade: de Piazzale Michelangelo in Florence.

Mi domandavo chi fosse nell'astrazione,
io lei o tutti e due, ma seguendo un binario
non parallelo, anzi inverso. E dire che avevamo
inventato mirabili fantasmi sulle rampe
che portano dall'Oltrarno al grande piazzale.

[Nederlands]

En nu ginds tussen duiven,
straatfotografen onder een moordende zon,
rondsjouwend met de nooit ingekeken
maar moeilijk te lozen catalogus van de Biennale.
We keren met de boot terug, stappen over vogelvoer,
kopen souvenirs, ansichten en zonnebrillen bij de kraampjes.
Het was, geloof ik, in '34, en wij te jong of te vreemd
voor een stad die vraagt om toeristen en bejaarde gelieven.

[Italiaans]

Ma ora lì tra piccioni,
fotografi ambulanti sotto un caldo bestiale,
col peso del catalogo della biennale
mai consultato e non facile da sbarazzarsene.
Torniamo col battello scavalcando becchime,
comprando keepsakes cartoline e occhiali scuri sulle bancarelle.
Era, mi pare, il '34, troppo giovani o troppo strani
per una città che domanda turisti e amanti anziani.

2.

Farfarella, de praatzieke portier, zei conform de orders
dat het verboden was de man
van de corrida's en de safari's te storen.
Ik smeek hem om te proberen, ik ben een vriend van Pound
(ik overdreef een beetje) en verdien een speciale
behandeling. Wie weet of... De ander neemt de hoorn op,
praat luistert ouwehoert en kijk,
de beer Hemingway heeft toegehapt.
Hij ligt nog in bed, zijn vacht toont
gaten van ogen en eczemen.
Twee of drie lege flessen Merlot,
voorhoede van het gros dat komen gaat.
Beneden in het restaurant zit iedereen aan tafel.
We praten niet over hem maar over onze zo dierbare
Adrienne Monnier, de rue de l'Odéon,

II

Il Farfarella garrulo portiere ligio agli ordini
disse ch'era vietato disturbare
l'uomo delle corride e dei safari.
Lo supplico di tentare, sono un amico di Pound
(esageravo alquanto) e merito un trattamento

particolare. Chissà che... L'altro alza la cornetta,
parla ascolta straparla ed ecco che
l'orso Hemingway ha abboccato all'amo.
È ancora a letto, dal pelame bucano
solo gli occhi e gli eczemi.
Due o tre bottiglie vuote di Merlot,
avanguardia del grosso che verrà.
Giù al ristorante tutti sono a tavola.
Parliamo non di lui ma della nostra
Adrienne Monnier carissima, di rue de l'Odéon,

2)

2) *Herinnering aan het interview dat de journalist Montale in 1954 voor de Corriere della Sera van Ernst Hemingway afnam.*
De verzen 'Geen jachtpartijen, enz.' zijn een allusie op Hemingways roman Across the River and into the Trees.
De laatste twee verzen zijn een allusie op een vals bericht over de zelfmoord van Hemingway in 1958.

[Nederlands]

Sylvia Beach, Larbaud, de brullende jaren dertig
en de balkende jaren vijftig. Parijs Londen een zwijnestal,
New York stinking, pestilent. Geen jachtpartijen in moerassen,
geen wilde eenden, geen jonge meisjes,
zelfs geen schijn of schaduw van zo'n boek.
Er worden gemeenschappelijke vrienden opgesomd
wier naam ik niet ken. Alles is rot, bedorven.
Bijna huilend bezweert hij mij hem geen mensen te sturen
van mijn slag, en zeker niet als ze intelligent zijn.
Dan staat hij op, hult zich in een kamerjas
en zet me aan de deur met een omhelzing.
Hij leefde nog een paar jaar en door twee keer dood te gaan
kreeg hij de kans om zijn necrologieën te lezen.

[Italiaans]

di Sylvia Beach, di Larbaud, dei ruggenti anni trenta
e dei raglianti cinquanta. Parigi Londra un porcaio,
New York stinking, pestifera. Niente cacce in palude,
niente anatre selvatiche, niente ragazze
e nemmeno l'idea di un libro simile.
Compiliamo un elenco di amici comuni dei quali
ignoro il nome. Tutto è rotten, marcio.
Quasi piangendo m'impone di non mandargli gente
della mia risma, peggio se intelligenti.
Poi s'alza, si ravvolge in un accappatoio
e mi mette alla porta con un abbraccio.
Visse ancora qualche anno e morendo due volte
ebbe il tempo di leggere le sue necrologie.

Motet

De gondel die voorbijglijdt in een felle
schittering van pek en van papavers,
het bedrieglijke lied dat uit kluwens
touwwerk opsteeg, de hoge deuren
achter je gesloten en gelach van maskers
die in hordes vluchtten -

een avond uit duizend en mijn nacht
is dieper! Ginder wriemelt een vaal
warnest dat me schoksgewijs tot leven
wekt en me gelijk maakt aan die mijmerende
palingvisser aan de waterkant.

(Uit: *Le occasioni*)

[Mottetto]

La gondola che scivola in un forte
bagliore di catrame e di papaveri,
la subdola canzone che s'alzava
da masse di cordame, l'alte porte
rinchiuse su di te e risa di maschere
che fuggivano a frotte -

una sera tra mille e la mia notte
è più profonda! S'agita laggiù
uno smorto groviglio che m'avviva
a stratti e mi fa eguale a quell'assorto
pescatore d'anguille dalla riva.

*

* *Noot van de auteur: Het 'bedrieglijke lied' kan ook het 'lied van Dappertutto' zijn, uit het tweede bedrijf van* Les contes d'Hoffmann *van Offenbach..*

Zes Venetiaanse sonnetten
August von Platen
(Vertaling Paul Claes)

Dit labyrint...

Dit labyrint van bruggen en van stegen,
Dat zich verstrikt in duizend kronkelingen,
Hoe lukt het mij ooit daardoorheen te dringen?
Hoe vind ik ooit het raadsel van die wegen?

Als ik San Marco's toren heb bestegen,
Kan niets mijn weidse blikken nog bedwingen,
En uit de wonderen die mij omringen,
Ontstaat een beeld; de stad heeft vorm gekregen.

Ik groet daarginds de oceaan, de blauwe,
En hier de Alpen, die in brede schare
De eilandenlagune overschouwen.

En zie! daar kwam een moedig volk gevaren,
Om tempels en paleizen zich te bouwen
Op eiken palen midden in de baren.

XIX

Dies Labyrinth von Brücken und von Gassen,
Die tausendfach sich ineinander schlingen,
Wie wird hindurchzugehn mir je gelingen?
Wie werd ich je dies große Rätsel fassen?

Ersteigend erst des Markusturms Terrassen,
Vermag ich vorwärts mit dem Blick zu dringen,
Und aus den Wundern, welche mich omringen,
Entsteht ein Bild, es teilen sich die Massen.

Ich gruße dort den Ozean, den blauen,
Und hier die Alpen, die im weiten Bogen
Auf die Laguneninseln niederschauen.

Und sieh! da kam ein mut'ges. Volk gezogen,
Paläste sich und Tempel sich zu bauen
Auf Eichenpfähle mitten in die Wogen.

*

* *De volledige vertaling van Von Platens 'Venetiaanse sonnetten' verschijnt volgend jaar bij Uitgeverij Plantage.*

Hoe heerlijk is het...

Hoe heerlijk is het, als de dag verkoelt,
Naar ginds te zien, waar schip en gondel zweven,
Als de lagune, spiegelglad gebleven,
Vervloeit en zacht Venetië omspoelt!

Daarna weer binnenwaarts getrokken voelt
Het oog zich, waar hoog naar de wolken streven
Paleis en kerk, waar een luidruchtig leven
Op elke trap van de Rialto woelt.

Een vrolijk volk van menig ledigganger
Krioelt hier rond, het is door niets te storen
En stoort ook nooit zijn trieste tegenhanger.

En 's avonds komt het bij elkaar in koren,
Want op San Marco's plein wil het de zanger,
En de verteller op de Riva horen.

XX

Wie lieblich ist's, wenn sich der Tag verkühlet,
Hinaus zu sehn, wo Schiff und Gondel schweben,
Wenn die Lagune, ruhig, spiegeleben,
In sich verfließt, Venedig sanft umspület!

Ins Innre wieder dann gezogen fühlet
Das Auge sich, wo nach den Wolken streben
Palast und Kirche, wo ein lautes Leben
Auf allen Stufen des Rialto wühlet.

Ein frohes Völkchen lieber Müßiggänger,
Es schwärmt umher, es läßt durch nichts sich stören,
Und stört auch niemals einen Grillenfänger.

Des Abends sammelt sich's zu ganzen Chören,
Denn auf dem Markusplatze will's den Sänger
Und den Erzähler auf der Riva hören.

Er lijkt een lang, een eeuwig ach...

Er lijkt een lang, een eeuwig ach te wonen
In deze luchten, die traag blijven draaien,
Het komt me uit die hallen tegenwaaien
Waar lach en jubel eertijds mochten tronen.

Venetië viel, al tartte het eonen,
't Rad der fortuin kan niets terug doen zwaaien:
Slechts weinig schepen meren bij de kaaien
Aan van de mooie Riva dei Schiavoni.

Hoe hebt gij ooit, Venetia, gestraald
Zoals de vrouw met gouden prachtgewaden
Die trots bij Paolo Veronese praalt!

Thans staat de dichter bij de balustrade
Van de Gigantentrap verstomd, betaalt
Zijn tol van tranen, maar vindt geen genade.

XXIV

Es scheint ein langes, ew'ges Ach zu wohnen
In diesen Lüften, die sich leise regen,
Aus jenen Hallen weht es mir entgegen,
Wo Scherz und Jubel sonst gepflegt zu thronen.

Venedig fiel, wiewohl 's getrotzt Äonen,
Das Rad des Glücks kann nichts zurückbewegen:
Öd ist der Hafen, wen'ge Schiffe legen
Sich an die schöne Riva der Sklavonen.

Wie hast du sonst, Venetia, geprahlet
Als stolzes Weib mit goldenen Gewàndern,
So wie dich Paolo Veronese malet!

Nun steht ein Dichter an den Prachtgeländern
Der Riesentreppe staunend und bezahlet
Den Tränenzoll, der nichts vermag zu ándern!

O schilders...

Gij, schilders, leidt me tot het eeuwig leven,
Want ik kan uw afwezigheid niet dragen,
Noch tot in eeuwigheid de lust verdagen
Om naar uw heerlijkheid omhoog te streven!

Rondom de eigen glans van God te zweven
Vermag de kunst alleen en kan het wagen.
Wiens hart voor de volmaaktheid heeft geslagen,
Hem hoeft de hemel verder niets te geven!

Wie wil niet het geloof van alle tijden
In alle landen, alle dorpen brengen
Om Schoonheids Evangelie te verspreiden,

Als Palma's heilige met de palmestengel
En Paolo's Alexander hem geleiden,
En Tiziano's Tobias met de engel?

XXVII

Ihr Maler führt mich in das ew'ge Leben,
Denn euch zu missen könnt ich nicht ertragen,
Noch dem Genuß auf ew'ge Zeit entsagen,
Nach eurer Herrlichkeit emporzustreben!

Um Gottes eigne Glorie zu schweben
Vermag die Kunst allein und darf es wagen,
Und wessen Herz Vollendetem geschlagen,
Dem hat der Himmel weiter nichts zu geben!

Wer wollte nicht den Glauben aller Zeiten,
Durch alle Länder, alle Kirchensprengel
Des Schönen Evangelium verbreiten:

Wenn Palmas Heil'ge mit dem Palmenstengel
Und Paolos Alexander ihn begleiten,
Und Tizians Tobias mit dem Engel?

Hier ziet u...

Hier ziet u wel geen groenende landouwen
En kunt u niet in geur van rozen baden;
Maar wat u zag aan bloemenpromenaden
Vergeet u hier en wilt het niet aanschouwen.

De sterrennacht begint allengs te dauwen
En noodt u naar San Marco's esplanade:
Daar zitten onder prachtige arcaden
In lange rij Venetiës mooiste vrouwen.

Maar midden op het plein verdringt gezwind,
Zelfs Canaletto's kunst moet daarbij falen,
Zich schaar aan schaar, waar zacht muziek begint.

Intussen wapperen, op ijzeren palen,
De vaandels van drie rijken in de wind,
Die met Venetiës oude glorie pralen.

XXIX

Hier seht ihr freilich keine grünen Auen,
Und könnt euch nicht im Duft der Rose baden;
Doch was ihr saht an blumigern Gestaden,
Vergeßt ihr hier und wünscht es kaum zu schauen.

Die stern'ge Nacht beginnt gemach zu tauen,
Um auf den Markus Alles einzuladen:
Da sitzen unter herrlichen Arkaden,
In langen Reihn, Venedigs schönste Frauen.

Doch auf des Platzes Mitte treibt geschwinde,
Wie Canaletto das versucht zu malen,
Sich Schar an Schar, Musik verhallt gelinde.

Indessen wehn, auf ehrnen Piedestalen,
Die Flaggen dreier Monarchien im Winde,
Die von Venedigs altem Ruhme strahlen.

Wanneer ik weemoed...

Wanneer ik weemoed in mijn ziel voel stijgen,
Mag de Rialto met zijn winkels bruisen:
Om niet mijn geest met prullen te vergruizen,
Zoek ik de stilte, die de dag doet zwijgen.

Dan zal ik op een brug het oog vaak neigen
Naar doodse golven, die slechts zachtjes ruisen,
Waar boven muren van verweerde huizen
Een struik wilde laurier buigt met zijn twijgen.

En als ik, staande op versteende palen.,
De blik over de donkere zee laat dwalen,
Waar nooit een Doge nog de echt zal vieren,

Dan stoort me niet in eenzame kwartieren,
Opklinkend uit verwijderde kanalen,
Van tijd tot tijd een roep van gondelieren.

XXXI

Wenn tiefe Schwermut meine Seele wieget,
Mag's um die Buden am Rialto flittern:
Um nicht den Geist im Tande zu zersplittern,
Such ich die Stille, die den Tag besieget.

Dann blick ich oft, an Brücken angeschmieget,
In öde Wellen, die nur leise zittern,
Wo über Mauern, welche halb verwittern,
Ein wilder Lorbeerbusch die Zweige bieget.

Und wann ich, stehend auf versteinten Pfählen,
Den Blick hinaus ins dunkle Meer verliere,
Dem fürder keine Dogen sich vermählen:

Dann stört mich kaum im schweigenden Reviere,
Herschallend aus entlegenen Kanälen,
Von Zeit zu Zeit ein Ruf der Gondoliere.

Een Doge
Rainer Maria Rilke
(Vertaling Peter Verstegen)

Zoals zij met hem woekerden: de vreemde
gezanten zagen 't aan zijn minste daad;
terwijl ze hem naar hoger glorie fleemden,
hervormden zij het gouden doganaat

met hun restricties en spionnenspel,
uit voorzorg, om zich voort zijn macht te hoeden
die zij in hem voorzichtig bleven voeden
(zoals men leeuwen voedt). Hij evenwel,

beschut doordat zijn geest het al begaf,
werd daar niets van gewaar en liet niet af
groter te worden. Wat ook de Signoren

binnen zijn innerlijk meenden te smoren,
smoorde hij zelf. Onder zijn grijze haar
was hij verslagen. Zijn hoofd stond ernaar.

Ein Doge

FREMDE Gesandte sahen, wie sie geizten
mit ihm und allem was er tat;
während sie ihn zu seiner Größe reizten,
umstellten sie das goldene Dogat

mit Spähern und Beschränkern immer mehr,
bange, daß nicht die Macht sie überfällt,
die sie in ihm (so wie man Löwen hält)
vorsichtig nährten. Aber er,

im Schutze seiner halbverhängten Sinne,
ward dessen nicht gewahr und hielt nicht inne,
größer zu werden. Was die Signorie

in seinem Innern zu bezwingen glaubte,
bezwang er selbst. In seinem greisen Haupte
war es besiegt. Sein Antlitz zeigte wie.

*

* *Niet bekend is of Rilke een bepaalde Doge in gedachten heeft gehad; het gedicht beschrijft een episode waarin de tien leden van de* Signoria *hun macht vergrootten ten koste van die van de Doge.*

Gedicht
Edoardo Sanguineti
(Vertaling Karel van Eerd)

Zag ik verleden maand geen kans (en alle herstel gaat mank) een Venetiaans
epigram te pakken, vlak voor mijn neus gebeurd, eerst theater, bootpret later,
een tweetal kranteberichtjes:
1) grijpt een kelner, te midden van de drukte voor opera
La Fenice, een jeugdige tandem te voet, een stel avonturende goed ogende
buitenlandse
meisjes, ontluikend, ontbloeiend (ontsnappend, rekening niet betaald) en mept ze,
rukt ze, sleurt ze, buiten zichzelf, naar binnen:
2) de bootsknecht, multifunctioneel
tevens barman van de plezierboot naar Padua valt halverwege de ontscheping
bij steiger Buranello in het water en komt, net niet geplet, daar tussen kade en schip,
weer boven, met een snater vol Brenta- (waarschijnlijk ook brandy) water, fotogeniek
voor ons toeristenvollek:
(en het zakelijk verband ligt er dik bovenop, maar bleek te dun)

(september 1981)

[Italiaans]

non ho acchiappato al volo, il mese scorso (e ogni rattoppo è goffo), un epigramma
veneziano, che mi è passato giusto sotto il naso, tra campiello e burchiello,
così composto di fatti diversi:

1°) un cameriere di ristorante, tra la folla, agguanta,
davanti alla Fenice, un tandem pedonale giovanile di due bellocce straniere
avventuriere, in erba e in fiore (e in fuga, senza pagare il conto), e le strapazza,
e le strattona, e le strascina via, con sé, fuori di sé:

2°) il mozzo, e anche barista
polivalente, del vaporetto in crociera per Padova, al pontile Buranello, in pieno
sbarco, precipita e risale, non spiaccicato per un pelo, lì, tra scafo e sponda,
nell'onda, con in corpo la sua brenta di Brenta (e, probabile, di brandy), fotogenico
per noi foresti turisti:
(e il filo bianco, che cuce il doppio evento, si è spezzato):

Muziek in Venetië
Louis Simpson
(Vertaling W. Hagendoorn & Onno Kosters)

Weg met de instrumenten die voor jou
Door heel Italië allegro speelden.
Betaal de musici. Stel zelfs de dichter
    Wat geld ter hand.
Dit is Venetië - drijvend en hangend
Aan paarse wolken. Weg met die muziek!
Want hier speelt iedereen de excentriek
    Naar eigen trant.

Zoek dan je weg de doolhof door van stegen,
Bruggen, kanalen, kant en glas van ramen,
Hoog traliewerk dat naar amandel geurt.
    Dit labyrint
Maakt Minotaurus mild. Een Aschenbach
Staat om de hoek voor Eros steeds paraat.
‘Liefde!’ zo roept, naakt op de natte straat,
    Elk heldenkind.

Music in Venice

Dismiss the instruments that for your pleasure
Have played allegro all through Italy.
Pay the musicians. Even let the poet
  Have part his pay.
For here is Venice - floating, and suspended
From purple clouds. Dismiss the music school!
Here anyone at all can play the fool
  In his own way.

Then thread the labyrinth of narrow streets,
Bridges, canals, windows of lace and glass,
High lattices that spill the scent of almonds.
  The Minotaur
That lurks in this maze is kind. An Aschenbach
Round every corner is pursuing Eros.
‘Love!’ cry the naked offspring of the heroes
  On the wet stone floor.

[Nederlands]

Nacht op de Piazza. De verlichte ruimte
Brandt net als je cognac. Viool en koper
Spelen foxtrots en walsen. Marcus' leeuw
    Grijpt met zijn klauw
Een wolk. Paleizen zeilen naar de maan toe,
Die volop glanst zoals de folder 't bracht,
De minnaars rijzen op en fluist'ren zacht
    Hun maanziek *Ciao.*

Een Venetiaanse vorst, verstrikt in 't lonken
Van een cocotte, gaf een maskerspel:
‘Liefdes verbanning.’ Een klein joch als Eros,
    Verbouwereerd,
Werd weggeroeid, geboeid. Dit koopmansrijk
Sloopte de Turk, verjoeg hem duizend mijlen,
Maar Eros kwam, Eros met vele zeilen,
    Eros regeert.

Venetië, gebouwd op speculeren,
Rust er nog steeds op. Liefde komt per schip
Uit India, Zweden - elke lage wolk
    Stort pracht en praal.
Liefde op de Rialto, nieuws van liefde,
Verschaft Antonio zijn kostbaarheden
Zelfs Afgunst, met het mes al uit de schede,
    Vindt 't kapitaal.

[Engels]

It's night in the Piazza. Lighted space
Burns like your brandy. Violins and brass
Play waltzes, fox-trots. On a cloud, St. Mark's
  Winged lion perches;
High palaces go sailing to the moon,
Which, as advertised, is perfectly clear.
The lovers rise, moon-struck, and whisper their
  Arrivedercis.

A prince of Venice, tangled in the eyes
Of a young courtesan, once staged a masque:
‘The Banishment of Love.’ A boy like Eros
  Was rowed in chains,
Weeping, down the canal. The merchant's Venice
Splintered the Turk and swept him from her shores.
But Eros came, Eros with many oars,
  And Eros reigns.

Venice, the city built on speculation,
Still stands on it. Love sails from India
And Sweden - every hanging cloud pours out
  A treasure chest.

It's love on the Rialto, news of love,
That gives Antonio his golden life,
Even to Envy, sharpening a knife,
   His interest.

In Venetië
Georg Trakl
(Vertaling W. Hogendoorn)

Stilte in nachtlijke kamer.
Zilver flakkert de luchter
Voor de zingende adem
Van de eenzame;
Toverig rozengewolk.

Zwartige vliegenzwerm
Verduistert de stenen ruimte;
Ook verstart door de kwelling
Van de gouden dag het hoofd
Van de ontheemde.

De zee wordt roerloos nacht.
Ster en zwartig varen
Ontviel het kanaal.
Kind, je kwijnende glimlach
Volgde me traag in de slaap.

In Venedig

Stille in nächtigem Zimmer.
Silbern flackert der Leuchter
Vor dem singenden Odem
Des Einsamen;
Zaubrisches Rosengewölk.

Schwärzlicher Fliegenschwarm
Verdunkelt den steinernen Raum
Und es starrt von der Qual
Des goldenen Tags das Haupt
Des Heimatlosen.

Reglos nachtet das Meer.
Stern und schwärzliche Fahrt
Entschwand am Kanal.
Kind, dein kränkliches Lächeln
Folgte mir leise im Schlaf.

Venetië
Konstantin Velitsjkov[*]
(Vertaling Anna Moskova)

Ik zag Venetië in al haar praal,
haar kostbare paleizen en haar boten,
temidden van zo menig smal kanaal,
vol schimmel, maar met zonlicht overgoten.

En ik moest denken aan het rijk verleden
toen overal haar grote roem weerklonk,
toen menig schip boordevol kostbaarheden
uit Oost en West zich aan haar ree verdrong.

Een doodse stilte heerst in de paleizen,
geen Dogen trouwen hier nog met de zee;
alleen toeristen, afgestompt van 't reizen,
sloffen amechtig met hun gidsen mee.

Het wemelt niet van masten, vol getuigd:
voor de San Marco, blinkend van het goud,
zie je geen dronken volk dat met gejuich
de vlootvoogd een nieuw reisdoel toevertrouwt.

Венеция

Видях Венеция, градът чудесни,
с гондолите му, с пищните дворци.
Видях го всред лагуните му тесни,
покрит със плесен, потопен в зари.

И аз спомних си дните беззаветни,
когато с слава е гърмял навред
и кораби с съкровища безчетни
приждали са тук от целий свет.

С морето дожи днес не се венчават,
владей мъртвило в техните дворци
и само чичерони ги смущават
с безделни, равнодушни чужденци.

Не гъмжат мачти в пълни арсенали.
Пред ‘Свети Марко’, кой в злато сияй,
народ пиян войски и генерали
не праща шумно за далечен край.

* *Konstantin Velitsjkov (1855-1907) is een van de meest kleurrijke, bereisde en erudiete figuren in de Bulgaarse literatuur. Nog afgezien van zijn actieve deelname aan het stormachtige politieke leven in Bulgarije gedurende de tweede helft van de 19e eeuw (hij was parlementariër, diplomaat in Belgrado, minister van onderwijs en, voor korte tijd, van handel) heeft Velitsjkov zich hartstochtelijk ingezet voor de ontwikkeling van de Bulgaarde literatuur. Toneelstukken, lyrische gedichten. kritische beschouwingen over Bulgaarse en buitenlandse schrijvers, korte verhalen en memoires vormen het belangrijkste deel van zijn literaire oeuvre. Bovenstaand gedicht dateert uit de periode 1887-1889, toen Velitsjkov in Italië verbleef.*

[Nederlands]

Blauw is het golvendek dat ginds verglijdt,
en hier klinkt in de echo van de branding
geen overwinningslied van grootse strijd
om Cyprus, Kreta of uitheemse landen.

Venetië, je rijkdom was vergeefs,
maar je vergane glorie is om 't even;
het lot dat jou je kroon ontnomen heeft,
behoort geen grond tot somberheid te geven.

Niet stil kwijnen jouw borsten: of ze leden
onder een treurige lotswisseling;
herinnering aan roem uit het verleden
verleent je pracht nog grootser schittering.

Je bent zo mooi en trots; al ben je zonder
je kroon, vorstin van 't hart ben je nog steeds;
verbergt zich daar misschien een diepe wonde,
dan is er geen die van jouw pijn iets weet.

Wat uit je borsten vloeit is vrolijkheid
die door een blauwe zee wordt rondgedragen,
en lachend, net als in je beste tijd,
verwelkom je de nachten en de dagen.

[Bulgaars]

Синеят се далеч вълни безпечни
и отзивът гръмлив не носи тук
от Крит, от Кипър, от страни далечни
на славни боеве победни звук.

Но всуе, о Венецио благата,
таз слава минала в мен скръб зове.
Не мога да оплакувам съдбата,
която диадемата ти сне.

Гърдите твои глупо не изниват
в въздишки за превратната съдба:
на миналото спомените сливат
незнаен блясък в твойта красота.

Ти красна, горда си и развенчана,
царица по сърце си и сега:
там зее може би дълбока рана,
но друг не знае твоята тъга.

Пак весел смях се лее от гърдите
и носи се по сините вълни,
пак срещаш и изпращаш ти зарите,
засмяна кат в щастливите си дни.

[De Tweede Ronde 1991, nummer 4]

Voorwoord

Wanneer dit nummer verschijnt is de republiek Slovenië, een van de zes deelstaten van het voormalige Joegoslavië, als nieuwe staat door het Westen erkend. Ondanks een inwonertal van nog geen twee miljoen heeft Slovenië een sterke eigen identiteit en een opmerkelijke literatuur. Dit nummer moge daarvan getuigenis afleggen.

In *Vertaald proza* Ivan Cankar, de beroemdste Sloveense auteur uit de eerste helft van deze eeuw, met een jeugdherinnering, Branko Hofman met een hallucinerend verslag over de communistische inquisitie, Branko Gradišnik met een vermakelijk absurdistisch verhaal, en Drago Jančar, de belangrijkste schrijver van het hedendaagse Slovenië, met twee verhalen, over een Sloveense balling in academisch Amerika, en over de oorlog in Slovenië in mei 1945. In *Vertaalde poëzie* ook vier dichters: Aleš Debeljak, Aloiz Ihan, Edvard Kocbek en Boris A. Novak.

In het Nederlandse deel van dit nummer vele verrassingen. In *Nederlandse poëzie* werk van 27 dichters, onder wie Gré Buitenwerf, Erik Coenen, Chris Honingh, Jan Vanhaelen en Cees Verraak niet eerder publiceerden in ons blad. In *Nederlands proza* verwelkomen we in het bijzonder Marga Minco; voorts bijdragen van Frans Pointl, Bob Tenge (eerder als tekenaar in DTR, nu debuterend als prozaïst) en L.H. Wiener.

Ook de rubriek *Light Verse* is welgevuld, met bijdragen van een tiental medewerkers, van wie A.S. Hartkamp en Kees van den Heuvel voor het eerst in ons blad publiceren. Graag vestigen we speciaal de aandacht op de eerste aflevering van Nelis Klokkenists badinerend epos ‘Kapelaan Frustratus, een boetreis naar Rome’, waarvan de publicatie in volgende nummers zal worden voortgezet. Dit keer geen Essay en geen Tekeningen.

Redactie

Nederlands proza

De bol en de Bolero*
Marga Minco

Een van de eerste dingen die ik op het boekje van de Huisraadschade kocht was een radio. Veel keus had ik niet - het was in de zomer van 1948 - maar het kleine toestel dat ik in een etalage tussen allerlei logge apparaten zag staan, beviel me meteen. De radio kostte honderdveertig gulden en vijftig cent, een bedrag dat ik niet hoefde neer te tellen. Ik legde een formulier op de toonbank, vulde het in, liet de winkelier tekenen en kon mijn aankoop meenemen.

De procedure was verleidelijk. Koortsachtig rende ik elke dag met de formulieren door de stad alsof ze me hadden opgedragen mijn taak in recordtijd uit te voeren. Twee keer in de week liet ik mijn uitgaven afschrijven op een bank aan de Herengracht, waar ik altijd dezelfde employé trof, een bleke veertiger met geplakt haar, wiens kroontjespen uiterst zorgvuldig de bestede bedragen noteerde en op mijn tegoed in mindering bracht. Elke keer als hij zijn boekhouding met een langdurig wiebelen van zijn vloeiblok had afgesloten, keek hij enigszins vragend naar me op. Het was of hij een goedkeurende, misschien zelfs een dankbare reactie van mij verwachtte. Maar die gaf ik hem niet. Ik pakte het boekje aan zonder erin te kijken; dat deed ik pas buiten, benieuwd naar de som die me nog restte.

Het was een rose boekje met op de voorkant de tekst SPAARBOEKJE en op de achterzijde BESTEED UW GELD GOED!, een advies waar ik me weinig van aantrok. Ik kocht bijna uitsluitend kleren, schoenen en boeken. Aan meubels en keukengerei, waarvoor deze ‘Rijksbijdrage’ in hoofdzaak was bedoeld, had ik geen behoefte. In het huis waar ik het laatste jaar van de oorlog ondergedoken had gezeten en dat ik kon blijven bewonen, stond alleen het hoognodige. Dat was voor mij voldoende. Alleen een radio ontbrak.

Het apparaat was van donkerbruin bakeliet en voorzien van een langwerpig venstertje waarachter een rode naald over de zenderschaal liep. Het moet een van de eerste Philips-toestellen van na de oorlog zijn geweest, want op de schaal stond ook de zender Herrijzend Nederland, die al snel na de bevrijding van het zuiden vanuit Eindhoven in de lucht was gekomen.

* *‘De bol en de Bolero’ verscheen eerder in het mei/juninummer 1990 van het muziekblad ‘Entr' acte’.*

Ik kan me niet meer herinneren wat ik het eerst hoorde, maar vanaf dat ogenblik liet ik de radio de hele dag aanstaan. Sprekers en prekers draaide ik onmiddellijk weg. Ik wilde muziek horen; niet een bepaald genre, maar alle muziek. The London Symphony Orchestra en de Skymasters, Jehudi Menuhin en de Ramblers; aria's van Verdi, tango's van Malando, preludes van Debussy, chansons van Trenet; Vivaldi en Cole Porter, Bartók en Berlin; de swing van Tommy Dorsey en natuurlijk de jazz: Armstrong en Goodman, Ellington en Hawkins, het repertoire dat we voor de oorlog op onze koffergrammofoon draaiden. Ik liet het allemaal als een onstuitbare potpourri over me heen komen. Ik had honger en ik at, zonder te proeven.

Tot ik op een keer de kamer binnenkwam terwijl de Bolero van Ravel werd ingezet, die ik merkwaardig genoeg nog niet op het toestel had gehoord. Ik bleef staan, het hele kwartier lang, zoals indertijd, veertien jaar geleden. Mijn zusje en ik moesten van mijn moeder een streng wol opwinden. Zodra de streng tussen de polsen van mijn zusje was gespannen en ik het begin van de draad had gepakt, klonken uit de radio de eerste ijle maten van de Bolero. Wij stonden bij de tuindeuren. Ik keek naar de klimop die de schutting tot op de grond overdekte, terwijl ik langzaam, met het ritme mee, de draad om mijn vingers begon te winden en mijn zusje, ook precies in het ritme, met haar handen die de wol lieten vieren, kleine kringen in de lucht beschreef. Meer bewegingen maakten we niet. Het karwei, waar we anders zo'n hekel aan hadden, deden we nu alsof het deel uitmaakte van een muzikale act. De blauwe draad die ons verbond trilde als een snaar. Naarmate de herhalingen van het thema het crescendo naderden, werd ons tempo sneller en groeide de bol in mijn handen. Toen de opzwepende laatste akkoorden klonken, stak mijn zusje haar los van de streng gekomen armen omhoog en reikte naar de bol die ik triomfantelijk boven mijn hoofd hield, tegelijk met het abrupte slot.

Nu had ik opnieuw de draad tussen mijn vingers gevoeld. Ik draaide de volumeknop van de radio terug, legde mijn handen om het warme toestel en tilde het op. In het venster van de zenderschaal zag ik niet de rode naald maar de spiegeling van mijn ogen. Ik keek mezelf aan vanuit dat punt in het verleden.

Het was of ik tot dan toe alles klakkeloos had aangehoord in afwachting van dit moment.

De verwisseling
Frans Pointl

De zoveelste maal toont de bijna negentigjarige mevrouw Pereira me de sepiakleurige foto. Negen was ze toen. Lang, golvend haar tot over haar schouders, een grote kanten kraag en kanten manchetten. Haar rechter wenkbrauw was toen al iets opgetrokken.

Nu is het een horizontaal vraagteken.

Het meisje op de foto heeft een serene blik. Mevrous Pereira heeft niets sereens. Die zware stem, die teruglopende haargrens, het dunne haar waaronder de schedel wit glimt. Ineens weet ik het: ze lijkt op wijlen Albert Einstein.

De kindermond heeft ze nog; ietwat geprononceerde lippen met een prachtige cupidoboog.

Ze tikt op de foto, vertelt dat ze een broertje heeft gehad. Hij heeft na zijn geboorte maar één uur geleefd.

'Chaje scho is aach lebben*', merkt ze op.

Eenmaal per week bezoek ik haar als vrijwilliger, dan krijgt ze eens wat niet-professionele aandacht.

Het is bijna zeven uur, tijd voor haar dagelijks ritueel. Ze bezit geen horloge, in haar kamer is geen klok, toch is haar timing wonderbaarlijk nauwkeurig.

Ze staat op alsof er in haar hoofd een wekker is afgelopen. Met kleine mechanische pasjes die me aan een opgewonden speelgoedpop doen denken, loopt ze op de grote linnenkast af. Ze opent beide deuren. Mantels, jurken. Op de planken erboven, keurig opgevouwen, linnengoed, blouses, vesten, kousen, zakdoeken.

Ze steekt haar hoofd een stukje de kast in.

'Kom je koffie drinken?' roept ze.

Ik hoor niets, zij wèl.

'Over tien minuten pas? Dan zet ik de pot zolang op het lichtje. Wil je er een gemberbolus bij?'

Het antwoord blijkt bevestigend. Ze knikt toestemmend en gaat zitten.

Ik pak het zakje witte kandij dat ik voor haar heb gekocht uit mijn tas. Ze strooit daarvan graag forse hoeveelheden in haar koffie die ze

* *Het leven van een uur is ook leven.*

zwart drinkt. Bruine kandij weigert ze.

Ze kijkt peinzend naar haar jeugdfoto en vertelt dat ze toentertijd door haar vader ‘het moedertje van de charme’ werd genoemd.

Waarover moeten we praten? Ze leest geen kranten, kijkt geen tv, heeft geen radiotoestel, mijdt contact met medebewoners van het rusthuis.

Er wordt geklopt. Een meisje brengt ons koffie. Mevrouw Pereira opent een ouderwets busje. Langzaam schept ze drie lepeltjes witte kandij in haar koffie die ze bedachtzaam omroert.

Hoewel ik haar geschiedenis van de vlucht uit Polen naar ons land en de periode daarna in Amsterdam onderhand wel kan dromen, vraag ik haar het me nog eens te vertellen.

Ze laat zaken die ze de vorige keer vertelde weg en voegt nieuwe elementen toe, zodat het verhaal steeds iets nieuws krijgt.

‘Vannacht droomde ik van Bernst’. Ze neemt een slokje koffie.

Vragend kijk ik haar aan.

‘Bernst was de plaatselijke handelaar in garen, stoffen, snoepgoed, suiker, reukwatertjes, pannen en borstels. Hij had een gigantische frambozenneus. Ik heb hem nooit anders meegemaakt dan met zijn smetteloze gesteven kapiteinspet op. Het ezeltje dat de kar trok moet stokoud geweest zijn, want ik kende het al toen ik zes jaar was. Zijn rug was doorgebogen. Als mijn moeder iets van Bernst kocht, mocht ik het dier wat koekjes voeren. Zijn prachtige, schichtige ogen wekten mijn medelijden op.

Bernst had ook een hond, mager, geelachtig met witte vlekken en een brede kop. Die zat in de kar tussen de koopwaar. Wat vroeg je me ook weer?’

‘Of u nog eens over vroeger wilt vertellen, over wat er in Polen is gebeurd en daarna in Amsterdam.’

‘Mijn vader dreef met zijn tweelingbroer een kleine snoepfabriek in ons dorp Gniepòz, zo'n honderdvijftig kilometer van de grote stad Poznàn.

Hij had zes mannen in dienst. De fabriek had veel succes met de fabricage van de “driehoekjes”, een soort honingsnoepje. Er waren er die beweerden dat die snoepjes naar noten smaakten, anderen vonden dat ze een dropsmaak hadden. Er waren er zelfs die meenden dat er drank in was verwerkt. Het procédé was van mijn vader.

Tot in Poznàn werden ze verkocht.

We bewoonden een eenvoudig huis. Vaders tweelingbroer woonde in een villa die hij had volgestouwd met kostbare gobelins, antiek meubilair, schilderijen van beroemde schilders, kristal, zilver en porselein.

Vader had hem al vaak gewaarschuwd: “Stop toch niet al je geld in dat huis. In tijden van politieke onrust kun je wèl een zakje met ruwe diamant meenemen maar niet een huis vol kostbare spullen. Spaar ook niet te veel, met onze zwakke economie kan het geld snel ontwaarden”.

Oom lachte hem uit. Hij was vrijgezel en hield van mooie dingen om zich heen. Hij spendeerde ook nogal wat geld aan van die vlinderachtige vrouwen die van hand tot hand gaan, vooral als er geld in die handen ligt.

Zonder vaders ijver was de fabriek trouwens nooit zo'n succes geworden.

Begin negentiennegentien werden de bewoners van ons dorp steeds onvriendelijker tegen ons, hoewel we hun geen strobreed in de weg legden. De armsten onder hen, die door mijn vader vaak financieel waren geholpen, deden alsof ze hem niet meer kenden. Op de fabriek gingen machines op onverklaarbare wijze kapot. De orders uit Poznàn werden zonder duidelijke redenen geannuleerd.

Mijn vader kwam erachter dat de mensen werden opgehitst door Alois Schicklgruber, de eigenaar van een kleine drukkerij en lijstenmakerij. Hij drukte monsterlijke prenten, maar de mensen daar hadden weinig smaak, ze wilden iets aan hun muren en kochten die ondingen.

Mijn moeder was ziekelijk bijgelovig. Ze beweerde dat alle narigheid was begonnen nadat ik een brood van beide kanten had aangesneden; daarmee had ik de boze geesten getart.

Onvermoeid bleef die Schicklgruber leugens over ons rondstrooien. Zelfs de lucht die hij uitademde was nog gelogen. Die idioot beweerde dat wij niet in Polen thuishoorden, terwijl we er nota bene waren geboren en getogen.

De inmiddels gerepareerde machinerieën gingen weer kapot. Vier arbeiders bleven zonder opgaaf van redenen weg. We kregen nu helemaal geen orders meer binnen. Vader gaf de overgebleven twee arbeiders elk een halfjaar loon en sloot de fabriek.

Oom beweerde dat het onweer wel zou overdrijven. In zijn optimisme voorzag hij een snelle ommekeer ten goede.

“Ik ben gezond en ijverig,” zei vader. “Ik kan overal een nieuw bestaan opbouwen. We gaan naar Holland. Onze goede auto zal ons brengen.” Oom lachte ons vierkant uit, hij wilde niet met ons mee.

We bezaten een grote, paarse auto. De zaken die ons het dierbaarst waren laadden we in de kofferbak. We namen zelfs ons zangvogeltje in zijn kooi mee.

“Zodra we een vast adres hebben, schrijf ik je,” beloofde vader aan oom, die bleef volhouden dat de fabriek binnen een maand als vanouds zou draaien.

Toen we vertrokken wist ik, zo jong als ik was, dat ik daar nooit meer zou terugkeren.

Het werd een lange reis. We hadden voldoende geld en sliepen in deftige hotels. Vlak voor de Hollandse grens begon moeder te jeremiëren dat ik dat brood nooit aan twee kanten had mogen aansnijden.

“Mach misch nit challesch!* Als je daar nu niet voorgoed over ophoudt, zet ik je uit de auto!” riep vader getergd.

We reden naar Amsterdam. Daar betrokken we een mooi huis aan het water. Ik meen dat het aan de Prinsengracht was.

Drie dagen na onze aankomst was er in Amsterdam een demonstratie. Duizenden protesteerden tegen de gebeurtenissen in Polen, die zich niet tot ons dorp hadden beperkt. De optocht eindigde bij het Concertgebouw. Dat lag toen buiten de stad, er was een grote tuin omheen. Daarin stonden duizenden mensen en iemand hield een toespraak.

“Geweldige mensen, die Hollanders, ze hebben het hart op de juiste plaats!” juichte vader.

Ons geld raakte sneller op dan we verwachtten. Dagelijks verminderde de zloty in waarde, we moesten er heel wat neertellen voor één zilveren gulden.

“Gelukkig hebben we nog die enorme appel voor de dorst,” zei vader. Uit de geheime lade van zijn bureau had hij, toen wij vluchtten, het linnen zakje met ongeslepen diamant meegenomen. Overal kon je ruwe diamant te gelde maken.

Toen hij het zakje had geopend trok hij wit weg, zijn handen begonnen te beven.

“Kandij.. kandij..” bracht hij schor uit.

In machteloze woede smeet hij het zakje door de kamer. Nu waren we pas echt berooid.

Had de boerenvrouw uit het dorp die mijn moeder tweemaal per week in de huishouding assisteerde, de geheime lade ontdekt? Had ze het zakje meegenomen in de veronderstelling dat er kandij in zat? Wat

* *Maak me niet misselijk.*

wist zij van diamant af?

Ik vond het nogal koddig, tenslotte was ik pas zeventien. Ik stelde me die vrouw voor, hoe ze de ruwe diamant in haar koffie of thee schepte. Ze zal er haar tanden wel op hebben gebroken.

“Die heeft diamanten gepoept!” lachte ik.

We werden gedwongen onze trouwe auto te verkopen. Gelukkig bracht deze veel meer op dan we hadden verwacht.

Moeder werd hulp in de huishouding bij rijke lieden die haar goed betaalden.

Als ze thuiskwam met haar weekloon, toonde ze ons het geld.

“Kodesch Borche macht laaterschen*,” zei ze dan.

Er kwam een brief van oom. Hij schreef dat de fabriek failliet was. De ruiten waren ingegooid, alle machines waren vernield. Uit zijn villa waren alle kostbaarheden gestolen. Hij had alleen zijn auto, een Russo-Balt, uit de ravage kunnen redden. Ik herinner me dat merk omdat ik het zo'n rare naam vond.

Oom schreef ons dat hij naar Amerika wilde.

Op een zondagmiddag wandelden we door de stad. We liepen over de kermis die op de Dam stond. Ik had het gevoel dat iedereen vrolijk was behalve wij.

Moeder bleef bij een snoepkraam staan en wees op de lange zuurstokken. In ons land kenden wij die niet. Thuisgekomen opperde ze: “Zouden onze driehoekjes hier geen succes kunnen worden? En dat nieuwe vruchtensnoepje waar je aan werkte, waarom neem je niet eens contact met een snoepfabrikant op? Ik ben het beu nog langer voor huishoudster te spelen, hoe aardig die mensen ook zijn.”

Vader zei dat hij het procédé van de driehoekjes feilloos op papier kon zetten, maar dat nieuwe snoepje, daarmee moest hij nog experimenteren.

“Je hebt gelijk, vrouw, ik ga het procédé van het driehoekje aan een Hollandse fabrikant aanbieden. Wie weet heeft hij een baan voor me. Morgen ga ik erop af.”

De daaropvolgende ochtend ging moeder zingend de deur uit. Ze wist dat als vader ergens zijn tanden inzette, hij door zou bijten.

Opgewonden kwam hij die avond thuis.

“We komen er weer helemaal bovenop!” riep hij en omhelsde ons.

Zijn vroegere opgewektheid scheen teruggekeerd. De fabrikant had interesse getoond in het driehoekje. Bovendien wilde hij vader zijn ap-

* *God verhoogt en vernedert.*

paratuur ter beschikking stellen, zodat hij op korte termijn zijn nieuwe vruchtensnoepje kon creëren.

Drie maanden later bekleedde vader een belangrijke functie in het bedrijf, want hij was ook een goed zakenman.

Dat zakje met ruwe diamant had ons er tijdelijk bovenop kunnen helpen, maar uiteindelijk was het vaders kennis van suiker die ons een nieuwe toekomst schonk.

Beide snoepjes werden hier een groot succes. Binnen een jaar had hij zich opgewerkt tot onderdirecteur.'

Ik vraag mevrouw Pereira of ze er ooit achter zijn gekomen wie in hun dorpje Gniepòz dat geintje met die diamanten had geflikt.

Ontkennend schudt ze het hoofd.

'Dat zal altijd een raadsel blijven.'

Ze reikt me het busje aan waarin ze haar kandij bewaart.

Ik zie vervaagde, sierlijk gebogen Jugendstilversieringen. In het midden daarvan troont flets het eertijds zo befaamde 'driehoekje'.

De laatgeborene
(Een sprookje voor Maria)
Bob Tenge

Aan de rand van een grote stad woonde een man zonder ervaring. Hij was niet jong en niet oud, zo'n beetje middelbaar.

Nu zegt u misschien: ‘Een middelbaar persoon, zo iemand heeft toch wel eens iets meegemaakt?’

Nee. Dat wil zeggen, hij verschilde welbeschouwd niet zo veel van andere mensen. Hij at, sliep, werkte en bedreef van tijd tot tijd de liefde. Hij was zelfs getrouwd, had kinderen en werd door zijn kleinzoon terecht opa genoemd. Hij had nu en dan nog een vriendin ook.

‘Dat zijn toch wel ervaringen,’ hoor ik u zeggen en gelijk heeft u. Voor ieder ander zijn dat ervaringen, maar voor hem niet.

Zijn gezicht was bedriegelijk. Het leek door de tijd en de ervaringen getekend en gekerfd, en straalde daardoor een zekere wijsheid uit. Maar dat was schijn. Dat gezicht had hij al van jongsaf. Wijsheid had hij niet en verlangde hij ook niet. Het enige waar hij naar verlangde was wat andere mensen ‘ervaring’ noemden. Maar wat hij ook deed of wat hem ook overkwam, nooit ervoer hij iets. Niet dat iemand van de vele mensen die hem kenden dat ook maar in het minst vermoedde. Hij kwam graag onder de mensen en roerde zich dan geducht. Hij stond zelfs bekend als geestig en gevat, en hij wist vaak de lachers op zijn hand te krijgen.

‘Om geestig te zijn moet iemand toch ervaringen hebben,’ hoor ik u zeggen.

Hij niet. Hij leende ervaringen, en omdat hij dat al een leven lang deed, was hij daar bijzonder handig in geworden, zodat niemand iets merkte.

Op een avond toen hij weer op zoek was naar wat anderen een ervaring noemden, kwam hij in een druk café toevallig naast een mooie vrouw te zitten. Er was niet veel voor nodig of ze waren aan de praat, en hij was weer geestig en gevat. Ook deze vrouw moest lachen om zijn verhalen. Maar ze deed meer, ze keek goed. Ze keek aandachtig naar zijn geplooide kop en zei: ‘Als je lacht... je ogen... net een jongetje.’

Nooit had iemand dat gezien, en plotseling voelde hij onder zijn perkament de koele prikkeling die blootstelling aan de lucht elke boreling zijn eerste kreten ontlokt.

Keihard, maar voor niemand te horen, slaakte hij zijn eerste schreeuw.

De trompofoon
L.H. Wiener

Ik neem aan dat ook mijn medemens op ongezette tijden ten prooi valt aan angstdromen. Zeker weten doe ik dat niet, want over mijn medemens valt nu eenmaal niets met zekerheid te zeggen. En nu weet ik wel dat er over dit onderwerp boekdelen vol geschreven zijn, maar wat bewijst dat? De meeste boeken staan immers vol modieuze onzin en bedrog en hadden beter niet geschreven kunnen zijn. Anderzijds kennen wij in het dagelijks spraakgebruik het woord: *nachtmerrie*, dat etymologies zoiets schijnt te betekenen als slaapdemon en het valt toch nauwelijks als waarschijnlijk te dulden dat nu werkelijk alle nachtkwelgeesten uit de volksmond het op mij voorzien zouden hebben.

Maar de psychiatrie dan, zal men zeggen, een inmiddels aanvaarde wetenschap, die zich juist bezighoudt met dromen; dromen in het algemeen en angstdromen in het bijzonder. Zeker. Psychiaters. Het krioelt ervan. Maar is dat ook niet het enige dat er over psychiaters te zeggen valt? Wat hebben wij de psychiater nodig? Om hem nog eens ten overvloede uit te leggen dat niets echt is wat wij zien en horen en dat wij tot niets anders in staat zijn dan het koortsachtig zoeken naar maskers in die onophoudelijke samenzwering die leven heet, waar de beul het slachtoffer is en het slachtoffer de beul.

> Maar dan, wat houdt men nog over als men in niets meer gelooft?
> Wat men overhoudt?
> Geloof in ongeloof.
> Dat houdt men over.
> De zekerheid van het ongewisse.
> En uiteindelijk: het geloof in zichzelf alleen.
> Geloof in het eigen brein.
> Meer heeft men, ten slotte, niet.
> En zelfs het eigen brein blijkt soms een verraderlijke vriend.

Ter zake nu.

Eens droomde ik achtervolgd te worden door een zwijgende man met een grote, hijgende hond. Ik wist dat de hond mij zou doodbijten als hij me zou krijgen, want dat was de opzet van de achtervolging. Ik was

vooraf niet bedreigd of gewaarschuwd en had evenmin een handeling begaan waarvoor ik verantwoording moest afleggen. De man zette gewoon de achtervolging in omdat hij me wilde doodmaken. Het was najaar 1951. Zandvoort. Tegen het vallen van de avond. De straten waren verlaten. Ik kon mij tijdens mijn vlucht maar moeizaam voortbewegen, hoewel ik me tot het uiterste inspande. Het was alsof mijn gehele spierstelsel slap was van angst. Ik besefte dat één kort kommando van mijn executeur voldoende zou zijn om binnen luttele sekonden de natte, klapkakende tanden van de hond zich ergens in mijn lichaam te doen boren. Dit kommando volgde echter niet. Ik besefte tevens waarom niet. Het uitstel en de zekerheid dat ik niet kon ontkomen verhoogde zowel zijn superioriteit als mijn paniek. Toch worstelde ik verder over stoeptegels die taai en kleverig begonnen te worden. Ik keek om en schatte de mogelijkheid mijn ouderlijk huis nog veilig te bereiken. De man grijnsde. Hij was naderbij gekomen zonder zijn pas te hebben versneld. Ik kon de hond nu horen snuiven. Had ik nog een kans, of moest ik het maar opgeven, mij oprollen als een bal; een machteloze, kale egel. Zou het heel veel pijn doen? Ik werkte me de laatste hoek om en zag de deur van ons huis. Maar ik hoorde nu ook het tikken van nagels op steen. Keihard steen, dat niet zakte en plakte. Daardoor verloor ik dus terrein. De wereld had voor mijn kwelgeesten een andere samenstelling dan voor mij. Zij lokten een strijd uit, op leven en dood, maar op zodanige wijze dat mij niets restte dan vluchten en met slechts míjn leven als inzet. Vluchten als een gekortwiekte vogel, vluchten als een vis in het zand. Blindelings en uitzichtloos en met als enige wapen de drang tot overleven. Met verspilling van mijn allerlaatste krachten bereikte ik toch als eerste de voordeur van ons huis. Verbazing daarover werd door opluchting weggedrukt. Ik liet mij de gang in vallen, terwijl ik de deur met alle kracht achter me in het slot smeet. Maar de dreunende klap die mijn veiligheid moest bezegelen bleef uit. In plaats daarvan hoorde ik een regelmatig zoevend geluid, als van een grote vleugel. Daarop bleek dat onze deur geen slot meer had en werkte volgens het scharniersysteem dat vroeger toegang gaf tot openbare gelegenheden in het Wilde Westen. Ik trachtte nog overeind te komen en de trap op te rennen. Tevergeefs. Een krachtige, anonieme arm hield de klapdeur al open en een bakbeest van een wolf sprong mij schuimbekkend in het gezicht.

Niets bijzonders, zal men zeggen.

En inderdaad, deze nachtmerrie is op klassieke leest geschoeid. Toch heb ik hem altijd onthouden, waarschijnlijk omdat hij niet, zoals gebruikelijk, één element van onontkoombaar verlies bevatte, maar twéé. En in die zin speciaal was. Het optreden van een achtervolger die geen haast maakt omdat zijn overmacht bij voorbaat vast staat is het kenmerk van de doorsnee angstdroom, maar een nachtmerrie waarin een beul voorkomt die de terechtstelling zodanig heeft ingericht dat zijn slachtoffer zich vlak voor de executie nog een enkele sekonde veilig waant, behoort tot een buitengewoon sadisties soort en verdient daarom aparte vermelding.

Jammer is het overigens dat ik de tronie van deze ‘terminator’ niet herkennen kon als toe behorend aan een individu uit de werkelijkheid. Anders had ik mij, na verloop van tijd, wanneer ik voldoende kracht zou hebben voor een persoonlijke konfrontatie, kunnen wreken. Maar de man had zijn ware gezicht niet laten zien. In zijn lafheid. Zo werkelijk was hij nog wel.

Overigens dienen wij te erkennen dat de komplotten en vernietigingsakties die in onze angstdromen tegen ons gesmeed worden, ontkiemen in ons eigen onderbewustzijn en dat dus het sadisties gehalte van de droom recht evenredig is aan de morbiditeit waartoe ons eigen brein in staat is. Dat maakt wraakakties tegen personen uit de werkelijkheid feitelijk futiel, want zij zijn in de droom dan wel de verpersoonlijking van bedreiging en verraad en als zodanig onze vijand, maar de folteringen die zij uitvoeren worden door ons eigen brein gegenereerd. Tegenover dit mechanisme staan wij machteloos en eventuele vergeldingsakties zouden louter neerkomen op represailles van ons bewustzijn tegen ons onderbewustzijn. Fatale gespletenheid!

Een gelukkige bijkomstigheid van de reguliere nachtmerrie is dat het per definitie een droom betreft en men altijd weer wakker wordt. Wat voor sinistere samenzweringen het onderbewustzijn ons ook openbaart, er is altijd de ontsnappingsklausule van het ontwaken. Bloeddruk, ademritme en hartslag zullen na korte tijd hun normale evenwicht hervinden en een glas koud water spoelt de laatste resten angst wel weg. Er bestaat echter een variant van de nachtmerrie die een kolossaal beklemmingsgehalte koppelt aan de onmogelijkheid te ontwaken, aangezien die niet toeslaat in onze slaap, maar juist als wij ons bevinden in een toestand van volledig bewustzijn.

Ik doel hier vanzelfsprekend niet op de *dagdroom*, die weliswaar ook in het bewustzijn ontstaat, maar die onveranderlijk gepaard gaat met een aangename gewaarwording en nooit met angst. De dagdroom bijvoorbeeld, om er eens een te noemen die op klassieke leest geschoeid is, waarbij de jonge held, zonder acht te slaan op zijn verwondingen en kolkend bloedverlies, zijn aanbeden geliefde redt uit de klauwen van monsters of mannen-met-honden. Wat is er ten slotte hemelser dan zwaar gewond te raken bij het bevrijden van zijn beminde.

Nee, ik doel op een soort angstdroom waarvoor bij mijn weten in onze taal geen woord bestaat; een *'waakdroom'* waarbij zekere in het onderbewustzijn gegroeide angsten plotseling doorbreken naar het bewustzijn en op het handelen van de persoon in kwestie een verlammende invloed uitoefenen. Een hevige vluchtreaktie is, evenals bij de standaard nachtmerrie, het gevolg. Een voorbeeld moge illustreren wat ik bedoel.

Daarvoor moet ik vijfendertig jaar teruggaan in de tijd. Andermaal naar Zandvoort, nachtmerrie van een dorp; 1956 ditmaal. Ik was toen elf jaar oud en bevangen door de notie dat alles dat niet beter was dan al het andere beschouwd moest worden als slecht. Voorwaar een lastig kriterium als men niet in alles uitblonk, zoals ik. Zeer lastig zelfs, want ik heette nu eenmaal niet John Coltrane of Gerry Mulligan of Charlie Parker. En toch wilde ik saxofoon leren spelen. Saxofoon in het algemeen en altsaxofoon in het bijzonder. Nu speelde John Coltrane nooit altsax, evenmin als Gerry Mulligan, maar zij waren wel absoluut de besten op het mooiste instrument dat ik kende. De besten in hun soort: *saxofoonblazers.* Het wóórd al.

En men moest woekeren met zijn talenten.

Woekeren met zijn talenten, zal men zeggen, dat staat ook al in de Bijbel. Akkoord, dat is zo, het staat ook al in de Bijbel, maar daarom is het nog niet per se onwaar.

Laat nu juist in het jaar 1956 de Zandvoortse Fanfare voor jeugdige muzikanten instrumenten in bruikleen geven. Het zou, naar later bleek, het eerste grote komplot zijn dat er rond mij werd gesmeed en vermoedelijk alleen daarom al waard om te worden vastgelegd. Later zouden nog veelvuldig laaghartige komplotten tegen mijn persoon worden ondernomen, maar later was ik meer op mijn hoede. Nu echter meldde ik mij nietsvermoedend en stipt op tijd in het gymnastieklokaal van de Hannie Schaftschool, alwaar ik werd onderworpen aan een on-

derzoek dat zich speciaal richtte op vingerlengte, landstand en kaaksluiting. Zeer vernederend, ja, maar terwijl ik met opgetrokken lippen en opeengeperste kaken mijn tanden liet zien, loerde ik vanuit mijn ooghoeken naar de zwarte koffers met instrumenten die op de banken langs het klimrek stonden. Koffers met uitpuilingen voor de tuba's en de trombones en rechte koffers zonder uitpuilingen; van klein tot groot, van klarinet tot baritonsaxofoon.

- Laat je handen eens zien, vroeg de heer Wildschut, dirigent.

Ik stak mijn tien elfjarige vingers vooruit. De heer Wildschut trok een bedenkelijk gezicht en dacht kennelijk aan het blaasinstrument dat wordt aangeduid met de naam piccolo. Maar het zou wel degelijk de altsaxofoon worden waarmee ik ongeveer anderhalf jaar nadien, zo goed als op dezelfde plaats, in datzelfde gymnastieklokaal, zou belanden in een nachtmerrie waaruit ik niet kon ontwaken, eenvoudig omdat ik niet sliep. De ergste soort, waarvoor geen woorden zijn.

Uit een nachtmerrie kan men, zoals gezegd, ontsnappen door te ontwaken, zoals men aan een fysieke bedreiging kan ontsnappen door die te ontlopen. Ontwaken of ontlopen, daarin schuilt het verschil tussen droom en werkelijkheid. Maar wat te doen als de droom werkelijkheid is en de werkelijkheid een droom; als men niet kan ontwaken, noch kan ontlopen. Als men zittend achter zijn muziekstandaard, in het felle licht van de lampen, op een geïmproviseerd podium, geflankeerd door slechts drie andere musici, voor een zaal vol mensen, op onverklaarbare wijze, plotseling geen noot meer uit zijn instrument kan krijgen! Wat dan te doen? Ja, wàt? Ja! Wat dàn!

Blazen, zal men zeggen, met zijn volksmond.

Blazen.

Je trekt de onderlip naar binnen over de ondertanden en laat het riet van de saxofoon licht tegen het puntje van de tong rusten. Door nu de tong terug te trekken en tegelijkertijd lucht in het instrument te blazen brengt men het riet in trilling en ontstaat de toon. Kleppen op het instrument dienen voor het regelen van de hoogte der tonen.

Ik kende het stuk van buiten, zo vaak had ik het gerepeteerd; de muzieknotatie lag louter voor de zekerheid op de standaard. Twee weken nadat ik het instrument in bruikleen had gekregen speelde ik al het eenvoudige *Tea for Two.* Twee weken daarna de *Basinstreet Blues.* Met mijn ogen dicht. Kort daarop mijn eerste Mars. Maar nu het erom ging, juist nu, kon ik geen enkel geluid meer uit het instrument halen.

Zou ermee geknoeid zijn? Schoot het door mij heen. Het instrument

woog nog hetzelfde en het voelde nog hetzelfde aan. Ook was het niet weggeweest. Het kón haast niet. En toch. Wat ik ook probeerde, de lucht uit mijn longen vloog loos en hees langs het mondstuk weg.

Was ík dan misschien een ander?

Had ik nooit eerder een toon kùnnen blazen? Had ik alleen in mijn dromen gespeeld? Was ik dat misschien vergeten?

Ik werd nu overweldigd door een gevoel van schaamte en angst dat proporties aannam die zich niet meer laten beschrijven. Het publiek verwazigde, terwijl ikzelf steeds scherper zichtbaar werd. Zichtbaar maar onhoorbaar. Mijn gezicht begon te gloeien en mijn hart ramde in mijn borstkas en er restte mij niets anders meer dan *te doen net alsof.* Ik bediende de kleppen en tapte met mijn voet de maat, maar ik veinsde slechts te blazen. Zo zat ik daar, in een zaal met negentienhonderdzevenenvijftigduizend mensen, die allemaal luisterden en keken.

Wellicht is het hier de plaats en het moment om te vermelden dat op diezelfde avond in 1957, in het gymnastieklokaal van de Hannie Schaftschool te Zandvoort, de tengere Thijs Ockersen wonderschone klanken ontlokte aan zijn trompet. Hij zat kaarsrecht op zijn stoel, hield gewoontegetrouw zijn hoofd wat scheef en vulde de zaal met ijle zuiverheid. Daaronder, iets donkerder, de waldhoorn van Vera Oosterhoff. Beiden begeleid door het pianospel van haar moeder, mevrouw Oosterhoff.

Zo klonken daar drie instrumenten van vier musici.

Zo zat ik daar in machteloze verbijstering en woekerde ik met het talent van Thijs Ockersen.

Ik had mij, in zekere zin, aan hem vastgeklampt. Geheel synchroon met zijn partij, die ik ook kende, bewoog en ademde en mimiekte ik mee. Verdween ik in zijn muziek. Zweefde ik mee in zijn vlucht. Vluchtte ik weg in zijn spel. Speelde ik dat ik speelde. Liet ik het publiek genieten van mijn saxofoonspel, terwijl de tonen uit de trompet van Thijs Ockersen kwamen...

Aan alles komt een eind, zegt de volksmond, ook aan datgene waarvoor geen woorden bestaan, maar het applaus dat na de uitvoering opklaterde ervoer ik als evenzovele klappen in mijn gezicht.

1991

Nederlandse poëzie

Drie gedichten
Catharina Blaauwendraad

Geopend

De dag brak, als een eierschaal
zo broos, tussen mijn benen aan.
Daar droop op elke ademtocht
het warme witte licht naar buiten.

Van binnen bleef het steeds bewegen
maar om ons heen stond alles stil.
Toen zwol een ongekend gezang
aan, tot de muren ervan barstten.

Daar, tussen brokstukken en wolken
stof, lag in het ochtendgloren
de ongeschonden gele dooier
te glanzen in een aarden kom.

De dokter gaf de kom uit handen;
een dochter. Jonger dan mijn droom
maar ouder nog dan mijn gedachten
en ongerijmd als dit gedicht.

Vervallen

Zijn zonnebril heb ik bewaard
en verder de vergeten kleren
en scheerschuim voor z'n zware baard,
voor als hij straks terug zal keren.

En wachtend op een ansichtkaart
blijf ik op oude kranten teren
die hij eens kocht. Zovele keren
gelezen. En al lang verjaard.

Steeds minder tijd om stil te staan
neem ik, bij deze dode dingen,
naarmate mijn gevoel verzwakt.

Ik klaag de lange dagen aan.
Zij slijten mijn herinneringen
maar laten oud papier intact.

Adventskind

Ik ben geen vrucht van de blijde verwachting:
Ik ben het angstzweet dat uit is gebroken,
koud als een kerstroos, een leugen, ontloken
daar waar de hoop over ijs van één nacht ging.

Geesteskind ben ik van gitzwarte spoken;
ik ben geen vrucht van de blijde verwachting.

Fonteinen, een suite (naar Federico García Lorca)*

Stefaan van den Bremt

Interieur

Vanuit mijn kamer
hoor ik het fonteingeklater.

Een vinger van de wingerd
en een zonneflard
wijzen naar de plek
van mijn hart.

Door de augustuslucht
trekken wolken. Wakend
droom ik dat ik niet droom
binnen het fonteingeklater.

Patio

Op elke patio
lokt haar sopraan.

Granaínas
zingt de fontein,
en het bekken
slaat de maan.

Uit de maat geraakt
in deze Moors-Romaanse
droom van de fontein ontwaakt
de voortijd, de gitaanse.

* *De teksten in cursieve letter zijn vertalingen.*

Landschap op waaier

Fonteinen, fantomen
zonder water,
zonder wel!
Gezien vanuit een oog-
hoek, en nooit recht
voor ogen.

Heen wiegend, volmaakt,
en weer, ternauwernood
aan deze zijde
van de Dood.

Waaier voor ogen

De oren verzadigd,
de ogen bedrogen.
Landschap, gelogen
fonteinen zonder
water, gezwatel
van woorden.

De tijd uit -
zwaaiend die vervloog,
de pijl wegwuivend
uit de boog.

Terzijde

Het is de nacht, hij doet
door de slagaders
van de fonteinen bloed
stromen, het zijne. En
ah, die siddering!
Als open ramen
zonder klavier,
zonder klavier
spelende dame.

Daarnet!
Nog wolkt wat stof
op in het blauw.
Zoëven. Zo'n
tweeduizend eeuwen geleden.
Voor zover mij heugt.

Gerucht

Er gaat een gerucht,
het wil niet wijken
in Granada. In het duister
tast het water
...dat niet uitmondt
dan in gefluister
van fonteinen,
vol van zichzelf,
vol van Granada.

Daar
verklaart het nader,
buiten zichzelf,
water,
waar het naar tast
in de lucht.

Tuin

Er zijn vier ruiters
met zwaarden van water,
en er is de donkere nacht.
De vier zwaarden verwonden
de wereld van de rozen
en zullen jullie hart verwonden.
De tuin niet betreden!

Exit

Overwegend dat jullie toch
de tuin zoeken te betreden,
laten wij de poort wijd open.
Daar zwaarden van water alle
rozen roven, alle lusten doven,
zijn de vier ruiters uit de tuin
naar de vier windstreken verwezen.

Twee gedichten
Gré Buitenwerf

Glad ijs

Zo kon het gebeuren
dat we een paar waren

het was in de winter,
weet je nog?
wij schaatsten
jij voorop en ik op vleugels
de geharnaste sloot
schoot als een paling
door het boerenland

ik denk, dat de zon die
die dag van akkers
spiegels maakte,
mij gelukkig maakte
of was het tóch de band?
verwanten - weet je nog?
bloedrood

later was ik als de dood
je aan te raken
ach, zoals dat gaat...

Februari: het duingebied

Het landschap lijkt augustus:
Death Valley,
stof trilt haast
boven
het uitgeslagen pad
strakblauw de lucht

op een enkele boom, naakt
met in zijn kruin
rood okselhaar: kruidig hout
in ruste,
een roofvogel
de dorpsoudste
verzonken
in stijf verenpak

wij wandelen op afstand
tot zout de lippen schraalt
en kussen.

Twee gedichten
Erik Coenen

Tijdloze momenten

Het lijkt op het verstrijken van de dromen
waarin ik almaar stiller denk te staan:
Achilles kan de schildpad niet verslaan
die voor de start een voorsprong heeft genomen.

Maar zou niet met het splijten der atomen
de paradox in stof en straal vergaan?
Als hij de schildpad nooit voorbij kan gaan,
hoe heb ik op de wereld kunnen komen?

Er is een derde loper: glas met zand,
dat eerst de schildpad overwinnen moest
voordat in Troje een eind kwam aan de strijd.

Daar bleek Achilles evenmin bestand
tegen de drang die elke strijd verwoest
in hem en mij, gedaanten van de tijd.

Mateloze punten

Illusie schoot een pijl af en verwonderd
zag Zeno dat op elk punt van de vlucht
de pijl onwrikbaar vastligt in de lucht,
als herten op dat doek uit zestienhonderd.

De tijd heeft mij van Zeno afgezonderd,
de pijl heeft alle eeuwen overbrugd.
Ik zie hem in beweging en verzucht:
- Geen filosoof maar Zeus heeft ons bedonderd.

Hij deed ons denken volgens reglementen,
Hij deed ons in een status quo geloven,
Hij deed ons één verdelen in segmenten

als voor en achter, onder en Daar Boven.
Hij schiep de schijn van punten en momenten
om ons met paradoxen te betoveren.

Drie gedichten
Job Degenaar

Opbloei

Zijn stillevens zijn verleden, hij is bezeten
van een meid, een lichte streek

brengt hij aan op spiegels, op 't raam met
oud oktoberlicht

In alle vroegte buiten voorziet-ie spinrag van een
laagje rijp, het glinstert

zo gaaf, zo buiten werking, daar vliegt
geen vlieg meer in

Elba, onder andere

Toen zijn tijd gekomen was
doofde de zon in de baai,
de hoge bergrugsilhouetten
als doodbidders eromheen

ver weg, onwezenlijk helder,
zweefden kleine zeeschepen

Het zand laaide op
als onze visioenen
van ooit eens, ergens

Vacuüm, op doorreis

De nacht ruist als een zender
die geen signalen meer geeft

iets moet mij zeggen
wat van mij werd

Laat de wind aan luiken morrelen,
een dom zijn ontijdige slag slaan

ontsta, serveerster, in de
dageraad, voorzie je gast

van een naam, een
bestaan

Drie gedichten
P.J. Donnee

Inscheping

Achter de bocht
boven de huizen
steigert een brug.

Achter de dijk
in het raster van sloten
rinkelt het licht.

Een treeplank kraakt.

Het bewustzijn vaart uit

op het schip
in de deinende boom,

langs het scheermes
gewet in de kim,

naar de steen des aanstoots
aan de voet van de dingen.

Het onthouden landhuis

1.

Door het raam fluistert een zee
van bebladerde masten.

De tamboerijnschel van een krekel
rinkelt bij de open haard.

In een schilderij vol avondluchten
sleept een zwaan zijn spiegelhals
als een vishaak door het rode water.

Iemand rookt het heden uit
in kringelende O's.

Een boek ligt op een tabouret
met uitgeslagen vleugels.

2.

Herinnering was hem
een omzien zonder weerga.

Zijn mond een litteken
dat zich openscheurde aan een naam.

Nu ligt het dak van zijn huis
als een omgekeerde sloep
aan de zee van verlangen.

Hij zaait bloemen
in de versmallende rede.

Nabijheid glanst
in diepste oppervlakkigheid.

Twee gedichten
Peter Ghyssaert

Maestro

Het hoofd gevuld met nachtschade,
duister fluweel en gouden mist
bedient zich van een mooi profiel;
pommade der manieren op de ziel:

een jager, een grootgrondbezitter,
liefhebber van wild en een karaf karmijn;
maar in zijn partituren: pijn
bekropen door het spinnenvolk
van trillers en fiorituren.

Stradivarius

Hij snijdt met zijn lancet in bomen naar
de kern, waar een viool verborgen zit,
zorgvuldig haalt hij bast en krullen weg,
er komt één klankgat vrij, het andere volgt,
de wind loopt er zacht in en uit; dan is
het instrument bevrijd: hij spant de snaren
over bruin en goud. Achter zijn rug
gapen de bomen als geleegde koffers.

Desima*
Chris Honingh

Bloesemtak

Vanwaar wij staan, kijkend over het met regen
aangelengde water, verspreidt een waas van bomen
geur. De wind laat zeilen rusten. Op je kimono
plenst de zon, een lakkam houdt het haar bijeen

met dunne tanden, reling van de stenen brug
glijdt langs je vingertoppen. Je bent er haast.
Maar het is niet alleen de overspanning die ons
scheidt. Ik zie een glimlach overdrijven en hoewel
je tastbaar voor mij staat, blijft er altijd afstand

tussen ons bestaan. Mijn handelswaar van losse
woorden, die je overigens niet eens verstaat,
veroorzaakt rimpelingen op je gladde huid en
ik ril bij de gedachte aan wat schuil moet gaan
onder gestileerde vogels, vruchten, planten.

In het huis met rode pannen ligt dit papier al
klaar, gevuld met blanco zinnen, er naast een
pen en inkt die sluimert in een glazen reservoir.
Maar elke luwte bevat in aanleg storm, ik laat
je binnen door de deur die opent op het westen.

* *Desima, kunstmatig eiland voor de kust van Nagasaki, was in de 17e eeuw het handelspunt, waardoor Hollanders als enigen (summier) contact hadden met het verder hermetisch afgesloten Japan. Isiatadaki gaat terug op mythe over ontstaan van Japan; was legendarische vogel die de vrouw verkrachtte van de god Isnagi, die uit woede daarom een nageslacht produceerde dat Japan ging bevolken. Sjogoen: plaatsvervanger van de keizer. 33 Hemels: de verblijven van de goden die de zielen na de dood betrekken. Kango: afsluitbare draagkoets van de gegoede Japanners.*

Factorij

Een honingbij keert telkens naar de korf terug
met de vergaarde nectar, een kleine fabrikant
van voedsel. Pas op, er liggen forse kabeltrossen
op de kade, struikel niet terwijl je zo verbaasd

kijkt naar het laden en het lossen. En in de raat
die ruim heet zakken kisten, binnen korte tijd zal
je alles weer vergeten zijn, op het typische gegons
van lieren na. Hoge ambtenaren van het entrepot
innen rechten, zij zwermen om de fusten heen,

zetten dikke potloodstrepen. Je weet, ook ik spaar
waardevolle zaken, daartoe moet ik me verplaatsen
in een ongebruikelijk domein, waar niemand wonen
kan met goed fatsoen, zelfs niet als ik mijn pen
doop in het zoete vocht van taal. Je kijkt verlegen

op, kon ik maar iets raden van wat er in je omgaat
en hoe je oordeelt over deze getolereerde veste
op dit kunstmatige terrein. Toch begrijp ik wel
dat je je kelk gesloten houdt, want juist argwaan
kruipt vanzelf tussen de imker en zijn klanten.

Geisha

Je hebt de huid betekend met een dunne streep,
het welvende, beginnend bij de wortel van de neus,
vergeet zich in de slapen. Nog steeds accentueert
het felle lippenrood een glimlach om de tanden.

De moet van spiegelbeeldig hout omvat in eerste
staat de afgebeelde trekken, ongewilde hardheid
om het zachte uit te drukken. Met mijn nagels
blijf ik achter vezelranden haken, pruimemond
vertrekt zich tot grimas, ruw papier buigt onder

koopmanshanden. Ik sla je gade in de afgeperkte
rust van dit vertrek, er staat iets langs je hoofd
geschreven, een kleurenstempel geeft de meester.
Alsof bewogen stilstand kan bestaan in een accent,
de schending van het samengaan van lijn en toon

waarmee platheid wordt doorbroken; ik schaam
mij voor mijn indiscretie. Je tweede beeltenis blijft
steeds gesloten, ik schat mijn kansen matig in.
Elke keer verschijn je weer wanneer ik kijk, maar
waaraan zal ik je herkennen in de werkelijkheid?

Ceremonie

Op innerlijk kompas vertrouwend zal ik fervent
de indruk moeten wekken hoe meegaand mijn geest
de onbekende breedtegraad ervaart, liefst zonder
al te veel gezichtsverlies. Daarbij steeds bereid

mijn ogen goed de kost te geven: in elk gracieus
gebaar komt plechtigheid tot leven, een afgerond
geheel met een subtiele kracht die veel ontrafelt,
maar nog meer verhult. De dikke poederlaag, waar
doorheen emotie niet te onderscheiden is, leidt

mij even af; vanachter transparante wanden drijft
de lokgeur van een tuin naar binnen, kleine heesters
dragen rijpe vruchten voor zover niet leeggeroofd
door vogels. Er bevindt zich boven mij een kantelraam
van geslepen oesterschelpen, waardoor een lichtreep

valt. Je zit bewegingloos in jezelf gekeerd, ofschoon
de damp van kopjes slaat wacht ik geconcentreerd
op wat nog komen gaat. Ik laat amper iets merken,
de naald wijst permanent in noordelijke richting.
Onze conversatie stokt al voor hij kan verzanden.

Isiatadaki

Water voor de keuken ruist door bamboebuizen,
en omdat binnen de omheining slechts twee straten
elkaar zonder verrassingen doorkruisen loop ik op
mijn ochtendwandeling vaak tot het bruggehoofd

waarachter Nagasaki existeert. Het eiland zelf
kan als een schelp begrepen worden, bij toeval
op het strand geworpen. Niet maar terloops staan
daar kanonnen, een metalen welkomstteken; zee ligt
als een zijden sjaal om schouders van vulkanische

gesteenten. Hoog boven keien meeuwen, wind speelt
met mijn haar, in de verte zie ik boten liggen, zeilen
afgestroopt, geëscorteerd door loodsen. Dit land lijkt
tot in kleinste onderdelen op een vrouw, de kusten
bootsten edelstenen na, zij bewaakt haar haven met

een fanatisme waarbij kuisheid vlot verbleekt; aan
afgemeerde barken staat zij uitsluitend mondjesmaat
het genoegen van haar gunsten toe. Zodra de vogels
neergestreken zijn beginnen zij de schalen stuk te
pikken en niemand protesteert of houdt hen tegen.

33 Hemels

Toen heb je het serviesgoed geruisloos weggezet
en alleen een vage schaduw op de muren nagelaten.
Ik schrijf een enkel woord op rijstpapier en verstop
het in een lade, pas bij hernieuwde lezing blijkt

de waarde. Het lijkt wel of mijn zinnen zijn verdoofd,
vermeende diepgang valt ternauwernood te peilen
nu de gedachtenwaaier zich ontvouwt; wat verzwegen
is wordt niet herhaald. Waarom zal ik dan berusten
in schematische patronen, het is het samenspel vooral

waarop mijn hoop gevestigd is, wat mij tot tegenwicht
kan dienen verdwijnt te snel. Zonder gewetensbezwaar
probeer ik te verwerkelijken hetgeen ik mij verbeeld,
maar daar de bloei van bloemen zich nauwelijks laat
volgen met het trage oog resten mij slechts statische

begrippen. Het is ook dom te denken dat het vanzelf
zal gaan, niet voor niets wordt elke letter overwogen
op zijn plaats gezet. En wat er eerder heeft gestaan
wordt opgegeven, zon verschuilt zich achter huizen
met haveloze daken. Luister liever naar de stilte.

Duizend sneden

Het verkleurde water kleeft aan blokken, houten
vel keert om en als handgeschept papier druppels
opzuigt ontstaat er huid op huid op huid. Door
selectieve kerven wordt het kleine theehuis naar

de achtergrond gedrukt; de naden van een vloer
gaan bijna door je heen, het omgeklapte perspectief
houdt je wel tegen. Verenwit plooit zich op blauw,
de uitgestoken lucht klampt zich hardnekkig vast
aan een omgeslagen mouw, ter rechterzijde strijkt

struikgewas langs een overdekt terras. Ik leg mijn
vinger op je mond, ingehouden adem fantaseer ik
er wel bij; wie zwijgt stemt toe. Maar zonder risico
zal ik je nooit bezitten, daarvoor is de geringste
afstand nog te groot. Er is hoegenaamd geen weg

terug, wolken zullen verbleken om je onbewogen
lijf, de opgebrachte blos heeft je geraffineerde
halslijn ruimschoots overschreden. Mijn hoofd is
bij de schepen in de haven, avond op de dekken
neergestreken rekent met mijn hersenspinsels af.

Dagboek

Omdat hier de tekens eerder in de zon opdrogen,
net als de bloemen, ligt dit geschreven exemplaar
reeds voor mij open. Het nu nog natte inktspoor
wisselt van gedaante, eerst zwart, daarna grauw

met rafelige aspecten. Tot mijn spijt zijn fouten
moeilijk te herstellen, het loopt vast op een fiasco
uit als ik veranderingen door zou willen drukken
in dit stadium. Kijk dus maar uit naar het ogenblik
waarop woorden zich gewonnen geven. De rand

krult al wat om, er zijn nog talloos lege plekken,
want hoe verder weg, hoe moeilijker betekenis
is in te schatten. Het inzicht dat ik mij verschaf
leidt er toe dat ik het pas ontdekte aandachtig
bestudeer. Losse kralen vormen nog geen snoer,

er ontbreken schakels aan, je ziet me niet terug.
Wees er zeker van dat alles wat ik ooit beweerde
opgeschreven is; tenslotte lijkt het enigszins naïef
er waarde aan te hechten. Hoeveel zal er over zijn
als je aan mij denkt en ik voorgoed ben weggegaan?

Sjogoen

De straatweg ligt er enigszins verlaten bij. Regen
slaat in het gezicht van iemand die zich haastig
naar de overzijde rept. Mijn escorte heeft de blik
strak vooruit gericht, zelfs zijn paard kijkt niet

opzij. Tussen huizen hangt een eigenaardig licht
en in plassen reflecteren ramen. We reizen samen
onderhuids, ik vang een glimp op van een markt
met kramen onder duizend linten. Kooplui prijzen
waren aan, ik zie ze druipend onder luifels staan.

Dan kom je in mij op als wij plotseling een hoek
omslaan: het dorp heeft alle grenzen overschreden,
de stoet bestaat uit zeker honderd man, inclusief
de drager van de piek. Mijn bewaker is al eerder
afgestegen, aan zijn hoge laarzen blijft de modder

kleven. In de ingetreden stilte hoor ik helder
regendruppels tikken. Het beschilderde gordijn
waarmee de kango afgesloten is verschuift heel
even, een slanke hand laat de buitenwereld toe:
jouw tekening staat in zijn onderarm gedreven.

Tatoeage

Van polsgewricht tot elleboog ben jij gehecht
aan zijn beweging, voorgoed in vlees geprikt.
In een schaduw levend, weliswaar fijnmazig
opgebracht, je huid zo wit als verse sneeuw,

de lippen licht geopend, een opgelegd taboe
doorbrekend. Nimmer zal je sprekend worden
afgebeeld, wat overigens binnen de toegestane
ruimte niet mogelijk is, alles heeft een reden.
Steeds wanneer hij drinkt is je gezicht dicht

bij het zijne en voor de duur van dit bezoek
moet ik toestaan dat hij met een klein gebaar
jouw aandacht trekken kan. Maar toegegeven,
alle pracht en praal omstandig ten paleize
opgevoerd verklaart waarom jij instinctief

voor hem gekozen hebt. Nog één maal geniet
ik van je lijnenspel, hier moeten onze wegen
echter scheiden. En zo zie je, dat je toeval
nooit totaal kunt tegengaan, zijn opgeheven
arm heeft vertaald wat ik niet heb verstaan.

Vier gedichten
Theo de Jong

Na zijn verdwijning

In het midden van dit leven waarin wij zijn
opgesloten als ratten in een rad kwam ik
in de stad waar ik half woon en half werk
om bij iemand die ik half ken iets te vieren.
Regen goot de dag vol grauwe schemer.
De stad lag er bij als na een ongeluk,
buizen puilden uit de buik, lappen vel
van asfalt lagen in het rond, zand welde
uit de wond. De tram krijste er op af,
een kuil zo diep en donker als een graf.

Plotseling vliegen er foto's door mijn hoofd.
Een dode stapt in, schudt zich als een hond
die zwemmend de tijd overstak. U hier?
Naast me in de tram, alsof we samen...
Ik ken u niet - en meteen maar drie keer.
Zwijg niet zo. Doe niet of ik niet besta.
Van alles wat ik niet heb meegemaakt
bent u mij het meeste bijgebleven.
Het is goed zo. Wij hadden elkaar maar
naar het onbegrepen leven gestaan.

Met mij? Gaat wel. Z'n gangetje. Ik leef
van lucht, woorden, uitgebeten stilte.
Ach, veel heeft het niet om het vege lijf.
Druppel mijn leven in de predictor
van de wil en u zult zien: ver over tijd
en toch niets te verwachten. Dus vandaar
dat ik vandaag vreemd ga met een gebaar.
Zo houd ik braaf het hoofd boven water
in het kielzog van mijn eigen bestaan.
Hier is het, dit nu is mijn achtergrond.
Gromt die bel niet als een kettinghond?

‘Fántástisch! Je was vandaag geweldig, schat,
je speelde echt de sterren... Hé, wie is dat?
Is hij met Maddie? Zo zo. Wat ging ze weer
bezopen als een grote diva te keer,
en de hele zaal vrat die aanstellerij.
Ach ja, de provincie. En hoe vond je mij?’

Hoe is het daar waar het donker oplicht
zoals een zwart gat na zijn verdwijning?
Is er iets? Wil je nog wat? Of heb je
niets te willen? En is het er doodstil?
Zeker, ik ben niet leuk. Wat ik niet ben,
daar besta ik voor. Ambitie. Wij hier,
wij drijven in een zee van vervuilde wil
langzaam maar zeker gezellig uiteen,
net als sterren. Herfst hangt in de bomen
in mei, vogels leggen lege doppen
en in de lucht zit een gat. U verloor
het leven, wij de wereld. Had u dat
geweten, had u dan toch gevochten
voor deze leegte, onze verachting?

‘Jan? Dat is de mensgeworden middelmaat.
Die man weet absoluut niet waar het om gaat.
Zij, de overheid houdt niet de kunst in stand,
maar wij, wij kunstenaars houden hèn in stand.
En Jan, hoewel mijn stelling toch simpel klinkt...
Oh ja? Is dat waar? Ik dacht het al, hij drinkt.’

Laten we gaan. Het gebaar is gemaakt,
al was het, zoals altijd, half. Ik heb
tenminste mijn gezicht laten zien;
ze hebben weer wat om te vergeten.

De straat bungelt aan lussen van dood licht,
het plein schminkt zich met neon jong. Zij
die hier lopen, waggelend, tippelend,
moe, zoeken niet wat, maar wie hen wacht.
Niemand houdt graag zijn pijn voor zich, niemand

bewaart graag zijn gezichten, duveltjes
in het zilveren doosje van zijn spiegel.
Ze moeten hun lust kwijt, hun hoop, hun tijd.

En wij, wat kunnen wij voortaan bieden,
op zwijgen na, om elkaar te erkennen?
Een half leven lang hebben wij elkaar
in dromen geschaduwd. Geen van beide
gaf het op, riep voldaan: Het is volbracht!
Wij brachten van het wachten niets terecht.

De klok slaat, geen haan kraait naar wat ik zocht.
U uwe, ik mijne, ieder zijn nacht.

Kerkhof te Spanga

In de rulle veengrond waaruit het leven
is opgebrand wordt nieuw leven bijgezet.
De dood is er vaak vroeg bij:
eenderde van de graven is kinderlijk klein.
Inteelt? Polio? Geloof? De jaren
raken hun greep op de steen kwijt,
lossen op in mos.

Voorjaar. Wij wandelen
tussen uitlopende bomen door,
die aan de einder klein verdwijnen.
Of verschijnen.

Spitsuur

Op het kruispunt flitsen de borden aan,
steden en dorpen boven de naderende nacht
uitgetild. Auto's glijden de bocht om,
volgen hun voorganger met lichte ogen,
hun ziende vlek aan de weg gehecht,
blind voor waar afstand in ligt.

Ik staar, staande voor het verzakte raam,
handen in de zakken, naar waar het rood
om de zon dooft. Een V van ganzen, gakkend.
Het huis maakt mij vreemde geluiden.
Geduld in een nulpunt, onder de vlaggen
van borden, die op plaatsen wijzen
en verzwijgen waar zij staan.

De stoplichten verspringen weer.
Een vrachtwagen kermt om de rem.
Stil staan doet hem zeer.

Laatste adem

Te sterven gelegd blazen de bomen
hun geurigste, rustigste adem uit
in vleermuisstil maanlicht, ze
wikkelen de deken van het donker
om zich heen en slapen in,
vol van herinnerd zingen -
de merels, zij zullen hen missen.

Twee gedichten
Jan Kostwinder

Twee krijgers*

Laat ze drinken van de lotusbladeren,
geef ze hun dagelijks bad in nat hooi -
niemand zou toch willen dat onze keizerin
opnieuw vijfhonderd taël zilver verloor?

Ze zijn al in de glazen kom geplaatst,
hun voorpoten als stutten in het zand
geplant. De vraag is wie het snelste springt
en op de rug van de ander landt.

Ik weet, jij wint het want jij bijt het eerst
en ik ga op de vlucht. Als tentzeil in een storm
wapperen je doorluchte vleugels op en neer.

Daarna mogen winnaar en verlorene
herstellen met een rijstekorrel, vliegekoppen
en de plas van pasgeborenen.

Balsem

Waarnaar te streven -

een tweede leven onder glas,
tesamen met wat snuisterijtjes
uitgestald; dat kan nog.

Kinderen staan over je sarcofaag
gebogen, tik tik tik komt daar
een jonge moeder aangelopen

en snel schik je je
knekels bij elkaar,
toch?

* *Chinezen zijn verzot op krekelgevechten. Ze gokken op hun krekels en geven de krijgers een speciale verzorging en training. Daarnaar verwijst dit gedicht.*

Zusjes / Correspondentie
Voor Corneel
Johanna Kruit

1

Brieven schrijft ze, wandelt binnen in
woorden van vroeger. Herinneringen kan ik
horen daar kom je niet uit lees ik
en zie het land waar ze verdwenen is.

Licht komt stromen, tilt me op
naar het huis bij de duinen waar we
speelden en spraken over later: wat
we wilden en zouden. En niet deden.

2

Weg is de regen, de wolken weer wit
schrijf ik en zit voor een uitzicht
vol schapen. Wind lees ik voor die
komt van het water. Ik geef haar

verhalen van mensen die kwamen
en gingen. Vogels zingen verleden
gaten vallen alsmaar dicht.
Ik schrijf haar tevreden.

3

Hier kruipt het donker in water.
De tijd vergaat aan eigen haast en
kent van toekomst het verleden niet.
Ze spot aan het eind van haar brief

met het leven: ik kan er wel tegen
maar de taal is zo raar dat ik
struikel. Misschien ben ik daarom
alleen. Maar de zee kan ik ruiken.

4

Wie kon er zo veilig als wij? Soms
droom ik je thuis en zie wie we waren.
Haren vol wind van de zee die
eindeloos doorging met varen.

Maar jouw land is zo ver en wie heeft dit
bedacht? Soms is iets voorbij voordat
je begrijpt dat het kwam om te blijven.
Woord dat in leegte past.

5

Een voor een zien we de dingen:
zingende dagen van vroeger, wuivende
handen van moeder die lachte en ligt
waar het gras wordt gekamd door de wind.

We roepen haar op, zetten haar lach
in een brief, hebben haar liever dan ooit.
Steeds weer worden dagen vertaald in
gedachten. Kleuren weer uitgestrooid.

6

Soms tasten we af wie we zijn,
leggen uit hoe we werden.
Tussen de regels vertellen we
verder waarom en voor wie.

Dan weer gaan we op in onszelf
en vinden geen tijd om te schrijven.
We kunnen niet alles delen, hebben
genoeg aan wat is en wat is verdwenen.

7

Vogel die verte zingt: je belt.
Je stem ruist als een zee
die aarzelend aan wal komt.
We roeien naar elkaar door duisternis.

Geluid dat ik vergat: kleur van licht
dat door de middag klimt en zegt
dat je bestaat.
Heimwee dat mijn hoofd verlaat.

Vijf gedichten
Frans Kuipers

[1]

HIER, BOSWANDELEND langs de kronkelpaden, hier
bij de in één nacht omhooggerezen
stuifzwammen en boleten,
het regenbetikte hoofd tussen de dwarrelblaren,
wangen nat en koud van mist -

Hier, hoog
op de Koude Berg, elke nacht
achter het raam dezelfde zwarte
ansichtkaart: groeten uit het heelal. -

Ben ik
meer nog dan toeschouwer: supporter
van de Klare Stille Dingen:

Het barrage-springende hert
verdwijnend tussen de zonnebalken in het bos.

Het visselijf flitsend
om de wierwaaierende rots.

De volle, ballonvarende maan
tussen de gerafelde wolkenflarden.

[2]

WOEDE DIE BLIND IS.
Hoofd dat blijft malen.
Ik ken deze rotzooi.

Nog altijd, dame, boeklezend of woudlopend,
betrap ik mij met je schim in onzinnig gesprek.

Ik weet hoe het moet. Het moet
van binnen worden als overal daarbuiten nu:

oktober:

bladpap onder het haast kaal geboomte;
doodhout, denneappels, rustig rottend,
de stille mist erover - VERZINKEN LATEN,
LEER MIJ MEESTER HERFST M'N JANBOEL
TE LATEN VERZINKEN - APRIL MAG WETEN
WAT ER UIT HET DONKER KIEMT.

[3]

KROOSSLOTEN. KARRESPOORPADEN.
En ik, hobbedobber, grutterszoon,
GEVOOISDE uit Waailandsdorp....

Ik was de bleue
binnenvetter, het met wolken doordesemde leeghoofd
bij de knotwilg,
fliérefluiter van het verdwenen vlinderland.

Aan de pierewaaiende kraaien gegeven,
vanonder de halmen,
hemelwijd,
polderromance,
m'n ja-woord.

Ik was ik ben de vlugbevlogen en gezworen Grootgeheimgenoot
en schatbewaarder van het Gloeiend Raadsel,
broeder in de Orde Van De Zonderlinge Zo-heid Van Het Al

en kamerheer van de koningswind,

vlaagsgewijs
sprekend tot jou
uit hoofde van Jut.

[4]

TERUG IN DE ROKENDE Grootstad.
Zwevend rakelings langs me heen,
het stilte-achter-glas-gezicht
van een tram-madonna.

Bij Pulitzer stond ze
bebontmanteld op de stoep,
wachtend op een taxi,
de wufte juffer in wier oogopslag
u sloeber bent en daarna lucht.

Dreun van de toren over alles.
De witte gerimpelde billen van een stripster
in Het Schemerig Zaaltje.
Kaarsrechte lotuszitters op een herenhuiszolder.
Broodglooiende oudjes op de brug.
De sneeuw tot smurrie verpekeld.
Meeuwen: moorddadige kruimelvechters,
pijlsnelle duikelaars -

Deels van de straten, de pleinen, de lichtjes;
deels van het bospad, de meren, de zon-in-het-woud.
Half van het neon, half van het hout.

[5]

ACHTER STERREN staan sterren.
In de gemorste druppel
herhalen de geheimen van de diepzee zich.
Onder je borstbeen: de schat der barbaren,
je klepelend hart.
Boven je landschap, te vuur en te zwavel:
de voorwereldse draak, je stralende zon.
Meer nog dan verwondering
zou verbijstering je natuurlijke staat moeten zijn,
reiziger
in de gloednieuwe, oeroude
sterrestoffelijke kleurdromenzooi
op het thuispluisje van je planeet.

In memoriam Wanda † 1944
Pieter A. Kuyk

Je liep de trap af,
voor het laatst;

het dunne fluiten van gevaar
door smalle straten; tussen
hoge huizen viel de avond vroeg -

De dagen zijn weer op hun kortst;
maakt de dood nu nog geen haast?

Je komt de laatste tijd zo vaak
dat ik 't niet helemaal vertrouw,
met opzet weinig ruimte voor je maak;

het helpt me niet, het is
november, je zit in 't weer;
geef hier je jas.

...

Een valse wil maakt moe -

alleen november nog

dan ettert tijd
dan wil ik naar je toe.

...

‘Hier was het ongeveer,
ik denk precies daar waar die bomen
daarboven hebben we gewoond.’

Ik mis zijn handje
zijn geloof in wolken.

Wat nieuwbouw werd
is alweer bijna oud

mijn zoon een man, een
beetje bang om wat
november met me doet

mijn inkeer is zijn
oogopslag als hij de tijd
neemt, woorden zoekt.

...

Wat ik de werkelijkheid betaal
betaal ik goed, dacht ik, met liegen;
loog onze waarheid ermee schoon, wist:
alles is me toegestaan als ik je
door de oorlog loods; tot aan

het onbewaakte van dat ogenblik te laat:
omsingeling, laarzen in een lege straat.

Ik leerde zwijgen, boog het hoofd,
maar hield mijn hart angstvallig achter.

Poëzie? Ik sta er kniediep in, omgeven
door een mist waarin ik niets meer zie.

Zoals een duiker
Theo van Os

onder water wegglijdt uit het licht
zo sluit zijn huid hem voor me uit het zicht

zijn spieren rimpelen, zijn borst verkleurt
en wat er in de diepte hem gebeurt

laat zich raden uit het stijgen
van zijn buik, zijn hijgen

dan staat alles stil en niets bestaat
een opheffing die geen ik toelaat

Langzaam, langzaam keert hij weer
een schaduw vormt zich, meer, en meer

hij splijt het water open naar het land
zwemt naar de kant, klimt op de rand

vochtig ligt hij naast me op ons bed
en glimlacht klaar voor weer een nieuwe zet

Vier gedichten
Jean Pierre Rawie

Motto

Erop bedacht dat alles brak
waarnaar ik maar mijn hand uitstak,

dat alle dingen die ik mooi
en onontbeerlijk vond ten prooi

aan de genadeloze tijd
ontluisterd werden en ontwijd,

durf ik naar wat ternauwernood
is teruggezongen uit de dood

niet om te zien. Bij elke zin
houd ik de laatste adem in.

In stilte

Waar ieder woord werd misverstaan
gingen wij bij onszelf te rade
en kozen welbewust de paden
die slechts in stilte zijn te gaan.

Elke gedachte die, geuit,
ons armer achter heeft gelaten
werd ver van ons ten eigen bate
steevast te kwader trouw geduid.

Maar wat door nijd en achterdocht
in alles en te allen tijde
achter de dingen die wij zeiden
en die wij deden is gezocht,

laat ons in wezen ongemoeid.
Wij weten dat dit zuiver zwijgen
in ons tot een voldragen, eigen,
niet te weerleggen waarheid groeit.

Erf

De woning leunt
tegen de wind.
Verholen steunt
het dakgebint.

Rondom het huis
geen bomen meer,
alleen het ruisen
van weleer.

Weer gaat men het
bekende pad
met trage tred,
verwonderd dat

men op het laatst
een toevlucht vond
in wat al haast
niet meer bestond.

Sindsdien

Hij is mij toch nog ongemerkt ontgleden.
Hij keerde in, en ademde zo diep
dat het weer leek of hij alleen maar sliep.
Ik liep de trap af, de vertrouwde treden,

en voelde reeds dat hij was overleden,
nog voor ik hoorde hoe mijn moeder riep.
Of hij tot slot aanschouwde wie hem schiep
nam hij als laatste raadsel met zich mede.

Zo heeft zich op het eind mijn vaders dood
gevoegd bij de voldongen misverstanden,
als iets waar ik alsnog te kort in schoot.

Maar sinds hij mij ontviel, ontwaar ik hem
steeds vaker in gebaren mijner handen,
en hoor hem spreken door mijn eigen stem.

De breekbaarheid van het licht
Willem M. Roggeman

Van tederheid blijft de weeë smaak
herkenbaar op lippen van liefde.
Het speelse van haar tong laat steeds
zijn woorden zwellen in haar speeksel.

Geen gepiep of zacht gekraak
breekt het rose van haar korset.
De minnaar lacht, zijn masker
zit vastgegroeid tot op het bot.

Zijn lichaam herhaalt hij telkens
weer in haar, soms lijken zij wel
uit één stuk gegoten, als brons,
maar zonder veel misbaar om dit lot.

Het licht van de zon blijkt breekbaar
en stoort de stilte van de kamerplanten.
Stiekem kijkt hij rond en verliest
hierbij een traan uit het oog.

Na de Golfoorlog
Georgine Sanders

I
Verandering van tijd

Onrustig voorjaar dat een eigen tijd
moet houden, bloeit wanneer en waar het kan,
het kwam te vroeg dit jaar, het bleef te lang
en liet het kleumend hart onzekerheid.

Losse, bleke schelpen van magnolia's,
blauweregen, schrompelend in de zon,
kersebloesem, roze afval op de grond:
het voorjaar dat niet wachten kon vergaat.

Zomer leent het bladgroen evenwicht,
overvloed van rozen, maar de moerbeiboom
bevuilt het pad met vruchten. Niets ontkomt
hieraan: wat leeft blijft op de dood gericht.

Het ogenblik, dat eiland in de tijd,
werd overspoeld, de tijd wies tot een vloed,
een rampspoed zonder einde. Het is bloed
dat voortvloeit waar verderf en wrakhout blijft.

Brooklyn 24 augustus 1991

II
Na de storm

voor Frances S.

Een najaarsstorm ver op de oceaan,
met hoog water en wind, heeft de kust ondermijnd,
huizen verdronken. Wij liepen naar het strand
van de binnenbaai dat geen geweld kan doorstaan.

Zand over het pad, ruwe sporen van water
waar zee door de duinen brak, planten afgerukt
en nog bloeiende, slap op het strand.
Eb en vloed zaaien weer nieuwe schelpen.

Nog nooit zoveel oesterschelpen, geribbeld
en wit. Elke vorm gestremd in zijn groei,
een tijdsbeeld van voorspoed en tegenslag.
De binnenkant glanzend, glad parelmoer.

Ik denk aan mijn oude vriendin, bijna blind,
zo wanhopig om toch weer een oorlog.
Zij ging mee op een lange protesttocht
en stierf in haar bed na haar thuiskomst.

Brooklyn, november 1991

Drie gedichten
Jaap Tempelman

Merel

hij trekt niet weg maar blijft
in kale tuin aan weemoed raken
een oefening tegen eenzaamheid

rumoeren na een dag van regen
de droeve keel op toon gebracht
een vogel in zijn eigen zomer

verlies de laatste lieveling
om wie hij zingt herinnering
de avond vol van eigen leegte

Kraai

verbitterd tussen rook en as
een vlag van rafels in de hand
aan inkt verwant maar uitgekrast

verbeten in zijn zwijgzaamheid
een oude krant dwars door de lucht
verregend aardend naar de maden

door wind en wolken uitgestoten
opfladderend boven stoppelakkers
een danser die het donker past

Mussen

een handvol snippers uit het niets
stuift ritselend de struiken in
vluchtend naar warmte en vertier

ze veren op van vrolijkheid
de bladeren van een boek of beuk
doorstaan het felste winterweer

ze missen zelfverzekerdheid
bestaan is een geworpen zijn
ze waaien lachend door elkaar

Twee gedichten
Jan Vanhaelen

Mist

Het heelal lijkt wel een ingezakte pudding.
De zon straalt met de kracht
van een bleek kind.
Auto's kijken met een rood oog achterwaarts.

Ergens vóór ons moet een groot vuur branden.
Vogels verschijnen. Blij als kleine-rolakteurs
verdwijnen ze weer.

Voorwerpen verzachten, mensen worden weker.
Bolstervormig warm wordt de winter.

Bij optrek worden onze zielen
weer helemaal onzichtbaar.

In hetzelfde restaurant

Oude dames aan zee eten veel.
Zij dragen vork en mes als vroeger,
de pink is min of meer verdwenen.

Zij vragen grote flessen wijn en drinken
het eerste glas zo snel als kan.
Honden liggen onder tafel,
hun mannen onder grond.

Zij bevelen kelners met hun geld
van deze wereld.

Al zijn hun kleren plat, hun kleren
mogen er wel wezen. Mat als mode,
sterk van tweed.

Dames met vaste tafels
vertonen de stoere eetlust van het hiernamaals.

Twee gedichten
Cees Verraak

De dochter van de angst

Angst een stramme oudeheer die
zijn kwajongensdochter in het gareel slaat.
Zij blijft echter alles op het spel zetten
met ogen strelen en handen spelen.
Daarmee raakt zij hem. Onverdraagbaar,
maar hij kan haar niet loslaten:
band des bloeds of sluipende verweking?
Onder het mom van orde zal hij haar binden.
Hij moet en zal bederven. Zijn macht
onweerstaanbaar toch!
Maar zij leert snel, die kleine heks,
zoals het fluisteren in de wind, vieze
woordjes die de wolken laten spinnen en die
sappig aards een regenboog te voorschijn
toveren. Zoveel kan de grijze vader
niet verwerken, hij krijgt het zwaar
op zijn heupen en rent, breekbaar opgewonden,
weg op zijn kromme benen. Zo eindigt
het verraad van opgekropt zaad.

Zo wilde zij bemind worden

Time is an ocean but it ends at the shore
Bob Dylan, Desire, 1975

Gestopt met ontdekken wat elders wacht,
het klimmen der jaren, moedeloos of wat dan ook
(het navrante begrip), zij, nomade tussen
kroeg, roes, brief en bed, vol bleke vragen,
de veertig gepasseerd.
‘Pas als ik oud ben sluit ik vrede,’ die stem
joeg haar op in de vuile sneeuw van de twijfel
en nu verdient zij niet meer wat ze droomde,
parfum als Wild River, speciale aanbieding,
Edith Piaf zong ‘Non, je ne regrette rien’
en zij haast zich naar haar dagboek,
‘wat mis ik toch?’ (de bittere pijl).
Tranen slopen routineus een enkele weke muur,
niet bij machte om het vanouds breekbare
uit haar oceaan op te vissen.
Kan zij zich niet beter de sterren laten verklaren,
die jaren en daden hemelen en spiegelen?
Mogelijk, of tarotkaarten uitleggen, die
minnetjes het gemis aanstippen (alles duiding).
Maar ziet zij zó weer hoe zij
bemind wil worden? Hoe zij, als klein meisje,
genoot van haar plassen, van de zonnesterretjes
in het karrespoorwater, van de beesten,
hun vacht en geur, van de warme belletjes
in haar buik als zij in bomen klom.
En zó wilde zij bemind worden,
als de ontdekking van
zichzelf.

Twee gedichten
Jos Versteegen

Pink Narcissus

Voor Bobby Kendall

Van zilver is hij, en van goud.
In zijn paleis van spiegelwanden
strelen volmaakte jongenshanden
zijn gladde borst in honderdvoud.

Grootmogol is hij, Caesar, God.
Hij droomt van blanke paladijnen
die kuis en maagdelijk verschijnen
voor Hoge Raden van Genot.

Beneden, in de Escortstraat,
gaan venters galmend door de regen
met verse bloemen van het kwaad.

Soldaten komen zeelui tegen,
een motorduivel kust zijn maat
en zingt de hymne van de stegen.

Zomerdag

De zon verteerde mijn gezicht,
smolt handen weg en armgebaren,
en heeft in mijn verwaaide haren
een zilverwitte brand gesticht.

De leegte draagt mijn ogenpaar,
twee uitgedoofde zwarte lichten
die eeuwig lijken te berichten
van groot en nameloos gevaar.

Een schimmel als de maneschijn
doordringt de kleren van het kind
en vreet zich in de blauwe rozen.

De bloemen die verloren zijn
omlijsten mijn portret. Ik vind
een vroege dood in oude dozen.

Twee gedichten
Lou Vleugelhof

De hand

Alsof de hand zich verliest in verschrijving
van wat ik zag. Nooit leg ik de hand

op wat ik zie: een boom, een man op straat
met zijn hond. Geen werkelijkheid is bestand

tegen haar beschrijving. Mij treffen toeval,
bijkomstigheden, ornament en rand-

verschijnselen. De hond ruikt aan de boom,
de man loopt onopvallend uit de hand.

Droom over Achterberg

‘Na jaar en dag hervinden wij de fitter in 't oudemannenhuis.’

Ballade van de gasfitter

‘Hij krijgt gedurig op z'n sodemieter.’
Ik zie hem sjokken door een blinde gang,
hij loopt voorover als de fitter bang
zijn laatste gat met woorden vol te gieten.

Terwijl hij op de zaal bij 't zwarte pieten
zijn laatste stuiver opdiept, diept hij lang
en ongeduldig naar zijn zwanezang,
zijn bodem is nog lekker dan een gieter.

Pen en papier heeft men hem afgenomen.
Hij schrijft maar met zijn vingers in het zand
woorden en zinnen buiten elk verband
waarin hij dekking vindt noch onderkomen.
Een telefoonboek houdt hij bij de hand
om oude namen op het spoor te komen.

Drie gedichten
Leo Verzuu

Meeuw

In de koude
schemering
rond kerst

- de straten lagen
verlaten,
het leven hurkte
achter ramen
en uit matte
straatlantaarns
klonk het moede
licht van een
gedoofde stad -

in het vaalmystieke
vesper-uur der
godverlaten
grootstad
wiekte plotseling
een meeuw voorbij
eenzaam
ondoorgrondelijk
wit-zwevend in de
ruisende stilte
van jagende
sneeuw

hij gaf geen
schreeuw hij
krijste niet
maar kruiste
mijn blik

als iets heel
wits
als een trage
flits
van de bliksem

zijn goddelijk
voorbijgaan
bleef
- toen hij
was geweken -
als een
uitroepteken
steken in het
want van mijn
verwarde ziel

ik voelde mij
een plant

Teloorgang

Bruin en brak
op de rug van het
ondoorgrondelijke
water
drijft de leegte
schuimend
in de richting van
de zee

messcherpe meeuwen
scheren krijsend
over de
vuilschuit
tussen de
dalven

een haastige hond
pist zijn
bekentenis
vakbekwaam
tegen de koude
leuning van de
brug

de lucht is
goor
de nevel
kil
en in mijn
uitgeloogde ziel
vreet
de teloorgang
tergend traag
de laatste vezels
weg
van wat er
in mij
van mijn hoop
op haar
nog restte

Zand

Laatst liep ik
langs het strand
waar zij mijn naam
ooit in het zand
schreef
met een takje

onontkoombaar in de ban
van het fatale
voorzag ze

dat ze ook met mij
weer zichzelf zou herhalen

zij dacht dus slechts aan later
in termen van wegspoelend water

...

dat je dát niet hebt voorvoeld
verbaasde zich mijn geest
in onderkoeld sarcasme

maar ja...
de roerige zee
was daar en toen
nog niet aan iets
als voorspel toe
laat staan aan
een orgasme

de zee was nog
ontzettend moe

en zó ver
was de branding
verwijderd
van haar en
haar schrijven
dat je nergens
ook maar enig
wrakhout
kon zien
drijven

Oude tuin
Bert Voeten

Tussen de schuttingen berijpt
je rust, je magerte die pronkt met
een tweelingroos lachwekkend verfrommeld.

Over je border zijn alleen maar
winters gekomen, lijkt het. Schabbig
lig je erbij. Een zootje stengels

rest je, dat niets draagt, niets dan die
ene margriet, in haar iele dans soms
kwansuis kussend je platte gras.

Twee gedichten
Hollandse regen
René Vossen

I

Als ik met houtskool tekenen kon op glas
jouw vingervlugge tederheden, of hoe je
je liefde als een goedkope goocheltruc
op een heuphoog eenpootstafeltje
in een vlinder veranderde

had ik alle ramen tegen elkaar
geopend en de speld met
de strepen van de regen
onder een doekje weggewist,
als ik tekenen kon op glas?

II

Een zwaan ritst stroef de wateroppervlakte open
en laat voor het geoefende oog van de visser
alleen het kielzog na, als het spoor
naar een bestemming,
van roestige kringen in een warme ochtendzon,
heel even zwoele regen die van de bodem
van de plas naar de hemel stijgt.

Twee gedichten
Victor Vroomkoning

Oude appel

Beurs gelegen, het weke
gerimpelde vel doortrokken
van donkernatte plekken,
mispel voorbij, de schijn
niet meer ophoudend nog even
mee te kunnen, wormstekig
tussen al het fris, hier en
daar rijpend kroost om haar
heen, in. Als een overgroot-
moeder in haar bed tijdens
de zondagse visite.

April

Een nieuwe lente, geen nieuwe
huid. Wat ook veroudert, niet
je ogen, niet je stem. Je ogen
die haar jongste rimpels registreren,
haar oude vlekken herijken. Je stem
waarmee je desondanks haar weer
verleidt: zie hoe dat vel nog
huivert van je fluisteren, echo
van toen je haar voor het eerst
beroerde hoeveel aprils geleden?

Twee gedichten
Nico Weber

Winter

Waar het vandaan komt is voor mij geen vraag.
De sporen voeren langs verleden tijd
terug naar wat in mij is uitgebreid
van eenzaamheid tot volle nederlaag.

Voor zoiets wordt men in de wieg gelegd.
De sneeuw bedekt mijn huis en het terrein
binnen de bocht van de rivier de Vecht.
Waar ik zal gaan, ik zal er eenling zijn.

Ik werd in dit gebied geen vrienden rijk.
Ik loop berichten in het wit te trappen,
en kruis mijn bijna toegedekte stappen.

Niet dat ik aan verlatenheid bezwijk.
De vlokken vallen als beloften in
het niet, waar ik vanouds te rade ging.

Huisvesting

Ik ben alleen een paar herinneringen,
vergane glorie, tijd die is geweest.
Ik zoek verklaring in voorbije dingen.
Veel helderheid huist er niet in mijn geest.

Mijn lichaam blijft de vraagtekens omringen.
Een huurflat is de wereld om mij heen.
De oplossing is niet meer af te dwingen.
Ik ben vergetelheid. Ik ben alleen

een binnenkooi met ouderdom behangen,
omringd door een etage op tien hoog.
Een ding dat door de dingen is gevangen,

verlangend naar de tijd die het ontvloog.
Een voorwerp dat een vulpen kan besturen,
en zich omschrijft zolang het voort zal duren.

Light Verse

Oorlogscorrespondent
Jan Boerstoel

Op de avond voor de afreis
pakt zijn vrouw zijn koffers in
en probeert wat laatste dingen te bepraten.
Maar hij geeft nog amper antwoord
en ze voelt zijn tegenzin,
dus besluit ze om hem maar met rust te laten.
En gaat verder met haar huisvlijt: overhemden, ondergoed,
kofferschrijfmachine, waar hij het straks mee verdienen moet,
taperecorder, altijd handig als je mensen interviewt
en uit voorzorg ook wat extra batterijen.
Tegen elven klinkt zijn ‘welterusten’ als een laatste groet
en nog later wil hij niet meer met haar vrijen.
Want het woord is aan de oorlog,
waar hij morgen heen zal gaan.
Want het woord is aan de oorlog,
die hij morgen gaat verslaan.

Op de middag na zijn aankomst,
nog niet helemaal gewend,
gaat hij gauw de stad in om zijn keel te smeren,
komt een stel collega's tegen,
die hij nog van vroeger kent
en dan lijkt de ouwe tijd weer t'rug te keren.
Met een borrel en verhalen waar de helft misschien van klopt,
over wie al dood is of het toch nog verder heeft geschopt
en hij schreeuwt weer dapper mee en steekt er nog eens eentje op,
haalt de hete rook met grage teugen binnen,
stom natuurlijk, dat hij thuis weer niet met roken is gestopt,
maar daar hoeft hij nou niet meer aan te beginnen.
Want het woord is aan de oorlog
en die vraagt een grote bek.
Want het woord is aan de oorlog
en die maakt je toch al gek.

En het stinkt weer als vanouds
en het klinkt weer als vanouds,
in de verte hoor je de kanonnen dreunen.
En het doet weer als vanouds
en het bloedt weer als vanouds...
Maar wat kunnen zij zich daar nog om bekreunen?

Van die dag af gaan de dagen
weer hun doodgewone gang,
door de strijdende partijen ingegeven,
tussen spanning en verveling
en bij tijden is hij bang,
maar hij heeft allang weer vrede met zijn leven.
Drinkt een onbekende whisky in de bar van zijn hotel
en een vrouw komt naast hem zitten, want dat hebben ze daar wel,
maar de hitte houdt hem kuiser dan een monnik in zijn cel
en hij kan het nog wel even zonder stellen,
dus hij krabbelt overeind en mompelt iets van ‘dankjewel’
en vertrekt. Hij moet zijn stukje door gaan bellen.
Want het woord is aan de oorlog,
ook al schiet dat soms tekort.
Want het woord is aan de oorlog,
waar geen mens meer stil van wordt.

Levende kunst
Karel van Eerd (Illustraties: R.M. Castaing)*

Zijn scholing was gebrekkig geweest,
maar van schoonheid wist hij al jong, van binnen.
Hij miste nog de prikkeling der zinnen,
dat, meer dan scholing, miste hij het meest.
Doch sedert zij zich opdrong met haar gunst
was hij een vrije slaaf van veile kunst.

* *René Marie Castaing vluchtte om aan de dienstplicht te ontsnappen in 1914 op achttienjarige leeftijd uit zijn geboortestad Reims naar Nederland. Hij vond onderdak in het klooster van de voor het merendeel Duitse Fathers of Mill Hill in Steyl (gemeente Tegelen). Zijn suppoostenbetrekking in het daaraan verbonden missiemuseum liet hem tijd voor boetseeroefeningen (de lokale klei was van goede kwaliteit). Ook als tekenaar was hij autodidact. Na Versailles keerde hij onder valse naam, hij was immers deserteur, naar Frankrijk terug. Tot na de Tweede Wereldoorlog verdiende hij in Lourdes de kost in een kleine maar bloeiende werkplaats van souvenirbeeldjes. Hermans beweert hem in 1957 in Parijs op Place du Tertre te hebben ontmoet, bij welke gelegenheid hij een gesigneerde aquarel van de Sacré-Coeur zou hebben verworven, inmiddels gestolen.*

Ze was bereid voor hem en vruchtbaarheid
langdurig lieftallig veel te ontberen.
De jaren dat hij nog het vak moest leren
vond zij voor het zitten ook nog de tijd.
Hij meesterwerkte steeds naar één model,
en dat behield een glad en prachtig vel.

Toen hij die moedermuzebuste kon,
zag hij nog kans ook die vaak te verkopen.
Vervolgens begon hij op meer te hopen
en kocht haar een modieuze japon.
Hij zocht omhoog de nieuwere optiek
en zij hielp hem met haar gevoel voor chic.

Hij heeft zijn thema streng gereduceerd
tot een dieper doorgestudeerde oorlel.
Hij wijdde zich meer dan ooit aan het voorspel
en zij wist zich althans gesublimeerd.
Geen ander heeft hem na vrij lang bekoord,
geen enkel model bleek fraaier geoord.

Maar toen ging haar de muzemoederrol
na een jaar ontzwangering irriteren.
Zij had nu veel geleerd van stil acteren
en voelde zich als thuismodel de snol.
Zij ging, daar zij het voor het geld ook dee,
tableaux vivants doen voor de haute-volée.

Hij abstraheerde thuis met elke slok,
terwijl hij op de laatste kleine paste.
De galerist met wie hij meestal braste
had één vroeg werk, een enkel stuk op stock.
De koter was reeds in het wiegje krank,
maar dat was hem ontgaan door al die drank.

Rouwend naast het grafje is hij bekeerd.
Hij had haar, wist hij nu, voorgoed verloren
toen hij tot lellen, minder nog dan oren,
haar bustes had geïdealiseerd.
Aldus herschiep hij (Pygmalion!) toen
zijn liefde heel en gaf de steen zijn zoen.

Het slot is mythologisch en beknopt.
Koel marmer kwam tot zwoel en vlezig leven,
en toen versteende haat weer heet ging beven
heeft zij hem in een kille hel geschopt.
Alwie jong de Muze heeft aangeraakt
en zelf verder gaat, wordt door haar gewraakt.

Immateriële schade
(Bij de verschijning van het nieuwe Burgerlijk Wetboek)
A.S. Hartkamp

Medea heeft haar kinderen vermoord
om die verrader, Jason, diep te treffen.
Daarmede was de rekening vereffend.
Om Glaukè werd zijn liefste bloed gesmoord.

De tijd schreed vijfentwintig eeuwen voort.
Elke actie is verjaard. Maar wij beseffen
Dat zich hier niettemin twee regels treffen,
wier samenhang moet worden opgespoord.

Had Jason kunnen vorderen op grond
van 6.1.9.11 lid 1 sub a,
of sluit artikel 12 die actie uit?

Een knap jurist die deze regels duidt.
Geen wetshistorie helpt, noch logica.
Maar goed dat 't nieuw BW nog niet bestond.

Bedrijfsleven
Kees van den Heuvel

Sinds weken werkt er op de Expeditie
Een stoere jongeman, atletisch, blond
En bovendien nog vrijgezel - waarachtig!
(Ja, dat gaat razendsnel van mond tot mond)

De dames startten prompt een competitie
Bekeken hem vol lust van kop tot kont
En onlangs werd het één van hen te machtig
(Ja, dat gaat razendsnel van mond tot mond)

Gedreven door erotische ambitie
Doorzocht zij de fabriek tot zij hem vond
Hij kuste juist de directeur aandachtig
(Ja, dat gaat razendsnel van mond tot mond)

Dat tweetal sukkelt nu met hun conditie
(Het Pfeiffer-virus is bijzonder krachtig
Ja, dat gaat razendsnel van mond tot mond)

Twee gedichten
Paul van den Hout

Wintertijd

Goudgeelgerand zijn weer de blâren,
de klok gaat straks een uur terug,
gesnuf alom, genies, gekuch,
mijn hond begint al te verharen.

De mooiste zomer sedert jaren -
verleden tijd - al wou ik stug
nog uren in het nevelig
nazomerlicht mijn droom bewaren.

Ach, waren het slechts millibaren,
waarin ik mijn depressie meet,
het najaar zou mij niet bezwaren.

Nu wordt het duchtig moed vergaren
voor maanden waarin ik níet weet
of het nog ooit weer op gaat klaren.

La condition humaine

Bij 't opstaan kan de dag al niet meer stuk:
spuugzat van háár en heel de klere-bende
gestaag me stalend voor nog meer ellende,
mijn mantra chantend: ‘merde’, ‘shit’ en ‘fuck’,

trek ik een streep door mijn geleend geluk
(nooit meer toch dan een levende legende),
en grijp, te vroeg, om erger af te wenden,
de fles, zoals een kreupele zijn kruk.

Toch zul je mij zo gauw niet horen klagen,
want morgen zal het al niet anders zijn
en gisteren begint al te vervagen.

Wij zijn toch roependen in de woestijn?
Ik troost me maar dat er van zulke dagen -
Godlof! - wel dertien gaan in een dozijn!

Mannequin
Paul Ilegems

Daar is zij. Rok iets hoger dan de knie.
Vrijwel gewichtsloos draait zij op haar tenen.
Zij kan elk kledingstuk gezag verlenen.
Gewillig plooit het zich naar haar magie.

Zij glijdt voorbij, op hoogbegaafde benen,
En glimlacht met een zweem van ironie
Naar de bewonderende bourgeoisie.
Seconden later is zij weer verdwenen.

Je hoopt haar te ontmoeten, want wie weet.
Na afloop blijf je nog een tijdje hangen.
Maar zij ontsnapt je - denkelijk verkleed.

Dus zeg je maar: ik zit misschien wel fout.
Wat zij zo fraai belichaamt heet verlangen.
Het blijft veel mooier, als je afstand houdt.

Kapelaan Frustratus of een boetreis naar Rome
Een avondvullende haardvuurvertelling in knittelverzen door Nelis Klokkenist
Editio castigata ad usum delphini lupponi plagae dedicata
A.D. 1991

εἰ γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσσενσεν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι κἀγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρίνομαι;
Romeinen III:7

De Kerk - een Rots van Eeuwen al -
zit somtijds met een vreemd geval.
Maar nu zij niet meer braden mag
treedt zo'n geval snel aan de dag.
Gevallen mal en zonder tal...
Hoort wat ik u verhalen zal!
Hoort een relaas van rare zeden
uit een nog zeer recent verleden
en weest verbaasd, of schudt het hoofd.
Doch bovenal - hoort en gelooft.

De kapelaan Frustratus die,
wanneer hij in de sacristie
de hand lei op een jongensknie
sterk bloosde en werd vaal en pips

bij 't aanzicht van een knapenbibs,
gaat thans in leder met iets hips,
haalt Marx en Jezus door de war,
vindt Paus en bisschoppen te star
en drijft nu zelfs een homobar.

Kreeg deze kapelaan zijn zin -
er was nog enkel knapenmin
en Jezus was in deze tijd
lijsttrekker in de klassenstrijd,
of zat constant met bisschop Gijsen
bier in een nichtenkit te hijsen.

Zo vecht de man op menig front:
de Kerk, de Klassenstrijd, de Kont.

Maar is 't geen onbegonnen werk?
De tegenkrachten zijn zo sterk.
Marx is volkomen weggeschreven
door toedoen van de broeders Reve,
van wie de één - 't is godgeklaagd -
slechts oog heeft voor de Moedermaagd,
voor welker beeltnis hij zijn zaad stort,
waarvan Frustratus vreeslijk kwaad wordt.
Rooms zijn èn homo, maar je zaad
der Vrouwe wijden - dat 's een kwaad
waarvoor hij in het vagevuur
zal braden, liefst voor lange duur.
Maar d'ander van dit gruwzaam stel
zal *eeuwig* braden - in de hel.
En hoe terecht wacht hem dit lot;
hij spot met Marx en loochent God.
't Is naar voor hem, doch beter zo:
de man is ook nog hetero.
De ‘slechtheid’ van het Opperwezen
bestaat slechts voor wie Hem *niet* vrezen.

Frustratus echter, die vol pit zit,
is ook niet zonder *fighting spirit.*

Hij kent de macht die is verscholen
in élk geloof met zijn symbolen.
Van rode ster tot kruishout íselk
van kracht vervuld gelijk een miskelk.

Frustratus ziet een grootse taak:
een nieuwe wereld in de maak!
Een verfdoos, gluton en een schaar
en zie, reeds is die wereld daar.
Zo'n wereld vraagt geen encycliek
maar slechts een nieuwe symboliek.
In plaats van d'oude, thans wat vaal,
een frisse nieuwe beeldentaal,
waarvoor de oude wereld zwicht:
een mengvorm Jezus, Marx en nicht.
Ja! Communistisch Manifest,
Kerk, C.O.C., tesaamgeprest
tot nieuwe Trinitas die lééft,
ziedaar wat hem voor ogen zweeft!
Een nieuwe tijd, een nieuwe dag...
Frustratus kan nu aan de slag.
De verfdoos verft, de gluton kleeft,
de schaar knipt en Frustratus leeft!

Hij kleedt zijn Heiland in een kniebroek
en plakt hem in een roze driehoek
met kruis en al en hij vergunt
een rode ster aan elke punt.
Maar is de kleur niet wat te flauw,
of is het kader ietwat nauw?
Wie wil hervormen werkt zich blauw.

De Heer aan sikkel en aan hamer,
stáát dat wel in een jongenskamer?
't Hangt verre van geriefelijk
en 't beeld is ook niet liefelijk.
Ook mist het beeld, dit dient erkend,
't noodzaaklijk homo-element.
Voor componenten kruis en snikkel

is er geen plaats bij hamer, sikkel.
Ocherm, er past er zelfs niet één in.
Hoe slecht kent hij zijn Marx en Lenin...

Frustratus echter is geduldig.
Hij grijpt nu naar 't Lam Gods onschuldig
en op papier kruist hij dit lam
zorgvuldig met een kolchos-ram.
Maar hoe die 't lam ook in de vacht grijp',
't onnozel dier blijkt niet geslachtsrijp
en 't resultaat der paringsdaad
is vlokken wol en loos geblaat.
Frustratus schrikt bij die ontvachting;
dit is je reinste lamsverkrachting
in heterosexuele trant.
Frustratus is geheel onthand.
Maar wel doorziet hij nu in één klap:
er is gemeenschap en Gemeenschap.
Dus: minder eros, meer Agápè!
Vol bijval blaat Gods eigen Schaap: ‘Bèh!’

De rode ram wordt niet gevraagd
of 't hem behaagt, of 't hem behaagt...
Hoewel hij 't lam niet heeft ontmaagd,
ja zelfs gedwongen heeft belaagd
en toen onkuiselijk beroerd,
wordt hij naar 't slachthuis afgevoerd.
Hoe sneu... Nee heus, dat was niet chic
van onze roomse bolsjewiek.
Het rooms en rood rapprochement
vond hier een allertreurigst end.
En 't nichtenaandeel daarin? 't Bleek
alleen een valsenichtenstreek.
Tantum religio, zonder enig decorum,
potuit suadere malorum.
(Hier ben 'k de versmaat kwijt. 't Gaat beter
zonder latijn en hexámeter.
'k Was vast te hevig aangedaan
door wat die ram werd aangedaan.)

Wat zal ik verder nog verhalen
van deze kapelaan zijn falen?
Al wat de godsman poogt en tracht
wordt door de werkelijkheid ontkracht.
Er is - dát is de werklijkheid -
onkerklijkheid en kerklijkheid.
De Kerk mag graag haar wil opleggen,
maar laat zichzelve niets gezeggen
en zeker door geen kapelaan
waarmee iets goed is misgegaan.
Laat sikkels oogsten, hamers tikken.
Aan Rome laat zich niets verwrikken.
De oerkracht van haar sacramenten
kan 't stellen zonder instrumenten.
Dat is ons zwart op wit gegeven
in ieder werk van Gerard Reve.
Het enige dat hout kan snijden
is 't laser-mes van 't licht uit Leiden.
Niet brute kracht, maar barre spot
vermag iets tegen Marx en God.
Maar ook dat mes raakt spoedig bot:
de wereld ziet zich graag bedot.
Zo is het dat het haar vergaat dus.

Maar hoe nu verder met Frustratus?

Wie doolt om Godswil - vroeg of spade
krijgt hij te doen met de Genade.
En wie die niet krijgt, ach, die mag
het doen met de genadeslag.
Werd die Frustratus maar gegeven,
de klier, dan was ik uitgeschreven;
ik, werktuig van des hemels grillen,
wil best, maar ik heb niets te willen.
Mijn thema, eenmaal aangeboord,
drijft langs het doornenpad mij voort.
O, als 'k daarna maar baden kon,
ontstoft, in een genadebron.
Maar dat is al te boud gehoopt;

ik zondaar ben niet eens gedoopt.
Mijn pensum, waaraan 'k nog geen end zie,
geldt dus niet eens als penitentie.
De ongedoopte helpt geen boeten,
'k zal zonder hope verder moeten.

Frustratus, raarste aller mieën,
hoe krijg ik je ooit op de knieën?
Wat je ook bent, rood, rose, geel-wit,
't is klaar dat er een kleur teveel zit
in je verwarrende blazoen.
Laat mij het van wat kleur ontdoen.
Wit-gele, rood-en-rose fiel,
hoe red ik je gestoorde ziel?
Want dat 's de taak mijn pen beschoren.
(Wat mij betreft ging je verloren...)
Hoe krijg ik je ooit op je gat, miet?
Wie zegt mij hoe ik dat in 't vat giet?
Mijn doornenpad staat voor een kloof...

O Clio, veelgeplaagde sloof,
vergoed mij wat mij aan geloof
en hoop ontbreekt met hoefbronnat,
want al wat ik behoef is dat,
opdat ik mijn relaas hervat.
Help mij over die kloof en vlug,
gezeten op Pegaasjens rug.

Frustratus dus, Gods arme knecht,
bracht van zijn taak niet veel terecht,
omdat hij gek was. Maar echt slecht?
Wat dat betreft kan men gerust zijn.
Zijn zijn bepaalde zijn bewustzijn,
zijn Brabants bloed is niet direct
een bron van 't hoogste intellect.
Maar toch genoeg voor 't seminarie
te Sint Pornulphius, alwaar-ie
het zijns ondanks toch heeft gered.
Hij haalde 't kapelaansbrevet,

met één hak in de sloot, maar net
door een zes-min voor kerklatijn.
Veel was het niet, maar 't mocht er zijn.
't Zou alles beter zijn gelopen
als hij zich had bepaald tot dopen,
de mis doen, werken goedertieren
als huisbezoek, en veel brevieren.
Niet dat dit vroom werk hem verveelde,
maar, of de duivel er mee speelde,
zat er onder zijn altaarknapen
een vroegrijp exemplaar wiens wapen
geschapen was voor 't samenslapen
met wezens van de eigen kunne.
Hij was bereid zijn gunst te gunnen
aan elke man die 't diocees had
en die aantrekkelijk in 't vlees zat.
Frustratus nu, zo gaat de faam,
was voor het oog recht aangenaam.
Wat hem onthouden was, de brave,
aan intellect en geestesgaven
werd meer dan rijkelijk vergoed
door de natuur met lijflijk zoet.
Wat schuil ging onder zijn soutane,
zoals de fraaie halve manen
die bolden op zijn achterham,
was iets wat wie er achter kwam
de kracht tot adem schier benam.

Zijn (... ach, de pen ontvalt mijn hand,
wat moet wie dát heeft met verstand?)
om kort te gaan, was navenant,
zij 't, voor zover te zien door 't floers
des tijds, een ietsje boers.
Maar 'k laat dat nu maar in het midden,
waar 't thuishoort.
  Met alleen maar bidden
was zo'n fysiek (hoe kon het waar zijn)
niet te verslijten, dat zal klaar zijn.
Van wie precies 't initiatief kwam,

dus wie er wie het eerst tot lief nam,
de akoliet, de kapelaan,
is nu niet meer goed na te gaan.
Maar voor een hoogtij van de zinnen
schikte het paar zich in der minne.
Zo was sinds lang niet meer gevrijd, nee.
Het stel had ook bepaald de tijd mee.
Opeens was er geen groter kwaad
meer dan 't aloude celibaat.
De priesterklasse, niet te houen,
riep luidkeels om het recht op vrouwen
en op de golf die men bereed dee
al snel de roep om recht op reet mee.
Het was de tijd dat alles kon.
Nijmegens roomse bastion
omarmde Marx en Mao's zon
rees stralend boven Karels veste
en sloeg het Westen buiten westen.
Nieuw Links en andere pottenlikkers
maakten gemene zaak met flikkers.
Waar lag het einde, waar de grens?
Uiteindlijk won maar één tendens -
de homofiele medemens.
Want met de roden ging 't bergaf,
daarvan rest enkel een berg kaf.
't Is wijsheid achteraf. Voordien
was niet zo'n afloop te voorzien,
en zeker door geen kapelaan
die nauwelijks had school gegaan.
En zo, bezwendeld en bedrogen
door hele en halve ideologen
verwarde hij het recht op vozen
met strijd voor álle rechtelozen.
Maar waar die rechteloosheid zat?
Daarop had zijn klein brein geen vat,
verstopt als 't zat met alle leuzen
van al die kneuzen van zijn keuze.

Toch was hij, spijts zijn kippedrift

- ik zei het al in dit geschrift -
niet slecht, alleen maar zwaar geschift.
En wie gestoord is dient ontstoord.
Maar 'k moet met mijn vertelling voort.
Dus volgt, eer ik uw gaap verwek,
mij naar Frustratus' slaapvertrek,
maar schroomvol, niet te dicht bij 't bed -
de voorstelling begint maar net.
Wat zich voltrekt op deze sponde
stamt uit de voortijd, toen de zonde
nog niet eens uitgevonden was.
't Was zonde als dit zonde was!

Al wat ons aardse deel behoeft
wordt tot bevrediging beproefd.
Het hele boek van lang voor Rome
wordt puntsgewijze doorgenomen.
Ziet hoe de roem der oude Grieken
verbleekt bij dit stel katholieken,
hoe hier gestreeld wordt en gekust!
Als daar Gods zegen niet op rust...
Aanhoort, o ongedoopte zielen,
hoe katholieke homofielen
de hemelse en aardse lusten
verenigen, want voor zij rusten
schalt nog vanaf het planken bed
ten hemel lof, en dankgebed.
Dan neemt de schuldeloze slaap
bezit van kapelaan en knaap.

Hoe graag lei ik de pen terzijde
en liet ze slapen met z'n beiden
in volle onschuld, rooms en blijde.
Maar ach, hoe graag ik het ze gunde,
dit is een werk van letterkunde
dat zo zijn eigen wetten stelt,
zowel aan schrijver als aan held.
Geniet je slaap met volle teugen,
Frustratus, want hij zal je heugen!

Wordt vervolgd

Uit het Nariteitenkabinet
Nelis Klokkenist

Virginia
Een zangdrama

Virginia, een kind uit Goor,
hield veel van zang.
Maar in het schoolkoor was men voor
haar keel al bang.

Zij miste anderhalve toon
in hoog en diep.
Virginia was dat gewoon;
maar 't koor verliep.

Virginia is met haar sopraan
toen in Parijs
naar een privé-docent gegaan,
maar hield geen wijs.

Haar leerkracht werkte aan haar stem
met heldenmoed.
't Werd dan ook rijkelijk aan hem
met geld verzoet...

Maar hoe hij slooft op de hoge c
in les na les,
hij krijgt haar stem niet hoger mee
dan a of bes.

Tot hem - hij heeft wat afgezien -
te binnen valt:
is deze *Virginie* misschien
mezzo of alt?

Er schemert hoop... maar die bedroog;
haar stembereik
in laag register en in hoog,
blijft steeds gelijk.

Het lesgeld wordt per dag verhoogd.
Zijn haar wordt grijs.
Virginia, wat hij ook poogt,
blijft van de wijs.

't Werd hem een keer bij 't zwoegen op
coloratuur
opeens te veel. Hij sloeg de kop
tegen de muur.

Getergd grijpt, desolaat, hij naar
een vaas van tin.
Daarmee, doldriftig, slaat hij haar
de breinkas in.

En hoort! - wat geen geduld vermocht,
wat hij ook dee -
daar slaakt haar laatste ademtocht
de hoge c!

Het hof - indachtig aan de hel
door hem doorstaan -
sprak van een *crime passionnel*
en liet hem gaan.

En was zijn streven soms niet met
succes bekroond?
Want met die c toch lukte het,
naar aangetoond.

En Goor, nu voor haar wederkeer
niet meer beducht?
Het zingt en ademt weer, ten zeer-
ste opgelucht.

Slotscène uit het vissersdrama
Hoop noch zegen

Voor mijn lieve vriendin Jacoba van der Meer die wél zingen kan.

IJsbrand Junipeer:

(Hij houdt een lege jeneverfles ondersteboven.)

Op de sluizen van IJmuiden
hoorde ik de kleine luyden
karnen en de klok van Arne-
muide droevig door het barnen
der gevaren op de baren
waar mijn vrouw en dochter waren
om voor huur en slijterswaren
haring in het net te garen
boven het geoorloofd quotum
opdat ik mijn luie scrotum
krabben kon op deze sluizen
en, ginds, in jeneverhuizen.

(Werpt de fles landinwaarts.)

Wie brengt nu de leeftocht in
voor mijn eenpersoonsgezin?
Vrouw en dochter zijn vergaan
en daarmee mijn lui bestaan.
En waar vindt een man zo gauw
weer zo'n dochter, weer zo'n vrouw?
Nergens! Neem, wreed pekelsop,
in uw schoot ook mij dus op.
Drankloos leven, nare hel,
ik ben uitgepraat, vaarwel!

(Terwijl het doek valt klinkt een naargeestige plons.)

EINDE

Drie nieuwe versvormen
Drs. P

Dubbelgeslachtelijk rijm

U krijgt hier een nieuw soort gedicht op visite
Het rijm is tweeslachtig, zoals u wel ziet
Terstond - want u heeft toch dat heel erudiete -
Begrijpt u: dit is dus een *hermafrodiet*

Wat metrum betreft, kan men vrij disponeren
Het schema is duidelijk recht op en neer
U hoeft hier niet dagelijks mee te verkeren
Maar 't is wel een nuttig vermaak voor een keer

Enig speurwerk (in behoorlijk rijm- of retrograde woordenboek) levert een royaal aantal vrouwelijke woorden op, die bij amputatie een mannelijk woord of mannelijke eindlettergreep vormen.

Onontbeerlijk bijvoorbeeld wordt teruggebracht tot *beer, probeer* en wat nog meer op -*beer* eindigt. Hier behoort natuurlijk een ander -*eerlijkwoord* bij; dat zou *heerlijk* (met *heer* of *beheer*) kunnen zijn, of *begeerlijk* met *regeer, navigeer* of zoiets. Maar niet *begeer*, want het is slap en onnodig om inhoudelijk verwante woorden te gebruiken: *grootte/groot/idiote/idioot* wijzen we af. En *wonder/wond* of *kiezen/kies* ook, vanwege het klankverschil.

Het metrum van de straks te lezen voorbeelden is pentameter, waar ik nu eenmaal een zwak voor heb. Iets anders mag ook.

Verder is afwijking van het schema *abab* (a vrouwelijk) ruimhartig toegestaan. Uitbreiding natuurlijk eveneens: zes-, acht- en zelfs meerregeligheid laat zich denken - ik noem de paren *kordater/soldaat*, *kater-/plakkaat*, *later/prelaat*, *pater/psychopaat* en *Lavater/derivaat.* Het schema kan dan rustig *abbabaabba* worden, of wat u maar verkiest.

Kortom, als u de rijmcombinaties eenmaal hebt, is de dobber niet zwaar. Wel moet u dan nog een betoog opstellen dat zinnig en liefst onderhoudend uitvalt. Nu ja, die eis wordt weleens vaker aan teksten gesteld, en is geenszins onredelijk.

Ach ja, ik overlaadde haar met weelde
Duur kledingstuk, vacantiereis, juweel...
Hetgeen niet wegnam dat ze zich verveelde
En kruiswoordraadsels hielpen ook niet veel

*

Hij staat niet slechts te boek als poëtaster -
Ook heet het dat hij jongetjes betast
Dit laatste doet hij af als voze laster
Maar van het ander heeft hij veel meer last

*

Bij volle maan verschijnt mij vaak een engel
Ze is bekoorlijk, maar gedraagt zich eng
En kan niet hebben dat ik haar omstrengel
‘Eerst wachten tot u dood bent,’ zegt ze streng

*

Men pakte hem. Bewijzen waren karig
Justitie kreeg het echter voor elkaar
Hij stapte op 't schavot en zei voorbarig
‘Ha, strakjes lig ik vredig op mijn baar’
‘Dat duurt nog even,’ sprak de beul meewarig
‘Eerst moet ik... maar dat wordt u wel gewaar’

Bijstand

U zult allicht vies bij zijn als poëet
En nijver als een bij (zelfs monomaan)
Een bruikbaar woord blijkt bij u op te komen
Daar komt dan nog een ander bij te staan
Vandaar dat deze versvorm bijstand heet
Het komt wel op de stand der woorden aan
Dan wordt een stand van zaken waargenomen
Waarmee u aan uw stand heeft rechtgedaan
En kwam er iets tot stand door weet en zweet

Men dient bij deze exercitie uit te gaan van veelzijdige trefwoorden - die dus kunnen optreden als zelfstandig naamwoord (liefst in meer dan één betekenis), voorzetsel, werkwoordvorm en/of zo meer. Ze moeten ook in combinatie iets voorstellen. Mijn/streek, was/zak, weer/licht... met wat denkarbeid vindt men wel het een en ander.

Lengte, rijmschema en metrum naar verkiezing, al vind ik drie regels per trefwoord wel het minimum.

Het procédé laat zich uitbreiden door behendig trefwoordengebruik, bijvoorbeeld voet/stuk, stuk/werk, werk/pak, pak/ijs en zo verder.

Om de kolommen goed te profileren, behoort men leestekens achter de woorden te vermijden, terwijl samenstellingen als *standpunt* en *olifantstand* al helemaal onwenselijk zijn.

Bij zoveel handicaps is het niet eenvoudig om aan een zinnige tekst te komen, en het verdient dan ook aanbeveling dat men zich van zeer vruchtbare rijmklanken als -aat, -ier, -eden e.d. bedient en aldus over genoeg alternatieven beschikt.

Als de trefwoorden keurig recht onder elkaar staan - een kwestie van competent zetwerk - leveren ze het beeld op van twee (of meer) trappen, onderling verbonden door een overloop.

Het is gewoon rederijkerij, en de aanblik zal vormvrije, hermetische dichters hartkrampen en maagklachten bezorgen, misschien ook (je kunt nooit weten) een ernstige huidaandoening.

Hij sputterde, maar zij als echte vrouw
Wou slechts in witte zij ter bruiloft gaan
En ook al leefden zij reeds lang in zonde
Het bleek, dat zij gezegd, haar goed te staan
Maar langs de zijkant van het kerkgebouw
Verscheen in kant en glitter zwarte Sjaan
'Dit hier raakt kant nog wal! Jij met die blonde
Ik aan de kant hè? Schoft!' Zij legde aan
En maakte hem van kant tot veler rouw

Trap

De versvorm hier vertoond is van vandaag
Ik *trap* aldus gesloten deuren in
Die act *voert* niemand uit op losse gronden
Eerst is door *ons* een trefzin aangelegd
Die wordt gebouwd *met* treden, zogezegd
En dit karwei, schoon *groot*, is af te ronden
Met vreugde, vriend, en veel *gemak*, vriendin
Het laatste woord hier is het woord *omlaag*

De taak waarvoor ik u te porren poog -
O, *trap* er maar niet in - is imposant
Beslist *brengt* zij veel denkwerk met zich mede
U durft? Wordt *ons* probeersel een succes?
We komen nu al dra *in* regel 6
Dan volgt er weer, in *vlotte* stijl, een trede
Maar aan het einde wordt het *pas* riant
En streven we met pronk en praal *omhoog*

Vier gedichten
Frank van Pamelen

Jan Steen

Van alle schilderkunstig onderlegden
Werd vaak Jan Steen met verve afgeschilderd
Als iemand die gezegden fraai verbeeldde

Het ging zelfs zover dat men een verwilderd
En asociaal gezin dat hij penseelde
Spreekwoordelijk zijn ‘huishouden’ ging noemen

Het schildergilde schrok van zoveel weelde
En gilde dat geen mens zich mocht beroemen
Op misbruik en verdraaiing van gezegden

De schilder sprak, beschaamd tot op de vezel:
‘Een Steen stoot zich niet tweemaal aan zijn ezel’

Venetië

Het plein van de hemelse vrede:
Een prachtexemplaar van een plein
Dat beter kan worden gemeden

Terwijl het zo anders kan zijn:
Venetië koestert bijvoorbeeld
Een prachtexemplaar van een plein

Dat als je het breder beoordeelt
De vrede zelfs symboliseert
Venetië koestert bijvoorbeeld

Een vogel die naar men beweert
Van alle gevallen het meeste
De vrede zelfs symboliseert

Venetië barst van die beesten
Zo is het San Marco vandaag
Van alle gevallen het meeste

Bekend van de duivestrontlaag
Zo is het San Marco vandaag:
Het plein van de hemelse vrede
Dat beter kan worden gemeden.

Olympische elftallen I

Denk ik aan Scandinavië, dan zie
Ik brede blonde blozende atleten
Bepaald niet traag door hooggebergte gaan

Bereid om zich tot aan de meet te meten
Met elk venijnig bochtje in de baan
Trotseren ze de ijzigste gevaren

Tenzij ze halverwege blijven staan
Omdat ze een sint-bernardshond ontwaren
Gewapend met een vaatje Joseph Guy
Voor Noren, Zweden, Denen en voor Finnen
Is meedoen soms belangrijker dan winnen

II

Bravogeroep en enthousiast gefluit
Omlijstten het gebaar dat sinds de oudheid
Behoorde tot het ceremonieel

Haar trotse man trotseerde zijn verkoudheid
En snotterend zag hij het ritueel
Dat hij met haar zo vaak had doorgenomen

Daar hief zij reeds het vuur om officieel
Aan 't openen der Spelen toe te komen
En nieste toen pardoes de fakkel uit

Zo wordt er met gebruiken vaak gebroken
Wanneer men door zijn vlam wordt aangestoken

Gelegenheidshymne
Peter Verstegen

Slovenië, kleine uithoek van
de Slavische gemeente,
ik hoop dat je je redden kan,
anders: wee je gebeente.

Hou je maar ver van Servië,
de Balkan blijft een brandhaard;
met wijs beleid verwerf je je
voorgoed een eigen landkaart.

Slovenen zijn niet veel in tal,
maar hoeveel biedt het land niet?
Bos, beemd en bergen overal,
vergeet ook zee en strand niet...

Vroeger van Habsburg, daarna van
de naneven van Stalin;
ik hoop dat je het redt, want dan
wint Rede eens van Waanzin!

De zelfmoordenaar en de kraaien

Božo Vodušek*

(Vertaling Natasja Slewe en Peter Verstegen)

Vermoeid en ziek is hij op weg gegaan
naar een verlaten veld; onder zijn jas
een touw, om daarmee te ontsnappen aan
de honger en de wrok die in hem was.

Hij vond een boom waar hij is blijven staan.
Toen zag hij daar in de verlatenis
kraaien, ze vlogen overal vandaan
naar die onchristelijke begrafenis.

Hoe somber hij ook was, hoe godvergeten,
hij brak in een zo honend lachen uit
dat heel die grafzwerm vluchtte voor 't geluid.

Hé, vonden jullie mij om op te vreten?
Wacht tot ik mij heb vetgemest! Voldaan
keerde hij om en is naar huis gegaan.

Samomorilec in vrane

Namenil se je truden in bolan,
z vrvjo pod suknjo, na samotno polje,
da se na tihem, neopazovan
odreši lakote in slabe volje.

Obstal je pri drevesu tjavendan:
šele takrat je videl vse po nebu
od severa in juga jate vran
hiteti k nekrščanskemu pogrebu.

In kakor je bil klavern in pobit,
se je zakrohotal, da so planili
pogrebci v beg od čudnega glasu.

Kaj res, vi vsi bi se z menoj gostili?
Počakajte, da bom rejen in sit!
Obrnil se je in je šel domu.

* Božo Vodušek (1905) was een jeugdvriend van Edvar Kocbek en schreef diverse bundels poëzie. Het hier vertaalde gedicht komt uit een cyclus over zelfmoordenaars.
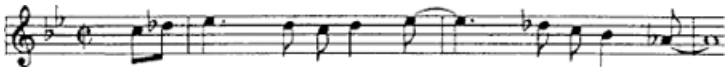
De Beatles
Nico Weber

De Beatles kan ik niet meer goed verdragen.
't Is alles weemoed. Wat ze ook bezongen
klinkt naar mijn jeugd, naar de verloren dagen;
mijn allereerste liefde voor een jongen.

Ik zag een knaap die sprekend op hem leek.
Zo'n zelfde jongen. Van die lichte ogen
waarmee hij altijd naar de meiden keek.
De schoonheid dreef me weer tot onvermogen.

Ik dacht het toeval nog te kunnen mijden
door niet te luisteren. Het was te groot
om tot het alledaagse te herleiden.

De knaap liep onverschillig langs me heen.
Ontsteld beluisterde ik wat hij floot.
Precies zo'n melodie als Penny Lane.

Vertaald proza

Mijn leven

Ivan Cankar[*]
(Vertaling Maja de Graaf)

Al heel jong heb ik aan den lijve ondervonden hoe vrouwen je kunnen verleiden en verraden.

Moeder had een overvolle pot gedroogde peren. Maar die pot, het toppunt van heerlijkheid, stond achter slot en grendel in de grote kast. In mijn herinnering lijkt die kast flink wat groter dan een gemiddeld huis.

Ik zat met mijn zus Lina alleen in de kamer; met een geheimzinnige blik keek ze me aan en zei:

‘Als wij eens bij die pot konden.’

‘Als!’ zuchtte ik.

‘Maar misschien kan het wel,’ zei ze, zachter, bijna onhoorbaar.

‘De kast is toch op slot, en moeder heeft de sleutel.’

Ze dacht even na.

‘En toch kunnen we bij die pot, ook zonder sleutel.’

Opeens had ik een vreemd gevoel, het leek wel angst voor de zonde; tegelijkertijd werd ik aangenaam gekieteld door de gedachte aan die volle pot. Ik sprong van de kachel af en keek eens goed naar de kast. Hij stond dwars in de hoek van de kamer, er was ruimte tussen de kast en de muur. Als iemand zich heel klein maakte, zou hij er wel achter kunnen kruipen, het zou hem moeite kosten maar hij zou er zich achter kunnen wringen. En ik was toen zo tenger dat ik nauwelijks een eigen schaduw had.

Mijn zus bleef op de kachel zitten en keek toe, het hoofd gebogen, de lippen toegeknepen, de ellebogen steunend op haar knieën.

‘Kruip eens achter die kast,’ zei ze, nog altijd op zachte toon. ‘Maak je klein en schuif eronder, op je rug.’

Ik deed wat ze zei en daar lag ik, in het donker; ik voelde me erg alleen.

* Ivan Cankar (1876-1918) was afkomstig uit een eenvoudig boerenmilieu en kreeg een opleiding dankzij particuliere steun. Van 1896 tot 1910 woonde hij voornamelijk in Wenen, waar hij zich tot schrijver ontwikkelde en de literaire stromingen van zijn tijd leerde kennen. In zijn romans en verhalen bleek hij een begaafd naturalist. Al voor de Eerste Wereldoorlog ijverde hij voor een zelfstandig Slovenië, dat moest worden losgemaakt uit het Habsburgse rijk. De hier opgenomen schets is afkomstig uit Cankars autobiografie *Moje življenje* (Mijn leven). De kachel was in een boerenhuis een belangrijk meubel, waarop werd gezeten en zelfs geslapen. Cankar schreef ook poëzie en toneel. Zijn Verzameld werk omvat 30 delen.

‘Even wachten tot je ogen aan het donker gewend zijn,’ ried ze me aan. Maar nog voordat mijn ogen daar de kans toe hadden gekregen, fluisterde ze verschrikt: ‘Blijf waar je bent!’

Iemand liep met zware stappen de gang op en neer, na een poosje kuchte hij en verdween.

‘Opschieten, je bent nu toch al bezig. Kruip achter de kast. Waar de pot staat, zit een losse spijker. Die moet je eruit trekken, dan kun je de plank weghalen.’

Zonder nadenken deed ik alles wat ze me opdroeg. Als ze had gezegd: Ga naar buiten en spring voor een kar, zou ik het ook hebben gedaan.

Ik nam de plank uit de kast, tastte met mijn hand naar de pot, pakte er vijf, zes peren uit en stopte ze in mijn zakken; daarna pakte ik er nog een en nog een, zodat mijn beide zakken vol zaten. Toen ik de plank had teruggezet en mij van achter de kast te voorschijn had gewurmd, was ik buiten adem en drijfnat.

Mijn zus en ik gingen achter het huis in het gras liggen, bij de schutting, en begonnen te eten. Maar al die tijd keken we elkaar niet aan, en lachen deden we evenmin.

En elke dag, tegen de avond, zaten wij zo te smullen, terwijl de andere kinderen buiten speelden, moeder bij de buurvrouw was en vader in de kroeg zat. Het zondige gevoel was al bijna verdwenen; we lachten en praatten vrijuit over onze stiekeme onderneming.

Op een zondag na de hoogmis maakte moeder de kast open en stond perplex.

‘Hoe kan dat nou? Die pot was overvol, en nu komen de peren niet eens meer tot de rand. Zo te zien houden de muizen er niet van, want er is er niet een aangevreten.’

Ze hield de pot in haar handen en keek ons een voor een aan. Terwijl alle andere kinderen met grote ogen en open mond naar de pot staarden, keek zus Lina naar de grond en schuifelde met een voet over de vloer. Een koude rilling ging traag door mij heen, van mijn wangen tot mijn tenen en terug; het leek of de kamer heen en weer bewoog en moeder reusachtig groot was geworden.

‘Wie heeft het gedaan, zeg op!’

We zwegen. We waren allemaal bang, niet van de dreiging die in de kamer hing of de stok waarmee we werden gestraft, maar van iets onuitsprekelijks, iets dat veel groter en sterker was.

Het was zus Lina zelf die zei:

‘Hij!’

En ze wees me aan met haar vinger.

Moeder zette de pot op tafel. Ik was verlamd van schrik, maar toch zag ik dat ze verbleekte.

Nog een keer vroeg ze: ‘Wie heeft het gedaan?’

‘Janez!’ zei zus Lina terwijl ze me recht in de ogen keek.

‘Hoe heb je dat klaargespeeld, vertel op,’ beval moeder.

Mijn benen trilden hevig, zodat ik niet op kon staan. Maar mijn antwoord was zo helder, dat ik verbaasd luisterde naar mijn eigen stem.

‘Ik kroop achter de kast, trok de losse spijker weg, haalde de plank eruit en greep naar de pot. We doen het al vanaf dinsdag, steeds aan het eind van de middag.’

Toen gebeurde er iets dat mij, als ik eraan terugdenk, nog altijd vervult met een ongekende angst. Moeder sloeg mij niet, ze zei geen onvertogen woord; ze ging op de bank zitten, verborg haar gezicht in haar handen en begon te huilen, zodat de tranen onder haar vingers te voorschijn kwamen.

Zus Lina sloop stilletjes de kamer uit; ik was de enige die het zag, ook al was ik verstijfd van schaamte. Langzaam ging ik haar achterna, mijn benen voelden heel zwaar aan. Ik liep achter het huis om: daar, onder de jasmijn bij de schutting, had ze zich verborgen, haar rode zondagse hoofddoek verried haar. Ik liep op haar toe, greep haar bij haar lange vlecht en trok haar achter mij aan, de hele tuin door. Ze gaf geen kik, ze zuchtte niet eens.

Mijn latere leven was vol bedrog en verdriet, menige vrouw heeft mij misleid en verraden. Moge God hun zonden vergeven, ik heb het allang gedaan. Maar de hardste leerschool is de leerschool van de jeugd.

Brazilië
Branko Gradišnik[*]
(Vertaling Peter ten Dam)

In Brazilië kwam ik op 20 januari tegen de avond aan. Over de reis zou ik het niet willen hebben: u weet wel hoe die reizen zijn - een beetje zus en een beetje zo. Bij de douane controleerde ons een ambtenaar. Het leek mij meteen al geen goede man. Hij lachte en boog, maar je kon merken dat hij een gemeen karakter had. Ik gaf hem mijn koffer en zette daarbij een zorgeloos gezicht, maar hij zei ronduit: 'U verbergt wat voor me!' Ik trok mijn wenkbrauwen op, alsof ik hem niet begreep: 'Pardon?' Hij trok mij echter onbeschoft aan een oor en draaide veelbetekenend met zijn ogen. Ik werd onrustig, wie zou dat niet zijn geworden! 'Dat laat ik niet toe!' zei ik vastberaden en schudde zijn hand los van mijn oor. Hij werd onmiddellijk nederiger; hij boog en salueerde: 'Aprastite pan, tak nuzna.' De stomkop dacht dat ik een Rus was! Ik had zin een grap met hem uit te halen. Als hij toch al van mij dacht dat ik een Rus was, dan moest ik dat ook maar zijn. Ik streek twee keer over mijn baard en zei ernstig: 'Ik kom uit Moskou.' Dat viel echter verkeerd. De douanier vloog op, haalde een pen uit zijn borstzakje en begon te schrijven. Er kwamen onmiddellijk twee andere ambtenaren op ons af. De een nam me mijn gouden horloge af, de ander duwde me samen met de koffer door de deur. Mijn arrogantie had weinig opgeleverd! Wat bleef mij anders over dan een taxi te bestellen en naar hotel Arica Esplanade te gaan? En wat kon ik in het hotel anders doen dan gaan slapen?

Toen ik de volgende morgen ontwaakte, stond de zon al hoog aan de hemel. Ik stapte de gang op en daar gebeurde iets onaangenaams. Voor mij zag ik een man en een vrouw die op hun handen liepen. Aan hun rood-blauwe livrei zag ik dat ze tot het hotelpersoneel behoorden. Ik voelde me alsof ik achter iemands rug stond, iemand die in zichzelf praatte. Ik liep korte tijd zachtjes achter hen aan, zodat ze me niet konden horen. Toen realiseerde ik me dat het eigenlijk oneerlijk was en ik

* Branko Gradišnik (Ljoebljana, 1951) studeerde kunstgeschiedenis en is behalve schrijver ook vertaler. Hij is vooral bekend als auteur van satirische en fantastische korte verhalen, gebundeld in o.m. *Čas* (Tijd), 1977, *Mavrična krila* (Opalescerende vleugels), 1978, *Zemlja, zemlja, zemlja* (Aarde, aarde, aarde), 1981, en *Mistifikcije* (Mystificaties), 1987. Zijn bekendste roman is *Nekdo Drug* (De andere man). Het absurdisme van het hier vertaalde verhaal wordt nog versterkt doordat de hoofdpersoon Brazilië lijkt aan te zien voor een Spaanstalig land.

kuchte hardop, zodat ze me zouden opmerken. Ze draaiden zich om, zagen me en namen als op bevel de vlucht. Ik schreeuwde ze na: eerst ‘Stop!’ en daarna nog *‘Alto! Alto!’* maar het hielp niet. Ze haastten zich de gang in. Ik had de indruk dat de vrouw iets schreeuwde, ‘Andere,’ of iets dergelijks, maar verward als ik was heb ik dat waarschijnlijk verkeerd verstaan.

's Middags ging ik een wandeling maken. Om gemakkelijker de weg te vinden had ik enkele folders en een plattegrond van Rio de Janeiro. Ik was weer wat beter gehumeurd. Ik floot een deuntje en sloeg met de folders op mijn broekspijpen. In de straten wemelde het van de mensen en auto's. De ene hier, de andere daar, het was een machtig schouwspel. Maar ik had geen tijd om zo maar wat rond te kijken, ik wilde naar de straat Tres Montes om zelf de akoestiek van de zaal daar uit te proberen. Ik nam dus een folder om me te oriënteren. De avenue waarop ik liep werd op de plattegrond Juan Alvarez genoemd. Daarom was ik erg verbaasd toen ik op een paal een bordje zag met het opschrift 12th Avenue. Ik keek naar de datum van uitgifte van de plattegrond; een jaar geleden. Was het mogelijk dat ze in een jaar tijd de straatnaam hadden veranderd? Aangezien ik er niets van snapte, besloot ik terug te gaan naar het hotel Arica Esplanade en navraag te doen. In die warme contreien breken namelijk maar wat graag revoluties uit en misschien was de nieuwe straatnaam het gevolg van één daarvan. Ik stapte op de receptionist af en vroeg hem om de directeur te roepen. Zoals alle functionarissen begreep ook deze uitstekend Engels; hij knikte wat onzeker en liep weg, waarschijnlijk naar de directeur toe.

De directeur was een lange man met een heldere blik en in zijn witte linnen pak maakte hij een verfrissende indruk.

‘Verontschuldigt u mij,’ zei ik beleefd, ‘maar u kunt mij zeker wel vertellen waar de straat Tres Montes is?’

De directeur was erg tegemoetkomend. Hij riep direct een bediende om de straat op te zoeken en wij twee raakten ondertussen in een aangenaam gesprek gewikkeld.

‘Bent u voor de eerste keer hier?’ vroeg hij lachend.

Ik antwoordde bevestigend.

‘Dan zullen de eerste dagen voor u zeker moeilijk zijn. Nieuwe mensen, nieuwe gewoontes; zoveel indrukken dat je er bijna duizelig van wordt, nietwaar? Maar het zal wel snel beter gaan; alles went.’

De bediende kwam op ons af en zei zachtjes iets tegen de directeur. Die draaide zich enigszins in de war naar mij om: ‘Sorry, maar ik weet

het niet meer; het klopt van geen kant. Een straat met die naam hebben we niet kunnen vinden. Weet u zeker dat u zich niet hebt vergist?'

'Wat?' zei ik, en ik geloof dat mijn stem trilde. 'Bestaat er niet zo'n straat? Ik ben er volkomen van overtuigd, meneer.'

De directeur keek mij bezorgd aan. 'Beste meneer, als het voor u zo belangrijk is, wat ik me goed kan voorstellen, zullen we de straat gaan zoeken, maakt u zich maar geen zorgen,' zei hij troostend en leidde me naar de deur. 'Ik denk dat het voor nu het beste is dat u wat uitrust op uw kamer.'

Ik ging naar mijn kamer met de lift. Ik stapte samen met drie heren in. De liftjongen keek naar hen en blijkbaar kende hij ze al, want hij vroeg alleen aan mij waar ik naartoe moest. Ik zei mijn kamernummer. Hij drukte op het knopje van de zesde verdieping en ging in een hoek staan. De lift steeg langzaam naar boven. De onaangename stilte werd alleen verbroken door het geritsel van de krant die de liftjongen aan het lezen was. Een van de heren, die het waarschijnlijk zeer onaangenaam vond bij mij in de buurt, haalde een sleutel uit zijn zak en bekeek hem aandachtig. De andere twee keken naar beneden. Ik verbrak de stilte en vroeg: *'Com'usted?'* De heren schrokken. De liftjongen ritselde wat met zijn krant. De man die met zijn sleutel had gespeeld, begon langzaam te lachen, hoewel hij me geen antwoord gaf, maar een paar keer met de schouders trok. Amerikanen, dacht ik. De lift kwam stil te staan. De liftjongen stond op en legde de krant op tafel. Ik had me naar de deur omgedraaid om plaats te maken voor de drie heren die er uit moesten, toen ik de naam van de krant zag. Ik kreeg een vreemd gevoel, ik wist zelf niet waarom. Er was iets niet in orde. Ik keek nog een keer. *New York Herald Tribune.* Ik snapte zelf niet wat er nu eigenlijk niet klopte, maar het gevoel bleef, werd nog erger. Ik werd mij ervan bewust dat er iets verkeerd was met die krant, iets onvatbaars. Toen legde ik verband tussen de *New York Herald Tribune* en hoge wolkenkrabbers, brede straten, volle auto's en coca-cola. Een of andere jongen schreeuwde: *Every man's coca-cola.* Ik liep langs de verkoper en keek op de plattegrond. Dat was ik. Voor het hotel.

Ik zei tegen de liftjongen: 'Ik stap nog niet uit, ik heb iets vergeten. Ik ga terug naar beneden.'

De liftjongen stuurde de lift naar de begane grond.

Ik staarde hem aan en vroeg langzaam: *'Com'usted?'*

De knaap begon onzeker te lachen.

'Com'usted?'

‘Sorry sir, I don't understand.’

De directeur was duidelijk aangenaam verrast toen hij me zag. Hij maakte zich onmiddellijk los van twee grijsharige heren met wie hij stond te praten en zei al van verre: ‘Ik heb net iemand naar u toegestuurd, beste meneer Paganel, maar ik zie dat u me voor was.’

Ik probeerde zo goed en zo kwaad als het ging mezelf onder controle te krijgen en zei: ‘Meneer, ik weet dat het vreemd klinkt, maar ik moet u iets vragen dat voor mij heel erg belangrijk is.’

‘Ga uw gang, meneer.’

‘Meneer’, zei ik, ‘de plaats waar we nu zijn is toch New York, nietwaar?’

‘Zeker, meneer.’

De wetenschap dat mijn twijfel bewaarheid werd maakte me bijna blij. En als het me al niet blij maakte, dan stelde het me toch gerust. Alles was duidelijk geworden. Ik had me op een verkeerde boot ingescheept. Door dat alles klonken mijn volgende woorden eerder lachwekkend dan ernstig. ‘Maar meneer, het ongeluk zit 'm daarin dat ikvanavond een concert moet geven in Brazilië.’

‘Beste meneer Paganel, we zijn nu in Brazilië. En ook wat betreft het concert is alles in orde. De heren met wie ik net sprak,’ hierbij draaide de directeur zich naar hen om en de twee kwamen lachend naderbij, ‘zijn ook hier in verband met uw optreden. Het zijn de gebroeders Mandarino. Miguel Mandarino, Jozef Paganel.’

‘How do you do?’ vroeg Miguel met een vriendelijke buiging.

‘En hoe gaat het met u?’ antwoordde ik.

De directeur vervolgde: ‘Eulalio Mandarino, Jozef Paganel.’

‘How do you do?’ vroeg Eulalio met een vriendelijke buiging; hij leek als twee druppels water op zijn broer.

‘Hoe gaat het?’ Ik boog en stak mijn hand naar hem uit.

De heren Mandarino zijn de eigenaars van de *String Music Hall* in de straat *Three Hills.* Ziet u, meneer Paganel,’ dreigde de directeur voor de grap met zijn wijsvinger, ‘ziet u wel dat u zich hebt vergist. Maar ziet u ook dat iemand op den duur overal aan went,’ zei hij, terwijl hij zich ervan bewust was dat hij die gedachte al voor de tweede keer die dag te berde bracht.

We stonden daar enige tijd zonder een woord te spreken. Toen zei Eulalio: ‘Beste meneer Paganel, u kunt zich niet voorstellen hoe blij mijn broer’ - hier pakte hij zijn broer bij de schouder - ‘en ik zijn dat u gekomen bent. Miguel heeft zelfs de dagen op de kalender afgestreept,

zo ongeduldig was hij. Nietwaar, Miguel?'

'Ach, kom toch, Eulalio,' zei de andere broer zichtbaar met de situatie verlegen, hoewel ik gemakkelijk kon zien dat hij zijn gezicht wegdraaide zodat wij de tranen van ontroering in zijn ogen niet zouden zien.

Eulalio sprong onverwacht op mij af en legde zijn arm op mijn rug. 'Ach, wat klets ik toch, ik oude bok! U wilt zeker wel liever de stad bekijken en daarna de zaal waarin u zult optreden. Meneer Paganel, wilt u ons een plezier doen? Staat u ons toe dat wij u zelfde stad laten zien. Dat wilden we zo graag, nietwaar Miguel?'

Ik zei dat ik hun graag tegemoet kwam. Miguel begon bijna te huilen van blijdschap. En Eulalio omhelsde me zoals een vader een zoon omhelst, tilde mijn gezicht op, zodat ik hem in zijn ogen keek, en kuste me op mijn voorhoofd.

Na enkele minuten met ontroering te hebben gesproken, wendde ik me tot de directeur en zei: 'Beste meneer de directeur, u kunt zeker wel iemand om mijn koffer sturen? Ik ben namelijk bang dat ik meteen na het concert af zal moeten reizen. Bovendien heb ik mijn viool in de koffer.'

'Maar meneer Paganel toch!' schrok de directeur. Vervolgens scheen het hem echter dat de oorzaak van mijn vertrek wel ergens anders zou liggen. Hij kwam op mij af en vroeg zachtjes: 'Er is toch niet iets met uw familie aan de hand?' Ik ontkende dat er iets met mijn familie niet in orde zou zijn. Ik vond het namelijk niet nodig uit te leggen dat ik eenvoudigweg geen familie heb. Dat stelde hem gerust. Toen namen de gebroeders Mandarino me tussen zich in en gingen we naar de lunch.

Tijdens het eten schudde ik de verwondering, die mij de hele tijd in haar greep had gehad, een beetje van me af. Ik begon voorzichtig opmerkingen te maken over Brazilië, over zijn bijzonderheden en over zijn geschiedenis. Ik kon namelijk nog altijd niet begrijpen waar ik nu eigenlijk was. Bovendien begreep ik niet hoe New York in Brazilië terechtkwam.

Het grootste gedeelte van de tijd praatten de gebroeders Mandarino. De directeur voegde daar van tijd tot tijd een woord aan toe. Ik kwam alles te weten over de mars van Bolivar door de Andes, over het Braziliaanse systeem van het driejaarlijkse wisselen van gewassen, ze vertelden me waarom er een kunstmatige dam was gebouwd dichtbij Ananaripa, maar ik kwam niets aan de weet over dingen die me echt interes-

seerden. Daarom begon ik meer direkte vragen te stellen.

Ik trok een biljet van vijftig cruzeiro's uit mijn zak en legde het de anderen onder de neus. ‘Wat voor geld is dit?’ vroeg ik. Ze antwoordden me bijna alle drie tegelijk: ‘Dat is een Braziliaans bankbiljet van vijftig cruzeiro's,’ en Eulalio voegde daar bezorgd aan toe: ‘Dat is veel geld.’

Ik was teleurgesteld. Ik had verwacht dat ze zouden happen. Ik dacht namelijk dat ze zouden zeggen dat het een Amerikaanse dollar was en op dat moment zou ik dan een echte Amerikaanse dollar uit mijn zak hebben getrokken. Ik was benieuwd wat ze dan zouden hebben gezegd!

We praatten verder. Toen nam Miguel me bij de arm. Hij schetste mij aantrekkelijke beelden van het leven op zijn kippenboerderij. Ik deed alsof ik naar hem luisterde, maar eigenlijk smeedde ik een nieuw plan om hen in mijn val te lokken. Ik dacht er opeens aan dat pas onlangs een kleine stad in het midden van het land, genaamd Brasilia, de hoofdstad van Brazilië was geworden. Als die drie echt uit New York kwamen, zouden ze dat waarschijnlijk niet weten; ze zouden beweren dat de hoofdstad van Brazilië Rio de Janeiro was. Ik wachtte alleen nog op een gunstige gelegenheid voor de aanval. Die bood zich aan toen Eulalio het zoutvaatje omstootte. Miguel stopte met praten. Bliksemsnel vroeg ik: ‘Wat is de hoofdstad van Brazilië?’ Ze antwoordden me onmiddellijk: ‘Brasilia.’ Miguel legde me nog uit: ‘Dat is een klein plaatsje in het midden van Brazilië. Nog tot voor kort was de hoofdstad van Brazilië Rio de Janeiro. Maar nu is dat Brasilia.’ Dus ook die poging was mislukt. Mijn hoogmoed stond mij niet toe zo snel op te geven. Bijna brutaal vroeg ik waar New York lag. Eulalio en Miguel antwoordden dat New York in Brazilië lag, de directeur was het echter niet met hen eens. Hij zei: ‘Het ligt er maar aan hoe je dat bekijkt, heren. Het ligt nu eens hier, dan weer daar. Waarschijnlijk ligt het meestal in de Verenigde Staten van Amerika.’

Dit was een moment waarop alles nog gemakkelijk bijgedraaid had kunnen worden, als ik monter en uitgerust was geweest. Maar ook de wijn was mij naar het hoofd gestegen, zodat ik met mijn hoofd schudde, alsof ik dat wat meneer de directeur gezegd had onjuist vond.

's Avonds heb ik voor een bomvolle zaal gespeeld. Ik was dronken, zodat die voorlaatste trilling in b-mol voor de laatste variatie van het tweede deel van Mendelsohns concert voor viool en orkest in a-mol niet zo best lukte. De rest speelde ik echter onberispelijk; het publiek ging uit zijn dak van enthousiasme. Ook de beide broers Mandarino kwa-

men het podium op. Toen pakte Miguel me stevig vast en Eulalio ging naar de microfoon en zei dat ze me niet lieten gaan, als ik niet beloofde terug te komen. Ik probeerde er onder uit te komen, maar de broers renden zo lang in het rond, vouwden hun handen en jammerden en smeekten dat ik wel toe moest geven. Het publiek droeg me op de schouders naar de auto.

In de auto drukten de gebroeders Mandarino zich tegen me aan en droegen ook mijn koffer die zo vol met geld zat dat ik mijn viool er niet meer in op kon bergen. De broers waren erg verdrietig; elk moment boog een van hen zich naar mij toe en begon te huilen op mijn schouder, en ik troostte ze dat we elkaar in de hemel terug zouden zien. Terloops kwam er nog een gedachte in me op en ik vroeg: ‘Spreken jullie allemaal Engels?’ Miguel antwoordde: ‘Alle ambtenaren wel.’ ‘En de andere mensen?’ Eulalio droogde met een zakdoek zijn ogen af en zei: ‘Die spreken een vreemde, onbegrijpelijke taal. Een soort slang zelfs.’

We kwamen aan op de havenkade. Daar was de boot. Ik kocht een kaartje. Toen stonden we nog enige tijd op de kade en rookten. Rond mijn benen drentelde een klein smerig ventje. De broers stopten hem een paar keer wat kleingeld toe. Ik gaf hem een biljet van honderd cruzeiro's. De broers waren stomverbaasd en zeiden dat ik een goed mens was. We namen afscheid van elkaar. Ik was al aan boord, de machines bromden al, toen het ventje schreeuwde: *‘Muchas gracias, señor!’*

De boot voer al zo'n half uur en ik staarde nog altijd in het donker dat Brazilië omhulde: *‘Muchas gracias, chamaco! Muchas gracias, camarada! Muchacho! Chamula! Puerco! Manito mio! Tierra y libertad!’*

Nacht tot de morgen
Branko Hofman[*]
(Vertaling Peter ten Dam)

Hij was in zijn kamer, stond bij het raam achter het gordijn; hij had het licht niet aangestoken. Hij keek naar de schaduw die omhoog klom, ze was onduidelijk en iemand anders zou er moeite mee hebben om te raden of het een mens, een dier of een boom was, maar Peter wist dat het Kovač was die een wandeling maakte.

Ook als hij het niet had geweten zou hij hem hebben herkend, want zijn geest, aangevreten door het knagen van het opnieuw doorleefde verleden, zette nu met onbarmhartige helderheid elk kleinste detail van Kovač' persoonlijkheid voor hem neer: zijn houding, elke beweging of voetstap van hem. Hij was al ver van het huis, op het weiland aan de andere kant van de boomgaard, maar het leek Peter of hij nog het geluid van zijn voetstappen hoorde, net zoals hij zijn wegstervende stappen had gehoord *toen hij hem naar de gevangenis had gebracht, waar hij zich - blootgesteld aan vernederende blikken - helemaal moest uitkleden. Ze onderzochten elk kledingstuk van hem apart, tilden zijn lid op, trokken zijn billen uit elkaar om te zien of er daar niet iets verborgen was. Toen ze hem alles hadden afgenomen dat zou kunnen dienen tot een wat comfortabeler leven of dood (maakte niet uit: hier vulden de grootste uitersten elkaar gemakkelijk aan), boeiden ze zijn handen op zijn rug, joeg de bewaker hem half aangekleed de gang op en toen een kelder in (felle lampen schenen tussen afvoer- en waterleidingen). Daar namen twee anderen hem over, leidden hem verder over smalle trappen, totdat ze zich alle drie voor een met ijzer beslagen deur bevonden. De eerste deed de deur open en stapte uit gewoonte aan de kant, de ander duwde hem het donker in. Hij stapte in het niets, viel voorover, bleef liggen in water en dacht in eerste instantie: een put. Het water was ondiep. Met geboeide handen werkte hij zich met moeite op de been, hij kon zich lange tijd niet oriënteren in de ruimte: nergens een raam, nergens licht, niets. Met zijn rug leunde hij tegen de muur - beton. Hij bewoog naar rechts - beton. Naar links - beton. Een betonnen vloer, maar niet een gewone: hij liep schuin af, van de deur naar de achtermuur met een hoek van dertig graden, het onderste een-derde deel lag onder water. Geen tafel, geen stoel, geen bed. Een bunker. En hij.*

* Branko Hofman (1929-1991) studeerde literatuurwetenschap en filologie in Ljoebljana, en werkte jarenlang voor de radio. Het hier opgenomen prozastuk is een fragment uit zijn bekendste roman *Noč do jutra* (Nacht tot de morgen) die pas in 1981 kon verschijnen, na jarenlang door de censuur te zijn vastgehouden. Hofman schreef ook poëzie en toneel.

Hij was hier (wie weet hoe lang al).

Het eerste dat hij hoorde was het klapperen van tanden: luid, bijna niet te stoppen. Er ging enige tijd voorbij (wie weet hoe lang) voordat hij zich realiseerde: zíjn tanden, hoewel hij ze krampachtig op elkaar hield. Hij probeerde zichzelf uit het water te trekken: hij draaide zich om naar de deur, liet zich ruggelings zakken, de boeien sneden in zijn huid, hij kreunde. Toen hij aan de pijn gewend was, trok hij zich omhoog, met behulp van zijn ellebogen. En van zijn benen. Het ging langzaam, centimeter voor centimeter. De voeten had hij al op het droge, hij was dicht bij de deur, toen hij opgaf en over de schuine vloer teruggleed. Het water deed zijn opgezwollen handen goed. Maar niet voor lang. Hij rilde, niet van de kou maar zomaar.

Hij probeerde het opnieuw. En opnieuw. Opnieuw. En weer gleed hij terug, en weer gleed hij terug, en weer, en weer en... Ontzetting maakte zich van hem meester; hij schreeuwde. Zijn stem weerkaatste - weerkaatste - weerkaatste - weerkaatste - weerkaatste - weerkaatste van de muur en het plafond en de vloer, ze kon geen kant uit. Van alle zes kanten kaatste zijn stem terug, doorbrak zijn trommelvlies, galmde in zijn schedel, drong door zijn hart. De pijn drukte op zijn borst. Hij schreeuwde opnieuw en schreeuwde zo lang tot zijn stem verdronk in een uitgeput snikken. Daarna, alsof hij onmetelijk grote oren had gekregen, hoorde hij onverwacht het janken van een bange hond; er zat een klein hondje in hem, het lag in zijn warme ingewanden als in een zacht nest, opgerold als een bal en het jankte, verwend, al voordat iemand hem kwaad gedaan had.

Hij bedaarde en walgde van zichzelf.

Niemand had hem gezien of gehoord, maar hij kon het niet van zich afschudden; nu hij een hondje in zichzelf had ontdekt, vermoedde hij vaag dat hem een dubbel gevaar dreigde, niet alleen van buiten, maar ook binnen in hem, en dat hij het eerste gevaar niet aan zou kunnen als hij het tweede niet de baas zou worden. Hij prentte zich in dat hij tegenover alles een zo onpersoonlijk mogelijke houding aan moest nemen, ook tegenover zichzelf hoe ongewoon en wreed dat ook zou zijn. Maar het hielp niet bijzonder. Al zijn goede bedoelingen stortten in, als een berg zand waarop kinderen spelen. Het ontbrak hem aan dat allerbelangrijkste dat een mens de kracht geeft boven zichzelf uit te stijgen naar die dimensies, waarin niet alleen het lijden verdwijnt, maar ook de dood: het doel en de zin van alles.

Naderhand, toen het hem gelukt was zichzelf uit het water te trekken en tegen de muur aan te leunen, vroeg hij zich af: Waarom? Waarom?

Waarom hadden ze hem gearresteerd en gevangen gezet? (Niemand had hem dat nog verteld. Hij moest ernaar raden: hij voelde zich nergens schuldig aan.) Waarom sprongen ze zo ruw met hem om? (Verslagenheid dreef hem tot pathetiek: 'Ik ben geen klassevijand. Ik heb gevochten voor de nieuwe menselijke en maatschappe-

lijke verhoudingen'). Was dit alles in overeenstemming met de principes van een geciviliseerde maatschappij? ('Zo waren eens de gevangenissen van de Inquisitie, maar deze is nú gebouwd, in de twintigste eeuw'). Eigenzinnigheid van een individu? Van Kovač? ('Nee, nee,' verwierp hij de gedachte, 'als hij zich zou willen wreken voor dat van enkele jaren geleden, toen ik hem bij mijn vrouw aantrof, zou hij dat niet op deze manier kunnen doen. We leven in een georganiseerde maatschappij'). Wat dan? Het systeem? ('Flauwekul!' verzette zich iets in hem en hij riep zich de politiek geautoriseerde citaten over de mens als grootste rijkdom in herinnering.) Een verschrikkelijk misverstand? (Hij klampte zich aan de reddende gedachte vast: 'Een misverstand, er is slechts sprake van een misverstand.')

De schaduw die omhoog klom naderde een bos en verdween erin.

Nu, nu Peter haar niet meer met zijn ogen kon volgen, scheen het hem dat zijn hele leven een groot misverstand was. Verbittering maakte zich van hem meester: 'Verdomme, alsof vijftig jaar je als water tussen de vingers door zijn gegleden. En je hebt nog je dorst niet gelest.'

Hij stelde daarna vast dat dat gevoel anderen ook niet vreemd was, ieder mens heeft tijden van onverzoenlijkheid met zichzelf en de wereld, een soort onstilbaar verlangen naar een mythologisch eeuwig leven. Maar de gedachte aan anderen schonk hem geen troost. Het flitste door hem heen: 'Iemand is niet minder hongerig als hij weet dat de halve mensheid hongert. Kennis is licht dat niet verwarmt.'

Hij hoorde de commandant heen en weer lopen in een kamer van het logement. De vloer kraakte. Die zou zich wel vervelen. Na enkele ogenblikken hoorde hij hem in de gang: hij opende de deur, liep naar een boom en waterde. Hij deed zijn broek dicht en draaide zich juist om toen hij hem bij het raam ontwaarde. Hij vroeg of de nacht hem ook zo eindeloos lang leek te duren. Peter mompelde dat hij wel andere nachten gewend was, maar hij begreep hem waarschijnlijk niet, want hij zei met luidere stem dat hij zou gaan kijken of er bij Koritnik wat schot in zat en dat hij snel terug zou zijn. Aangezien Peter niet antwoordde, vroeg hij of hij de politierechter wilde zeggen waar hij naartoe was gegaan. Toen Peter beloofd had dat te doen, merkte hij nog op dat hij naar alle waarschijnlijkheid eerder terug zou komen dan hij, maar je wist maar nooit.

Het feit dat de commandant Kovač noemde, was alsof zijn stuur werd omgegooid net op het moment dat het moeilijk was van richting te veranderen. Onwillekeurig dacht hij dat zulke leeghoofdige ezels op alle continenten oordelen over het lot van miljoenen mensen en herinnerde hij zich de *bewaker die op pantoffels van kijkgat naar kijkgat liep, het*

licht aandeed om gevangenen te betrappen bij iets wat niet toegestaan was. Dat met het licht was afschuwelijk, totdat hij het doorhad. In de stilte, als je je hart kon horen kloppen, ging het onverwacht aan en uit. Je verwachtte het niet, je wist niet waarom, je zag niemand: een soort abstracte terreur. Na enige tijd werd het onontkoombaar, werd het een schaduw van merkwaardige hersenschimmen: wanneer het licht opnieuw aanging, zei hij bij zichzelf, zou iemand de deur opendoen, zou er iets gebeuren dat in een oogwenk de hele situatie zou veranderen. Het licht ging aan en - niets. De teleurstelling deed hem zijn oren spitsen, hij hoorde stemmen die er niet waren. Zijn fantasie sloeg op hol: hij zag zichzelf in een electrische robot, die uit duizenden celletjes bestond en in elk daarvan iemand die signalen ontving. Het verschil zat hem daarin dat de anderen wisten wat de signalen betekenden en handelden volgens instructies die hij niet kende. Daarna scheen het hem dat hij zich op een onbewoonbare planeet bevond, waar onbekende wezens probeerden hem iets duidelijk te maken wat hij niet begreep, hoewel zijn leven ervan afhankelijk was, en uiteindelijk zag hij in het aansteken van het licht een geheime aanmoediging van iemand die zijn probleem kende: hij moest de moed niet opgeven. Om zich te beschermen tegen zijn ziekelijke fantasie ging hij de tijdswetten van het aansteken na. Hij telde tot duizend, tweeduizend, drieduizendhonderdtwintig, toen ging het licht aan. De tweede keer deed hij kalm aan en telde slechts tot veertienhonderd. De derde keer tot tweeduizendtweehonderd. Hij zat in constante spanning en dat putte hem zo uit dat hij zich er de vierde keer nauwelijks van kon weerhouden om bij vijfhonderd te gillen: 'Het licht! Doe het licht aan!'

Hij probeerde weer tot zichzelf te komen en elke gedachte uit te bannen aan het licht, dat met ongelijke tussenpozen nog steeds aanging. Hij wachtte. Op de rand van zijn bewustzijn vrat het aan hem: 'En nu? En nu?' Toen de slaap hem overmande, gleed hij over de schuine vloer het water in en werd wakker. Hij probeerde naar boven te komen. Hij stond op. Hij kreeg kramp in zijn onderste been; hij draaide zich naar de muur om het te ontlasten. De kramp verplaatste zich langzaam naar het andere been. Hij verloor zijn evenwichtsgevoel. Hij hurkte. Stond op. Draaide zich om. Hurkte. De betonnen vloer was koud, maar gleed toch onder hem weg: hij bevond zich opnieuw op de bodem. Met zijn handen kon hij niets meer doen: ze waren opgezwollen, blauw geworden. De kou had scherpere tanden dan de boeien om z'n handen. En hij probeerde het opnieuw. Hij draaide zich om. Hij vocht met de slaap. De hele nacht. De hele dag die een nacht was: de bunker had geen raam, de tijd veranderde ook niet.

Steeds weer kwam de herinnering terug aan het gevoel toen hij zelf niet meer geloofde dat hij het zou overleven. Een dier zou het niet hebben uitgehouden. Een mens kan meer verdragen. Ja, dacht hij, de mens is het meest verdragende dier, zijn zelfverdedigingsinstinct grenst aan onsterfelijkheid. Dat begrijp je pas als je alles

verliest. En op dat moment begint de metamorfose, onmerkbaar: hij wist niet wanneer hij dat hondje in zich stil had weten te krijgen, dat al lang voordat alles was begonnen zo vol zelfmedelijden had gejankt. Toen had hij gemerkt hoe zijn gehoor scherper werd: nooit eerder had zijn oor zoveel geruis en geluiden opgevangen. Hoewel hij ze van elkaar had kunnen onderscheiden, waren ze in het begin niets anders dan de andere geluiden. Ze werden pas meer toen hij het mechanisme begon te begrijpen waar ze deel van uitmaakten: het gevangenisritme, de beproefde methoden, de gewoonten van de ondervragers. Toen gaven de geluiden hem in zijn volledige eenzaamheid betrouwbaar de tijd aan: als hij hoorde dat een cel werd geopend en hij vernam snelle passen op de gang, was het tussen acht en negen uur 's avonds, en als hij in zijn halfslaap gesteun en het betekenisvolle schuiven over de grond hoorde, alsof iemand een baal stro met zich mee sleepte, was het niet ver voor vijf uur 's ochtends. Maar dat was later.

'Denk er maar liever niet aan,' zei hij bij zichzelf.

Het scheen hem dat er al oneindig veel tijd verstreken was sinds het moment dat de schaduw van Kovač in het bos verdwenen was. Hij keek op de klok. Hij kon zijn ogen niet geloven: er waren slechts enkele minuten voorbij gegaan. Hij stak een sigaret op en probeerde te bedenken wat Kovač nu deed.

'Hij zit,' zei hij bij zichzelf (en zag zijn gespreide benen achter de tafel). 'Hij ademt,' zei hij bij zichzelf (en voelde hoe hij hijgde van het schreeuwen). 'Hij kijkt,' (en hij rilde koortsig van het kijken door halfgesloten oogleden).

Het was zielig en hij hield er mee op.

Hij zit, ademt en kijkt: de meest eenvoudige fysiologische functies. Met zo'n beeld, zei hij bij zichzelf, ontlast ik hem van elke morele verantwoordelijkheid, erken ik dat hij gereedschap is, en tegelijkertijd stem ik er ook mee in dat elk maatschappelijk systeem er recht op heeft levens te vernietigen. En in het algemeen: wat is in dat geval het maatschappelijke systeem? Rechtvaardiging van geweld, een sociologische frase van de beulen, een uitvlucht voor het verbergen van persoonlijke verantwoordelijkheid. Niemand weet iets. Niemand is schuldig. Alles is mooi. Goed. Niemand wil horen dat het om een moreel probleem gaat. ('Ach, kom nou, alsjeblieft, wees verstandig, u weet toch wel wat politiek is.') Ik heb ook tegen Kovač gezegd, herinnerde Peter zich in zijn opwinding, dat idealen tot een morele kategorie behoren, dus als de politiek zich er zo consequent op beroept dat ze ook haar alledaagse doelen daarmee gelijkstelt, dan moet ze ook rekening houden met de morele component, tenminste daar waar die niet merkbaar in botsing komt

met haar praktische tactiek. Kovač had naar hem gelachen (‘U denkt toch niet dat ik me met zulke sofistiek inlaat’), *bij het eerste verhoor was hij nog zoals het hoorde. Toen de bewaker naar hem toe kwam, kon hij niet op zijn benen staan. De bewaker trok hem de bunker uit: Peter rilde van de kou, van uitputting. Het licht op de gang verblindde hem. Hij kneep zijn ogen dicht en struikelde, terwijl hij dacht dat er geen einde kwam aan die trappen die leidden van de kelder naar de tweede verdieping. Voor de kamer van Kovač moest hij zich omdraaien naar de muur en wachten. Er werden anderen langs gevoerd: geen enkel woord, alleen voetstappen. Toen deed de bewaker hem de boeien af, gebaarde dat hij naar binnen moest gaan en sloot de deur achter hem.*

Kovač zat aan een tafel en deed alsof hij hem niet zag. Peter stond op de drempel. Hij wreef zijn opgezette polsen en bewoog zich verder niet. In die ogenschijnlijk normale omgeving waaraan hij gewend was (de geur van tabak, dossiers, een kast, telefoon), bevond hij zich ineens in een situatie van vernederende afhankelijkheid: het was anders dan in de bunker, waar het mechanisme van de depersonalisatie zo volledig was dat de mens geen enkele illusie meer kon hebben dat er nog ergens een wereld bestond. En hier drongen de illusies zich haast bijbels op. (‘Ik geef je alles als je voor me knielt en me smeekt’.) Hij stond er twee, drie minuten, voelde hoe zijn zelfbewustzijn verdween, zag door het raam dat het buiten nacht was, zag op tafel sigaretten, wilde roken, zag een kalender en kon niet geloven dat hij slechts twee dagen en een nacht in de bunker had doorgebracht. Toen hief Kovač zijn hoofd op, mat hem met een vreemde blik, koud en onpersoonlijk. Peter keek terug, maar hield het niet vol: hij keek naar zijn handen, kruiste ze, het was een gewoontegebaar.

‘Wat is er met je handen?’ vroeg Kovač hem onverwacht met een stem die spot noch nieuwsgierigheid verried. Een stem zonder de nuances die iets zeiden over zijn stemming.

Zijn vaste voornemen om te protesteren veranderde in een verzoeningsgezinde beschuldiging: hij zei dat hij de hele tijd geboeid was geweest, zonder voedsel; in een bunker met een aflopende vloer en met water op de bodem. Kovač fronste zijn voorhoofd: ‘Zo? Dat wist ik niet. Ik zal het nagaan.’ Hij voegde eraan toe dat hij niet moest vergeten dat alles van hem, Peter, afhing; als hij zijn verstand gebruikte, zouden er geen problemen zijn, in het andere geval zou het erg gecompliceerd kunnen worden. Hij wilde nog weten of ze elkaar begrepen hadden. Peter knikte zwakjes, al was het hem niet duidelijk hoe in deze situatie zijn lot van hemzelf af kon hangen.

‘Ga zitten,’ Kovač wees naar een stoel.

Het licht was zo gedraaid dat het gezicht van Kovač zich in de schaduw bevond, dat van Peter in het licht. Hij had last van het licht, hij keek voor zich uit en ging

steeds verzitten. Kovač trok zich daar niets van aan, bood hem een sigaret aan en vroeg of hij wist waarom hij hier was. Peter antwoordde dat hij dat niet wist. Kovač lachte ongelovig en drong erop aan dat hij goed zou nadenken. Hij probeerde hem er opnieuw van te overtuigen dat hij het niet wist, hoewel hij veel had nagedacht, hij had er de tijd voor gehad.

Kovač zei: 'Je zult nog veel meer tijd krijgen, als je zo doorgaat.'

Peter haalde zijn schouders op, want hij wist niet wat hij daarop moest antwoorden.

'Het lijkt erop dat je een zwak geheugen hebt. Ik zal je helpen,' zei Kovač. Hij nam een papier van de tafel en las hem voor:

'Op de vergadering heeft genoemde zich weliswaar lafhartig stilgehouden, maar meteen na de bijeenkomst is hij enkele uren weggegaan en pas om één uur 's nachts weer terug gekomen. Hij was geagiteerd en vermoeid, alsof hij een lange tocht achter de rug had, wat je ook kon merken aan zijn modderige schoenen. In de kamer heeft hij op luide toon ten overstaan van alle aanwezigen verklaard dat onze leiders altijd al hebben gelogen en dat nu nog doen. Hij benadrukte nog dat het hem speet voor al die vrienden die in de vrijheidsoorlog gevallen waren voor idealen die wij nu schaamteloos hadden verraden en besmeurd. Hij zei ook nog dat hij het liefst zou beginnen te brullen en dat hij het allemaal niet met lede ogen aan zou zien.' Kovač stopte, om te beginnen was dit wel genoeg. Hij vroeg hem of hij hier wat op te zeggen had.

'Wie heeft dat geschreven?'

'Onthoud goed,' viel Kovač hem scherp in de rede, 'dat ik hier de vragen stel, en niet andersom. Dus?'

'Ik vroeg het omdat alles van A tot Z gelogen is.'

'Ten eerste,' benadrukte Kovač, 'is de verklaring nagetrokken, ten tweede, als dat al niet het geval was geweest' zou kategorisch ontkennen te goedkoop zijn. Overal is wel wat van waar. Als je denkt dat het anders opgeschreven is dan het in werkelijkheid is gegaan, kun je dat zeggen. We gaan regel voor regel na: ben je op die vergadering geweest?'

'Ja.'

'Ben je na de vergadering weggegaan zonder iemand te vertellen waar je naartoe ging?'

'Ik heb gewandeld.'

'Ik vroeg niet waar je bent geweest, maar of je echt een paar uur bent weggeweest.'

'Ja.'

'Kwam je geagiteerd en vermoeid terug?'

'Ja.'

‘Om één uur 's nachts?’

‘Het was na middernacht.’

‘Goed. Heb je gezegd dat onze leiders vroeger gelogen hebben en nu nog liegen?’

‘Ik had het niet over leiders, maar over leugens in het algemeen.’

‘Over onze maatschappelijke leugens?’

‘Over het morele effect van leugens en over gevoelens die eronder lijden.’

‘Maar je had het over leugens?’

‘Ja.’

‘Goed. En over vrienden die gevallen zijn voor idealen?’

‘Ook.’

‘En dat die idealen verraden en besmeurd zijn?’

‘Dat heb ik niet zo gezegd.’

‘Hoe dan wel?’

‘Ik was in de war: iets in mij was geknapt.’

‘De materiële waarheid vraagt om materiële bewijzen. Ik vraag je naar woorden en niet naar gevoelens. Je hebt gezegd: verraden en besmeurd?’

‘Alleen besmeurd.’

‘Dus je bekent dat je dat hebt gezegd?’

‘Ik heb dat gezegd, maar in een heel bepaalde context.’

‘Goed. Goed. Heb je ook gezegd dat je het liefst zou beginnen te brullen en dat je het niet met lede ogen aan zou zien?’

‘Nee.’

‘Weet je het zeker?’

‘Ik heb het niet zo gezegd.’

‘Hoe heb je het wel gezegd?’

‘Ik heb alleen maar gezegd: je zou het liefst willen brullen. Dat herinner ik me.’

‘Voor het begin herinner je je meer dan genoeg. Ik hoop dat je je al het andere ook zult herinneren. We hebben genoeg tijd.’ Hij trok zijn jasje uit, legde het over de stoel en maakte aanstalten om te gaan schrijven.

‘Ik zou nog graag willen zeggen...’

‘Later,’ onderbrak Kovač hem. ‘Eerst gaan we een proces verbaal opmaken, zodat we een geheugensteuntje hebben voor dat waarvan jij zegt dat het van A tot Z gelogen is. - Naam, achternaam, geboortedatum?’

De ironie trof hem. Hij wierp tegen: ‘De vragen waren zo gesteld dat...’

Kovač sprong op en leunde over de typemachine, zodat hij door het licht werd beschenen. Voor de eerste keer, die nacht, schreeuwde hij: ‘Volledig correcte vragen! Cor-rect!’ met nadruk op alle lettergrepen. ‘Nietwaar?’ Een stalen blik, heel dichtbij. En toen, sissend door zijn tanden: ‘Ik garandeer je niet dat het altijd zo zal gaan.’

Peter zweeg.

Kovač bedaarde, ging zitten, sloeg op de toetsen: 'Dus: naam, achternaam, geboortedatum?'

Hij noemde zijn personalia, luisterde naar het typen van de schrijfmachine, probeerde te raden wie hem had aangegeven, waarom. Het was, bedacht hij, iemand die beschikte over aangeboren slimheid: op feiten die niet ontkend konden worden, wierp hij de schaduw van verdenking; hij impliceerde boos opzet, maar zo dat het opzet zich opdrong door deels ware en deels bedachte woorden. Leugen en waarheid waren zo op elkaar afgestemd dat de leugen er vanzelf uit volgde als je de waarheid bekende. Het scheen hem toe dat hij in een machinerie terecht was gekomen die hem vermaalde om daarmee de eigen macht te tonen en het eigen bestaan te rechtvaardigen.

Kovač had twee velletjes getypt. Toen hij het tweede blad uit de machine haalde en er mompelend zijn blik over had laten gaan, gaf hij ze allebei aan hem:

'Tekenen!'

Peter las. Langzaam worstelde hij zich door de dicht op elkaar getypte regels; de zinnen waren lang en ingewikkeld, hij las meerdere keren terug, zocht een verband tussen zijn bekentenissen, het commentaar van Kovač en de geciteerde wetsparagrafen. Zijn verklaring was ontdaan van al het persoonlijke, vormde een soort zielige bevestiging van Kovač' vragen, die vervolgens handige valstrikken bleken te zijn. Het gevoel maakte zich van hem meester dat Kovač bij het schrijven niet alleen was geleid door professionele ijver, maar ook door de prestigieuze ambitie hem moreel te diskwalificeren maar tegelijk ook nog intellectueel te vernietigen. Hoe verder hij las, hoe meer dat gevoel vat op hem kreeg: tegen het einde lette hij er niet meer op of het geschrevene met de waarheid overeenkwam, maar welke gedachtengang hem in het proces verbaal was toebedeeld. Een soort ijdelheid van het verstand kwam in hem op.

'Ik onderteken niet,' zei hij.

Kovač keek hem zonder woorden aan. Lange tijd. Eigenlijk begreep hij niet dat de ander zich verzette. Toen hij begon te praten had hij zich blijkbaar onder controle. Hij wilde weten waarom hij weigerde te ondertekenen. Hij voegde er nog aan toe dat hij concreet moest zijn en aan moest wijzen wat volgens hem niet overeenkwam met de verklaring die hij had afgelegd. Peter antwoordde: 'Er klopt niets van. Alleen maar halve waarheden.' Kovač zei dat hij hem niet begreep en het was duidelijk dat hij op dat moment niet deed alsof. Peter aarzelde: hij zocht een formulering die indruk zou maken. 'Al is iets nog zo correct opgeschreven,' zette hij z'n gedachten op een rij, 'de betekenis wordt noodzakelijkerwijs tekort gedaan als er de geestelijke en emotionele voedingsbodem aan wordt ontnomen waaruit ze is ontstaan.' Kovač repliceerde spottend dat het mooi geformuleerd was, maar met permissie,

niet duidelijk genoeg. Peter werkte zijn gedachte nader uit: 'Wat ik heb gezegd kan leiden tot verkeerde conclusies, als behalve de verklaring niet ook de gevoelens, de geestesgesteldheid en de standpunten worden genoemd die tot bepaalde woorden hebben geleid.'

Kovač stak een sigaret op, hem bood hij er geen meer aan; genotvol inhaleerde hij de rook, alsof die hem speciale voldoening schonk. Hij keek naar de rook die rond de lamp kringelde en zei: 'Alle respect voor de psychoanalyse, maar ze kan niet overal toegepast worden.' Hij merkte nog op dat Peter genoegen zou moeten nemen met de praktijk die hier gold: iedereen heeft zijn gewoontes en voor hem was het eerste verbaal - misschien herinnerde hij zich dat dit al eerder was gezegd - slechts een oriënterende geheugensteun voor het onderzoek. Peter gaf niet toe: 'Juist daarom lijkt het me van grote betekenis dat alle belangrijke elementen erin staan.'

'Wat wil je dan?' vroeg Kovač met nauw verholen ongeduld.

Hij begon het uit te leggen. Hij zei dat hij communist was geworden in een tijd toen er moest worden gevochten, toen dat grotere verantwoordelijkheid, grotere verplichtingen, meer inspanning en geen privileges had betekend. Door als jonge communist aan te vallen had hij moeten bewijzen dat hij die eer waard was. (Kovač: 'Ik weet dat. Sla de geschiedenis maar over.') Dat was geen lokkertje voor politiek gespeculeer en politicasters. Hij hield er niet van pathetisch te zijn, maar de weg naar de partij had hij met bommen vrijgemaakt. Letterlijk. De tijd wiste zulke tekens niet uit. Dat wat de partij hem had geleerd, was voor hem niet zomaar de waarheid, het was een geloof dat geen twijfel kon verdragen. Jarenlang had ze hem geleerd dat je moest houden van je socialistische land, dat je het genie onder de genieën moest liefhebben, en als men zijn naam uitsprak kwamen er tranen in zijn ogen. (Kovač: 'Overdrijf niet!') Hij overdreef niet. Hij had vrienden die voor het vuurpeloton hadden gestaan, de Internationale hadden gezongen en waren gestorven met zijn naam op hun lippen. En wat hij op de bijeenkomst had gehoord, kwam als een donderslag bij heldere hemel. In zekere zin hield de wereld voor hem op te bestaan. (Kovač: 'Één momentje, dat moet ik noteren.') Maar niet alleen voor hem. Hij had zijn kameraden gadegeslagen, ze waren net zoals hij, in de war, ze begrepen niet wat er gebeurde. Ze hadden zich niet anders gevoeld dan hij. (Kovač: 'Wie? Noem namen.')

Degene die hem verrader had zeker niet. Maar daar ging het niet om. Hij zou hem graag uit willen leggen hoe hij zich had gevoeld toen hij hoorde dat alle waarheden van de ene op de andere dag waren veranderd in leugens. Hij kon het nog steeds niet geloven, het rook naar provocatie. Daarom was het belachelijk dat iemand die woorden verdraaide tot vijandige propaganda en er niets anders in zag.

Peter, in het begin nog terughoudend, gaf zich steeds meer over aan zijn gevoelens, zodat hij aan het eind zo bevlogen sprak als iemand die het dierbaarste dat hij

bezit wil redden. Toen hij klaar was, zag het er niet naar uit dat zijn biecht bij Kovač een grote indruk had nagelaten: de opmerkingen die hij tussendoor had gemaakt, smeedde hij nu samen tot een bijtende preek. Hij zei hem dat in de huidige omstandigheden elke twijfel gelijk stond aan verraad. Hij die twijfelde stond aan de kant van de vijand, en voor vijanden bestond er geen barmhartigheid, en hij moest zich daarom niet beroepen op het verleden en hij moest niet koketteren met kleinburgerlijke gevoelens; voor de partij was hij dood: afvalligen waren erger dan klassevijanden.

Peter was ontzet: hij was eerlijk geweest, hij had uit het hart gepraat, had zijn pijn laten zien. Hij had niet gedaan alsof. Wat hij had gezegd had zijn reden. En Kovač had alles verdraaid tot demagogie en hem met een vuistslag opgewacht: in menselijke dilemma's zag hij politiek verraad, hij beschuldigde hem van laaghartige streken waaraan hij niet eens had gedacht, ontnam hem het recht op het verleden, op alles wat zijn unieke Hij uitmaakte. Hij dacht dat Kovač zich expres zo gedroeg: daar waar hij het gemakkelijkst in de aanval kon gaan, werd hij in de verdediging gedrongen. En dat zei hij hem ook. Kovač lachte cynisch en keek door hem heen alsof hij van glas was of nog doorzichtiger. Hij begreep dat hij voor hem alleen maar een 'geval' was, een van de velen: noch mens noch ding, maar een abstract probleem dat hem als taak was gegeven, en dat hij zou proberen die opdracht zo gewetensvol mogelijk ten uitvoer te brengen. Op dat moment groeide Peters weerstand, in eerste instantie een gevolg van verstandelijke ijdelheid, uit tot het besef dat het om zijn leven ging, dat hij vol moest houden en dat dat zou lukken, want hij mocht niet opgeven als hij zijn geschonden persoonlijke waardigheid wilde herkrijgen. Hij moest.

En hij deed het.

Hij had volgehouden. Kovač was woedend geworden. Kovač gooide hem van alles voor de voeten. Kovač had hem bevolen anders te gaan zitten: de lamp scheen dertig centimeter van zijn ogen, hij zog zwarte cirkels die hem concentratie onmogelijk maakten. Hij was overmand door slaap. Kovač had geschreeuwd. Peter was wakker geworden, het licht had spijkers in zijn voorhoofd geslagen. Hij had niets tot het einde kunnen doordenken, hij had alleen herhaald: 'Ik onderteken niet. Ik onderteken niet.'

En hij deed het niet.

De bewaker voerde hem af. Hij deed hem de boeien niet meer om, hij duwde hem niet meer in de bunker: hij bevond zich nu in een cel, met een raam, en planken voor het raam, een weinig licht vond zijn weg door de kieren. En de cel had een houten vloer. En een houten brits. En niets meer. Maar dat was al bijna weelde. Hij viel ogenblikkelijk in slaap, maar na een half uur moest hij van de bewaker weer in de benen. Ochtend. En daarmee het gevangenisritme: streng en onveranderlijk. Hij

maakte zijn brits op, ruimde zijn cel op, kreeg voor de eerste keer wat soep, een stukje brood. De brits bleef tot de avond onaangeroerd. Zitten kon hij nergens. Mocht hij niet. Hij moest staan. Lopen en staan. Slaap overviel hem, maar o wee als hij er aan toegaf! Zelfs staande. Bij overtreding van de regels: de bunker, en al het andere. Het hielp als hij van tijd tot tijd tegen de deur leunde en zo het kijkgaatje met zijn rug bedekte. Soms had hij het geluk dat er geen bewaker in de buurt was. Voor enkele minuten viel hij dan in een sukkelige halfslaap. De bewaker kreeg hem door en dreigde hem: 'Nog één keer...' Weer schuifelde hij van deur naar muur. Van muur naar deur. Tot de avond. En net als hij was gaan liggen, meestal nog in de eerste slaap, werd de deur geopend: 'Verhoor!' Tegen de morgen kwam hij slaapdronken terug naar de cel. Slapen. Slapen. Slapen. Om vijf uur sleurden ze hem onbarmhartig van de brits: huisregel. En de hele dag op de benen, in een vreemd soort van verdoving: slapen, slapen, slapen. Al snel na achten weer naar een verhoor en... en... en...

Peter voelde dat hij een droge mond had en een dikke tong. Hij ging naar de wasbak. Hij had geen zin een glas in te schenken, maar nam een teug uit een kroes. Het water was verschaald, dus spuugde hij het uit. Hij wierp zich op bed, legde zijn armen onder zijn hoofd, lag stil. Toen knoopte hij zijn overhemd open en deed zijn stropdas wat losser. Vervolgens meende hij dat hij wormen in het hout hoorde. Hij was zichzelf teveel. Het verlangen kwam op naar Joza te gaan, niet om te praten, maar om niet alleen te zijn. Hij had behoefte aan ruwe, verborgen warmte, zoals eenzamen die in zich hebben. Hij deed zijn schoenen uit, zette ze op de grond. Er bonsde iets. Een moment dacht hij voetstappen op de trap te horen. Hij luisterde goed. Niets. Op de muur glinsterde iets. Hij vroeg zich lange tijd af wat daar hing. Hij deed het lampje op het nachtkastje aan, keek. De barometer. Hoe stom, dacht hij, elke dag kijk ik ernaar en ik weet niet wat daar hangt. Hij doofde het licht en kneep zijn ogen dicht om aan het duister te wennen.

Incident in het plantsoen

Drago Jančar[*]

(Vertaling Maja de Graaf)

Het incident waardoor het leven van wetenschappelijk medewerker Mihail Ševčenko veranderde, vond plaats op een heldere ochtend aan de rand van het groene plantsoen dat gelegen was tussen de Letterenfaculteit en de Economische Faculteit.

Die nacht was de pijn die hij maar al te goed kende teruggekomen. Het begon 's avonds met een zacht kloppend gevoel in zijn tandvlees, met pijnlijke echo's van zijn hartslag en het stromen van zijn bloed. Hij wist wat er kwam, slikte daarom twee tabletten, ging naar bed en probeerde te slapen bij het geflikker van het TV-scherm waar zijn vrouw, zoals iedere avond, naar zat te kijken, zinloos schakelend van het ene net naar het andere. Ook zij wist wat er te verwachten was, dus zette ze gewetensvol het geluid wat zachter, maar het beeld bleef ruisend verspringen en hield hem uit de slaap waar hij zo naar verlangde.

Desondanks viel hij even in slaap en toen hij wakker werd van een borende pijn, flikkerde vanaf het scherm nog steeds een iriserend licht. Hij wist nu dat deze nacht lang en slapeloos zou zijn. De wanhopige pijn in de holle snijtand, bovenaan, de derde van links, begon in een gelijkmatig ritme, daarna steeds onregelmatiger en smartelijker te kloppen, te boren, zich pijnlijk een weg te banen door het jukbeen, via het oogweefsel naar de hersenen. Zijn eveneens slapeloze levensgezellin legde compressen op zijn gezicht, die hij nu eens met een nerveuze beweging tegen zijn huid aandrukte, dan weer met een woedende ruk van zijn gezicht veegde en op de grond smeet. Hij zag het eerste ochtendlicht, versuft door de pillen die niet hadden geholpen, zijn hersens verscheurd door de pijn en met lodderige ogen. In deze toestand realiseerde hij zich dat geen ander middel meer zou helpen en besloot hij naar de tandarts te gaan.

Mihail Ševčenko was ervan overtuigd dat de communisten de schuld waren van deze verschrikkelijke en steeds terugkerende kiespijn, zoals

* Drago Jančar (Maribor, 1948) studeerde rechten, werkte als journalist en vanaf 1974 als full-time schrijver. Hij schreef vele toneelstukken. Zijn bekendste roman is *Galiot* (De galeislaaf), 1978; tot zijn bekendste verhalenbundels behoren *Romanje gospodina Houžvičke* (Pelgrimage van de heer Houžvičke), 1971, *Obledem hudodelcu* (De bleke zondaar), 1978, en *Smrt pri Mariji Snežni* (De dood bij Maria-van-de-sneeuw). Jančar is de meest vertaalde hedendaagse auteur van Slovenië.

zij schuldig waren aan al wat verkeerd, vervelend en ongelukkig was in zijn leven. Zijn lot was weliswaar alleen maar het zijne en daarom uniek, maar toch was het niet meer dan een van de vele bekende verhalen, onderling verwisselbaar, op diverse wijze beschreven in boeken, artikelen, essays. Als hij Amerikanen het verhaal vertelde van zijn onbeduidend conflict met de autoriteiten in zijn onderdrukte vaderland, waarvan de bevrijding niet in zicht was, het conflict dat was geëindigd in de gevangenis, over zijn vlucht en het asiel dat hij in dit vrije land had gekregen, knikten zijn toehoorders beleefd en wist hij dat hij er niemand meer mee choqueren kon: het verhaal was in grote lijnen allang algemeen bekend. Maar alleen hij wist wat het eigenlijk inhield. Niet alleen het lijden, dat lag achter hem, maar ook het leven hier, het leren omgaan met een nieuwe cultuur, het leren van een taal, de studie aan de universiteit, waar hij, een reeds gevormde volwassene, de banken moest delen met verwende en nonchalante studenten. Hij droeg dit alles gelaten, en hij wist waarom. De heel redelijke studiebeurs die hem was toegekend door een immigrantenorganisatie stelde hem in staat de kiezen op elkaar te zetten.

Hij had zich voortvarend door de examens geslagen en zich weten op te werken tot wetenschappelijk medewerker aan een respectabel universiteit. Hij zette zijn tanden op elkaar, als ze geen pijn deden. Maar dat deden ze steeds vaker. Hij was erin geslaagd alle angsten en trauma's die zijn vorige leven in zijn ziel had geplant door innerlijke discipline te overwinnen, alleen tegen de zich herhalende, borende kiespijn had hij geen weerstand en wist hij geen middel of medicijn te vinden. Hij had zijn gebit al lang geleden geruïneerd in een gevangenis aan de andere zijde van de oceaan, of liever gezegd, het was geruïneerd door slecht voedsel, gebrek aan vitamines, de voortdurende tocht, het wassen met koud water. Van daarginds stamde ook zijn angst voor de tandarts. Telkens als hij dacht aan die slager uit de gevangenis, aan zijn nijptangen en boren, werd het donker voor zijn ogen. Eigenlijk niet zozeer donker als wel rood-zwart, omdat hij steeds als hij door die kwakzalver uit de gevangenis onder handen was genomen, als door een mist alleen maar naar zijn gezicht had kunnen kijken, of naar een rood affiche met dikke zwarte letters aan de muur tegenover hem. Dat plakkaat had hij nooit kunnen vergeten, en ook die dikke boren niet. Hij wist wel dat ze hier andere apparaten hadden. Zijn vrouw en vrienden probeerden hem er dagelijks van te overtuigen. Ze brachten folders mee over turbo-instrumenten, boren die zoveel omwentelingen per se-

conde maakten dat de hele ingreep pijnloos was. Ze vertelden hem over de weldadige injecties, de zorgzame handen van blonde vrouwelijke tandartsen. Maar Mihail Ševčenko, die het had aangedurfd zich te weer te stellen tegen het autoritaire regime van het enorme communistische imperium, zijn legers en geheime politieapparaat, diezelfde Mihail Ševčenko kon zijn enige angst voor het borende gekners, voor het metalen wegslijpen van tandglazuur niet overwinnen.

En deze ochtend toen hij met hersenen door de pijn verscheurd, suf van de pillen, en met lodderige ogen naar de opkomende rode bal keek, die hem deed denken aan de zonsopgangen in zijn vaderland, deze ochtend leek het erop dat hij het eindelijk zou kunnen opbrengen.

Lang spoelde hij zuchtend en steunend zijn pijnlijke mondholte, langzaam trok hij schoon ondergoed aan, knoopte zorgvuldig zijn stropdas en stond met kloppend hart voor de spiegel. Hij hoorde hoe zijn vrouw in de kamer ernaast zijn komst per telefoon aankondigde. Duizend omwentelingen per seconde, duizend onhoorbare en pijnloze turbo-omwentelingen en nog meer.

Met een rustige en vastberaden pas liep hij langs het gebouw van de Economische Faculteit, hij wist dat meteen om de hoek een groen plantsoen voor hem openlag, dat zich helemaal tot aan het gebouw van de Letterenfaculteit uitstrekte, en pas aan de overzijde, pas om de volgende hoek, waren de ramen van de polikliniek, die het ochtendlicht van de zon schitterend weerkaatsten. Hij hield van dit grasveld op dit uur van de dag. Het deed hem denken aan een streek uit zijn vaderland dat hij had moeten verlaten, aan wilgen langs een beek die door grasland stroomde. Ondanks of juist vanwege de onverbiddelijke pijn in zijn kaak dacht hij aan zijn verre, verloren vaderland.

Op het moment dat hij het grasveld opliep, gebeurden er twee dingen. Hij zag het verwachte grote, groene door de ochtendzon overgoten grasoppervlak. Op datzelfde moment zag hij ook op de rand van het gras en de stoep, tussen de open ruimte en het gebouw van de Economische Faculteit drie of vier stands, waar hij meestal met een grote boog omheen liep. Daar stalden linkse studenten marxistische literatuur en anti-imperialistische pamfletten uit, verkochten ze T-shirts met foto's van Che Guevara, Marx en andere bebaarde klassieken. Wellicht zou hij ze over het hoofd hebben gezien, wellicht zou hij erlangs zijn gelopen zonder ook maar een blik op de groep jonge mensen te werpen die er altijd omheen stond, wellicht zou hij, als altijd bij het langsgaan, zijn

pas hebben versneld en zich hebben overgegeven aan het groen, het chlorofiel, de zachte stappen, de herinneringen, de grond die als een kussen meegaf onder je voeten. Zeer waarschijnlijk zou hij al die andere dingen hebben gedaan in plaats van wat hij deed, heel waarschijnlijk zou zijn leven daarna heel anders zijn gelopen als hij op die dag geen kiespijn had gehad, als hij geen verschrikkelijke nacht achter de rug had gehad, geen door de pijn verscheurde hersenen, geen verdoofd lichaam en pijnlijke duizeling in zijn ogen.

Een zwartharige student met een doekje om zijn hals deelde affiches uit, die de voorbijgangers aannamen en in hun zak staken of onder het lopen doorlazen. Sommigen keken ze alleen vluchtig door en lieten ze in de eerstvolgende papierbak vallen, anderen liepen met het papier in de hand op de standjes toe. Een alledaags tafereel dat Mihail Ševčenko wel bekend was en dat hij elke dag al van verre ontweek. Misschien kwam hij die dag te dichtbij, misschien had de uitdeler van de pamfletten hem wel met opzet uitgekozen. Hoe het ook zij, plotseling liep hij naast hem en bood hem een rood, een gloeiend rood vel papier aan, bedrukt met vette zwarte letters. Mihail Ševčenko maakte met zijn hand een afwerend gebaar en versnelde zijn pas. Maar juist op die ochtend gebeurde wat hem nog niet eerder was overkomen, de jongen liep achter hem aan, kwam naast hem lopen en hield hem dat stencil onder de neus, zwaaide er zelfs mee, zodat Mihail Ševčenko vond dat hij er wel heel opdringerig mee voor zijn gezicht wuifde. Hij stopte en keek de jongeling recht in het gezicht.

- Ik wens dit stuk papier niet aan te nemen, zei hij.
- Dat hoeft u ook niet, zei de jongen, dit is een vrij land.
- En daarom zal ik het ook vooral niet doen, zei Ševčenko.
- U hoeft het niet aan te nemen, zei de jongen met het doekje.

Hij zei het wel, maar ging niet opzij, hij bleef voor zijn neus staan en hield het papier voor zich uit. Niet alleen voor zich uit, maar in zijn richting, pal voor zijn gezicht.

De pijn in zijn tand, de derde van links, bovenaan, begon weer te kloppen. Hij wilde de jongen opzij duwen, maar deed het niet. Hij week uit en liet hem met zijn bundel papier in de hand staan.

- Hé, riep de zwartharige marxist, die afkomstig was ergens diep uit Zuid-Amerika. Hé mister, riep hij.

Ševčenko draaide zich niet om. Hij liep in de richting van de oranje glinstering in de ramen van de polikliniek. De pijn drong door het jukbeen op in de richting van zijn oog. De jongen rende achter hem aan.

- Misschien heeft u hier wel belangstelling voor, zei hij en hield hem een vel rood papier onder de neus, waarvan Mihail Ševčenko niet wist of het niet hetzelfde was als daarnet.

- Ik heb je al gezegd dat het mij niet interesseert. Hij klemde zijn tanden op elkaar, zodat de pijn door het oogweefsel heenschoot.

- Dat heeft u van het vorige pamflet gezegd, zei de student, niet van dit.

De student beweerde later dat Mihail Ševčenko hem op dit moment al aanviel. Ševčenko beweerde tijdens de verhoren die zouden volgen dat hij dat pas later had gedaan, dat het de student was die als eerste de lichamelijke, academische en intellectuele integriteit had geschonden. Eigenlijk was het Ševčenko ook niet helemaal duidelijk wie nu wie het eerste had aangeraakt, maar hij kon zich duidelijk herinneren dat hij hem nog eenmaal had willen ontwijken. Hij week uit naar links en raakte daarbij met zijn schouder de student aan, het kon ook zijn dat de student hem bij de heup raakte. Hoe dan ook, daarna had hij al een pas of tien gemaakt in de richting van de ramen van de polikliniek, die zo sterk oranje schitterden in de zon dat hij zijn zonnebril opzette. Maar toen hij zijn hand in zijn zak stak om er de zonnebril uit te halen, haalde hij tegelijk ook een rood pamflet voor de dag. Tijdens het uitwijken en aanstoten moest de student het er behendig in hebben gestopt. De ramen schitterden rood, de pijn sneed door het oogweefsel en naar zijn hersens, met duizend omwentelingen, met turbo-omwentelingen vrat ze het hersenvlies aan, boorde en draaide ze, zoals achter die ramen ook de turboboren draaien, die door het tandglazuur vraten, zoals ook eens een dikke boor had huisgehouden in zijn kaken, in een gevangenispolikliniek, lange jaren geleden, zodat het ratelde in zijn schedel en de stukjes door zijn mond vlogen. Hij stopte. De student stond nog steeds midden op het plantsoen met een bundel rode papieren in zijn hand. Hij stapte op hem toe. De student bleef staan en grijnsde. Hij stapte op hem toe met opeengeklemde kaken en in zijn hand kneep hij het stuk papier tot een prop. De getuigen hebben dit verschil, dit wezenlijke verschil verzwegen. Toen pas stapte hij naar hem toe met die fijngeknepen prop papier in zijn handen. De grijns op het gezicht van de student verstarde. Hij deed een stap opzij.

- Dit is een vr..., zei hij.

Waarschijnlijk wilde hij zeggen: vrij land, maar er kwam alleen nog: ..and.

Iets anders kon hij niet meer zeggen, omdat Ševčenko de prop in zijn

mond duwde, recht tussen zijn tanden. Tussen de opeengeklemde tanden. Hij pakte hem met de andere hand bij zijn nek en duwde de prop tussen de lippen door, tussen de tanden, tussen de gezonde, pijnloze Latijnse revolutionaire tanden. Ševčenko zag mensen over het grasveld op hen toerennen, maar het was al te laat, hij kon niet meer ophouden. Pas een paar tellen later kwam hij weer bij zinnen, toen men hem had losgerukt van de jongen en toen beiden trillend tegenover elkaar stonden en onduidelijke zinnen uitbrachten, toen het hun beiden niet duidelijk was wat er zojuist was gebeurd. Hoe het ook zij, Mihail Ševčenko had zelfs wat bloed aan zijn knokkels volgens de getuigen. Hij meende dat die doorzichtige rode kleur geen bloed was, maar de drukinkt van het pamflet. Niemand heeft een analyse gemaakt. Bloed of geen bloed, het was een onverkwikkelijke zaak, de academische vrijheid en de vrijheid van meningsuiting waren op grove wijze geschonden.

Er kwam een affaire van, in al haar omvang. De volgende dag verscheen er een speciale editie van het studentenblad met op de eerste pagina de vette kop: Wie stopt onze monden dicht? Daarnaast was een karikatuur getekend van een student met een prop papier tussen de tanden. Op de Faculteit der Letteren werd een forumdiscussie gehouden over de academische vrijheid. Er verschenen beledigende affiches. Een locaal TV-station deed in het middagjournaal verslag van de zaak. De professoren van de beroemde universiteit kwamen bijeen voor een speciale vergadering. Wetenschappelijk medewerker Ševčenko deed er niet aan mee, omdat hij kiespijn had. Hij stuurde een schriftelijk verslag van het gebeurde, waarin hij vaststelde dat de student was begonnen met het geweld, omdat die het pamflet, dat hij beleefd had geweigerd, in zijn zak had gestopt. Over zijn eigen verhouding tot de vrijheid repte hij met geen woord. Ook niet over de kiespijn. Hij werd gebeld door de dekaan en die legde hem uit dat hij te ver was gegaan, dat hij zijn verleden wel kende, maar dat zijn handelwijze niet te rechtvaardigen was. Dat hij maar beter naar een andere universiteit kon gaan, of van werkkring veranderen.

Ševčenko veranderde alles. Hij schreef zijn ontslagbrief. Hij verhuisde. Vond een nieuwe baan als corrector bij een verzekeringsmaatschappij. Hij werkte uitsluitend 's nachts. Het was slecht betaald en oninteressant. Maar het was eenzaam en rustig. Dat was alles wat hij zich wenste: eenzaamheid en rust. De volgende jaren corrigeerde hij 's nachts de verzekeringsteksten, overdag liep hij door het park en zat hij vaak aan de oever van een beek waarlangs wilgen groeiden. Zijn

holle tand, de derde van links, bovenaan, had hij zelf getrokken. Hij kreeg een kaakonsteking en een abces, maar zijn vrouw slaagde erin het te genezen met kamillethee, die hun door familie uit het vaderland was toegestuurd.

Zaterdags en zondags, als hij geen correctiewerk te doen had, probeerde hij slaap in te halen, zijn versnipperde middagdutjes waren die naam niet waard. Zijn vrouw, die elke nacht zinloos langs de TV-programma's zapte, moest wel vaker opstaan om met een aantal flinke porren een eind te maken aan zijn gekerm, soms zelfs geschreeuw. Mihail Ševčenko kreunde niet vanwege zijn kiespijn, de pijn in zijn jukbeen, in zijn ogen en hersenen. Hij droomde altijd hetzelfde. De kwakzalver uit de gevangenis in zijn vaderland stond nog steeds over hem heen gebogen. En als hij zich even verzette, kon Ševčenko een rood affiche zien met zwarte vette letters. Maar de gelaatstrekken van de kwakzalver begonnen steeds meer te lijken op die van de zwartharige jongen met het doekje om zijn hals.

Aethiopica, herhaling
Drago Jančar
(Vertaling Peter ten Dam)

In mei 1945 miste een legereenheid in de heuvels van Slovenië de bestemming, die de commandant de avond tevoren bij het schijnsel van een batterijlamp op een landkaart had gemarkeerd, en na een nachtelijke mars bevond ze zich boven een onbekend dorp. Het ochtendgloren drong door de takken en tussen de boomstammen van het bos op de helling en verblindde de mannen van de nacht. Ze stopten zonder bevel en verborgen zich met een instinctieve motoriek, die ze door jaren van vechten hadden ontwikkeld, achter de bomen en tussen de bosjes. Het lentezonlicht viel over het warme landschap onder hen en hun blikken klommen omhoog en bleven hongerig hangen op de schittering van de besneeuwde bergen in de verte, waar ze doorheen waren gekomen. De vermoeide ogen ontweken de pijnlijke schittering en daalden af naar het dal en naar de lichte glooiing onder het bos. Daar was achter een rond stuk gras een witte kerktoren zichtbaar. Toen ze dichterbij waren gekomen, lag opeens een dorp aan hun voeten met huizen, die in plukken tegen de heuvel gedrukt leken en enigszins verlegen rond het kerkje stonden. Daar zagen ze een ongewoon, geheimzinnig tafereel.

Uit het met spanen bedekte dak van een van de huizen laaide een vlam op. Er was bijna geen rook, alsof de lichte dakspanen pas net daarvoor vlam hadden gevat. Er was een droog geknetter te horen en de warme lucht golfde boven het vuur het heldere ochtendlicht in. Het zag ernaar uit dat het vuur nú, nú over zou springen naar het dak van het aangrenzende huis, en toch drong er, behalve het droge geknetter van het vuur, uit het dorp geen enkel geluid tot hen door, geen enkele schreeuw, geen geroep, geen geloei van het vee, geen geblaf van honden, eenvoudigweg geen enkel menselijk of dierlijk geluid. Bij een huis aan het eind van het dorp stond op de weg die naar het dal leidde een geladen kar. De twee paarden die hem hadden moeten trekken lagen bewegingloos op de grond. Alsof iemand ze had willen inspannen om de vracht naar het dal te brengen en zich op het laatste moment had bedacht en ze precies voor de kar had gedood. Op de kar waren wat geslachte varkens gegooid; tussen de grote, wier rauwe, dode vlees door de spijlen van de rand van de kar naar beneden hing, lagen, als zwanen, witte biggetjes en daar bovenop lag het bruinzwarte gevederte van ge-

slacht gevogelte nog steeds te trillen. Echt als laatste moest de koe zijn geslacht. Naast de kar, enigszins apart, lag haar machtige romp en de kop bevond zich onder de kar, alsof ze in een doodsstuip tussen de wielen terecht was gekomen. De romp zag er uit als een soort opgeblazen gelige ballon en de poten staken vermoeid en hulpeloos in de lucht. De mannen stonden op, vergaten hun gebruikelijke voorzichtigheid en keken verbaasd naar het zwijgende tafereel onder hen, een tafereel waar nog steeds geen levend wezen te zien was, of tenminste niet helemaal levend. Ze keken naar beneden en daarna vragend naar het bebaarde gezicht van hun commandant, die nog steeds niet had kunnen besluiten of ze nu terug moesten gaan het bos in, of naar beneden naar het dorp. Hij deed enkele passen naar voren de helling af en gooide zich toen onverwacht op de grond, drukte zijn gezicht in het natte gras en nog geen seconde later lieten ook zijn mannen achter hem zich vallen, alhoewel ze niet hadden gezien wat hun commandant had gezien. Slechts één ogenblik ratelden de wapens met een metalen geluid, daarna heerste er weer stilte.

De commandant dacht rond de huizen mensenlichamen te zien.

Ze bleven lange tijd zo liggen, tegen de natte lentegrond gedrukt, en luisterden gespannen naar het knetteren van het vuur dat de onderste gedeelten van de huizen al in vlam had gezet: er begon langzaam rook uit het binnenste van de huizen te golven. Toen kroop de commandant naar achteren. Samen met zijn mannen trok hij zich terug in het bos en groepeerde hen op de helling, klaar om aan te vallen of te vluchten. Hij stuurde twee mannen op verkenning. Als wormen kronkelden ze naar beneden zonder ook maar een moment te stoppen. De anderen hielden de adem in toen ze zagen dat ze overeind kwamen en in gebukte looppas achter een stal verdwenen. Er gingen nog enkele onzekere en spannende ogenblikken voorbij. Toen zagen ze een van hen met zijn machinegeweer zwaaien en hoorden ze zijn onverstaanbare geschreeuw. Daarop kwamen ze allemaal tegelijk in beweging en gingen met de wapens in de hand in de richting van het stille dorp, dat in het ochtendzonlicht nog stiller scheen te zijn door het geknetter van het vuur. Wat hen daar wachtte was echter nog geheimzinniger, onbegrijpelijk en verschrikkelijk, een afschuwelijk gezicht, zelfs voor het aan gruwelijkheden gewende oog van een soldaat.

De lichamen die rondom de huizen lagen waren lijken.

Het kon nog niet lang geleden zijn dat die mensen waren vermoord, want sommigen waren al dood, maar anderen waren nog aan het doodgaan en hun stuiptrekkende ledematen bewezen dat het gevecht nog maar kort geleden was afgelopen. En

het was geen eerlijke strijd geweest, zoals de sporen op het slagveld aantoonden.

Het was geen slagveld, hier had geen strijd gewoed. Overal wezen de sporen die de onbekende moordenaars hadden achtergelaten erop dat deze mensen waren verrast, dat er in de ochtenduren een verschrikkelijke slachting had plaatsgevonden. Waarschijnlijk net op het moment tussen nacht en ochtend, als sommigen nog slapen of in bed liggen, terwijl anderen al in keukens of stallen met hun ochtendwerk bezig zijn. De doden waren half aangekleed, alsof ze net uit bed gesleurd waren. Een halfnaakte vrouw was gewikkeld in een verkreukeld en met bloed doordrenkt laken. Anderen zagen eruit alsof ze bij hun ochtendwerk overvallen waren. Een oude man hield met dode, benige vingers het handvat van een greep vast, waarmee hij zich blijkbaar tussen de staldeuren tegen iemand had geprobeerd te verdedigen. De aanvaller was handiger: hij had hem de keel doorgesneden. Naast een ander lijk lag een schaal met polenta die nog steeds langzaam leegstroomde. Iemand had geprobeerd op een hooimijt te klimmen; met een verbrijzelde schedel hing hij tussen de spijlen. Het was geen gewapende strijd geweest, er was ook geen enkel schot gevallen, het was allemaal gebeurd met de scherpe snijkanten van werktuigen en botte voorwerpen: het grootste gedeelte van het bloedige werk was met messen gedaan. Alles wees erop dat hier zojuist een geruisloze slachting had plaatsgehad. De mannen van de legereenheid, die per ongeluk op dit beeld van menselijke dood waren gestuit, in plaats van op een van te voren afgesproken andere bestemming, hadden geen enkel schot gehoord, hoewel ze heel dichtbij waren geweest. De ergste dingen waren gebeurd op het moment dat zij door het bos naar het licht waren gekropen, of misschien wel een uur eerder, toen ze korte tijd hadden uitgerust in een kleine vallei achter het dorp.

Op een klein plein voor de kerk, dat tot dusver aan het oog onttrokken was geweest door de dicht op elkaar staande huizen, wachtte hun het zicht op tien lijken van jonge mannen, blijkbaar uitgezocht om systematisch geëxecuteerd te worden, als een bloedig ritueel offer. De jongens lagen naast elkaar, waarschijnlijk alle jongens van het dorp. Ze hadden allemaal doorgesneden kelen en daaruit vloeide bloed in klaargezet vaatwerk van verschillende vorm en grootte. Het vaatwerk, overstroomd met nu al geronnen bloed, was ongetwijfeld van tevoren door de bloedige gasten uit de huizen verzameld, of de jongens hadden het zelf mee moeten nemen. En het duidde op boerenverstand om dat te bedenken. In dit deel van de wereld worden zo varkens geslacht: er wordt een schaal onder hun strotten gezet, zodat het bloed niet ongebruikt in

de grond trekt. Het leek op woede of wraak van de slachters, die de vermoorden ook op het ogenblik van de dood nog wilden vernederen en waarschijnlijk een moorddadige, zwijnachtige boodschap achter wilden laten. In de lucht hing de stank van bloed, van dronken lust. En toch was er niets duidelijk, ondanks die verschrikkelijke aanblik. Niets maakte duidelijk wat de recente moordpartij had veroorzaakt, er was geen levend wezen meer dat daarover kon vertellen. Het was ook niet duidelijk welke van de legers, die in die meidagen door de heuvels van Slovenië trokken, dit aangericht zou kunnen hebben. Er was geen enkel militair teken, geen pet, geen knoop die een van de slachtoffers in zijn doodsnood van de mouw van een beul had getrokken; er was niets. Tussen de lijken lag een gebroken fles die stonk naar alcohol. Dat spoor was net zoveel als niets. Alleen de achtergebleven vracht op de kar bewees dat ze het voedsel met zich mee hadden willen nemen: de geslachte varkens en het gevogelte, de koe die met zijn opgeblazen romp naast de kar lag, met de kop eronder, de koe die ze niet hadden kunnen inladen, of er was daarvoor geen tijd meer geweest. Dat alles leidde tot de veronderstelling dat ze van plan waren geweest de koe te koken in een grote ketel en dat dus de slachting zou moeten zijn aangericht door een grotere eenheid van een onbekend leger. Ze waren hals over kop vertrokken: zelfs de paarden, die de kar hadden moeten trekken, hadden ze op het laatste moment gedood en hun kelen doorgesneden. Misschien was de aanleiding voor het overhaaste vertrek wel juist de eenheid die nu het dorp in was gekomen; waarschijnlijk hadden wachten in de omtrek hen opgemerkt. Toen was er een onverwacht bevel gekomen. Misschien had de commandant van het slachtende leger zich eenvoudig bedacht, nadat al het werk was gedaan, en was het geslachte vee achtergelaten, omdat het een snelle aftocht zou verhinderen. Oorlog is vol van toeval, de motieven die tot moorden leiden zijn altijd onvoorspelbaar, bevelen haastig en tegenstrijdig. De chaos die in die dagen heerste in de heuvels van Slovenië, in een gebied waar legers zich terugtrokken en in het offensief gingen, was elk moment onvoorspelbaar, vol van onverwachte manoeuvres. Ze werden gevolgd door onverwachte besluiten en handelingen, die alleen maar vragen opriepen, waarvan sommige nooit werden beantwoord. En zo was er op geen enkele vraag van de soldaten een bevredigend antwoord. In elk geval hielden ze al snel op met het stellen van vragen. *Alhoewel ze eigenlijk niet doorhadden wat er gebeurd was, werden ze aangelokt door de buit: ze eigenden zich gewoon het recht van de overwinnaar toe en gingen aan het werk.* Al voordat de commandant zijn toestemming had gegeven keken sommigen rond

en doorzochten de huizen op iets bruikbaars dat ze met zich mee konden nemen. Aan die dingen hadden de doden niets en nog het allerminst aan de horloges, die de troepen op zulke momenten het liefst hebben. Horloges tikken niet voor de doden, ze geven geen verstrijkende tijd meer aan.

En toch was niet iedereen dood. Een soldaat die uit een donkere hoek van een boerenhuis een wandklok meenam, hoorde onverwacht gesis achter zich. Toen hij zijn blik opsloeg, zag hij in het duister twee glinsterende ogen en een ogenblik later sprong een dodelijk verschrikte kat in zijn gezicht. Het krijsende, krankzinnige beest rende toen tegen de muur, tegen de deurpost, sprong op straat over enkele lijken en verdween tussen de huizen. En precies daar waar de kat verdween, kwam een ander levend wezen tevoorschijn; een oud, zwaar paard op het grasveld achter de kerk. In de teugels gespannen, alsof ze ook dat dier ergens voor hadden willen gebruiken, maar het was gevlucht, of er waren belangrijker dingen geweest en ze hadden het vergeten. Toen de bebaarde soldaten probeerden naderbij te komen, toonde het onhandige, oude paard met zijn grote treurige ogen een ongewoon grote beweeglijkheid. Het steigerde op de achterbenen, zodat de mannen terugweken, draaide zich toen om en rende snel naar de rand van het bos. Daar stopte het, draaide het hoofd om en keek naar het dorp, misschien speciaal naar de huizen die door het vuur nu helemaal tot de grond waren afgebrand.

In de buurt van een brandend huis waar tot nu toe nog niemand naar toe was gegaan, ontdekten twee soldaten uiteindelijk een levend christelijk wezen. Eigenlijk twee, maar één van hen was naar alle waarschijnlijkheid al meer in het hiernamaals dan op deze wereld. Vanaf de weg liep een bloedspoor het huis in, alsof iemand een zware, bloederige last over de grond had gezeuld. Toen ze het huis binnengingen, vergaten ze het spoor meteen. Met snelle ogen en handen rommelden ze rond om iets nuttigs te vinden en mee te nemen, voordat het vuur over zou slaan en dingen die de moeite waard waren in rook zou laten opgaan. Maar op dat moment stonden ze als aan de grond genageld. Van de bovenverdieping hoorden ze gestommel en toen ze wat beter luisterden, menselijk gesteun. En juist hier liep het donkerrode spoor dat ze buiten al hadden opgemerkt, over de houten trap naar boven. De trap kraakte onder hun laarzen en boven kreunde opnieuw iemand, van pijn of uit angst voor de komende stappen. Een van de soldaten trok met zijn tanden voorzichtig de pin uit een handgranaat. Toen kwam er boven aan de trap een vrouw tevoorschijn, een jonge vrouw, gekleed in een witte

linnen kiel. In die kiel was ze de afgelopen nacht gaan slapen, net op het moment dat hun commandant ver van het dorp bij het schijnsel van een batterijlamp de bestemming op de kaart had gemarkeerd. Eén moment stond ze stil, keek hen met angstige ogen aan en verdween toen naar binnen. Ze haastten zich achter haar aan.

Bij haar bed lag, half erop leunend, een bebloede jongeman. Zijn hals was verbonden met een wit laken, meer rood dan wit. Hij leefde nauwelijks meer, want zijn oogleden gingen met moeite open en dicht. En hij was dood, maar nog niet helemaal dood, want onder de oogleden was alleen nog maar het oogwit te zien: de pupillen waren ergens in de oogkas verdwenen. En de jonge vrouw, ze moest mooi zijn geweest toen ze nog niet zo was als nu, met de haren in de war, de tanden op elkaar geklemd en met koortsige ogen, de vrouw ging voor hem staan om hem te verdedigen. Uit die rij van jongenslichamen met doorgesneden kelen voor de kerk, had zij hem hier naar boven gesleept om te beschermen, om hem zijn wegvloeiende leven terug te geven. Ze ging voor hem staan en hakkelde onbegrijpelijke, agressieve woorden, onduidelijke, kreunende geluiden, gekreun dat verward was als het gekrijs van de krankzinnige kat. Zo stonden ze enkele ogenblikken tegenover elkaar. Twee gewapende, bebaarde en dodelijk vermoeide soldaten uit het bos tegenover een jonge vrouw, bij wie alles wat ze vanmorgen had gezien in de ogen viel te lezen. Ze verdedigde wanhopig de stervende jongeman, misschien wel haar geliefde.

Het beeld, dat in de herinnering van één van de twee soldaten was gebleven en dat hij vele jaren later vertelde, doet onweerstaanbaar denken aan het begin van Heliodorus' *Aethiopica.* Met de hele achtergrond zag het beeld er bovendien uit alsof het bedoeld was herhaald te worden. De herhaling van een menselijke situatie die Heliodorus in verfijnd Grieks heeft beschreven in de derde eeuw na Christus: van de heuvels boven de monding van de Nijl daalden mannen gekleed als rovers af. Voorzichtig spiedden ze de kust af en hun blikken rustten het eerst op de glinsterende zeespiegel. Toen speelde zich voor hun ogen een ongewoon schouwspel af. Aan de kade lag een geladen schip diep in het water; geen levend wezen te bekennen op het schip noch op de kade, die echter was bezaaid met lijken.

Het kon nog niet lang geleden zijn dat die mensen waren vermoord, want sommigen waren al dood, maar anderen waren nog aan het doodgaan en hun stuiptrekkende ledematen bewezen dat het gevecht nog maar kort geleden was afgelopen. En het was geen eerlijke strijd geweest, zoals de sporen op het slagveld aantoonden.

De Egyptische rovers keken naar het tafereel dat door boze geesten

leek te zijn achtergelaten: wijn en bloed, feest en slachting, drank en moord, drankoffers en slachtoffers. Al wat ze zagen waren slachtoffers, van de overwinnaars geen spoor. *Alhoewel ze eigenlijk niet doorhadden wat er gebeurd was werden ze aangelokt door de buit: ze eigenden zich gewoon het recht van de overwinnaar toe en gingen aan het werk*. Toen ze het schip en de lijken naderden, kregen ze iets nieuws en nog geheimzinnigers te zien. Op een rots zat een ongelooflijk mooie jonge vrouw. ‘Over haar gezicht lag diepe droefheid,’ vertelt Heliodorus, ‘maar haar lichaam straalde trots en edelmoedigheid uit.’ Voor haar lag een knappe jongeman, bedekt met wonden. De vrouw, met een lauwerkrans om haar hoofd, leunde met haar rechter elleboog op haar linker been en had haar hoofd in haar handen gelegd. Zo keek zij met opgericht hoofd naar de gewonde jongeman. Een beeld dat later de klassieke piëta werd genoemd. De rovers schrokken eerst van de bijna goddelijke scène, toen besloten ze echter de vrouw met zich mee te nemen en de jongeman dood te laten gaan. Op dat moment zette de vrouw een zwaard op haar borst en dreigde zich om te brengen als ze hen niet allebei mee zouden nemen. De leider besloot om ze dan maar allebei te redden. En zo begon er in *Aethiopica* een nieuw leven voor de gewonde Theagenes en de beeldschone Chariclea. die we in het lange verhaal volgen in al het opwindende dat het leven en de goden hun boden. De auteur vindt dat het gedrag van de roverhoofdman lovenswaardig is: ‘Een edele aanblik en een blik op het schone,’ zegt hij, ‘moeten zelfs een rover milder stemmen en bruut geweld voorkomen.’ En de lezer ontdekt stap voor stap de *goddelijke economie* van hun verhaal, zoals het in het origineel woord voor woord staat.

De goddelijke economie in ons verhaal, dat in vele facetten herinnert aan de openingsscène van *Aethiopica* en zich afspeelde in de meidagen van 1945 in de heuvels van Slovenië, gaat echter anders verder. Van het tafereel dat één van de soldaten zich altijd zou blijven herinneren, ontwikkelde het zich snel naar de ontknoping. Er was geen lauwerkrans, geen hoofd in de handen, niemand zag een edele aanblik die een bebaarde man milder zou moeten stemmen. Zoveel jaar later was een goddelijke scène niet meer mogelijk. Waar in *Aethiopica* het verhaal én de helden een nieuw leven beginnen, eindigt het verhaal hier. Het is de maand mei, het jaar des Heren is het onbarmhartige negentienhonderdvijfenveertig.

Zo stonden ze enkele ogenblikken tegenover elkaar. Toen grepen de twee soldaten de vrouw die onbegrijpelijke woorden kreunde. Ze trapte en beet. Ze was nat van de tranen en het bloed van de jongen. Ze grepen haar, rukten haar van hem weg en trokken haar naar het plein voor

de kerk. Toen ze de commandant vertelden dat er boven nog een levend iemand was, gaf hij het bevel hem ook te gaan halen. Hij kon niet worden gedragen, dus sleepten ze hem aan armen en benen, zodat zijn hoofd met de doorgesneden en verbonden keel over de grond bengelde. Ze sleepten hem langs hetzelfde spoor precies terug naar de plaats waar hij al tussen de lijken van de dorpsbewoners had gelegen. Zijn pupillen draaiden in zijn ogen, hij rochelde door zijn doorgesneden keel, zodat het witte laken snel rood werd van nieuw bloed, hij rochelde en reutelde alsof hij zich realiseerde waar hij was: een ogenblik eerder nog gered, nu weer tussen de verliezers. De vrouw die een moment geleden nog star van droefheid was, rukte zich nu met onwaarschijnlijke kracht los van de beide soldaten en gooide zich tussen de lijken, op hem. Opeens, niemand wist waarvandaan en hoe, had ze een mes in haar handen. Met de linkerarm omklemde ze het bungelende hoofd van de jongen en drukte het aan haar borst, met de andere zwaaide ze met het mes naar de twee soldaten, die probeerden naderbij te komen om voor de ogen van de commandant het moment van onachtzaamheid ongedaan te maken. De commandant wapperde met zijn hand: laat haar met rust. Vervolgens stapte hij zelf op de vrouw af. Hij boog en zei zachtjes: we doen je niets, we willen je geen kwaad doen. Toen ze daarna wat rustiger werd, was duidelijk aan haar koortsige ogen te zien dat ze de woorden had verstaan, maar niet hun betekenis had begrepen. De commandant boog zich nog verder naar haar toe. Wie is hier geweest, wie heeft dit gedaan, wilde hij weten. Ze schudde met haar hoofd en steunde. Ze wees naar de soldaten die erbij stonden. Ze wees naar hem. Ze kan niet praten, zei een van de mannen, die zich nu rondom haar hadden verzameld. In de oorlog vangt je blik elk moment weer een nieuw beeld op. En als er misschien een kunsthistoricus tussen de soldaten was geweest, de verteller kon het later niet zeggen, had hij niet anders gekund dan te denken aan een vreemde, vervormde versie van een eigentijdse piëta uit mei 1945. Ze is niet stom, zei de commandant, ze is krankzinnig geworden. De man wiens gezicht door de kat was gekrabt, voegde er snel aan toe: ze zijn allemaal gek hier, zelfs de katten. En de soldaten lachten luidkeels, vooral ook om het onbehagelijke gevoel van haar ogen en de wijsvinger die naar hen wees te verjagen. Waar zijn ze naartoe gegaan? vormde de commandant de vraag met zijn lippen. Zeg alleen waar ze naartoe zijn gegaan. Daar? wees hij met zijn vinger naar het dal. Of daar naar boven? wees hij naar de heuvels. Ze maakte geen enkel geluid. Ze liet haar arm met het mes hangen en leunde over het ge-

zicht van de jongen, zodat haar lange, lichtblonde haar over hem heen viel. Een stil beeld van onuitsprekelijke droefheid, geen onweerstaanbare schoonheid, alleen droefheid. Een van de soldaten, hij die het verhaal later vertelde, draaide zich om, want hij kreeg een brok in de keel; dat gebeurt kennelijk zelfs soldaten. Ze zwegen. Iemand zei: zo komen we niet verder. De commandant zei: het is waar, zo komen we niet verder.

Hij stond op. Hij liep naar de trappen van de kerk waar zijn tas en machinegeweer lagen. Hij ging zitten en spreidde de kaart op zijn knieën uit. Terwijl hij de gemiste bestemming zocht en een nieuwe op de kaart intekende, gaf hij snel orders. De soldaten renden door het dorp en laadden alles op de kar wat nog van pas kon komen op hun lange weg door de heuvels die schitterden in de sneeuw en de nu al sterke morgenzon. Het paard, dat ze eindelijk aan de teugels hadden, werd ingespannen. De kar was te zwaar en het paard te oud, zodat ze met hun zware schouders moesten helpen met aanduwen voordat hij van zijn plaats kwam. De kar reed met het achterwiel over de strot van de koe die eronder lag, zodat hij een ogenblik gevaarlijk helde. Toen ging het sneller, omdat de weg naar beneden het dal in voerde. De commandant liep achter de kar en hield, toen ze al buiten het dorp waren, onverwacht halt. Hij draaide zich om naar de huizen die dicht op elkaar rond de kerk stonden, naar de kringelende rook die uit de afgebrande huizen opsteeg. Hij krabde zijn stoppelige gezicht en keek een moment lang voor zich uit. Toen maakte hij een gebaar met zijn hand en een soldaat rende naar hem toe. De commandant knikte naar het plein, dat je van die kant duidelijk kon zien. Op het plein het levensechte verhaal, stil en vreemd. De vrouw in de witte kiel hield nog altijd het hoofd van de jongen in haar armen. De knik van de commandant betekende dat er in de goddelijke economie van het verhaal iets was gebeurd dat niet had geleid tot een herhaling, maar slechts tot het einde van iets dat, niemand wist waarom en hoe, daar was begonnen op een vroeg ochtenduur.

Het paard met de treurige ogen trok de lading langzaam over de weg, nu met gemak, omdat de weg licht glooiend het dal in liep. Een soldaat rende heen en terug. Het mes dat hij onder het rennen uit zijn gordel trok, glinsterde in de zon. De weerkaatsing ervan reisde ergens naar de besneeuwde bergen, waar ze doorheen waren gekomen, en verdronk onhoorbaar in de schittering. De commandant keek nog één keer op zijn kaart. Hij wilde niet nog eens verdwalen.

Vertaalde poëzie

Vier gedichten
Aleš Debeljak[*]
(Vertaling Maja de Graaf)

[I]

Genoeg woorden. Ik val liever in slaap. Boven mij de vlucht
wilde ganzen, in mij een droge hoest en smeulende as.
De haan op het dak draait in de wind. Als laatste ben ik overgebleven.
Het wordt tijd dat ik de akoestiek van de stilte word,

een verzwegen terloopse dialoog. Ik zal niemands kreet meer
zijn, gevangen in het gele hart van de barnsteen.
De sterren zijn koud, de mensen in hun woningen steken de
lichten aan. De echo van de nacht bestrijkt de wereld. Wat

kan ik nog verwachten, wat kan ik nog geven? Ik heb het ritme
van de lichamelijke pijn onthouden, waarmee elke dag de wereld begint.
Ik ken de verblinding van gelijkenissen en oude geschriften,
graag zou ik weer alleen zijn. Als het gehuil van een baby zo alleen.

[Sloveens]

Dovolj je besed. Rajši zadremam, Nad mano let
divjih gosi, v meni suh kašelj in žerjavica. -
Piš vetra obrača strešnega petelina. Na koncu
sem ostal jaz. Zares je že čas, da postanem

akustika tišine, zamolčani sprotni dialog. Ne bom
več nikogaršnji krik, ukristaljen v jantarno sre-
dico. Zvezde so mrzle, ljudje v stanovanjih prižigajo
luči. Po svetu gre ultrazvok noči. Kaj lahko še pri-

čakujem, kaj lahko še dam? Zapomnil sem si ritem
telesne bolečine, s katero se vsak dan začenja svet.
Poznam slepila podob in starih spisov, rad bi bil
spet sam. Kakor dojenčkov jok, ko ga mati zapusti.

* Aleš Debeljak (Ljoebljana, 1961) studeerde filosofie en sociologie, en werkt als wetenschappelijk onderzoeker aan Syracuse University in de Amerikaanse staat New York. Hij publiceerde drie bundels. De hier vertaalde gedichten behoren tot een cyclus in zijn tweede bundel *Slovar tišine* (Woordenboek der stilte), 1987. Debeljak is ook essayist.

[II]

Angst doortrekt je en wanhoop: elk voorwerp dat in je kamer
staat en overal elders heeft zijn eigen naam.
Een duizeling vult jouw dagen, onbeweeglijk registreer je het wazige
beeld van de t.v., de lege pleinen,

de ruggen van de boeken en platen: de verlaten hemel
herhaalt deze wanhoop op het dunne ijs, blauw overspant
hij een plas. Waardeloos gevormde wolken,
weinig liefde! Met de lippen, angstiger dan je zelf denkt,

glijd je tastend over de onbeweeglijkheid van de dingen. Het
kloppen van het bloed verstoort de stilte niet, alleen jij lijdt nog.
Jouw pijn, omdat je niet wilt zijn wat je bent: zaken
die ook zonder jou voortduren. Waarvoor jij al dood bent als een
verkreukel de roos.

[Sloveens]

Srh te strese in brezup: vsaka stvar v tvoji
sobi in kjerkoli drugje, vsaka ima svoje ime.
Vrtoglavica ti napolnjuje dneve, nepremično opa-
zuješ motno sliko televizije, prazna dvorišča,

hrbte knjig in plošč, ozka stopnišča: pusto nebo
ponavlja ta brezup na tenkem ledu, modrikasto raz-
petem čez neko lužo. Brezvredne oblike oblakov,
kako malo ljubezni! Z ustnicami, bolj plašno kot

si misliš, tipajoče polziš čez negibnost stvari. In
bitje krvi ne zmoti tišine, trpiš samo še ti. Kakor
tvoja bolečina, da nočeš biti to, kar si: stvari, ki
trajajo brez tebe. Zanje si že mrtev kot zmečkana vrtnica.

[III]

Distance trying to appear
Something more than obstinate
Elisabeth Bishop: Argument

Een nauwlijks waarneembaar bewegen van de lucht, mimosavelden,
een buitengewone geur van een wortel, de gloed van een lantaarn,
die zij in haar opgeheven hand houdt: wat voor ruis hoort zij nu
om haar hoofd, half verdwenen in het avonddonker?

Koud zweet loopt over haar voorhoofd en komt in haar opengesperde
ogen. Het zoute vocht prikt. Zij ziet alles steeds donkerder.
De stilte groeit. Het droge gras onder haar voeten vat vlam. In
een ogenblik zal zij de gelukkige dagen moeten vergeten.

Van haar lippen zal ook jij de droge afdruk van pijn die zich in
haar ophoopt niet kunnen aflezen. De aarde draait gewoon door,
misschien is er ook niets gebeurd. Het bos zwijgt, alle wegen
liggen nog steeds voor haar. Stil staat zij en luistert hoe de leegte klinkt.

[Sloveens]

Distance trying to appear
Something more than obstinate
Elisabeth Bishop: **Argument**

Težko zaznavno migotanje zraka, polja mimoz,
izredna vonjava neke korenine, žar svetilke, ki
jo drži v dvignjeni roki: kakšen šum zdaj sliši
okrog svoje glave, napol izginule v večernem mrču?

Hladen znoj ji teče po čelu in se steka v razprte
oči. Peče jo slana tekočina. Pogled ji temni. Vse
bolj narašča tišina. Ogenj iz suhih trav se ji prižiga
pod nogami. V trenutku bo morala pozabiti srečne dni.

Na njenih ustnicah tudi ti ne boš razločil suhega odtisa
bolečine, ki se zbira v nji. Zemlja se še naprej vrti,
lahko da se ni nič zgodilo. Gozd molči, vse poti so še
vedno pred njo. Tiho stoji in posluša, kako zveni praznina.

[IV]

Vochtig asfalt. En de rustige eeuwige stroom van mineralen
in berg en dal. Hij is je onbekend, onverschillig stil als
de korstmossen in de bossen van verre noordelijke landschappen.
Een alledaagse frase uit een gesprek dat eeuwig voortduurt. En

uit vier of vijf woorden bestaat. Die wellicht alleen een liefdes-
melodie overstemt. - De wijzerplaat van de klok gloeit fosforkleurig.
De datum van mijn onmacht. Al lang draag je het vermoeden dat je er
nooit een goede vertaling voor zult vinden. - Als je een taal

zonder werkwoorden zou verzinnen, zou je dan langer kunnen leven? Wellicht.
En het hele gewicht van het voorbijgaan leggen in een nooit uit-
gesproken aanraking. Daarom zal het koken in de schedel en niet alleen
daar. Het gezicht zal verstenen. Op het netvlies zal als een blinde vlek alleen nog Moby
Dick blijven liggen.

[Sloveens]

Vlažen asfalt. In spokojni, večni tok mineralov
v hribu in dolini. Neznan ti je, ravnodušno tih
kot lišaji v gozdovih daljnih severnih pokrajin.
Vsakdanja fraza iz pogovora, ki večno traja. In

obsega štiri, pet besed. Ki jih morda preglasi samo
ljubezenski napev. - Številčnica na uri fosforno žari.
Datum tvoje nemoči. Zdavnaj si že zaslutil, da ne boš
nikoli našel pravega prevoda zanjo. - Če bi si izmislil

jezik brez glagolov, bi lahko živel dlje, morda. In vso
težo minevanja bi odložil v nikoli izrečen dotik. Zato
bo vrelo v lobanji in še kje drugje. Obraz bo okamenel.
In na mrežnici očesa bo kot slepa pega ostal le Mobby Dick.

Vijf gedichten
Aloiz Ihan[*]
(Vertaling Maja de Graaf)

Het uitdrijven van de duivel

Tweedehands een stokoud boek gekocht,
met daarin een recept voor het uitdrijven van de duivel,
daarna kikkers, haar van een oud wijf, dierenogen, lood,
gedroogde alruinwortel en meer van dat spul,
het geheel gemengd, gekookt volgens recept,
mijn oksels en dijen ermee ingesmeerd,
de muren van de flat bespoten en zodoende
slaande ruzie met mijn vrouw gekregen,
waarop die razend de flat verliet.

Izgon hudiča

V antikvarjatu kupil zelo staro knjigo,
v njej našel recept za izgon hudiča, potem
nabavil žabe, lase stark, živalske oči,
svinec, suhe korenine Mrkača in še nekaj
nujnih stvari, zmešal in skuhal, kot je treba,
se namazal pod pazduho, po stegnih,
pošprical stene v stanovanju, zaradi tega
hud prepir z žensko, potem ona v besu
zapusti stanovanje.

Hoe vlucht je

Hoe vlucht je voor een locomotief,
die je nazit in een tunnel,
en hoewel die locomotief verandert
in een buffel of tijger, de tunnel
zich verbreedt tot een steppe,
en hoewel van de tijger alleen maar
een antilope overblijft of een klein wit
konijn, en uit de steppe een asfaltweg
groeit, regelrecht je kamer in,
waar het konijn nog maar een mug is
en jij op bed ligt en het plafond in staart,
niettemin zit je nog altijd hiermee:
hoe vlucht je?

Kako ubežati

* Aloiz Ihan (Ljoebljana, 1961), studeerde medicijnen en doet immunologisch onderzoek aan de Universiteit van Ljoebljana. Van zijn hand verschenen drie bundels: *Srebrnik* (Zilverling), 1985, *Igralci Pokra* (Pokerspelers), 1989, en *Pesmi* (Gedichten), 1990.

Kako ubežati pred lokomotivo,
ki te zaslediuje v predoru,
in čeprav se lokomotiva spremeni
v bivola ali tigra, predor pa
se razširi v stepo,
in čeprav postane tiger samo
antilopa ali celo majhen bel
zajec, iz stepe pa vodi asfaltna
cesta naravnost do tvoje sobe,
v kateri je zajec le še muha,
ti pa ležiš na postelji in strmiš
v strop, kljub temu še vedno
ostane tisto: kako ubežati?

De smokkelaar

Vreemd is dit verhaal, want eerst
vermoed je niets, maar zodra de douanier
langs komt, word je nat onder de
oksels, krijg je gloeiende wangen en
komt tot de ontdekking, dat je waarschijnlijk een smokkelaar bent.
Dan begin je je heimelijk te betasten en ontdekt
kleine voorwerpen, ingenaaid in de mouwen,
in de voering van je jas, je voelt ze onder
je zolen, in je haar en vlak onder de huid;
in de gewrichten beginnen ze te knellen,
tussen het vlees en het dijbeen; je
voelt iets stomps. Je bent verbaasd,
waar komt dit allemaal vandaan, zoveel waardevols
in je lijf, plotseling voel je je tomeloos
verantwoordelijk, slinks als een slang
en gruwelijk gevaarlijk, je eigen schaduw
wordt nog bang van je en moet weten dat
je haar bij de eerste de beste ongehoorzaamheid
zonder pardon wurgt en haar
geheel slap lossnijdt van je lichaam.

Tihotapec

Čudna je ta zgodba, kajti sprva
ničesar ne slutiš, ko pa pride mimo
tebe carinik, postaneš moker pod
pazduho, žareč v lica in slednjič
spoznaš, da si verjetno tihotapec.
Potem se skrivaj otipavaš in odkrivaš
drobne predmete, zašite v rokavih,
v podlogi plašča, začutiš jih pod
stopali, v laseh in tik pod kožo;
zabolijo te nekje v sklepih, med
gmotami mesa in v medenici; nekaj
topega zaznaš za očesom. Najprej te
seveda presune, odkod vse to, toliko
dragocenosti v tebi, potem pa naenkrat
postaneš divje odgovoren, potuhnjen
kot kača in grozljivo nevaren, lastna
senca se te mora bati in vedeti,
da boš ob prvi neposlušnosti celo njo
brez usmiljenja zadavil in jo nato
vso ohlapno odrezal od telesa.

Over de vlieg in het beton

Zelfs van de liefde kun je nog beweren:
zij belemmert (doodt) een andere (mogelijke)
liefde. En voor degene die als eerste
het vuur heeft ontdekt (: de grootste ontdekking
van de mensheid), geldt ook dat die misschien
een nog mooiere uitvinding heeft belemmerd.
Want mensen hebben zich eraan gewend warmte
bij het vuur te vinden en hebben niet verder gezocht.
En zo reizen zij ook
om elkaar te bezoeken. Hoewel,
het had ook anders gekund. En zo gaat het maar door.
Vandaar ook dat bekende gevoel,
dat elke dag iets leger wordt.
Elke ontdekking doodt menige andere.
Net als beton dat harder wordt.
De vlieg die erin valt, kan algauw
niet meer bewegen. Alleen maar wachten.
Op een dag versteent z'n adem.

O muhi v betonu

Celo za ljubezen je mogoče trditi:
prepreči (ubije) neko drugo (možno)
ljubezen. In podobno je tisti, ki je
prvi odkril ogenj in tisti, ki je prvi
odkril kolo (pravijo: največji
odkritji človeštva) morda preprečil
neko mnogo bolj fantastično odkritje.
Kajti ljudje so se navadili najti
toploto v ognju in niso več iskali.
Prav tako so se navadili obiskovati
drug drugega s potovanji. Čeprav bi
bilo lahko popolnoma drugače. Tako
se nadaljuje. In od tod tisti znani
občutek: da se vsak dan nekaj izprazni.
Vsako odkritje ubije nešteto možnih
odkritij. Kot beton, ki se strjuje.
Muha, ki pade vanj, se kmalu ne more
več premikati. Le še čaka. Nekoč ji
uklešči dih.

Het is tijd.

Het is tijd,
om elkaar te vertellen,
als wij elkaar nog iets te vertellen hebben,
om elkaar te geven,
als wij elkaar nog iets te geven hebben.

Het is tijd,
en binnenkort zitten wij ook daar
zonder.

Čas je

Čas je,
da si povemo,
če si sploh lahko kaj povemo,
in da si damo,
če si sploh lahko kaj damo.
Čas je
in kmalu bomo ostali
tudi brez njega.

Twaalf gedichten
Edvard Kocbek[*]
(Vertaling Maja de Graaf)

De boom

Ik hoor de boom en zie hem,
ik ga liggen in z'n schaduw
of betast hem en hak hem om,
zaag hem in stukken en vul de kachel ermee,
of bouw er een hut van.
Wat ik er ook mee doe,
het blijft altijd een boom,
de ondeelbare, onverwoestbare
ruis van de wind 's avonds en 's nachts
in de kachel, op de slaapplaats, in de schaduw,
tussen de regels in de krant,
en in de rook tussen hemel en aarde,
de boom als schaduw en rust,
de boom als wieg en doodkist,
de boom als middelpunt van Eden,
de boom als ruis en stilte,
de boom als boom,
de boom als woord.

Drevo

Zaslišim drevo in ga zagledam,
ležem pod njegovo senco
ali pa ga otipljem in podrem,
razsekam ga in položim v peč
ali sestavim iz njega brunarico,
kar koli storim z njim,
vedno ostane drevo,
nerazdeljivi, neuničljivi
šum vetra podnevi in ponoči,
v peči, na ležišču, v senci,
med vrsticami v časniku
in v dimu med nebom in zemljo,
drevo kot senca in počitek,
drevo kot zibelka in krsta,
drevo kot središče raja,
drevo kot šum in tišina,
drevo kot drevo
in drevo kot beseda.

* Edvard Kocbek (1904-1981) studeerde katholieke theologie, daarna romanistiek, werkte als leraar Frans en was voor de oorlog politiek actief als christelijk socialist. Tijdens de oorlog was hij een leider van het Sloveense verzet. Maar Kocbek valt na de oorlog in ongenade bij het regiem. In 1951 werd hij uit al zijn functies ontzet en sindsdien leefde hij lange tijd in een groot sociaal isolement. Kocbek wordt algemeen beschouwd als de belangrijkste naoorlogse dichter van Slovenië. Belangrijke bundels zijn *Zemlja* (Aarde), 1934, *Poročilo* (Bericht), 1962, en *Groza* (Verschrikking), 1963. Kocbek schreef ook essays en dagboeken. Zijn Verzameld Werk verscheen in 1977.

Gebed

Ik ben
omdat ik was,
maar ieder
zal mij mogen
vergeten.

Maar toch
moet ik zeggen:
ik ben
en ik was
en ik zal zijn
en daarom ben ik meer
dan wat vergeten wordt
onmetelijk meer
dan wat ontkend wordt
oneindig meer
dan het niets.

Eeuwig is al
wat ontstaat,
geboorte sterker
dan dood,
taaier
dan vertwijfeling en eenzaamheid,
sterker
dan herrie en zonde
eervoller
dan uitgestoten zijn.

Nooit
zal ik ophouden te zijn.
Nooit.
Amen.

Molitev

Sem,
ker sem bil,
in vsakdo
me bo mogel
pozabiti.

In vendar
moram reči:
sem
in bil sem
in bom,
in zato sem več
od pozabljanja,
neizmerno več
od zanikanja,

neskončno več
od niča.

Vse je večno,
kar nastane,
rojstvo je močnejše
od smrti,
vztrajnejše
od obupa in samote,
silnejše
od hrupa in greha,
slovesnejše
od zavrženosti.
Nikoli
ne bom prenehal biti.
Nikoli.
Amen.

Einde van het spel

Lange tijd heb ik
twee beroepen gehad,
's nachts was ik molenaar
overdag schoorsteenveger.
Trouw diende ik
beide heren,
luisterde naar de ruis van wat duurt
en keek naar de rook van het voorbije.
De zwarten hielden mij voor wit,
de witten zagen mij voor zwart aan.
Daarna liet ik
de waterval en de rook
door hetzelfde kanaal lopen.
Ik leerde overdag te dromen
en slapend m'n werk te doen.
Zo ben ik niet meer verdeeld
onder twee heren,
maar verenigd in een pijn,
voorbereid op alles
wat komen zal.
Nu ben ik dag en nacht tegelijk,
water en vuur,
meel en as.
Ik smokkel niet meer
en voorspel geen waarheid meer.
Uitgekleed, naakt als een kind
wacht ik aan het strand op de plek
waar walvissen zich de dood in werpen.
Ik luister naar de oeroude stem,
je bent wat je niet bent,
mens, je bezit alles,
wat je niet hebt.

Konec igre

Dolgo časa sem opravljal
dvojniško delo,
ponoči sem bil mlinar,
podnevi dimnikar.
Zvesto sem služil
obema gospodarjema,
poslušal sem šum trajanja
in gledal dim minevanja.
Črni so me imeli za belega,
beli so me videli črnega.
Potem sem slap in dim
potegnil v isto strugo,
isti začetek v isti konec.
Naučil sem se podnevi sanjati
in v spanju opravljati dela.
Tako nisem več razdeljen

na dve tlaki,
ampak spojen v eno bolečino,
pripravljen na vse,
kar prihaja.
Zdaj sem dan in noč hkrati,
voda in ogenj,
moka in pepel.
Ne poznam več tihotapstva
in ne vedežujem več.
Slekel sem se do otroka
in na bregu čakam,
kjer se kiti mečejo v smrt.
Poslušam pradavni glas,
le to si, človek, kar nisi,
in imaš vse,
česar nimaš.

Over de vrijheid van de geest

Ik moet geen fraaie zinnen meer,
één woord rest mij nog,
als ik op mijn bed neerval, roep ik: nee,
in mijn dromen schreeuw ik plotseling: nee,
en bij het wakker worden is het ook weer: nee.
Dit is mijn manier om te revolteren,
die maakt mij gezond en resistent.

En als ik het allemaal moe word,
ben ik nog steeds in staat tot het woord: nee,
en als ze steeds maar weer herhalen: ja,
dan zeg ik toch weer met een hoonlach: nee.
Met dit woord beheers ik mijn positie,
dit is mijn manier van instemming,
het maakt mij lucide en onverbiddelijk.

Ik ben verwant aan wortels en kiemen,
meedogenloze stormen en zwakke briesjes,
steeds loopt de tape van de computer stuk
zodra hij stuit op weer dat woordje: nee.
De rekening begint steeds weer opnieuw,
wanneer zij zeggen dat ik schuldig ben,
dan ben ik daardoor al vanzelf onschuldig.

De wet inzake de geestelijke vrijheid
beschermt niet meer dan 't zwijgende kadaster,
voor de clown is een gebod verbod,
ik wil waanzinnige noch monster zijn,
tussen machines word ik langzaam hees,
als negen echo's in de bergen kaatsen: nee,
klinkt dat in buurmans oren nog als: ja.

O svobodi uma

Nočem več lepih stavkov,
ostaja mi ena sama beseda,
ko padem na ležišče, vzkliknem: ne,
in ko sanjam, zakričim nenadoma: ne,
in ko se prebudim, rečem znova: ne.
To je moj način kljubovanja,
dela me zdravega in odpornega.

Kadar sem že utrujen,
še vedno zmorem besedo: ne,
in kadar vsi ponavljajo: da,
se zakrohotam z besedico: ne.
S to besedo obvladam položaj,
to je moj način pritrjevanja,
dela me bistrega in krutega.

Soroden sem koreninam in klicam,

brezobzirnim viharjem in sapam,
trakovi računalnikov se trgajo
ob moji kratki besedi: ne.
Račun se vsakikrat začne znova,
kadar pravijo, da sem kriv,
sem sam iz sebe nedolžen.

Zakon o svobodi človekovega uma
je enak tihi brambi urbarijev,
klovnu je zapoved prepoved,
nočem biti blaznež ali pošast,
postajam hripav sredi strojev,
iz gore v goro devet odmevov: ne,
pri sosedu se slišijo kot: da.

De zon gaat onder

De zon gaat onder
schemer bedekt het dorp
treurig blaft een hond,
Jezus heb meelij met ons.

Appels geuren in de kamer
naar verandering,
iemand is in een nieuw graf gelegd,
rijp en stil.

Sonce zahaja

Sonce zahaja,
mrak zagrinja vas,
pes tožno laja,
Jezus, usmili se nas.

Jabolka dišijo v sobi
po spremenjenostih,
nekdo je v novem grobi
zrel in tih.

De dingen van vroeger slapen

De dingen van vroeger slapen
een gedweeë zalving verenigt hen.
Vruchten zijn goedmoedige wezens,
dieren kijken de hemel in.

Mannen zijn vreemd mooie vreemdelingen
monniken op donkere gangen,
herders rond een herfstvuur,
bedelaars met stille muziek.

De lippen van de meiden trillen,
als ze leunen tegen de warme huizen,
op de straten zitten kinderen,
met speelgoed in de hand.

De voornacht is een glazen zee,
tilt onze armen loom op.
Op de bodem van de baai omarmt
een steeds stillere kring de verdronkene.

Predmeti starodavno spijo

Predmeti starodavno spijo,
pokorna blaženost jih druži.
Sadovi so dobrotna bitja,
živali gledajo v nebo.

Možje so čudno lepi tujci,
menihi po hodnikih temnih.
pastirji ob jesenskem ognju,
berači s tiho muziko.

Dekletom ustnice drhtijo
naslonjenim na tople hiše,
na ulicah sede otroci,
igrače jim vise iz rok.

Prednočja je stekleno morje,
roke nam motno privzdiguje.
Na dnu zaliva potopljene
objema vedno tišji krog.

Dronken van de veranderingen op aarde

Dronken van de veranderingen lig ik op de grond,
en druk mijn voorhoofd tegen de aarde. Ik tril en
durf niet op te kijken, ik zie te veel en hoor
te veel, de hele aarde draait, bewegingloze gebaren
en onhoorbare slagen winden ons op, telkens weer
bedwelmt het schommelen ons, houdt ons tegen.

Daarna staan wij op en rennen verder,
jou achterna, die nooit stilhoudt, en weer
strompelen wij verder en zetten
de achtervolging in, o onvermoeibaarheid, de laatste
liefde van een verschrikt hart. Geen genade
vragen wij, wij hoeven elkaar maar stevig vast te houden,
kameraden, en mogen elkaar niet laten gaan.

Pijan od spreminjanja ležim na zemlji

Pijan od spreminjanja ležim na tleh
in čelo ob zemljo pritiskam. Tresem se in se
ne upam dvigniti, preveč vidim in preveč
slišim, vsa zemlja se vrti, brezgibni zamahi
in neslišni utripi nas razganjajo, vedno
nova omama prihaja od guganja in nas ustavlja.

Potem sa dvignemo in zopet stečemo naprej,
za teboj, ki se nikdar ne ustaviš, in zopet
se utrujeno opotekamo in spet se vržemo
za teboj, o neutrudnost človeška, zadnja
ljubezen prestrašenega srca. Nič usmiljenja
ne prosimo, le trdno se moramo držati,
tovariši, in ne smemo se izpustiti.

Op het kozijn spelen twee duiven

Op het kozijn spelen twee duiven,
vliegen weg onder de kastanje.
Als in de lucht de zucht van de zon verstilt,
schittert het water midden in het ven.

De dingen roepen stil hun begeleider,
vleugels fluisteren in hun vlucht.
De schommel heeft een steeds zwakkere zwaai,
ik weet niet meer hoe met mijzelf te spelen.

Na oknu se igrata dva goloba

Na oknu se igrata dva goloba,
potem letita pod kostanje.
In ko se v zraku sončna sapa umiri,
zasije voda sred kotanje.

Predmeti tiho kličejo spremljavce,
peruti šepetajo v jati.
Gugalnica se vedno bolj ustavlja,
ne vem sa več s seboj igrati.

Papegaaien

Termieten hebben het land aangevallen,
de bruggen en standbeelden uitgehold,
tafels en bedden zijn tot stof vergaan.
Bacillen zijn de laboratoria binnengedrongen,
hebben zich op de schone instrumenten genesteld
en de wijze mannen op een dwaalspoor gebracht.
Alles is verschrikkelijk stil gebeurd.

Bij ons is de papegaaienstand gegroeid,
groen en geel lieten ze hun gekrijs horen,
over de tuinen, huizen en keukens,
gulzig, groezelig en platvloers
zijn ze de badkamers en slaapkamers binnengedrongen.
Alles is verschrikkelijk luidruchtig gebeurd.

Niemand van ons kan meer liegen
en niemand kan meer de waarheid spreken.
Wij spreken de taal van een onbekend volk,
schreeuwen, vloeken, zingen en huilen,
spannen onze lippen en sperren de ogen open,
zelfs de nar is gek geworden.

Maar ergens staan mannen in een kring,
zwijgend te kijken naar een stil middelpunt,
ze staan onbeweeglijk en zwijgen plechtig,
hun schouders worden al maar breder
onder de oude last van de stilte.
Als zij zich onverwachts om zullen draaien,
sterven de papegaaien in ons.

Papige

Termiti so napadli pokrajino,
izvotlili mostove in spomenike,
mize in postelje so razpadle v prah.
Bacili so se zalezli v laboratorije,
naselili so se na čistih instrumentih
in mimogrede ukanili učene može.
Vse se je zgodilo pošastno tiho.

Pri nas so se zaredile papige,
zelene in rumene so zavreščale
po vrtovih, hišah in kuhinjah,
požrešne, nesnažne in prostaške
so vdrle v kopalnice in spalnice
in se nazadnje naselile v ljudeh.
Vse se je zgodilo pošastno glasno.

Nihče med nami ne zna več lagati
in nihče ne more povedati resnice,
govorimo jezik neznanega plemena,

kričimo, kolnemo, zavijamo, tulimo,
širimo usta in napenjamo oči,
še dvorni norec je zblaznel
in vrešči kakor vsi drugi.

Nekje pa stojijo možje v krogu
in nemo gledajo v mirno središče,
nepremično stojijo in blaženo molčijo,
ramena so jim vedno širša
pod starim bremenom tišine.
Ko se bodo nanagloma obrnili,
bodo papige v nas poginile.

De raket

Maanlicht is verraderlijk,
zeiden onze moeders,
slaapwandelaars op nachtelijke daken
zijn heel verdacht,
oordeelden onze vaders,
en toch werden de kinderen verblind
door 't vuurwerk van de dronken menigte,
't wiskundig krachtvertoon van zo'n excursie naar de maan
is wel de grootste zwendel aller tijden,
't bezeten herhalen van de wereld die maar tolt,
gevangene van duisternis en dood.

De tijd bergt meer geheimen dan de ruimte,
't geschiedenisboek weegt zwaarder dan atlanten,
de aarde is het kleurigst onder de regenbogen
en de mens is heter dan de zon,
onder de stralende cherubijnen
is de meest ontembare de vlam van de geest,
de vuurpijl met de naam Jan Palach
heeft de geschiedenis
van vloer tot nok doorlicht,
zelfs de zwarte brillen
hebben het rooksignaal gelezen.

Raketa

Mesečina je nevarna,
so govorile matere,
speči hodci po nočnih strehah
so zelo sumljivi,
so sodili očetje,
in vendar je otroke slepil
ognjemet pijanih množic,
ta matematični izlet sile na mesec
pa je največja sleparija vseh časov,
obsedeno ponavljanje vrtežnega sveta,
ujetega v smrt in temo.

Čas je skrivnostnejši od prostora,
zgodovinske knjige težje od atlantov,
zemlja je najbolj pisana med mavricami
in človek bolj vroč od sonca,
med svetlimi kerubi
pa je najbolj nezadržen zubelj duha,
goreča raketa z imenom Palach
je premerila zgodovino
od tal do stropa,
še črna očala so prebrala
dimasto sporočilo.

Het grootste bedrog

Sinds Newton weten wij,
dat de duisternis niet onverstandig is
en dat niet het licht
de opperste zegen draagt.
Het zijn bepaalt het bewustzijn,
de mens beroert slechts
met daden de ander en
tast zo in zijn geheim.
Afgelopen met de Shakespeares,
Mozarten en Einsteins.

Največja prevara

Od Newtona dalje vemo,
da tema ni nespametna
in da v svetlobi ni
dokončno slavje.
Bit določa zavest
in le z dejanji človek
premakne človeka ter
seže v njegovo skrivnost.
Konec Shakespearov,
Mozartov in Einsteinov.

[Nederlands]

Geen recht meer op de dood
en op het leven,
de lichamen steeds langer,
sneller, sterker.
Geen enkele ziekte meer,
Ziek zijn slechts zij die
niet meer bestaan. Hoe helder.
Een nieuwe engelensoort.
Of het rijk van de duivel.

[Sloveens]

Nobene pravice več
do smrti in življenja,
telesa vedno daljša,
hitrejša, močnejša.
Nobene bolezni več,
bolan bo le tisti,
ki ga ne bo. Kako jasno.
Nova vrsta angelov.
Ali kraljestvo zlodeja.

Verandering

In het donker laat ik mij zakken op de groene bodem,
tussen de zoete mirte reik ik naar de geur van de jeneverbes.
Door jou voel ik de bijbelse aarde
en toch vermoed ik: er verandert iets.

Ril je? Rustig! Hoor de oceaan,
hoe hij om ons heen de veilige rust uitspreidt,
zoals de eerste schepping op de tweede dag.
En toch voel ik: er verandert iets.

Kom naast mij liggen en staar de nacht in,
op de hemelse bodem versterft de hoop.
Om ons heen leeft de kracht
van de oude eredienst, en toch: er verandert iets.

De tijd steekt in de eeuwigheid als een zwaard in een mens.
Angst ontstaat, eenvoudige hartelijkheid verdwijnt,
wat wij waren, worden wij nooit meer,
maar al te goed weten wij: er verandert iets.

Spreminjanje

V temi se spuščam na zeleno dno,
med sladko mirto tipam vonje brinja.
Skoz tebe čutim biblijsko zemljo
in vendar slutim: nekaj se spreminja.

Drhtiš? Pomiri se! Čuj ocean,
kako krog naju varni mir razgrinja
tako kot prvo stvarstvo drugi dan.
In vendar čutim: nekaj se spreminja.

Ob mene lezi in zazri se v noč,
v vesoljnem dnu se upanje utrinja.
Okoli naju stare rabe moč
živi, in vendar: nekaj se spreminja.

Čas sega v večnost kot v človeka meč.
Nastaja strah, preprosta srčnost zginja,
kar sva bila, ne bova nikdar več,
predobro veva: nekaj se spreminja.

Zeven gedichten
Boris A. Novak[*]
(Vertaling Maja de Graaf)

Het licht

Het licht
komt altijd
zonder kloppen
en vertrekt
zonder afscheid.

Svetloba

Svetloba
zmeraj vstopi
brez trkanja
in odide
brez slovesa.

Elke avond

Elke avond
schenkt het licht het donker
een boeket sterren,

elke ochtend
schenkt het donker het licht
een boeket schaduw.

Vsak večer

Vsak večer
podari svetloba temi
šopek zvezd;

vsako jutro
podari tema svetlobi
šopek senc.

Dageraad

* Boris A. Novak (Belgrado, 1953) studeerde in Ljoebljana vergelijkende literatuurwetenschap, werkte als dramaturg en programmamaker bij de radio, en is nu hoofdredacteur bij de Staatsuitgeverij. Hij schreef zes bundels poëzie. Het laatste hier vertaalde gedicht vormt een actueel commentaar op de recente burgeroorlog. Novak is ook bekend als toneelschrijver.

Dageraad is
de schipbreuk van de nacht
op de klippen van de morgen.

Zarja

Zarja je
brodolom noči
na čereh jutra.

De zakdoek

De zakdoek is
de witte vlinder
van het vaarwel:

als het landschap zich in beweging zet,
de verte nadert,
en de nabijheid zich verwijdert,

wappert hij gewond
op de drempel
van de reis:

het witte brandpunt van de blikken
de witte bron van
het witte hart van de leegte.

Robec

Robec je
beli metulj
slovesa:

ko se pokrajina premakne
in se daljava približa
in se bližina oddalji,

ranjen prhuta
nad pragom
potovanja:

belo žarišče pogledov:
bel izvir sledi:
belo srce praznine.

Schaduwen

Schaduwen
zijn blind,
daarom neemt
het licht hen
bij de hand.

Sence

Sence

so slepe,
zato jih svetloba
pelje
za roko.

De aanraking

De aanraking
is de hoeder
van de huid.

Dotik

Dotik
je pastir
kože.

Stilleven en dood

De vlam ontkleedt de kaars en hult de kamer in licht,
waar spiegels elkaar weerspiegelen
en de trillende ogen van het vuur vluchten
voor de verstarring van het glas in glazen oneindigheid.

Uit de geopende kooi van de tijd stroomt de stem van een mees,
die weerklinkt tussen schimmen van schaduwen
en versterft op de rand van het gehoor;
in de hoek tokkelen afwezige vingers op een gitaar.

Door de spiegelende gangen glijdt een vrouw,
blank als sneeuw en speels als een melodie,
maar als zij haar huid wil voltooien in een aanraking,
kust zij slechts haar evenbeeld, koud en ver.

En er gebeurt niets tussen oogwimper en ogenblik,
er gebeurt niets: een nee versteent in zwijgen.
Zo verandert een stilleven in een stille dood,
de vrouw in een wens, de wens in verlangen naar taal.

Stihožitje

Plamen slači svečo in luč oblači sobo,
kjer ogledala odsevajo druga drugo
in drhteča očesa ognja bežijo iz
negibnosti stekla v stekleno neskončnost.

Iz odprte kletke časa se usiplje glas sinice,
ki odmeva med sencami senc
in mre na meji sluha in neslišnega;
a v kotu kitaro tre lastna tišina.

V zrcalnih hodnikih valovi žena,
nežna kot sneg in živa kot melodija;
ko se njena polt hoče dopolniti v dotiku,
poljubi le svojo podobo, hladno in daljno.

In nič se ne zgodi med trepalnicami in trenutki;
in nič se zgodi: en ne se preseli v molk.
Tako se tihožitje spremeni v stihožitje,
žena v željo in želja v žejo jezika.

Getuigenis*
(Chant royal)
Boris A. Novak
*(Vertaling Han Steenwijk**)*

Wie is schuldig aan de dood op de drempel van een vredig huis?
Wie is schuldig aan het bloed? Wie is schuldig aan de kreten?
Wie is schuldig aan de schuld, die de tijd niet kan uitwissen?
Wie is schuldig aan de voor eeuwig, eeuwig vernielde monumenten?
Wie is schuldig aan de nooit gevonden graven,
die de ouders zoveel zoons ontnomen hebben?
Wie is schuldig? Moet ik aangezichts kindertranen soms zeggen
dat de rivier der geschiedenis te diep is?
Moet ik soms liegen, dat een gedicht een bloem van het niets is,
en zwijgen? Ik weet namelijk van wie die hand is.

Ook ik ben schuldig. Ik, een stille, angstige getuige.

Boris A. Novak
Pričevanje
(chant royal - kraljevski spev)

Kdo je kriv za smrt na pragu mirne hiše?
Kdo je kriv za kri? Kdo je kriv za krike?
Kdo je kriv za krivdo, ki je čas ne zbriše?
Kdo je kriv za večne, več zrušene pomnike?
Kdo je kriv za nikdar najdene grobove,
ki so staršem vzeli tolike sinove?
Kdo je kriv? Naj rečem ob solzàh otroka,
da je reka zgodovine pregloboka?
Naj se ziažem, da je pesem roža niča.
in molčim? Jaz namreč vem, čigava je ta roka.

Tudi jaz sem kriv. Jaz, nema, plašna priča.

* *Uit het commentaar van de dichter: Het chant royal pronkt terecht met zijn welluidende naam, omdat het één van de meest veeleisende dichtvormen uit de wereldliteratuur vertegenwoordigt. Het gaat om een verhoudingsgewijs lange vorm, die 60 regels beslaat en is samengesteld uit vijf coupletten van elf regels, die gevolgd worden door een korter, afsluitend couplet, het zogenaamde envoi. De belangrijkste moeilijkheid bij het schrijven van deze vorm is de manier van rijmen, omdat de regels eisen dat de vijf lange coupletten allen het volgende rijmschema hebben: a b a b c c d d e d E. De hoofdletter is het symbool voor het refrein, dat als laatste regel van elk couplet herhaald wordt. Het afsluitende envoi resumeert de samenstelling van de laatste vijf regels: d d e d E.*

** *Noot van de vertaler: Het gedicht heeft als onderschrift: bij de oorlog in Kroatië, oktober 1991. Het is verschenen in de krant Delo, d.d. 7 november 1991.*
Alles is rijmloos en zo letterlijk mogelijk, met behoud van de oorspronkelijke strofe-indeling vertaald.

[Nederlands]

Wie zal nu de bloemen begieten, die wanhopig zoeken
naar water? Wie de gevallen schilderijen aan de muur hangen?
Wie de vergeten hof aanvegen?
Wie de bladeren, takjes/komma's en punten;
in het huiswerk van de kinderen wegvegen? Wie de boeien afnemen
van de handen van de gevangenen? Wie de dodelijk geopende greppels dichtgooien?
Wanneer zullen de rijpe, gouden aren weer meel zijn,
en geen schuilplaats, waar de schedel openbarst
als een maiskolf? Wanneer zal vanaf de heuveltop
het kind weer zijn vlieger oplaten? O doolhof van betovering:

ook ik ben schuldig. Ik, een stille, angstige getuige?

Wie zal nu het kind naar de speelplaats brengen?
Wie zal het in bed boeken voorlezen?
Wie zal het de ogen openen voor het theater?
Wie zal bij de vrouw in het zwart aanrakingen weven
over de eenzame witte huid, wie de golven drinken
van de boezem die stil om een mannenhand jankt?
Wie zal de peer van de schoonste flank eten?
Wie de grijsaard appelsap inschenken?
Moet ik soms nu een gedicht schrijven, wanneer ik liever zou schreeuwen?
Maar de tijd vereist een gedicht, en geen gehuil.

Ook ik ben schuldig. Ik, een stille, angstige getuige.

Ik heb mijn angstige stem verheven... Na de schuld van het zwijgen
ben ik nu schuldig aan woorden: gevaarlijker dan een wolf,
weet ik te doden met mijn tong, het mes van het niets.
Als dichter, tussen woord en stilte huil ik:

ook ik ben schuldig. Ik, een luide, angstaanjagende getuige!

[Sloveens]

Kdo bo zdaj zalival cvetje, ki obupno išče
vode? Kdo na zid obesil padle slike?
Kdo pometel zanemarjeno dvorišče?
Kdo pospravil liste, vejice in pike
v domačih nalogah otrok? Kdo snel okove
z rok jetnikov? Kdo zasul na smrt odprte rove?
Kdaj bo zrelo, zlato klasje zopet moka,
ne pa skrivališče, kjer lobanja poka
kot koruzno latje? Kdaj bo z vrha griča
deček zopet spuščal zmaja? O blodnjak uroka:
tudi jaz sem kriv. Jaz, nema, plašna priča?
Kdo bo zdaj otroka peljal na igrišče?
Kdo mu bo v postelji prebiral knjige?
Kdo mu bo odpri oči za gledališče?
Kdo bo ženski v črnini tkal dotike
čez samotno belo polt, kdo pil valove

nedrja, ki po moški roki nemo rjove?
Kdo bo jedel hruško najlepšega boka?
Kdonalival starcem jabolčnega soka?
Naj zdaj pišem pesem, ko bi rajši kričal?
Toda čas zahteva pesem, ne pa joka.
tudi jaz sem kriv. Jaz, nema, plašna priča.
Dvignil sem svoj plašni glas... Po krivdi molka
sem zdaj kriv besed: nevarnejši od volka.
znam ubijati z jezikom, nožem niča.
Pesnik, med besedo in tišmo jokam:
tudi jaz sem kriv. Jaz, glama, strašna priča!

(ob vojni na Hrvaškers, oktobra 1991)

[Nederlands]

Wie is schuldig, dat de vogels steeds hoger vliegen
en hun geliefde kerktorens verlaten,
wanneer de klokken met een kreet in hun nissen vallen
en vlammentongen langs de heiligen likken?
Wie is schuldig aan de ingestorte schoorsteen en muren,
waar de huiskat schrikt van een uil?
Wat moet ik zeggen wanneer een angstaanjagende, moordende hand
borsten afsnijdt? Dat de waarheid te hoog ligt?
Wat moet ik zeggen bij de aanblik van een lijk?
Dat ik niet schuldig ben! Maar dat is mijn hand.

Ook ik ben schuldig. Ik, een stille, angstige getuige.

Wie is schuldig, dat de vrouwen steeds stiller lopen?
En dat ze in hun portemonnees foto's hebben
van mannen in uniform? Dat het kind zijn vader tekent
met een geweer in de hand? Zonder hak.
Zonder spade, die nu enkel graven delft.
Wie is schuldig aan de rouwsluier van de weduwe?
Wat moet ik zeggen, wanneer de boomhars in vlammen
tot aan de hemelboog kreunt
en de mens een levende fakkel is, die door de wind gegeseld wordt?
Dat de angst van de oude profeet verwerkelijkt is?

Ook ik ben schuldig. Ik, een stille, angstige getuige.

[Sloveens]

Kdo je kriv, da ptice letajo vse više
in zapuščajo priljubljene zvonike,
ko zvonovi s krikom padajo v niše
in ognjeni zublji ližejo svetnike?
Kdo je kriv za zrušen dimnik in zidove,
kjer domača mačka trepeta od sove?
Kaj naj rečem, ko morilska, strašna roka
reže dojke? Da je resnica previsoka?
Kaj naj rečem ob pogledu na mrliča?
Da jaz nisem kriv! A to je moja roka.
Tudi jaz zem kriv. Jaz, nema, plašna priča.

Kdo je kriv, da ženske hodijo vse tiše?
In da v denarnicah imajo slike
moških v uniformah? Da otrok nariše
svojega očeta s puško? Brez motike.
Brez lopete, ki zdaj okopava le grobove.
Kdo je kriv za žalni pajčolan vdove?
Kaj naj rečem. ko drevesna smola stoka
v plamenih do nebesnega oboka
in je človek živa bakla, ki jo veter biča?
Da je uresničen strah pradavnega preroka?
Tudi jaz sem kriv. Jaz, nema, plašna priča.